

ته فسیری قورئانی به رزو به پیز

به رگی بیست و دوووم
سوورده ته کانی
(الأحزاب) و (سبا)

نه نوره کولمه به ریمکان لکله لانی
Tag us touch on social media
لنن هلم بر نوانق انجمن انجمنانی

پاکه پاندی مه کله بی ماهوئسا نه بی باپیر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

پاکه پاندی مه کله بی ماهوئسا نه بی باپیر

نه نانی
پاکه پاندی مه کله بی ماهوئسا نه بی باپیر

AliBapir/Alibapir

عمل باپیر/Alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

پاکه پاندی مه کله بی ماهوئسا نه بی باپیر

عمل باپیر

له نوره كومهاله نېټه كان له كنهانين
Stay in touch on social media
نن همكش غږ مواقع التواصل الاجتماعی

ډاګه پانډنې مه كنه ټې ماموښتا عهلي بابېر

AliBapir/عہلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

ډاګه پانډنې مه كنه ټې ماموښتا عهلي بابېر

AliBapir/عہلی بابیر

ډاګه پانډنې مه كنه ټې ماموښتا عهلي بابېر

ته فسیری سووړه ته کانی

الأجزاء و السبأ

ته فیسیری سوورپه ته کانی

الاحزاب و سبأ

نووسینی : عهلی باپیر

دیزاینی ناوه وه : زهردهشت کاوانی

چاپی یه کهم ۱۴۴۳ ک - ۲۰۲۱ ز

۶۹۳ لاپه ره

۲۴ * ۱۷ سم

بابهت : ئایینی

له بهر یوه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان - ههریمی کوردستان

ژماره سپاردنی (۷) ی سالی ۲۰۱۲ پیدراوه

تہ فیسیری سوورہ تہ کانی

الأحزاب

و

سباء

له نۆڤه كۆمهلتونه يەكەن لەگەڵگەڵگە
Stay in touch on social media
نەن مەكەم عەر سولەك التواصل لاجتماعي

پاڤەپانڤنن مەكەتەبى مامۇستە عەلى باپىر

AliBapir/عەلى باپىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir/عەلى باپىر

كەتالى
پاڤەپانڤنن مەكەتەبى مامۇستە عەلى باپىر

www.alibapir.net
English - عربي - كوردى

پاڤەپانڤنن مەكەتەبى مامۇستە عەلى باپىر

پېښه کی نهم تهفسیره به گشتی

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (۱۰۲) آل عمران.

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (۱) النساء.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ (۷۰) يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (۷۱) الأحزاب .

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ^(۱).

خوینده به ریزو خو شه ویسته کان!

هیچ گومانی تیدانیه - بۆ مروّقی برودار - که ئه و ته مه نه ی له خزمهت دوایین کتبی خوا (قورئان) دا به سه رده بری، جا به هه ر شیوه یه ک له شیوه کانی له خزمهت دا بووندا بی؛ خویندنه وه، تیفکرین و رامن، فیرکردن، کارپیکردن ... هتد، به باشتترین جیگرتن جیگا ده گرئ و، خاوه نه که ی له دنیاو دواړوژدا لیی به هره مه نده.

(۱) ئه وه پیی ده گوترئ: (خطبة الحاجة) که پیغه مبه ر ﷺ هاوه لانی به ریزی فیرده کرد، پیش هه ر قسه یه کی گرنگ، بیلین، وه ک وتاری جومعه و داخوازیی کردن (خطبة) و... هتدو، ئه م وتاره، هه ر کام له: الترمذی: (۱۱۰۵)، النسائی: (۱۱۰۴)، ابن ماجه: (۱۸۹۲) أحمد: (۳۷۲۰)، الطبرانی: (۲۴۱۴) هیئاو یانه و (مسلم) یش به شیکی هیئاوه.

منیش که - وهك باسکردنی چاکه ی خوا (التحدّث بنعمة الله) ده یخه مه پروو- له وهتی فامم کردۆتهوه، خوای به به زهیی و به خشر چاکه ی له گه ل کردووم و، به فره میشتی به رزو بئ وینه ی خۆیه وه سه رگه رمی کردوومو، به ر له ته مه نی بیست سالی یه وه هیدایه تی داوم، که قورئانی به ریزو پیز له بهر بکه م و، سه رقالی خۆینده وه ی ته فسیره کانی قورئان و تیوه پامانی ئایه ته پر به ره که ته کانی و، لیۆردبوونه وه یان بم.

هه ر بۆیه ش تیکرای کتیب و نامیلکه و وتارو ده رسه کانم، که م و زۆر له بهر رۆشنایی قورئان دابوون، که دیاره هه ر ئه مه ش شتیکی سروشتیه؛ ئاخه ر ئایا ئیسلام بێجگه له قورئان پاشان سوننه تی پیغه مبه ر ﷺ، که ئه ویش هه ر روونکردنه وه ی قورئان و چۆنیه تی جیبه جیکردن و کارپیکردنیه تی، شتیکی دیکه یه؟! بێگومان نه خێر.

ئنجا له میژ سالی ش بوو، که براو خوشکانیکی دلسۆزی نزیك و ئاشنام، داوایان لێده کردم که ده ست بکه م به دانانی ته فسیرو لیکدانه وه یه کی قورئان، هه تا له په مه زانی سالی (١٤٢٨) دا هاته دلمه وه، که ناوی خوای لیبه یتم و ده ست به و کاره گه و ره و گرنگه بکه م، به لکو ورده ورده به پیی بواریو ده رفه ت، هه رساله هه ندیکی لی ئه نجام بده م، له گه ل سه رقایی زۆرو جوړاو جوړیشدا، هه تا ده رفه تیکی وام بۆ ده ره خستی که بتوانم خیرایی تیدا بکه م و خۆمی بۆ یه کلایی (مته فرغ) بکه مه وه و، خوا پشتیوان بئ ته وای بکه م، ئه گه ر ته مه ن به به ریه وه مابئ.

سه رچاوه ی دانانی ئه م ته فسیرو لیکدانه وه یه شم، وێرای سه رنجدانی زۆربه ی ئه و ته فسیرانه ی که باون و، ده ستم پێیان گه یشتوه، بریتیه له وردبوونه وه و تیوه پامانی خۆم له خودی قورئان، چونکه بێگومان قورئان: هه ندیکی هه ندیکی روون ده کاته وه: (القرآنُ يُفَسِّرُ بَعْضُهُ بَعْضًا)، پاشان سوننه تی پیغه مبه ری خوا ﷺ، چونکه پیغه مبه ری خواش روونکه ره وه (مبیین)ی قورئانه، وهك خوا ﷺ فره موویه تی:

﴿...وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ ﴿٤٤﴾ النحل.

واته: ههروههها زیکرمان بو لای تو ناردۆته خوار، تاكو ئهوهی بو خه لکی
نیرواده ته خوار، بۆیان پروون بکهیهوه، وه به لکو خوشیان بیربکه نهوه.

ئومیدیشم وایه - به یارمه قی خوای به خشر **عَلَّ** - شایسته یی ئه وه م هه بی
تهفسیرو لیکدانه وه یکی وا بو قورئان پیشکش به مسولمانانی کوردستان بکه م،
که له قورئان بوه شیته وه، مایه ی به هره و سوودی خوینهران بی، به تایه تیش
که زیاتر له سی (۳۰) سآله له گه ل قورئانی به رزو مه زن و تهفسیره کانی و کتیبه کانی
سوننه تدا خه ریکم و، ده یان کتیب و به ره ه می جوړاو جوړم له زۆربه ی بواره کانی
زانسته کانی شه ریه تدا پیشکش کردوون.

شایانی باسیشه که ئه و بیست و دوو مانگ زیندانی کرانه م له لایه ن ئه مریکاوه
- له (۲۰۰۳/۷/۱۰ تاكو: ۲۰۰۵/۴/۲۸) - ده رفه تیکی گه وره و گریگ بوو، بو زیاتر
پیدا قوولبوونه وه ی کتیبی خوا (تبارک و تعالی) و، بو په یدابوونی تیگه یشتنی
تایه ت له باره ی زۆریک له ئایه ته کانی یه وه، ئه م راستیه ش له مه وسووعه ی:
(الإسلام كما يتجلى في كتاب الله تعالى) دا زۆر چاک دره وشاوه ته وه^(۱)، به لام
هه لبه ته نالیم و هیچکه سیش بو ی نیه بلئ: که ئه م تهفسیره ی من تیروته واوه،
چونکه وپرای سنوورداربوونی تواناو پرستم، له به رانبه ر کتیبی له هه موو
پروویکه وه ره ها (مطلق) و بیسنوور (لا محدود) ی خوا دا، نه شمویستوه که زۆر
به ملاولادا بچم و بچمه نیو هه ندیک ورده کارییه وه، که یان من تیدا پسپۆرو

(۱) ئه و مه وسووعه یه که ئیستا چاپ کراوه، که وتۆته به رده ستی خوینهران و، سه رجه م
هه شت به رگ و ده وری سی هه زارو پینج سه د (۳۵۰۰) لاپه ره یه، هه ولماوه به گشتی
تیدا باسی سه رجه م لایه نه کانی ئیسلام بکه م و، تا که سه رچاوه شم قورئان بووه، وپرای
ده قه کانی سوننه ت، که له هوش (ذاکرة) دا بووون.

شایانی باسه ئه و مه وسووعه یه له چاپی دووه می دا، کراوه به دوازه (۱۲) کتیبی سه ره به خو،
به مه به ستی ئاسانه تر سوود لی بینرانی .

شارەزا نیم، یان خوینەر پتووستی پتی نیه، له کاتیکدا دهیهووی له قورئان تیبگات و، بزانی خوا (تبارک وتعالی) راستهوخو چی پتی فهرمووه؟!

ئجا هەر لێره شهوه به پتووستی دهزانم پر به دڵ سوپاسی ئهو برا گه نجه پرووح سووک و گورج و گوڵ و دلسۆزه بکهه (حهزی نه کرد ناوی بهینم)، که ههلسا به نووسینهوه وهیانه سهر کاغهزو، پاشان تاپکردن و دواپی پیداوونهوه وههلهگیری، سهرجهه ئهم زنجیره دهرسه، که له ئەسلدا له شیوهی وتار (محاضرة) دا پیشکەش کراون، ههروهها ههلسا به (تخریج)ی سهرجهه دهقهکانی سوننهت، له سهرچاوه متمانه پیکراوه کانهوهوه، زهحمهت و ماندوو بوونیکی زۆری به سهرجهه بهرگهکانی ئهم تهفسیرهوه کیشاوه، خوا به باشتترین شیوه پاداشتی بداتهوهوه، ههر صالح و ساغ و سهلامهت و سهربهرزب^(۱)، له خوا ی بهرزو بیهاوتاش داواکارم ئهو جووره گهنج و لاوانه له کورپان و کچان، له ئیو گهله کهماندا، زۆر بکات .

شایانی باسیشه که ئیمه لهم تهفسیرهماندا، باسی بهش (جزء)هکانی قورئان و دابهشکردنهکانی دیکه ی وهک: - (حزب) - ناکهین، چونکه ههر سووپهتیک بوخووی شتیکی سهربهخویهوه، سهرجهه ئایهتهکانی وهک ئالقهکانی زنجیریک پیکهوه په یوهستن و، ئاشکراشه که دابهشکرانی سهرجهه قورئان بو سی (۳۰) بهش (جزء) و شهست (۶۰) (حزب)، شتیکه له لایه ن زانایانهوه کراوه، بو ئاسانکاری خویندی قورئان، دیاره ئیمه له دابهشکردنی بهرگهکانی ئهم تهفسیرهشدا، دیسان حیساب بو بهشهکان (أجزاء)ی ناکهین و، به گویره ی سووپهتهکان، بهرگهکانی دیاری دهکهن.

(۱) ئهو برا دلسۆزه ئیستاش پاش تهواوکردنی زۆربه ی قورئان، لێپراوانه بهردهوامه و عهزمیشی جهزم کردوه، که ئهگهر تهمه نمان بهردهوام بێ، ههتا کوتهایی ئهم تهفسیره سهرگهرمی کارهکه ی بێ .

دوا قسه شم تهوه يه كه:

ئەم تەفسیره - وهك پيشتر گوتمان - له ئەسڵدا بەشیوهی دەرس و وتار پيشكهش كراوه، بەلام دواتر خۆم دووجار به وردی پيدا چوومهوهو، بهپیی پيوست دهستكاريم كردوه، دياره ههموو دهرسیكیش بهناوی خواو ستایشی خوا ﷻ دهستی پیکردوه، بەلام ئیمه له سهرهتای دهرسه كانهوه، ئەوانه مان لابردوه، بۆ زۆر دووباره نهبوونهوهو، ئەو (خطبة الحاجة)یهی له سهرهتای ئەم پيشه كه يیهوه هاتوه، له جیاتی سهرهتای سهرجهم دهرسه كانه.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ،

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

دووشه ممه ۲۵ رجب ۱۴۳۲

۲۰۱۱/۶/۲۷

ههولير

له تۆره كۆمهله ئه بابه ئه كانه ئه تالان
Stay in touch on social media
لەن مەحکم عێز موانع التواصل الاجتماعی

Alibapir

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

Google Play

App Store

QR codes for Google Play and App Store

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

علي بابير/Alibapir

علي بابير/Alibapir

YouTube icon

علي بابير/Alibapir

QR codes for social media

بەرچاۋ روونییهکی گرنگ

لەبارەى ئەم تەفسیرەو

خوێنەری بەرێز !

هەرچەندە لە (پێشەکی گشتی) ئەم تەفسیرەدا باسمان کردووە کە بۆ نووسینی ئەم تەفسیرە، لە هەموو ئەو تەفسیرە باوانەى دەستم پێیان گەشتووە، بەهەرەمەندبووم، هەروەها لە کۆتایی هەر بەرگیکی ئەم تەفسیرەدا، سەرچەم ئەو تەفسیرانەى کەم و زۆر لێیان سوودمەند بووم، ناوەکانیانمان بە ریز نووسیون، بەلام لێرەش وەك جەختکردنەوێ زیاتر بەرچاۋروونی باشتەر بۆ ئێوێ بەرێز دەلێم :

مادام ناوی تەفسیرەکاھان نووسیو، نە پێویست دەکات و نە دەشگونجێ، بۆ هەر تیگەیشتن و بیرۆکەیهك، کە زۆربەى تەفسیرەکان لەبارەى ئایەتیکەو، یان رستەو پرگەیهکی ئایەتیکەو، دەیهێنین، ئێمە هەموو جارێ ناوی ئەو تەفسیرانە بێنین، بەلام بێگومان هەر کات بیرۆکەو تیگەیشتنێکی تایبەتی یەکیك لە تەفسیرەکان هەبێ و بکەوێتە بەرچاۋ، ئنجا چ پەسندی بکەم، چ پەفزی بکەم، هەر کات بە پێویستی بزانی، بە تایبەت ئاماژەى پێدەکەم، ئەگەرنا بە ئاماژەى گشتی و بە نووسینی ناوی تەفسیرەکان لە کۆتایی هەر بەرگیك دا، ئیکتیفا دەکەم و، زۆریش لە ئەمانەتی زانستی (الأمانة العلمية) دەخەفێم و مەبەستمە پەچاۋ بکەم، چونکە ئەمینی و ئەمانەت پارێزی، پەشتێکی گەورەو بەرزى مسوڵمانەتییه .

شایانی باسیشە جارى وا هەیه بیرۆکەو تیگەیشتنێکی تایبەتی خۆم، دەربارەى کۆمەڵە ئایەتیک یان ئایەتیک یان رستەو پرگەیهکی ئایەتیک، بۆ دروست دەبێ، وەك تیگەیشتن و بۆچوونی خۆم دەینووسم، کەچی پەنگە لە تەفسیرەکانی

دیکەش - یەکیکیان یان زیاتر - دا ھەبێ، ئەویش بەھۆی ئەووەوھێ کە من ئەو تەفسیرەم نەکەوتۆتە بەر دیدە، یان دیتوومەو لەیادم نەماوە.

لە نۆڤە کۆمەڵایەتیەکان لەکەلتانی
stay in touch via social media
نەخ فەقەم عەر موافق التواصل الاتلماص

عەل باپیر/ AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

www.alibapir.net

English - عربي - گۆردی

عەل باپیر/ AliBapir

کەلتانی
لەکەلتانی مەکتەبی مامۆستا عەل باپیر

QR codes for Telegram, WhatsApp, and Phone

پێنشهکی ئەم بەرگە

الحمد لله كما ينبغي لجلال وجهه وعظيم سلطانه والصلاة والسلام والبركات على النبي الأمي محمد سيد رسله وخاتم أنبيائه وأعظم برهانه، وآله المهتدين بهديه المبين من الصحب والأزواج والقراة والتابعين بإحسان إلى يوم الدين.

خوێنەری بەرێز و خوشەویستم!

ستایش بۆ خوای بەخشەر ئەمە بەرگی بیست و دووھمی تەفسیری قورئانی بەرز و بەپێزە، کەھەردووکی سوورەتی (الأحزاب) و (سبأ)ی تێدان، کە وەك سەرجهەم بەرگەکانی دیکە بە ھەوت ھەنگاو ئایەتەکانیان تەفسیرکراون: پێناسە، خوێندنەوێ ئایەتەکان، مانای دەقاو دەقی ئایەتەکان، شیکردنەوێ ھەندیک لە وشەکان، ھۆی ھاتنەخوار، مانای گشتی، مەسەلە گرنگەکان، ئنجا وێرای ئەوھش چەندان کورتە باسیشیان تێدا خراونە ڕوو، کە ئەمانەن:

یەكەم: لە سوورەتی [الأحزاب] دا:

- ۱- ژمارە ئایەتەکانی ئەم سوورەتە و پواندنەوێ تەم و مژیک.
- ۲- بەسەرھاتی جەنگی ئەحزاب و جەنگی تیرە بەنی قورەیزە.
- ۳- جەنگی ئەحزاب و دوازدە ھەلۆستە.
- ۴- جەنگی بەنی قورەیزە و ھەوت ھەلۆستە.
- ۵- کورتە باسیک لەبارە جەمک و واتای (فاحشة مبینة) ھو.
- ۶- لافلیدەرائی پێغەمبەرایی و بابییەکان و بەھائیەکان.
- ۷- کورتە باسیک لەبارە بەسەرھاتی: زەید و زەینەبەو.

۸- کورتە باسیک لەبارە یادی خوا کردنەوہ.

۹- چوار سەرنجی گرنگ.

۱۰- کورتە باسیک لەبارە ی صەلات و سەلام دان لەسەر پێغەمبەری خوا ﷺ.

۱۱- کورتە باسیک لە بارە ی خیزان (أسرة) ی پێغەمبەرەوہ.

۱۲- مانای وشە ی (أمانة) لە ئایەتی (۷۲) دا.

دووہم : لە سوورەتی (سبأ) دا:

۱- کورتە باسیک دە (۱۰) کورتە سەرنج لەبارە ی چاکەکانی خواوہ لەسەر داوود و سولەیمان .

۲- ھەوت ھەلۆھستە لە بەرانبەر بەسەرھاتی گەلی سەبئدا.

۳- کورتە باسیک لەبارە ی شیوازی بانگەوازەوہ لە دە (۱۰) خالان دا.

ھیواداریشم ئەم بەرگەش وەك سەرچەم بەرگەکانی دیکە ی ئەم تەفسیرە کە ئەرکی زۆریان لەگەڵ کیشراوہ، ھەم لەلایەن بەندە و ھەم لەلایەن دڵسۆزانیک مشوورخۆر و ماندوو نەناسە، وەك شایستە یە گرنگی و بایەخی پێبدری و بەقوولی و تیفکرین و پامانەوہ موتالاکە ی و فام بکری و دواتریش کاری پێبکری.

سبحانک اللھم وبحمدک، أشھد أن لا إله إلا أنت أستغفرک وأتوب إليك

۱۹ رمضان ۱۴۴۲ ک

۲۰۲۱ / ۵ / ۱ ز

پاڼه يانډښ، مەكتەبی مامۇستا عەلی بابیر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Get it on Google Play

Download on the App Store

QR codes for Google Play and App Store

لە ئۆرە كۆمەلەيتىپىگان ئەكەلەتەين
Stay in touch on social media
بىن مەكم عىر موانع التواصل الاجتماعى

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

پاڼه يانډښ مەكتەبی مامۇستا عەلی بابیر

عەلی بابیر/ AliBapir

عەلی بابیر/ AliBapir

کەتانی
پاڼه يانډښ مەكتەبی مامۇستا عەلی بابیر

QR codes for social media and contact

تەفسیری سوورەتی

الاحزاب

دەستپێک

بەرێزان!

ئەمڕۆ کە (۱۵ / ۱۱ / ۱۴۴۰) کۆچییه، بەرانبەر (۲۰۱۹/۷/۱۸) زاینی، لە شاری هەولێر دەست دەکەین بە شیکردنەوە و پوونکردنەوەی واتاو مەبەستەکانی ئایەتە موبارەکەکانی سوورەتی (الْحَزَاب).

نیوەڕۆکی سوورەتی (الْحَزَاب) و بابەتەکانی

یەکەم: ناوی ئەم سوورەتە:

ئەم سوورەتە ناوی (سُورَةُ الْحَزَاب) ه، بە جگە لەو ناوێ نەناسراوە، نەزانراوە ناویکی دیکە هەبێ، هۆی ناوێرانی بە (سُورَةُ الْحَزَاب)، ئەوەیە کە باسی (الْحَزَاب)ی تێدا کراوە، کە بریتی بوون لە کافرەکانی قورەیش و، هاوکارانیان لە (غطفان) و (الأحابیش)ی قورەیش، (بَنُو الْمُصْطَلِق)، و (بَنُو هَوْن) کە لە لای چیای (حُبْشِي)، کاتی خۆی کۆبوونەووە پەیمانیان لەگەڵ قورەیشدا بەستووە، چیای (حُبْشِي)یش لە نیزیکی شاری مەککەیه، هەروەها وێپرای ئەوانەیی باسکران هۆزی (بَنُو قَرِیظَة)ش لە جوولەکەکان، ئەوانە هەموویان ئەو کۆمەڵە کافرانە بوون کە بە (الْحَزَاب) ناویان هاتووە، لە سالی پێنجەمی کۆچییدا گەمارۆی شاری مەدینەیان داوە، شەڕیکی زۆر درێندانەیان بەرانبەر مسوڵمانان کردووە، بە نیهتیکیی زۆر خراپەووە، بە تەمابوون بنەپرو قەرە بریان بکەن.

دووهەم: ریزبەندیی لە موصحف و هاتنه خواردا:

لە ریزبەندیی دابەزیندا، ژمارەى ئەم سوورەتە، بە پێى کتیبى: (الإتقان في علوم القرآن) ی (السيوطي)، ههشتاو نو (٨٩)یه، بەلام هەندیکیان دەلێن: ژمارە نەوهد (٩٠)ه، پەنگە هەشبی بلی: نەخێر نەوهدو یەك (٩١)ه، هەمیشە لەو بارەوہ راجیایى لە نیوان زانایاندا هەیه، یەکیك گوتووێت: ئەم سوورەتە پیش ئەوہ دابەزیوہ، یەکیك گوتووێت: ئەوہ دواى ئەوہ دابەزیوہ، ئەوانە هەر بوون.

لە ریزبەندیی موصحفەفیش دا ژمارە سى و سى (٣٣)یه، واتە: لە سوورەتى (الفتاحه)هوە کە دێى لە ژمارە سى و سى (٣٣) دەگەین بە سوورەتى (الأحزاب).

سێیەم: شوێنى دابەزینی:

ئەم سوورەتە بە رای تیکرای زانایان و لیکۆلەرەوان، سوورەتیکى مەدینەییە، نەمبینوہ کەسیک لەسەر ئایەتیک راجیایەکی بووبی و، هیچ کام لە ئایەتەکانى بە مەککەیی دابن.

کاتی دابەزینی، بە پێى قسەى (ابن إسحاق)، لە کۆتایى سالى پینجەمى کۆچیدا بوو، چونکە (ابن إسحاق)، کە (ابن هشام)، لە سەرکەى خوێ دا^(١)، لێى نەقل کردوہ دەلێ: (لَمَّا كَانَ سُورَةُ خُنْدَقٍ فِي شَوَّالِ سَنَةِ خَمْسٍ)، واتە: ئنجا سوورەتى خەندەق (أحزاب) لە مانگی شەووالی سالى پینجەم دا بوو، مانای وایە دابەزینی ئەم سوورەتە دەکەوێتە کۆتایى سالى پینجەم.

هەرودەها (ابن إسحاق)، دەلێ: (وَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِي أَمْرِ الْخُنْدَقِ، وَأَمْرٍ بَنِي قُرَيْظَةَ مِنَ الْقُرْآنِ سُورَةَ الْأَحْزَابِ)^(٢)، واتە: خوای بەرز لە بارەى خەندەقەوہ، [جەنگى خەندەق] و لە بارەى (بَنِي قُرَيْظَةَ)هوە، سوورەتى (الأحزاب)ى لە قورئان دابەزاند.

(١) السيرة النبوية لابن هشام: ج٣، ص ١٢٣.

(٢) السيرة النبوية لابن هشام: ج٣، ص ١٢٣.

که نۆزدە ئایەت لەو بارەووە هاتنە خوار، حەقەدیەن دەربارەى جەنگى (الْخُنْدُقِ)، یان (الْأَحْزَابِ) و دووشیان دەربارەى (بَنِي قُرَيْظَةَ).

چوارەم: ژمارەى ئایەتەکانى:

بە بەیەك دەنگى ژمێرەرانى ئایەتەکانى قورئان، سوورەتى (الأحزاب) حەفتاو سى (۷۳) ئایەتە.

پنجەم: نێوەڕۆكى:

نێوەڕۆكى ئەم سوورەتە بە گشتى هەمان نێوەڕۆكى سوورەتە مەدینەییەکانە، لە خستەنەرووى حوکمەکانى ئىسلام بۆ پێکخستنى کۆمەڵگای مسوڵمان، لە پرووى ژيانى کۆمەڵایەتیی و، سیاسى و، خێزانییەو، لە پرووى چۆنیەتى مامەڵەکردن لەگەڵ دەغەڵ و دڵ نەخۆشەکانى نێوخۆدا، لەگەڵ دوژمن و ناحەزە شەر فرۆشە دەرەکییەکان دا، لەم سوورەتە موبارەکەدا هەموو ئەوانە هاتوون.

شەشەم: تاییەتەندییەکانى:

ئەم سوورەتە ژمارەیهكى زۆر تاییەتەندیی هەن، ئێمە سێزدە تاییەتەندیی ئەم سوورەتە موبارەکەمان دیاری کردون:

۱- لەم سوورەتە موبارەکەدا، پێنج (۵) جارەن وشەى: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ ئەى پێغمەبەر! هاتو، شەش جارەن وشەى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ ئەى ئەوانەى پڕواتان هیناو! هاتو، ئنجا ئەو پێنج جارەى: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، دووبارە بۆتو، یان ئەو شەش جارەى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ هاتو، هەر جارە بابەتیکى تاییەت و گەرەو گرنگ خراوەتەر، چ که خوا عزوجل بانگى پێغمەبەرى ﷺ کردو، چ که بانگى پڕوادارانى کردو، که دواى لە کاتی درێژەى پیشکەشکردنى دەرسەکاندا، هەلۆستە دەکەین، لە بەرانبەر ئەو پێنج جار: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، ئەو شەش جار: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ دا.

۲- لە قەدەغەکردنی عەدەتی نەفامییانەیی بە کوڕ گرتن، یان بە کوڕکردن (تَبَّي)، کە ئەمە لە ئایەتی ژمارە (۴ و ۵) دا لەم سوورەتی (الْأَحْزَابِ) دا هاتووە، کە ئەووە کاتی خۆی عەدەتیک بوووە ئیستاش هەر هەیه، کە سێک کوڕی کە سێکی دیکەیی کردووە بە کوڕی خۆی، دواوی هەر وەك کوڕی خۆی مامەڵەیی لەگەڵدا کردووە بە مەحڕەم لە قەڵەم دراو، بەلام خوا ﷻ ئەووی هەڵوێشاندووتەو، چونکە بە قسەیی ڕووت کوڕی کە سێکی دیکە، ناییتە هی یەکیکی دی، وەك خوا فەرموویەتی: ئەووە هەر قسەییە کە هەر بە زاری خۆیان دەیلێن.

۳- خوا ﷻ لەم سوورەتەدا، پیڤەمبەری ﷺ بە لە پیشتەر داناو، بۆ ڕوواداران لە خودی خۆیان: ﴿الَّذِينَ أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾ واته: پیڤەمبەر ﷺ لە پیشتەر بۆ ڕوواداران لە خودی خۆیان، پاشان هاوسەرانی پیڤەمبەریش ﷺ بە دایکی ڕوواداران لە قەڵەم دراو: ﴿وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ﴾ ئەم دوو بابەتە تەنیا لەم سوورەتە موبارە کەدا، بەو شیوەییە هاتوون.

۴- لەم سوورەتەدا باسی جەنگی ئەحزاب کراو، لە ئایەتەکانی: (۹ - ۲۷) واته: نۆژدە ئایەت، هەم جەنگی ئەحزاب، هەم جەنگی (بَنُو قُرَيْظَةَ)، تەنیا لەم سوورەتەدا باسی ئەم دوو جەنگە کراو.

۵- هەروەها بەس لەم سوورەتەدا باسی سەرپشککردنی پیڤەمبەر ﷺ بۆ هاوسەرانی کراو، لە دوو ئایەتی: (۲۸ و ۲۹) دا، دواي ئەووی هەندیک لە هاوسەرانی پیڤەمبەر ﷺ، پیڤەمبەری خویان ﷺ هەڵپچاوو ئیلحاحیان لیکردووە کە لە ڕووی ژیاانی دنیاییەو، لە ڕووی عەیش و نۆش و گوزەرانیو، ئاسانکارییان بۆ بکات، دواي ئەووی تەماشایان کردو، دەوڵەتی ئیسلامیی فراوان بوو، بەرهەم و دەستکەوت هەیهو، خەزینەیی دەوڵەت وەك جاران ڕووت و ڕەجآڵ نی، ئەوانیش وە تەماع کەوتوون، وەك مآلەکانی دیکە، ئەک لە خەلکی دیکە زیاتر، بەلکو وەك مآلەکانی دیکە جوړیک لە خوشگوزەرانیاان هەبن، بەلام خوا فەرمانی بە پیڤەمبەر ﷺ کردو: بە هاوسەرەکانت بفەرموو: وەرن ئەگەر ژیاانی دنیاو جوانیی دنیاتان دەوی، سەرو دیاریتان پێ دەدەم و، بە شیوەییەکی جوان دەستان لێ بەردەدەم، ئەگەر خواو پیڤەمبەری خوا ﷻ و ڕۆژی دوايیشان دەوی،

ئەو خەلق پاداشتەن دەداتەو، پاداشتەکی مەزەن بۆ ھەلگەراو، بەلام،
دەوای سەرپشکەرەنە - کە پەغەمبەر ﷺ سەرەتا دایکمان عایشە سەرپشکەرەنە
- ھەوسەرەکانی ھەموویان دەلێن: بەلکو تێمە خواو پەغەمبەری خوا ﷺ و پۆزی دەوایی
ھەلگەبۆزێن بەسەر دنیادا.

۶- چەند پەنایەکی تەبەت بە ھەوسەرانی پەغەمبەرەو ﷺ لە ئایەتەکانی: (۳۰ - ۳۴)،
لە پەنج ئایەت دا، کۆمەلێک ئامۆزگاری خوا ﷺ، کۆمەلێک پەنایەکی گەورە و گەرم کە
تەبەت بە ھەوسەر بەرپەرەکانی پەغەمبەرەو ﷺ دایکمانی بڕوادران.

۷- پەگەو بەراورد کردنی پیاوان و ئاوەرەتانی بڕوادر لە دە (۱۰) لە سەفەتەکانیدا، کە لە
ئایەتی ژمارە (۳۵) دا ھاتو، کە لە ھەموو قورئاندا تەنیا لێرەدا ئەو دە (۱۰) سەفەتە بۆ
بڕوادران بە پیاو و ئاوەرەتەو ھاتوون، کە ھەردووکیان پەگەو بەراورد کران: **إِنَّ
الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَنِينَ وَالْقَنَاتِ وَالصَّادِقِينَ
وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ
وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّامِتِينَ وَالصَّامِتَاتِ وَالْحَافِظِينَ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ
اللَّهُ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿۳۵﴾**

۸- بەسەرھاتی زەیدو زەینەب و، بە کردەو ھەلوھەشاندنەو ھەلگەراو، پەنج ئایەتەکانی: (۳۶ - ۴۰) دا، پەنج ئایەتی بۆ تەرخانکران، پەنج ئامۆزەمان پێدا.

۹- باسی چەند تەبەتەندەییەکی خەزانی پەغەمبەر ﷺ کە لە ئایەتەکانی: (۵۰ - ۵۲)،
لەو سە ئایەتە دا ھاتوون.

۱۰- چۆنەتی مامەلە کردنی مەسولمانان لە گەل مەل و خەزان و ھەوسەرانی پەغەمبەرەو ﷺ
کە لە ئایەتەکانی: (۵۳ - ۵۵) دا ھاتو، دەبێ مەسولمانان چۆن بچنە مەلەکانی پەغەمبەر
ﷺ ئەگەر دەوێت کران، چۆن خواردن بخۆن؟ چەند دابنیش؟ ئەگەر کاریکیان پێویست
بوو، پێویستیەکیان لە ھەوسەرانی پەغەمبەر ﷺ ویست، چۆن لێ داوا بکەن؟ کە دەبێ
لە پشت پەردەو بێ، بۆ یەکەجار لەم سوورەتە موبارەکا دا ھەوسەرانی بەرپەری

پيغەمبەر ﷺ (خوایان رازی بى)، پابەند کران بە پەردەگرتنەووە، (حجاب) واتە: پەردە، نەك وهك زۆر كەس وا دەزانى حىجاب پۆشاکی ئافرەتە! حىجاب واتە: پەردە، ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ۖ﴾ واتە: ئەگەر پيويستییەكتان لە هاوسەرانى پيغەمبەر ﷺ داوا کرد، مالى بابى خوۆتان و مالى دايكى خوۆتان، لە پشت پەردەووە داوايان لى بکەن، نەك پرووبەروو، بەو جوۆرە بە ويقارو حورمەت و ريزەووە، لەگەڵ مالى پيغەمبەردا ﷺ مامەلە بکەن.

۱۱- فەرمانکردن بە پيغەمبەرى خوا ﷺ كە فەرمان بە هاوسەرانى و كچانى و ئافرەتانى ئۆممەتى بكات، خوۆيان داپۆشن، كە ئەمە لە ئايەتى (۵۹) دا هاتو، سەرپۆشهكانيان، ياخود كۆلوانەكانيان، ئەو پۆشاكەى كە لەسەر پۆشاکی ئاساييهووە بە خوۆيانى دادەن، كە بە پيى عادەت و نەريۆتى گەلان، ناوەكانى جياجيان، دەگونجى بگوترى: چوارشيۆ، دەگونجى بگوترى: كۆلوانە، دەگونجى بگوترى: عەبا، گرنگ ئەوێهە ئافرەتان مولزەم كراون كە سەرتاپاي جەستەى خوۆيان داپۆشن، بە بەرگيەك كە تەنك و تەسك نەبى و، سەرنجراكيش نەبى، وهك دوايى باسى دەكەين.

۱۲- هەپەشەكردن لە موناڤيقي و دلنەخۆش و پرپواگەندە چييهكان، كە ئەگەر دەست هەلنەگرن لەو رەفتارە خراپانەى كە دەيانكەن، پيغەمبەريان ﷺ لى هان دەدات، پيغەمبەرى خوا ﷺ دەگونجى ئاشكرايان بكات، دوايش هيچ رپى دەربازبوونيان نابى لە سزاي خوا، چ لە دنيا، چ لە دواړوژدا، ئەميش لە ئايەتەكانى: (۶۰ - ۶۲) دا هاتو.

۱۳- باسى سپاردنى خوا، سپاردەى خوۆى بە مروۆف و، هەلنەگيرانى ئەو سپاردەيه بە هيچ كام لە چيايهكان و زەوى و ئاسمانەكان، كە لە ئايەتى (۷۲) ي ئەم سوورپەتە موبارەكەدا هاتو.

هەوتەم: دابەشکردنى ئەم سوورپەتە بۆ چەند دەرسىك:

تيمە هەفتاو سى (۷۳) ئايەتەكەى ئەم سوورپەتە، بۆ نۆ (۹) دەرس دابەش دەكەين، كە ئەو نەريۆتەى تيمەش لاسايى هيچ كام لە تەفسيرەكانم تيدا نەکردۆتەو، بەلكو داھيتاينايكى خوۆمە، چونكە تەماشاش دەكەم، هەر كۆمەلە

ئایەتیک که باسی بابەتیک دەکەن، دەیکەم بە دەرسیک، جاری واش ھەیه چەند بابەتیک دەکەم بە دەرسیک که ئایەتەکان پێکەوھ پەیوەستی، ئەم ھەفتاوی سێ (۷۳) ئایەتەمان دا بەشکردوھ بۆ نوو دەرس، که نیو جوزئەن، بە پێی دا بەشکردنی زانایان بۆ قورئان، که کردوویانە بە سێ (۳۰) بەش، ئنجا نیو بەشی بەشیک، ئەم سوورەتە دەیگریتە خووی:

دەرسی یەکەم: ئایەتەکانی: (۱ - ۸)، واتە: ھەشت ئایەت که وەک پێشەکیی وان لەم سوورەتە موبارەکەدا بۆ کووی بابەتەکان، ئەم دەرسەش کوومەلێک بابەتی تیدا خراونە روو:

۱- فەرمانکردنی خوا بە پیغەمبەر ﷺ که پارێز لە خوا بکات و، فەرمانبەری و گوپرایەلیی کافرو مونافیقەکان نەکات و، شوین ئەوھ بکەوێ که خوا بووی دا بەزاندوھ.

۲- دوایی باسی ھەلوھشانەوھێ عادەتی بە کوپ کردن (تَبَنِّي)، دەکات.

۳- پاشان قەدەغەبوونی زیھارکردنی پیاو لە خێزانی.

۴- دوایی باسی ھاوسەرانی پیغەمبەر ﷺ که دایکانی پرواداران و، پیغەمبەری خوا ﷺ بۆ پرواداران لە خوێان لە پێشترە.

۵- دوایی باسی پەیمان لیوھەرگیرانی پیغەمبەری خاتەم ﷺ و نووح و ئیبراھیم و مووسا و عیسا کوپی مەریھەم (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام).

دەرسی دووھەم: ئایەتەکانی: (۹ - ۲۷)، واتە: نووزدە ئایەت دەگریتە خووی، ھەمووی تەرخانکراوھ بۆ باسی جەنگی ئەحزاب، که وەک پێشتر ئاماژەمان پێدا، ھەقەدە ئایەتیان بۆ جەنگی ئەحزاب و، دوو ئایەتی کووتاییش بۆ جەنگی (بَنِي قُرَيْظَةَ)ن.

دەرسی سێھەم: ئایەتەکانی: (۲۸ - ۳۵)، واتە: ھەشت ئایەتە، باسی ھاوسەرانی بەرپیزی پیغەمبەر ﷺ، دایکانی پرواداران، سەرھەتا خوا فەرمانی بە پیغەمبەر ﷺ کردوھ که ئەگەر ھاوسەرانت ژیانی دنیاو جوانیی دنیایان دەوێ، سەرپشکیان

بکه له نیتوان مانهوه له گه‌ڵ تۆو پازیبوون به ژیانیکى دنیا به کهمگرانه‌دا، یاخود ئازادبوونیان و، ده‌ست لى به‌ردرانیان له لایه‌ن تۆوه، دواى ئه‌وه‌ی تۆ سه‌رو دیارییان پى ده‌ده‌ی، دواى کۆمه‌لیک رێنمایى له لایه‌ن خواى په‌روه‌ردگاره‌وه، ئاراسته‌ی هاوسه‌رانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ کراون.

ده‌رسی چواره‌م: ئایه‌ته‌کانى: (۳۶ - ۴۰)، واته‌: پێنج ئایه‌ت، باسى به‌سه‌رهاتى زه‌یدو زه‌ینه‌به (خوا لێیان پازى بێ)، که چۆن سه‌ره‌تا زه‌ینه‌ب پازى نه‌بووه شوو به زه‌ید بکات، که زه‌ید کۆیله‌یه‌ک بووه له لای موحه‌ممهد ﷺ له سه‌رده‌مى پێش ئیسلامدا، دواى کردوویه‌تى به کورپى خو‌ی، ئنجا خوا ویستووویه‌تى ئه‌و عاده‌ته هه‌لبوه‌شینیته‌وه، عاده‌تى به کورکردن (تَبَّي)، بۆ ئه‌وه‌ش پێغه‌مبه‌رى خواى ﷺ هه‌لبژاردوه، زه‌یدیش له گه‌ڵ زه‌ینه‌ب هه‌ر ناكوک بووه، جارێک پێغه‌مبه‌ر ﷺ پى فهرمووه: {أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ} (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ۱۲۵۳۳، والبخاري: ۶۹۸۴، والترمذي: ۳۲۱۲، وقال: صحيح، وابن حبان: ۷۰۴۵، والحاكم: ۳۵۶۳)، هاوسه‌ره‌که‌ت به‌یله‌وه له لای خو‌ت و پارێز له خوا بکه، ئیدی ئه‌ویش گوتووویه‌تى: لى بیزارم و، ده‌بى زه‌ینه‌ب خو‌ی به‌سه‌ردا هه‌لکیشابى، که په‌چه‌له‌کى له‌و به‌رزتره، زه‌ینه‌ب کچه‌ پوو‌رى پێغه‌مبه‌ر ﷺ بووه، یانى: کچه‌ی خوشکى بابى بووه، سه‌ره‌نجام زه‌یدو زه‌ینه‌ب لیک جیا ده‌بنه‌وه، دواى خوا فهرمان به پێغه‌مبه‌رى خاتهم ﷺ ده‌کات، که ئه‌وه زه‌ینه‌مان لى ماره‌ کردى و، بوو به هاوسه‌رى تۆ.

ئهو پێنج ئایه‌ته له‌و باره‌وه‌ن، که وه‌ک دواتر پى ده‌گه‌ین، مشتومرێکى زۆر له رابردوودا و ئیستاش، له‌و باره‌وه‌ بووه‌ وه‌یه، به‌لام هه‌ر که‌سێک سه‌رنجى ئایه‌ته‌کان بدات، جى ئه‌و مشتومره‌ هیه‌چى نابێت، چونکه ئه‌وه هاوسه‌رگیریه‌کى ئیجابارى بووه، خوا ﷻ بۆ پێغه‌مبه‌رى خو‌ی ﷺ هیناوه‌ته پێش، تاكو ئه‌و نه‌رێته نه‌فامیه‌ی که پێشتر بووه، پى هه‌لبوه‌شینیته‌وه.

ده‌رسی پێنجه‌م: ئایه‌ته‌کانى: (۴۱ - ۴۹)، واته‌: نوو ئایه‌ت، ئه‌ویش چه‌ند رێنماییه‌ک بۆ پێغه‌مبه‌ر ﷺ و بۆ برواداران، دیسان له‌ بواری مامه‌له‌کردن له گه‌ڵ هاوسه‌رو خیزان و ژيانى خیزانییدا.

دەرسی شەشەم: ئایەتەکانی: (۵۰ - ۵۲)، واتە: سى ئایەت، چەند رېنمایەك بۆ پېغەمبەرى خاتەم ﷺ لە بوارى مامەلەکردنى لەگەڵ ھاوسەرانیڧا، چۆن مامەلەیان لەگەڵدا بکات؟ كى لە لای خۆى بهیلتەوهو كى واز لى بىنى؟ ئایا بۆى هەیه ئافرەتانى دیکە ھاوسەرگىریان لەگەڵیاندا بکات؟

دەرسی حەوتەم: ئایەتەکانى: (۵۳ - ۵۸)، واتە: شەش ئایەت، ئەویش دىسان چەند رېنمایەك بۆ پرودارانە، لە بوارى مامەلەیان لەگەڵ مال و خىزانى پېغەمبەر ﷺ و ھاوسەرانیڧا، چۆن ھاموشۆى مالى پېغەمبەر ﷺ بکەن؟ چۆن لەگەڵ ھاوسەرەکانیدا قسە بکەن؟ چۆن دابنیشن؟ چۆن مامەلە بکەن بە شىوہیەك نەبیته ھۆى بىزارى پېغەمبەر ﷺ؟ پېچەوانەى ئەو ئەدەب و رەوشتە بەرزانە نەبیته، كە دەبى مسولمانان مامەلەیان پى بکەن لە نىوان خۆیاندا.

دەرسی ھەشتەم: ئایەتەکانى: (۵۹ - ۶۲)، واتە: چوار ئایەت، چەند رېنمایەك بۆ پېغەمبەر ﷺ لە بوارى ئامۆزگارى بۆ ئافرەتان، چ ھاوسەرانى خۆى، چ كچەکانى، چ ئافرەتانى پرودار، ھەر وہە مامەلەى پېغەمبەر ﷺ لەگەڵ دەغەلاند، دەغەل و دل نەخۆش و پرپو پاگەندەكەرەکانى نىو شارى مەدینەدا، پاشان باسى سەرەنجامى شوومى كافران كە لە دنیاو دواړژدا، لە سزای خوا دەرباز نابن.

دەرسی نۆیەم و كوٹایى: ئایەتەکانى: (۶۳ - ۷۳)، واتە: یازدە ئایەت، باسى قیامەت و، سەرەنجامى شوومى موناڧیقان و كافران و، ئامۆزگارى کردنى پروداران كە لەوانە نەبن كاتى خۆى پېغەمبەرەکانیان ئەزیەتدا، وەك بەنى ئىسرائیل كە مووسایان ئەزیەتدا، ئەوانیش پېغەمبەرى خۆیان ﷺ ئەزیەت نەدەن و، باسى ئەوہ كە خوا سپاردە (أمانة) بە ئاسمانەكان و زەوى و چىایەكان سپاردوہ، بەلام نەیانئوانیوہ ھەلیگرن و مروّف ھەلیگرتوہو، دواى سەرەنجامى مامەلەکردن لەگەڵ ئەو ئەمانەتەى خوادا، خواى پەرورەدگار روونى کردۆتەوہ.

ژمارەى ئایەتەکانى ئەم سوورەتەو ڕەواندەنەوى تەم و مژیک:

سەرەتا دەلیم:

بۆیە ئەم باسە دەورووژینم، چونکە چەند دەقیك لەو بارەووە هەن، کە ئیشکال و دوو دلی و گومان دروست دەکەن، لەسەر ئەم سوورەتی ئەحزاب، هەرودەها لەسەر کوێ قورئان، هەندیک لەوانەى کە ناحەزى ئیسلام و قورئانن، هەندیک لەو جوړە دەقانه دین و، دەیانەوێ بیانکەنە هوکارێک و بیانوو پاساوێک، بۆ خستنه ژێر پرسیاری کوێ قورئان و سوورەتەکان و ئایەتەکانى قورئان.

ئنجای ئیمە سەرەتا ئەو دەقانهى کە ئەو ئیشکاله دروست دەکەن دینن، دوایى رای زانیان دینن، رای خوێشان لەو بارەووە دەلین و، نیاوخنى رای ئەو زانیانە دەکەین، کە بەرپەرچى ئەو جوړە قسانە دەدەنەو:

۱- {عَنْ زُرِّ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: قَالَ لِي أَبِي بْنُ كَعْبٍ رضي الله عنه كَأَيْنَ تَقْرَأُ سُورَةَ الْأَحْزَابِ؟ أَوْ كَأَيِّنْ تَعُدُّهَا؟ قُلْتُ: ثَلَاثًا وَسَبْعِينَ آيَةً، فَقَالَ: أَقَطُّ؟ لَقَدْ رَأَيْتَهَا وَإِنِّهَا لَتَعَادِلُ سُورَةَ الْبَقَرَةِ، أَوْ أَكْثَرُ مِنْ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، وَلَقَدْ قَرَأْنَا فِيهَا «الشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنَيَا فَارْجُمُوهُمَا أَلْبَتَّ نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» فَرَفَعَ فِيمَا رُفِعَ { (أَخْرَجَهُ عَبْدُ الرَّزَّاقِ: ۱۳۳۶۳، والطائسي: ۵۴۰، وأحمد: ۲۱۲۴۵، والنسائي في الكبرى: ۷۱۵۰، وابن حبان: ۴۴۲۹، والحاكم: ۸۰۶۸، وَالضَّيَاءُ فِي الْمُخْتَارَةِ: ۱۱۶۶، قَالَ ابْنُ كَثِيرٍ: وَإِسْنَادُهُ حَسَنٌ)،

واته: زیڕی کوڕی حوبەیش، دەلی: ئوبەى کوڕی کەعب رضي الله عنه (کە یەکیکە لە هاوێلان، زۆر شارەزا بوو لە قورئان) پێگوتم: تۆ سوورەتی ئەحزاب چەند دەخوینى؟ یان بە چەند ئایەتى دەژمێرى؟ گوتم: حەفتاو سێ ئایەت، گوتى: هەر ئەوەندە؟ من سوورەتی ئەحزابم بینى کە هیندەى سوورەتی بەقەرە دەبوو، یاخود زیاتر لە سوورەتی بەقەرەش دەبوو، خویندمانەووە لە سوورەتی ئەحزابدا: (الشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنَيَا فَارْجُمُوهُمَا أَلْبَتَّ نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ)، واته: (پیاوی بە تەمەن و ئافرەتى بە تەمەن، ئەگەر زینایان کرد، بەرد

بارانیان بکەن بە یە کجارەکی، ئەووە تەمی کردنە لە لایەن خواوە، خواش زالی کارزانە، ئەم ئایەتەش بەرز کرایەووە و نەسخ کرایەووە، لە میانی ئەووەدا کە نەسخ کراوەتەووە.

تجنا ئەمە هەرچە نەدە (ابن کثیر) دەلی: سەنەدە کە ی باش (حسن)ە، بەلام دوایی قسە ی دیکە لەو بارەووە دەکەین.

۲- {عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَتْ سُورَةُ الْأَحْزَابِ تُقْرَأُ فِي زَمَانِ النَّبِيِّ ﷺ مِائَتِي آيَةٍ، فَلَمَّا كَتَبَ عُثْمَانُ الْمَصَاحِفَ لَمْ يُقَرَّرْ مِنْهَا إِلَّا عَلَى مَا هُوَ الْآنَ} (أَخْرَجَهُ أَبُو عُبَيْدٍ فِي الْفَضَائِلِ وَابْنُ الْأَثَرِيِّ، وَابْنُ مَرْدَوَيْهِ^(۱)).

واتە: دایکمان عائشە (خوا لێی پازی بێ)، گوتوو یەتی: سوورەتی ئەحزاب لە پۆژگاری پیغەمبەردا ﷺ بە دووسەد ئایەت دەخوێندرایەووە، کە ئیستا هەفتاو سییە، {واتە: (۱۲۷) ئایەتی لێ دیار نەماوە، کاتیک عوسمان موصحفەکانی نووسینەووە، ئەو چەند موصحفە کە هەر یە کە ی بۆ شاریک نارد، تەنیا ئەووەی کە ئیستا هەیه لەم سوورەتە، تەنیا ئەووە نەدی تیدا تۆمار کرد.

(ئەمەش گوا یە دایکمان عائشە گوتوو یەتی)!!

۳- {عَنْ حَذِيفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ لِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: كَمْ تَعْدُونَ سُورَةَ الْأَحْزَابِ؟ قُلْتُ: ثِنْتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا وَسَبْعِينَ قَالَ: إِنْ كَانَتْ تُتَعَادِلُ سُورَةُ الْبَقَرَةِ، وَإِنْ كَانَ فِيهَا لَآيَةُ الرَّجْمِ} (أَخْرَجَهُ وَابْنُ مَرْدَوَيْهِ^(۲)).

واتە: حوزە یفە ﷺ، دەلی: عومەری کوری خەتتاب ﷺ، پیتی گوتم: سوورەتی ئەحزاب لە لای ئیو بە چەند ئایەتی دەژمێرن؟ گوتم: هەفتاو دوو یان هەفتاو سێ، گوتی: سوورەتی ئەحزاب بە ئەندازە ی سوورەتی بەقەرە بوو، ئایەتی پەنجەمیشی تیدا بوو.

(۱) فتح القدير الشوكاني ج: ٤، ص: ٣١٣، ٣١٤.

(۲) فتح القدير الشوكاني ج: ٤، ص: ٣١٣.

(هەلبەتە دەقی دیکەش هەن، بەلام ئەو سییەم لی بە نموونە هیئانەوه).

(ابْنُ کَثِیر)، لە تەفسیرەکی خۆیدا دەلی: (وَهُوَ يَقْتَضِي أَنَّهُ قَدْ كَانَ فِيهَا قُرْآنٌ ثُمَّ نُسِخَ لَفْظُهُ وَحُكْمُهُ أَيْضًا، وَاللَّهُ أَعْلَمُ)، دەلی: ئەم دەقانه ئەوه دەگەیهنن که لە سوورەتی ئەحزاب دا، قورئانی دیکەش هەبووه، غەیری ئەو حەفتاو سی ئایەتە، بەلام دوایی بیژەکەشی و حوکمەکەشی نەسخ کراوەتەوه و خواش زاناکەرە.

قسە ی زانیان:

من قسە ی دوو لە زانیانم بە نموونە هیئانەوه:

پای یەکەم:

(جمال الدین قاسمی) لە تەفسیری خوێ دا^(١) دەلی: (قُلْتُ: كَانَ يَصِحُّ هَذَا الْإِفْتِضَاءُ، لَوْ كَانَ هَذَا الْأَثَرُ صَحِيحًا، أَمَّا وَلَمْ يُخْرِجْهُ أَزْبَابُ الصَّحَاحِ، فَهُوَ مِنَ الضُّعْفِ بِمَكَانٍ)، دوای ئەوهی قسەکی (ابْنُ کَثِیر)، دینی که دەلی: ئەم دەقانه ئەوه دەگەیهنن و خوازیاری ئەوهن، که قورئانی دیکە لە سوورەتی ئەحزابدا هەبووه، بەلام دوایی بیژەکەشی و حوکمەکەشی هەلۆه شێواوەتەوه، دەلی: ئەو خواستنه کاتیک راست دەبوو که ئەو شوێنەوارانه (ی سییامان لی بە نموونە هیئانەوه)، لە پروی سەنەدەوه راست بوونایه، بەلام مادام خاوهنانی فەرمووده راستەکان نەیانھێناون، کهواته: ئەو شوێنەواره یە کجار بیھێزە، واتە: هی ئەوه نیە که بلیین: ئەو شوێنەواره خوازیاری ئەوهیەو، بە پشت بەستن بە هیئانی ئەو دەقانه، ئیمە هەلۆه ستهیهک وەرگرین بەرانبەر بە سوورەتی (الْأَحْزَابِ)، یان بەرانبەر بە حوکمیکی شەرعی، که بەرد بارانکردنی پیاوو ئافەرەتی زیناکەرە، که حوکمیکی بەردەوام بی، ئەگەرنا وهک پیشتر لە سوورەتی تەفسیری (النور) دا باسمان کرد، ئەو حوکمە بووه و پیغەمبەر ﷺ کاری پیکردوه، بەلام ئیستا هەبی و بەردەوام بی، بە بیانوی ئەوهی که وهختی خوێ لە قورئاندا بووه، ئەوه

کاتیک ده بی که ئەم شوینەوارە، ئەم دەقانه له ڕووی سەنەدەوه راست بن، بەلام هیچ کام لەوانەى له فەرموودەو دەقه راستییه کانیان هیناون، نهیانهیناوه.

رای دووهم:

(محمد الطاهر بن عاشور) له تهفسیره کهى خویدا^(١)، ده لئ: (إِنْ صَحَّ عَنْ أَبِي مَا نُسِبَ إِلَيْهِ، فَمَا هُوَ إِلَّا أَنْ شَيْئًا كَثِيرًا مِنَ الْقُرْآنِ كَانَ أَبِي يُلْحِقُهُ بِسُورَةِ الْأَحْزَابِ، وَهُوَ مِنْ سُورٍ أُخْرَى مِنَ الْقُرْآنِ، مِثْلَ كَثِيرٍ مِنْ سُورَةِ النَّسَاءِ الشَّيْبَةِ بِبَعْضِ مَا فِي سُورَةِ الْأَحْزَابِ أَغْرَاضًا وَلَهْجَةً، مِمَّا فِيهِ ذِكْرُ الْمُنَافِقِينَ وَالْيَهُودِ، فَإِنَّ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ لَمْ يَكُونُوا عَلَى طَرِيقَةٍ وَاحِدَةٍ فِي تَرْتِيبِ آيِ الْقُرْآنِ، وَلَا فِي عِدَّةِ سُورِهِ وَتَقْسِيمِ سُورِهِ كَمَا تَقَدَّمَ فِي الْمَقْدَمَةِ الثَّامِنَةِ، وَلَا فِي ضَبْطِ الْمَنْسُوخِ لَفْظُهُ، كَيْفَ وَقَدْ أَجْمَعَ حُقَاطُ الْقُرْآنِ وَالْخُلَفَاءُ الْأَرْبَعَةُ، وَكَافَّةُ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا الَّذِينَ شَذُّوا، عَلَى أَنَّ الْقُرْآنَ هُوَ الَّذِي فِي الْمُصْحَفِ، وَأَجْمَعُوا فِي عَدَدِ آيَاتِ الْقُرْآنِ عَلَى عَدَدِ قَرِيبٍ بَعْضُهُ مِنْ بَعْضٍ، وَلَيْسَ بَعْدَ إِجْمَاعِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى مُصْحَفِ عُثْمَانَ، مَطْلَبٌ لِطَالِبٍ، وَأَمَّا الْخَبَرُ عَنْ عَائِشَةَ، فَهُوَ أضعف سَنَدًا وَأَقْرَبُ تَأْوِيلًا، فَإِنْ صَحَّ عَنْهَا، وَلَا إِخَالَهُ، فَقَدْ تَحَدَّثْتُ عَنْ شَيْءٍ نُسَخَ مِنَ الْقُرْآنِ كَانَ فِي سُورَةِ الْأَحْزَابِ. وَفِي الْكَشَافِ: وَأَمَّا مَا يُحْكِي أَنَّ تِلْكَ الزِّيَادَةَ الَّتِي رُوِيَتْ عَنْ عَائِشَةَ كَانَتْ مَكْتُوبَةً فِي صَحِيفَةٍ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ فَأَكَلَتْهَا الدَّاجِنُ، أَيْ الشَّاةُ، فَمِنْ تَأْلِيفَاتِ الْمَلَايِدَةِ وَالرَّوَافِضِ. وَوَضَعَ هَذَا الْخَبَرَ ظَاهِرٌ مَكْشُوفٌ، فَإِنَّهُ لَوْ صَدَقَ هَذَا، لَكَانَتْ هَذِهِ الصَّحِيفَةُ قَدْ هَلَكَتْ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَوْ بَعْدَهُ، وَالصَّحَابَةُ مُتَوَافِرُونَ، وَحُقَاطُ الْقُرْآنِ كَثِيرُونَ، فَلَوْ تَلَفَتْ هَذِهِ الصَّحِيفَةُ، لَمْ يُتَلَفْ مَا فِيهَا مِنْ صُدُورِ الْحُقَاطِ، وَكَوْنُ الْقُرْآنِ قَدْ تَلَاشَى مِنْهُ كَثِيرٌ، هُوَ أَصْلٌ مِنَ أَصُولِ الرَّوَافِضِ، لِيَطْعَنُوا بِهِ فِي الْخُلَفَاءِ الثَّلَاثَةِ، وَالرَّافِضَةُ يَزْعُمُونَ أَنَّ الْقُرْآنَ مُسْتَوْدَعٌ عِنْدَ الْإِمَامِ الْمُنْتَظَرِ، فَهُوَ الَّذِي يَأْتِي بِالْقُرْآنِ وَقَرَّ بَعِيرٍ).

واته: ئەگەر ئەوهی پال دەدرێته لای ئوبه‌ی سەنەدەکه‌ی راست بێ، (یانى: که راست نیه)، ته‌نیا ئەوه‌یه که ده‌بی به‌شیکی زۆر له قورئان، ئوبه‌ی کاتی

خۆی لکاندوویەتی بە سوورەتی ئەحزابەو، کە ئەو بەشە زۆرە قورئان
 ھی سوورەتەکانی دیکە بوو، بۆ وێنە: وَكَ زَورِيكَ لَه سَوْرَهَتِي (النساء)،
 کە دەشوبهێتە هەندیک لەوێ لە سوورەتی ئەحزابدا هاتو، هەم لە پرووی
 نێوەرۆکەو، هەم لە پرووی شیوەی دەرپرینەو، کە باسی موناڤیقەکان و باسی
 جوولەکانی تێدا، هاوێلانی پێغەمبەری خواش ﷺ هەموویان بە یەك شیواز
 ئایەتەکانی قورئانیان ریزبەند نەدەکردن، هەروەها لە ژمارە سوورەتەکانیش دا،
 وەك یەك مامەلەیان نەدەکرد، هەروەها دا بەشکردنی ئایەتەکان بۆ سوورەتەکان
 وەك یەك نەبوون، هەر کامیکیان ئەوەندە قورئانەیی کە خۆی لەبەری بوو، بە
 کۆشش و ئیجتیهادی خۆی، ئایەتەکانی پێکەو نووسیون.

لێره دا منیش قسە یەك دەکەم:

عوسمان (خوا لێی رازی بێ)، پێش عوسمان لە سەردەمی ئەبووبەکر (خوا
 لێی رازی بێ)، وەك لە کتێبی: (با لە خزمەت قورئاندا بین!)، هەروەها دواتر
 لە بابەتی: (قورئانی مەزن لە نۆژدە تەوێردا)، بە درێژی و بە پروونی دەربارە
 چۆنیەتی لەبەرکردن و نووسینەوێ قورئان و، کۆکردنەوێ لە نێو دوو بەرگی
 موصحەفدا، باسم کردو، کە کاتی خۆی عومەر ﷺ، پێشنیار دەکات بۆ ئەبوو
 بەکر: با قورئان بخەینە دوو توپی کتێبکەو (مصحف)! ئەبوو بەکریش ﷺ،
 دەلی: چۆن شتێک بکەم کە پێغەمبەر ﷺ نەیکردبێ؟ ئەویش دەلی: وەللاهی
 خێر، ئیدی عومەر چەند جارێک داوای لێ دەکات، تا کو ئەبوو بەکریش
 ﷺ، سینەیی بۆ ئەو پێشنیارە گوشاد دەبێ و، قورئان دەخەنە نێوان، واتە:
 سوورەتەکانی قورئان بە هەموو ئایەتەکانیانەو، کە لە رۆژگاری پێغەمبەردا
 وەك قۆناغی یەکەمی کۆکردنەوێ قورئان، کۆکراونەو، دەخەنە نێوان دوو
 بەرگەو، کە ئەو قۆناغی دووەمی کۆکردنەوێ قورئان بوو لە سەردەمی
 ئەبوو بەکر (خوا لێیان رازی بێ)، هەموو سوورەتەکان
 خراوە نێوان دوو بەرگەو، قۆناغی سێیەمی کۆکردنەوێ قورئان ئەوەبوو کە
 لە رۆژگاری عوسمان دابوو ﷺ، چونکە هاوێلان - وەك ئەم قسەیی (محمد

الطاهر بن عاشور) ئاماژەى پى دەكات - ھەندىكىيان رەنگە ھەندىك پەرورەدەى پىغەمبەريان ﷺ وەك شەرح و تەفسىر لەگەڵ ئايەتەكان نووسىيى، ھەندىكىيان ھەندىك ئايەتى سوورەتى دىكەيان لەگەڵ تىكەڵ كردو، بۆيە لە سەردەمى عوسماندا ﷺ، لىژنەيەكى شەش كەسىي لە شارەزايان لە قورئان و ئەوانەى قورئانيان لەبەرەو، زۆر جىيى متمانە بوون پىك دىنن، كە يەكەك لەوانە زەيدى كورى سابىت بوو، ئەو بەرپرسى لىژنەكە بوو، زۆرىش شارەزا بوو لە قورئان و پىغەمبەر ﷺ شايدەيى بۆ داو، ئنجا ئەو لىژنە شەش كەسىيە بە ھەموو سوورەتەكاندا دەچنەو، جوړىك لە تىكەلىي كە لە ھەندىك لەو نووسراوانەى لە لاي ھەندىك لە ھاوئلانە لايدەبەن و، ئەو سەدو چواردە سوورەتە، بەو شەش ھەزارو دوو سەدو سى و شەش ئايەتەو، كە ئىستا لەبەر دەستى ئىمەدا ھەيە، دەيخەنە نيوان دوو توپى موصحەفەيەو.

ئنجا بۆ رىزبەندىي سوورەتەكانىش، ھەندى لە سوورەتەكان لە پۆژگارى پىغەمبەردا ﷺ رىزبەند كراون، بۆ وىنە: ھاوئلەك دەلى: پىغەمبەرى خوا ﷺ نوژى كرد، دواى فاتىحە سوورەتى (البقرة)ى خوئند، دواى (آل عمران)، دواى (النساء)، ئەمە جوړىك لە رىزبەندىي لە سوورەتەكاندا ھەبوو، بەلام لەسەر رىزبەندىي ھەندى لە سوورەتەكان، جوړىك لە مشتومر بوو، بۆيە من لەو كىيەدا كە ئاماژەم پىدا: (با لە خزمەت قورئاندا بىن!)، ھەرورەھا لە بابەتى: (قورئانى مەزن لە نۆزدە تەوەردا)، وەك تىكراى زانايان ئەو رايەم تەبەننى كردو، كە رىزبەندىي ئايەتەكان ھەموو تەوقىفەيە، يانى: خوا چۆنى فەرمووو پىغەمبەر ﷺ چۆنى بۆ داناون، ئاوا بەو شىوئەيە بوو، بوارى ئىجتىھادو بۆچوون و راي كەسى تىدا نەبوو، بەلام رىزبەند كردنى سوورەتەكان، كام لە پىش كامەو بى؟ بەشكى تەوقىفىي بوو واتە: بەو ھىي خواو بە فەرمانى راستەوخۆي پىغەمبەر ﷺ بوو، بەلام بەشكىشى دەتوانىن بلىين: تەوقىقى بوو، واتە: بە ئىجتىھادو راي ھاوئلان، كە بە تەكىد ئەوانىش ھەوليانداو بزائن و ئەو پەچاو بكەن: ئەگەر شتىك لە پىغەمبەرەو ﷺ لەو بارەو بىسترايى، كام سوورەت بخەنە

پیش کام سوورەت؟ یاخود هەندى ئیعتیبارى دیکەى وهك قەبارەى سوورەتەکان، یاخود ئیوهرۆك و پیکهوه گونجانیان، بۆ وینه: (الأنفال) و (التوبة)، که (التوبة) له (الأنفال) زیاتره، بەلام ئەویان خستۆته پیش، چونکه رایەك هەبووه که هەردووکیان یەك سوورەتن، هەر بۆیه له سەرەتای سوورەتى (التوبة) دا، (بسم الله الرحمن الرحيم) نههاتوه، (کهواته: ئەوهى له سەردەمى عوسماندا (خوا لىی پازى بى) کراوه، ئەوه بووه که ئەم موصحفهى ئیستا لهبەر دەستى ئیمه دایه، بهو شیوهیه بى، که هەر هەمان قورئانى پۆزگارى پیغهمبەرو ئەبووبهکرو عومەر، بەلام هاوهلان (خوا لىیان پازى بى)، هەندیکیان ئیجتیهادیان کردوه که هەندیک له ئایەتى سوورەتیکیان لهگەل سوورەتیکى دیکەدا تیکەل کردوون و، هەندیک سوورەتیان پیش هەندیک سوورەتان خستوون، هەروەها هەندیک پای خویمان، شەرح و تەفسیری هەندیک له ئایەتەکانیان، خستوونە ئیو ئایەتەکانهوه، وهك له تەفسیرهکاندا ئەوه هەیه، عەبدوللای کورپی مەسعوود (خوا لىی پازى بى) گوتوویهتى: ئەو ئایەتە ئاوا دەخوێنرێتەوه، بۆ خوێ دوو سى وشەى لى زیاد کردوون، که مەبەست پى چەمک و پوونکردنەوهى مانای ئایەتەکان بووه].

(إبن عاشور) دەلى: چۆن دەگونجى سوورەتى ئەحزاب زیادەى بوویت و، ئیستا دیار نەماى، یان عوسمان (خوا لىی پازى بى) تۆمارى نەکردبى؟، له حالیکدا که هەموو لهبەرکەرەکانى قورئان (حُفَاط القرآن) و، هەر چوار خەلیفه راشیدەکان و، تیکرای هاوهلانى پیغهمبەرى خوا ﷺ مەگەر ئەوهى ریزپەر بووبى، هەموویان لەسەر ئەوه یەكدەنگ بوون، که قورئان ئەوهیه له موصحفەدايه، [که به سوورەتى (الفاتحة) دەست پێدەکات و، به سوورەتى (الناس) کۆتایى پێدیت، سەدو چواردە (۱۱۴) سوورەتەو، شەش هەزارو دوو سەدو سى و شەش (۶۲۳۶) ئایەتەو، هەفتاو هەوت هەزارو سەدو نەوهد (۷۷۱۹۰) وشەیهو، سى سەدو بیست و یەك هەزارو چوار سەدو سى و نۆ (۳۲۱۴۳۹) پیتە، یانى: وشەو پیتەکانى قورئانیشیان سەرژمێر کردوه]^(۱)، هەروەها یەكدەنگ بوون لەسەر

(۱) ئەوهى ئیوان ئەو دوو کهوانهیه، پای خۆمه بۆ زیاتر پوونبوونەوهى مەبەست.

ژمارەى ئایەتەکان، ژمارەکانى هەندیکیان لە هەندیکیان نیزیکن، [یەکیکیان گوتووێت: ئەو سوورەتە حەفتاو دوو ئایەتە، یەکیکی دیکە گوتووێت: حەفتاو سییە، وەك گوتم: درێژی و کورتیی پستەکان بوو بۆتە هۆی جیاوازیی ژمارەى ئایەتەکانى سوورەتیک، (دوایی (محمد الطاهر بن عاشور) دەلى: لە دواى یەكدهنگى هاوەلانى پێغەمبەرى خوا ﷺ لەسەر موصحفى عوسمان، هیچ داواکاریەك بۆ هیچ داواکاریك نامێنێتەو، (واتە: هیچ قسەیهك نامێنێتەو بۆ هیچ كەسێك)، ئنجا ئەو هەوالەش كە لە عایشەو (خوا لێى رازى بێ)، هینراو، سەنەدەكەى زۆر بێهێزە، ئەگەر گریمان سەنەدەكەیش بەهێز بێ، كە (ابن كثیر) سەنەدەكەش بە باش داناو، ئەو تەئویل كردنەكەى ئاسانەو نیزیكە، ئەو دیارە دایكمان عایشە قسەى كردووە لە بارەى هەندیک لە قورئانەو، كە نەسخ بۆتەو لە سوورەتى (الأحزاب) دا، [واتە: كاتى خوێ بوو، بەلام نەسخ بۆتەو، كە من پێم وانیە كاتى خوێشى هیچ قورئان نەسخ بوو، بەلام ئەگەر ئەو رایە راستیش بێ، گەرگ ئەوێ ئیستا هیچ ئایەتیک لە قورئاندا نیە كارى پێ نەكړى و لابرابى و نەسخ كرايێتەو].

لە تەفسیری (الكشاف) یشدا هاتو، دەلى: ئەو زیادهیەش - لە سوورەتى ئەحزاب - كە گێردراو تەو لە عایشەو (خوا لێى رازى بێ)، گوايە لە لاپەرەیهكدا نووسراو و لە مالى عایشەدا بوو، دوایی ئاژەلێكى دابەستە، لە مالى ئەواندا ئەو پەرەیهى خواردووە كە ئەو قورئانەى تێدا نووسراو تەو، [ئەو زیادهیەى گوايە لە سوورەتى (الأحزاب) دا بوو و ئیستا تێیدا نەماو، ئەو هەلبەستراوى رافیزەكان (روافضیه)، (شیعەى رافیزە) كە تانە لە قورئان دەدەن.

هەلبەستراى ئەو هەوالەش زۆر ئاشكراو دیارە، چونكە ئەگەر ئەو هەوالە راست بووایە، دەبووایە ئەو لاپەرەیه كە ئەو ئاژەلە خواردووێت لە مالهكەى عایشەدا (خوا لێى رازى بێ)، لە سەردەمى پێغەمبەردا ﷺ، یاخود دواى سەردەمى پێغەمبەر ﷺ بووبى، ئەو كاتەش هاوەلان زۆر بوون و، لەبەر كەران (حفاظ) ی قورئانیشت زۆر بوون، ئنجا ئەگەر لاپەرەكە فوتاوە، بەلام ئەوێ لە سینەو دلى

هاوہ لاندای بووہ هەر ماوہ، (دوو بارە دەیانوو سیەوہ)، بە لām که هیچ که س باسی ئەوہی نہ کردوہ، دیارە ئەوہ هەواییکی هەلبەستراوہ بو تانەدان لە قورئان.

ئەو قسە یەش که گوا یە قورئان زۆریکی لی فەوتاوہ، ئەمە یەکیکە لە بنەمایەکانی شیعیە رافیزە، بو ئەوہی تانە بدەن لە سئ خەلیفە راشیدەکان، [کە گوا یە ئەوان وایان کردوہ، بە شیک لە قورئان، یان زۆریک لە قورئان بفەوتی، لەبەر ئەوہی مەدحی علی تیدا بووہو، زەم و سەر زەنشتی ئەو سئ خەلیفە یە ی تیدا بووہ (خوا لیان رازی بئ)]^(۱)، شیعیە رافیزە گومانیان وایە، دەلین: قورئان لە لای پیشەوای چاوہ پوانکراو (المہدی المنتظر)ە، ئەوہ کە دوایی قورئان دینێ باری یەك حوشتەرە.

دەلین: ئەو قورئانە ی ئیستا لەبەر دەستی مسولماناندا هە یە، کە شەش هەزارو دوو سەدو سی و شەش ئایەتە، ئەوہ کە میکی قورئانەو (المہدی المنتظر)، لە ئاخیر زەماندا کە دیت، قورئان دینێ، قورئانە ئەصلییە کە، باری یەك حوشتەرە!

ئنجای خوشم دەلیم:

یەك: لە راستییدا هاوہ لانیك (خوا لیان رازی بئ)، کە پیغەمبەری خوا ﷺ ئەو هەموو مەدح و ستایشە ی کردوون و، خواش پیش پیغەمبەر ﷺ ئەو هەموو مەدح و ستایشە یان دەکات: ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ...﴾ (الفتح، واتە: بە دنیایی خوا رازی بوو لەو بروادارانە ی کە لە ژیر درەختە کە دا پەیمانیان لە گەل تۆدا بەست، خوا زانی چی لە دلیاندا هە یە، بۆ یە ئوخرن و ئارامی دابەزاندە سەریان...

هاوہ لانیکی بەرێز کە ژمارە یان (۱۴۰۰) کە س بوو لە ژیر درەختی (رضوان) دا، کە چوار خەلیفە راشیدەکان هەر چواریان لە نیویان دا بوون، کە خوا ئەو هەموو مەدح و ستایشە یان دەکات، پاشان هاوہ لانی بەرزی پیغەمبەر ﷺ چ

(۱) ئیوان کەوانەکان زیادە ی خۆمە.

بەرژەوهندییەکان لەوێدا بوو و چون ئیمان و دینیان پێ دەدات، ئایەتێکی خوا نادیده بگرن، ئەو بە راستی گومانێکی زۆر خراپەو، لە دڵێکی زۆر پیس و ڕەشەوێ دێ، لە پشت پەردە ڕەشەوێ تەماشاکردنی ئەو هاوێ لە بەرژانەییە (خوا لێیان ڕازی بێ).

دوو: ئەو گێڕدراوانە، سەنەدو نێوە پۆکیشیان زۆر لەو بەهێزترەو کەمترە، کە پشتیان پێ ببەستری و، ڕایەکیان لێ وەرگیری، کە پێچەوانەی ڕای هەزاران لە هاوێلانی پێچەمبەر ﷺ بێ، بە پیاو و ئافرەتەو، کە هەموو قورئانیان لەبەر بوو، تەنانت ئەو پێشنیارە عومەر (خوا لێ ڕازی بێ)، کاتی خۆی بو ئەبوو بەکری کرد، کە سووڕەتەکانی قورئان بخەنە نێوان دوو بەرگەو، کە هەر هەبوون، بەلام لە لەوێ نووسراو و چەرمی نووسراو... هتەدا بوون، بەلام نەخراپوونە نێوان دوو بەرگ و نەکراپوون بە موصحف، پێشنیارەکی لەوێ هات، کە لە جەنگەکانی هەلگەپاوان (حُرُوبُ الرِّدَّة) دا، ئەوانەکی کە قورئانیان لەبەر بوو، ئەهلی قورئان، شارەزایانی قورئان ئەوانە سەرەرمی سوپای ئیسلام بوون، زۆریان لێ کوژران، گوتراو: (فَلَمَّا اسْتَحَرَّ الْقَتْلُ بِالْقُرْآنِ)، کاتێک قورئان خوێنەکان، قورئان لەبەرەکان، شارەزایانی قورئان کە سەرەرمی سوپای ئیسلام بوون، نەدەگەرەو، فیداکاربوون، ئەوانە زۆریان لێ کوژرا، عومەر (خوا لێ ڕازی بێ)، گوتی: ئاوا بچیتە دوێ و، ئەو جەنگانە بەردەوام بن، سەرەنجام هەموو ئەوانەکی کە شارەزای قورئانن، ڕەنگە زۆریان شەهید بن، بەلێ قورئان نووسراوەتەو، بەلام ئەو دوایی مەترسیی هەیه بو سەر ئاینەکی پارێزرانی قورئان، کەواتە: ئەو هەموو هاوێلانی (خوا لێیان ڕازی بێ)، کە هەموو قورئانیان لەبەر بوو، ئیستا ڕیوایەتێک و شوێنەواریکی کێویکە، کە سەنەدێکی وای نیە پشتی پێ ببەستری، چون دژایەتی هەلۆیستی ئەو هەموو هاوێلانی (خوا لێیان ڕازی بێ) پێ دەکری؟! بە تابیەت چوار خەلیفە ڕاشیدەکان، کە لە سەرۆکی ئەو شوبهەو دوو دلی و گومانانەو.

سێ: پاشان هەندێک لە شیعە ڕافیزە کە وا دەلێن^(۱)، بێگومان عەلی کۆری ئەبی تالبیش (خوا لێ ڕازی بێ)، هەر لەسەرەرمی ئەو سێ خەلیفە ڕاشیدانەدا بوو، ئنجا ئەگەر

(۱) کە ئیستا ئەو ڕایە لە نێو شیعەدا شتیکی ریزی پێ دەگمەنە.

سوورەتتیکیان لاداو، ئایەتتیکیان لاداو، ئەدی بۆچی عەلی (خوای پازی بێ)، پۆژیک لە پۆژان پەخەکی نەگرتو؟ بەلکو لە هەندیک لە سەرچاو مێژووێیەکاندا هاتو، کە عەلی (خوای پازی بێ)، کە ماوەیەکی دوایکەوتو لە بەیعت پێدانی ئەبوو بەکر، شەش مانگیگ دوای کەوتو، گوتووێتی: من خەریکی قورئان بووم کۆمە کردەو، سوورەتەکانم ریز بەند دەکرد، ئنجا ئەگەر قورئان کەم و زیادی تێدا هەبوایە، ئەو کاتە هەلۆیستی دەبوو.

بەلام وەك ئەمانەتتیکى عیلمی دەئیم: من سەرنجی سێ لە تەفسیری شیعەکانم دا کە هەر ئەو سێ تەفسیرەشم لەبەر دەستدان، لەم شوێنەدا لە بارەى سوورەتی (الأحزاب) هەو، ئەوێم تێدا نەدیتن کە بلین: سوورەتی (الأحزاب) زیاتر بوو، کەمتر نووسراو، یاخود لێی نایدەگیرا، هەرۆهە بە نەسبەت کۆی قورئانی شەو تێدا نەبینن، هەر کام لە:

۱- تەفسیری (المیزان) ی (الطبا طبائی).

۲- تەفسیری (الكاشف) ی (جواد محمد مغنية).

۳- تەفسیری (مونه)، لە ژێر سەرپەرشتی ناصری مەکاریمی شیرازی، کە بە فارسی نووسراو و بیست و چەوت بەرگە.

لە هیچ کام لەو تەفسیرانەدا دوورو نزیك ئەوێم نەبینی، ئاماژە بەو کرابی کە سوورەتی (الأحزاب)، لەوێ کە ئیستا هەیە، لەو حەفتاو سێ ئایەتە زیاتر بوو، هەندیکى لێ فەرامۆش کرا، یاخود لێ نەسخ کراوەتەو، یاخود لێی نادیدە گیرا، شتی وام نەبینی.

بەلێ دەزانم کە هەندیک لە شیعەى دوازدە ئیمامی ئەو پرایەیان هەیەو، لە کتێبەکانیاندا ئەوە باسکرا، بەلام لە نێو خۆشیاندا لەو بارەو مشتومر هەیە، چونکە بە تەئکید هەر کەسێک باسی کەم و زیادیی لە قورئاندا بکات، بۆی بە کوفر لە قەلەم دەدری، دواى ئەوێ خوا دەفەرموی: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ (الحجر، واتە: ئێمە خۆمان زیکرمان دا بە زاندو،

خۆشمان پارێزەرینی، هەر کەسێک بۆ: قورئان نەپارێزراوه، مانای وایه ئهوه
 فەرمايشتهی خوا به درۆ دادهنێ و بهس بهوه کافر دهبێ، جگه لهوهی که
 تانه دانه له پێغه مبه‌ر ﷺ و هه‌موو هاوه‌لانی پێغه‌مبه‌ر (خوا لێیان رازی بێ)،
 به چوار خه‌لیفه‌ کانه‌وه به‌ عه‌لی کورێ ئه‌بی تالیبه‌وه له‌ نێواندا، ئنجا ئه‌گه‌ر
 ئه‌وه کوفر نه‌بێ، بێگومان کوفر و کافر بوون هه‌ر نیه، چونکه تانه‌دان له‌ یه‌ک
 حوکمی شه‌ریعت و له‌ یه‌ک ئایه‌ت، به‌ کوفر له‌ قه‌لهم ده‌درێ، چ جایی قسه‌یه‌کی
 هێنده‌ زل بکری! به‌ هه‌ر حال ئیستا شیعه‌ی دوازه‌ ئیمامیی که‌متر وایه‌ خۆیان
 له‌و قسه‌یه‌ بکه‌نه‌ خاوه‌ن، ده‌لێن: ئه‌وه قسه‌ی هه‌ندی له‌ خه‌لکی پێشوو بووه،
 هه‌ندی که‌ (غلاة) ئه‌وانه‌ی زۆر تێپه‌رینه‌ر بوون و، له‌ بازنه‌ی ئیسلام چوونه
 ده‌ری، قسه‌ی ئه‌وان بووه، به‌لام ئه‌وانه‌ی ئیستا به‌ تایه‌ت شیعه‌ی رۆژگاری
 ئیمه، مه‌گه‌ر چۆن ده‌نا لێیان نه‌بیستراوه، تانه له‌ قورئان به‌دن.

ئنجا ئه‌و (المُهْدِي الْمُنْتَظَر) ه‌ش که‌ چاوه‌ڕێی ده‌که‌ن، سه‌رچاوه‌ می‌ژووویه‌کان
 ده‌ریانخستوه‌و، هه‌ندی که‌ له‌ لێکۆله‌ره‌وانی شیعه‌ خۆشیان ده‌لێن: هه‌سه‌نی
 عه‌سکه‌ری که‌ ئیمامی یازده‌یه‌مه - ئه‌و ئیمامی یازده‌یه‌م و، ریزبه‌ندی
 ئیمامه‌کانیش له‌ راستیی دا ئه‌فسانه‌یه‌که، ئه‌وانه‌ هه‌موویان زانیانی ئیسلام
 بوون، وه‌ک ئه‌بوو هه‌نیفه‌و شافعی و مالیک و ئه‌حمه‌د - سه‌رچاوه‌ می‌ژووویه‌کان
 ده‌لێن: هه‌سه‌نی عه‌سکه‌ری هه‌یج وه‌چه‌ی نه‌بووه، نه‌ کور نه‌ کچ، چوار ساڵ
 دوا‌ی کۆچی دوا‌یی خۆی گوتیان: کورێکی هه‌یه‌و په‌نه‌مان کردوه! به‌لام له‌
 راستیدا (المُهْدِي الْمُنْتَظَر)، مه‌ه‌دی چاوه‌روانکراو، بوونی نیه‌و، شتێکی ئه‌فسانه‌یه‌و
 هه‌لبه‌ستراوه‌و، ده‌لێن: پێش قیامه‌ت دێ، به‌لام له‌ دایک نه‌بووه‌ تا‌کو دوا‌یی بێ،
 به‌داخه‌وه‌ش خه‌لکیکی زۆر چاوه‌ڕێی شتێک بکه‌ن، که‌ بوونی نیه!

پاڻي پاپير/ AliBapir

پاڻي پاپير/ AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes for app downloads

له نۆږه كۆمەنلایه تیپهكان لهكەشانیان
Stay in touch on social media
نۆڤ مەكەم عێر موانع النواصل الاجتماعی

پاڻي پاپير/ AliBapir

www.alibapir.net

کوردی - عربي - English

پاڻي پاپير/ AliBapir

QR codes for social media and website

پاڻي پاپير/ AliBapir

پاڻي پاپير/ AliBapir

پاڻي پاپير/ AliBapir

QR codes for social media and website

به نۆزه كۆمهله ئايەتپەخان لەكەتەلەين
Stay in touch on social media
ئەن ئهكەم عىر موانع انوارال ائجماعى

پاڭه پاندى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابېر

AliBapir

مەل پاپېر/ AliBapir

archive.org/details/@alibapir

PDF

AliBapir

Google Play

App Store

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

مەنالى
پاڭه پاندى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابېر

AliBapir

پاڭه پاندى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابېر

دەرسى يەكەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسە هەشت (۸) ئایەت دەگرێتە خۆی لە: (۱ - ۸) کە تێیاندا، چوار (۴) بابەتی گەورە و گرنگ خراونه روو:

۱- خوای کارزان بۆ جاری یەکەم لەم سوورەتەدا بە: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، پێغەمبەری کۆتایی موحەممەد ﷺ دواندووە، کە سەرچەم لەم سوورەتەدا، پێنج جار خا ﷺ بە ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، پێغەمبەری کۆتایی موحەممەد ﷺ دەدوێنێ، لەم یەکەم جارەدا، خوا فەرمانی پێکردووە بە پارێزکاری و، بە قسەنەکردنی کافرو دەغەلەکان و، شوێنکەوتنی پەيامی خوای پەروەردگاری و، پشت بە خوا بەستن، لە ئایەتەکانی: (۱ - ۳)دا ئەمە هاتووە.

۲- خوا رایگەیاندووە کە هیچ پیاوێک، دوو دۆلی نین و، ئافەرەتانی ژیهار لێکراو دایکی مێردەکانیان نین و، کوپانی تەبەننی کراویش، کوپی کورگرەکانیان نین و، فەرمانیشی پێکردوون کە دادگەری ئەوەیە، بە ناوی بابیانەووە بانگیان بکەن و، ئەگەر بابیشیان زانراو نەبوو، بۆ ئایینی و دۆست و نیزیکیان و، قسە زارێش کە بە هەلە دەکری، زیانی نیە، ئەگەر مەبەستی نێو دۆلی لەگەڵدا نەبێ، ئەمەش لە ئایەتەکانی: (۴ - ۵)دا هاتووە.

۳- راگەیانندی ئەو راستییە کە پێغەمبەر ﷺ بۆ پرۆاداران، لە خۆیان لێیان لە پێشترەو هاوسەرانیشتی دایکیان، خزمایش بۆ میراتگرتن لە یەکدی، لە پێشترن لە پرۆاداران و کۆچکەرەکان... ئەمیش لە ئایەتی شەش (۶)دا هاتووە.

۴- باسکردنی بەلێن و پەیمانی پتەو وەرگرتنی خوا، لە پێغەمبەر موحەممەد ﷺ و نووح و ئیبراهیم و موسا و عیسا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، تاكو سەرەنجام راستان لێیان بپرسێتەووە، بپروایانیش ئازاری بە ئیشی بۆ ئامادەکراویان بچێژن، ئەمەش لە ئایەتەکانی (۷-۸)دا هاتووە.

﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝١ وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝٢ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ۝٣ مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ۚ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ الَّتِي تُظَاهَرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ ۚ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ۝٤ ادْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ ۚ وَلَٰكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ۝٥ الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ۚ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَن تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَّعْرُوفًا ۚ كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ۝٦ وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۚ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ۝٧ لِّيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ۝٨﴾

له نوره كونه لايستهكان له كمالهين
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

پاڻي پاپير AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

پاڻي پاپير مهڪڙهي ماموستا علي بابير

علي بابير AliBapir

پاڻي پاپير مهڪڙهي ماموستا علي بابير

Google Play

App Store

Telegram

WhatsApp

Facebook

مانای دهقاو دهقی نایه تەکان

{بە ناوی خوای بە بەزەیی بەخشنده، ئە ی پیغمبەر! پارێز لە خوا بکەو، بە قسە ی بیپروا و مونا فیکەکان مەکە، بیگومان خوا زانای کارزانە (۱) هەر وەها شوین ئەو (پە یام) ه بکەو کە لە پەر وەردگارتەو بەوت سروش دەکری، بە راستی خوا بەو ه ی دەیکەن شارەزایە (۲) تەنیا پشتیش بە خوا بەستەو، خوا بەسە پارێزەر و کار پێ سپێردرابی (۳) خوا دوو دلی بۆ هیچ پیاویک لە هەناویدا دانەناون و، ئەو هاوسەرەکانە شتانی نەکردوونە دایکتان کە ظیهاریان لێدەکەن و، بە کور گیراوەکانیش تانی نەکردوونە کورانتان، ئەو (قسە ی) ه تان، تەنیا قسە ی خۆتانە بە زارتان دە یلێن و، خواش تەنیا هەق و راستی دەفەر موی و، تەنیا ئەویش راستە پێ پیشان دەدات (۴) (ئەوانە ی بە کورتان گرتوون) بە ناوی بابەکانیانەو بە بانگیان بکەن (پالیا نبدەنە لای ئەوان) ئەو لە لای خوا دادگەرەنە ترو راستەر، ئنجا ئەگەر بابەکانیشیان تان نەزانی، ئەو بەراتان لە ئایین داو دۆست و نیزیکتان و، بە هوی ئەو شەو کە (لە کاتی دواندا) هەلە ی تیدا دەکەن، گوناھتان ناگات، بە لām (کاتیک گوناھتان دەگات) کە بە ئەنقەست لە دلە کانتانەو بی و، خواش لیبوردە ی بە بەزەییە (۵) پیغمبەر (ﷺ) بۆ برواداران لە خۆیان لیان لە پیشتەر، (بە خۆشویستیان و پێژ لێگیران و فەرمانبەری، شایستە ترە) و هاوسەرەکانیشی دایکانیان و، خاوەن خزمایەتیەکانیش لە (حوکمی) کتیی خوادا، لە برواداران و کوچکەرەکان لە یە کدی لە پیشتەر (بۆ میراتگرتن)، مەگەر چاکە یە ک لە گەل دۆست و نیزیکتان دا بکەن (وەک هاوکاری ماددی و پشتیوانی مەعنەوی)، ئا ئەو لە کتیب (لە زانیاری خوا) دا نووسراوە (۶) یادیش بکەو کاتیک پەیمانی پتەومان لە پیغمبەرەکان وەرگرت، هەر وەها لە تۆو لە نووح و ئیبراھیم و مووسا و عیسا ی کوری مەریەم، بە لێن و پەیمانیک ی پتەومان لیوەرگرتن (لەسەر گەیانندی پەیمانی خوا) (۷) تا کو (سەرەنجام) خوا

له راستان له باره ی راستیانه وه بپرسی و، بۆ بیروایانیش ئازاریکی به ئیشی ئاماده کردوه {۸}.

شیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان

(جَوْفٌ): (الْجَوْفُ: بَاطِنُ الْإِنْسَانِ، صَدْرُهُ وَبَطْنُهُ وَهُوَ مَقَرُّ الْأَعْضَاءِ الرَّئِيسِيَّةِ عَدَا الدَّمَاغِ)، (جَوْفٌ) واته: نێوه وه ی مرووف، سینهو سکی، که نشینگه ی ئەندامه سه ره کبیه کانی جه سته یه، جگه له مێشک، به کوردیی هه ناوی پی ده لێن.

(تُظْهِرُونَ مِنْهُنَّ): (الظَّهَارُ: أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لَامْرَأَتِهِ: أَنْتِ عَلَيَّ كَظْهَرِ أُمِّي)، واته: (ظَهَارٌ) ئەوه یه که پیاویک میردیک به ژنه که ی خو ی بلێ: تۆ وه ک پشتی دایکم وای، ئنجا چ به پشتی دایکی بچوینێ، چ به هه ره ئەندامیکی دایکی بچوینێ، له به ره ئەوه ی دایکی لێی قه ده غه یه، واته: تۆش له من قه ده غه ی، که ئەوه سه ره نجامه که ی بریتی بوو: له لێک جیا بوونه وه، ئەگه ره ئەو که سه په شیمان نه بیته وه که فاره ت نه دات، وه ک له سه ره تای سووره تی (المجادلة) دا خوا باسی کردوه.

(أَدْعِيَاءَكُمْ): (جَمْعُ دَعِيَ، وَهُوَ الَّذِي يُدْعَى لِغَيْرِ أَبِيهِ)، (أَدْعِيَاءٌ) کۆی (دعی) ه، (دعی) یش بریتیه له وه که سه ی که پال ده درێته لای جگه له با ی خو ی.

(وَمَوْلَاكُمْ): (الْوَلِيّ وَالْمَوْلَى: يُسْتَعْمَلَانِ فِي مَعْنَى الْفَاعِلِ، الْمُوَالِي، وَالْمَفْعُولِ: وَالْمُوَالَى، وَيُسْتَعَارَ الْوَلِيُّ لِلْقُرْبِ مَكَانًا وَنَسَبَةً وَدِينًا)، وشه ی (ولي ومولی) به کار ده هیترین هه م بۆ مانای بکه ره، هه م بۆ مانای به رکار، ئەگه ره بۆ بکه ره بێ، ئەو کاته (وَلِي، وَمَوْلَى) ده بن به (مُوَالِي) یانی: که سیك که نیزی که له که سیك، که سیك که سیك به دۆست ده گرێ، یان سه ری ده خات، پشتی ده گرێ، ئەگه ره به مانای (مفعول به) یش بێ، ئەو کاته، واته: (مُوَالِي) یانی: که سیك که نیزی که یه تی لی ده کرێ و، دۆستایه تی ده کرێ و، پشتیوانی لی ده کرێ، وشه ی (ولي) یش بۆ نیزیکی

دەخوازیتەوه لە ڕووی شویتەوه نیزیك بێ، یاخود لە ڕووی کاتەوه، یان لە ڕووی دینەوه، یان لە ڕووی ڕەچەلەکەوه.

(تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ): واتە: دڵتان بە ئەنقەست بیلێ، (الْعَمْدُ: قَضْدُ الشَّيْءِ وَالِاسْتِنَادُ إِلَيْهِ)، (عَمْد) بریتیه لەوێ ئینسان شتێك بە ئامانج بگرێ و، پشتی پێ ببەستێ.

(مَسْطُورًا): (أَي: مُثَبَّتًا مَحْفُوظًا، وَجَمْعُ السَّطْرِ: أَسْطَرٌ وَسَطُورٌ وَأَسَاطِيرُ وَأَسْطَارٌ، مَسْطُورًا: أَيْ مَكْتُوبًا)، واتە: چەسپاوه و، پارێزراوه لە کتیبی خوادا واتە: مەبەست پێی زانیاری خۆی پەرەردگار، (سَطْر) یانی: دێر، بە (أَسْطَرٌ وَسَطُورٌ وَأَسَاطِيرُ وَأَسْطَارٌ) یش کوڵدەکریتەوه، (أَسْطُورَة) ش هەر لەوێ هاتو (أَسْطُورَة)، واتە: شتێك که نووسرابێتەوه و ئەفسانە بێ، بە (أَسَاطِير) کوڵدەکریتەوه.

(مِيثَاقًا): (أَوْتَقَفْتُهُ: شَدَدْتُهُ، الْوَثَاقُ وَالْوِثَاقُ: إِسْمَانِ لِمَا يُوثَقُ بِهِ الشَّيْءُ، وَالْمِيثَاقُ: عَقْدٌ مُؤَكَّدٌ بِيَمِينٍ وَعَهْدٌ)، دەگوێ: (أَوْتَقَفْتُهُ) واتە: توندم کرد، قایمم کرد، (وِثَاق و وِثَاق) هەردووکیان ناوێ بۆ شتێك که شتێکی پێ ببەسترتەوه، بەلام (مِيثَاق) بریتیه لە گریبەستیکی جەخت لەسەر کراو، بە هۆی سویند و پەیمان بە یەکدی دانهوه.

(غَلِيظًا): (الْغِلْظَةُ ضِدُّ الرِّقَّةِ، وَأَصْلُهُ أَنْ يُسْتَعْمَلَ فِي الْأَجْسَامِ، لَكِنْ قَدْ يُسْتَعَارُ لِلْمَعَانِي كَالْكَبِيرِ وَالْكَثِيرِ)، (غِلْظَةً) پیچەوانە ی (رِقَّةً) یه، (رِقَّةً) واتە: نەرمیی و ناسکی، بەلام (غِلْظَةً) واتە: زبری و قەبەیی و، لە ئەسڵدا لە شتی بەرەهەست و جەستەیدا بە کاردی، بەلام جاری واشە دەخوازیتەوه بۆ مانایەك وەك گەورە و زۆر، وشە (غَلِيظٌ) لە جیاتی ئەو دوو واتایەش جاری وا هەیه بە کاردی.

هوئی هاتنه خوارهوهی نایه ته کان

(١) - هوئی هاتنه خوارى ئەم رسته موبارده کەى دەفه رموی: ﴿ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ، وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ ﴿٥﴾

لهوبارهوه ئەم دوو ڕیوايه ته دینین:

یه که م: {عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ، مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، مَا كُنَّا نَدْعُوهُ إِلَّا زَيْدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، حَتَّى نَزَلَ الْقُرْآنُ: ﴿ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾} (أخرجه أحمد: ٥٤٧٩، والبخاري: ٤٧٨٢، ومسلم: ٢٤٢٥، والترمذي: ٣٢٩٠).

واته: عهبدووللای کورى عومەر (خوا لیان رازی بى)، ده لى: زهیدی کورى حاریسه، [کۆيلهی ئازادکراوی پیغه مبهری خوا ﷺ] ئیمه هه ر به زهیدی کورى موحه ممه د بانگمان ده کرد^(١)، هه تا قورئان دابه زی ﴿ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾، واته: به ناوی بابیان هوه بانگیان بکه ن. (دواى دابه زینی ئەم نایه ته هه ر دهیانگوت: زهیدی کورى حاریسه).

دووهم: {عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ مِنْ أَمْرِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ ﷺ أَنَّهُ كَانَ فِي أَحْوَالِهِ بَنِي مَعْنٍ مِنْ بَنِي ثَعْلَبٍ مِنْ طَيٍّ، فَأَصِيبَ فِي غَلْمَةٍ مِنْ طَيٍّ، فَقَدِمَ بِهِ سَوْقَ عِكَازٍ، وَأَنْطَلَقَ حَكِيمُ بْنُ حَزَامٍ بَنُ خُوَيْلِدٍ إِلَى عِكَازٍ يَتَسَوَّقُ بِهَا، فَأَوْصَتْهُ عَمَتُهُ خَدِيجَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَيْ يَنْتَاعَ لَهَا غَلَامًا ظَرِيفًا عَرَبِيًّا إِنْ قَدَّرَ عَلَيْهِ ... ثُمَّ إِنَّهُ خَرَجَ فِي إِبِلٍ (عَبْدِ الْمُطَّلِبِ) إِلَى الشَّامِ فَمَرَّ بِأَرْضِ قَوْمِهِ، فَعَرَفَهُ عَمَّهُ فَقَامَ إِلَيْهِ ... الخ} ^(٢).

(١) کاتی خوێ پێش پیغه مبهرایه تی پیغه مبه ر ﷺ، وه ک کۆيله کهوتبووه ژیر دهستی، دواپی ئازادی کردبوو و کردبووی به کورى خوێ، که ئەوه پله و پیگه یه ک بووه به هه موو که س نه دراوه.

(٢) الدر المنثور: ج ٦، ص ٥٦٣ و ٥٦٤، ونسبه لابن مردويه.

واتە: عەبدوڵلای کورپی عەبباس (خوا لیان پازی بۆ) دەڵێ: بەسەرھاتی زەیدی کورپی حاریسە بەو شیوەیە بوو: لە لای خالەکانی بوو لە بەنی مەعنی بەنی سەعلەبە لە (طیء)، (ھۆزی طیء) کە (حاتم الطائی) لەوان بوو، لەگەڵ کۆمەڵێک گەنجدا دەگیرێ^(۱)، دەکرێتە کۆیلەو دەھێنرێ بۆ بازاری عوکاظ، حەکیمی کورپی حیزامی کورپی خوەیلیدیش دەچێ بۆ بازاری عوکاظ بۆ شت کپین، پووری (خەدیجە ی کچی خوەیلید) پای دەسپێرێ کورپکی عاقل و نەجیبی عەرەبی لە بە کۆیلەکراوان بۆ بکری، ئەگەر دەستی بکەوێ، (ئەویش زەید دەکری، خەدیجەش خوا لیانی پازی بۆ، دەیبەخشی بە ھاوسەرەکە ی موخەممەدی کورپی عەبدوڵلای کورپی عەبدولموتتەلیب)...

جاریک زەید لەگەڵ حوشرەکانی عەبدولموتتەلیب دا (کە مەبەست پێی کاروانە) دەچێ بۆ شام، بە لای سەر زەمینێ خەڵکەکە ی خۆیدا پەت دەبێ، مامی دەیناسێتەو.

ئەجا ھەڵدەستێتەو بۆ لای [لێی دەپرسی: تۆ کی؟ کۆیلە ی فلانکەسم، لە کوێ؟ لە فلان شوێن، بەسەرھاتی خۆی بۆ دەگیرێتەو، ئەویش ماچی دەکات و دەڵێ: تۆ برازای منی، بابی بانگ دەکات، بابی ناوی (حارثە بن شراحبیل) بوو، دایکیشی ناوی (سعدی) بوو، لێی دەپرسی تۆ کی؟ ناوی خۆی دەڵێ، دایکت ناوی چییە؟ دەڵێ: ناوی (سعدی) یە، ئەجا بابی و براھەکی لەگەڵی دەچن بۆ مەککە، دوا ی ئەوێ کە لەوسەر دەگەرێتەو، داوا لە موخەممەد دەکەن کە بیانداتەو، دەڵێن: ئەو کورپی ئێمە یە، کاتی خۆی بە ستم گیراوەو بە کۆیلە کراوە، ئێمە ھۆزێکی ئازادین، موخەممەدیش دەڵێ: چی دەڵێن: ئەگەر سەرپشکی بکەم؟ دەڵێن: شتێکی زۆر باشە، کە سەرپشکی دەکات، زەید دەڵێ: من لە لای موخەممەد دەمێنمەو، بابی و مامی و برا ی سەرزنشتی دەکەن، دەڵێن: چۆن کۆیلایەتی ھەڵدەبژێری بەسەر ئازادی داو، بێگانە بەسەر باب و مام و خزمدا؟ ئەویش دەڵێ: ئەو پەوشت و ئاکارە جوانانە ی لەو پیاوھم

(۱) لە لایەن کۆمەڵێک خەڵکەو کە پێگرو دز بوون، ئەو کاتە عادەت وا بوو.

بینیون، له کهسم نه بینیون، بویه چهز ده کهم له خزمهت نه ودا بم و لئی نیزیك بم، موچه ممه دیش له بهرانه ر ئه وده دا ئازادی ده کات، بابی و مامی و خه لک کو ده کاته وه، ده لئی: ئیوه شایه دبن، ئازادی ده کهم و ده شیکه م به کوپی خو م، ئیدی باب و مام و برایه که ی ده لئین: ئیستا دل مان ئاسو وده یه، ئیدی زه ید ئازاده و کوپی موچه ممه ده].

(٢)- ده رباره ی هاتنه خواره وه ی ئه م ئایه ته: ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجَهُمْ أَمْهَنَهُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ۝٦﴾

ئهو گێردراوه یه هه یه:

عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: لَبِثَ الْمُسْلِمُونَ زَمَانًا يَتَوَارَتُونَ بِالْهَجْرَةِ، وَالْأَعْرَابِيُّ الْمُسْلِمُ لَا يَرِثُ مِنَ الْمُهَاجِرِ شَيْئًا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجَهُمْ أَمْهَنَهُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ۝٦﴾، فَخَلَطَ الْمُؤْمِنِينَ بَعْضُهُمْ فَصَارَتْ الْمَوَارِيثُ بِالْمِلَّةِ^(١).

واته: قه تاده ده لئی: مسو لمانان ماوه یه ک مانه وه به کوچکردن میراتیان له یه کدی ده گرت، (که پیغه مبه ر ﷺ کوچکه ران و پشتیوانانی کردبوونه برای یه کدی)، به لام ئه عرابیی مسو لمان که کوچی نه کردبوو، میراتی له برا، یان له خزمه کوچکه ره که ی نه ده گرت، دوایی خوا ﷺ ئه م ئایه ته ی نارد ه خوار، که ده فه رموی: ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجَهُمْ أَمْهَنَهُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا

(١) أخرجه الطبري: ج ٢١، ص ١٥٧، رقم: ٢٨٣٦٦، الإستيعاب في بيان الأسباب: ج ٣، ص ٨٣، قلنا: وهذا مرسل صحيح الإسناد.

إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾ ئىدى لەو کاتەو بەروداداران بە ھۆی دینەو میراتیان لە یەکدی دەگرت، نەك ئەو براھەتیە کاتیەى کە پێشتر پێغەمبەر ﷺ لە نێوانیاندا دروستی کردبوو، بە ھۆی بارودۆخیکی تایبەتەو، چونکە کۆچکەران، لە شوێنی خۆیان و لە نێو خزم و کەسیان ھەلقە نابوون و، پێغەمبەر ﷺ ھەك قەرەبوو کردنەو، ئەو ھەى بو کردن.

مانای گشتیی ئایەتەکان

خوای ﷻ ئەم سوورەتی (الأحزاب) - کە ھەك پێشتر باسمان کرد، لە کۆتایی سالی پێنجەمی کۆچیدا دایبەزاندو - جگە لە باسی جەنگی خەندق، کە جەنگی ئەحزابیشی پێ دەگوترێ و، جەنگی بەنوو قورەیزە، کۆمەڵێک یاسای دیکەشی تێدا خستوونە روو، کە زیاتر پەيوەستن بە بواری کۆمەڵایەتی و خێزانی، بە تایبەت پێغەمبەر ﷻ، ھاوسەرە بە ریزەکانی و مالى پێغەمبەری خوای ﷻ، چۆنیەتی مامەلە کردن لە گەڵ ھاوسەرانى پێغەمبەر ﷻ و مالى پێغەمبەر ﷻ، ھاموشۆ و نان و خواردن و دانێشتن، ھەر ھەبا باسی بەرگ و پۆشاکى ئافرەتان و، ھاوسەرانى پێغەمبەر ﷻ دەبێ چ جوړە ئاکارو رەوشت و ھەڵسوکەوتیکیان ھەبێ کە شایستەى ئەو پێگەو پایە بەرزە بێ، ھەیانە، کە بریتى لە ھاوسەری پێغەمبەر ﷻ، سەرەتا خوای ﷻ دەفەرموێ: (بسم الله الرحمن الرحيم) بە ناوی خوای بە بەزەیی بەخشنە، واتە:

- (۱) - ئەم کارە بە ناوی خوای دەستپێدەکەم.
- (۲) - ئەم کارە بوو خوای دەکەم.
- (۳) - بە پێی شەری خوای ئەنجامی دەدەم.
- (۴) - ئەم کارەم بە یارمەتییان و ئاسانکاریی خوای دەکەم، نەك بە شان و شەوکهتی خۆم.

ئىنجا خوا بە پىغەمبەر ﷺ دەفەرمۇي: ﴿يَتَأْتِيَ النَّبِيَّ أَنَّ اللَّهَ وَلَا تُطِيعُ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ﴾، ئەي پىغەمبەر ﷺ! پارىز لە خوا بکە، پارىزکارانە مامەلە لەگەڵ خۆي پەرۋەردگاردە بکە، بە قەسەي کافەرەکان و موناڤىقەکان مەکە، بۆيان مەلکە چ مەبەو فەرمانبەر ييان مەکە، ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾، بە دۇنيایى خوا لە ئەزەلەو زاناو کارزان بوو، زانا بوو لە فەرمايشتەکانى دا، کارزان بوو لە کارەکانىدا.

﴿وَاتَّبَعَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾، شوين ئەوئەش بکەو کە لە پەرۋەردگار تەو بە بۆت سەروەش دەکەي، بۆت دەنێردەي، ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا﴾، بە دۇنيایى خوا شارەزاي کردەو کانتانە، بەوئەي کە دەيکەن شارەزايەو ئاگادارە.

﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾، پشتيش ھەر بە خوا بەستە، خوا بەسە کە پشت پى بەستراو و کار پى سپێردراو بى، (وکيل) لەسەر کيشى (فەعیل) ە، بەلام بە مانای (مفعول) ە، (وکيل) واتە: (موکول إلیه)، کەسێک کە کارى پى دەسپێردەي و بە سەرپەرشتیار دادەنەي، واتە: خوا بەسە کار پى سپێردراوى تۆ و سەرپەرشتییکارى تۆ بى.

ئىنجا دواي ئەو ئاماژە راستەوخۆيە بۆ پىغەمبەر ﷺ، خۆي پەرۋەردگار دیتە سەر خستە رووى ھەندىک شتى دیکە، کە پىوېست بە راستکردنەو بوون و، پىوېست بە ھەلۆەشانندنەو بوون و، ھەندى عادەت و نەريتي نەفامى، دەفەرمۇي:

﴿مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهِ﴾، خوا بۆ ھىچ پياوێک دوو دلى لە نىو ھەناويدا دانەناون، لەو بارەو کە ئەم رستە قورئانىيە بۆچى ھاتۆتە خوار؟ باسکراو، گوايە: کەسێک ھەبوو، يان دوو کەس ھەبوون لە نىو شارى مەککە، لافى ئەوئەيان ئىداو کە دوو دليان ھەن و، زۆر زيرەک و ھۆشيارن و بە ھەردوو دلەکانيشيان دەفامن.

لە ھەندى رىوايەتى دیکەدا ھاتو گوتوويانە: موھەممەد ﷺ رەنگە دوو دلى ھەبن، بەلام خوا دەفەرمۇي: خوا بۆ ھىچ پياوێک دوو دلى لە نىو ھەناويدا

دانه‌ناون، هه‌ندی‌کیش ده‌لێن مه‌به‌ست پێی ئه‌وه‌ بووه، که وه‌ک چۆن مروّف دوو دلی نین، به‌ هه‌مان شیوه‌ش نابێ کوری دوو بابان بێ، ده‌بێ کوری بابێک بێ، واته: ئه‌مه‌ ده‌فه‌رمووی: خوا بۆ هه‌یچ پیاویک دوو دلی دانه‌ناون، بۆیه‌ش باسی پیاو ده‌کات، چونکه‌ ده‌یه‌وی نه‌رێتی: به‌ کور گرتن (تبئیی) هه‌لبه‌وه‌شی‌نێته‌وه‌، واته: وه‌ک چۆن هه‌یچ پیاویک دوو دلی نین، به‌ هه‌مان شیوه‌ش هه‌یچ کورێکی دوو بابی نین، که‌واته: هه‌ر که‌سه‌ با پال بدرێته‌ لای بابی خوێ و، ئه‌و عاده‌ت و نه‌رێته‌ی که‌ له‌سه‌رده‌می نه‌فامیی دا بووه، ده‌بێ هه‌لبه‌وه‌شی‌ته‌وه‌.

﴿وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ﴾، ئه‌و هاوسه‌رانه‌شتان که‌ ظهاریان لێ ده‌که‌ن، خوا ئه‌وانه‌ی نه‌کردۆته‌ دایکانی ئێوه، واته: می‌دێک که‌ ظههار له‌ ژنه‌که‌ی ده‌کات و ده‌لێت: تو وه‌ک پشتی دایکم وای، به‌و قسه‌یه‌ ژنه‌که‌ی نابێته‌ دایکی و لێی قه‌ده‌غه‌ نابێ، به‌لکو دایکیان هه‌ر ئه‌وانه‌ن که‌ ئه‌وانیان بووه، وه‌ک له‌ سووره‌تی (المجادلة) دا ده‌فه‌رمووی: ﴿إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ﴾ ٢، دایکیان هه‌ر ئه‌وانه‌ن که‌ ئه‌وانیان بووه، ﴿وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ﴾، هه‌روه‌ها ئه‌و کورانه‌ی کردووتان به‌ کورانی خۆتان، خوا نه‌یکردوون به‌ کورانی ئێوه، (أدعیاء) کووی (دَعِيٍّ) ه، (دعی) یانی: (الابن المبتئى) کورێک که‌ به‌ کوری که‌سیکی دیکه‌ کراوه، ﴿ذَلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ﴾، ئه‌وه‌تان هه‌ر قسه‌یه‌که‌ به‌ زاری خۆتان ده‌یلێن، ﴿وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ﴾، خواش ته‌نیا هه‌ق ده‌فه‌رمووی، هه‌ق واته: شتی چه‌سپاو و راست، هه‌ر ئه‌ویش خه‌لک به‌ره‌و پێی راست، پێنمایی ده‌کات، (سبیل) یانی: پێی راست، راسته‌ پێ، ﴿أَدْعَوْهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾، ئه‌و کورانه‌ که‌ به‌ کورتان کردوون، به‌ کوری خۆتانتان کردوون، کوری ئێوه‌ نین، بانگیان بکه‌ن بۆ لای بابیان، واته: پالیا‌ن بده‌نه‌ لای بابیان، ئه‌وه‌ له‌ لای خوا دادگه‌رانه‌تره، ﴿فَإِنْ لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ﴾، ئنجا ته‌گه‌ر بابه‌ کانتانیا‌ن نه‌زانی و نه‌ناسی، ئه‌وه‌ براتان له‌ دین دا و، دۆست و نیزی‌کانتان، ﴿وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ﴾، له‌وه‌شدا که‌ به‌هه‌له‌ ده‌یلێن به‌سه‌ر زمانتان دی، گونا‌هتان ناگات،

﴿وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ﴾، بەلام ئەوەی كە دلتان بە ئەنقەست پرووی تى دەكات و، دەيكاتە ئامانج، لەسەر ئەوە گوناھبار دەبن، ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾، خواش ھەمیشە لێبوردەى مېھرەبان و بە بەزەى بوو.

ئنجا كە لە ھەلۆھەشاندنەوێ دوو نەرىتى نەفامىی بوو، یەكەم: عادەتى تەبەننى، دووھەم: ھەزار كەردنى مێرد لە ژنى، دێتە سەر بابەتى سێھەم:

دەفەرەمۆ: ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾، پێغەمبەر ﷺ بو پرۆاداران لە خۆیان لێیان لە پێشتر، واتە: لە پرووی خۆشویستنهو، لە پرووی پێزگرتنهو، لە پرووی بە قسەكردنهو، لە پرووی فیداكارى لە پێناودا كرنهو، لە ھەموو پروویكەو، دەبێ لە خۆیان نيزىكترى بزنان، بە شایستەترى بزنان، كە خۆشيانى بو، ﴿وَأَزْوَاجُهُمْ أَمْهَنَهُمْ﴾، ھاوسەرەكانى دایكیان، ھاوسەرەكانى پێغەمبەر ﷺ لە ھوكمى دایكانى پرۆاداران، ئنجا ئایا تەنیا دایكانى پیاوانى پرۆاداران، یاخود ھى ئافەرەتانى پرۆادارىشن؟ لەو بارەو پاجاىیەك ھەبە، ﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ﴾، خاوەن خزمایەتیەكانى لە كۆتییى خوادا لە ھوكمى كۆتییى خوادا، ھەندىكیان لە پێشترن لە ھەندىكیان، واتە: ئەوان لە نێو خۆیاندا لە یەكدى لە پێشترن، بو میرات لە یەكدى گرتن، لە كۆ؟ ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ﴾، لە پرۆاداران و لە كوچكەران، ﴿إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا﴾، مەگەر بئانەوێ چاكەيەك لەگەڵ دۆستەكانى خۆتان دا بكەن، پێش ئەوێ كابرەمێ، بو ھەبە وەسیەت بكات: ئەوئەندە مالى من بدەن بە فلانكەس، كە دۆستى و ھاوێ و ناسیاوێتى و خۆش دەوێ، ﴿كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾، ئەوئەش لە كۆتیدا نووسراو، توماركراو، چەسپێتراو، لە كۆتیدا ئایا مەبەست پێى قورئانە؟! یاخود مەبەست پێى زانیاریى خۆى پەرورەدگار، كە لە قورئاندا بە (لوح محفوظ، كتاب مبین، امام مبین)، تەعبیركراو؟ وا پێدەچى مانای دووھەم راستترى كە مەبەست پێى زانیاریى خواى، چونكە ئەوێ پێش بای: (كتاب اللہ) ی كەرد: ﴿بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ﴾، كە بە تەئكید ئەوێان مەبەست پێى كۆتییى خواى، واتە: ئەو

کتیبەى که قورئانەو دەخوێرتەووە نووسراوەتەو، بەلام ئەوى دیکە دەفەرموى:

﴿كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾ ئەمە دەیگێرتەووە بۆ رابردوو، ئەو لە ئەزەلەو لە کتیبى خوادا، لە زانیاریى خوادا، تۆمار کراوە، بەلام که بۆ ماوەیەکی کاتى پێغەمبەر ﷺ وایکرد که کۆچکەرەن میرات لە پشتیانان بگرن، که براوەتیان لە ئیواندا هەبوو، میراتیان لە یەکدی دەگرت، ئەو شتیکی کاتى بوو، لەبەر حالەتیکی ناچاریى بوو، که پێغەمبەرى خوا ﷺ بەو شیوەیەى کرد، بەلام دواى تێپەڕینی ئەو حالەتە ناچارییە، وەزەکە گێردرایەو بۆ حالەتە ئاسایی و سروشتیەکەى خۆى، که لە زانیاریى خوادا بەو شیوەیە بوو، واتە: ئەوێ که پێغەمبەر ﷺ کەردبووى ئەم ئایەتە موبارەکە، ئەوێ نەسخ کرد، که لە ئایەتی کۆتایی سوورەتی (الأنفال) یشدا، هەمان مەبەست هەر هاتو: **﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدِ وَهَابِجُوا وَجْهَهُدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾** (۷۵) واتە: ئەوانەى برۆیان هێناو، و دواتر کۆچیان کردو، لەگەڵ ئیوەدا تێکۆشاو، ئەوانەش لە ئیوە، بەلام خاوەن خزمایەتیەکان لە کتیبى خوادا لە یەکدی لە پێشترن، (واتە: بۆ میراتگرتن)، بێگومان خوا بۆ هەموو شتی زانیە.

وا پێدەچى سوورەتی (الأنفال) که لە کاتی جەنگی بەدردا دابەزیو، پێشتربووبى، دواى لێرە لە سوورەتی (الأحزاب) دا که لە کاتی جەنگی ئەحزاب دا دابەزیو لە کۆتایی سالى پێنجەمی (۵) کۆچییدا، پووتر خواى بەرزو پاک ئەو حوکمەى راگەیاندا.

ئەجا لە بابەتی کۆتایی دا خوا دەفەرموى: **﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ﴾** یاد بکەو! که پەیمانی پتەومان لە پێغەمبەرەن وەرگرت، پەیمانی چى لێوەرگرتن؟ پەیمانی ئەو که پەیمانى خوا بگەیهنن، پەیمانی ئەو که خەلک بۆ تەنیا خوا پەرسیتی بانگ بکەن و، پەیمانی ئەو که بۆ پابەندی بەرنامەو شەریعەتی خواو بانگیان بکەن و، ئەو شەریعەتە لە ژبانی تاییەتی و خێزانی و کۆمەلایەتی خۆیاندا بەرجەستە بکەن، بۆ ئەوێ بێنە سەر مەشق بۆ خەلک، ئەو پەیمانەى

لێوەرگرتن، ﴿وَمِنْ ثُجَّ وَابْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ﴾، دواى ئەوێ که خوا بە گشتیی باسی پێغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ده کات، ئنجا به تايه تیی باسی ئەو پینج (۵) یان ده کات، به لام موحه ممه د ﷺ پيش هه موویان ده خات، له بهر ئەوێ سه روهری پێغه مبه رانه، واته: یاد بکه وه کاتیک په یمانی پته ومان له پێغه مبه ران وه رگرت و، به تايه ت له تۆ و له نووح و، هه روها ئیپراهیم و مووسا و عیساى کورێ مه ریه م، ﴿وَإِخْرَجْنَاهُمْ مِنْ قُلُوبِهِمْ﴾، په یمانیکی پته و و قاییم و قه به و مه حکه ممان لێ وه رگرتن، (غلیظ) واته: زۆر پته و قاییم و قه به، که (غلیظ) له ئەسلدا بو شتی ماددی و به ره ه ست به کاردی، به لام لیره دا خوازاوه ته وه بو شتیکی مه عه ویی، که بریتیه له په یمان، واته: په یمانیکی زۆر قاییم و توندو پته و، ﴿لَسْتَ بِالَّذِي دَعَاكَ﴾، خوا ئەو په یمانه ی وه رگرت له پێغه مبه ران، به تايه تیی له و پینجه ی کۆتاییان له: موحه ممه د و نووح و ئیپراهیم و مووسا و عیساى کورێ مه ریه م، تاکو له باره ی راستیا نه وه له راستان بپرسێ، ﴿وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا﴾، بو بیپروایانیش ئازاریکی به ئیشی ئاماده کردوه.

له تۆره كۆمهاله بیهێمهكان لهگهڵ ئهوان
Stay in touch on social media
ئێمه ئێمه ئێمه ئێمه ئێمه ئێمه ئێمه ئێمه

پاڤه یانێدنی، مهكتهبی، ماموستا عهلی، بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR codes

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

علي بابير/ AliBapir

علي بابير/ AliBapir

كهڤالێ
پاڤه یانێدنی، مهكتهبی، ماموستا عهلی، بابێر

QR codes

پاڤه یانێدنی، مهكتهبی، ماموستا عهلی، بابێر

مهسه له گرنهكان

مهسه له یه كهه:

فه رمانكر دنی خوا به پیغه مبه ره كه ی موحه ممه ده ﷺ كه پاریزی لی بکات و، به قسه ی کافرو دهغه له کان نه کات و، شوین نه و په یامه بکه وئ که بو ی دابه زی تراوه و، پشتیش به خوا به سته و، بیباک بی له پیلان و فیلی ناحه زانی:

خوا ﷺ ده فه رموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِيعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝ (۱) وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝ (۲) وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ۝ (۳)﴾

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له حهوت بر گه دا:

(۱) - خوا ﷺ بانگی پیغه مبه ره ﷺ ده کات، ده فه رموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ﴾، ئە ی پیغه مبه ره! ﷺ پاریز له خوا بکه، ئایا پیغه مبه ره ﷺ پاریزی له خوا نه کردوه و پاریزکار نه بووه؟ به ته ئکید با، لیره دا یانی: له سه ره ئه و پاریزکردن و وریا بوون و هوشار بوونه ت له مامه له له گه ل خوا دا به رده وامبه، (دُم عَلَى التَّقْوَىٰ فِي التَّعَامِلِ مَعَ اللَّهِ).

له م سووړه ته دا پینج (۵) جار ان خوا به: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، پیغه مبه ره ی کو تایی ﷺ ده دویتئ:

جاری یه كهه: له ئایه تی ژماره (۱) دا كه ئیره یه:

جاری دووه م: له ئایه تی (۲۸) دا كه ده فه رموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّزَوْجِكَ إِن كُنْتَ تُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْكَ أُمْتِعْكَ وَأَسْرِحْكَ سَرْلًا جَمِيلًا ۝ (۲۸)﴾

جاری سییه: له ئایهتی ژماره (۴۵) دا که خوا جارێکی دیکه به پیغه مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموئ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ (۴۵).

جاری چواره‌م: له ئایهتی ژماره (۵۰) دا که ده‌فه‌رموئ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أَجُورَهُنَّ﴾ (۵۰).

جاری پینجه‌میش: له ئایهتی ژماره (۵۹) دا که ده‌فه‌رموئ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلِيبِهِنَّ﴾ (۵۹).

ئهو پینج (۵) جاره که خوا بانگی پیغه مبه‌ر ﷺ ده‌کات به نازناوی پیغه مبه‌رایه‌تی ﷺ، هه‌رجاره ئه‌رکیکی گه‌وره‌و گرنگی پێ ده‌سپێرێ، که له هه‌موویان گرنگتر ئه‌م ئه‌رکی یه‌که‌مه که ده‌فه‌رموئ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ﴾، ئه‌ی پیغه مبه‌ر! ﷺ پارێز له خوا بکه‌و، به‌ قسه‌ی کافره‌کان و مونافیقه‌کان مه‌که‌.

۲- ﴿وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ﴾، فه‌رمانبه‌ریی بپێروایان و ده‌غهلان مه‌که‌، (الطَّاعَةُ: الْعَمَلُ عَلَى مَا يَأْمُرُ بِهِ الْغَيْرُ أَوْ يُشِيرُ بِهِ)، (طاعة) بریتیه له‌وه که مرووف کار به‌وه بکات که ئه‌وی دیکه، که سێک فه‌رمانی پێده‌کات، یاخود ئاماژه‌ی بۆ ده‌کات، واته: بۆیان ملکه‌چ مه‌به‌، بۆیان فه‌رمانبه‌ر مه‌به‌، گوێرایه‌لیان مه‌به‌، که به‌ ته‌ئکید هه‌ر گوێرایه‌لیان نه‌بووه، به‌لام ئه‌وه هۆشداریی پێدانه به‌ پیغه مبه‌ر ﷺ، که له‌سه‌ر حاله‌تی پێشتری که بریتی بووه له‌ گوێ نه‌دان به‌ کافره‌کان و به‌ قسه‌ نه‌کردنیان، له‌وه‌دا که له‌گه‌ڵ ئایین و به‌رنامه‌ی خوادا تێک ده‌گیرێ، به‌رده‌وام بێ.

۳- ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾، به‌ دنیایی خوا زانایه‌و کارزانه، زانایه له فه‌رمایشته‌کردنیدا و، کاربه‌جێیه له‌ کاره‌کانیدا.

له‌ باره‌ی ئه‌م ئایه‌ته‌ موپاره‌که‌وه، ئایه‌تی ژماره‌ یه‌ک (۱)، به‌سه‌رهاتیک گێردراوه‌ته‌وه له‌ هۆی هاتنه‌ خواردا، گوایه: (أبو سفيان) و (عكرمة بن أبي

(۶) - ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾، پشتیش به خوا بهسته.

ئەمەش دیسان ھەر زەمینە خۆشکردنە بۆ ئەو فەرمان و ئەرکانە ی کە لە داھاتوودا دین، واتە: پشت بە خوا بەسته بۆ جێبەجێکردنی فەرمانەکانی خوا و، گوێ نەدان بە ئازاری دەغەڵ و موناڤیقەکان و دژایەتیی کافرەکان.

(۷) - ﴿وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾، خواش بەسە کارپێسپێردراو بێ، (الْوَكِيلُ: الَّذِي يُسْنِدُ إِلَيْهِ غَيْرُهُ أَمْرًا)، (وکیل) کەسێکە کە جگە لە خۆی، کاری خۆی پێ دەسپێری، واتە: وەکالەتی خواو پاراستنی خوا بۆ تۆ بەسە.

(الطبري): ئەم پستەییە ئاوا لَيْكِ داووتەووە، دەلێ: (وَقَوْضُ إِلَى اللَّهِ أَمْرًا) يَا مُحَمَّدٌ وَثِقْ بِهِ، ئەو موحەممەد! ﷺ کاری خۆت بە خوا بسپێرە و متمانەو باوەری پێ بکەو، پشتی پێ بەسته.

له تۆ به كۆمهله بێرێمان لێمان ئێمان
 Share in touch on social media
 نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

رێگه یانێدنێ مهكتهبی ماموستا عهلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عەلی بابیر/ AliBapir

مهكتهبی ماموستا عهلی بابیر

كه نای

رێگه یانێدنێ مهكتهبی ماموستا عهلی بابیر

رێگه یانێدنێ مهكتهبی ماموستا عهلی بابیر

مەسەلەى دووھەم:

بەرپەرچدانەوہى قسەى: بوونى مروقى دوو دل و، بە ھوى ظیھارەوہى ژن بوونە دایکى پیاو و، بە ئیددیعا بە کوپرکران، کوپى خەلک بوونە کوپى کەسێک و، فەرمانکردنى خوا ﷻ بە بانگکردنى ئەو کوپانە بە ناوى بابیان و، پروونکردنەوہى ئەوہ کە بە قسەى زارى ھەلە، مروقى گوناھبار نابى، بە لام بە نیازى دل گوناھبار دەبى:

خوا ﷻ دەفەرموى: ﴿ مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهِۦٓ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ الْاُنثٰى تَظْلِهْرُونَ مِّنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَاءَكُمْ اَبْنَاءَكُمْ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِى السَّبِيْلَ ﴿٤﴾ اَدْعَوْهُمْ لِاَبَائِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ فَاِنْ لَّمْ تَعْلَمُوْا اَبَاءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّىْنِ وَمَوْلٰىكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا اَخْطَاْتُمْ بِهٖ وَلٰكِنْ مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوْبُكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٥﴾ ۝

شیکردنەوہى ئەم دوو ئایەتە، لە سێزەدە بڕگەدا:

۱- ﴿ مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهِۦٓ ۝﴾ خوا بۆ ھێچ پیاویک دوو دلی دانەناون، لە نێو ھەناویدا.

ئەمە زەمینە خوشرکدنە بۆ قەدەغەکردنى ئەوہى کە لە دوایى دى، کە بریتىە لە نەریتى بە کوپرگرتنى کوپى خەلک و، نەریتى ظیھارکردنى میرد لە ژنى، کە لە سەر دەمى نەفامییدا دەبوو بە ھوى لێک جیا بوونەوہى ژن و میردو تەلاق، بە لام خوا ﷻ ھوكمە کەى گوپى، بەوہ کە ئەو مروقه گوناھبار دەبى، بە لام کە کەفەرەتى دا:

أ- کە یان کوپلەیهک ئازاد بکات.

ب- یان دوو مانگ بە پۆژوو بى.

ج- یاخود خۆراکی پۆژیکی شەست (۶۰) کەس دابین بکات و، بەو کەفەرەتدانهش ئەو گوناھەیی لە کۆڵ دەکەوێ و، دەبنەو بە ژن و میڤدی جارن، دواى ئەوێ کە ئەو پیاوێ بەشیمان دەبێتەوێ داواى لیبووردن لە خوا دەکات، وەك لە سوورەتی (المجادلة) دا باسکراو، ئنجا ئەمە کە خوا دەفەرموێ: خوا بۆ هیچ پیاویك دوو دلی دانهاون لە هەناویدا، - ﴿فِي جَوْفِهِ﴾ (الجوف: باطن الإنسان)، کە بە کوردیی هەناوی پێ دەلێن - ئەمە زەمینە خۆشکردنە، وەك چۆن سێ (۳) ئایەتی پیشووش هەر جوړیک لە زەمینە خۆشکردن بوون، ئایەتەکانی: (۱ و ۲ و ۳)، بەلام ئەو لەلایەنی پیغەمبەرەوێ ﷺ ئەمیشیان زەمینە خۆشکردن بوو بۆ خەلک، کە بزائن وەك چۆن خوا دوو دلی نەداون بە هیچ کەس، کەواتە: ناشگونجی هیچ کوریک هی دوو بابان بێ و، ناشگونجی بە قسەى زار، ژنیك بۆ میڤدەکەى وەك دایکى میڤدەکەى لیبی.

۲- ﴿وَمَا جَعَلَ أَرْوَاحَكُمْ إِلَّاهُ تَظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ﴾، ئەو ژنانەشتان کە ظیھاریان لى دەکەن، خوا نەیکردوون بە دایکتان، وشەى (اللاء) بە دوو جوړ خویندراوێ تەو: (اللاء) بە ژیر (کسرة)، هەرەھا (اللائی) بە یاء (ی)، بیگومان وشەى (اللاء واللائی: اسم موصول لجماعة النساء، فهو اسم جمع التی)، (اللاء واللائی) ناوی مەوسوولە بۆ کۆمەلێک لە ئافەرەتان و، ناوی کۆیە بۆ (التي)، (التي) یانی: ئافەرەتیک، (اللائی) یانی: کۆمەلە ئافەرەتیک، هەرەك (اللائی) ییش هاتوێ و، (اللائی) ییش هاتوێ.

﴿تَظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ﴾، واتە: ظیھاریان لى دەکەن، (تظاهرون) ش بە چەند جوړیک خویندراوێ تەو:

أ- بە (تظاهرون).

ب- بە (تَظَاهَرُونَ).

ج- بە (تَظَاهِرُونَ).

هەر سێکیان بە یەك واتان، واتە: ظیھاریان لى دەکەن، ظیھاریش ئەوێ بوو کە پیاوێ بە ژنەکەى بلی: (أَنْتِ عَلَيَّ كَظْهَرِ أُمِّي)، تۆ بۆ من وەك پشتی

دایکم وای، وهك چۆن دایکم لیم قەدەغەیه، تۆشم لی قەدەغەیه، كه ئەوه له سەر دەمی نه فامییدا، به ته لاق و جیا بونەوهی ژن و میرد، داده نرا.

۳- ﴿وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ﴾ به کور کردوووە کانیشتانی نه گپراون به کوران تان.

(أدعیاء) کوو (دعی)ه، (دعی) واته: کوریک که پالده درێته لای جگه له بابی، واته: ده بیته کوری یه کیکی دیکه، که سیکی دیکه ده یكات به کوری خووی، که پیی گوتراوه عادهتی (تبئی) واته: به کور کردن، واته: ئەو کورانەیه که به کوری خوئانتان کردوون، خوا نه یکردوون به کوری خوئان.

(الأدعیاء: جمع دعي بوزن فعيل بمعنى مفعول من مادة الإدعاء)، (دعی) (فعیل)ه، به مانای (مفعول)، واته: به کور کراو، له ماددهی (إدعاء)هوه هاتوه، ئەویش بریتیه لهوه که کهسیک شتیک بکات به مافی خووی له مال و ره چه لهك، بی ئەوهی به لگهیهك له سەر ئەوه بیئێ، به لکو به لاف لیدان و به ئیددیعاً.

۴- ﴿ذَلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ﴾ ئا ئەم قەسەیه تان به س قەسەیه به زارتان، واته: ته نیا قەسەیه کی پرووته و، هیچ حەقیقه تێکی نیه له سەر زهوی واقعی.

۵- ﴿وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ﴾ هەر خوا راستیی و هەق دە بیژی، وشە (الحق: صفة لمصدر محذوف مفعول به ل يقول) تقدیره: الکلام الحق، واته: (والله يقول الکلام الحق)، (القول الحق)، واته: هەق سیفه ته بو چاوگیک که قرتی تراوه و ده بیته بهرکار (مفعول به) بو (يقول).

۶- ﴿وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ﴾ هەر خوا به رهو راسته شه قام خه لك پێنمایی ده کات، ده لی: (السبيل: الطريق السابلة الواضحة)، (السبيل) پێیه که خه لك پێیدا ده پروا و روشنه، هەر خوا خه لك ده خاته سەر ئەو راسته پێیهو، خه لك بهو راسته پێیه دا پێنمایی ده کات.

۷- ﴿ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ﴾ ئەوهش راسته پێیه که یه: که بانگیان بکه ن بو لای بابیان.

۸- ﴿هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾، ئەو لەلای خوا دادگەرانه تره، ﴿هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾، دەگەرپێتەووە بۆ چاوگێك كە دەفامرپێتەووە لە کرداری: ﴿أَدْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ﴾، واتە: بانگکردنیان بۆ لای بابیان، دادگەرانه تره لەلای خوا، (هُوَ أَقْسَطُ: عَائِدٌ إِلَى الْمَصْدَرِ الْمَفْهُومِ مِنْ فِعْلِ أَدْعَوْهُمْ لِأَبَائِهِمْ، أَيِ الدُّعَاءِ لِلْأَبَاءِ أَقْسَطُ، أَيِ هُوَ قِسْطٌ كَامِلٌ، وَغَيْرُهُ جَوْرٌ)، (أَقْسَطُ) لێرەدا مانای ئەووە نیە كە بەراورد كرابێ لەگەڵ شتێكی دیکەدا، كە كەمتر دادگەرانه یەو ئەویان دادگەرانه تر بێ، بەلكو مەبەست ئەووەیە كە دادگەری تەواو هەر ئەووەیە كە پالێان بدەنە لای بابیان و بانگیان بكەن بۆ لای بابیان.

۹- ﴿فَإِنْ لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ﴾، ئنجا ئەگەر بابەكانتانیان نەزانین و نەناسین، تەماشای بكەن! ئەو ورده كارییە هەر شایستەیی خوايە ﷺ، شایستەیی فەرمایشتی خوايە، باشە ئەووە كەسێك بابی دیار نەبوو وەك ئیستا لە پۆژئاوا، لە ئەووروپاوە ئەمریکا، لە ولاتانی پۆژئاوا، بە گشتیی زۆر كەس هەیه بابی خۆی نەناسی، كاتی خۆی من لە زیندانی (كرووپەر) كە لەلایەن ئەمریکاوە گیرابووم، پاسەوانەكان هەر لە بەینی خۆیاندا كە قسەیان دەكرد لەگەڵ گیراوەكان دەیانگوت: فلانكەس نازانی كۆری كێیە، فلانكەس بابی خۆی نەناسی، ئەووە شتێكی ئاساییە لەوێ، كە لە كوردەواریدا ئێمە بەو كەسانە دەڵێین: زۆڵ، بیژوو، كە نازانی بابی كێیە، ئنجا ئەووەش لە سەر دەمی نەفامیددا وابوو، كە جاری وابوو چەند پیاویك چوونە لای ئافرهتێك، یان ئافرهتێك لەگەڵ چەند پیاواندا جووت بوو، دوايى منداڵی بوو، نەیزانیووە هی كامیانە، مەگەر هەروا لە خۆرا پالیدیابێتە لای یەكێکیان، جاری واش هەبوو كە كەسەكان دیاریكراو نەبوون، پالیدیاتە لای كەسێك نەیزانیووە بابی كێیە، بۆیە دەفەرموی: ﴿فَإِنْ لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ﴾، ئەگەر بابیانن نەزانین، بابەكانیانن نەزانین و نەناسین.

۱۰- ﴿فَإِخْوَنُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوْلَاكُمْ﴾، ئەوانە برای ئایینیانن و، دۆست و نیزیكتان، (وموالیکم) لێرەدا (و) بە مانای (یان) (أو): ﴿فَإِخْوَنُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوْلَاكُمْ﴾، واتە: برای دینیانن، یاخود دۆست و نیزیك و هاوکارانن، (الواو: بِمَعْنَى (أو) و «الموالي»: يَقْصِدُ بِهِمُ الْمُتَحَالِفُونَ)، (موالي) كۆی (مولی)یە، هەم بە خاوەن و ئازادكەر (مُعْتِقٌ) گوتراوە،

كەسێك كە كەسێك یان كۆیلهیه كی ئازادكردوه، هەم بە (مُعْتَق) كەسێك كە ئازاد كراوه، هەروەها (مولى) بە (دۆست و نیزیك) یش لێكدراوه تەووهو (مواليكم) باشتەرە و لێكدەرێتەو هەر كۆی (مولى) یە، واتە: نیزیك دۆست، یانی: برای دینیستان، یان دۆست و نیزیكتان، ئەگەر برای دینیستان نەبن، چونكە هەبووه مسوڵمان نەبووه، ئنجا چی پێ دەگوترێ؟ پێی دەگوترێ دۆست و نیزیك.

دەشگونجی (موالي) مەبەست پێی هاوپەیمانان بووبن، ئەوانەى پەیمانیان لەگەڵ یەكیدا هەبووه، كەسێك لە عەشیرەتێكى دیکە بووه، بەلام پەیمانی لەگەڵ ئەو عەشیرەتەدا هەبووه، پێیان گوتووه ئەو كەسە (مولى) ئەو عەشیرەتەیه، یان ئەوانە (موالي) ئەو عەشیرەتەن، واتە: هاوپەیمانان لەگەڵیاندا، لێرە بە تەئكید خوا ﷻ ئەوێ هەڵوێشان دۆتەووه، ئەمە پێی دەگوترێ: نەسخ کرانەوێ سوننەتی کردەیی بە قورئان، یانی: پێغەمبەرى خوا ﷺ پێش ئەوێ خوا ئەو حوکمە هەڵبۆه شیئتەووه، کاری پێكردووه زەیدی کردووه بە كۆرى خوێ، بەلام دواى خوا ﷻ هەڵبۆه شان دۆتەووه.

(۱۱) - ﴿وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ﴾، گوناھتان ناگاتى لەوێدا كە بە هەڵە بیلێن، واتە: بە هەڵە، بە قسەى زار كەسێك بۆ: فلانكەسى كۆرى فلانكەس، بێ ئەوێ كۆرى بێ، لەبەر ئەوێ لە سەردەمى نەفامییدا كێدوو یەق بە كۆرى خوێ، ئنجا مادام بە هەڵە بێ، گوناھتان ناگاتى.

(۱۲) - ﴿وَلَكِنْ مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ﴾، بەلام ئەوێ كە دڵتان بە ئەنقەست دەيكات و، دڵتان بە ئەنقەست بە ئامانجى دەگرێ: (قصدوه بقلوبكم، قصدته قلوبكم عامدة)، بە دڵ بە ئامانجتان گرتووه، یاخود دڵەكانتان بە ئەنقەست كێدوو یەق و بە مەبەست، لەسەر ئەوێ گوناھبار دەبن.

(۱۳) - ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾، بە دنیایی خوا لێبوردەى بە بەزەییە.

لەو بارەوێ چەند دەقیك دینین:

یه که م: {عَنْ سَعْدٍ وَأَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، كِلَاهُمَا يَقُولُ: سَمِعْتُهُ أُذْنَايَ، وَوَعَاهُ قَلْبِي أَنَّ مُحَمَّدًا ﷺ يَقُولُ: «مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ، وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ، فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ»} (أخرجه البخاري: ٦٧٦٦، ومسلم: ١١٥).

واته: سه عدو ته بوو به کره (خوا لیان رازی بی) ده گپرنه وه، ده لیکن: هه ردوو گوئییه کانم بیستیان و دلم وه ریگرت، که موحه ممه د ﷺ ده یفه رموو: هه ر که سیکن یه کیکن پالبداته لای جگه له بابی، بشزانی که ته وه بابی نیه، ته وه به هه شتی لی حه رامه.

دووهم: {عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: «لَا تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أَبِيهِ، فَهُوَ كُفْرٌ»} (أخرجه البخاري: ٦٧٦٨، ومسلم: ١١٣).

واته: ته بوو هوړه پره ﷺ ده لی: پیغه مبه ر ﷺ فه رموو: هیچ پیاویک نیه که لای ته وه لی بدات و خو ی بداته لای جگه له بابی و، بشزانی که ته وه بابی نیه، مه گهر ته وه کوفری گوتوه (یان سپله یی نواندوه).

سییه م: {عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ، مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، مَا كُنَّا نَدْعُوهُ إِلَّا زَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، حَتَّى نَزَلَ الْقُرْآنُ: ﴿ادْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾} (أخرجه أحمد: ٥٤٧٩، والبخاري: ٤٧٨٢، ومسلم: ٢٤٢٥، والترمذي: ٣٢٩٠).

واته: عه بدوللای کوړی عومه ر (خوا لیان رازی بی)، ده لی: زهیدی کوړی حاریسه، کوپله ی نازاد کوړای پیغه مبه ری خوا ﷺ، تیمه هه ر به زهیدی کوړی موحه ممه د بانگمان ده کرد^(۱)، هه تا قورئان دابه زی: ﴿ادْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾، واته: به ناوی بابیان هه بانگیان بکه ن. (دوا ی دابه زینی ته م ثایه ته هه ر ده یانگوت: زهیدی کوړی حاریسه).

(۱) کاتی خو ی پیش پیغه مبه رایه تی پیغه مبه ر ﷺ وه ک کوپله که وتبووه ژیر دهستی، دوا یی نازادی کردبوو و، کردبووی به کوړی خو ی، که ته وه ش پله و پیگه یه ک بووه به هه موو که س نه دراوه.

ئەووە کە دەفەرموئ: گوناھاتان ناگاتى لەووەدا کە بە زار بیلین: زانیان گوتووینە: یەکیك لەوانە کە پالێراوەتە لای جگە لە بابى و، پێشێهوە ناسراو بوو، میقدادی کورپی ئەسوود بوو، کە کاتی خوئی (الأسود) یەکیك بوو لە زلەزلەکانی قورەیش، لەسەردەمی ئەفامیی دا، میقدادی تەبەننیی کردوو کردووێتی بە کورپی خوئی، ئەگەرنا بابى ناوی عەمەر بوو، بەلام دوايش هەر بە میقدادی کورپی ئەسوود ناسراو، بەلام مادام بۆ ناسینەووە بوو، ئەووە گوناھباریی تیدا نیە، چونکە شتیک بە زار دەگوێری، نەك خەلکە کە دلای خوێان لەسەر چەسپاندبێ، چونکە وا نیە.

(القرطبي) دەلێ: (وَلَمْ يُسْمَعْ فِيمَنْ مَضَى مِنْ عَصَى مُطْلِقِ ذَلِكَ عَلَيْهِ، وَإِنْ كَانَ مُتَعَمِّدًا وَكَذَلِكَ سَالِمٌ مَوْلَى أَبِي حَذِيفَةَ، كَانَ يُدْعَى لِأَبِي حَذِيفَةَ)^(١).

واتە: لەووەدا کە پابردوو، نەبێستراوە هیچ کەس ئەو ناوەی کە لێ هەلەدا (بۆ وێنە: کە دەلێن: میقدادی کورپی ئەسوود) بە گوناھبار دابنێ، هەر وەها سالیمی مەولای حوزەیفە، دیسان هەر پالێراوەتە لای ئەبوو حوزەیفە، کەچی کورپی ئەو نەبوو، بەلکو کاتی خوئی ئەو تەبەننیی کردوو.

جاری واش هەبوو، ئەوانە ی تەبەننیی کران، بابیان ناسراو نەبوو، هەتا لە شوێنەوارێکدا هاتو: فلانکەسە بابى خوئی نەدەناسی، ئەگەر زانیای بابى گوئی درێژیکیشە، ناوی دەهێناو خوئی پالێدەدایە لا، بۆیە هەر بە ناوی کەسێکی دیکە بانگ کران، بۆ وێنە: گوتووینە: (زیاد بن أبیه)، بەلام دواى ئەبوو سوفیان گوئی: کاتی خوئی من لەگەڵ دایکیدا جووتبووم لەسەردەمی ئەفامیی دا، ئنجا ناویان لێنا (زیاد بن أبی سفیان).

مەسەلەى سێهەم:

پێغه مبهەر ﷺ بۆ برواداران لە خۆیان لە پێشتره، هاوسەرەکانیشی دایکانیان و، خزمانیش لە حوکمی کتیبی خوادا، بە میرات لە یه کدی گرتن لە خەڵکی دیکه شایسته ترن و، ریش لە چاکه له گەڵ یه کدی کردن نه گیراوه، وهک دۆستایه تی و براده رایه تی:

خو ﷺ ده فەرموی: ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُمْ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ١٦﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه ته، له پێنج برکه دا:

١- ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾، پێغه مبهەر ﷺ بۆ برواداران لە خۆیان لێیان لە پێشتره، هه ندیک له توێژه ره وانی قورئان گوتوو یانه: ئەمه ده بی شتیک ته قدير بکری، بۆ وینه: پال دراو (مضاف) ێک ته قدير بکری، وهک: (الَّتِي أُولَىٰ بِمَصَالِحِ الْمُؤْمِنِينَ، بِالْمُؤْمِنِينَ) واته: (مَصَالِحِ الْمُؤْمِنِينَ)، پێغه مبهەر ﷺ به بهرژه وه ندييه کانی برواداران نيزیکتره له خۆیان، واته: ئەگەر بهرژه وه ندييه کی پێغه مبهەر ﷺ یان شتیک هه بی، پێغه مبهری خوا ﷺ پێوستی پێی و، ئەو مرو فەش بۆ خۆی پێوستی به شتیک بی، ده بی پێغه مبهری خوا ﷺ پێش خۆی بخات، وهک له سوورتهی (التوبة) دا ده فەرموی: ﴿وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ١٦﴾، واته: نابێ خۆیان هه لێژین به سه ر نه فسی پێغه مبهردا ﷺ.

که واته: ﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾، (أَي: أَشَدُّ قُرْبًا وَيَتَضَمَّنُ (أُولَى) الْأَحْقِيَّةَ بِالشَّيْءِ)، واته: پێغه مبهری خوا ﷺ بۆ برواداران لە خۆیان لێیان نيزیکتره، ئنجا وشه ی (أُولَى) شایسته بوون به شتیک ده گریته خۆی، وهک پال دراو (مضاف) ێک له ویدا مه زه نه نه (تقدير) بکری، یانی: پێغه مبهری خوا ﷺ به بهرژه وه نديی برواداران نيزیکتره له پێشتره له خودی خۆیان.

(٢)- ﴿وَأَزْوَاجَهُمْ أَهْلَهُمْ﴾. ھاوسەرەکانیشی دایکانیان، لەو بارەووە کە ئایا ھاوسەرەکانی پێغەمبەر ﷺ بە دایکانی پیاوان و ئافرەتانی برۆادار لە قەلەم دەدرێن؟ یان تەنیا بە دایکانی پیاوان لە قەلەم دەدرێن؟ لەو بارەووە راجیایی ھەیە: لە دایکمان عایشەووە گێردراووەتەووە کە ئافرەتیک جارێک پێی دەلێ: (یا أمّاه!) ئەی دایکە! ئەویش دەلێ: من دایکی پیاووەکانتانم، دایکی ئافرەتان نیم، بەلام زۆربەیی زانایان دەلێن: کە خوا دەفەرموێ: ھاوسەرەکانی دایکانی برۆاداران، ئەم تەعبیری (مؤمنین) یان (مؤمنون) کە لە قورئاندا ھاتووە، مەگەر بەلگەو نیشانەیک ھەبێ، ئەگەرنا نێر و مێ دەگریتەووە، ھەموویان دەگریتەووە واتە: برۆاداران چ نێر بن چ مێ، لەبەر ئەوە ئەو مانایە بەھێزترە و، پەنگە ئەوێ کە لە دایکمان عایشەووە گێردراووەتەووە خوا لێی پازێ بێ، راست نەبێ، یان ئەوێ دایکمان عایشە خوا لێی پازیبێ، لەوێدا نەپێکابێ، ئەگەرنا لە راستیدا بۆ پیاوان و ئافرەتان، وەک دایکیان بوون، ھەلبەتە وەک دایکیان بوون، یانی: لە پرووی ریزلێگرتن و حورمەت و، بۆ پیاوانیان لە پرووی ئەووە کە پێیان ناشین، بۆ ئافرەتان و پیاوان، پێغەمبەری خوا ﷺ وەک بابیان بوووە، ھاوسەرەکانیشی وەک دایکیان بوون.

(٣)- ﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ﴾. خاوەن نیزیکیایەتیەکان لە کتێبی خوادا، لە یەکدی لە پێشترن لە برۆاداران و کوچکەرەکان، یانی: خزمایەتی راستەقینە زاتەر لە براوەتیە کە دانراووە بۆ قوناغیکی کاتی.

(فی کِتَابِ اللَّهِ) یانی: لەوێدا کە خوا نوسیویەتی و، لەو کتێبی خوادا کە قورئانە، خوا لەوێدا تۆماری کردووە، خزمان لە کێ لە یەکدی نیزیکترن؟ برۆاداران بە گشتی و، لە کوچکەرانی برۆاداران بە تاییەتی، لە پرووی میرات لە یەکدی گرتەووە، ئەم پستەییە زانایان ئاویان لێکداووەتەووە: (أَيُّ أُولُوا الْأَرْحَامِ أَوْلَىٰ بِإِثْرِ دَوِيِّ أَرْحَامِهِمْ مِنْ إِثْرِ أَصْحَابِ وَلايَةِ الْإِيمَانِ وَالْهَجْرَةِ)، واتە: خزمان بۆ میراتگرتنی خزمانیان لە ئەوانە کە بە ھۆی ئیمانەووە کرابوون، بە برا بە شێوہەکی کاتی و میراتیان لە یەکدی دەبرد، لە پێشترن و لە یەکدی نیزیکترن.

٤- ﴿إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَيَّ أُولِيَّائِكُمْ مَعْرُوفًا﴾، مه گەر چاکه يهك له گه ل دۆسته کانتاندا بکهن، {(إِلَّا) لیره دا (إستثناء منقطع) بمعنى (لکن)}، هه لاواردنیکی داپراوه به مانای (به لām) ه، یانی: به لām ئەگەر بتانهوئ چاکه یان له گه لدا بکهن، ئەوه پری لینه گیراوه، بوچی؟ چونکه هه لاواردن په یوه ست (إستثناء متصل) ئەوه یه که (مستثنی ومستثنی منه) يهك جوړ بن، وهك (جاء القوم إِلَّا مُحَمَّدٌ)، به لām (إستثناء منقطع) هه لاواردنی داپراو ئەوه یه که (مستثنی ومستثنی منه) واته: هه لاویردراو و لئ هه لاویردراو، يهك جینس نه بن، وهك له زمانى عه پهبییدا ریزمان زانان وینه یان به: (جاء القوم إِلَّا حمار) واته: خه لکه که هات جگه له که ریك، که ره که، يه کیک نیه له قهومه که.

لیره ش: (لأنَّ مَا بَعْدُ «إِلَّا» لَيْسَ مِنْ جُنْسٍ مَا قَبْلَهَا، إِذِ الْأُولَوِيَّةُ الَّتِي أُثْبِتَتْ لِأُولِي الْأَرْحَامِ، أُولَوِيَّةٌ خَاصَّةٌ وَهِيَ أُولَوِيَّةُ الْمِيرَاثِ بِدَلَالَةِ السِّيَاقِ)، واته: چونکه ئەوه ی له دواى (الأوه) هاتوه: ﴿إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَيَّ أُولِيَّائِكُمْ مَعْرُوفًا﴾، له جینسی ئەوه ی پیشی نیه که: (أولوا الأرحام)، چونکه ئەو له پیشتریه ی که چه سپاوه بو خزمان، له پیشتریه کی تایبه ته که بریتیه له پیشتر بوون بو میراگرتن، به ده لاله تی ئەو سیاقه که ئەوه ی تیدا هاتوه.

٥- ﴿كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾، ئەوه له کتیب دا تۆمار کراو بووه. (الکتاب) که (أل) ی ناساندنی له سه ره بو (عهد) ه، واته: ئەوه له کتیبه که له کتیبی خوا دا، له وه دا که خوا له سه ره خه لکی نووسیوه و پیویستی کردوه، تۆمار کراوه، ده شگونجی (الکتاب) (أل) ی (تعریف) بئ و بو (عهد) بئ، به لām مه به ست له (کتاب)، (لوح محفوظ) بئ، یانی: زانیاری خوا ﷺ واته: ده گونجی که ده فهرموئ: (في كتاب الله) ئەم (کتاب الله) یه، له گه ل ئەو (الکتاب) ه، له يهك جیا بن، (كتاب الله) قورئانه، به لām (الکتاب) لیره دا واته: زانیاری خوا، ئەم رایه ش به هیزتره، ده شگونجی هه ره يهك بن و، ئەو کاته (ال) به هی (عهد) داده نری، واته: له کتیبه که دا که (کتاب الله) ه و پیشتر ناوی هاتوه.

پیغه مبه ر ﷺ له و باره وه که ده بی و مامه له ی له گه لدا بکری، که بو برواداران له خویان لیان له پیشتره و نیزیکتره و شایسته تره، فهرمایشتی زۆرن، دوو فهرمووده یان لی به نموونه دینینه وه:

یه کهم: {عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَأَنَا أَوَّلَى النَّاسِ بِهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، أَفْرَأُوا إِنْ شِئْتُمْ: النَّبِيُّ أَوَّلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، فَأَيُّمَا مُؤْمِنٍ تَرَكَ مَالًا فَلْيَرِثْهُ عَصَبَتُهُ مَنْ كَانُوا، فَإِنْ تَرَكَ دَيْنًا، أَوْ صَيَاغًا، فَلْيَأْتِنِي فَأَنَا مَوْلَاهُ} (أخرجه البخاري: ٢٣٩٩، ومسلم: ١٦١٩)، واته: ئەبوو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پیغمەبەر صلی اللہ علیہ وسلم دەفەرموی: ھێچ برۆاداریک نیه، مەگەر من نیزیکتەین کەسم لێی لە دنیاو لە دواڕۆژدا، ئەگەر دەتانەوی بەلگە ی ئەو بزانن، بخویننەو، (النَّبِيُّ أَوَّلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ)، ئنجا ھەر برۆاداریک مāl و سامانیکی بە جیھیشت با خزمەکانی پشتیی، خزمە میراتگرەکانی لێی بە میرات بگرن، (ھەر کەسێک بن)، بەلام ئەگەر قەرزێکی بە جیھیشت (قەرزێ لەسەر بوو)، یاخود مāl و مندالێک کە دەبوو سەرپەرشتیی بکری، ئەگەرنا زایەدەبوون، با بێت بۆ لای من، من دۆست و سەرپەرشتیارو نیزیکم بۆی.

دووهم: {عَنْ أَنَسٍ رضی اللہ عنہ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم: لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ} (أخرجه البخاري: ١٤، ومسلم: ٦٧)، واته: ئەنەس رضی اللہ عنہ دەلی: پیغمەبەر صلی اللە علیہ وسلم دەفەرموی: ھێچ کامیکتان بە برۆادار لە قەلەم نادرین، تاكو منی لە لا خۆشەویستەر نەبێ لە باب و دایکی و مندال و، وەچەکە ی و، تێکرای خەلکی.

پاڤەیانانی مەکتەبی ماموستا عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR Codes

له نۆڤه كۆمەڵەتەبەکان لە مەكتەبەتەین

Stay in touch on social media

نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

عەلی بابیر/ AliBapir

عەلی بابیر/ AliBapir

کەتالی

پاڤەیانانی مەکتەبی ماموستا عەلی بابیر

QR Codes

پاڤەیانانی مەکتەبی ماموستا عەلی بابیر

مەسەلەى چوارەم و كۆتایى:

پەيمانى پتەو وەرگرتنى خوا لە پىغەمبەران بە گشتى و، بە تايەت موخەممەدو نووح و ئىبراهيم و مووساو عيساي كورى مەريەم (عليه‌م‌السلام) و التايەت تاكو خوا لە راستى راستان پىرسى و، بىروايانىش سزايەكى بە ئىش بدات:

خوا ﷺ دەفەرموى: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ۖ لَيَسْأَلَ الْمُصْطَفَيْنَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ۝﴾

شىكردنەوهى ئەم دوو ئايەتە، لە پىنج بڕگەدا:

١)- ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ﴾ يادىش بکەوه کاتىک پەيمانىكى پتەومان لە پىغەمبەران وەرگرت.

(وَإِذْ) (و) بۆ بادانەوهیەو ئەمە دەباتەوه سەر ئەوهى پىشى، واتە: هەرەها (إِذْ) (یش، یانى: یاد بکەوه (اذکر)، کاتىک پەيمانیاغان لە پىغەمبەران (عليه‌م‌السلام) وەرگرت بە گشتى، (الميثاق: إسم للعهد وتحقیق الوعد)، ناوه بۆ پەیمان و جیەجیکردنى بەلین، ئایا ئەو بەلین و پەیمانەى که لە پىغەمبەران (عليه‌م‌السلام) وەرگىراوه، چى بووه؟ خوا ﷺ بە گشتى باسى کردوه، بەلام بە رەوت (سياق) و بە عەقل و سەلیقە دەزانرى، که ئەو پەیمانەى لە پىغەمبەران (عليه‌م‌السلام) وەرگىراوه، دەبى شتىک بى تايەت بى بەوانەوه، ئەویش ئەوهیە: مادام خوا کردوونى بە نوینەرى خوێ و، رەوانەکراوى خوێ، دەبى پەيامى خوا بگەیهنن بە بەندەکان و، دەبى بەندەکان دلخۆش بکەن و، مۆژدەیان پى بدن، ئەگەر پى خوا بگرن و، بیانترسینن و هۆشیاریان بکەنەوه و هۆشداریان پى بدن، ئەگەر لار بپۆن و لە پى لابدن و، دەبى

ئەو ئایین و بەرنامەییەى خوا پێیدا ناردوون، ھەولبەدەن لە خۆیاندا، لە مأل و خێزانیاندا، لە دەورووبەریان، لە کۆمەلگایاندا، لە ھەموو پرۆووەکانەو بەرجەستەى بکەن و جێبەجێى بکەن، خوا ئەو بەلێنەى لە پێغەمبەرەن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) وەرگرتووە، دەزانری کە ئەو بەلێن و پەیمانە، نیوەرۆکەکەى ئەوێە.

۲- ﴿وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ﴾ ھەرۆھە لە تۆو لە نووح و ئیبراھیم و مووسا و عیساى کورێ مەرپەم، دواى ئەوێە کە بە گشتیى باسێ پێغەمبەرەن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دەکات، ئنجا دەفەرموێ: ھەرۆھە بە تایبەت: پەیمان و بەلێنى پتەومان لە تۆو، لە نووح و ئیبراھیم و مووسا و عیساى کورێ مەرپەمیش وەرگرت، ئەمە لە زمانى عەرەبیدا پێى دەگوتری: (ذُكِرَ الْخَاصُّ بَعْدَ الْعَامِ)، باسکردنى شتى تايبەتە لە دواى شتى گشتیى، پێغەمبەرەن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بە گشتیى پەیمانیاں لێوەرگىراو، بەلام بە تايبەت لە تۆ ئەى موحەممەد! ﷺ و لە نووح و، لە ئیبراھیم و، مووسا، عیساى کورێ مەرپەم، ئەم پێنج (۵) پێغەمبەرە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) لە سوورەتى (الشورى) ش دا خواى پەرۆردگار پێکەوێەى ھێناون، کە دەفەرموێ: ﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِمُوا الدِّينَ وَلَا تَنفَرُوا فِيهِ﴾ ۱۳ واتە: خوا لە ئایینی گشتیى خوێ بەرنامەى بۆ داناون، ئەوێە کە نووحى پێ پاسپارد بوو و، ئەوێە بۆ تۆمان سروشکردووە و، ئەوێە کە ئیبراھیم و مووسا و عیسا شمان پێ پاسپارد بوون، (ئەویش بریتیە لەوێە): ئایین بەرپا بکەن و تێیدا پەرتهوازە مەبن.

کەواتە: ئەو پەیمانەى کە لێرە وەرگىراو، ھەر ئەوێە کە ئایین بەرنامەى خوا، دەبێ رابگەى نرێ و بەرپا بکری و، بەرجەستە بکری لەسەر زەوى و، تێیدا پەرتهوازە نەبن، ئنجا ھەندیک لە زانایان - وەك لە (موسوعة) عەرەبىیە کەى خۆم: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله) لە بەرگى پێنجەم (۵) دا، کە تەرخانم کردووە بۆ باسێ پێغەمبەرەن، ئەو پێنج (۵) پێغەمبەرە کە لێرە دا پێکەوێە ھاتوون واتە: نووح و ئیبراھیم و مووسا و عیسا و موحەممەد (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، ھەرۆھە لە سوورەتى (الشورى) ش دا پێکەوێە ھاتوون، ھەندیک لە زانایان کردوویانە بە

بەلگە لەسەر ئەوێ کە خوا بە پیغمبەری خاتەم دەفەرموێ: ﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعِزِّ مِنَ الرُّسُلِ﴾ (الأحقاف، واتە: خۆت رابگرە وەك چۆن خاوەن عەزم و ئیرادە پتەووەكان لە پیغمبەران خۆیان راگرت، گوتووینانە: (أولوا العزم) ئەو پینجەن.

بەلام من لەوێ دا باسم کردووە، کە لە راستیدا ئەو بۆچوونە راست نیە، پیغمبەران تەنیا ئەو پینجەیان خاوەن عەزم نەبوون، بەلکو پیغمبەران هەموویان خاوەن عەزم و ئیرادە پتەو بوون، بەلێ دەگونجی بگوتری: ئەو پینجەیان ناسراوترن، یاخود ئیرادەو عەزمەکیان بەهێزتر بوو، بەلام مانای وا نیە پیغمبەران دیکە خاوەن عەزم نەبوو بن، لە سوورەتی (طه) دا خوا لە بارە ئادەمەو دەفەرموێ: ﴿وَلَمْ يَجِدْ لَهُ عِزًّا﴾ (طه، عەزمان پێو نەبینی واتە: لەو هەلۆستەدا عەزمان پێو نەبینی، نەك ئادەم خاوەن عەزم نەبوو بێ، واتە: لەو هەلۆستەدا کە خۆی مەرزەم بکات و، لە درەختە قەدەغەکراوە کە نەخواو، بە فێلی شەیتان هەلنەخەلتی، لەو هەدا عەزیمەت و عەزم و ئیرادەیهکی پتەومان پێو نەبینی، نەك بە گشتی ئادەم خاوەن عەزم نەبووبی، یاخود تەنیا ئەو پینج پیغمبەرە خاوەن عەزم بووبن!!

کە ئەو هەلەیه کە، من کاتی خۆی لەو مەوسووعەیه دا راستم کردۆتەو، چونکە بێگومان تەنیا بە خاوەن عەزم لە قەلەمدانی ئەو پینج پیغمبەرە، نوقسانی و پالدانە لای پیغمبەران دیکەیه، ئنجا ئیمە هەر لەبەر ئەوێ مەدحی پینج لە پیغمبەران خوا دەکەین، بەلەوانی دیکەش ناسراوتر و پلە بەرزتر بن، بێن ئەوانی دیکە بشکێنین، شتیکی خراپمان کردووە، چونکە لە راستیدا پیغمبەران، هەر کامێکیان لە پۆزگاری خۆیدا لە ئێو خەلکی خۆیدا، باشترین بوو و، پیغمبەران بە گشتی باشترینی مروڤەکانن، وەك خوا ﷻ لە سوورەتی (النمل) دا دەفەرموێ: ﴿قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى﴾ (النمل، واتە: بلی ستایش بۆ خواو سەلامی خوا لەسەر ئەو بەندانە کە هەلیژاردوون، یان دەفەرموێ: ﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ

الْمَلَكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾ الْحَجَّ، واتە: خوا لە فریشتەکان و لە خەڵکی نوێنەران هەڵدەبژێری، بە دنیایای خوا بیسەری بینەرە.

پێغەمبەرە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) هەڵبژێردراوانی خوای پەرەزدگاران و، لە سوورەتی (ص) دا، کە دەفەرموێ: ﴿وَأَنَّهُمْ عِندَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ﴾ ﴿٤٧﴾، واتە: ئەوانە بەندە بژاردەو گۆلبژێرکراوەکانی تێمەن.

٣- ﴿وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا﴾، هەرۆهە پەیمانیکی زۆر پتەو و مەحکەممان لێوەرگرتن، (الغليظ: القوي المتين الخلق)، (الغليظ) شتیکە کە قاییم و قوڵ دروست کرابێ، بەلام (استَعِيرَ هُنَا لِلْعَظِيمِ الرَّفِيعِ فِي جُنْسِهِ)، لێرە خوازاوێتەو، بۆ شتیکێ مەزن و بەرز لە جینسی خۆی.

٤- ﴿لَيْسَلَّ الصَّادِقِينَ عَنْ صَدَقِهِمْ﴾، تاكو لە بارەى راستییانەو لە راستان بپرسى. خوا ﷻ بۆیە پەیمانی لە پێغەمبەرەکان وەرگرتو، پێغەمبەرانی ناردن و پەیمانی لێوەرگرتن، تاكو لە راستان بپرسیتەو دەربارەى راستییەکیان.

٥- ﴿وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا﴾، بۆ بێپروایانیش سزایەکی بە ئیشی داناو، ئەم (ل) ه، هەندیک لە زانیان دەلێن: ئەمە (ل) ی (عاقبة) یە، تاكو سەرەنجام ئاواى لێبێ، وەك لە سوورەتی (القصص) دەفەرموێ: ﴿فَالنَّقْطَةُ أَلْ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَذَابٌ وَحَرًا﴾ ﴿٨﴾، چونکە ئالی فیرعەون، بنەمالەى فیرعەون و شوێن کەوتووانى فیرعەون، بۆیە مووسای مەلۆتکەیان هەڵنەگرتەو، کە بۆیان ببێ بە دوژمن و مایەى دڵتەنگی، کەواتە: لێردا (ل) کە، (ل) ی سەرەنجامە کە سەرەنجام وایلیبێ، تاكو سەرەنجام خوا ﷻ لە راستان بپرسیتەو، دەربارەى راستییەکیان، ئنجا راستان دەگونجێ پێغەمبەرە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) مەبەست بن، کە لە لووتکەى راستییدا بوون، دەشگونجێ مەبەست هەموو ئەو پروادارانە بن، کە بە دواى پێغەمبەرەکان کەوتوون، بەراستی، بۆ ئەوێ خوا لێیان بپرسیتەو، چونکە ئەگەر پێغەمبەریان بۆ نەنێررابان و، پەیمانی خویان بۆ پەوانە نەکرابایەو، دواى خوا لێ

پرسیانەوه، بیانووێان دەبوو، پاساویان دەبوو، دەیانگوت: خوایه! نەمانزانی تۆ چیت پێ چاکەو، چیت پێ خراپە، تاکو چاکەکە بکەین و خۆمان لە خراپەکە بپارێزین، ھەرۆھە بۆ ئەوێ بپروایانیش خوا ﷻ ئازاریکی بە ئیشیان بۆ دابنێ، ئەو کاتە ئەوانیش ھیچ بیانوو پاساویان نابێ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

له ئێوه كۆمهلهیهك ئهكملتێن
Stay in touch on social media
نێن مەكەم عێر مۆاقع المۆامهل الاكتمامی

Alibapir/عەل-بایبیر

Alibapir/عەل-بایبیر

Alibapir

www.alibapir.net

English - خەزەلی - کوردی

Alibapir/عەل-بایبیر

Alibapir/عەل-بایبیر

Alibapir/عەل-بایبیر

Alibapir/عەل-بایبیر

Alibapir

Google Play

App Store

Alibapir/عەل-بایبیر

Alibapir/عەل-بایبیر

Alibapir/عەل-بایبیر

له نۆره كۆمىتەلەپىنەكان ئەمەللىن
Stay in touch on social media
بىخ سەكەم غىر موانىع التوامىل الاجتماعى

پاڭەياندىنى مەكتەپنى مامۇستىنا ئەلى باپىر

AliBapir/علي باپير

archive.org/details/@alibapir

علي باپير/ AliBapir

AliBapir

www.alibapir.net

English • عربي • كوردى

كەتالى
پاڭەياندىنى مەكتەپنى مامۇستىنا ئەلى باپىر

پاڭەياندىنى مەكتەپنى مامۇستىنا ئەلى باپىر

دەرسى دووهم

له نږه څومره لږه پېښه ګان له ګڼګان
Stay in touch on social media
ننې منځم څېر موږغ الوانل الاجتماعي

ډاګه ډانډنې مه ګڼه ږې ماښوښا عهلي ډاګه ډانډنې

علي ډاګه ډانډنې / AliBapir

archive.org/details/@alibapir

PDF

AliBapir

Google Play

App Store

www.alibapir.net

English - عربي - ګورډي

ګڼه ډانډنې مه ګڼه ږې ماښوښا عهلي ډاګه ډانډنې

ګڼه ډانډنې مه ګڼه ږې ماښوښا عهلي ډاګه ډانډنې

ګڼه ډانډنې مه ګڼه ږې ماښوښا عهلي ډاګه ډانډنې

پێناسە ی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان ئایەتەکانی: (۹ - ۲۷) واتە: نۆزده (۱۹) ئایەت دەگرێتە خۆی، تێیاندا باسی جەنگی ئەحزاب (خندق) کراوە، کە لە سالی پێنجەمی (۵) کۆچی دا ڕوویداوە، بە لکو دەتوانین بڵین: هەقده (۱۷) ئایەتی باسی جەنگی خەندەقن و، دوو (۲) ئایەتیشیان باسی جەنگی بەنی قورەیزەن، کە هەردوو جەنگە کە بە دوا یە کدا بوون و لە کۆتایی سالی پێنجەمی کۆچیدا ڕوویانداوە، لە مانگی شەهوالدا کە دەکاتە مانگی دە (۱۰) یەم لە سالی کۆچی دا، کە (بنو قریظە) ی جوولە کە هەر لەمیانی جەنگی ئەحزابدا پەیمانیان لە گەڵ پێغمەبەر و ﷺ مسوڵماناندا شکاند و، ویستیان خەنجەری غەدر لە پشتەوهرا لە مسوڵمانان بدەن، بە لأم خوای دادگەر و بالادەست پیلانەکیانی هەلوەشاندەوهو، کردی بە نەخشی سەر ئاو.

﴿ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اذْكُرُوْا اَللّٰهَ عَلَیْكُمْ اِذْ جَآءَتْكُمْ جُنُوْدٌ فَاَرْسَلْنَا عَلَیْهِمْ رِيْحًا وَجُنُوْدًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرًا ۝۹ اِذْ جَآءَكُمْ مِّنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَاِذْ زَاغَتِ الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوْبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّوْنَ بِاللّٰهِ الظُّنُوْنَ ۝۱۰ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُوْنَ وَزُلْزِلُوْا زِلْزَالًا شَدِيْدًا ۝۱۱ وَاِذْ يَقُوْلُ الْمُنٰفِقُوْنَ وَالَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُوْلُهُۥ اِلَّا غُرُوْرًا ۝۱۲ وَاِذْ قَالَتْ طٰٰفِئَةٌ مِّنْهُمْ يٰۤاَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوْا وَيَسْتَنْذِنُ فَِرِيقٌ مِّنْهُمْ اَلَيْسَ الَّذِیْ يَقُوْلُوْنَ اِنَّا بِيُثْرَةَ عُوْرَةٍ وَمَا هِیَ بِعُوْرَةٍ اِنْ يُّرِيْدُوْنَ اِلَّا فِرَارًا ۝۱۳ وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَیْهِمْ مِّنْ اَقْطَارِهَا ثُمَّ سِیْلُوْا الْفِتْنَةَ لَا تَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوْا فِيْهَا اِلَّا يَّسِيْرًا ۝۱۴ وَلَقَدْ كَانُوْا عٰهَدُوْا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا یُوْلُوْنَ الْاَدْبَرَ وَكَانَ عٰهَدُ اللّٰهِ

مَسْئُولًا ﴿١٥﴾ قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمْ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذَا لَا تُمْنَعُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَحِذُّونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾ ﴿١٨﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٩﴾ أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَفُوكُمْ بِالْأَسِنَّةِ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَلَهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿٢٠﴾ يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوْدُوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُوتُ فِي الْأَعْرَابِ يَسْتَلُوتُ عَنْ أَنْبَاءِكُمْ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢١﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَذِيرًا ﴿٢٢﴾ وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٣﴾ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَجْبَهُ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ، وَمَا بَدَلُوا تَبْدِيلًا ﴿٢٤﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٥﴾ وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْطِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيمًا ﴿٢٦﴾ وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُوتُ وَتَأْسِرُوتُ فَرِيقًا ﴿٢٧﴾ وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَمْ تَطَّوْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٨﴾

مانای دەقو دەقی ئایەتەکان

ئەه ی ئەوانە ی پرواتان هیئاوه! یاد ی چاکە ی خوا بکەنەوه بەسەرتانەوه، کاتیک سەربازانیک (سوپایەک) بۆتان هاتن، ئیمەش بایەک (ی بەهێز) مان ناردە سەریان، وێپرای سەربازانیک (لە فریشتان) کە نەتاندەدیت و، خواش بینەری ئەوهبوو کە دەتانکرد ﴿٩﴾ کاتیک لە سەرووتانەوه و، لە لای خوارووتانەوه بۆتان هاتن (تابلوو قەیان دان) و، ئەو حالە یاد بکەنەوه کە چاوهکان (لە ترس و حەژمەتان) لایاندا، (ئەبڵەق بوون) و دڵەکان گەیشتنە گەرووان و، گومانی جوړاو جوړتان بە خوا دەبردن ﴿١٠﴾ لەو کات و شوینەدا برواداران تاقیکرانەوهو بە سەختی پاته کێزان ﴿١١﴾ ھەروەھا یاد بکەنەوه کاتیک مونافیقەکان و ئەوانە ی دڵەکانیان نەخۆشیی تێدایە، دەیانگوت: خواو پیغەمبەرەکە ی تەنیا گەفتی فریودەریان پێداوین ﴿١٢﴾ دیسان یاد بکەنەوه کاتیک کۆمەڵیکیان گوتیان: ئەه ی خەلکی یەثریب! هیچ شوینی مانەووەتان نیە (سوود لە مانەووەتان لێرەدا نیە لە مەیدانی جەنگدا) و، بگەرێنەوه (مالەکانی خۆتان)، ھەروەھا کۆمەڵیکیان مۆلەتیان لە پیغەمبەر وەرەگرت دەیانگوت: بێگومان مالەکاھمان بە دەرەوھن (ھیچ پارێزەریان نیە)، لە حالیک دا کە (مالەکانیان) بە دەرەوھش نەبوون (بێ پارێزەر نەبوون) تەنیا مەبەستیان پراکردن بوو ﴿١٣﴾ ئەگەر ھاتبوو لە لایەکانی شارەو بەسەریاندا درابایە (و دوژمن لیان وە ژووورکەوتبایە)، ئنجا داوا ی ھەلگەرانەو یان لێکرا بایە، دەیانکردو کەمیک نەبێ جێبەجێکردنی ئەو (داواکاری) ھیان نەدەوھەخراند ﴿١٤﴾ ھەرچەندە بە دڵناییشەو پێشتر پەیمانیان بە خوا دا بوو کە پشت ناکەنە دوژمن و، بێگومان پەیمانی خواش لێی دەرپرستەوھە ﴿١٥﴾ پێیان بۆ: ئەگەر لە مردن و کوشتن پراکەن، پراکردن سوودتان پێ ناگەيەنێ و، لە حالێ قوتار بوونیش دا کەمیک نەبێ (لە ژبانی دنیا) بەھرمەند نا کرین ﴿١٦﴾ بۆ: ئایا ئەگەر خوا خراپە و زیانیکی بۆتان بوێ، یان بەزەییەکی بۆتان بوێ، ئەو کەسە کێیە کە لە

به رانبه ريدا ده تان پاريزي و چه پاله تان ده دات! (بيگومان) جگه له خوا هيچ دوست و پشتيوانيك شك نابهن ﴿١٧﴾ مسوگر خوا ئه وانه تان باش ده ناسي كه په كخه رو كو سپن (له به شداري كردني جهنگ دا)، هه روه ها بيژهران به برايە كانيان: وهرنه لامان (و مه چن بو جهنگ) ده ناسي، له حالتيك دا كه خوشيان كه ميك نه بي ناچن بو جهنگ ﴿١٨﴾ ئه وانه (له هه موو پرويكه وه) له گه لتان چرووكن، (بي خيرن بو تان، كاتيكيش ترس دي، ده يانبيني ته ماشات ده كهن، چاويان ده سوورپن وه كه كه سيك كه له كاتي مردن دا بيهووشي به سهردا دي، كه چي هه ر كات ترس نه ما، ده تان خه نه بهر زمانه تيزو پرنده كانيان، له (ئه نجامداني) هه ر چا كه يه ك دا چرووك رژدن، ئا ئه وانه (كاتي خويسي) پرويان نه هيئا، ئنجا سهره نجام خوا كرده وه (به رواله ت باشه) كاني هه لوه شان دوونه وه، ئه وه ش بو خوا ئاسانه ﴿١٩﴾ (ئه وانه دواي شكاني ئابلووقه ي شارو رويشتن سوپاي دوژمن) هينده ترساون، پتيان وايه (سوپايه كاني) حيزبه كان نه رويشتوون و، ئه گهر (گريمان) حيزبه كانيش بگه رينه وه (بو سهر مه دينه) حه ز ده كهن، له نيو عه ربه به بيابان نشينه كاندا بن (له دووره وه) له هه واله كان تان بپرسن و، ئه گهر له نيويشتاندا بان ته نيا كه ميك ده جهنگان ﴿٢٠﴾ به دنيايي له پيغه مبهري خوادا ﷺ سهرمه شقيكي باش هه يه، بو هه ر كه س به ئوميدي (به زه يي) خواو (پاداشتي) پوژي دوايي بي و، زور يادي خوا بكات ﴿٢١﴾ كاتيكيش برواداران حيزبه كانيان ديت، گوتيان: ئه مه بوو كه خواو پيغه مبه ره كه ي به ئينيان پيدا بووين (كه له تهنگاناندا سهرده كهوين) و، خواو پيغه مبه ركه ي شي راستيان فهرموو و، ئه و (حاله ت) هه ش، ته نيا برپا و ملكه چيي تيدا زيده كردن ﴿٢٢﴾ له نيو برواداران دا پياوئتيك (ي دانسقه) هه ن، كه له و پهيما نه ي له گه ل خوادا به ستوويانه، راستيان كرده و، ئنجا هه يانه به ئينه كه يان جي به جي كرده و، هه شيانه چاوه ري ده كات و، هيچ گوړايتكيان تيدانه كرده و ﴿٢٣﴾ (ئامانجيش له وه ئه وه بوو) كه خوا پاداشتي راستان به هو ي راستيانه وه بداته وه و، ئه گهر ويستيشي سزاي مونا فقه كان بدات، يان گه رانه وه يان لي وهر بگري، بيگومان خوا لي بورد ه ي ميهره بانه ﴿٢٤﴾ سهره نجاميش خوا ئه وانه ي بي پروان به (دلي پر له) په ستي و تووره ييه وه بهر په رچ دانه وه و، هيچ سووديكيان وهرنه گرت و، خواش جهنگي له

کۆل پرواداران کردەو و، خواش بە هیزی زاله (۴۵) ئەوانەش لە خاوەن کتێبەکان
 که پشتگیریان کردن (هی بپەرستەکانی مەککە) لە قەلایەکانیان دایبەزاندن و،
 ترس و بیمی هاویشته دلەکانیانەو (کە سەرەنجام) کۆمەڵیکتان (لێیان) کوشت
 و، کۆمەڵیکشیانتان بە دیل گرتن (۴۶) هەرۆهە زەوییه‌که‌یان و خانووەکانیان
 و سامانەکانیان و، سەرزه‌مینیکیش که نه‌چوو بوونه‌ سه‌ری (نه‌که‌وتبووه ژیر
 ڕکێفتان، ئەوانە‌ی هه‌موو) کرده‌ میراتتان (بە میراتتان گرت) و، خواش لەسەر
 هه‌موو شتێک توانایه (۴۷).

شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندی‌ک له‌ وشه‌کان

(زَاغَتِ الْأَبْصَرُ): واته‌: چاویان ئەبڵه‌ق بوون، یان: چاویان لایدا، (الزَّيْغُ:
 الْمَيْلُ عَنِ الْإِسْتِقَامَةِ)، (زیغ) بریتیه‌ له‌وه‌ که‌ شتێک له‌ ڕێی راست لا بدات،
 مروؤف کاتی‌ک ده‌که‌وێته‌ حاله‌تێکی ترس و له‌رزێکی زۆر، سه‌راسیمه‌ ده‌بن و چاوی
 ئەبڵه‌ق ده‌بن و، چاوی به‌ هه‌موو لایاندا ده‌سووڕێن، چونکه‌ نازانی ئەوه‌ی
 جی‌گای مه‌ترسییه‌ بۆی، له‌ کوێ‌وه‌ دی؟ له‌به‌ر ئەوه‌ چاوی ده‌سووڕێن.

(الْحَنَاجِرَ): (جَمْعُ حَنْجَرَةٍ، وَهِيَ رَأْسُ الْغِلْصَمَةِ مِنْ خَارِجٍ)، (حَنْجَرَةٌ) قورگ،
 که‌ به‌ (حَنَاجِر) کۆ ده‌کرێته‌وه‌، (وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ)، دلەکان گه‌یشته‌
 قورقوراگه‌کان، که‌ مه‌به‌ست ئەوه‌یه‌ دلەکان زۆر به‌ خێرای لێ ده‌ده‌ن و، مروؤف
 وا هه‌ست ده‌کات خه‌ریکه‌ دلی بێته‌ده‌ر.

(زُلْزَالًا): واته‌: ڕاشه‌قێتران، ڕاته‌کێتران، (التَّرْزُلُ: الْإِضْطِرَابُ وَتَكْرِيرُ حُرُوفٍ لَفْظِهِ
 تَنْبِيَهُ عَلَى تَكْرِيرِ مَعْنَى الزَّلْ فِيهِ)، (زلل) به‌ مانای لادانه‌، ئنجا (تَرْزُلُ) بریتیه‌
 له‌ هاتن و چوون و جوولان، پێته‌کان که‌ دووباره‌ ده‌بنه‌وه‌ (زَلْزَلَةً)، یان (زُلْزَالَ)
 ده‌لاله‌ت له‌سەر ئەوه‌ ده‌کات، که‌ مانای (زلل)ی تێدا دووباره‌ بۆته‌وه‌، لادان و
 جووله‌ جووله‌.

(لَا مَقَامَ لَكُمْ): شوینی وەستان بو ئیوہ نیہ، یاخود: کاتی وەستانی نیہ، یاخود: وەستان بو ئیوہ نیہ، (مقام) ھەم بە چاوگ دەگوتری، ھەم بە ناوی شوین، ھەم بە ناوی کات.

(عَوْرَةٌ): (العَوْرَةُ: شِقُّ فِي الشَّيْءِ كَالثُّوبِ وَالْبَيْتِ وَنَحْوِهِ...)، (عَوْرَةُ) بریتیە لە درزو کەلینیەک لە شتیکیدا، وەک لە بەرگ و پۆشاک، لە دیوار، وینە ی ئەوانە، (عورة) لێردا بە مانای بۆشاییە، یان بە مانای شتیکیە کە پارێزراو نەبێ و بە دەرەوہ بێ، واتە: ماله کائمان بە دەرەوہن، شوورەیان نیہ، یاخود پارێزەرێکیان نیہ.

(أَفْطَارِهَا): (جَمْعُ قَطْرٍ: وَهُوَ الْجَانِبُ)، (قَطْرٌ) بە مانای لا، یان تەنیشت دی، (أَفْطَارٌ) لایەکان، وەک خوا دەفەرموی: ﴿إِنْ أَسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَفْذَرُوا مِنْ أَفْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ الرحمن، واتە: ئەگەر دەتوانن لەلایەکانی ئاسمان و زەوی دەرێچن.

(الْفِتْنَةُ): وشە ی (فِتْنَةٌ) لە ئەسڵدا بە مانای تاقیکردنەوہ دی، بەلام دوا یی دەخوارزیتەوہ بو: بەلاو، پێشەات و، سزا، بە لکو جاری وا ھە یە بو: کوفر و شیرک و ھەلگەرانەوہ، کە بە پێی سیاقەکان مانای دەگوێری، لێردا (إِذَا سُلُوا الْفِتْنَةَ) واتە: داوایان لێ بکری ھەلگەریئەوہ، بۆیە وامان لێکداوہ تەوہ: (الْفِتْنَةُ: الْبَلَاءُ الْمُصِيبَةُ، الْعَذَابُ، الْوُقُوعُ فِي الْكُفْرِ وَالشُّرْكِ، وَهُوَ الْمَقْصُودُ هُنَا).

(وَمَا تَلَبَّثُوا): واتە: کەمێک نەبێ نەدەمانەوہ، دەگوتری: (لَبِثَ بِالْمَكَانِ: أَقَامَ بِهِ مُلَازِمًا لَهُ)، لە شوینە کە مایەوہ و پێیوہ ی پە یوہ ست بوو، کەواتە: (وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا)، کەمێک نەبێ نەدەوہ خران، کە داوایان لێ دەکرا بچنە ئیو کوفرو شیرکەوہو، ھەلگەریئەوہ لە ئیسلام، ئەگەر داوایان لێکرا بایە کەمێک نەبێ پێی نەدەچوو، کە ئەوہ یان دەکرد.

(الْمُعَوِّقِينَ): پە کخەران، ئەوانە ی کۆسپ و پەرچ دەخەنە پێی خەلک، (الْعَائِقُ: الصَّارِفُ عَمَّا يُرَادُ بِهِ مِنْ خَيْرٍ، عَاقَهُ وَعَوَّقَهُ وَاعْتَاقَهُ)، (عَائِقُ) بریتیە لەوہ ی خیریەک روو لە کەسیک بکات، بەلام شتیکی بێتە پەرچ، یان کەسیک بێتە کۆسپ لە بەردەمیدا، دەگوتری: (عَاقَهُ وَعَوَّقَهُ وَاعْتَاقَهُ) ھەرسێکیان بە یەک واتان.

نَجَا (عائِق) واتە: كۆسپ و پەرچ، بەلام (مَعُوْق) واتە: پەكخەر، (عَائِق) بوونە كۆسپ و پەرچى شتێكە بى ئەوھى وىستێكى ھەبى، بۆ ھوونە: دىوارىك بەردىك دەبێتە كۆسپ (عائِق)، بەلام (مَعُوْق) ھەمەن ئىرادەو وىستێكى لە پشەوھى، (المَعُوْقين) واتە: ئەوانەى خەلك دەگێرنەوھو خەلك لادەدەن.

(هَلُمَّ إِلَيْنَا): (هَلُمَّ: دُعَاءٌ إِلَى الشَّيْءِ)، (هَلُمَّ) بانگکردنە، ناوى كار (إِسْمُ فَعْل) ھ، كە بۆ تاك و دووان و كۆو نێرینەو مێینە، ھەموویان وەك یەكە، بەلام ھەندىك گوتووینانە: ئەگەر دووان بن: (هَلُمَّ)، ئەگەر كۆ بن: (هَلْمُوا)، مێینە بى: (هَلْمِي)، بەلام پاي یەكەم راسترە كە (هَلُمَّ) بۆ ھەموویان بەكاردی، واتە: وەرن بۆ لامان.

(أَشْحَةً عَلَيْكُمْ): (أَشْحَةٌ) كۆى (شَحِیح) ھ، واتە: چرووك و پرژد، (الشَّحْ: بَخْلٌ مَعَ حِرْصٍ)، (شَح) بریتى ھە چرووكى، لەگەڵ سوور بوون لەسەر چرووكى، واتە: (شَحِیح) لە (بَخِيل) ماناكەى بەھێزترە، واتە: چرووكن لەسەر ئێوھو ھیچ خێرىكیان لە ئێوھ بۆ ھەلناوھرى، نە شتى ماددىی و نە مەعنەوى.

(سَلَفُوكُمْ): (السَّلْفُ: بَسْطٌ بِقَهْرٍ بِالْيَدِ أَوِ اللِّسَانِ)، (سَلَفٌ) بریتى ھەوھ كە لە پرووى بالادەستییەوھ دەست بۆ شتێك، یان زمان بۆ شتێك درێژ بكړی، كەواتە: (سَلَفُوكُمْ): زمانیانان لى دەدەن.

(حَدَادٍ): بە زمانىكی تیز، چونكە (حَدَاد) كۆى (حَدِيد) ھ، دەگوترى: (لِسَانٌ حَدِيدٌ: صَارِمٌ وَمَا ضٍ، إِذَا كَانَ يُؤْثِرُ تَأْثِيرَ الْحَدِيدِ)، (لسان حديد) واتە: زمانىكی تیز، زمانىكی پرنده، مەرج نیه بە پرین بى، یانى: كاریگەریی تێدا ھەیه، وەك چۆن ئاسنێك لە شتێك دەدەى، یان بە شارێكى ئاسن شتێك دەبێ، ئەو زمانەش كە بەرانبەر بە كەسى بەرانبەر تیز بى، پێى دەگوترى: (لسان حديد)، واتە: زمانىكە وەك چەقوو تیخ دەبێ.

(قَضَى نَحْبَهُ): واتە: نەزەرەكەى خوێ، یان بەلێنەكەى خوێ جى بەجێكردوھ، دەلى: (النَّحْبُ: التَّدْرُ الْمَحْكُومُ بِوَجوبه)، لە خو گرتنێكە كە پێویستەو حوكم دراوھ، بەوھى جى بەجى بكړی، (قَضَى نَحْبَهُ) یانى: (وَقَى بَعْدَهُ)، یان (وَقَى بَنَدْرَهُ)، بەلێنى خوێ، یان نەزرى خوێ جى بەجێكردوھ.

(بَغِظْهُمْ): واتە: بە پەستیيانەوه، (الْعَيْظُ: أَشَدُّ الْعَصَبِ، وَهُوَ الْحَرَارَةُ الَّتِي يَجِدُهَا الْإِنْسَانُ مِنْ قُورَانِ دَمِ قَلْبِهِ)، (غِيظ) بریتیه له توورە بوونیکی زۆر، بریتیه لهو گەرمییەى مرووف له دەروونی خویدا هەستى پێدەکات، کاتیک که هەست دەکات خوینی زیاتر دەجووشی.

(صَيَّا صِيَهُمْ): (جَمْعُ صِيَصَةٍ: وَهِيَ الْحِصْنُ، وَيُقَالُ: لِقَرْنِ الْبَقَرِ، وَيُقَالُ: الشَّوْكَةُ الَّتِي يَقَاتِلُ بِهَا الدِّيكُ)، (صِيَصَةٌ) یان (صِيَصِيَّة) هەم بە قەلا دەگوتری، هەم بە قوچی رەشەولاخ دەگوتری، هەم بەو درکەى کە لە شیر شەرى پێدەکات له پێهەکانى دا، نینۆکەکانى.

(لَمْ تَطْطُوها): واتە: نەچوونە نیو، دەگوتری: (وَطِئْتُهُ بِرِجْلِي، أَطْئُوهُ وَطْأَةً وَوَطْأَةً)، واتە: پێم لەسەر دانا، کەواتە: (لَمْ تَطْطُوها) یانى: (لَمْ تَدْخُلُوها) ئینسان کاتى دەچى بو شوینیك پێهەکانى لى دادەنى.

هۆى هاتنه خوارهوى ئایه تهكان

هۆى هاتنه خوارهوى ئەو ئایه تهى که دهفه رموى: ﴿وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ

الْفِتَالُ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا﴾ (۲۵)

لهو بارهوه ئەو گێردراوهیه هاتوه:

(عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه، قَالَ: حُسِنَا يَوْمَ الْخَنْدَقِ عَنِ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ، حَتَّى كُفِينَا ذَلِكَ، وَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْفِتَالُ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا﴾ (۲۵) فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَمَرَ بِإِلَاءٍ، فَأَقَامَ الصَّلَاةَ، ثُمَّ صَلَّى الظُّهْرَ كَمَا كَانَ يُصَلِّيهِ قَبْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ أَقَامَ الْعَصْرَ، فَصَلَّى الْعَصْرَ كَمَا كَانَ يُصَلِّيهِ قَبْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ أَقَامَ الْمَغْرِبَ، فَصَلَّى الْمَغْرِبَ كَمَا كَانَ يُصَلِّيهِ قَبْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ أَقَامَ الْعِشَاءَ فَصَلَّاهَا كَمَا كَانَ يُصَلِّيهِ قَبْلَ ذَلِكَ، قَبْلَ أَنْ يَنْزَلَ: {فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا، أَوْ رُكْبَانًا} (أَخْرَجَهُ ابْنُ

أبي شيبه في المصنف: ۸۳۵۱، والنسائي في الكبرى: ۱۶۲۵، والبيهقي في الدلائل ج ۳، ص ۴۴۵، وأبو يعلى: ۱۲۹۶، قال حسين سليم أسد: إسناده صحيح^(۱).

نه‌بوو سه‌عیدی خودریی ﷺ ده‌لئ: له‌ پوژي خه‌نده‌کدا (واته: پوژي جه‌نگی ته‌حزاب) ئیمه‌ ده‌رفه‌تمان نه‌بوو نو‌یژه‌کانی نیوه‌پووه‌صر و شیوان و خه‌وتنان بکه‌ین، (ته‌و چوار نو‌یژه‌یان بو نه‌کراون، دیاره‌ گه‌مارو‌دان و ئابلوو‌قه‌دانه‌که‌ له‌و کاته‌دا زور تووند بووه‌، هه‌ر هه‌موویان سه‌رقالی به‌رپه‌رچدانه‌وه‌ بوون، شه‌ره‌ تیر بوون و دوژمنان هه‌رشیان هه‌ناوه‌)، هه‌تا دوایی خوا ﷺ ته‌وه‌ی له‌ کو‌ل کردینه‌وه‌، (ته‌ویش ته‌وه‌ بوو که‌ بایه‌کی توندی ناردو، کافره‌کان به‌ ده‌ردی خو‌یانه‌وه‌ گرفتار بوون)، خوا ته‌و ئایه‌ته‌ی ناره‌ده‌ خواره‌وه‌ که‌ ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿وَكَفَىٰ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ أَلْفَتَالٌ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيْزًا ﴿٢٥﴾، (دوای ته‌وه‌ که‌ ته‌و چوار نو‌یژه‌یان چوون، له‌ وه‌ختی خو‌یدا بو‌یان نه‌کران)، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی به‌ بیلال کرد، قامه‌تی خو‌یند، دوایی نو‌یژی نیوه‌پووی کرد، وه‌ک چو‌ن پی‌شته‌ر ده‌یکرد، (واته: به‌ چوار پکات)، دوایی دووباره‌ بیلال قامه‌تی خو‌ینده‌وه‌و نو‌یژی عه‌سریشی کرد، هه‌روه‌ک چو‌ن پی‌شته‌ر ده‌یکرد، دوایی دووباره‌ قامه‌تی خو‌ینده‌وه‌و نو‌یژی عه‌وتنانیشی کرد، وه‌ک چو‌ن پی‌شته‌ر ده‌یکرد، (ته‌وه‌ش پی‌ش ته‌وه‌ بووه‌، که‌ چو‌نیه‌تی نو‌یژی ترس بیته‌ خوار)، پی‌ش ته‌وه‌ی ته‌و ئایه‌ته‌ دابه‌زی: ﴿فَإِنْ خِفْتُمْ فِرْجَآلًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمْنُمُ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾ ﴿٢٦﴾ البقرة، خوا‌ی په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمو‌ی: ته‌گه‌ر ترستان له‌سه‌ر بوو نو‌یژه‌که‌تان بکه‌ن به‌ پی‌وه‌، یاخود به‌ سواری، ته‌گه‌ر دل‌نیا‌بوونه‌وه‌و ترستان نه‌ما، یادی خوا بکه‌ن، هه‌روه‌ک چو‌ن ته‌وه‌ی فی‌ر کردوون، که‌ نه‌تانه‌زانی.

(۱) قال مؤلفا الإستيعاب في بيان الأسباب، قلنا: وهذا سند صحيح، ج ۳، ص ۹۴.

مانای گشتیی ئایەتەکان

پیشتر باسماں کرد کہ ہەر کام لە جەنگی ئەحزاب و، جەنگی بەنی قورەیزە، کہ تیرەیک بوون لە جوولەکەکان، لە کوژانی سالی پینجەمی کوچی، لە مانگی شەھووالدا پروویداوە، کہ مانگی شەھووال مانگی دەیەمینە لە سالی کوچییدا، بۆیە ئیمە بەسەرھاتی جەنگی ئەحزاب و جەنگی ھۆزی بەنو قورەیزە لە باسیکی سەر بەخودا دەکەین، وردەکارییەکان لەویدا باس دەکەین، بەلام لێرەدا بە کورتیی بەسەر مانای گشتیی ئەم نۆزدە ئایەتەدا دەڕۆین.

خوا ﷻ بانگی برواداران دەکات، بانگی بروادارانیک کہ یەکەمین کۆمەڵی برواداران بوون، یەکەمین پشت (جیل)ی برواداران بوون، کہ ھاوہلانی بەرزی پیغمبەرن ﷺ، دەفەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ﴾، ئەی ئەوانە برواتان ھێناو! چاکە ی خوا یاد بکەنەو لەسەر خۆتان.

بیگومان ئەم دواندن (خطاب)ە، ئیمەش دەگریتەو، پیش ئیمەش و دوا ئیمەش دەگریتەو، چونکە ئەو چاکەیکە کہ خوا لەگەڵ پیغمبەری خوا ﷻ ھاوہلانی بەرزییدا خوا لێیان پازیبی، کردوویەتی، ئیمەش دەگریتەو، ئەگەر خوا ئەوانی نە پاراستباو، سەری نەخستبان، ئەو ئایین و بەرنامەو پەيامی خوا، نەدەگەشتە دەستی ئیمە، ھەر بۆیەش خوا ئەو دواندانەیک کہ راستەوخۆ ئاراستەیک ھاوہلانی بەرزی پیغمبەر ﷻ کردوون، لە یەک شوینیشدا لە قورئاندا نەیفەرموو: (يا أصحاب النّبي، يا صحابة النّبي)، ئەگەر وای فەرمووبایە، بەس ئەوانی دەگریتەو، بەلام ھەمیشە دەفەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، ئەی ئەوانە برواتان ھێناو! کہ ئەوانیش دەگریتەو بە پەلی یەکەم و، مسولمانانیش لە ھەموو جیل و پشت و سەدەکاندا دەگریتەو، ﴿إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ﴾، یاد بکەنەو کاتیک سەربازانیک بوژان ھاتن، پەلاماریان دان و ھێرشیان بو ھێنان،

گەمارۆیان دان، ﴿فَارْسَلْنَا عَلَيْهِم رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا﴾، ئیمەش بایەکی تایبەتەمان ناردە سەریان، بایەکی بەهێز کە پێغەمبەر ﷺ فەرموو یەق بای (صبا) بوو، (ریح الصبا)، وێرای سەربازانی کە نەتاندەبینن، کە مەبەست پێی فریشتەکانە، ﴿وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا﴾، بە دڵنیایی خواش بینەری ئەو بوو کە دەتانکردو دەیکەن.

ئنجای خوا بۆمان وێنا دەکات، ئەو سوپایە چۆن هاتو؟ ﴿إِذْ جَاءُوكُم مِّن فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ﴾، کاتێک کە لە لای سەر و تانەو (لە لای باکوور و هەتا، و لە لای خوار و تانەو) هاتن، کە دەگونجی تەنیا لەو دوو لایەنەو هاتن، دەشگونجی مەبەست ئەو بێ: لە هەموو لایەو لە هەر چوار لایەو هاتن، کە هاتن شاری مەدینەیان گەمارۆدا، ﴿وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ﴾، یاد بکە ئەو کاتێک کە چاوەکان لایان دەدا، چاوە بێلەق دەبوون لە ترسان، چاوە بەملاولا دەسووران، ﴿وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ﴾، دڵەکانیش گەشتە گەرووان، واتە: دڵەکانتان بەخێرای لێیان دەدا، خوا مەروقی و خولقاندو، کاتێک تووشی مەترسییەکی دی، لە مێشکەو فەرمان دەچێ بۆ دڵ کە خێراتر لێبات و، خۆین باشتەر دابەش بکات، بەسەر جەستەدا، بۆ ئەوێ ئەندامەکان ئامادەبن، بۆیە کەسێک کە تووڕە دەبێ سوور دەبێتەو، چونکە خۆینی زیاتر بۆ دەم و چاوە و هەموو ئەندامەکانی دەچێ و، پەیت و گورج دەبێتەو، ﴿وَتَطَّنُونَ بِاللَّهِ الظُّنُونُ﴾، گومانی جوورا و جووڕیشتان بە خوا دەبردن، هەبوو گومانی وابوو کە: ئەو بەلێنی خواوە خواو پێغەمبەری خوا ﷺ راستیان فەرموو و ئیمە سەردەکەوین، هەشبوو بە جووڕیکی دیکە بیری دەکردهو و گومانی خراپی دەبرد!

هەشبوو کە هەر بە تەمای سەر و مالی خۆی نەماو! هەشبوو کە لەو نێوانەدا بوو، ﴿هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ﴾، لەو کاتەدا و، لەو شوێنەدا براداران تاقیکرانەو، جەربێنران، ﴿وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا﴾، زۆر بە خەستی و بە سەختی تیکەو راشەقێنران، راتەکیتران.

﴿وَلَا يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾، ياد بکهوه! کاتیک که مونافيقه کان و ئەوانه ی دلیان نه خویشی تیدایه، ده یانگوت، مونافيقه کان ئەوانه بوون که له دهرووندا کافر بوون به روالهت خویمان به مسولمان پيشانداوه، به لام ئەوانه ی نه خویشیان له دلدا ههیه، ئەوانه بوون که مسولمان بوون، به لام گومان و دوو دلیی هه بووه له دل و دهروونیاندا، ده یانگوت چی؟ ﴿مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا﴾، خواو رهوانه کراوه که ی، ته نیا به لئینی فریوده ریان پیداوین، یانی: ههچ به لئینکیان پی نه داوین مه گهر به لئینکی فریوده ر، واته: کلایان له سه ر ناوین، هه لئانه له تاندووین، که گوتوو یانه: به دوا ی ئیسلام بکهون و خوا ده تانپاریزی و سه رتان ده خات، ﴿وَلَا قَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَأْهَلُ يَرْبَ لَا مَقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا﴾، ياد بکهوه! کاتیک کۆمه لئیکیان ده یانگوت: ئە ی خه لکی یه ثریب (خه لکی مه دینه)) مانه وه بو ئتوه لیره نیه، یان: شوینی مانه وه، یان: کاتی مانه وه نیه، بکه ره نه وه، واته: بکه ره نه وه بو ماله کانی خوتان، ﴿وَيَسْتَفْزِنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ﴾، کۆمه لئیکیشیان مۆله تیان له پیغه مبه ری خوا ﷺ وهرده گرت، بوچی مۆله تیان وهرده گرت؟ بو ئەوه ی بچه وه مالتی، ﴿يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ﴾، ده یانگوت: ماله کاغان چولایین، ماله کاغان بۆشن، پاریزراو نین و به ده ره وه ن، خوا ده فه رموی: ﴿وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ﴾، له حالیک دا ماله کانیان و خانوه کانیان به ده ره وه نه بوون، بی پاریزره نه بوون، چونکه یان قه لآو بورج هه بوون، یان خه نده ق لئدرا بوو، له شوینه کانی دیکه ش مسولمانان شوینی پاراستیان دروست کردبوو، ﴿إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا﴾، ته نیا هه لاتنیان ده ویست، راکردنیان ده ویست، بیانوو یان به وه ده گرت که ماله کاغان بۆشن و ده وری ماله کاغان چۆلن، یاخود ماله کاغان ههچ پاریزه ریان نیه.

﴿وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَطْطَارِهَا﴾، ئە گهر له لایه کانی شاری مه دینه وه ش دوژمن لیان وه ژوور که وتبایه و، په لامار درابان، ﴿ثُمَّ سِيلُوا الْقَفْنَ﴾، دوا یی داوای فیتنه یان لئکرا بایه، واته: داوای هه لکه پانه وه، یان داوای کافر بوونه وه و موشریک بوونه وه یان لئکرا بایه، ﴿لَا تَوَهَا﴾، ده یاندا، واته: ئەوه ی که داوایان لی ده کرا،

دەیانبەخشی، ﴿وَمَا تَلَبَّثُوا فِيهَا إِلَّا بَسِيرًا﴾، کەمیکیش نەبی نەیاندهوه خرانده، واتە: دوانەدەکەوتن، بەخیریای ئەووی لییان داوا دەکرا، جێبەجێیان دەکرد، ئەگەر کافر بوون و هەلگەرانەوهش بووایە!

﴿وَلَقَدْ كَانُوا عَاهِدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ﴾، پێشتریش بەلێیان بەخوادا بوو، ﴿لَا يُولُونِ الْأَذْبَنَ﴾، پشت لە دوژمن ناکەن، لە کاتی جەنگ و پووبه‌پوو بوونەوه‌دا، ﴿وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا﴾، بە دلنایای بەلێنی خواش لێی دەپرسیتەوه، بەلێنیک کە بە خوا دەدری خوا لێی دەپرسیتەوه، کە ئایا خاوه‌نه‌که‌ی وه‌فادار بوو به‌و به‌لێنه، یان بی وه‌فا؟ پابه‌ندبوو یان نا؟!.

﴿قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمْ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ﴾، بلی: هەلاتن سوودتان پێناگەیه‌نی، ئەگەر لە ترسی مردن رابکەن، یان لە ترسی کوشتن، ﴿وَإِذَا لَا تُمْنَعُونَ إِلَّا قَلِيلًا﴾، ئەگەر رابکەن، لە ترسی مردن و کوشتن، کەمیك نەبی به‌هره‌مەند ناکرین، واتە: لە ژبانی دنیا به‌هره‌مەند ناکرین، واتە: تۆ ئیستا بەحساب لەهۆکاریك راده‌که‌ی کە مردنی خۆی تیدا دەبینی، یان کوژرانی خۆی تیدا دەبینی، بەلام هەر دەمری، ئەگەر به‌و شتەش کە تۆ جێی مه‌ترسیتە، کە به‌هۆیه‌وه‌ بکوژری یان بمری، ئەگەر به‌وه‌ش نه‌مری، به‌شتیکی دیکه‌ ده‌مری و هەر نامینی‌وه‌ له‌ دنیا، ﴿قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ﴾، بلی: کێه ئەو کەسه‌ی کە له‌ خوا ده‌تانپاریزی، کێ چه‌پاله‌تان ده‌دات، ﴿إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً﴾، ئەگەر خوا بیه‌وی زیانیکتان تووش بکات، یاخود ئەگەر بیه‌وی به‌زه‌یتان بو‌فه‌راهم بێنی، کێ ده‌توانی ببێته‌ به‌رپه‌رچده‌ر، ئەگەر خراپه‌یه‌کتان تووش بکات و، کێ ده‌توانی بتانپاریزی، هه‌روه‌ها ئەگەر خوا چاکه‌و به‌زه‌یه‌کتان به‌قسمه‌ت بکات، کێ ده‌توانی بیگریته‌وه‌، به‌رپه‌رچی بداته‌وه‌؟ ﴿وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾، جگه‌ له‌ خواش هه‌یج سه‌ره‌پرشتیارو هه‌یج پشتیوانیان نیه‌.

ئنجایه‌ سه‌ر باسی کۆمه‌لێکی دیکه‌یان، کە هەر به‌وه‌نده‌یان وازه‌یه‌ناوه‌ کە خۆیان پڕۆن، به‌لکو هه‌ولیانداوه‌ سوپایه‌که‌ی پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ لێک بلأو بکەن و، هەر کەسه‌ به‌ مال و مندالی خۆیه‌وه‌ سه‌رقال بکەن و مه‌یدانیان پێ

چۆلۈكەن، ﴿فَدَعَا اللَّهُ الْمُعْوَِقِينَ مِنْكُمْ﴾، بە دۇنيایى خوا ئەوانەتان دەناسى كە پەرچ و كۆسپ دروستكەرن، ياخود خەلك ساردكەرەوون و، خەلك گىرەپەرەوون لە مەيدانى جەنگ و جيهاد، ﴿وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا﴾، بىژەرەن بە براپەكەنيان: وەرەن بۆ لای ئىمە، ﴿وَلَا يَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا﴾، ناشچەن بۆ جەنگ و بۆ كوشتار، مەگەر كەمىك نەبى، بايى شەرمى پرووان و، بايى ئەووە كە بە ترسنۆك لە قەلەم نەدرىن، يان بايى ئەووە كە نەكەونە سەر زارو زمانى خەلكى، ﴿أَشْحَةً عَلَيْهِمْ﴾، زۆر چرووكن لەسەر ئىو، واتە: هيچ خىرىكيان نىە بۆ ئىو، نەخىرى ماددىي و نەخىرى مەعنەويى، ﴿فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَقْظُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ﴾، كاتىك ترس دى، دەيانىنى تەماشات دەكەن چاويان دەسوورپن، وەك كەسىك كە لە حالەتى مردنداىەو بىھۆشى مردنى بەسەر دادى، ﴿فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُواكُمْ بِالْسِّنَةِ حِدَادٍ﴾، بەلام ھەر كە ترس لاچوو، بە زمانە تىژو برىندەكەنيان لىتان دەدەن، واتە: زمانى تىژيان بۆ ئىو بەكاردەخەن، بە تيغى زمانيان دژى ئىو قسە دەكەن، ﴿أَشْحَةً عَلَى الْخَيْرِ﴾، زۆر چرووك و دەستووqاون لە بەرانبەر ھەر چاكەيەكدا، واتە: هيچ خىرو چاكەيەكيان لى ھەلناوەرئى، ﴿أُولَئِكَ لَمْ يُمْؤْمُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ﴾، ئا ئەوانە پروايان نەھىناو، ئەو پروايەى كە خوا دەيەوئى، ھەر بە پۋالەت گوتوويانە مسولمانين، بۆيە خوا كردهووەكەنى ھەلەشاندوونەو، ﴿وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾، ئەوەش بۆ خوا ئاسانە، خوا ستەم لە بەندەكان ناكات، بەلام خۇيان ستەم لە خۇيان دەكەن، ﴿يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا﴾، ئەوەندە ترساون لە گەمارۆدان و ئابلووقەدانى شارەكەيان لەلايەنى دوژمنەو، وا ترسيان چۆتە دل، دواى ئەوہى كە گەمارۆى دوژمنيش شكاوہو حيزبەكانى كە گەلەكۆمەكيان لە دژى ئىسلام و مسولمانان كرد، بلأويش بوون، پىيان وايە نەپۆيشتوون، پىيان وايە حيزبەكان نەپۆيشتوون و كۆمەل و سوپايەكەى ئەھلى كوفر بلأونەبوون، ﴿وَإِن يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوْدُوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُوا فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَائِكُمْ﴾، ئەگەر جاريكى دىكەش ئەو كۆمەلانە بىنەو، ئەو سوپايانەى ئەھلى كوفر بىنەو، خۆزگە دەخوازن كە بياباننشين بان و، لە ئىو عەرەبە خىلەكيەكان، بوونايە، لەوئىو لە ھەوال

و دەنگوباسی ئیوهیان پرسییایه، ﴿وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا﴾، ئنجا ئەگەر لە ئیویشتاندا بوونەیه، کەمێک نەبێ جەنگیان نەدەکرد، بای ئی ئهوهنده که نهکەونه سهرزارو زمانی خهڵکی و له بهر شهرمی پروان، نهک وهک هاندهری ئیمانی و هاندهری پاراستنی شارو ولاتی خویان.

ئنجا خوا ﷻ پروو له ئیمانداران دهکات و پێیان دهفرموی که دهبی چون بن؟ ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾، به دنیایی له پیغمهبری خوادا ﷺ بۆ ئیوه سهرمه شقییهکی باش ههیه، ﴿لَمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾، بۆ ههر کهسێک که به ئومیدی خوابی و، به ئومیدی پوژی دواپی بی و، زۆریش یادی خوا بکات، واته: به ئومیدی بهزهپی خوابی، به ئومیدی پاداشتی پوژی دواپی بی و، هههمیشهش خوای له یاد بی، بۆ کهسێک وابی، پیغمهبری خوا ﷻ سهرمه شقییهتی، وهک چون بۆ نوێژو عیبادهتی شهخسی و، بۆ کارو ههلوێستی کۆمه لایهتی و سیاسی و، بۆ پرووبه پروو بوونهوه له گهڵ مهترسی و له کاتی جهنگ و ناشتی دا، له ههموو شتیکدا، پیغمهبر ﷺ دهبی بکریته سهر مهشق و چاوساغ، ﴿وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ﴾، کاتی که پرواداران حیزبهکانیان بینی ئهو کۆمه لانهی ئههلی کوفر که گهمارۆی مه دینهیان دابوو، ﴿قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾، گوتیان: ئه مه ئه وه بوو که خواو پیغمهبره کهی ﷻ به ئێنیان پێداین، ﴿وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾، خواو پیغمهبره کهشی ﷻ راستیان کرد، دیاره پیغمهبر ﷻ پێشتر پێی فرموون، وهک له ههندی شویندا هاتوه که له ئه وهنده پوژهی دیکه دا، ئه هلی کوفر دین و گهمارۆی ئهم شاره ی ئیمه دهدهن، ئنجا یان خوا به وه حیی پێپراگه یاندوه، یان پیغمهبر ﷻ له پێی ههوالگریه وه و به عهقل و سهلیقه ی خو ی زانیویهتی، ههوالی پێدان و پێشبینی ئه وه ی کردوه، بۆ ئه وه ی خویانی بۆ ئاماده بکهن، ئنجا که خهنده قهکیان لێداوه، زانیوانه دوژمن دی و گهمارۆیان ده دات، ئنجا پرواداران گوتیان: ئه مه ئه وه بوو که خواو پیغمهبره کهی ﷻ به ئێنیان پێداین و، خواو پیغمهبره ی خواش راستیان کرد، له وه دا که دوژمن هاتن و، راستیشیان کرد له وه دا که زهفرمان پێتابهن و زیانمان

لَئِنَادَهْن و، ئَئِمَّه سەركەوتوو دەبین، ﴿وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا اِيْمَانًا وَسَلٰمًا﴾، هاتنی حیزبەکان بۆ دەورووبەری مەدینەو گەمارۆدانیان بۆ شارى مەدینە، تەنیا بپروا هێنان و ملکه چى تیدا زیادکردن، تیغى چاك هەتاشتی پى بېرى، زیاتر ساف و لووس دەبى، بەلام تیغى ناپەسەن ئەگەر شتێکت پى بېرى، دەم و تیزایى و نووکهکەى دەپاچێتەوه.

ئنجأ خوا باسى بپروادارانێك دەكات كە لەو تەنگانەو ناپەهتییەدا، هەلۆیستی زۆر جوان و جوامێرانەیان بوو، دەفەرموى: ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عٰهَدُوا اِلٰهَهُ عَلَيْهِ﴾، لە ئىو بپرواداراندا پیاوانێك هەن ئەو بەلێنەى لەگەڵ خوادا داویانە، بەلێنەكەیان راست بردۆتە سەر، یانى: راستیان كرد لەو بەلێنەدا كە بە خوايان داڤوو، كە گوتیان: ئیمە خوڤراگر دەبین، راستیان كرد، ﴿فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضٰى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ﴾، ئنجا هەیانە نەزەرەكەى خوڤى، ئەو شتەى لە خوڤى گرتبوو، تەواوى كردو، ئنجا چ شەهیدبوون بى، چ ئەركى خوڤى جێبەجێ كرد بى لە تەنگانەدا، هەشیانە چاوەڕپى دەكات، بێتە پێش، تاكو وەك پێویستە ئەركى سەرشانى خوڤى جێبەجێ بكات، ﴿وَمَا بَدَلُوْا تَبْدِيْلًا﴾، هیچ گۆرانێكیان نەكردووە لەو بەلێن و پەیمانەدا كە بە خوا داویانە، ﴿لِيَجْزِيَ اِلٰهُ الصّٰدِقِيْنَ بِصِدْقِهِمْ﴾، بۆيەش خوا ئەوێ هێنايه پێش، تاكو پاداشتی راستان بە هوى راستییەكەیانەو بەداتەوه، ﴿وَيُعَذِّبُ الْمُُنٰفِقِيْنَ اِنْ شَاءَ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ﴾، موناڤیقهكانیش ئەگەر خوا بیهوى سزایان بدات، یاخود دواى ئەوێ كە دەگەرێنەوه، خوا بگەرێتەوه سەریان واتە: تۆبەیان لى وەرگریت، ﴿اِنَّ اِلٰهًا كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا﴾، بە دُنیاىى خوا لێیوردهى بە بەزەییە.

﴿وَرَدَّ اِلٰهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوْا خَيْرًا﴾، خوا ئەوانەى بێپروابوون بە توورەى پەستى خوێانەوه، بەرپەرچى دانەوهو هیچ دەستكەوتیان نەبوو، دەسخەرۆ بوون و، بى ئامانج بوون، ئامانجێك كە بوى هاتبوون: بنپركردنى مسوڵمانان، وه دەستیان نەهێناو بۆیان دەستەبەر نەكرا، ﴿وَكَفٰى اِلٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ اَلْقِتَالَ﴾، خواش جەنگى لە كۆل بپرواداران كردووه، بە هوى ئەووه كە

باي ناردو، فریشته کانی ناردن و ترسی خسته دلیانه وه، خوا کاریکی وایکرد، که هەرچهنده پرووبه پروو بوونه وه هه بوو، به لām ئەو پرووبه پروو بوونه وه گه ورهیه نه بئ، که برواداران ترسیان لئی هه بوو، سه ره نجام سوپایه کانی ئەهلی کوفر، پرژان و لیک بلبوون و بلبوویهان لیکرد، ﴿وَكَاذِبًا اللَّهُ قَوْلًا غَرِيبًا﴾، به دنیایی خواش به هیزی زاله.

له کۆتاییدا خوا له دوو ئایهتدا باسی جهنگی بهنی قوریهزه دهکات، ئەو هۆزه جووله کهیهی که ویستیان له پشته وه خهجهری غه در له مسوڵمانان بدهن و، په یمانیان شکاندو هه لوه شانده وه، ده فهرموئ: ﴿وَأَنزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ﴾، ئەوانهش له خاوهن کتیبان که پشتگیریان کرد له وان، له قه لایه کانیان دایه زانندن، واته: له کافره کانی شاری مه ککهو، هۆزی غه ته فان و ئەو هۆزانه که له گه لیاندا هاوپه یمان بوون و هاتبوون، ئەوانه ی پشتگیری وانیان کرد له خاوهن کتیه کان، دایه زانندن هینایه خوار له قه لایه کانیان، ﴿وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ﴾، ترس و سامی خسته نیو دلیانه وه، ﴿فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا﴾، که سه ره نجام کومه لیکتان کوشت و، کومه لیکیشان به دیلگرتن، ﴿وَأَوْرَثَكُمُ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَّمْ تَطْغُوهَا﴾، ههروه ها سه ر زه مینه که ی ئەوان و خانووبه ره کانیان و، مال و سامانه کانیان و، سه ر زه مینیکیش که ئیوه پیشت پیتان تینه نابوو، ئەوه ی هه موو کرده میراتی ئیوه، هه مووی به ئیوه دا، وه ک میراتی که چۆن بو مروق دی، ئاوا هه مووی هاته دهستی ئیوه، ﴿وَكَاذِبًا اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا﴾، خواش له سه ر هه موو شتی که به توانایه.

پاڤه یان دنی مەکتەبی مەسۆبە عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR codes

له نۆڤه کۆمهلهیهیهکان له مەکتەبێن

Stay in touch on social media

نەن مەکتەب غەر موافق انواصل الاتعمانی

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عەلی بابیر AliBapir

سەل بابیر AliBapir

کەتەبی

پاڤه یان دنی مەکتەبی مەسۆبە عەلی بابیر

QR codes

پاڤه یان دنی مەکتەبی مەسۆبە عەلی بابیر

بەسەرھاتی جەنگی ئەحزاب و جەنگی تیرە ی بەنی قورەیزە

شایانی باسیشە: ئێمە ئەم بەسەرھاتە لەبەر رۆشنایی (السيرة النبوية لابن هشام) دا دێین و، ئەوێ لەویدا هاتو، لە سی و پێنج (۳۵) بڕگەدا، کورت و پوختی دەکەینەو، جەنگی خەندەک لە بیست (۲۰) بڕگەدا، هێ بەنو قورەیزەش لە یازدە بڕگەدا:

(إِبْنِ هِشَامٍ) لە ژێر ناوی: (غَزْوَةُ الْخَنْدَقِ فِي شَوَالِ سَنَةِ خَمْسٍ) ^(۱)، جەنگی خەندەق لە مانگی شەووالی سالی پێنجەمی کۆچیدا، لە کۆتایی سالی پێنجەمی کۆچیدا، بەم شۆیە دەیهێنێ:

جەنگی خەندەک (الأحزاب) لە بیست (۲۰) بڕگەدا:

(۱) - دەلی چەند پیاویک لە جوولەکەکان کە ئەوانەیان لە نیودابوون: (سَلَامُ بْنُ أَبِي الْحَقِيقِ النَّضْرِيِّ، وَحَيَّي بْنُ أَخْطَبِ النَّضْرِيِّ، وَكِنَانَةُ بْنُ أَبِي الْحَقِيقِ النَّضْرِيِّ، وَهَوْدَةُ بْنُ قَيْسِ الْوَالِيِّ، وَأَبُو عَمَّارٍ الْوَالِيِّ) ئەمە پێنج، لە گەڵ کۆمەڵێکی دیکە کە لە گەڵیان بوون، ناویان نەهێناون، لە (بني النضير) و کۆمەڵێکی دیکە لە (بني وائل) (وَهُمْ الَّذِينَ حَزَبُوا الْأَحْزَابَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ) ئەوانە بوون کە حیزبەکانیان کۆکردنەو لە دژی پێغەمبەری خوا ﷺ (واتە: ئەم جەنگی خەندەقە لە ئەسڵدا جوولەکەکان پێی هەلساون و، ئەوان ئاگری بن کایە بوون)، بەو تەعبیرە گوتیان: (إِنَّا سَنَكُونُ مَعَكُمْ عَلَيْهِ حَتَّى نَسْتَأْصِلَهُ)، بە قورەیش و بە تیرەکانی دیکە کە لە گەڵ قورەیشدا هاوپەیمان بوون، گوتیان: ئێمە لە گەڵ ئێوە دەبین لە دژی موحمەد ﷺ تاکو پێشەکیشی دەکەین، (واتە: قەرە بپان دەکەین، کەسیان لێ ناهێلین، بە خەیاڵی خویان)، قورەیشییەکان لێیان پرسین، گوتیان: کۆمەڵی جوولەکە! ئێوە خواوەنی کتیی یەکەمن، (واتە: بە نەسبەت نەصراڤییەکانەو، تەورات کتیی یەکەم

(۱) السيرة النبوية لابن هشام، التحقيق: جودة محمد جودة، دار ابن الهيثم، سنة: ۲۰۰۶ ز، الطبعة الأولى، ج ۳، ص ۱۰۳ - ۱۲۹.

بووه، له هی خاوهن کتیبان و، جووله که تهوراتیان پیدراوه، به لای کهمهوه (۱۵۰۰) سال پیش ئهوهی ئینجیل به عیسا (علیه السلام) بدری، گوتیان: ئیوه خاوهنی کتیبی یه کهمن و، خاوهنی زانیاریین و، شارهزان لهوه دا که ئیمه له گه‌ل موحه‌مه‌ده‌دا (علیه السلام) تیی‌دا که‌وتووینه راجیایی، ئنجا ئایا به‌نامه‌ی ئیمه چاکتره یان هی وی؟ گوتیان: به‌لکو به‌نامه‌ی ئیوه باشره له به‌نامه‌ی وی و، ئیوه له هه‌قه‌وه نیزیکترن! ئنجا ئهم ئایه‌تانه‌ی سووره‌تی (النساء) (۵۱ - ۵۵) له‌و باره‌وه دابه‌زین:

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا سَبِيلًا ۝۵۱ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَن يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَن نَّجِدَ لَهُ نَصِيرًا ۝۵۲ أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذَا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ۝۵۳ أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا ءَاتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ ءَاتَيْنَا ءَالَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَءَاتَيْنَاهُم مَّلَكًا عَظِيمًا ۝۵۴ فَمِنْهُمْ مَّنْ ءَامَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَّنْ صَدَّ عَنْهُ وَكُفِيَٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ۝۵۵﴾

کاتی‌ک که جووله که‌کان ئه‌وه‌یان به‌هۆزی قوره‌یش گوت، (به‌هاوبه‌ش بو‌خوادانه‌رانی هۆزی قوره‌یش)، ئه‌وه د‌ل‌خ‌وش‌یکردن و، هانیدان بو‌ئه‌وه‌ی ئه‌وانیان بو‌بانگه‌یشت کرد بوو، که بریتی بوو: له‌جه‌نگکردن له‌دژی پی‌غه‌مبه‌ر (علیه السلام)، ئیدی کو‌بوونه‌وه‌و به‌ئینیان دانا، دوا‌یی ئه‌و کو‌مه‌له‌ له‌جووله که‌کان پ‌و‌یشتن هه‌تا چوونه‌لای هۆزی (غطفان)‌یش، که ده‌چنه‌وه‌سه‌ر (قَیْسِ عِیلَانَ)، ئه‌وانیشیان بانگکرد بو‌جه‌نگ له‌دژی پی‌غه‌مبه‌ری خوا (علیه السلام) پ‌یشیان را‌گه‌یاندن که قوره‌یشیه‌کان پشت‌گیریان کردوون و، له‌گه‌لیاندان و، هه‌والیشیان پ‌یدان که له‌گه‌لیان ده‌بن له‌دژی پی‌غه‌مبه‌ر (علیه السلام)، ئیدی ئه‌وانیش به‌ئینیان پ‌یدان له‌گه‌لیان بن، بناغه‌ی جه‌نگی ئه‌حزاب ئاوا ده‌ستی پ‌یکرد.

(۲)- قوره‌یشیه‌کان چوونه‌ده‌ر، (واته: له‌وکاته‌دا که دیاریی کرابوو) و، فه‌رمانده‌که‌یان (أَبُو سَفْیَانَ بْنِ حَرْبٍ) بوو، (غطفان)‌یش چوونه‌ده‌ر و، فه‌رمانده‌کانیان ئهم سی‌یه‌بوون: (أ- عِیْنُهُ

بُنْ حِصْنِ بْنِ حُذَيْفَةَ بْنِ بَدْرِ، فِي بَنِي قُرَازَةَ، ب- وَالْحَارِثُ بْنُ عَوْفٍ بْنِ أَبِي حَارِثَةَ الْمُرِّي، ج- فِي بَنِي مُرَّةٍ؛ وَمَسْعَرُ بْنُ رَحِيلَةَ بْنِ نُؤَيْرَةَ بْنِ طَرِيفٍ بْنِ سُحْمَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِلَالٍ بْنِ خَلَاوَةَ بْنِ أَشْجَعِ بْنِ رَيْثِ بْنِ غَطَفَانَ، فِيمَنْ تَابَعَهُ مِنْ قَوْمِهِ مِنْ أَشْجَعٍ، كهواته: هوۆى قورەيشييه كان و هوۆى (غطفان) هيۆى سهرەكيى ئەحزاب بوون كه بهرەو مەدينە هاتن.

۳- كاتيك پيغەمبەرى خوا ﷺ هەوالى ئەوہى بىست، ئەوہى نيه تيان لىي هيئاوہ بوى كۆبوونەوہ، هەلسا بە هەلقەندنى چالتيك بە دەورى مەدينەدا، كه لەسەرچاوہ ميژووييه كاندا دەلن: ئەو چالە بە مەزەندە، دەورى شەش (۶) كيلۆمەتر دريژ بووہ، واتە: شەش (۶۰۰۰) ھەزار مەتر و، بيگومان چەند مەتر يكيش قوول بووہ، كه بە ئاساني پرنەكريتەوہ و، چەند مەتر يكيش فراوان و بەرين بووہ، بو ئەوہى نە مروف و نە ئەسپ سوار، بتوانى لىي باز بدات، پيغەمبەرى خوا ﷺ بو خوشى كاري تيدا دەکرد، بو ئەوہى مسولمانان ھان بدات، لەسەر ئەوہ كه پاداشتيان دەبي، مسولمانانيش كاريان تيدا کرد و، زۆر بە جيددى خويان تيدا ماندوو کرد، كه بەر لەوہى ئەو سوپاي ئەھلى كوفر بي و گەمارۆي شاري مەدينە بدات، ئەوان ئەو خەندەق و چالەيان تەواوکرد بي، (ئەو چالەش لەو شوينە بووہ كه دەشتايى بووہ و پى دەشت بووہ و، سوپاي ئەھلى كوفر توانيويانە كه بە پيرو و بە سواري پييداين، ئەوان چاليان ليداوہ، ئەگەرنا شوينەكاني ديكه كه بەرزايى بوون، بە تيرو كەوان و بەو ئامرازانەي كه جەنگي ئەو كاتي پيكراوہ، ئيشكەيان گرتوہ)، كەسانتيك ھەبوون كه دلنەخوش بوون و، لەرزۆك بوون، خويان پەنادەدا و، خويان دەدزييەوہ، لەوہ كه بە شداريى ئەو چال ھەلكەندەن بەكن، ئنجا ئەم ئايەتە موبارەكە لە بارەي ئەوانەوہ دابەزيوہ، كه زۆرينەي ھاوہلان بوون و بە قسەي پيغەمبەريان ﷺ كردوہ، بەبي فەرمانى وي بەملو لادا نەچوون:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا أَسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأَذَنَ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

واتە: برواداران تەنیا ئەوانەن کە برۆیان بە خواو بە پیغەمبەرەکی ﷺ هیناوه و، کاتیک لە خزمەتی پیغەمبەردا دەبن ﷺ بۆ کاریکی کۆکەرەوه، کاریکی هەرەوهزی، ناپۆن تاکو مۆلەتی لیوهرنەگرن، ئەوانە ی کە مۆلەت لیوهردەگرن، ئنجا بۆ ئیش و کاریکیان دەچن، ئەوانە برۆیان بە خواو بە پیغەمبەرەکی هەیه، ئەگەر بۆ کاریکیان داوای مۆلەتی لیکردی مۆلەتیان بدە، هەر کەسیکت ویست لیان مۆلەتیان بدە و، داوای لیوهرنیان بۆ لە خوا بکە، بیگومان خوا لیوهردی بە بەزەییە، (ئەوه لە بارە ی بروادارانیکهوه کە پابەند بوون بە فەرمانی پیغەمبەرەوه ﷺ، کاری چاکیان دەکرد و، خۆیان نەدەدزییهوه)، لە بارە ی ئەوانەشەوه کە دلنەخۆش بوون و خۆ دزەرەوه بوون، خوا ئەم ئایەتە ی ژمارە (۶۳) سوورەتی (النور)ی دابەزاند، دەفەرموی:

﴿ لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَسْتَلُونُ مِنْكُمْ لَوْ أَدَّاهُ فليَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝۶۳﴾ النور.

واتە: بانگکردنی پیغەمبەر ﷺ لە نێو خۆتاندا، وە کە بانگکردنی هەندیکتان بۆ هەندیکتان تەماشامە کەن، بە دنیایی خوا ئەوانەتان دەزانن کە خۆ دەدزەوه، خۆیان لە شتیک دەگرن و خۆیان پەنا دەدەن، بە ئەوانە بترسین و وریا بن، کە سەرپیچی لە فەرمانی پیغەمبەر دەکەن ﷺ بە لایەکیان تووش بێ، یاخود ئازارو سزایەکی بە ئیشیان لە پۆزی دوایدا تووش بێ، دوایی خوا لە کۆتاییدا دەفەرموی: ﴿ أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝۶۴﴾ النور، واتە: ئاگادار بن! هەرچی لە ئاسمانەکان و لە زەویدایە هی خوایه، دەزانن ئیوه لەسەر چ حالیکن و، ئەو پۆژەش کە بۆ لای دەگیردرنەوه، هەوالیان پێدەدا بەوهی دەیانکرد و، خوا بە هەموو شتیک زانایە.

۴- ئىدى مسولمانان كاريان كرد له هه لقاندنى ئهو خه نده كه دا، وهك (القرطبي) يش^(۱) هه مان شت ديتى، مسولمانان چاله كه يان هه لقه ندو، به دهم چال هه لكه ندن و ئيشكر دنه وهش هه ندئ شيعري شيان ده گوتن، كه پيغه مبه ريش ﷺ جاري وا هه بووه له گه لى ده گوتنه وه، بو ويته: پياويك له مسولمانان كه ناوى (جَعِيل) بوو، پيغه مبه ر ﷺ ناوى ليئا بوو (عَمْرُو)، ئنجا مسولمانان به شيعر ده يانگوت: به دهم ئيشكر دنه وه:

(سَمَاءُ مِنْ بَعْدِ جَعِيلٍ عَمْرًا ... وَكَانَ لِلْبَّاسِ يَوْمًا ظَهْرًا).

واته: دواى جوعه يل ناوى نا عه مر كه رۆژانيك بو باباى داماو، پشت بوو. ئنجا كاتيک به لای وشه ی (عَمْرُو) دا تیده په رین پيغه مبه ريش ﷺ ده يفه رموو: (عَمْرًا)، كاتى به لای وشه ی (ظهر) تیده په رین، پيغه مبه ريش ﷺ له گه لیان ده يفه رموو: (ظَهْرًا). ۵- (ابْنُ إِسْحَاقَ) باسى چه ند شتيك ده كات كه وهك موعجيزه له كاتى هه لكه ندنى ئهو خه نده كه دا پرويانداوه، ده لى: له كاتى هه لكه ندنى ئهو خه نده كه دا، هه ندئ قسه هه ن پيم گه يشتوون، كه له خواى به رزه وه په نديان تيدايه بو راست دانانى پيغه مبه رى خوا ﷺ، دنيا كرده وه له پيغه مبه رايه تى موحه ممه د و، مسولمانان ئه وان ه يان بينيون:

چوار نمونه ديتته وه، كه به كورتى باسيان ده كه ين:

أ- له هه لكه ندنى ئهو خه نده كه دا شوينيكيان لى عاصى ده بى، شاخى رهق ده بى، سكا لا ده به نه لای پيغه مبه ر ﷺ، ئه ويش داوا ده كات كه هه ندئ ناوى بو بينن و، فوو له ئاوه كه ده كات و تفى تى ده كات، دوايى دوعا ده كات، به وهى كه له و كاته دا خواى په روه ردگار ويستى له سه ر ده بى، لى بپار تته وه، دوايى ئهو ئاوه به و شوينه دا ده كات، ئهو شاخه رهقه كه ليان عاصى بووه، ئه وهى كه له وى ئاماده بوون ده لين: سويند به و كه سه ي كه موحه ممه دى ﷺ به هه ق ناردوه، دواى ئه وهى ئاوه كه ي لى پرژاند و، دوعا كاني لى خويندن، وهك چون زبليك، يان لميك كه پيكه وه لكاوه به و شيويه بوو، نه پاچى لى هه لده به زيه وه، نه بيليش و به سه ريه كدا رما.

ب- كچىكى (بَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ) خوشكى (نُعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ)، دەلى: دايكم (عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ) بانگى كردم و چەنگە خورمايەكى ویدام، لە كۆشى خۆمم كرد، يان لە پۆشاكەكم كرد، گوێ: پۆلە گيان! ئەمە بۆ بابت و خالت (عبدالله بن رَوَاحَةَ) بەرە، كە وەك خواردنى نيوەرۆ بىخۆن، دەلى: منيش ئەو چەنگى خورمايەم برد، بەلای پىغەمبەرى خوادا ﷺ تىپەريم، لە بابم و لە خالم دەگەرام، پىغەمبەر فەرموى ﷺ: كچى خۆم وەرە ئەوە چىيە پىتە؟ گوتم: ئەى پىغەمبەرى خوا! ﷺ ئەوە خورمايە، دايكم پىيدا ناردووم بۆ بابم (بَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ) و، خالم (عبدالله بن رَوَاحَةَ)، كە وەك خواردنى نيوەرۆ بىخۆن، فەرمووى: بۆم بىنە، دەلى: منيش خورمايەكم كردە هەردوو دەستى پىغەمبەرەو ﷺ، كە خورمايەكە هێندە نەبوو، هەردوو لەپە دەستى پر بكات، دواى پىغەمبەر ﷺ فەرمانى كرد پەرۆيەكيان هێنا، رايخست و، خورمايەكانيشى لەسەر ئەو پەرۆيە دانان، دواى بە كەسێك كە لە لای بوو پى فەرموو: بانگى ئەهلى خەندەك بكە، كە بێن بۆ خواردنى نانى نيوەرۆ، دەلى: خەلكى خەندەك هەموو ئەوانەى كە چالێ خەندەكيان هەڵدەكەند، هاتن، لێيان دەخوارد، كەچى ئەو چەنگە خورمايە لە هەمووشيان زىاد بوو، هەتا خەلكى خەندەك هەموويان پۆيشتن، (واتە: خواردیان و پۆيشتن)، ئەو خورمايە هێندە زۆر بوو لە قەراغى پەرۆيەكە دەكەوتە خوارى.

ج- جابیری كۆرى عەبدوللا (خوا لێيان رازى بێ) دەگێرێتەو دەلى: لەگەڵ پىغەمبەرى خوادا ﷺ لە هەڵكەندنى خەندەكدا كارمان دەكرد، منيش بەرخۆلەيكەم لەلا بوو قەلەویش نەبوو، گوتم: با بۆ پىغەمبەرى خوا ﷺ سەرى بېرىن و، بۆى ساز بكەين، بە خێزانەكم گوت: با بۆى ئامادە بكەين، ئىدى خێزانم هەندى جووى كوتا و، نانى لى دروستكرد و، ئەو بەرخۆلەيشمان سەربرى و، برژاندمان بۆ پىغەمبەرى خوا ﷺ كاتێك ئیوارە داها، پىغەمبەرى خوا ﷺ وىستى لەلای خەندەكەو بەچىتەو بەرەو مالى، كە ئیمە ئىشمان تىدا دەكرد، لە بەيانى پرا تاكو ئیوارە، ئنجا دواى دەچووینەو، گوتم: ئەى پىغەمبەرى خوا! ﷺ من بەرخۆلەيكەم بۆ سازكردووى لەگەڵ هەندىك لە نانى جو، پىم خۆشە تەشرىفت بێ و، بچىنەو مالى، بۆ ئەوێ پىكەو بىخۆين، (دیارە ئەویش مالى و مندالى هەبوو و مەبەستى ئەو بوو پىغەمبەر ﷺ تەنیا بۆ خۆى بىت)، دەلى: كاتى ئەوهم گوت: پىغەمبەر فەرمووى ﷺ بەلى، دواى بانگى كرد، كە يەكێك بانگ بكات

و هاور بکات که خه لکینه! له گه ل پيغه مبهري خوادا ﷺ وهرن بو مالى جابيري کوري عه بدوللا، منيش گوتم: (إنا لله وإنا إليه راجعون)، (ئهوه له کاتي موصيه تدا ده گوتري، واته: من خواردني دوو سي نه فهرم ساز کردوه، ئيستا ئه هلي خه نده ک خوا ده زاني چهند سه د کهس بوون، به لاي که مه وه)، ئنجا پيغه مبهري ﷺ هات خه لکه که شي هه موو له خزمه ت دابوو، ئيمه ش ئه و به رخوله يه گوشته که يمان برژانده بوومان، نانه که ش پيغه مبهري ﷺ دوغاي ليکرد ناوي خواي هينا، دوايي ده ستيان کرد به خواردن و هه موو خه لکيش هاتن، هه تا هه ر کو مه ليک ته و او ده بوون، (دياره ماله که يان جيي هه مووياني تيدا نه بوته وه)، کو مه ليک نانيان ده خوارد و، کو مه ليکي ديکه ده هاتن، تا کو خه لکي خه نده ک هه موويان خوارديان و به شي هه موواني کرد^(۱).

د- (ابن إسحاق) ده لي: له سه لماني فارسييه وه پيم گه يشتوه، ده لي: له لايه کي خه نده که وه خه نده کم هه لده که ند، گاشه به رد يکي ره ق هاته پيشم، پيغه مبهري خواش ﷺ ليم نيزيک بوو، کاتي بينيمي (ئايا به کوين بووه، به پاچ بووه، ئه وه ي که به رد يان پي شکاندوه)، لي ده ده م و ته ماشاي کرد شوينه که زور ره قه و هه ر پاچ لي هه لده به زيته وه، پيغه مبهري ﷺ دابه زي و، پاچه که ي ليوه رگرم و پاچ يکي ليدا، له ژير نووکي پاچه که دا بليسه يه ک به رز بووه، دوايي يه کيکي ديکه ي ليدا، جاريکي ديکه بليسه به رز بووه، دوايي سيه م جاري ليدا، جاري سيه ميش بليسه له شويني نووکي پاچه که به رز بووه، منيش گوتم: باب و دايکم به قوربانت بن، ئه ي پيغه مبهري خوا! ﷺ ئه وه چي بوو، له ژير نووکي پاچه که دا ده ميني بليسه ده دا؟ پيغه مبهري ﷺ فهرمووي:

(أَوَقَدْ رَأَيْتَ ذَلِكَ يَا سَلْمَانُ؟ قَالَ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: أَمَّا الْأُولَى، فَإِنَّ اللَّهَ فَتَحَ عَلَيَّ بِهَا الْيَمْنَ؛ وَأَمَّا الثَّانِيَّةُ، فَإِنَّ اللَّهَ فَتَحَ عَلَيَّ بِهَا الشَّامَ وَالْمَغْرِبَ، وَأَمَّا الثَّالِثَةُ فَإِنَّ اللَّهَ فَتَحَ عَلَيَّ بِهَا الْمَشْرِقَ)، واته: سه لمان! ئايا تو ش ئه وه ت بيني؟ گوتم: به لي، فهرمووي: دواي ليداني يه که ميان: برووسکه ي يه که ميان خوا يه مه ني پيشاندام، که ئوممه تي من يه مه ن ئازاد ده که ن، هي دووه ميان: خواي پهروه ردگار شام و لاي روژئاواي پيشاندام، ئه وي ش ئازاد ده که ن، (واته: ولاقي رو م)، هي سيه ميان: لاي

رۆژهه‌لای پێشاندام، واتە: ولای فارس و ئێرانیش دەگرن، (تێرانی تێستاو فارسی کاتی خۆی).

(٦)- کاتێک پێغەمبەر ﷺ لە هەلکەندنی خەندەک بۆوه، ئنجا سوپایەکانی کافران هاتن، هەم هۆزی قورەیش و، هەم هۆزی (عُطْفَان) و هاوپەیمانه‌کانی قورەیش، هاتن، هەتا گەشتنه شوئێتیک که پێی دەگوترێ: (مُجْتَمَعِ الْأَسْيَالِ مِنْ رُومَةٍ، بَيْنَ الْجُرْفِ وَزَعَابَةِ)، ژمارەیان دەهەزار (١٠،٠٠٠) کەس بوو، هەم قورەیش، هەم ئەحابیش، ئەوانەکانی که شوئێیان کەوتبوون لە (بَنِي كِنَانَةَ)، هەروەها لە خەلکی (تِهَامَةَ)، هەروەها (عُطْفَان) یش و، خەلکی (نجد) که شوئێیان کەوتبوون، ئەوانە هەموویان هاتن، ئەوانیش لە (ذَنْبُ نَقْمَى) باره‌گیان خست و، پێغەمبەر ﷺ مسوڵمانانیش دەرچوون، پشتی خۆیان کردە چپای (سلع)، ژمارەکانی پێغەمبەر ﷺ مسوڵمانانیش سێ هەزار (٣٠٠٠) کەس بوو، لەوێ سەربازگەکانی خۆیان دانا و، خەندەکە کە کەوتبو ئێوان ئەو سێ هەزار کەسە، بە سەرکردایەتی پێغەمبەر ﷺ، ئەو دەهەزار (١٠) کەسە بە سەرکردایەتی (أَبُو سُفْيَانَ) لە قورەیشییەکان و، هەروەها (عُطْفَان) یش که چەند سەرکردەیه‌کیان هەبوون و، هۆزو تێرەکانی دیکەش.

(٧)- پێغەمبەر ﷺ کاتێک دەرچوو بۆ ئەو جەنگە، (عَبْدَاللَّهُ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ) ی لە شوئێی خۆی دانا، لە شاری مەدینە، که پیشنوێژی بۆ خەلک بکات و سەرپەرشتیان بکات.

(٨)- پێغەمبەر ﷺ فەرمانی کرد: مندال و ئافره‌تان لە قەلاکان داڤن، لە شوئێی مەحکەم و قاییم، که دوژمن دەستی نه‌یانگات.

(٩)- هەلۆیستی جووله‌کەکانی پەیمان شکین، ئەمە درێژه‌یه‌کی هەیه‌و ته‌نیا پوخته‌یه‌کی لێ دێنین، (إِبْنُ إِسْحَاق) دەڵێ:

دوژمنی خوا (حَيَّيْ بَنُ أَخْطَبِ النَّضْرِيِّ) دەرچوو، هەتا هاتە لای (كَعْبُ بْنُ أَسَدِ الْقُرْظِيِّ)، که خاوه‌نی به‌لێن و پەیمانی به‌نی قورەیزە بوو، پەیمانی له‌گەڵ پێغەمبەر ﷺ به‌ستبوو، که شەر دژی یه‌کدی نه‌کەن، ئنجا که (كَعْبُ بْنُ

أَسَدَ الْفُرْطِيَّ) دەبیسستی (حَيَّيْ بُنْ أَخْطَبَ) هاتوه، دەرگایه که به روویدا داده خات،
 ئەویش مۆلەت وەر دەرگری، بەلام (کعب) ئاماده نابێ دەرگای بۆ بکاتهوه،
 (حَيَّيْ بُنْ أَخْطَبَ) یش بانگی دەکات دەلێ: ئەهێ (کعب)! بێ قەزایی دەرگام لێ
 بکهوه، ئەویش دەلێ: بێ قەزایی (حَيَّيْ) تۆ پیاویکی بێ خێرو نه گبهتی، من
 به لێنم به موحهممەد ﷺ داوه و، به لێنه که هه لئاوه شیمنه وه له نیوان خووم و
 ئەودا، من جگه له وه فاو راستگویی هیچی دیکه م له موحهممەد ﷺ نه بینیه،
 دووباره (حَيَّيْ بُنْ أَخْطَبَ) بانگی دهکاتهوه دهلێ: دەرگام لێ بکهوه، قسه ت
 له گه لدا ده که م، دهلێ: نه خێر دەرگات لێناکه مه وه، دوا یی (حَيَّيْ) دهلێ: بۆیه
 دەرگای قه لام لێ داده خه ی، له ترسی ئەوه ی له خواردنه که ت بخووم، تۆ پیاویکی
 چرووی! توو په ی ده کات، ئەویش دەرگایه که ی بۆ ده کاته وه، (حَيَّيْ) پێی دهلێ:
 ئەهێ (کعب)! سوپایه ک و هیژیکم بۆ هیناوی وه ک دهریا وایه و، ده سه لاتدارانی
 ئەم رۆژگاره و قورپه یشم هیناوه به هه موو سه رکرده کان و گه وره کانیا نه وه و،
 له (مجمع الأسیال) که له دوامه وه یه، له وێ مه نزلگایان گرتوه، (غطفان) یش
 به هه موو سه رکرده و گه وره کانیا نه وه، هیناومه، ئەوانیش له (ذنبُ نَقْمی) له
 لای چیا ی ئوحو د، باره گایان گرتوه و، به لێنیشان به من داوه که نه رۆن هه تا
 موحهممەد ﷺ ئەوه ی له گه لدا یه، بنهریان ده که ن.

(كَعْبُ بْنُ أَسَدَ الْفُرْطِيَّ) یش، پێیگوت: سویند به خوا، بێ ده سه لاتدارانی ئەم
 رۆژگاره ت بۆ هیناوم و، هه ورێکت بۆ هیناوم، ئاوی تیدا نه ماوه، (واته: هیچیان
 له باران دا نه، هه ر هه وره گرمه یه تی و برووسکه یه تی، به لام هیچ ئاوی تیدانه).
 ئەهێ (حَيَّيْ)! لێم گه رپێ له و حاله ی من له سه ریمی، چونکه من له موحهممەد
 ﷺ جگه له راستگویی و وه فا، هیچی دیکه م لێ نه بینیه! (حَيَّيْ) یش هه ر
 له گه لێ دا خه ریک ده بێ و هانی ده دات، هه تا رێگای ده دا و، به لێنی پێده داو
 په یمانی له گه لدا ده به سستی، (حَيَّيْ) ش به لێن و په یمانی پێدا، که ئەگه ر قورپه یش و
 (غطفان) یش گه رانه وه و نه یان توانی موحهممەد ﷺ هاوه لانی له به ین به رن، من
 له گه لدا دێمه نیو قه لایه که، تا کو چی به سه ر تۆ بێ، به سه ر منیش بێ، ئیدی

(كعب) په پیمانۀ کهي هه لده وه شينته وه له سهر قسه ي (حَيّ) و، به پرائه ت ده کات له و په پیمانۀ کهي که له نيوان ته و پيغه مبهري خوا دا ﷺ بووه.

(١٠) - کاتيک ته و هه وائه به پيغه مبهري خوا ﷺ و، به مسولمانان ده گات، پيغه مبهري خوا ﷺ (سعد بن معاذ) که ته و کاته گه ورهي هوزي ته وس بوو، له گه ل (سعد بن عبادۀ بن دليم) که يه کيک بووه له (بني ساعدة بن خزرج) که ته ویش له و کاته دا گه ورهي هوزي خه زره ج بوو، هه روه ها له گه ليشاندا (عبدالله بن رواحة) و (خوات بن جبير) ته و چوار که سه ده نيړي، ده فهرموي: بچن سهرنج بده ن، ثايا ته وهي پيمان گه يشته له بارهي ته و خه لکه وه، راسته؟! ته گهر راستبوو، به شيويه ک پيم بلين به ثامازه، که من تيببگه م، به لام وامه کن عه زيمه تي خه لک برووخي و، ته گهر له سهر وه فادارييش مابوونه وه، له سهر ته و به لينهي که له نيوان تيمه و ته وندا هه يه، ته وه به ثاشکرا بيلين.

ته وانيش ده رچوون تا کو چوونه لايان، ته ماشايان کرد له سهر حالتي کي زور خراپن و، قسه شيان به پيغه مبهري خوا ﷺ گوت، گوتيان: (رسول الله) کييه؟ هيچ په پيمان له نيوان تيمه و موحه ممد دا نيه، هيچ گريبه ستمان له نيواندا نيه، سه عدي کوري موعازيش قسه ي پيگوتن و جنيوي پيدان، (سعد) پياويک بوو توژنيک تونديي تيدا بوو، [جيي سهرنج ته وويه ليړه دا (ابن اسحاق) ده لي: (سعد) قسه ي پيگوتن، به لام (القرطبي) له (الجامع لأحكام القرآن) دا ده لي: سه عدي کوري عوباده ﷺ قسه ي پيگوتن، واته: سه روکي هوزي خه زره ج، نه ک سه روکي هوزي ته وس]، ثنجا که سه عدي کوري موعاز قسه ي پيگوتن، سه عدي کوري عوباده پيگوت: لتيان گهړي و، قسه يان پي مه لي، ته وهي له نيوان تيمه و ته وندا هه يه، گه وره تره له قسه به يه کدي گوتن.

{به لام له ته فسيري (القرطبي) دا ده لي: سه عدي کوري موعاز ثاموژگاريي سه عدي کوري عوباده ي کردو، گوتي: شهړه جنيويان له گه لدا مه که، ته وهي له نيوان تيمه و ته وندا هه يه، گه وره تره له شهړه قسه، ثنجا من ته وهي دووه ميانم پي راسته، چونکه سه عدي کوري عوباده، زياتر به لاي تونديي و هه لچووندا بوو،

وهك له هه لۆیسته كانیدا دیارهو، سه عدى كورى موعاز پیاویكى هییدی مه ندر و
بار قوولتر بووه}

دوایی هه ردووك سه عد و ئەوانه ی له گه لیان بوون، هاتنه وه بۆ لای پیغه مبهری
خوا ﷺ سلاویان لیکرد، دوایی گوتیان: (العَصْل وَالْقَارَةُ) پیغه مبهری خواش ﷺ
تیگه یشت، [واته: ئەوانه په یمانیان شکاندوه، وهك په یمان شکاندنی هه ردووك
هۆزی (العَصْل وَالْقَارَةُ) كه هاوه لانی پیغه مبهریان ﷺ كوشت له (الرجیع)،
كه (خُبیب) و هاوه له كانی بوون]، پیغه مبهری خواش فهرمووی: خوا گه وره تره،
موژده تان لیتی، ئەهی كۆمه لی مسولمانان!

(۱۱)- ئنجا ئەو به لایه له سه ر مسولمانان زۆر توند بوو، ترسیان ورده ورده له سه ر توند بوو،
دوژمن له سه روویانه وه هات و، له لای خواره وهش بۆیان هات، ههتا پر واداران هه موو
جوړه گومانیکیان بردو، نیفاق و ده غه لی سهری هه لیئا، ههتا یه کیك له مونافیه كان كه
ناوی (مُعْتَبَرُ بْنُ قُشَيْرٍ) بوو له (بنی عمرو بن عوف) گوئی: موحه ممه د به لیئنی پیده داین كه
خه زینه كانی کیسراو قه یسه ر (واته: پادشای فارس و رۆم) بگرین، كه چی یه کیك له ئیمه
له خوئی دلیئا نیه بچی تاره ت بگری، ههتا یه کیکی دیكه له (بنو حارثة) به ناوی (أوس بن
قَیْظِي) گوئی: ئەهی پیغه مبهری خوا! ﷺ ماله كانمان چۆلن و به دهره وهن له دوژمن، ئەویش
له لای كۆمه لیك له خه لکی خوئی وایگوت، مۆله تمان بده بچینه وه بۆ لای ماله كانمان، چونكه
له مه دینه دووره! پیغه مبهری خوا ﷺ مایه وه له سه ر ئەو حاله و، ئەوانهش كه له خزمه تیدا
بوون مانه وه، بیست و ئەوه ندده شه وه، نیزیکه ی مانگیك، به لام جهنگیکی جیددییان له
به یندا نه بوو، ته نیا بریتی بوو له گه مارۆدان و، له دووره وه شه ره تیر.

(۱۲)- كاتیك ئەو حاله ته له سه ر خه لك توند بوو، پیغه مبهری خوا ﷺ وه لامی نارد بۆ هه ر
كام له: (عَیْنَةُ بْنُ حِصْنِ بْنِ حَذِیْفَةَ بْنِ بَدْرِ) و (الْحَارِثِ بْنِ عَوْفِ بْنِ أَبِي حَارِثَةَ الْمُزَنِيِّ) كه دوو
سه ركرده ی هۆزی (غطفان) بوون و، له گه لیان ریکكه وت كه سییه کی به رو بوومی مه دینه یان
بداتی، به لام به مهر جیك ئەوان وازیئین و، پشتگیری هۆزی قورپه ییش و ئەهلی كوفر نه كهن
و، خویمان و خه لكه كه برۆن، صولح و دانووستان له نیوانیاندا بوو، ته نانه ت نووسیشیان،

بەلام شاھەدییان لەسەر ئەدا و، نەبوو بە عەزیمەت، ھەروا خەریکی دانووستان بوون، کاتێک پێغەمبەری خوا ﷺ ویستی ئەو بەکات، پێش ئەوێ ئیمزای لەسەربکری و بە یەكجاری ئەو پێکھاتنە بپێتەو، نوێنەری نارد بۆ لای سەعدی کۆری موغازو سەعدی کۆری عوبادە، (ھەردووکی سەرۆک ھۆزی ئەوس و خەزەرەج)، ئەوێ بۆ باسکردن و پراویزی پێکردن، ئەوانیش گوتیان: ئەو پێغەمبەری خوا! ﷺ ئایا ئەمە شتێکە حەزەت لێیەو دەیکە، یان شتێکە خوا فەرمانی پێکردووە ھەر دەبێ بیکەین؟ یان شتێکە بەرژەووەندی ئیمە ی تێدا دەبینی؟ فەرمووی: بەلکو شتێکە لەبەر ئێوە دەیکەم، (واتە: نەخۆم حەزەم لێیەو، نە خواش فەرمانی پێکردووم)، چونکە تەماشای دەکەم عەرەب ھەمووی لە یەك کەوانەو تیرتان تێ دەگری، (ھەموویان گەلە کۆمەکی لە دژتان دەکەن و، لە ھەموو لایەکەو لە دژتان کۆبوونەو)، ویستم تۆزێک لە دێک و سەختییەکی کە ئەوان ھەیانە، بیشکینم، سەعدی کۆری موغاز گوتی:

(يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَدْ كُنَّا نَحْنُ وَهَؤُلَاءِ الْقَوْمُ عَلَى الشَّرِّ بِاللَّهِ وَعِبَادَةِ الْأَوْثَانِ لَا نَعْبُدُ اللَّهَ وَلَا نَعْرِفُهُ، وَهُمْ لَا يَطْمَعُونَ أَنْ يَأْكُلُوا مِنْهَا مَرَّةً إِلَّا قَرَى أَوْ بَيْعًا، أَفَحِينَ أَكْرَمَنَا اللَّهُ بِالْإِسْلَامِ وَهَدَانَا لَهُ وَأَعَزَّنَا بِكَ وَبِهِ، نُعْطِيهِمْ أَمْوَالَنَا؟ «وَاللَّهِ» مَا لَنَا بِهَذَا مِنْ حَاجَةٍ وَاللَّهِ لَا نُعْطِيهِمْ إِلَّا السَّيْفَ، حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَنْتَ وَذَلِكَ، فَتَنَاولَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ الصَّحِيفَةَ، فَمَحَا مَا فِيهَا مِنَ الْكِتَابِ ثُمَّ قَالَ: لِيَجْهَدُوا عَلَيْنَا).

واتە: ئەو پێغەمبەری خوا! ﷺ ئیمەو ئەو خەلکە (واتە: غەفان)، لەسەر ھاوبەش بۆ خوا دانان و بپەرستی بووین، (خوامان نەدەناسی و نەدەپەرست)، بەلام ئەوان تەماعیان لە مالی ئیمەدا نەبوو کە دەنکە خورمایەك بخۆن، مەگەر بە میوانداریی بێن بۆ لامان، وەك میوان پێیان بەدەین، یاخود بە فروشتن، ئنجای ئایا دواى ئەوێ خوا ئیمە ی بەرێز کردووە بە ھۆی ئیسلامووە و، ئیمە ی پێمایى کردووە بۆ ئیسلام، بە ھۆی تۆووە بە ھۆی ئیسلامووە ئیمە ی عیززەت مەندو بەلادەست کردووە، مآل و سامانی خۆمانى دەدەینى؟ بە خوا پێویستییمان بەو نە، بە خوا جگە لە شمشیر ھێچی دیکەیان نادەینى، تاكو خوا دادوهرییمان

لە نێوان دا نە کات، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: دە جا ئیوهو ئەو کارەتان چۆن پێ چاکە، ئاوا بکەن، سەعدی کوپی موعازیش پەرە کە کە دانوستانە کە تێدا نووسرا بوو، وەری گرت و ئەوێ تێدا نووسرا بوو کوژاندىهوه (ئای پێدا کرد، یان بە جوړیک سربیهوه) و گوئی: چی لە تونایاندایە با بیکەن.

۱۳- پێغەمبەر ﷺ و مسولمانان مانەوه بەو شیوهیهو، دوژمن گەمارۆو ئابلوو قەی دابوون، هیچ جەنگی تێدا پوونەدا، جگە لە چەند ئەسپ سواریکی قورەیش کە (عَمْرُو بْنُ وَدِّ بْنِ أَبِي قَيْسٍ، وَعَكْرِمَةُ بْنُ أَبِي جَهْلٍ، وَهَبِيرَةُ بْنُ أَبِي وَهْبٍ الْمَخْزُومِيَانِ، وَضَرَارُ بْنُ الْخَطَّابِ الشَّاعِرُ ابْنُ مِرْدَاسٍ أَخُو بَنِي مُحَارِبٍ بْنِ فِهْرٍ)، ئەم چوار نە فەرە هاتن خویان بو جەنگ پۆشی و، دوا یی بە سواری و لاخە کانیانەوه هاتن، هەتا گەیشتنە لای مەزلگە کانی (بنی کنانة) و گوئیان: ئەی (بنی کنانة)! بو جەنگ ئامادە بن، ئەمڕۆ بو تان دەردە کەوێ سواری چاک کێن؟ دوا یی پۆشتن بە راکردن بە ئەسپە کانیان تا کو هاتنە لای خەندەك، کە بینیان گوئیان: (والله إن هذه لمكيدة، ما كانت العرب تكيدها)، بە خوا ئەمە تاکتیکێکەو فێلێکە عەرەب فێلی وای نە زانیوه!

بە لām ئەوه داهێنانی پێغەمبەری خوا ﷺ، بە راویژ سەلمانی فارسی، دە گوئی: سەلمانی فارسی ئامازە ی بو پێغەمبەری خوا ﷺ کردو گوئی: ئەی پێغەمبەری خوا! ﷺ ئیمە لە ولاتی فارس کە جەنگمان دە بوو لە گەل دوژمندا لەو شوێنەوه کە دەشت بوو، خەندە کمان لێدەدا، پێغەمبەری خواش ﷺ ئەو پێشیارە ی وەرگرت و، تەبەننی کردو جێبە جێی کرد.

هەر وهە (إِبْنُ هِشَامٍ) دە لێ: هەندیک لە ئەوانە ی خاوەن زانیاریین، بۆیان باس کردووم کە کوچکەران لە پوژی خەندە کدا گوئیان: سەلمان لە ئیمەیه و، پشتیوانە کانی گوئیان: سەلمان لە ئیمەیه، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: (سَلْمَانٌ مِّنْ أَهْلِ الْبَيْتِ) واتە: سەلمان لە ئیمەیه لە بنە ماله ی ئیمەیه، (بو ئەوه ی جوړیکیش لە صولح بی لە نێوان کوچکەران و پشتیواناندا، کە واتە: سەلمان بە تاییەت عایدی مەو لە بنە ماله ی ئیمەیه، ئنجا کە لە بنە ماله ی پێغەمبەریش

ﷺ بوو، له خیزانی ئەو بوو، مانای وایه هی هەردووک لایه، هی کۆچکەرەن و پشٹیوانان).

ئنجای ئەو چوار ئەسپ سوارە پۆیشتن، کوێ لە خەندەکە بە تەسک و تەنگەبەریان زانی بە سواری و لاخەکانیان و بە پاکردن خۆیان پێداداو پەڕینەو، هەتا گەیشتنە شوێنێک لە نێوانی خەندەک و سەلەدا، ئیدی لە وێ عەلی کوپی ئەبو تالیب ﷺ لە گەڵ کۆمەڵێک لە مسوڵمانان، بۆیان چوونە مەیدان و، ئەو شوێنە کە ئەوان لێی پەڕیبوونەو، ئەو شوێنەیان لێ گرتن، ئنجای چوار ئەسپ سوارەکان بۆیان گەڕانەو و پووبەرووی یە کدی بوونەو.

(۱۴) - (عمرو بن ود) لە جەنگی بەدردا جەنگی کرد بوو هەتا بە برینداریی پەکی کەوتبوو، (واتە: هێندە برین تێ بوو بوون پەکی کەوتبوو)، بۆیه لە جەنگی ئوحدودا نەیتوانی بوو بە شداریی بکات، برینەکانی زۆر بوون و چاک نەبوو بۆو، بۆیه لە پۆژی خەندەکدا دەرچوو، خۆی نیشانەدارکرد تا کو بزانری و بناسری، کاتێک بە خۆی و ئەسپەکی راوەستا (علي بن أبي طالب) بۆی چۆو پێشی، دیارە عەلیی و هاوێلەکانی بە پێیان بوون، (علي) بە (عمرو بن ود)ی گوت: بیستوو مە پەیمانێک لە گەڵ خوادا بەستو، کە هەر کەسێک لە قورەیش تۆ بانگ بکات بۆ یەکیەک لە دوو شتان لێی وەرەگری، گوتی: بەلێ، گوتی: ئنجای من بانگت دەکەم بۆ لای خواو بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ و، بانگت دەکەم بۆ ئیسلام، ئەویش گوتی: پێویستم بەو نیه، گوتی: کەواتە: بانگت دەکەم بۆ پووبەروو بوونەو و بۆ جەنگ! گوتی: ئاخر بۆچی ئەو برازام؟ بە خوا حەز ناکەم بۆ کوژم، عەلی گوتی: بە خوا من حەز دەکەم بۆ کوژم، (عمرو) توورە بوو لە ئەسپەکی هاتە خوار و، ئەسپەکی پەیکرد (چوار پەلەکانی برین) و، لە دەم و چاوی ئەسپەکی دا، (کوشتی)، دواوی پوویکردە عەلیی و، بۆ یەکی دابەزین و لێک سووران، سەرەنجام عەلی ﷺ کوشتی و ئەو سێ ئەسپ سوارە مابوونەو رایانکرد و، خۆیان بە خەندەکەدا داو پەڕینەو و هەلاتن.

(۱۵) - دروشمی هاوێلانی پێغەمبەر ﷺ لە کاتی جەنگی خەندەکدا و، لە کاتی جەنگی بەنی قورەیزەدا بریتی بوو لە: (حم، لا ینصرون) حامیم سەرناکەون، یاخود سەرناخرین، (ئەو کاتە عەدەت وابوو دەبووایە هەر سوپایەکی دروشمێکی هەبێ).

(۱۶) - (ابن إسحاق) دەلێ: بۆم گێردراوه تهوه که عائیشه دایکی برواداران له قهلايهك دابوو له قهلايه کانی (بنی حارثة) له پوژی خهنده کدا، که له ههموو قهلايه کان مه حکه متر بوو، دایکی سه عدى کورپی موعازيش له گهلی بوو لهو قهلايه دا، عائیشه دهلێ: سه عدى کورپی موعاز تپه پری زرییه کی له بهر دابوو، زرییه که ی کورت بوو، واته: هه موو جهسته ی نه گرتبووه و، قوڵی له زرییه که هاتبوو ده ری، نێزه یه کی به دهسته وه بوو، نێزه که ی پاده وه شان دو ده یگوت:

(لَبْتُ قَلِيلًا يَشْهَدُ الْهَيْجَا حَمْلٌ ... لَا بَأْسَ بِالْمَوْتِ إِذَا حَانَ الْأَجَلُ).

واته: ئارام بگره له مه و دوو جهنگ ده بینین و، قهیدی ناکات مردن بێ هه ر کاتی که کاتی خو ی هات

دایکی پێیگوت: پو له گیان! برۆ به خوا دوا که وتوو ی، خو ت بگه یه نی، عائیشه ش خوا لی پازی بی ده لێ: پیمگوت: ئه ی دایکی سه عدا! به خوا چه زم ده کرد زرییه که ی سه عدا له وه ی که ئیستا له به ری هتی، درێژ تر بووایه، عائیشه ده لێ: تر سام تیری ک به قوڵی بکه و ی، چونکه قوڵی له زرییه که هاتبوو ده ری و، (دواییش ئه گه ر دانانه که ی دایکمان عائیشه هاتو ته دی و، تیری ک به قوڵی سه عدا که وتوه که ده ماره که ی بریوه و واپیده چیت ده ماری خو ئنبه ری بری بی)، ئنجا ئه وه ی که لی دا وه (ابن عرقه) بووه، که ده لێ: لیم وه ربگره من (ابن عرقه) م، سه عدا ده لێ: (عَرَّقَ اللَّهُ وَجْهَكَ فِي النَّارِ) خوا ده م و چاو ت گه رم دا بی نی و، ئاره قه ی پی بکات له ئاگر دا، دیاره دوایی سه عدا ده لێ: خوا یه! ئه گه ر له نیوان ئیمه و قورپه شدا جهنگ ماوه، بو ئه و جهنگه به یلله وه، چونکه هیچ کو مه له خه لکی ک له لام خو شه و یستر نه له دژیان بجه نگم له خه لکی ک که پیغه مبه ره که ی ﷺ تو یان ئه زیه تدا وه، به درو یان دانا وه ده ریان کرد وه، ئه گه ر له نیوان ئیمه و قورپه شیش دا جاری کی دی که جهنگ نا بی ته وه، ئه و برینه م بو بکه به مایه ی شه هید بوون، به لام مه شممرینه تا کو دلخو ش و شادمانم ده که ی، به وه که تو له له به نی قورپه یزه به نه ری ته وه، (که خواش ئه و دو عایانه ی سه عدی هه موویان قبو ول کردوون).

(١٧) - (ابن إسحاق) ده‌لئ: بۆم گێردراوه تهوه كه (صفية بنت عبدالمطلب)، (كه پووری پیغه‌مبهره ﷺ خوشکی بابی)، له قه‌لایه‌کدا ده‌بی و، (حسان بن ثابت) یش ههر له‌وئ ده‌بی، كه وه‌ك پارێزه‌ریك پیغه‌مبهری خوا ﷺ به‌سه‌ر ئافره‌تان و منداڵانه‌وه دایناوه، سه‌فیه ده‌لئ: پیاویك له‌ جووله‌كه‌كان به‌ لاماندا ره‌تبوو، ده‌وری قه‌لآكه‌ی ده‌دا، كه‌سیشی لئ نه‌بوو به‌رگرییمان لئ بكات، به‌ سه‌سانم گوت: ئه‌و جووله‌كه‌یه به‌ ده‌وری قه‌لآیه‌كه‌ دیت و ده‌چئ، منیش د‌ل‌نیا نیم كه‌ بزانی و په‌ی به‌ری كه‌ تيمه‌ كه‌سمان له‌ لا نه‌ و، دوايی جووله‌كه‌كانی ديكه‌ تیبگه‌یه‌نئ و به‌سه‌رماندا بده‌ن، له‌ قه‌لآكه‌ دابه‌زه‌و بچۆ بیکوژه! ئه‌ویش گوتی: خوا لیت ببووری كچی (عبدالمطلب) بۆ خۆت ده‌زانی كه‌ من هاوه‌لئ ئه‌وه‌ نیم، سه‌فیه ده‌لئ: كاتيك كه‌ ئه‌وه‌ی پيگوتم و ته‌ماشام كرد هيچی له‌ باراندا نه‌ له‌و باره‌وه‌، خۆم به‌ست و كۆله‌كه‌یه‌كم به‌ده‌سته‌وه‌ گرت، یان مه‌تره‌قیکی گه‌وره‌، (كۆله‌گه‌ی كه‌ چادريان پئ هه‌لداوه‌)، له‌ قه‌لآیه‌كه‌ دابه‌زیم و به‌و كۆله‌گه‌یه‌ له‌ جووله‌كه‌كم دا تاكو كوشتم، كاتيك لئ بوومه‌وه‌ گه‌رامه‌وه‌ بۆ قه‌لآیه‌كه‌، گوتم: سه‌سان دابه‌زه‌ سه‌له‌به‌كه‌ی بیته‌، (واته‌: كه‌ل و په‌له‌كانی بیته‌)، چونكه‌ ته‌نیا ئه‌وه‌ رێگرم بوو له‌به‌ر ئه‌وه‌ی پیاوه‌، نه‌وه‌ك عه‌وپه‌تی ده‌ربكه‌وئ، سه‌سان گوتی: ئه‌ی كچی (عبدالمطلب) به‌ خوا پئویستیم به‌ كه‌ل و په‌ل و شمه‌کی ئه‌و نه‌یه‌.

به‌لام (القرطبي) له‌ ته‌فسیره‌كه‌یدا^(١) ده‌لئ: (أبو عمرو بن عبدالبز) گوتویه‌تی: ئه‌و گێردراوه‌یه‌ وای پیناچئ راست بی، چونكه‌ (حسان بن ثابت) پیاویکی ئازا بووه‌ و، ئه‌وه‌نده‌ به‌سه‌ كه‌ ڕووبه‌رووی هاوبه‌ش بۆ خوا دانهره‌كان بۆته‌وه‌ و، شیعیری زۆر بویرانه‌ی گوتوون و به‌رگریی چاکی له‌ پیغه‌مبهر ﷺ كردوه‌، پیغه‌مبهری خواش ﷺ فه‌رموویه‌تی: (روح القدس)، جییریلیش له‌گه‌لته‌و هانت ده‌داو فیرت ده‌كات.

(١٨) - (ابن إسحاق) ده‌لئ: ئیدی به‌و شیویه‌ پیغه‌مبهری خواو ﷺ هاوه‌لانی كه‌ خواي په‌نه‌انزان به‌و شیویه‌ وه‌سفی كردوه‌، له‌ ترس و سه‌ختیی و، له‌ ئابلوو‌قه‌دانی دوزمه‌نه‌كان بۆیان و، له‌سه‌ره‌وه‌وه‌ له‌ خواره‌وه‌ په‌لاماردانیان دا بۆیان، مانه‌وه‌ و، له‌و نێوانه‌دا (نَعِيمَ

بْنِ مَسْعُودِ بْنِ عَامِرِ بْنِ أُتَيْفِ بْنِ ثَعْلَبَةَ بْنِ قُنْفُذِ بْنِ هِلَالِ بْنِ خَلَاوَةَ بْنِ أَشْجَعَ بْنِ رَيْثِ بْنِ غَطَفَانَ) هاته لای پیغهمبه ر ﷺ گوئی: ئەى پیغهمبه رى خوا! ﷺ من مسولمان بووم و خه لکه که شم به مسولمانیتى من نازانى، ئنجا فەرمانم پىکه چیت دهوى؟ پیغهمبه رى خوا ﷺ ئەوهى پى فەرموو: (إِنَّمَا أَنْتَ فِينَا رَجُلٌ وَاحِدٌ، فَخَذَلْ عَنَّا إِنْ اسْتَطَعْتَ، فَإِنَّ الْحَرْبَ خَدَعَةٌ)، گوئی: تۆ له ئیومان دا پیاویکی به تهئى، به لام ههولبدە دوزمانمان له کۆل بکهوه، ئەوهندهى که دهتوانى، چونکه جهنگ بریتیه له فیل^(۱).

دوايى (نعيم بن مسعود الثقفي) هەر بهو ئاماژهى پیغهمبه ر ﷺ تیده گات چى بکات! (ئەوانه هینده عاقل بوون به ئاماژه له شت حالى بوون)، (نعيم) دهچى بۆ لای بهنى قورهيزه که له سهردهمى نه قامييدا هاوده م و هاوپازيان بووه، دهلى: ئەى بهنى قورهيزه! دهزانن من چهنده ئیوه م خۆش دهوى و، دهزانن په یوه ندى تايه تى من و ئیوه چۆنه؟ دهلین: راسته تۆ له لای ئیمه تۆمه تبار نى، دهلى: ئنجا بۆ زانیاریتان قورهيش و (غطفان) وهك ئیوه نین، ولات ولاتی خۆتانه، مال و سامانى ئیوه و کوره کانتان و ئافره ته کانتان و مندا له کانتان لیهرن، ئیوه ناتوانن ئیره به جى بهیلن و بچن بۆ شوینىکی دیکه، به لام قورهيش و (غطفان) هاتوون بۆ جهنگ کردن له دژى موحه ممه دو ﷺ هاوه لانی، ئیوه ش پشتگیری ئەوانتان کردوه، به لام ئەوان ولاتیان و مال و سامانیان و ئافره ته کانیان له شوینىکی دیکه ن، وهك ئیوه نین، هاتوون ئەگەر که لیئىکیان دهستکهوت و دهستکهوتیکیان دهستکهوت باشه، ئەگەر نا دهگەرینه وه بۆ ولاتی خۆیان و، له ئیوه وه له موحه ممه د ﷺ دهگەرین له ولاتی خۆتاندا و، ئنجا ئەگەر ئیوه موحه ممه دو ﷺ هاوه لانی هیننه وه، تواناتان به سهریاندا ناشکى، بۆیه له گه ل قورهيشدا جهنگ له دژى موحه ممه دو ﷺ هاوه لانی مه که ن، تاكو بارمته (رهن) یکیان لى وهرنه گرن، چهند بارمته یه كه له پیاوه ناوداره کانیان، با له لای ئیوه بن وهك متمانه ی ئیوه به وان، تاكو له گه ل موحه ممه دا ﷺ ده جهنگن، نه كه له (۱) ئەم دهقه: ئەلبانیى به بیهزی داناهه له (ضعیف الجامع) ژماره (۱۸۲۸) و ههروهها له (السلسلة الضعيفة) (۳۷-۷۷)، به لام (ابن کثیر وابن سید الناس وابن خلدون و الطبري وابن حبان) هیناویانه.

تەنگانەدا پڕۆنەووە بە گورگان خوار دووتان بەدەن!.

بەنی قورەیزە دەلێن: بە راستیی رایەکی چاکت پێشنیاز کردووە، دوایی (نعیم) لەلای ئەوان دەپرواوە دەچی بۆ لای قورەیش و، بە ئەبوو سوفاینی کوری حەرب و بە پیاوێکی قورەیش کە لەگەڵیدان دەلێ: خۆتان دەزانن ئێوەم خۆش دەوێ و، دەزانن کە من لەگەڵ موخەممەددا نیم ﷺ و، هەواڵیکیشم پێگەیشتووە، کە ئەووە حەقی ئێوەیە لەسەر من، پێتان بگەیهنم وەک دڵسۆزی بۆ ئێوە، بەلام لێم ئاشکرا مەکەن، دەلێن: باشە و! دەکەین، دەلێ:

خۆتان دەزانن کە کۆمەڵی جوولەکەکان، لەسەر ئەوێ کە کردوویانە بۆ پشتگیری پەشیمان بوونەووە، لە نیوان خۆیان و موخەممەدا ﷺ و، نوێنەریان بۆ لا ناردووە، وەلامیان بۆ ناردووە کە ئێمە پەشیمانین لەوێ کردوومانە، ئایا رازی دەبن کە ئێمە لە قورەیش و لە (غطفان) چەند پیاویک لە ناودارەکانیان وەر بگیرین و بیاندهین بە تۆ، تۆش لە گەردنیا بەدە؟ دوایی ئێمە لەگەڵ تۆ بین تاکو ئەوانە ی ماون بنێریان بکەین؟ ئەویش دەلێ: بەلێ، ئنجا هەر کاتێ جوولەکەکان داوای بارمەیان کرد لە پیاوێکانتان، یەک پیاویان تەسلیم مەکەن، چونکە بە تەمان تەسلیمی موخەممەدیان بکەن و ﷺ بیانکوژێ، دوایی لەلای قورەیش لادەچی، دەچی بۆ لای (غطفان) دەلێ: ئەی کۆمەڵی (غطفان)! ئێوە ئەسڵی منن، هۆزی منن، خۆشەویستترین کەسەن لە لای من، پێمانیە من تۆمەتبار بکەن، دەلێن: نەخێر راست دەکەیت تۆ لە لای ئێمە تۆمەتبار نی، دەلێ: ئنجا شتێکتان پێدەلێم، پەنھانی بکەن و لێم ئاشکرا مەکەن، دەلێن: باشە، شتەکە چییە؟! ئەویش چی بە قورەیشی گوتووە، بەوانیشی دەلێ، چۆن ئەوانی ترساندووە، ئەوانیش دەترسێن.

ئنجا کاتێک کە شەوی شەممە بەسەردا دی، مانگی شەهوایی سالی پێنجەم، (أبو سفیان بن حرب) و سەرائی (غطفان) ئاگاداری بەنی قورەیزە دەکەنەووە: (عکرمە بن أبو جهل) و کۆمەڵێک لە قورەیش و (غطفان) دەنێرن پێیان دەلێن: ئێمە لە شوێنێک نین کە بتوانین هەر ئاوا پێنێیەووە، ئێمە حوشترمان نەماوە و، یەک

سممان نەما (واتە: ولاخە بەرزە)، ماندوو بوون، يان سەرمان پريون بۆ خواردن، بۆيە ئامادەبن كە جەنگ لە دژى موحەممەدا بكەين، ئەوھى لە ئىوان ئيمەو ئەواندا ھەيە كۆتايى پيئين، جوولەكەكان وەلاميان بۆ دەنيرنەوھ دەلین: ئەمرو پوژى شەممەيە، ئيمە لەو پوژەدا ھيچ ناکەين و، كاتى خوئى لە پوژى شەممەدا، جوولەكە شتيكيان كردوھ و بەلايەكيان بەسەر ھاتوھ، كە لە ئيوھ شيردراوھ نيە كە خوا كردوونى بە مەيموون و بەراز، ئنجا ئيمە لە دژى موحەممەد، لەگەل ئيوھدا جەنگ ناکەين، تاكو چەند بارمتەيەك لە پياوھ كانناھان نەدەنى و لە لای ئيمە بن و، وەك متمانەي ئيمە بە ئيوھ، تاكو شەر لە دژى موحەممەد ﷺ دەكەين، چونكە ئيمە دەترسين ئەگەر لە جەنگدا تينتەن بۆ ھات و وەزەكە ليتەن سەخت بوو، پرونەوھ بۆ ولاقى خوئان و، ئيمە بە جيھيلن و ئەو پياوھش لە ولاقى ئيمەدايەو، بە تەنياش ناتوانين بەرەنگارى بيينەوھ.

كاتيك نوئنەرەكان دەچنەوھ بۆ لای قورەيش و (غطفان)، دەلین: ئەوھى كە (نعيم) پيىگوتەن ھەق بوو، ئيدى ئاگادارى بەنى قورەيزە دەكەنەوھ دەلین: ئيمە يەك پياويشتان تەسليم ناکەين لە پياوھ كاھان، ئەگەر دەتەنەوئى جەنگ بكەين وەرنە دەرى، با جەنگين، بەنى قورەيزە دەلین: كەواتە: ئەوھى (نعيم) گوئى ھەق بوو، ئەوانە نايانەوئى جەنگ بكەن و، دەيانەوئى ئەگەر ھەليكيان دەستكەوت بەھريەك وەرېگرن، ئەگەر نا لە ئيمە بگەرپين لەگەل موحەممەدا ﷺ چييمان ليدەكات، بكات، بۆيە سويند بە خوا ئيمە لەگەل ئيوھدا لە دژى موحەممەد ﷺ ناچەنگين، تاكو چەند بارمتەيەكمان نەدەنى، ئەوانيش ئامادە نابن، ئيدى بەو شيوھيە خوا بەنيان تيكدەدا بە ھوئى (نعيم بن مسعود الثقفي)يەوھ.

ھەروھەا خوا ﷻ بايەكى ساردیشى لە شەوانىكى زۆر سارددا دەنيرى، ھيندە سارد دەبى و، ھيندە بەھيز دەبى، مەنچەليان لەسەر ئاگرو سيكوچكە بۆ راناوھستى و، پەشمال و چادەرەكانيان فري دەدات.

(۱۹) - كاتيك پيغەمبەرى خوا ﷺ پيى دەگاتەوھ كە چۆن لە بەينى خوياندا تيكچوون و،

چۆن خوا ﷻ بۆلۆی کردوون و، متمانه‌یان به یه‌کدی نه‌ماوه، (واته: قورەیش و (غطفان) له‌لایه‌ك و به‌نی قورەیزه له‌لایه‌ك)، حوزەیفه‌ی کوری یه‌مان بانگ ده‌کات و ده‌ینیڤی بۆ لایان، تاكو بزانی ئه‌و خه‌لكه‌ چی کردوه‌و، چۆنه‌و به‌ ته‌مای چینی؟ واته: ئه‌حزاب، به‌ تایبەت قورەیش و (غطفان).

ئنجائوه‌ (القرطبي) له‌ ته‌فسیره‌که‌یدا^(۱) هیناویه‌تی و (ابن هشام)یش به‌ هه‌مان شێوه‌ ده‌لی: پیاویك له‌ خه‌لکی کووفه‌ به‌ حوزەیفه‌ی کوری یه‌مانی ﷻ گوت: ئه‌ی (أبو عبدالله)! ئایا پیغه‌مبه‌ری خواتان ﷻ بینیه‌و هاوه‌لاتیتان کرد؟ گوتی: به‌لی ئه‌ی برازا، گوتی: چیتان ده‌کرد؟ گوتی: به‌ خوا هه‌ولمان ده‌دا به‌پیی توانا، گوتی: به‌ خوا ئه‌گه‌ر ئیمه‌ ئه‌و کاته‌ بووباین له‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا ﷻ، پازی نه‌ده‌بووین به‌ پییان له‌سه‌ر زه‌وی بپروا و، له‌سه‌ر ملمان هه‌ولمان ده‌گرت، حوزەیفه‌ی کوری یه‌مان گوتی: به‌ خوا برازام ئیمه‌ له‌گه‌ڵ پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷻ بووین له‌ جه‌نگی خه‌نده‌کدا، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷻ شه‌ویکیان ئه‌ندازه‌یه‌ك له‌ شه‌وه‌که‌ شه‌و نوڤیژێ کرد دوا‌یی ئاوری لیداینه‌وه‌و فهرمووی:

چ پیاویك ده‌چی ته‌ماشای بکات بزانی ئه‌و خه‌لکه‌ی (ئه‌حزاب) به‌ ته‌مای چینی؟ دوا‌یی بگه‌رپه‌ته‌وه‌، پیغه‌مبه‌ر ﷻ بۆشی به‌ مه‌رج گرت، که‌ به‌ سه‌لامه‌تی بگه‌رپه‌ته‌وه‌و، داوا له‌ خوای به‌رز ده‌که‌م که‌ له‌ به‌هه‌شتدا هاوه‌لی من بێ؟ به‌لام یه‌ك پیاو له‌ ئیمه‌ ئاماده‌ نه‌بوو له‌به‌ر ترسی زۆرو برسیتی زۆرو سه‌رمای زۆر، یه‌کیك له‌ ئیمه‌ هه‌لنه‌ستا، دوا‌یی پیغه‌مبه‌ر ﷻ بانگی کردم به‌ تایبەت، کاتیک بانگی کردم به‌ ناچاریی ده‌بوو هه‌ر هه‌لسم، فهرمووی: ئه‌ی حوزەیفه‌! بچۆ ئیو ئه‌و خه‌لكه‌ [که‌ شه‌و بووه‌] و، ته‌ماشای بکه‌ بزانه‌ به‌ ته‌مای چینی و چی ده‌که‌ن؟ به‌لام هه‌یچ مه‌که‌ تاكو ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌ بۆ لامان، ده‌لی: چوومه‌ ئیو خه‌لكه‌که‌، باو سه‌ربازانی خواش ئه‌وه‌ی پیده‌کردن که‌ ده‌یانکرد، نه‌ مه‌نجه‌لیکیان بۆ پاده‌وه‌ستا، نه‌ ئاگرێکیان بۆ ده‌کرایه‌وه‌، نه‌ چادرێکیان بۆ پاده‌گیرا، ئه‌بوو سوفا‌ن گوتی: ئه‌ی هۆزی قورەیش! هه‌ر کام له‌ ئیوه‌ با ته‌ماشای بکات هاو‌نشینه‌که‌ی کیه‌و

كَيِّ له گەلیدا دانیشتو؟ شهوہ تاریکە، حوزەیفە دەلّی: من یەكسەر دەستی ئەوہی تەنیشتی خۆم گرت و گوتم: جەنابت کئی؟ گوئی: فلانی کوپی فلانم، (چەند عاقل و بلیەت بوونە ئەو هاوہلانی، ئەگەر ئەو دەستی حوزەیفە ی گرتبا یە دەبوایە چی گوتبا یە؟ یەكسەر ئەو دەستی وی گرتوہ تو کئی؟) ئەبوو سوفیان گوئی: ئەی قورەیشییەکان! سویند بە خوا، ئیوہ لە شوینیکن کە جیی دیکە لیمانەوہ دیار نیە، ئیمە و لاخمان فەوتان، حوشتەرکاھان فەوتان، ئازەلەکان ھەموویان تەواو بوون، (ھەموویان سەربریون و خواردوویانن)، بەنی قورەیزەش پەیمانی لەگەڵ ھەلوہشاندووینەوہ و، ھەوالیکمان پیگەیشتوہ لەوانەوہ کە پیمان ناخۆشەو، ئەو بایەش وەك دەیینن زۆر بەھیزە، نە مەنجەلمان بوۆ رادەوہست، نە ئاگرمان بوۆ دەکریتەوہ، نە بیناو چادریکمان بوۆ رادەوہست، بوۆیە خۆتان ئامادە بکەن من دەپرۆم، ئیدی ھەلسا بوۆ حوشتەرکە ی کە بوۆی بەسترا بوۆ، لەسەر حوشتەرکە ی دانیشتو دوا یی سی جارن لیدیا برۆا، ئنجا حوشتەرکە ھەلسا، بەر لەوہی پەتەکە ی کە حوشتەرکە ی پیی بەسترا بوۆ بەکاتەوہ، حوشتەرکە ی راستکردەوہ، لە پەلە پەلیان، ئەگەر ئەوہ نەبوا یە پیغەمبەر ﷺ ئامۆژگاری کردم و فەرمووی: ھیچ مەکە تاكو دئیەوہ، دەمتوانی بە تیریك بیکوژم.

ئنجا گەرنامەوہ بوۆ لای پیغەمبەر ﷺ و لەو کاتەدا پیغەمبەری خوا ﷻ نوێژی دەکرد لە پۆشاکیکدا، پۆشاک یەکیك لە ھاوسەرانی، (واتە: لە خۆی پیچابوو سەرما ی بوو)، کاتیک منی دی لە نوێژدا بوو، خستمیە ئیوان پییەکانی خۆی بوۆ ئەوہی گەرمم بیتەوہ، بەشیک لەو پۆشاکە ی کە بەخۆی دادابوو لەسەرمان ھەندیکیشی بە مندادا، دوا یی چووہ رکووع و چووہ سەجدە، من ھەر لەئێو ئەو پۆشاکەدا بووم، کاتیک سەلامی دایەوہ، ھەوالەکەم پیدای و، دوا ییش (غطفان) یش ئەوہی قورەیش بریاری دابوو بیستبوویان، ئیدی ھەم قورەیش گەرانەوہ، ھەم (غطفان) یش گەرانەوہ.

(إبن إسحاق) دەلّی: پیغەمبەر ﷺ ھاوہلانیشی و مسولمانانیش، کاتیک زانیان ئەو گەمارۆیە نەماوہ لە دەوری مەدینە و رۆیشتوونە، ئەوانیش چوونەوہ مالەکانی

خۆیان و چەکیان دانا.

(۲۰) - (ابن هِشَام) دەل: دواى ئەوھى سوپا گەمارۆدەرەکانى شارى مەدینە، [دەولەتى ئىسلامىيەى کە پایتەختەکەى شارى مەدینە بوو]، دواى ئەوھى ئالْقەى گەمارۆ شکا، خوا ﷺ ترسى خستە نۆ دلیان و، بایەکی بەھیزی بۆ ناردن و، فریشتەکان ریزەکانیان لێک ھەلۆەشاندن، ھەرۆھە کۆمەلێک ھۆکاری دیکەش ھەبوون، یەکیک لەوانە ھەلۆیستەکەى (نعیم بن مسعود).

ئنجادەمى نیوەرۆ بوو جیبریل ھاتە لای پیغەمبەرى خوا ﷺ مێزەرێکی ئاوریشمى بەستبوو، [واھاتە بەرچاوى] بە سواریی ئیستریک کە کورتانى لەسەر بوو، کورتانەکەش قەطیفەىەکی لەسەر بوو (کە جوړە قوماشیکە لە دیباچ، دیباچیش جوړە ئاوریشمیکە)، جیبریل بە پیغەمبەرى خواى ﷺ فەرموو: (ئەى پیغەمبەرى خوا! ﷺ ئایا چەکتان داناو؟) (واتە: کۆتایتان بە جەنگ ھیناو؟)، فەرموو: بەلێ، جیبریل گوێ: بەلەم تاكو ئیستا فریشتەکان چەکیان داناو، و، من ئیستا گەرامەو لە شوینکەوتنى ئەو خەلکە کە ھاتبوون بۆ گەمارۆدانى شارى مەدینەو بە ناچارىی پۆیشتن، خوا ﷺ فەرمانتان پى دەکات، کە بەرپى بکەوى بەرەو ھۆزى بەنى قورەیزە، من ئەو بەرەو پووین دەچم و، رایاندەتەکتىم، (واتە: ترسیان دەخەمە دل)، ئیدی پیغەمبەرى خوا ﷺ فەرمانى بە بانگەرێک کرد، بە جار چیهک کە لە نۆو خەلکیدا جار بدات: (من کان سامعاً مطیعاً فلا یصلین العصر إلا ببني قریظة)، واتە: ھەر کەسێک بێسەرەو گوێپرایەلەو فەرمانبەرە، با نوێژى عەسر نەکات، مەگەر لە لای ھۆزى بەنى قورەیزە!

ئنجادەمى خوا ﷺ (عبدالله بن أم مکتوم) لە شوینی خوێ دانا بەسەرپەرشتیاری مەدینە.

جەنگى بەنو قورەیزە لە پازدە (۱۵) بڕگەدا:

(۲۱) - پېغەمبەرى خوا ﷺ (علي بن أبو طالب) ی پېش خست و ئالایه که ی دایه دهستی به ره و هۆزی به نی قورەیزه، خەلکیش په له یانکرد له کوڤوونه وه داو به ریکه وتن، علی ﷺ پوشت تاكو له قەلایه کانیاں نیزیک که وتنه وه، (به نی قورەیزه له چەند قەلایه کی مه حکه مدابوون)، گوئی لی بوون قسه ی ناشیرینیاں به پېغەمبەری خوا ﷺ ده گوت، گه پرایه وه له ری گه یشته پېغەمبەری خوا ﷺ و گوئی: ئە ی پېغەمبەری خوا! ﷺ له سەرە خو به له و خەلکه پیسه نیزیک مه به وه، فەرمووی: بۆچی؟ پیموایه له باره ی منه وه ئازارت لی بیستوون (قسه ی ناشیرین؟)، گوئی: به لی، ئە ی پېغەمبەری خوا! ﷺ، پېغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئە گەر من بینن، ئە و قسانه ناکەن، کاتیک پېغەمبەری خوا ﷺ له قەلایه کانیاں نیزیک بووه، فەرمووی: (يَا إِخْوَانَ الْقِرَدَةِ! هَلْ أَخْرَاكُمُ اللَّهُ وَأَنْزَلَ بِكُمْ نِقْمَتَهُ؟ قَالُوا: يَا أَبَا الْقَاسِمِ مَا كُنْتَ جَهْلًا)، ئە ی برایه کانی مه یموونان! ئایا خوا سەر شوپی کردوون و به لاو تۆله ی خو ی بو ناردوون؟ گوئی: ئە ی (أبو القاسم) تۆ هەرگیز نه فام نه بووی، (واته: قسه ی ناشیرین گوتن له تۆ ناوه شیته وه) ^(۱).

(۲۲) - پېغەمبەری خوا ﷺ به لای کۆمه لیک له هاوه لانی دا تپه ری، له (الصّورین) (شوینیک بووه) پېش ئە وه ی بگاته هۆزی به نی قورەیزه، پېغەمبەر فەرمووی ﷺ: کەس به لاتاندا رەت بووه؟ گوئی: ئە ی پېغەمبەری خوا! ﷺ (دَحِيَّةُ بْنُ خَلِيفَةَ الْكَلْبِيِّ)، به لاماندا رەت بوو به سواری ئیستریکی سپی، کورتانی به سەر وه بوو، کورتانه که قوماشیکی له ئاوریشمی تیوه پێچرا بوو، پېغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی ﷺ: (ذَلِكَ جَبْرِيلُ بُعِثَ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ يُزَلِّلُ بِهِمْ حُصُونَهُمْ وَيَقْدِفُ الرِّعْبَ فِي قُلُوبِهِمْ) واته: ئە وه جیبریل بووه ئیردراوه بو لای هۆزی به نی قورەیزه، که قەلایه کانیاں به لرزینی و، ترس بخاته نیو دل و دەر وونیانه وه.

(۲۳) - کاتیک پېغەمبەری خوا ﷺ چوو بو لای هۆزی به نی قورەیزه، له لای بیریک له بیره کانیاں که له لای مال و سامانه کانیاں بوو، بارگه و بنه ی خست، بیره که پێیده گوترا: (بِئُرْأَنَا)، به لام (ابن هشام) ده لی: پێیده گوترا: (بِئُرْأَنِي)، ئنجا خەلک ورده ورده پیوه ی

(۱) تاریخ الطبري: ج ۲، ص ۹۹، عیون الآثار: ج ۲، ص ۱۰۳.

پەيوەست بوون، ھاوہ لآن ھاتن خوا لییان پازیبی، ھەندیکیان لە دوای نوێژی خەوتنان گەشتن و، نوێژی عەسریان نەکرد، چونکە پیڤەمبەری خوا ﷺ فەرموو بووی: (لَا يُصَلِّينَ أَحَدُكُمُ الْعَصْرَ إِلَّا فِي بَنِي قَرْيَظَةَ).

[ئیدی ئەوان تەماشای پۆلەتی فەرمانەکیان کردو، وەك خۆی جی بەجیان کردو، ھەتا گەشتبوونە لای ھۆزی بەنی قورەیزەش، نەك نوێژی عەس، نوێژی شیوانیشیان چوو بوو، پۆشتن سەرقالی کردبوون و نەیان توانی فریای نوێژەکیان بکەون، چونکە پیڤەمبەری خوا ﷺ فەرموو بووی: (مَنْ كَانَ سَامِعاً مَطِيعاً فَلَا يُصَلِّينَ الْعَصْرَ إِلَّا فِي بَنِي قَرْيَظَةَ)، ((ھەر کەسێک بیسەرەو گوێپارێھە، بە نوێژی عەس نەکات مەگەر لە لای بەنی قورەیزە))، ئنجا ھەندیکیان نوێژەکیان بو ئەوێ دواخستبوو، ھەتا گەشتنە لای بەنی قورەیزە لەوێ نوێژی عەسریان کرد، لە دوای نوێژی خەوتنان، بەلام نە خوا ﷺ لە کتێبەکیدا لەو بارەوہ رەخنە ی لێگرتن، نە پیڤەمبەری خواش ﷺ لەو بارەوہ لییان توورە بوو، [بەلام ھەندیکیان تەماشای نیوہ پۆکی فەرمانەکە ی پیڤەمبەری خویان ﷺ کردوہو گوتوو یانە: مەبەستی پیڤەمبەری خوا ﷺ ئەو نە بوو، نوێژی عەس بەرینە ئەوێ، مەبەستی ئەو بوو بە پەلە برۆین، کەواتە: بە زوو نوێژەکەمان بکەین و برۆین، کە بە تەئکید ھی دووہ میان پیکاو یانە، چونکە پیڤەمبەر ﷺ ئامانجی ئەو نە بوو ھەموو خەلک نوێژی عەس بەریتە بەنی قورەیزە و، زانیوشیەتی نایگەنئ، مەبەستی ئەو بوو کە زوو بەرێ بکەون، ئنجا ئەوانە ی تەماشای نیوہ پۆکی فەرمانەکیان کردوہ، نوێژەکیان زوو کردوہو بەرێکەوتوون، ئەوانی دیکەش تەماشای پۆلەتی فەرمانەکیان کردوہو، نوێژەکیان نەکردوہو چوون، تاکو گەشتنە لای ھۆزی بەنی قورەیزە، کە گەشتنە ئەوێ نوێژی خەوتنانیش بوو، نوێژی عەس و نوێژی شیوان و خەوتنانیان لەوێ کردوون.

(۲۴) - پیڤەمبەری خوا ﷺ بیست و پینج (۲۵) شەو ئابلووقە ی دان، ھەتا ئابلووقەو گەمارۆیە کە ماندووی کردن و، خواش ﷺ ترسی خستە نیو دلایان و، (حَيَّيْ بَنُ أَخْطَبِ النَّضْرِي) سەرۆکی ھۆزی بەنوو نەزیر کە پیشتەر لەسەر خیانەت لە شاری مەدینە

دەرکراپوو، وهك به ئینیدا بوو به (كعب بن أسد القرظي) به ئینه که ی خۆی برده سهرو، له گه لیدا چوووه نێو قه لایه که، کاتیک که قورپه یش و (غطفان) گه رانه وه، وهك وه فادارییهك بو ئه وه به ئین و په یمانه ی خۆی، که پێشتر په یمانی پێی دابوو، له گه لیدا چوووه نێو قه لایه که، [هه لبه ته جوامیری و وه فاداری به په یمان، له هه ر که سیکه وه بێ جوانه وه، ئه وه هه لۆسته ی (حیی بن أخطب) هه رچه نده زۆر کینه له دل بووه به رانه ر به ئیسلام و مسولمانان، به لام ئه وه هه لۆسته ی جوامیرانه بووه].

(۲۵)- کاتیک به نی قورپه یزه دلنیا بوون که پێغه مبه ری خوا ﷺ وازیان لێ ناهیتێ، تا کو له دژیان نه جه نگێ، (كعب بن أسد) که سه روکی به نی قورپه یزه بوو، گوێ: ئه ی کۆمه لی جووله که! ئه وه تان به ملدا هاتوه که خۆتان ده یین و، من سێ پێشنیارتان ده خمه به رده م، هه ر کامیکانتان پێ چاکه هه لێبژێرن، گوێتان: ئه وه سێ پێشنیاره چیین؟ گوێ:

یه که م: ئه وه یه که ئیمه به دوای ئه وه پیاوه بکهوین و به راستی دابنێین، سویند به خوا بوۆتان دهرکه وتوه که پێغه مبه رو په وانه کراوه ﷺ، ئه وه که سه یه که سیفه ته کانی له کتیبی خۆتاندا ده بین، به وه شیوه یه هه م خۆیتان ده پارێزری و مأل و ساماتان و کورپه کانتان و ئافره ته کانتان، جگه له سه رفرازی دواړۆ، جووله که کان گوێتان: هه رگیز ئیمه سه رپێچی حوکی ته ورات ناکه ین و، هه رگیز ته ورات به هیه کتیبیک ناگۆرینه وه.

گوێ: ئنجا ئه گه ر رازی نین به وه پێشنیاره، دووه م: فه رموون با کورپه کانمان و ئافره ته کانمان بکوژین و، بچینه دهر به ره و موحه ممه دو هاوه لانی، پیاوانیک به شمشیری پروته وه و، هیه شتیک قورس به دوای خۆمانه وه به جی ناهیلین که په رۆشمان بێ، نه مأل و سامان، نه مأل و مندال، هه تا خوا حوکم له نێوان ئیمه و موحه ممه ددا ده کات، ئه گه ر فه وتاین ئه وه ده فه تین و، هیه مندال و ژن و وه چه مان له دوای خۆمان به جی نه هیشتوون، که مه ترسییمان لێیان هه بی و، ئه گه ر سه ریش که وتین ئه وه بێگومان ده توانین ژن و مندالان په یدا بکه ینه وه، جووله که کان گوێتان: ئه وه پاک و بێگوناها نه بکوژین! ئنجا ژیان چ خۆشییه کی

تیدیاه له دواى وان، بۆچی بیانکوژین؟ بى گوناھن.

ئنجا (کعب بن أسد) گوئی: ئەگەر بەمەش ھەر پارزی نین،

سێیەم: ئەم شەو شەو شەمەیه و، موخەممەد ﷺ و ھاوہلانی لیمان دلێان لەم شەودا، ئنجا وەرن با پرۆین و دابەزین، بەلکو دەرەت لە موخەممەد و ھاوہلانی بێنین و گوئی ئەدەینە شەمە شکاندن (جوولەکەکان لە شەوانی شەمە و پۆژانی شەمەدا ھیچ شتیکیان نەکردووە)، گوئیان: شەمەى خویمان بشکێنین و شتیکی تیدا بکەین کە دەزانین ئەوانەى پێش ئیمە کە شەمەیان شکاندووە، چییان بەسەرھاتوہ!

[کە لە سوورەتی (الأعراف) دا بەسەرھاتەکیان ھاتوہ کە خوا ﷻ لەو بارەوہ دەفەرموی:

﴿وَسَأَلْتَهُمَ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾ وَإِذْ قَالَتْ أُمَةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعْطُونَ قَوْمًا أَلَلَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعذِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَنْقُونَ ﴿١٦٤﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْأَسْوَءِ وَآخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَن مَّا نُهَوُّ عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿١٦٦﴾﴾

تهفسیری ئایەتی کوئیایی (۱۶۶):

واتە: کاتیەک کە لەوہی لێی قەدەغە کرابوون، سەرکیشیان کردو سەرپێچیان کرد، پێمانگوتن: بێنە مەیموونی زەبوون.

خوای دادگەر کردوونی بە مەیموون، بەلکو لە ھەندێ پریوایەتاندا ھاتوہ: کە کراون بە مەیموون و بەراز، بە تەمەنەکانیان بوونە بەراز و، کەم تەمەنەکانیشان بوونە مەیموون].

ئىنجا كە ئەو پىشنىارەشيان رەفز كرد، كەعبى كورى ئەسەد گوتى: هېچ كامىك
لە ئىوھ لەوھتى لە داىكى خوۋى بوو، حەزم و عەقل و تىگەيشتنى نەبوو!
[واتە: ھەر كام لەو سى پىشنىارە كە هېچتانيان قىوول نەكردن، ئىوھ عاقل
و تىگەيشتوو نىن].

۲۶- دوايى بەنو قورەيزە ناردىانەوھ لای پىغەمبەرى خوا ﷺ، گوتيان: (أبو ثبابة بن
عبدالمندر وأخي بن عمرو بن عوف) مان بۆ بنىرە (بەنى قورەيزە كاتى خوۋى ھاوپەيمانى
ھۆزى ئەوس بوون، ئەبوو لوبابەش لە ھۆزى ئەووس بوو، لەسەردەمى نەقامىيداو
دۆستايەتتى و پەيوەندىي لەگەل بەنى قورەيزەدا بەھىز بوو)، گوتيان: ئەبوو لوبابەمان
بۆ بنىرە تاكو راويژى پى بکەين، لە بارەى حالى خۆمانەوھ، پىغەمبەرى خوا ﷺ ئەبوو
لوبابەى ناردە لايان، كاتىك بينيان پياوھەكان بۆى ھەلسان (وھەك پىشوازىي) و، ئافرەت و
مندالىش دەستيان كرد بە گريان لە پروویدا، ئەویش بەزەيى پىدا ھاتنەوھ دلى پىسووتان،
گوتيان: ئەى ئەبوو لوبابە! ئايا پات واىە ئىمە بە پىي راي موھەممەد ﷺ پازىين، ئەو
چ پىريار كىمان لە بارەوھ دەدات؟ (واتە: عەقلى دەپىرى كە موھەممەد ﷺ دەلى: لە
قەلاكان وەرەنە خوارەوھ و تەسلىم بن، دواى ئەوھى كە لە جەنگدا شكستيان خواردوھ،
ئايا بىينە خوار بەبى مەرج تەسلىم بين؟).

ئەبوو لوبابەش گوتى: بەلى، بەلام ئاماژەى كرد بۆ گەردنى، [يانى: ھەمووتان
دەكوژىن سەر دەپرىن! كە ئەو ھەلوپىستەى ئەبوو لوبابە ﷺ ھەلە بوو،
ئەوھى كە بە ئىجتىھادى خوۋى ھەلپىنجاوھ، ياخود لە پىغەمبەرى ﷺ بىستوھ
كە ھوكمى بەنى قورەيزە كە خيانەتى مەزن (الخيانة العظمى) يان كردوھ و لە
پشتەوھ خەنجەريان لە سوپاي ئىسلام و مسولمانان داوھ و، دەستيان لەگەل
دوژمنى دەرەكىي دا تىكەل كردوھ و، پەيمانيان شكاندوھ، جگە لەوھش زۆر جنىوو
قسەى ناشىرىنيان گوتوھ، نە دەبووايە ئەبوو لوبابە ئەو نەينە بدركىنى، بەلام
بە ھەرحال مروڤ مروڤەو، ھاوھلىش بى دەگونجى تووشى گوناھو ھەلەبى،
ئەبوو لوبابە دەلى: سوپىد بە خوا ھەر لە شوپىنى خۆم بووم كە زانىم خيانەتم

له خواو پیڅه مبهره که ی کرد ﷺ، (نهینیه کی درکاندوه که نه ده بووایه بیدرکینتی)، دواوی نه بوو لوبابه رویش و نه هاته لای پیڅه مبهری خوا ﷺ، هات خوئی به کوله که یه که له کوله که کانی مزگه و ته وه به سته وه و، گویشی: له شوینی خوم ناجوولیم، هه تا خوا له وهی که کردم، توبه لای قبول نه کات، (دیاره هه ر نهو کاتی په شیمان بوته وه، به لام گوته ویه تی: روم نیه بجمه لای پیڅه مبهری خوا ﷺ تا کو خوا توبه که لای قبول نه کات و)، په یمانی به خواشدا که هه رگیز نه چته سهر زه مینی به نی قوره یزه وه، (هه رگیز نابی له شویتیک بیبری که ناپاکیی به رانه به خواو پیڅه مبهره که ی ﷺ تیدا کردوه).

(إِبْنِ هِشَامٍ) ده لای: وهك (سفيان بن عيينة) گوته ویه تی: له (إسماعيل بن أبي خالد) له (عبدالله بن أبي قتادة) وه گپراویه ته وه، خوا له باره ی نه بوو لوبابه وه نهو نایه ته ی نارد خوار: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَحْزَنُوا ؕ اللَّهُ وَٱلرَّسُولُ وَتَحْزَنُوا ۚ أَمَنَّاكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (٢٧) الأنفال.

واته: نه ی نه وانه ی پرواتان هیناوه! خیانه ت به خواو پیڅه مبهره که ی ﷺ مه که ن و، خیانه ت به سپاره ده کانتان مه که ن، له حالیکدا که ده زانن، واته: ده زانن خیانه ت چنه د گونا هیکی گه وره یه.

(إِبْنِ إِسْحَاقٍ) ده لای: کاتیک که پی و خراو پیچوو هه ر نه هاته وه، پیڅه مبهری خوا ﷺ هه واله که ی پیگه یشت، فهرمووی: (إِنَّهُ لَوْ جَاءَنِي لَأَسْتَغْفِرْتُ لَهُ فَمَا إِذْ قَدْ فَعَلَ مَا فَعَلَ، فَمَا أَنَا بِٱلَّذِي أُطْلِقُهُ مِنْ مَكَانِهِ حَتَّى يَتُوبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ)، پیڅه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: نه گه ر هاتبا بو لای من، داوای لیوردنم بو له خوا ده کرد، به لام تیستا که نه وهی کردوه، که کردوویه تی، من بهری ناده م، (واته: که خوئی به سته و ته وه به کوله که یه که وه) نایکه مه وه تا کو خوا توبه ی لای قبول نه کات.

(إِبْنِ إِسْحَاقٍ) ده لای: (يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ ٱللَّهِ بْنِ قُسَيْطٍ) بو ی باسکردووم که توبه قبول کران له نه بوو لوبابه کاتیک بو پیڅه مبهری خوا ﷺ هاته خوار ده مه و سه هر بوو ((سحر) واته: پیش به ره به یان)، له حالیکدا که پیڅه مبهری خوا

ﷺ له ماله كه‌ی (أم سلمة) بوو له ژووره‌كه‌ی ئه‌ودا بوو، ئوممو سه‌له‌مه‌ گوټی: گوټم له پيغه‌مبه‌ری خوا بوو ﷺ له كاتى سه‌حه‌ردا پيډه‌كه‌نى، [كه‌واته: دياره پيغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ندى جارن به‌ ده‌نگيش پيكه‌نيوه، نه‌ك وه‌ك هه‌نديك له ميژوو نووسان ده‌لین: ته‌نيا زه‌رده‌خه‌نه‌ی هه‌بووه‌! به‌لكو پيكه‌نيوه‌و ده‌نگى پيكه‌نينيشى هاتوه‌]، ئوممو سه‌له‌مه‌ ده‌لى: گوتم: به‌چى پيډه‌كه‌نى ئه‌ی پيغه‌مبه‌رى خوا! ﷺ، خوا هه‌ميشه زه‌رده‌خه‌نه‌ بخاته سه‌ر ددان و لىوت؟ ئه‌ویش فه‌رمووی: (تَيَّبَ عَلَى أَبِي لُبَابَةَ)، واته: تۆبه‌ له ئه‌بوو لوبابه‌ قبوول‌كراوه‌؟^(۱)

(ئوممو سه‌له‌مه‌ ده‌لى: گوتم: ئايا هه‌والى پى بده‌م، موژده‌ی پى بده‌م، ئه‌ی پيغه‌مبه‌رى خوا ﷺ؟ فه‌رمووی: به‌لى ئه‌گه‌ر پيټ خوشه‌ هه‌والى پيډه‌، ئوممو سه‌له‌مه‌ش له ده‌رگای ژووره‌كه‌ی ده‌وه‌ستى، ئه‌ویش ئه‌و كاته بووه‌ به‌ر له‌وه‌ی بخرينه‌ پشت په‌رده‌وه‌ و، ده‌لى: ئه‌ی ئه‌بوو لوبابه‌! موژده‌ت لىيى خوا تۆبه‌ی لى قبوول‌ كرديوو، ئوممو سه‌له‌مه‌ ده‌لى: خه‌لك پويشتن تاكو به‌ريبه‌دن و بيكه‌نه‌وه‌ له‌و كۆله‌كه‌، كه‌ خو‌ی پي‌وه‌ به‌ست بووه‌، ئه‌بوو لوبابه‌ گوټی: نه‌خېر سويند به‌ خوا ده‌بى پيغه‌مبه‌رى خوا ﷺ به‌ ده‌ستى خو‌ی به‌ره‌لدام بكات و له‌و كۆله‌كه‌ هه‌مكه‌ته‌وه‌، ئنجا كاتيك پيغه‌مبه‌رى خوا ﷺ كه‌ چوو بو نويزى به‌يانى، ئه‌بوو لوبابه‌ی له‌ كۆله‌كه‌كه‌ی كرده‌وه‌و ده‌ربازى بوو.

(إِبْنِ هِشَام) ده‌لى: ئه‌بوو لوبابه‌ شه‌ش شه‌وان به‌و كۆله‌كه‌يه‌وه‌ بوو، هاوسه‌ره‌كه‌ی ده‌هات هه‌موو كاتى نويزه‌كان له‌ كۆله‌كه‌كه‌ی ده‌كرده‌وه‌ بو نويز، دوايى دووباره‌ خو‌ی به‌ كۆله‌كه‌كه‌وه‌ ده‌به‌سته‌وه‌، ئنجا ئه‌و ئايه‌ته‌ش له‌ باره‌ی په‌شيمان بوونه‌وه‌و قبوول‌كرانى تۆبه‌ی ئه‌بوو لوبابه‌وه‌، هاتۆته‌ خوار كه‌ ده‌فه‌رموئ: ﴿وَالْآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَىٰ اللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنْ

اللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠٢﴾ التوبة، واته: هه‌نديكى ديكه‌ش هه‌ن له‌ بېرواداران، دانيان به‌ هه‌له‌ی خوياندا هه‌تاوه‌، كرده‌وه‌يه‌كى باش و يه‌كى خراپيان تيكه‌لكرده‌وه‌، نيزيكه‌ خوا تۆبه‌يان لى قبوول بكات، بېگومان خوا لىبوردەى به‌به‌زه‌يه‌.

(۱) تاريخ الطبري: ج ۲، ص ۱۰۰، عيون الاثر: ج ۲، ص ۱۰۳.

(۲۷) - (إبن إسحاق) دەلّی: دوايی (ثعلبة بن سعية) و (أسيد بن سعية) و (أسد بن عبید) که ئەوانە کۆمەلێک بوون لە (بنی هذل) و لە (بنو قریظە) نەبوون و لە (بنو النضیر) یش نەبوون، ڕەچەڵەکیان لە سەر ووی هی ئەوانەو بوو، ئەوان کاتێک بەنی قورەیزە پازی بوون بە حوکمی پێغەمبەر ﷺ که خۆیان بەدەستەو بەدەن، لەو شەویدا مسوڵمان بوون، (واتە: ئەو سێیهیان خۆیان و مāl و مندالیان و، کچی دیکەشیان لەگەڵدا بوو، مسوڵمان بوون).

[دەلّیم: ئەمەش ئەوەی لێوەردەگیرێ کە کەسانێک لە بەنی قورەیزە مسوڵمان بووبن، ڕزگارو ئازاد بوون و حوکمی کوشتنیان وەک دیلی جەنگ، کە لە جەنگدا بە ناچاریی تەسلیم دەبن، مامەڵەیان لەگەڵدا نەکراوە، بەلام ئەوانەي کە لەسەر جوولەکایەتی سوور بووبن و، دواي ئەوەش کە تیکشکابوون لە جەنگدا ئامادە نەبوون بێنە نێو ئیسلامەو، ئەوانە سزای دیلی جەنگ کە بە ناچاریی تەسلیم دەبن، بەسەریاندا چەسپێتراوە].

(۲۸) - (إبن إسحاق) و (إبن هشام) دەلّین: دواي ئەوەی کە بە حوکمی پێغەمبەری خوا ﷺ رازیبوون، هۆزی ئەوس کە کاتی خۆی هاوپەیمانی (بنو قریظە) بوون، هەر وەک چۆن خەزەرەجییهکان هاوپەیمانی (بنو النضیر) بوون، هۆزی ئەوس هاتن بە کۆمەل، گوتیان: ئەي پێغەمبەری خوا! ﷺ ئەوانە هاوپەیمانی ئیمەن، جیا لە خەزەرەجییهکان و، لە رابردوودا لەگەڵ هاوپەیمانی برایا ئامان (واتە: هاوپەیمانی برایا ئیان لە خەزەرەجییهکان کە هاوپەیمانیەکانیان بەنو نەزیر بوون) ئەوەت کرد کە بۆ خۆت دەزانی (کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ڕۆن یەکی باری و لاخیک بەرن و خانوو جی و ڕییه کانتان بەجیبێلن، چونکە پەیمانان شکاندو، واتە: هەمان شتیش لەگەڵ ئەو هاوپەیمانیانەي ئیمەدا بکە، کە بەنی قورەیزەن، کە دیارە پێغەمبەری خوا ﷺ پێش هۆزی بەنی قورەیزە، ئابلووقەي قەلاو شوئەکانی هۆزی (بنو قینقاع)یدا کە هاوپەیمانی خەزەرەجییهکان بوون و، ئەوان رازیبوون بە حوکمی پێغەمبەر ﷺ، ئەویش (عبدالله بن أبي بن سلول) داواي بەخشرانی کردن، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ئەو بە تۆم بەخشین، (بنی بنو قینقاع)یش کە هاوپەیمانی خەزەرەجییهکان بوون و سەرۆکی خەزەرەجییهکان (سعد بن عبادە) بوو،

(عبدالله بن أبي بن سلول) یش که سەرۆکی مونا فیه کان بووه، هەر له خه زه جیه کان بووه و یه کێک بووه له بریار به ده ستانیان، ئنجا کاتی هۆزی تهوس پیغه مبهری خویان ﷺ لهو بارهوه دواند، پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: (أَلَا تَرَضُونَ يَا مَعْشَرَ الْأَوْسِ! أَنْ يَحْكَمَ فِيهِمْ رَجُلٌ مِنْكُمْ؟ «قَالُوا: بَلَى، قَالَ: فَذَٰكَ إِلَى سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ»، واته: ئه ی کومه لی تهوس! (هۆزی تهوس) ئایا رازی نین پیاویک له خوتان له باره یانه وه دادوه ری بکات؟ گوتیان: با، ئه ی پیغه مبهری خوا! ﷺ، فهرمووی: ئه وه عایدی سه عدی کورپی موعازه.

پیغه مبهری خوا ﷺ پیشتر سه عدی کورپی موعازی له چادرێکدا که هی ئافره تیك بووه له هۆزی ته سلهم، داینا بوو، ئه و ئافره ته پیی ده گوترا: (رَفِیدَة)، که تهویش هەر له مزگه وتی پیغه مبهر ﷺ دا بووه، به لام چادره که هی ئه و ئافره ته بوو، که ئه و ئافره ته عاده تی وابوو برینداره کانی چاره سه رو تیمار ده کردن و، ته نها له بهر خوا خو ی ته رخان کرد بوو بو خزمه تی برینداران و مسو لمانانی نه خوش، پیغه مبه ریش ﷺ به هۆزی تهوسی فهرموو بوو، به خزمه کانی سه عد کاتیك تیره که ی پیکه وتبوو، له چادره که ی روفه یده دا داینین، تا کو لیم نیزی ک بی بو سهردان، ئنجا کاتی پیغه مبهری خوا ﷺ تهوی کرده دادوه له باره ی به نی قورپه یزه وه، هۆزی تهوس هاته لای و، سه عدیان به سواری که ری ک برد، شتیکیان له سه ر ئه و که ره پا خست وه ک جل و کورتان له چه رم بوو، سه عد پیاویکی به خو وه و جوان بوو، دوایی له گه ل خو یان هی نایان بو لای پیغه مبهری خوا ﷺ و، ده یانگوت: (يَا أَبَا عَمْرٍو) {به کونیه که ی بانگیان کردوه، وه ک ریزو حورمه ت}، له باره ی هاوپه یمانه کانت ه وه که له سه رده می نه فامیدا هاوپه یمانت بوون، چاکه کار به، چونکه پیغه مبهری خوا ﷺ بویه ئه و شته ی عایدی تو کردوه، تا کو چاکه یان له گه لدا بکه ی! کاتی ته وان زۆریان دووباره کرده وه گو تی: کاتی ته وه هاته وه که سه عد له رازی کردنی خوا دا، گو ی نه داته سه ر کۆنه کردن و لۆمه ی لۆمه کاران! ئنجا هه ندیک له وان ه ی که له گه لی بوون له هۆزه که ی، گه رانه وه بو لای داروبه ندی (عبد الأشهل) که دیاره قونا غی کی هۆزی تهوس بووه، له و ی هه وائی مه رگی به نی قورپه یزه یان بلا و کرده وه، که سه عد که پیغه مبهر ﷺ

کردووێهتی به دادوهر، له بهر ئهوهی که هاوپهیمانی بهنی قورهبزه بوون له پیش ئیسلام، وا پێدهچێ بپاریکی خهتهریان له بارهوه بدات و، ههوالی مهرگی بهنی قورهبزهیان بڵاوکردهوه، بهر لهوهی سهعد بگاته وی، به هۆی ئهو وشهوه که لیان بیست.

(۲۹) - کاتێک سهعد گهیشه لای پیغه مبهرو ﷺ مسوڵمانان، پیغه مبهری خوا ﷺ فرمووی: (قُومُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ) واته: ههلسن بۆ گهوره کهتان، ئنجا کۆچکه ران له قورهبش دهلێن: پیغه مبهری خوا ﷺ مه بهستی پشتیوانه کان بووه، پشتیوانه کانیش دهلێن: پیغه مبهری خوا ﷺ به گشتیی مه بهستی بووه، ئیدی ئهوهندهی پێویست بکات، ههلهستن که له گوێدریزه که بهیننه خوارێ و، پێی دهلێن: (يَا أَبَا عَمْرٍو) پیغه مبهر ﷺ بۆیه ئهو کارهی به تۆ سپاردوه، تاکو چاکه له گهڵ هاوپهیمانهکانی رابردووتدا بکهی، واته: که له رابردوودا هاوپهیمانت بوون، سهعدیش گوێ: پهیمان و بهلێنی خواتان له سه ربێ، که من چ بپاریک بدهم ئایا هه مان بپار جیه جێ ده کری؟ گوێیان: بهلێ، سهعد، گوێ: ههروه ها ئهو بپاره که دهیده م که سێک له م لایه شه دهگریته وه، [ئاماژهی کرد بۆ ئهو شوێنه ی که پیغه مبهری ﷺ لێبووه، پێی جوان نه بووه بلێ ئایا بپاره که ی من پیغه مبهریش پێوه ی پابه ند ده بێ؟! بهلکو ئاوا ئاماژه ی بۆدا، وهک رێز لێگرتن]، پیغه مبهری خوا ﷺ فرمووی: بهلێ، سهعد، گوێ: (أَنْ تُقَاتِلَ الرِّجَالُ وَتُقَسِّمَ الْأَمْوَالُ، وَتُسَبِّى الدَّرَارِي وَالنِّسَاءَ)، گوێ: من بپارم وایه: پیاوه کانیا ن بکوژرێن و، مāl و سامانیا ن دابه ش بکری و بکریته دهستکه وتی جهنگ و، مندāl و ئافره ته کانیشیا ن به دیل بگیری ن، پیغه مبهری خوا ﷺ فرمووی: (لَقَدْ حَكَمْتَ فِيهِمْ بِحُكْمِ اللَّهِ مِنْ فَوْقِ سَبْعَةِ أَرْقَعَةٍ)، به دلنیا یی تۆ دادوهرییه که ت له باره وه کردن هوکم یکت بۆ دان، که هوکمی خوا یه له سهرووی حهوت ئاسمانانه وه.

(۳۰) - دوا ی ئهوه ی سهعد ی کوپی مو عاز له سه ر داوا ی بهنی قورهبزه: که با یه کێک له هۆزی ئه وس، که هاوپهیمانیان بوون له سهرده می نه فامییدا، بپاریان له باره وه بدات، دوا ی ئه وه ی ئهو بپاره ی بۆ دان، هیندرانه خوار له قه لایه کهیا ن و، پیغه مبهری خوا

ﷺ له مالىکدا له مهدينه به ناوی مالى (بنت الحارث) که ئافره تىک بوو له (بنی النجار) له ویدا کوپکردنه وه و سجنی کردن، دوايی پیغهمبهر ﷺ چوو بو بازارى مهدينه، که تىستا بازارى مهدينه یه و نهو کاته شوینیکی چۆل بووه، له وى چهند خهنده کیکی لیدان و، دوايی ناردی و له گهردنیان دان و، لهو خهنده کانه دا نىژراون، کۆمه ل کۆمه ل ده چوون، له نیویاندا دوژمنی خوا (حیی بن أخطب النضري) یش هه بوو و، ههروه ها (کعب بن أسد القرظي) که نهوانه سه روکی خه لکه که بوون، (حیی) سه روکی به نوو ننه زیر بوو، (کعب) یش سه روکی به نوو قوره یزه بوو، نهو پیاوانه ی کوژران، له نیوان شه شهسه د (٦٠٠) تا کو ههوتسه د (٧٠٠) بوون، نهوانه ی زۆر بلین، ده لاین: (٨٠٠) که س (٩٠٠) که س بوون، به لام نهوانی دیکه ده لاین: (٦٠٠ تا کو ٧٠٠) که س بوون، جووله که کان به (کعب بن أسد) یان گوت: له کاتیکدا که ده یانبردن بو لای پیغهمبهری خوا ﷺ کۆمه ل کۆمه ل، گوتیان: نه ی که عب! پیت وایه چیمان لی ده کات؟ که عب گوتی: ئایا تیهو له هه موو وه ختاندا ههر تیناگه ن؟! نه دی ته ماشا ناکه ن، ههر که س ده چیت ناگه رپته وه و، نه وه ی که بانگ ده کات، ههر بانگ ده کات و، نه وه ش که ده چن ناگه رپته وه؟ سویند به خوا نه وه کوشتنه، ئیدی به و شیوه یه هه تا پیغهمبهری خوا ﷺ لیان بووه و کوتایى پیه تیان، (حیی بن أخطب) یش دوژمنی خوا، هیئرا که پۆشاکیکی فوقاحی له بهر دابوو، (جوړه پۆشاکیکی نایاب و رازاوه)، به لام له هه موو لایانه وه به نه ندازه ی په نجان له قی کرد بوو، بریپووی، بو نه وه ی که سه یك که لپی ده ستین، یاخود به رگه که ی لی داده پنی، لپی به هره مه ند نه بی و، په تیک له لای ملی گریدرابوون کاتیک ته ماشای پیغهمبهری خوا ی کرد ﷺ گوتی: (أَمَّا وَاللَّهِ مَا لُمْتُ نَفْسِي فِي عَدَاوَتِكَ، وَلَكِنَّهُ مَنْ يَخْذُلُ اللَّهَ، يُخْذَلْ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّهُ لَا بَأْسَ بِأَمْرِ اللَّهِ كِتَابٌ وَقَدَرٌ وَمُلْحَمَةٌ كَتَبَهَا اللَّهُ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ، ثُمَّ جَلَسَ فَضَرِبَتْ عُنُقُهُ)، واته: سویند به خوا ره خنهم له خوّم نه گرتوه که دژایه تیم کردووی، به لام ههر که سى خوا تیی بشکینن، تیده شکى، دوايی پرووی له خه لکه که کرد، گوتی: نه ی خه لکینه! فه رمانی خوا قه یدیناکات، نه وه تو ماریکه و نوو سراویکه و جه نگیکه له سه ر (بنو إسرائيل) خوا نوو سیپووی، دوايی دانیشت و له گهردنیان داو کوتایى پیه ات.

(إبن إسحاق) ده لی: له عایشه وه خوا لیی رازیبی دایکی برواداران گوتوویه قی:

له ئافره ته كانيان، ته نيا ئافره تيك كوژرا، ئه ویش ئه وه بوو كه بهرداشيكي، يا خود ده ستاريكي له سه ري را هه لدايه سه ر (خلاد بن سويد) كه يه كيكي بوو له هاوه لان و كوشتوويه تي، وه ك تو له ته نيا ئه وه ئافره ته يان لي كوژراوه، ئه گه رنا ئه واني ديكه هه موويان به ديل گيراون.

(۳۱) - (ابن إسحاق) ده لي: پيغه مبهري خوا ﷺ فه رماني كرد كه له پياوه كانيان ئه وانه يان كه با لڅ بوون و پياون، ته نيا ئه وانه يان بكوژرين، ئه وه ش كه با لڅ نه بوو بي و مندال بوو بي له ني رينه كانيان، به ديل گيراون.

يه كيكي له وانه (عطية القرظي) ده لي: پيغه مبهري خوا ﷺ فه رماني كرد هه ر كه س له به ني قوره يزه كه با لڅ بووه، [كه نيشانه ي با لڅ بوون ئه وه يه، مووي له هه نديكي شويني تايه ت بوو بي، يا خود ديار بي سمي ل و ريشي هاتي، ئه وانه ي كه موويان لي ها ته وه سه رو ريشيان لي ها ته وه، به پياو له قه له م دراون و حوكميان كوشتن بووه]، به لام من گه نجيك بووم ته ماشايان كردم كه جاري مووم لي نه ها ته وه سمي ل و ريشم نه ها ته وون، بويه نه كوژراوم، دياره دوايش مسولمان بووه.

(۳۲) - كوچي دوايي سه عدي كوري موعاز:

كاتيك سه عد تيره كه ي پيده كه وي ده لي: خوايه! ئه گه ر جه نگمان ماوه له گه ل قوره يشدا هه يله، چونكه جه نكم له گه ل قوره يشدا به قه ده ر هيج كه سي ديكه پيخوش نيه، كه سانيك كه پيغه مبهري تو يان ده ركه دوه و، دژايه تي ديني تو يان كه دوه، ئه گه ر جه نگيشمان له گه ل قوره يشدا نه ماوه، با ئه و برينه بي ته كو تايي ژيانم، به لام دلخوشي شم بكه، بينم تو له له به ني قوره يزه ده سي تري ته وه، له ئه نجامي ئه و خيانه ته دا كه كه ردوويانه.

(ابن إسحاق) ده لي: دواي ئه وه ي كاري به ني قوره يزه ته واو بوو، برينه كه ي سه عد ته قيه وه (واته: دووباره خويني لي ها ته وه) و، به شه هيد يي كوچي دوايي كرد، (ابن إسحاق) به سه نه دي خو ي ده لي: پيم گه يشته وه كه جي ريل سه لام ي

خوای لەسەر بێ، کاتیک کە سەعد گیانی دەکیشرێ، دێ بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ کە مێزەرێکی بەستووە لە ئاوریشم و، پێی دەلێ: ئەو موحەممەد! ﷺ ئەو کەسە ی مردوو، کێیە؟ کە دەروازەکانی ئاسمانی بۆ کراونەووە و، عەرشی خوا بوێ لەرزێ؟ پێغەمبەری خوا ﷺ بە خێرای هەڵدەستێ، کە کراسەکە ی لە دوا ی خوێ رادەکیشتی، تەماشای دەکات: سەعد کۆچی دوا ی کردووە.

دیسان (ابن إسحاق) هیناویەتی کە سەعد پیاویکی بە خووە بوو، بە کە لەش بوو، بەلام کاتیک جەنازەکە ی هەڵدەگرن، سووک دێتە بەر دەستیان، هەندیک لە مونا فیکەکان دەلێن: ئەمە پیاویکی زۆر بە خووە و دامەزراو بوو، بەلام بە خوا هیچ جەنازە یە کمان لەووە سووکتر هەڵنەگرتووە! ئنجا ئەو بە پێغەمبەر ﷺ دەگاتەو، ئەویش دەفەرموێ: (إِنَّ لَهُ حَمَلَةً غَيْرُكُمْ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ اسْتَبَشَرْتُ الْمَلَائِكَةَ بِرُوحِ سَعْدٍ، وَاهْتَزَّ لَهُ الْعَرْشُ)، واتە: ئەو جەنازە یە، هەلگرا نیکی دیکە ی جگە لە ئێوە ی هەن، (بۆیە بە دەستی ئێوە سووکە)، بە دلنیا یی فریشتەکان دلخۆش بوون بە روو حی سەعد و، عەرشی خوا ی پەروەردگار بە هۆی کۆچی دوا یی سەعدەو، هەژا.

[هەژان و لە رزینەووە کە، هەندێ لە زانایان وایان تەفسیر کردو، کە عەرشی ش دلخۆش بوو بە روو حی سەعد کە بەرز دەبیتهووە بۆ لای ئاسمان و، هەندیکیش دەلێن: مەبەستی پێغەمبەر ﷺ ئەو بوو کە کۆچی دوا یی سەعد، کاریگەریی هەبوو لەسەر هەموو گەردوون بە سەر و و خواروویەو].

(۳۳) - (ابن إسحاق) دەلێ: لە موسولمانان شەش کەس شەهید بوون، ئەوانیش لە (بنی عبد الأشهل):

۱- (سعد بن معاذ).

۲- (أنس بن أوس بن عتيب بن عمرو).

۳- (عبدالله بن سهل) سی کەس.

له (بنی جشم بن الخزرج وبن سلمة) یش:

۴- (الطفیل بن النعمان).

۵- (ثعلبة بن غنیمة).

۶- (کعب بن زید) تیریکی ناموی پیکهوت نه یانزانی له کوئوهیه و کوشتی.

کهواته: له جهنگی خه نده کدا مسولمانان شهش شههیدیان بوون.

(۳۴)- کوژراوانی هاوبهش بو خوادانه ران، له پوژی خه نده کدا ئه وانیش سی کهس بوون:

۱- له: (بنی عبدالدار بن قصي: منبه بن عثمان بن عبید بن سباق بن عبدالدار) ئه وه تیریکی پیکهوتوه، دواپی له مه که مردوه.

۲- له: (بنی مخزوم: یقظان بن عبدالله بن المغیره) له وانیش ئه و کوژراوه.

۳- (ابن هشام) ده لی: عه لی کوری ئه بوو تالییش، (عمر بن ود بن عبد ود ابن حسن بن عمرو) ی کوشتوه، کهواته: ئه وانیش ئه و سی کهسه یان لی کوژراون.

(۳۵)- (ابن إسحاق) ده لی: له پوژی به نی قوره یزه دا له مسولمانان:

۱- (خَلْدُ بْنُ سُوَيْدِ بْنِ ثَعْلَبَةَ بْنِ عَمْرِو) کوژرا، شههید بوو، که ده ستاریکی به سه ردا به ردرابووه و، زور به خراپی تیکی شکانده و، پیغه مبه ر فهرموویه تی ﷺ پاداشتی دوو شههیدی هه یه: (إِنَّ لَهُ لَأَجْرَ شَهِيدَيْنِ).

۲- (وَمَاتَ أَبُو سَنَانٍ بْنُ مَحْصَنِ بْنِ حُرْثَانَ) ئه ویش به مردنی خوئی کوچی دواپی کردوه، له کاتی کدا که ئابلوو قه ی به نی قوره یزه یان داوه و، هه ر له گوپستانی به نی قوره یزه که ئیستا خه لی لی ده نیژری، له وی به خاک سپردراوه.

کاتیک که خه لی خه نده ک، واته: هاوه لانی که له جهنگی خه نده کدا به شدار بوون، ده گه پینه وه، پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرموویه تی: (لَنْ تَغْزَوْكُمْ قُرَيْشٌ بَعْدَ عَامِكُمْ هَذَا، وَلَكِنْ تَغْزَوْنَهُمْ)، له مه وودوا قوره یش ناتوانن په لاماری ئیه

بدەن و، ھێرش بۆ سەر ئێوە بێن، بەلکو ئێوە لە مەودوا ھێرش بۆ سەر ئەوان دەبەن و پەلاماریان دەدەن، [بە کردەوێش ھەروا بوو، ھەتا جەنگی ئازادکردنی مەککە، ھیچ جەنگ پوویان نەدا، دوایی مەککە ئازاد کراو لە دەسەڵاتی شێرک و ھاوبەش بۆ خوا دانەران پاککرایەوێو بوو بە شاریکی ئیسلام تێدا بەرپاکراو].

لە تۆرە کۆمەڵایەتیەکان لەکەلتانی

Stay in touch on social media

نەن مەمک عێز موانع النواصل الاجتماعی

Alibapir

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

Alibapir/علي بابير

علي بابير/Alibapir

کەلتانی

لەکەلتانی مەکتەبی مامۇستا عەلی بابیر

مەسەلە گەزەکان

مهسه له ی یه کهم: چاکه ی خو بیرخستنه وهی خوا ﷺ بو پرواداران که دوا ی ئابلوو قه درانیان له لایه ن ئه حزابه وه، بایه کی به هیزو فریشته کانی ناردوون و، هه رچهنده مسو لمانان له و په ری ته نگانه دا بوون و، زور توند راته کیتراون، به لام خوا له فریایان هاتوه و، ده ربازی کردوون:

خوا ده فهرمو ی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۝٩ إِذْ جَاءَكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونًا ۝١٠ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ۝١١﴾

شیکردنه وهی ئه م ئایه تانه، له یازده بر گه دا:

١- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، ئه ی ئه وان ه ی پرو اتان هی ناوه! له م سوو ره ته مو باره که دا خوا ﷺ شه ش جا ران، ئه و رسته یه ی دوو باره کردو ته وه، که ئه مه جا ری یه که میانه، له و شه ش جا ره ی که له سوو ره تی (الأحزاب) دا، خوا ﷺ بانگی پرواداران ده کات، به ناز ناوی ئیمان، یانی: ئه ی ئه وان ه ی پرو اتان هی ناوه! به و شتانه ی که پێویسته پروایان پێ به یین، پروا هی نان به خوا ﷺ، به فریشته کانی خوا، به کتێبه کانی خوا، به پێغه مبه رانی خوا، به پوژی دوایی و، به هه موو ئه و شتانه ی که پێغه مبه ری خوا ﷺ هه والی پێ دا و ن له خوا وه.

٢- ﴿أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ﴾، چاکه ی خوا به سه ر خو تانه وه یاد بکه نه وه، واته: چاکه کردنی خوا له سه ر خو تانی یاد بکه نه وه، بیه یینه وه بیر خو تان، له بیر تان بی، ئایا رووی دواندن ته نیا له ها وه لانی پێغه مبه ره ﷺ؟ پێموایه نه خیر، ئه گه رنا خوا ده ی توانی بفه رمو ی: (یا صحابه رسول الله)، یان: (یا ایها الصّحابه)، به لام که ده فهرمو ی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، له هه موو قور ئاندا ئه و ته عبیره زور دوو باره بو ته وه، بو ئه وه یه که ئیمه ش ئیستا ئه و چاکه یه ی خوا که ئه و کاته له گه ل پێغه مبه ر ﷺ و ها وه لانی پرواداری دا کردوویه تی، له گه ل ئیمه ش دایه و، له گه ل مسو لمانانی پێش ئیمه ش دایه و، له گه ل

مسوڵمانانی دواى ئىمه شه، كه واته: ئه ي پروادارينه! يادى چاكه و چاكه كردنى خوا به سهر خوئانه وه بكه نه وه، چ به نسه ت هاوه لانه وه خوا لىيان رازىيى، كه يه كه مين جىلى پرواداران بوون، چ به نسه ت جيله كانى دوايشيان، ئايا ئه و چاكه يه، چى بوو؟

(۳) - ﴿إِذْ جَاءَ تَكُمْ جُنُودٌ﴾، كاتى كه سهر بازانيك بوئان هاتن، ئه مه زه مينه خوئكرده بو فهرمايشتى خوا كه دوايى دى، كه شوينى چاكه كارى و منه قى خوايه.

ئىنجا ئه و سوپايه ي بو مسوڵمانان هاتن، سى هيژى سهره كى بوون:

أ- قوره يش و هاوپه يمانه كانيان له (أحابيش).

ب- (عطفان) و هاوپه يمانه كانيان.

ج- هوژى به نى قوره يزه كه په يمانيان شكاند بوو، به لىيان هه لوه شاند بووه و له پشته وه را ويستيان خه نجه رى غه در له مسوڵمانان بده ن.

(۴) - ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِم رِيحًا وَجُودًا لَّمْ تَرَوْهَا﴾، ئىمه ش يه كسه ر بايه ك و سهر بازانيك كه ئيوه نه تان ده بينن، ناردمانه سهر يان.

وشه ي (ريح) له قورئاندا به زورى بو سزادان به كارها توه، كه زانايان گوتوو يانه: (رِيحُ الصَّبَا، وَكَانَتْ بَارِدَةً وَقَلْعَتِ الْأَوْتَادَ وَالْأَطْنَابَ)، باي (صه با) بوو زور سارد بوو گولمىخ و په ته كانى چادره كانى هه لكه ندن، باي صه با وه ك خاوه نى (مفردات ألفاظ القرآن)^(۱)، ده لى: (الصَّبَا: الرِّيحُ الْمُسْتَقْبَلَةُ لِلْقِبْلَةِ)، ئه و بايه ي كه به ره و رووگه (قبيلة) دى، دياره با له هه ر شوين و ده قهرىك ناوئى هه يه، بو وينه: له پشه ر جوړىك باي توندو وشك، پئى ده گوترى: باي ژوورو، له سليمانى پئى ده گوترى: ره شه با، به لام بايه ك كه له خوارووه وه دى، پئى ده گوترى: شه مال، له به ر ئه وه ي فينكه و به سهر ده رىادا دى، به نسه ت هه ندىك شوينه وه له وانه يه پئى بگوترى: باي رۆژه لات، له هه ندى شوين پئى ده لىن: باي رۆژئاوا، له هه ندى شوين: باكووره، يان باشووره، يان باي قبيله يه.

ئىنجا ئەو باي صەبايە زۆر بەھىزىو سارد بوو، سىنگ و گۆلەمىخى چادىرەكانى
كە پىيانانەو بەستبوونەو، پەتەكانىشيان كە لە سىنگەكانيان خستبوون،
هەموويان هەلقەندن، واتە: بايەكى بە ھىزى مالى كاۆلكەر بوو، ھەر ھە
سەربازانىك كە نەتاندەبينىن، (جنود) پىي دەگوتى: كۆي كۆ (جمع الجمع)،
چونكە (جنود) كۆي (جند)ە، (جند)يش كۆي (جندى)ە، واتە: سەرباز.

(۵)- ﴿وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا﴾، خواش بينەرى ئەو بوو كە دەتاندە، واتە:
حال و بالى سەختى ئىوھى دەبينى، بۆيەش خوا باي نارە سەر دوژمنەكانتان، ھەر ھە
فرىشتەشى ناردن بۆ سەر دوژمنەكانتان، كە ترسيان بخەنە دل و، دلى ئىوھش بە ھىز بەكن.

(۶)- ﴿إِذْ جَاءُوكُم مِّنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ﴾، (ئەمە بە نەسبەت شارى مەدينەو)،
واتە: لەسەر ووتانەو ھاتن و، لە خوار ووتانەو ھاتن.

(۷)- ﴿وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ﴾، ياد بەكەنەو كاتىك كە چاوەكان ئەبلەق بوون و كەوتوونە
جوولە جوول، (الرَّيْغُ: الميل عَنِ الْإِسْتَوَاءِ وَالْإِنْحِرَافِ)، (زيغ) ئەوھى كە چاوە ھەر جارە
بەلایە كدا بسوورى، چاوتان دەسووران.

(۸)- ﴿وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ﴾، دلەكانىش گەيشتنە گەرووان، (الْحَنَجْرَةُ: مُنْتَهَى
الْخُلُقُومِ)، واتە: كۆتايى قورگ پىي دەگوتى: (حُنْجَرَةٌ) واتە: قورقوراكە.

(۹)- ﴿وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظَّنُونَا﴾، گومانى جوړاو جوړتان بە خوا دەبردن، (ظنون) كۆي
(ظن)ە، (أل) بۆ ناساندنى تىكرا (التعريف للجنس)ە، چەندان جوړە گومانتان بە خوا
دەبردن، وشەي (ظنوناً) بە ئەلىفیش خویندراو تەو: (وتظنون بالله الظنونا) ھەر ھە
سەر (فتحة)يش خویندراو تەو: (وتظنون بالله الظنون).

ئایا گومانەكانيان چۆن بوون؟:

أ- ھەبوو گومانى وابوو كە خوا لە فریایان دى و، يارمەتییان دەدات و پشتیان دەگرى.

ب- ھەبوو گومانى وابوو، كە نەخیر خوا بە گورگان خواردوويان دەدات و لىيان ناپیچیتەو.

ج- ھەشبوو رەنگە لەو نىوانەدا بوو بى.

(۱۰) ﴿ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ ﴾، لەو کات و لەو شوێنەدا، پرۆاداران جەربێزان، (هُنَالِكَ) هەم ناوی شوێنە، هەم ناوی کاتە، (هُنَالِكَ) لەو کاتەدا، یان لەو شوێنەدا، ئەسڵی خوێ (هُنَالِكَ) بۆ شوێنە، بەلام جاری وا هەیه ناوی شوێن و کات، لە جیاتی یە کدی بەکار دێن، لەو کات و لەو شوێنەدا پرۆاداران تاقیکرانەوه.

(۱۱) ﴿ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴾، زۆر بە سەختی تێکەوه راشەقێزان و پاتەکیزان.

ئەوهی لێرەدا پێویستە باسی بکەم، ئەوهیه: خوا خاتری هیچ کەس ناگرێ، لە کاتی پروونکردنەوهی راستییەکاندا، لێرەدا خوا واقعیی مسوڵمانان و پرۆاداران و هاوێلانی بەرپرسی پێغەمبەر ﷺ چۆن بوو، ئاوا دەیخاتە پروو، بۆ ئەوهی پەند وەر بگرن، ئەوانەیان کە بێهێز بوون و، یان بێهێزیان دەربپروو، جاریکی دیکە پەند وەر بگرن و، بێهێزەبن لە بەرانەر سەختی و ناپەختییەکاندا، وەك لە سوورەتی (آل عمران) دا، کە خوا دەفەرموێ: ﴿ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ﴾ ۱۵۲ واتە: هەتانبوو دنیای دەویست و، هەتانبوو پڕۆی دوایی دەویست، یەکی لە هاوێلان، دەلی: هەتا ئەو کاتە نەمەزانی کە تێماندا هەیه، مەبەستی زیاتر دنیایە، واتە: دەستکەوتی جەنگی، هاندەرە سەرەکییە کە ئەوه بوو کە هاتووە بۆ جەنگی ئوحوود، ئەوانەش حیسابیان لە کوێ سوپایە کە تێکدا، کە بە تەماعی کوێکردنەوهی دەستکەوت و غەنیمەتەوه، هاتبوون، فەرمانی پێغەمبەریان شکاندو ﷺ، ئەوهش بوو هۆی ئەوهی دوژمن، ئەو شوێنە ی ئەوان بگریتهوه و، سەرەنجام جەنگی ئوحوود بدۆرێن.

هەر وهەها لە سوورەتی (الأنفال) دا کە خوا ﷻ لە بارە ی مسوڵمانانەوه، کە بەرهو گرتنی کاروانە کە ی (أبو سوفیان) دەچن، دەفەرموێ: ﴿ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ ﴾ ۷، ئێشەش دەتانویست ئەوهی دێکی پێوه نیە بۆ ئێشە بێ، واتە: حەزتان نەدەکرد کە لە گەڵ سوپایە کە ی (أبو جهل) دا، پرووبە پروو بنهوه، کە هەزار (۱۰۰۰) کەس بوو، حەزتان دەکرد کاروانە کە بگرن، کە نیچیریکی توو ک نەرم و، پاروویەکی ئاسان بوو، خوا لە پروونکردنەوهی

راستییه کاندای خاتری کەس ناگری، هەر وه ها یه کێک له کافرەکان چاکه یه کی هه بی،
باسی ده کات و، بر وادارانی ش ته گهر خالیکی بیه یزیان هه بی و کهم و کورپییه کیان
هه بی، ده یخاته روو.

مه سه له ی دووهم:

باسی هه لویستی به زیوانه و ترسنۆکانه ی مونا فیق و دلنه خو شه کان و
خۆ دزینه وه یان به پاساوی پووچ و درۆ و، بلاوکردنه وه ی ترس و له رزو، فه رمانکردنی
خوا به پیغه مبه ره که ی ﷺ که سه رزه نشت و سه رکۆنه یان بکات:

خو! ﴿۱۳﴾ دەفه رموی: ﴿وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا﴾ ﴿۱۴﴾ وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَتَّهَلَّ يَتْرَبُ لَا مَقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَعِذُّ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿۱۵﴾ وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سَأَلُوا الْفِتْنَةَ لَأَنزَلْنَاهَا وَمَا تَلَبَّثُوا فِيهَا إِلَّا بَسِيرًا ﴿۱۶﴾ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهِدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُؤَلَّفُوا أَلَا ذُبُرٌ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ﴿۱۷﴾ قُلْ لَن يَنْفَعَكُمْ الْفِرَارُ إِن فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذَا لَا تُمْنَعُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿۱۸﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِيكُمْ مِّنْ اللَّهِ إِن آرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ آرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَحِذُّونَ لَهُمْ مِّنْ ذُنُوبِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿۱۹﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایەتانه، له نۆژده (۱۹) بڕگه دا:

۱- ﴿وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا﴾
یاد بکەوه! کاتیکی مونا فیکه کان و ئەوانه ی دلیان نه خویشی تێدایه ده یانگوت: خو او
پیغه مبه ره که ی به س به ئینی فریوده ریان پێداوین.

(الْمُنَافِقُونَ: الْكَامِلُونَ فِي التَّفَاق)، ئەوانه ی که مونا فیکی ته و او عیار بوون، واته:
ئەوانه ی له دڵدا کافر بوون، به لām به پوالت خو یان به مسو لمان پێشان
ده دەن، ئەویش له چیه وه هاتوه؟ له (نفق) و (نافقاء) هوه هاتوه، (نافقاء)
یش کو نی جرحه و دوو سه ری هه ن، لێره وه تینی بو هات له و یوه ده ره چێ،
مونا فیکیش دوو رووی هه ن، له لای مسو لمانان به روویه ک خو ی پێشاند ه داو، که
ده گه رێته وه لای ئەهلی کوف ریش به روویه کی دیکه: ﴿وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَالُوا
ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُونَ﴾ ﴿۱۴﴾ البقرة، واته:
کاتیکی به بڕوادارن ده گه ن، ده ئین: ئیمه بڕوادارین و بڕوامان هی ناوه، کاتیکی
ده چنه وه بو لای سه رکرده کانیان و شه ی تانه کانیان ده ئین: ئیمه له گه ل ئیوه ی ن،
ئیمه ته نیا گالته که رین (به مسو لمانان).

﴿وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ﴾ ئەوانەى دلیان نەخۆشیی تیدا ھەیه، لێرەدا وشەى (مرض) نەخۆشیی بە مانای گومان و دوو دلییه، کەواتە: (وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ) واتە: (الْمُتَرَدِّدُونَ بَيْنَ الْإِسْلَامِ وَالْكَفْرِ)، ئەوانەى کە لە نێوان ئیسلام و کوفردا، ھەر لە لەرەلەر و لەقەلەق دابوون، نە مسوڵماننیکى بە ھەق بوون، نە کافرێکى موئەلەق بوون، بەلکەو دڵنەخۆشیکى بە لەقە لەق بوون، ئەوانە چیان دەگوت؟

﴿مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا﴾ دەیانگوت: خواو پیغەمبەرەکەى ﷺ تەنیا بەلێنى فریودەریان بە ئیمە داو، (الْغُرُورُ: ظُهُورُ الشَّيْءِ الْمَكْرُوهِ فِي صُورَةِ الْمَحْبُوبِ)، (غرور) بریتى ھەوە کە شتێکى ناخۆشویستراو ناپەسندو خراپ، لە شیوەیەکی جواندا بێتە بەرچا، کە ئەو فریودانە، بۆ وێنە: کەسێک شتێک بۆ کەسێک دەبات، پۆلەتەکەى زۆر جوانە، بەلام نێوەرۆکەکەى وێرانە، دەلێ: فلانکەس فریوى دام، واتە: شتێکى کە بە پۆلەت جوان بوو، بەلام بە نێوەرۆک وێران بوو، بۆ منى ھێنا، یاخود شتێک کە لە حەقیقەتدا باش نەبوو، بە شیوەیەکی جوان خستى بەرچاوم، ئەوانیش دەیانگوت: خواو پیغەمبەرەکەى ﷺ تەنیا بەلێنى فریودەر زرق و برق و بریقەداریان بە ئیمە داو.

٢- ﴿وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ﴾، یاد بکەو! کاتێک کە کۆمەلێک لەوان گوتیان: ئەى خەلکى یەثریب مانەو یان: شوینی مانەو بۆ ئێو نیه.

ئەجا لە ھەندى لە تەفسیرەکاندا ناوى ھەندى لە کەسەکان دێن، ھەندى گوتووین: (أوس بن قیظي) بوو، ھەندى گوتووین: (عبدالله بن أبي بن سلول) بوو، کە پەنگە ئەوانەش بووبن و، ھى دیکەش بوو بن، بەس خوا بۆ خوێ دەزانى کى و کى و چەند کەس بوونە، بەلام خوا دەفەرموى: کۆمەلێکیان گوتیان.

﴿يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ﴾: (یثریب) ناوى شارى مەدینە بوو بەر لەوھى پیغەمبەر ﷺ بچى، دواى چوونی پیغەمبەر ﷺ ناوى لێناو: (المدينة)، یان (مدينة

الرسول)، يان (المدينة المنورة)، دەیانگوت: ئەى خەلکى يەثریب! مانەوەتان بۆ نیه، (مَقَام) خوینراویشەتەو: (مَقَام)، (لا مَقَام لکم)، مانەو، یاخود شوینی مانەو بۆ ئیو نیه لیرە (مَقَام) ناوی شوینە، واتە: (مكان القيام)، کەواتە: (مَقَام) (مَقَام) واتاکەیان لیک نیزیکە، (مَقَام) هەم بە مانای وەستان دى، هەم بە مانای شوینی وەستان دى، بەلام (مَقَام) واتە: شوینی لى راوەستان، واتە: شوینیک نیه ئیو لى میننەو.

۳- ﴿فَارْجِعُوا﴾ بگەرینەو، بۆ کو؟ یانی: بۆ ماله کانتان، واتە: مەیدان چۆلکەن، ئیرە شوینی شەر کردن نیه، ئەم جەنگە جەنگیک نیه، کە ئومیدیکتان هەبى بیبەنەو.

۴- ﴿وَيَسْتَعِزُّنَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ النَّبِیَّ﴾ کۆمەلێکیشیان مۆلەتیان لە پیغەمبەر ﷺ وەردەگرت، ئەمانەش کۆمەلێکی دیکەن، کۆمەلێکیان هەر خەریکی بلاوکردنەوێ ترس و لەرز و پروپاگەندە بوون، وایاندەکرد کە مسولمان بلاوێ لى بکەن و بچنەو مالى خویان، کۆمەلێکیشیان مۆلەتیان لە پیغەمبەر ﷺ وەردەگرت:

۵- ﴿يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ﴾ دەیانگوت: ماله کانی ئیمە بۆشن، (العَوْرَةُ: الشَّقُّ فِي الثَّوْبِ أَوْ الْبَابِ، الثَّغْرَةُ: الْخَلْلُ)، (عَوْرَةٌ) هەم بە مانای درزو کەلینیک دى، کە لە دەرگادا بى، لە دیواردا بى، لە بەرگ و پۆشاکیدا بى، هەر وەها بە مانای کەلینیک دى و، بە مانای بۆشایی دى، واتە: ماله کانی ئیمە بۆشاین، هیچ شتیکمان بە دەورەو نیه، یاخود بە ئاسانی زەفەر بە ماله کامان دەبردی.

خواش دەفەرموی:

۶- ﴿وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ﴾ لە حالیک دا ماله کانیان بۆش نەبوون، چۆل نەبوون، ماله کانیان ئەو نەبوو کە بە ئاسانی زەفەریان پێردی، چونکە لەو کاتەدا شاری مەدینە مەحکەم کرابوو، هیژیکى فیداکاری جەنگاوەری زۆر مەرد دەپاراست، پاشان خەندەکیش لێدراوو لەو شوینانەدا کە دوژمن بتوانی بە پێرۆ بۆیان بى، یان بە سواری ولاخ، شوینەکانی دیکەش دیوارو قەلاو بورجیان لیبوون و تێیان دا تیشکە گیراوه، بۆیه خوا دەفەرموی:

ماله كانيان بۆش نه بوون و، كه لىنى تىدانه بوو دوژمن به ئاسانى زه فهريان پىبات.

(۷) - ﴿إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا﴾: ته نيا مه به ستيان را كردن بوو، (مَا يُرِيدُونَ إِلَّا الْهَرُوبَ) ته نيا مه به ستيان را كردن و هه لاتن بوو له دوژمن.

(۸) - ﴿وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سَأَلُوا الْفِتْنَةَ﴾: ئه گهر دوژمن له لايه كانى شار (ى مه دينه) لىيان وه ژووركه وتبايه، ئنجا داواى فیتنه يان لىكرابايه، (الْأَقْطَارُ: جَمْعُ قُطْرٍ، الْجَانِبِ وَالنَّاحِيَةِ)، لا، ته نىشت، يانى: له هه رلايه كى مه دينه وه، دوژمن لىيان وه ژووركه وتبايه.

﴿ثُمَّ سَأَلُوا الْفِتْنَةَ﴾ (فِتْنَةٌ) ده گونجى به ماناى شيرك بى، واته: داوايان لىكرابايه مو شريك بن، يان هه ئبگه پىنه وه، يا خود داوايان لىكرابايه: فیل و پیلان له دژى مسولمانان بکهن، ئه گهر ئاوايان لى داوا کردبايه.

(۹) - ﴿لَا تَوْهَا﴾: ئه وهى داوايان لىكرابايه ده ياندا، ده يانبه خشى، خوینراویشه ته وه: (لَا تَوْهَا) ئه وهى داوايان لىكرابايه، بۆى ده چوون و، سهريان پىوه نه بوو.

(۱۰) - ﴿وَمَا تَنْبَشُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا﴾: كه مي كيش نه با له جبهه جى كى ردى ئه م داواكارى به دا (كه چوونه، يا خود: پىدانى ئه وه يه كه لىيان داوا ده كرى)، نه يانده وه خراندا، (لَيْشَ: أَيِ اسْتَقَرَّ، أَيِ: مَا أَبْطَأُوا بِهَا)، كه مي ك نه بى نه يانده وه خراندا، زوو ئه و داواكارى به يان جبهه جى ده كرد.

كه ئه مهش جوړى كه له گالته پى كى ردىيان.

(۱۱) - ﴿وَلَقَدْ كَانُوا عَاهِدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُؤَلُّونَ الْأَدْبَرَ﴾: ئه وانه پىشت به لىن و په يمانيان به خوا دابوو كه پشت هه ئناكهن، راناكهن و هه ئنايهن.

﴿لَا يُؤَلُّونَ الْأَدْبَرَ﴾ (الْأَدْبَارُ: الظُّهُور) واته: پشتيان ناكه نه دوژمن، (التَّوَلَّى: التَّوَجُّهَ بِالشَّيْءِ)، واته: پشتيان روو پىناكه نه دوژمن، كاتى ئىنسان پشتى خوئى روو پىنده كاته دوژمن، ماناى وايه را يكردوه، به لام ئه گهر سينگى خوئى بداته

دوژمن، مانای وایه له گه‌لی ږووبه ږووبۆتهوه.

(۱۲) ﴿وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا﴾ به‌لینى خواش لى ده‌پرسیتتهوه، واته: هه‌ر به‌لینیک که مرو‌ف له‌گه‌ل خوا‌دا ده‌یدا‌ت، لى‌پرسینه‌وه‌ی له‌سه‌ر ده‌کړى و، لى ده‌پچریتتهوه.

(۱۳) ﴿قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمْ الْفِرَارُ﴾ (خوا به‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموى): بلى: ږا‌ک‌ردن سوود‌تان پى نا‌گه‌یه‌نى.

(۱۴) ﴿إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ﴾ ته‌گه‌ر له‌ مردن، یا‌خود له‌ کوشتن ږا‌ب‌که‌ن، واته: ته‌گه‌ر به‌و ده‌رده‌ش نه‌مرن و دوژمن‌یش نه‌یا‌ن‌کوژى، به‌ ده‌ردى‌کى دیکه ده‌مرن، ته‌گه‌ر به‌وه‌ش نه‌مرن که ئیستا چاوه‌ړى ده‌که‌ن، به‌ شتى‌کى دیکه ده‌مرن، سه‌ره‌ن‌جام خه‌لک هه‌مووى ده‌بى مردن به‌چى‌ژى.

(۱۵) ﴿وَإِذَا لَا تُمْنَعُونَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ (ئنجا ته‌گه‌ر راش بکه‌ن له‌ دوژمن و پشتیش بکه‌نه دوژمن و، شوینى مه‌ترسییدا‌ریش به‌ حیسابى خو‌تان به‌ جى‌بى‌لن): دیسان که‌مى‌ک نه‌بى به‌هره‌مه‌ند نا‌کړین، واته: له‌ دواى ږا‌ک‌ردن ماوه‌یه‌کى که‌م ده‌ژین، چونکه ژیا‌نى دنیا هه‌رچونى بى که‌مه.

(۱۶) ﴿قُلْ مَنْ ذَا الَّذِیْ يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ﴾ بلى: کى‌یه‌ ته‌و که‌سه‌ی له‌ خوا ده‌تان‌پا‌ر‌یزى؟! (العِصْمَةُ: الوَقَايَةُ وَالْمَنْعُ مِمَّا يَكْرَهُهُ الْمَعْصُومُ)، (عِصْمَةٌ) بریتیه له‌ خو‌پا‌را‌ستن و به‌رگ‌ری له‌ خو‌ک‌ردن له‌ شتى‌ک، که‌ ته‌و که‌سه‌ی ده‌پا‌ر‌یزى، ږقى لى‌یه‌قى، بلى: کى له‌ به‌لای خوا ده‌تان‌پا‌ر‌یزى؟،

(۱۷) ﴿إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا﴾ ته‌گه‌ر (خوا) بیه‌وى خراپه‌تان تووش بکات، (السُّوءُ: مَا يَسُوءُ الْإِنْسَانَ وَيُتَضَرَّرُ بِهِ)، (سوء): هه‌ر شتى‌که که‌ بو مرو‌ف خراپ بى و، بو‌ی مایه‌ی زیان بى.

(۱۸) ﴿أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً﴾: یا‌ن ته‌گه‌ر خوا بیه‌وى به‌زه‌بی‌تان له‌گه‌ل‌دا بنوینى، کى ده‌توانى نه‌هیلنى ته‌و به‌زه‌بی‌یه‌ی خوا بو‌ تى‌وه بى؟ واته: ته‌گه‌ر خوا بیه‌وى زیانتان لى

بدات، هیچ کەس ئەو زیانەتان لێ دوور ناخاتەو، هەروەها ئەگەر خواش بیهوێ: بەزەیی لەگەڵ ئێوەدا بنوێنێ و، چاکەیهکتان لەگەڵدا بکات، هیچ کەس ناتوانێ پەرچ و کۆسپ بخاتە بەردەم بەزەیی و چاکەیی خواوە.

(۱۹) - ﴿وَلَا يَحْذُرُونَ لَهُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾، ئەوان جگە لە خوا هیچ سەرپەرشتیارێک و پشتیوانێکیان وە چنگ ناکەوێ.

﴿وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾: (وَلِي: مَن يَتَوَلَّى غَيْرَهُ)، ئەوێ جگە لە خۆی سەرپەرشتیی دەکات، بەلام (نَصِير: مَن يَنْصُرُ غَيْرَهُ)، ئەو کەسێ جگە لە خۆی پشتیوانیی دەکات، دیارە سەرپەرشتییکردن زۆر بەهێزترە لە پشتیوانییکردن، پشتیوانییکردن جاریک، لە هەلۆیستیکدا پشتیوانیی دەکات، بەلام سەرپەرشتییکردن ئەوێ کە بەردەوام سەرپەرشتیەتی و مشوورخۆریەتی و چاودێریەتی.

له نۆره كۆمهڵایهتییهكان لهكەڵانین
Stay in touch on social media
نەن شەمەر عەر موافق التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

پاڤیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابێر

پاڤیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

سەل بابێر/ AliBapir

سەل بابێر/ AliBapir

کەتلی

پاڤیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابێر

مەسەلە ی سێیەم:

باسی کەسانیکی پروپاگەندە چیی، خەڵک ترسێنەری چرووک و ترسنۆک و زماندریژ، کە دواى بڵاوبوون و پوشتنی حیزب و سوپا گەمارۆدەرەکانی مەدینەش، پروایان نەدەکرد پوشتن و، خۆزگەشیان دەخواست لە بیابان بوونایەو، بەس لە

دووره وه هه والی مسولمانان زانیایه:

خو ﷺ ده فهرموئ: ﴿قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ (۱۸) أَشْحَةً عَلَيْكُمْ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْنِي عَنْهُ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَفُوكُمْ بِالسِّنَةِ جِدَارٍ أَشْحَةً عَلَى الْخَيْرِ أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاحْبِطْ اللَّهُ أَعْمَلَهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿۱۹﴾ يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُوا فِي الْأَعْرَابِ يَسْتَلُوتُ عَنْ أَنْبَائِهِمْ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا﴾ (۲۰) ﴿

شیکردنه وهی ئهم ئایه تانه، له نۆزده بر گه دا:

(۱) - ﴿قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ﴾ به دنیایی خوا نه وانه له ئیوه ده زانی که خه لک گیره وه وهن، (عاقه عن گدا: منعه ونبطه عنه، والتضعیف للشدة مثل: قطع الحبل، وغلقت الأبواب)، (عاقه عن گدا) واته: گیرایه وه له وه، دواي خست، به لام که ده فهرموئ: (معوقین، عوق، یعوق، فهو معوق)، که گیره (شدة) ی خراوه ته سهر بو سه ختی کاره که یه، وه ک: (قطع الحبل) په ته که ی پچری، به لام (قطع الحبل) واته: زور به قوه ت پچری، یان بر بری کرد، یان (غلقت الأبواب) ده رگا کانی داخستن، به لام (غلقت الأبواب) واته: زور به مه حکمه دیخستن، یان: ده رگای زوری داخستن، که واته: (المعوقین منکم) واته: نه وانه ی زور به سه ختی خه لکی په ک ده خه ن و، خه لکی له جهنگ ده گیرنه وه وه سارد ده که نه وه.

(۲) - ﴿وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا﴾، بیژهران به برایه کانیان: وهرن بو لای ئیمه، (هلم: اسم فعل أمر: أقبل للواحد والمثنى والجمع والمذكر والمؤنث)، واته: وهرن بو لای ئیمه، ئهمه ناوی کار (اسم فعل) ه، به لام بو فهرمانه، که بو تاک و دووان و کوو، بو ئیر و می به کاردی.

(۳) - ﴿وَلَا يَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا﴾، که میکیش نه بی ناچنه جهنگ، (البأس: الحرب)،

جەنگ، واتە: بایى ئەوەندە کە لۆمە لە خوڤیان دووربخەنەو، یاخود تۆمەتبار نەکرین بە ترسنوکی، ھەر بایى ئەوەندەو بایى شەرمی پروان دەچن.

۴- ﴿أَشْحَةً عَلَيْكُمْ﴾، (أَشْحَةُ جَمْعُ شَحِيحٍ، وَالشُّحُّ: الْبُخْلُ بِمَا فِي الْوَسْعِ مِمَّا يَنْفَعُ الْغَيْرَ)، (شَحٌّ) بریتى ھەوێ شتێک کە لە توانادا ھەبێ، چرووکی و پزیدی بنوینی، شتێک کە سوود بە بەرامبەرە کەت دەگەینێ، ئامادە نەبێ بەکاری بێنی و خەرجی بکە، (أَشْحَةُ عَلَيْكُمْ) لەسەر ئێوە زۆر چرووکن، یانی ھیچ جوړە سوودیکتان پێناگەین، نە ماددیی و نە مەعنەوی، ھەر خێرو چاکەیکە بۆ ئێوە سودبەخش بێ و بە دەست ئەوان بێ، دەستی لێدەگرنەو.

۵- ﴿فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ﴾، کاتی ترس ھات، ھاتن مەجازیکی زانراوە بۆ پەیدا بوون و پرودانی شتێک، دەگوێری: (جَاءَ الْعَدُوُّ)، یان (جَاءَ الْخَوْفُ)، یان (جَاءَ الْخَطَرُ)، مەبەست لە ترس لێردا، مەترسی ھاتن و پەیدا بوونی جەنگ، ئەگەر جەنگ بقیوێ.

۶- ﴿رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ﴾، دەیانبینی، تەماشایان دەکردی، چاویان دەسووران، وشە (دور، دوران) بریتى ھەوێ شتێک کە وەک دەستار بسوورێ، یان وەک بەرداش، ئەمیش بۆ ویناکردنی حالەتی تەماشاکردنەکیانە، تەماشاکردنیکی ترسنوکانە پێ ترس و لەرز، کە بابای زۆر ترساو و خەجلاو بە ھەردوو چاوەکانی تەماشای ئەملاولا دەکات، مەترسی ھەبێ داخۆ لە کوێوە ترسەکی بۆ دێ، لە کوێوە ئەوەی کە ھۆکاری مەترسییەتی، بۆی دێ؟ بۆیە چاوە ھەموو لایاندا دەگێرێ.

۷- ﴿كَأَلَيْكَ يَعْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ﴾، وەک کەسێک کە لە کاتی مردندا، بێھوشیی بەسەردا دێ، و، چاوی ئەبەلق دەبن و دین و دەچن.

۸- ﴿فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ﴾، ئنجا کاتێک ترس ڕەویەو ڕۆیشت.

۹- ﴿سَلَفُوكُمْ بِالْأَسِنَّةِ جِدَادٍ﴾، بە زمانە تیژەکانی خوڤیان لێتان دەدەن، (سَلَفُوكُمْ: أَيِ عَصُوكُمْ بِالْأَسِنَّةِ ذَرِبَةً)، واتە: بە زمان بڕندەکانیان لێتان دەدەن، قسەتان پێدەلێن، توانج و

پلارتان تىده گرن، (السُّلُقُ: قُوَّةُ الصَّوْتِ وَالصِّيَاحِ، سلقوكم: طَعَنُوكُمْ، وَحِدَادُ: جَمْعُ حَدِيدٍ: كُلُّ شَيْءٍ نَافِذٍ)، (سَلَقُوكُمْ: ضَرَبُوكُمْ) واتە: بە ھىز لىتان دەدەن، زمانە كانيان، ھەك نشتەرو تىرن لىتان دەدەن، زمانە كانيانى تەشبیھ کردوون بە تیغە بڕندە كانە ھەو، قسەى پىگوتنەكەى چواندوون بە لىدانە ھەو، (حداد) كۆى (حديد)ە، (حديد) ھەر شتیکە كە لە شتیک بچیتە ھەرى و بىپرى، واتە: زمانە كانيان لە ئیو ھەگەردە ھەن.

(۱۰)- ﴿أَشْحَةً عَلَى الْخَيْرِ﴾: ئەوانە چرووكن بەرانبەر بە ھەر چاكەيەك، واتە: ھىچ چاكەيەكتان پىناگەيەن، نە چاكەى ماددىي نە مەعنەوى.

(۱۱)- ﴿أُولَئِكَ لَمْ يُولَمُوا﴾، ئا ئەوان پروايان نەھىناو، ھەر لە بنەرەتدا پروايان نەھىناو، ياخود لەو ھەلۆستەياندا پروايان نەھىناو ھەروادارنەبوون، بۆيە:

(۱۲)- ﴿فَلَحَبَطَ اللَّهُ أَعْمَلَهُمْ﴾، خوا كەردە ھە كانيانى ھەلۆھەشاندوونە ھەو، (الْحَبَاطُ: جَعَلَ الشَّيْءَ حَابِطًا، وَالْحَبَطُ: فَسَادٌ مَا يُرَادُ بِهِ الصَّلَاحُ وَالنَّفْعُ، أَحْبَطَهُ: أَبْطَلَهُ)، (إِحْبَاطُ) ئەو ھە شتیک (حابط) بەكەى، (حابط) یش واتە: شتیکى كەوتوو، (حَبَطُ) بریتى ھە ھە شتیک مەبەست پى چاكە ھە سوود گەياندن بى، تىك بچى، كەواتە: (أَحْبَطَهُ: أَي أَبْطَلَهُ)، (حَبَطُ) بریتى ھە ئازەل ھەر بخوات، بەلام ھىندە بخوات كە دواى سكى پى بچى و تەندروستى پى تىك بچى.

(۱۳)- ﴿وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾، ئەو ھەش لە لای خوا ئاسانە، واتە: ئەو ھە كە خوا كەردە ھە كانيان ھەلۆھەشەتە ھەو، لە لای خوا ﷻ ئاسانە، بەلێ كەردە ھە چاكەكان لە لای خوا تۆمار دەكرى، بەلام كاتى مرووف ئەو ئيمان و عەقیدەيەى كە دەبى پالى پىوھەنى بۆ كەردە ھە چاك، نايمىنى، ھەك ئەو ھە وایە دیوارىك بناغەكەى لە بن ھەرىنى، بىگومان ھەرووخى.

(۱۴)- ﴿يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا﴾، پىيان وایە حیزبەكان نەرویشتون، واتە: وادەزانن حیزبە گەمارۆدەرەكانى شارى مەدينە، نەرویشتون، ترس و چووھەتە ئىو دلىانە ھەو، پرواناکەن، ئەو حیزبانەى گەمارۆى شارى مەدينەيان دابوو، ئەو ھىزانەى ئەھلى كوفەر رویشتون، بەلام پرواناکەن روین.

(۱۵)- ﴿وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ﴾، ئەگەر حیزبەکان لە داها تووش دا بێن، جارێکی دیکە ئەو هیزانە کووبنەوهو بێن.

(۱۶)- ﴿يُودُوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُوا فِي الْأَعْرَابِ﴾، ئەوانە خۆزگە دەخوازن لە بیابان بوونایە لە لای عەرەبە خێلە دەشتەکییەکان، (البَادِي: سَاكِنِ الْبَادِيَةِ)، (بادي) ئەو کەسە لە (بادية) یە، بیاباننشینە، یان لە دەشت و چۆلایی، نیشته جێیە، وەك خوا دەفەرموێ: ﴿سَوَاءٌ أَلْعَنُكَ فِيهِ وَالْبَادِ﴾ الحج، واتە: لە حەرەمی مەككەدا، ئەو کەسە نیشته جێیە، لەویدا، ئەو کەسەش کە لە دەرەوه هاتو، لە بیابانەوه هاتو، هەردووکیان تێیدا یە کسانن و، وەك یەك مافیان پێوەی هەیه.

کە دەفەرموێ: ﴿فِي الْأَعْرَابِ﴾، (الْأَعْرَابُ: سُكَّانِ الْبَوَادِي)، دانیشتووانی بیابان، یاخود دەوارنشین، کە دەفەرموێ: (يُودُوا لَوْ أَنَّهُمْ) ئەمە مانای خۆزگە خواستن دەگەیهێنێ، هەركاتێ (لو) لە دوا (وَدَّ، يُوَدُّوا) یان وێنە ئەوانەوه، هات، مانای خۆزگە خواستن و بریا دەگەیهێنێ.

(۱۷)- ﴿يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَائِكُمْ﴾، خۆزگە دەخوازن: ئەگەر جارێکی دیکە حیزبە گەمارۆدەرەکان بێنەوه، لە بیابان بن، لە ئێو عەرەبە خێلەکییەکاندا، لەوێو لە بارە ی هەوالە کە تانەوه بپرسن، ئنجا مەبەستیشیان لە هەوال پرسین دوو ئامانج بوو:

۱- بۆ ئەوێ بزانن داخۆ بەلایەکیان بەسەر هاتو، تاكو دلخۆش بن.

۲- بۆ ئەوێ سیخوڕییان بەسەر هەو بکەن.

واتە: هەوال پرسینە کەشیان بۆ دوو ئامانجی خراپ بوو:

أ- بۆ ئەوێ دلخۆش بن بەو بەلایەکی کە بەسەریان هاتو.

ب- بۆ ئەوێ سیخوڕییان بەسەر هەو بکەن، عەرپەت و کەلێنە کەیان بخەنە بەرچاوی دوژمن، دوژمنیش زیاتر بتوانێ زەفەریان پێ بەرێ.

کە دەفەرموێ: (عَنْ أَنْبَائِكُمْ) (أَنْبَاء) کۆی (نَبَأ)، (نَبَأ) بریتیه لە هەوالێك کە

گرنگ بى و، سوود به خش بى، به لای که مه وهش ئە گەر یه قینی له سەر نه بى،
گومانی زالى له سه ربى.

(۱۸) ﴿وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ﴾ ئنجا ئە گەر ئەو دڵنه خو شانه له نيوپشتاندا بوونايه.

(۱۹) ﴿مَا قَتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا﴾ كه ميک نه با، جه نگیان نه ده کرد، واته: كه ميک نه با، شانی
خویان نه ده دایه بهر ئەو جه نگه، جه نگکردنه که شیان هیچ سوودی نه بوو، ته نیا ریا بازی
بوو، تاكو به ترسۆك تۆمه تبار نه کرین.

پیشهوا (الطبري) له شیکردنه وهی ئەم ئایه ته موباره کانه دا ده لى: (هَؤُلَاءِ نَاسٌ
مِنَ الْمُتَافِقِينَ كَانُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمْ: مَا مُحَمَّدٌ وَأَصْحَابُهُ إِلَّا أَكْثَرُ رَأْسٍ، وَلَوْ كَانُوا
لَحِمًا لَأَلْتَمَهُمْ أَبُو سُفْيَانَ وَأَصْحَابُهُ، دَعُوا هَذَا الرَّجُلَ فَإِنَّهُ هَالِكٌ)^(۱).

واته: ئەوانه کۆمه لىک له مونافقه کان بوون، خه لکیان ده ترساندو به برایه کانی
خویانیان ده گوت: (وهرن بو لای تيمه و، خو تان به فهوتان مه دهن، سه ری
خو تان به فه تاره ت مه دهن)، موحه ممه د ﷺ و هاوه لانی ته نیا با یی ئەوه نده ن
سه ری ئازە لىک بخو ن، (بو یان لی بنرى و بیخو ن، وه ک له کورده واریى دا ده لی بن:
به مه نجه له یاپرا خىک تیر ده خو ن)، ئەوانه ئە گەر گوشت بوونايه، ئەبوو سو فیان
و هاوه له کانی هه لیانده لووشین، لى گه پړین له و پیاوه، با بو خو ی بفه وتى، (ئهو
ده فه وتى، تیه وش له گه ل ویدا سه ری خو تان به فه تاره ت مه دهن).

هه ر له و باره وه (الطبري) به سه نه دى کى راست، هی ناویه تی و، (السیوطي) له (الدر
المنثور) داو، (ابن ابی حاتم) یش، هی ناویانه، ئەو به سه رهاته ده گپړی ته وه و^(۲) ده لى:

(قَالَ ابْنُ زَيْدٍ، فِي قَوْلِهِ: ﴿فَدَعَلَ اللَّهُ الْمُعْوَِقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ
إِلَيْنَا﴾ الْأَحْزَاب: ۱۸، إِلَى آخِرِ الْآيَةِ، قَالَ: هَذَا يَوْمُ الْأَحْزَابِ، انْصَرَفَ رَجُلٌ مِنْ عِنْدِ
رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَوَجَدَ أَخَاهُ بَيْنَ يَدَيْهِ شَوَاءَ وَرَغِيفٍ وَنَبِيذٍ، فَقَالَ لَهُ: أَنْتَ هَهُنَا فِي
الشَّوَاءِ وَالرَّغِيفِ وَالنَّبِيذِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ الرِّمَاحِ وَالسُّيُوفِ؟ فَقَالَ: هَلُمَّ إِلَى هَذَا،

(۱) جامع البيان: ج ۲۱، ص ۱۷۳، رقم: ۲۸۴۲۱.

(۲) جامع البيان: ج ۲۱، ص ۱۷۴، رقم: ۲۸۴۳۲.

فَقَدْ بَلَغَ بِكَ وَبَصَائِكَ، وَالَّذِي يُخْلَفُ بِهِ، لَا يَسْتَفِيلُهَا مُحَمَّدٌ أَبَدًا، فَقَالَ: كَذَبْتَ
وَالَّذِي يُخْلَفُ بِهِ، قَالَ، وَكَانَ أَخَاهُ مِنْ أَبِيهِ وَأُمِّهِ، أَمَا وَاللَّهِ لَأُخْبِرَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمْرَكَ،
قَالَ: وَذَهَبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِيُخْبِرَهُ؛ قَالَ: فَوَجَدَهُ قَدْ نَزَلَ جِبْرَائِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ
بِخَبْرِهِ).

واته: ئیبنو زهید گوتوویتی: له رۆژی ته حزابدا بوو، ئەم ئایه ته (هاته خوار):
﴿ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمَعْقُوفِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا ﴾، پیاویک له لای پیغه مبهری
خواوه ﷺ گه رایه وه به ره و مال، برایه که ی بینی له بهر دهستی گوشتی برژا و، نانی
تازه له تهن دور دهره ی تراوو خوشاو، (شهر به تی میوژ) برا پرواداره که ی به وه ی
دی که ی گوت: تو لیره له نیو گوشتی برژاو و نانی تازه و خوشاودا ((نبیذ) هم
به جوړیک له شه پایان گوتوه و، هم به جوړیک له شهر به ت و خوشاویان
گوتوه)، پیغه مبهری خواش له نیو پم و شمشیر اندا!! برا دلنه خوشه که ی پی
گوت: وهره بو ئیره تازه خوت و هاوه له که ت حیسابتان رویشته و، سویند به و
که سه ی که سویندی پی ده خوری، تازه موحه ممد هه رگیز هیچ داهاتوو یه کی
نیه، (واته: لیتی دهر باز نابی)، برا پرواداره که ش گوتی: درو ده که ی، سویند به و
که سه ی که سویندی پی ده خوری (که برای دایک و بابیشی بوو)، سویند به خوا
ئهم هه لو یسته ی تو به پیغه مبهری خوا ﷺ راده گه یه نم، چوو بو لای پیغه مبهری
خوا ﷺ هه واله که ی پیدات، که چوو ته ماشای کرد جیبریل هاتوته خوار و
ئهو هه واله ی پیداوه، خوا ئهم ئایه ته ی له و باره وه ناردوته خوار: ﴿ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ
الْمَعْقُوفِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾

مه سه له ی چواره م:

سه ره مشقی ههره چاک بوونی پیغه مبهری خوا ﷺ بو پرواداران و، ستایش کردنی
مسولمانان له لایه ن خواوه، له سه ر خوږاگری و فیداکارییان و، نه له خشانیان
له به رانه ر حیزبه کانی کوفرداو، مه دحکردنی پیاوانیکی فیداکاری پروادار، که

په یمانیان له گه‌ل خوادا راست بردۆته سهر و، سهره‌نجامیش پاداشتدانه‌وه‌ی راستان و، سزادانی ده‌غه‌لان، ته‌گهر نه‌گه‌رینه‌وه‌ بۆ لای خوا:

خو ﷺ ده‌فه‌رموی: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ۖ وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ۚ ۝۲۲ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّن قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّن يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ۚ ۝۲۳ لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِن شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ۝۲۴﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئەم ئایه‌تانه، له‌ پازده‌ برگه‌دا:

۱- ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾، سویند به‌ خوا، به‌ دنیایی له‌ پی‌خه‌مبه‌ری خوادا ﷺ بۆ ئیوه‌ سهر مه‌شقییه‌کی هه‌ره‌ باش هه‌یه، وشه‌ی (أُسْوَةٌ) خوێنراویشه‌ته‌وه‌: (إِسْوَةٌ)، (إِسْوَةٌ وَأُسْوَةٌ) ناوێ بۆ هه‌ر که‌سێک که‌ چاوی لی بکری و بکریته‌ سه‌رمه‌شق بۆ کارێک که‌ ته‌و کردوویه‌تی، که‌ ده‌فه‌رموی: (فِي رَسُولِ اللَّهِ) له‌ پی‌خه‌مبه‌ری خوادا ﷺ، واته‌: خودی پی‌خه‌مبه‌ری خوا ﷺ، نه‌ک یه‌کنێک له‌ سیفه‌ته‌کانی، بۆ وینه‌ بفه‌رموی: (لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي شَجَاعَةِ رَسُولِ اللَّهِ، فِي عِلْمِهِ، أَوْ فِي تَقْوَاهُ)، بێگومان له‌ ئازایه‌تی پی‌خه‌مبه‌ری خوادا، له‌ زانیاریه‌که‌ی دا، له‌ پارێزکاریه‌که‌ی دا، به‌لکو له‌ خودی پی‌خه‌مبه‌ری خوادا ﷺ، بۆ ئه‌وه‌ی هه‌موو سیفه‌ته‌کانی پی‌خه‌مبه‌ری خوا ﷺ بگه‌رێته‌وه‌، واته‌: پی‌خه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ ڕووی بووناسیی ته‌واوو دروسته‌وه‌، له‌ ڕووی ئیمان و عه‌قیده‌ی راست و ساغه‌وه‌، له‌ ڕووی خواپه‌رستی چاک و پاکه‌وه‌، له‌ ڕووی په‌هوشتی به‌رزو جوانه‌وه‌، له‌ ڕووی هه‌لسوکه‌وتی په‌ندو په‌سنده‌وه‌، له‌ ڕووی فیداکاری و ئازایه‌تییه‌وه‌، له‌ ڕووی سه‌خواه‌ته‌وه‌، له‌ ڕووی په‌حم و به‌زه‌ییه‌وه‌، له‌ ڕووی دادگه‌ری و ئینسافه‌وه‌، له‌ هه‌موو ڕوویه‌که‌وه‌، پی‌خه‌مبه‌ری خوا ﷺ بۆ ئیوه‌ سه‌رمه‌شقه‌، به‌لام بۆ کێ؟

(۲) - ﴿لَمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ﴾ بۆ ھەر کەسێک بە ئومێدی (بەزەیی) خواو (پاداشتی) پۆژی دوا یی بێ.

(۳) - ﴿وَذَكَرَ اللَّهُ كَثِيرًا﴾ زۆریش یادى خوا بکات، عەدەتیشى وابى زۆر یادى خوا بکات.

ئەمە جوړیکە لە توانج و پلارتیگرتنى مونا فیکە کان، کە ئەوان، نە بە تەمای بەزەیی خوا بوون، نە بە تەمای پاداشتی پۆژی دوا یی بوون، نە زۆریشیان یادى خوا کردو، واتە: ئەى ئەوانەى بە تەمای پاداشتی خواو، پۆژی دوا یین و زۆر یادى خواى دەکەن! پیڤەمبەرى خوا ﷺ بۆ ئیو بەشتین سەرمەشقە.

شایانى باسە: شوینکەوتنى پیڤەمبەرى خوا ﷺ و بەسەر مەشقگرتنى، تەنیا یەك حالەتى نیە، بەلکو لەو شتانەدا کە فەرزەن، یان بەبى وان مروّف نابیتە مسوّلان، بەسەر مەشقگرتنى پیڤەمبەر ﷺ فەرزەو مەرجى مسوّلانیتى، بۆ وینە: دەبى ئیمانمان وەك ئیمانى پیڤەمبەر ﷺ بى، بەنداتیەتیمان بۆ خوا، وەك ھى ئەو بى، یانى: لەو شتانەدا کە پیوستان، بەسەر مەشقگرتنى پیڤەمبەر ﷺ پیوستانە و، لەو شتانەدا کە پەسندن، بەسەر مەشقگرتنى پەسندنەو، لەو شتانەش دا کە پەوان، بەسەر مەشقگرتنى پەوايە، واتە: بە پیشرەو گرتنى پیڤەمبەر، تەنیا یەك ھوكمى نیە، بەلکو چا و لە پیڤەمبەر ﷺ کردن و، کردنى بەسەر مەشق، ھوكمەكەى دەگوێی لە حالیکەو بە حالیک و، لە کاریکەو بە کاریک.

(۴) - ﴿وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ﴾ کاتیک پرواداران حیزبەکانیان بینى، ئەو کۆمەلانەیان بینى، واتە: قورەیش و ھاوپەیمانەکانى و (غطفان) و ھاوپەیمانەکانى، ھەروەھا بەنوو قورەیزە.

(۵) - ﴿قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾ گوتیان: ئەمە ئەو ھەیکە کە خواو پیڤەمبەرەكەى ﷺ بە ئینیان پیداوین، ئنجا ئایا مەبەست لەو ھەیکە؟

لە سوورەتى (البقرە) دا خوا دەفەرموی: ﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ

﴿۲۱۴﴾ **ءَامِنُوا مَعَهُ، مَتَىٰ نَصَرَ اللَّهُ ۖ أَلَا إِنَّ نَصَرَ اللَّهِ قَرِيبٌ**

دەگونجی مەبەست ئەو بە ئی که سوورەتی (البقرة) دا، که پیش سوورەتی (الأحزاب) دابەزیو، لە سالی یەكەم و دووهم و سییەمی کوچیدا، واتە: ئەمە ئەو یە که خوا بە ئینی پێداوین، که دەفەرموی: ئایا پێتان وایە بچنە بەهەشتی، بەر لەو ی ئەو تان بەسەر بی که تووشی ئەوانی پیش ئیو هاتو، که هەژاری و نەداری و نەخووشی و ناخووشیان تووشبوو و تیکەو راشە قێزان - لە ئەنجامی هەپەشەو گۆرەشەو شەپ پی فروشتنی دوژمندا - هەتا راددەیکە که پیغەمبەر و ﷺ ئەوانە ی پروایان لە گەڵ هیناوە گوتووین: یارمەتی خوا که نگێتیه؟ ئاگادار بن! یارمەتی خواو سەرخستنی خوا نیزیکە.

کەواتە: ئەو بە ئینی خوا، که هەر کاتی مسوڵمانان دەکەونە ئیو تەنگانەو ناپەهەتی، خوا لە فریایان دی، گوتیان: ئەمە ئەو بوو که خواو پیغەمبەرە که ی ﷺ بە ئینی پێداوین، چونکە (وعد) هەواڵپێدانی هەواڵپێدەرە بە هەواڵپێدراو، که کاریکی بو دەکات.

٦- ﴿وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾ (گوتیان: خواو پیغەمبەرە که شی ﷺ راستیان کردو، واتە: ئەو بە ئینی داوین، که کاتیک مسوڵمانان زۆر ناپەهەت دەبن و، داوای یارمەتی لە خوا دەکەن، خوا لە فریایان دی، راستیان کرد.

٧- ﴿وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا﴾ دیتنی ئەو کۆمەڵە ئابلوو قەدەرانی ئابلوو قەدی مەدینه یان داو، هەر ئیمان و زیاتر ملکەچ بوونی بو خوا، تیدا زیاد کردن، وەك چون تیغی رەسەن هەتا شتی پی بیری، زیاتر بڕندە دەبی و سپی و ساف دەبی، بە پیچەوانە ی تیغی ناپەسەنەو، که شتیکی پی بیری، نووکه که ی دەپاچێتەو، بەلام ئینسانی ئیماندار تیغی رەسەنە، هەتا زیاتر لە گەڵ سەختییەکاندا پوو بە پێتەو، زیاتر قاییم و توکمەو مەحکەم دەبی، وەك گوتراو: (الشَّدَائِدُ صَيَقُلُ الرَّجَالُ)، سەختییەکان تیف تیفە دەری پیاوان، سافیان دەکەن و خلتەو خالی ترسنوکی و دنیا و یستیان، پێو ناهیلن.

کهواته: ئەوێ بینیان، که بینینی حیزبەکان بوو، لە دەوری مەدینە بوون و گەمارۆیان دابوون، هەر ئیمانی تێدا زیادکردن و، ملکه چیی بو خوا تێدا زیاد کردن، ئەمەش بەلگەیەکی یەکلاییکەرەوێهە لەو بارەوه، که ئیمان بە کردەوێ چاک زیاد دەکات، هەر وەک بە گوناھو تالانان کەم دەکات، وەک پیغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: {لَا يَزِيْزِي الزَّالِي حِيْنَ يَزِيْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِيْنَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِيْنَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ} (أخرجه أحمد: ۸۱۸۷، والبخاري: ۲۳۴۳، ومسلم: ۵۷، والنسائي: ۴۸۷۰، وابن ماجه: ۳۹۳۶) واتە: کەسێک کە زینا دەکات و، کەسێک کە شەراب دەخواتەوهو، کەسێک کە دزیی دەکات، لە کاتی گوناھەکییدا ئیماندار نیە، یانی: ئەو ئیمانە تەواوێ لەلا نیە، بیگێژیتەوه لەو گوناھانە، کهواتە: بە هۆی گوناھان ئیمان کەم دەکات و، بەهۆی طاعەتیشەوه، ئیمان زیاد دەکات.

(۸) - ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ﴾، لە نێو برواداراندا پیاوانیک هەن.

(۹) - ﴿صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ﴾، ئەو بەلێنە ی بە خویاندان، راستیانکردووە لەو بەلێنەدا، ئەو پەیمانە ی کە بە خویاندان، پەیمانەکیان هێناوێ تەدی.

وشە ی (صدق) لێرەدا وەک (صَدَقَهُ الْخَبَرُ)، بە تێپەرکەر (متعدّي) بەکارهاتو، چونکە دەتوانین بڵێن: (صَدَقَ مُحَمَّدٌ) موحەممەد ﷺ راستییکرد، ئەوێ کرداری لازیمەو پێویستی بە بەرکار (مفعول به) نیە، بەلام (صَدَقَهُ الْخَبَرُ) لە هەوالەکەدا راستییکرد لەگەڵیدا، (صدق) تێپەرکەر (متعدّي) ه، (صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ) ئەو پەیمانە ی لەگەڵ خوادا بەستبوویان، لە پەیمانەکیاندا راستیان کرد، وەک عەرەب دەلێن: (صَدِيقُكَ مَنْ صَدَقَكَ، لَا مَنْ صَدَّقَكَ)، برادەرت ئەوێهە راست لەگەڵ بکات، نەک هەر بلی راست دەکە ی.

(۱۰) - ﴿فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ﴾، ئنجا (کە لە پەیمانەکیان راستیانکردو،) هەیانە نەزرەکە ی خۆی، بەلێنەکە ی خۆی تەواو کردو بردوویە تە سەر.

(۱۱) - ﴿وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ﴾، هەشیانە چاوەرپی دەکات، ئنجا هەندێ گوتوویانە: (نحبه

آي: نَذَرَهُ، به لَام هه نَدَيَكِيان گوتوو يانه: (نَحْبَه: عَهْدَه) به لَيْن و په يمانه كه ي، (نَحْب) واته: به لَيْن و په يمان، له فه رمايشتدا هاتوه، پيغهم بهر ﷺ فه رموو يه تى: {طَلَحَهُ مِمَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ} (أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ بِرَقْم ٣٧٤٠، قَالَ أَبُو عِيْسَىٰ هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَابْنُ مَاجَه: ١٢٧، وَالطَّبْرَانِيُّ فِي الْكَبِيرِ بِرَقْم ٧٣٩)، واته: طه لحه له وان هيه كه نه زرى خو ي هيناوه ته دى، به لَيْن و په يمانى خو ي بردو ته سه ر.

(١٢)- ﴿وَمَا بَدَلُوا تَبْدِيلًا﴾، هيچ گورانكار ييان نه كرده لهو به لَيْن و په يمانه دا، كه ده فه رموى: هه يانه نه زره كه ي ته واو كرده و، هه شيانه چاوه ر پى ده كات، هه ندى تاوايان ليكداوه ته وه: هه يانه شه هيد بووه و رو يشتوه و، هه شيانه چاوه ر پى شه هيدى ده كات و، هيچ گورانكار ييان نه كرده، [تبديلاً: مفعول مطلق مؤكّد لـ (بدلوا)]، هيچ جوړه گورانكار ييان لهو به لَيْن و په يمانه دا نه كرده.

(١٣)- ﴿لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ﴾، بو ئه وه ي خوا به هو ي راست ييان وه پاداشتى راستان بداته وه، (ل) بو (تعليّل) ه، واته: (أَمَرَ اللَّهُ بِالْجِهَادِ لِيَجْزِيَ الصَّادِقِينَ فِي الْآخِرَةِ بِصِدْقِهِمْ) ^(١)، واته: خوا فه رماني كرده به جيهاد و جهنگ و فيداكار يى، تاكو له دواړو ژدا پاداشتى راستان به هو ي راست ييه كه يانه وه بداته وه.

ده شگونجى بل يين، واته: پرواداران له په يمانى خو ياندا راستيان كرده، به لَام مونافيق و ده غه له كان به لينه كه يان گوړپوه، تاكو خوا پاداشتى راستان به هو ي راست ييان وه بدات و، سزاي مونافيقه كانيش بدات.

(١٤)- ﴿وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ إِن شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ﴾، هه روه ها مونافيقه كانيش سزا بدات، نه گهر بيه وى، ياخود بگه ر پته وه سهريان و توبه يان ليوه ربگري، (تاب عليه) واته: (رجع إليه)، نه وان توبه بكن و، خواش بگه ر پته وه بو لا يان و توبه كه يان لى قبول بكات، كه دياره توبه له نيفاق، نه وه يه كه ئينسان ئيمان ه كه ي بو خوا ساغ بكاته وه.

(١٥)- ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا﴾، به د نيا يى خوا ليبورده ي به به زه ييه، كه واته:

لیبوردن و بەزەیی نواندن، دوو سیفەتی زاتی خۆی پەرورەدگاران، لەگەڵ زاتیدان و بێ سەرەتان، هەرۆک بێ کۆتاییشن.

مەسەلە ی پێنجەم:

گێڕانەوهی خوا و ^{بە پێڕوایان} بەرپەرچدانەوهی بۆ و توورەیی و

پەستیيانەو، بى ئەو ھىچ دەستكە و تىكيان بىي و، جەنگ لە كۆل پرواداران كرانەو:

خو ﷺ دەفەرموى: ﴿وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا﴾ (۴۵)

شىكردنەو ھى ئەم ئايەتە، لە چوار بركەدا:

۱- ﴿وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ﴾، خو ﷺ ئەوانەى بىيروا بوون بە پەستى و توورەيانەو، بەرپەرچى دانەو، (الرَّدُّ: الإِرْجَاعُ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي صَدَرَ مِنْهُ)، واتە: (رد) برىتە لە گىرانەو ھى شىك بۆ ئەو شوئەى كە لىو ھى ھاتو، (الْغَيْظُ: أَشَدُّ الْغَضَبِ وَالْحَقُّ)، (غَيْظ) برىتە لە توورەيەى زۆر و، رِق و كىنەيەى زۆر، داخ لە دلى، كە دەفەرموى: (بغیظهم: أي ردّهم مُعْظِينَ)، خو ئەوانى بەرپەرچدايەو لە ھالىكدا كە زۆر پەست و توورەو دَل پەر لە رِق بوون.

۲- ﴿لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا﴾، دەستيان نەگەيشتە ھىچ چاكەيەك و، ھىچ ئامانجىكيان بۆ دەستەبەر نەبوو، لەو ئامانجانەى بۆيان ھاتبوون، (أي: لَمْ يُحْصَلُوا شَيْئًا خَيْرًا لَهُمْ)، واتە: ھىچ شىك كە بۆ ئەوان چاك بى، وە دەستيان نەھىنا.

۳- ﴿وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ﴾، خواش جەنگى لە كۆل پرواداران كردهو، ئەويش بەو شىو ھى كە ئەوانەى ھاتبوون گەمارۆى مەدينەيان دابوو، گە لەكۆمەكيان لە دژى ئىسلام و مسولمانان دەكرد، بە ھۆى ترس خزانە نىو دليان، لە پىي فرىشتەكانەو، بە ھۆى ئەو بايە توندو بەھىزەو كە ناردبوو ھى سەريان، بلاءو ھى پىكرد و، ئالقهى گەمارۆيەكە شكاو، ھەر كەسە چۆو شوئى خوى، (كَفَى: أَغْنَى أَي: أَرَاَحَهُمْ مِنْ كُلِّ الْقِتَالِ بِأَنْ صَرَفَ الْأَحْزَابَ)، واتە: خوا ئەركى جەنگكردنى لە كۆلكردنەو، كە حىزبەكانى لاداو بە پىي كردن.

مانگىك يان كەمتر ئابلوو قەى شارى مەدينەياندا، بەلام جەنگى بە كردهو دەستى پىنەكرد، ئەگەرنا لە ھەردوو لايان كوژراو و برىندارى زۆر دەبوون، وشەى

(كَفَى: يتعدَّى إلى مفعولين)، دياره (كفى) تەعەددا دەكات بۆ دوو بەرکاران، دوو بەرکاران دەخوای: ﴿وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ﴾، (الله) بکەر (فاعِل)ی، (کفى) یه، ئنجا (المؤمنين) بەرکاری یه کەمیەتی و، (القتال) بەرکاری دووهمیەتی.

لێرەدا مەبەست ئەوەیە کە خوا ئەرکی جەنگکردنی لە کۆڵ برۆداران کردەو، بە هۆی ئەوەوە کە نەیهیشت جەنگە کە پروویدات.

٤- ﴿وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا﴾، خوا هەمیشە و بەردەوام بەهیزی بالادەست بوو، واتە: ئەو دوو سیفەتە لە خواى پەرورەدگارا بى سەرەتان، لە ئەزەلەو هەر سیفەتی بوون و، خوا بەردەوام بەهیزی زāl و بالادەست بوو.

پاڤاندى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR codes

لە تۆرە كۆمەڵانە تەيياركەن لە كەلتەين

Stay in touch on social media

بەن مەكەم عىز موانع التواصل الاجتماعى

www.alibapir.net

English - عربي - گۆردى

عەلى بابىر AliBapir

YouTube

كەلتەين مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىر

QR codes

پاڤاندى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىر

مەسەلەى شەشەم:

لە قەلایەکانیان هینانە خواری، خاوەن کتییە پشتیوانەکانی حیزبە کافرە

گەمارۆدەرەکانی مەدینەو، ترس خستنه نێو دلیان و، سەرەنجام کوژرانی هەندیکیان و، بەدیگیانی هەندیکیان و، بە میراتیگەری سەرزمین و خانوو سامانیان و ژن و مندالیان:

خوایێ ئەو دەفرموی: ﴿وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَنَأْسُرُونَ فَرِيقًا ۚ وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَمْ تَطَّوْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ۝﴾

شیکردنەوهی ئەم دوو ئایەتە، لە ھەوت بڕگەدا:

۱- ﴿وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ﴾، ئەوانە ی کە پشتیوانیان لێکردن، لە ھاوێن کتێبەکان لە قەلایەکانیان ھێنانیە ھاوێن.

(ظَاهَرُوهُمْ: أَي نَاصَرُوهُمْ)، (الَّذِينَ) بە سیاق دەزانرێ کە مەبەست پێی ھۆزی بەنو قورەیزە یە لە جوولە کەکان، کە سەرۆکی ئەو ھۆزە (کعب بن أسد) بوو، بەلام (حُيَي بن أَخْطَب) یش، چوووە پالێ و پەیمانی پێدا کە ئەگەر شتێک بوو لەگەڵت دێمە نێو قەڵاکە و، لەگەڵی چوووە نێو قەلایە کە ی و، لەگەڵیاندا سەری بە فەتارەت چوو.

﴿مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ﴾، ئەوانە ی کە لە ھاوێن کتێبەکان پشتیوانیان لێکردن، بە تەئکید پشتیوانیان لە ھیزی سەرەکی ئەحزاب کرد، کە ھاوبەش بوو خوا دانەرانی قورەیش بوون و، ژمارەیان دەوری چوار ھەزار (٤٠٠٠) کەس زیاتر بوو، ھەروەھا ھاوپەیمانی کانیشیان لەگەڵیان و، ھیزی دووھەمی پێکھێنەری ئەحزاب ھۆزی (غطفان) بوو، لەگەڵ ئەوانیشدا ھەندێ خەلکی دیکە و، ھەندێ وردە ھۆزو عەشیرەتی دیکەشیان کەوتبوونە گەڵ، ئنجا بەنو قورەیزەش بوو بوونە سەربار، خوا لە قەلایەکانیان داوبەزاندن، (صَيَاصِي: جَمْعُ صَيْصِيَّةٍ، أَوْ جَمْعُ صَيْمَةِ وَهِيَ الْحِصْنُ)، کەواتە: (صَيَاصِي) یانی: (حصون)، ئنجا

(صِيصَة وَ صِيصِيَة)، وِيراي قه لا به قوچی ره شه ولاخيش ده گوتري، قه لاش بويه نهو ناوهی ليئراوه، چونكه وهك چون گا به قوچه کانی خوئی ده پاريزی، به هه مان شيوهش گه ل و کومه لگای نهو کاته، به هوئی قه لایه کانه وه خوئیان پاراستوه، شایانی باسه: هوژی به نو قوره یزه له رووی جوگرافیه وه ماله کانیا ن له باشووری روزه لاتی شاری مه دینه وه (جنوب شرقي المدينة) بوون .

٢- ﴿ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ ﴾، خوا ترس و سامی خسته دل و ده روونیا نه وه (الْقَذْفُ: الإلقاء السريع)، (قذف) بریتیه له تیفریدان و تیختستیکي خیرا.

٣- ﴿ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴾، کومه لیکیانتان ده کوشت، واته: له خاوه ن کتیبه پشتیوانه کانی هاوبهش بو خوا دانه ره کان، دیاره رووی دواندن له مسولمانانه.

٤- ﴿ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴾، کومه لیکیشتانیان به دیل ده گرتن، که مه به ست پی ئافره ت و منداله کانیا نه.

٥- ﴿ وَأَوْزَنَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ ﴾، سهر زه مینه که یان و خانووبه ره کانیا ن، مال و سامانه کانیا نی کرده میراتتان، وایکرد بکه ویته دهستی ئیوه، وهك چون میراتی که سیك ده که ویته دهستی میراتگره کانی، نه وانیش که نه مان، خانووبه ره وه، سهر زه مین و مال و سامانیان و هه موو شتیکیان، بو ئیوه به جیما، وهك میراتتان لیگرتن، وایه.

٦- ﴿ وَأَرْضًا لَّمْ تَطْعُوهَا ﴾، ههروه ها سهر زه مینیکیش که پیتان تینه خستبوو، له سهره تای سووره تی (الحشر) دا، خوا ی پهروه ردگار باسی سهر زه مینی خه یبه ره ده کات، که به بی جهنگ که وته دهستی مسولمانان، دوا ی نه وه ی جووله که کانی خه یبه ره خیانه تیان کرد، پیغهمبه ر ﷺ سهرپشکی کردن له نیوان جهنگ کردن و، به جیهیشتنیدا، نه وه بوو که به جییان هیشت به بی جهنگ، واته: ههروه ها سهر زه مینیکیش که ئیوه جاری نه یچووبوونه نیو، پیتان تینه خستبوو، نه ویشی کرده میراتتان، نه ویشی کرده دهستکه ووتتان، که هه ندی له زانایان ده لین: مه به ست پی سهر زه مینی (جووله که کانی خه یبه ره)، که دواتر نه وانیش خه ریکی فیل و ته له که بوون و خیانه تیان کرد و، سهره نجام سزادراون، هه ندیکیش گوتوو یانه: مه به ست پی سهر زه مینی (بنو النضیر) ه، به لام زیاتر وا پیده چی

مەبەست پێی سەر زەمینی (خەیبەر) بێ، چونکە بەنوو نەزیر پێشتر دەرکراوون.
 (۷)- ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا﴾، خواش لەسەر هەموو شتێک بە توانایە، هەلبەتە
 بەنوو نەزیر، لە سالی چوارەمی کۆچییدا خیانەتیان لێ ئاشکرا بوو، پێغەمبەریش ﷺ
 دەری کردن لەسەر زەمینەکەی خۆیان.

لە تۆرە کۆمەڵایەتیەکان ئەکەلتێن
 Stay in touch on social media
 بۆن مەحکم عەر مۆقەع النواصِل الاجتماعی

رێگەباندنی مەکتەبی مامۆستایەتی عەلی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

AliBapir/عەلی بابێر

AliBapir/عەلی بابێر

کەتانی
 رێگەباندنی مەکتەبی مامۆستایەتی عەلی بابێر

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

رێگەباندنی مەکتەبی مامۆستایەتی عەلی بابێر

جەنگی ئەحزاب و دوازدە (۱۲) ھەلۆهستە

۱- جەنگی ئەحزاب دوا ھەولێ ھاوبەش بۆ خوادانەرانی قورەیش بوو لە دژی ئیسلام و مسوڵمانان، پێشەوا (طبری) لە تەفسیرەکەی داو، ھەروەھا سەرچاوەکانی دیکە ی میژووش گوتووین: ئەو سەربازانەی کە ھاتن کە خوای پەرورەدگار دەفەرموێ: ﴿إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودُ﴾ سەربازانێک لە دژتان ھاتن کە بریتی بوون: لە حیزبەکان (الأحزاب)، سێ پیکھاتە ی سەرەکی ھەبوون:

یەك: ھاوبەش بۆ خوا دانەرانی قورەیش.

دوو: ھۆزی (غطفان).

سێ: ھۆزی بەنو قورەیزە.

ھەلبەتە ھەر کام لە ھاوبەش بۆ خوا دانەرانی قورەیش و، (غطفان)، ئەوانیش چەند تیرەو ھۆزێک لە گەلیاندا ھاوپەیمان بوون، ئەوانیشیان لە گەڵ خۆیاندا ھێنا بوو، ھەروەھا بەنوو قورەیزە کە بەس خۆیان بوون، ئەو بوو کە (حیی بن أخطب النضري)، کە ھانیدان و سەرەنجام ئەویش لە گەڵ ئەواندا بوو، ژمارە ی ھەموو حیزبەکان، ھەموو ھێزە گەمارۆدەرەکانی مەدینە لە دە ھەزار (۱۰,۰۰۰) کەس کە مەتریان زیاتر بوون.

۲- ئاگری بن (کای) ئەو جەنگە، جوولەکەکان بوون، سێ تیرەکانی جوولەکە کە لە مەدینەدا ھەبوون: (بنو قینقاع، بنو النضير، بنو قريظة)، ھەرچی بەنوو قەینوقاع بوون، لە سالی دووھەدا دوا ئەوێ پەیمانیان ھەلۆهشاندەو، ئەو پەیمانە ی کە ناوی لێنرابوو (الوثيقة) یان (الصَّحِيفَة) و، پێغەمبەر ﷺ لە سەرەتای نیشتەجێ بوونی لە مەدینەدا، پەیمانێکی لە نێوان: جوولەکەکان و ھاوبەش بۆ خوا دانەرانی مەدینە، لە گەڵ مسوڵمانەکاندا (وثيقة) یەکی کە لە شوێنی دەستووری ئیستا بوو، لە نێوانیان دا نووسیوو، بەلام بەنوو قەینوقاع خیاڵیان کرد، دوا ئەوێ مسوڵمانان لە جەنگی بەدر گەرانەو، جوولەکەکانی بەنوو قەینوقاع گوتیان: بەو لە خۆتان بایی مەبن، کە شەرتان لە گەڵ

كەسانىكىدا كىردۈ، كە شارەزاي جەنگ نەبوون، ئەگەر لەگەڵ تېمەدا بەشەر بېن، ئەوجار دەزانن جەنگ چۆنە! ئنجا بەوئەندەش لېنە گەران و، ئەوئەش بووئە ھۆي ئەوئەي بەنوو قەينوقاع لە سى تيرە جوولەكەكان دەرەكرى.

ھەرچى ھۆزى بەنوو نەزىرىش بوو، لە سالى چوارەمى كۆچىيدا ئەوانىش ديسان دواي ئەوئەي پەيمانىيان شكاند و خيانەتيان كرد، لە جىگاوپرېگاكانى خويان دەركران، ئەو دوو تيرەيە بەبى جەنگ، دواي ئەوئەي ئابلووقەدران، خويان ئەوئەيان ھەلبارد كە جەنگ نەكەن، چونكە دەيانزاني جەنگەكەيان بۆ ناكرى و سەربارە خيانەتشييان لى ئاشكرا بووئە و، بەبى شەر مالى و حال و سەر زەمىنى خويان بەجىھىشت و مەدينەيان چۆلكرد.

مابوئە ھۆزى بەنوو قورەيزە كە ئەوانىش لە كۆتايى جەنگى ئەحزابدا كە لە كۆتايى سالى پىنجەمى كۆچىيدا، پرويداوئە، ئەوانىش پەيمانىيان شكاند و، خەنجەرى غەدرىيان لە پشتەوئەرا لە مسولماناندا، يان بەتەما بوون لىيان بدەن و، سەرەنجام تووشى سزاي خويان بوون، ديارە ئاگرى بن (كاي ئەو جەنگە، جوولەكەكان بوون بەو شىوئەيە كە باسمانكرد ھەم لە سپرەي (ابن ھشام) دا ھىئاومانە و، ھەم (الطبري) باسى دەكات لە مېژووئەكەي خويىدا و، لە تەفسىرەكەشيدا، ھەرئوئەھا (القرطبي) يش لە تەفسىرەكەي خويىدا^(۱) باسى ئەوئە دەكات و دەلى:

(أن نفرأ من اليهود منهم: كنانة بن الربيع بن أبي الحقيق، وسلام بن أبي الحقيق، وسلام ابن مشكم، وحبي بن أخطب النضريون، وهوذة بن قيس، وأبو عمار من بني وائل، وهم كلهم يهود، هم الذين حزّبوا الأحزاب وألبوا وجمعوا، خرجوا في نفر من بني النضير ونفر من بني وائل، فأتوا مكة فدعوا إلى حرب رسول الله ﷺ، وواعدوهم من أنفسهم بعون من انتدب إلى ذلك، فأجابهم أهل مكة إلى ذلك، ثم خرج اليهود المذكورون إلى غطفان، فدعوههم إلى مثل ذلك، فأجابوهم، فخرجت قريش يقودهم أبو سفيان بن حرب، وخرجت غطفان، وقائدهم عيينة بن حصن

(۱) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۴، ص ۱۰۷.

بن حذیفه بن بدر الفزاری علی فزاره، والحارث بن عوف المری علی بنی مرة، ومسعود بن رخیلة).

واته: کۆمه لّی له جووله که کان که له نیواندا (کنانه بن الربیع بن ابي الحقیق، وسلام بن ابي الحقیق، وسلام ابن مشکم، وحیی بن أخطب النضریون، وهوذة بن قیس وأبو عمار من بنی وائل)، ئەوانه بوون حیزبه کانیان کۆکردنه وهه هانیان دان، خریان کردنه وهه، چوون بۆ مه ککه و لهوئى هاوبهش بۆ خوادانه رانی مه ککه یان هاندا له دژى مسولمانان و، گوتیان: ئەگەر کارێک بکه، ئیمه له پشتتان، دواى ههر ئەو جووله کانه که باسکران چوون بۆ لای هوژی (غطفان) که فه رمانده که یان (عیینه بن حصن بن حذیفه بن بدر الفزاری علی فزاره، والحارث بن عوف المری علی بنی مرة، ومسعود بن رخیلة) بوون، له گه لّ ئەوانیشدا قسه یانکرد و، هه موویانی سازکردن و، خویشیان دیاره له نیو سنووری شارى مه دینه دا بوون، که دهردى ئەوان له هه موو دهردان گرانت بوو بۆ مسولمانان و، زۆر له سه ر دلیان قورس بوو.

۳- راویژکردنی پیغه مبه ری خوا ﷺ به هاوه لانی بۆ به ره نگار بوونه وهه، که به وردی دیپاسه ی بارو دووخه که یان کرد و، ههر له و ئان و ساته شدا بوو که سه لمانی فارسی ﷺ پیشنیاری کرد گوتی: ئیمه کاتی خوێ که له ولاتی فارس بووین، ئەگەر شه پمان بووبایه له گه لّ دوژمنیکدا، ئەگەر شوینه که مان پیده شت بووایه، له و شوینه ی که پیده شت بوو خه نده کمان لیده دات، شوینه کانی دیکه ش بورج و قه لمان داده نان و ئیشکه مان تیده ده گرتن، بۆ ئەوه ی دوژمن نه توانی زه فه رمان پێ به ری و له پێ ده شته کانه وه بو مان بێ، پیغه مبه ر ﷺ پیشنیاره که ی سه لمانی وه رگرت، به مه زنده پیده چی درێژی ئەو خه نده که ده وری شه ش هه زار (۶،۰۰۰) مه تر، واته: شه ش (۶) کیلومه تر بووین.

۴- کارکردنی پیغه مبه ر ﷺ له گه لّ هاوه لانی، بۆ هه لقه ندنی خه نده که که و، کاری جیددی نه ک ته نیا بۆ رووپامای و ریکلام و بانگه شه، ته نانه ت پیغه مبه ر ﷺ و به جیددی کاری ده کرد، هاوه لانی ئەوانه ی که ده ستی شیعر و هه لبه ستیان هه بوو، چه ندان هه لبه ستیان

گوتوه له کاتی ههلقه ندنی خهنده کدا، یه کێ له شیعره کانیا ن ئه وه بوو دهیانگوت:

لَنْ قَعَدْنَا وَالنَّبِيَّ يَعْمَلُ ... لَذَاكَ مِنَّا الْعَمَلُ الْمُضَلَّلُ

ئه گهر ئیمه دابنیشین و پیغه مبه ر ﷺ کار بکات

ئه وه له ئیمه وه کاریکی ون بووه و سهر لیتیکچوو یه.

۵- ههلبهست و گورانیی گوتنی هاوهلان له کاتی کارکردندا، چه ندان ههلبهست و گورانیی و سروود گیراونه وه که هاوهلان خوا لیان رازیی، له کاتی ههلقه ندنی خهنده که که و له کاتی کارکردندا گوتوو یان، دیاره شیعو ههلبهست گوتن و گورانیی گوتن له کاتی کاردا جوریک له ئاسووده یی به دل و دهروون و، عه قل و ههست و نهستی مروف ده دات و، وزه و توانای زیاتر ده کات بو کارکردن، یه کێ لهو گورانیی و ههلبهستانه که دهیانگوتن:

اللَّهُمَّ لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا ... وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلِّنَا

فَأَنْزِلْ سَكِينَةً عَلَيْنَا ... وَبَثِّ الْأَقْدَامَ إِنْ لَاقَيْنَا

إِنَّ الْأُولَى قَدْ بَعَوْا عَلَيْنَا ... وَإِنْ أَرَادُوا فِتْنَةً أَبِينَا

واته: ئه ی خوایه! ئه گهر تو نه بووا یه ی رپی راستمان نه ده گرت و، ههروه ها خیر وچاکه مان نه ده کرد و، نوێژمان نه ده کرد، بویه ئارامیی دابرژینه سه رمان و، پییه کامان بچه سپینه له کاتیکدا که پروبه پروو ده بینه وه له گه ل دوژمندا، ئا ئه وانه ده سترێژیمان ده که نه سهر، ئه گهر بیان هوی هه لمانگیرنه وه، ئیمه ئاماده نابین و ملیان بو که چ ناکه ین.

ئنجا پیغه مبه ری خواش ﷺ کاتی که هاوهلان ئه و شیعره یان ده گوت، ئه ویش کو تاییه کانی له گه ل ده گوتنه وه، بو وینه: (ولا صلینا، إن لاقینا، أبینا) له گه ل ده گوتنه وه و دهنگی پی درێژده کردنه وه.

كاتى خوۋى شيعرىكى دىكەشمان هېنا، يەككى لى ھاوۋەلانى ناۋى (جُعِيل) بوۋە،
(جُعِيل) واتە: قالونچۆكە، پىغەمبەرى خوا ﷺ ناۋى لىنا (عَمْرُو)، ئىنجا ئەۋىشىيان
کرد بوۋ شيعر دەيانگوت:

سَمَاءٌ مِنْ بَعْدِ جُعِيلٍ عَمْرًا ... وَكَانَ لِلْبَائِسِ يَوْمًا ظَهْرًا

واتە: پىغەمبەر ﷺ دوایى ناۋى لى (جُعِيل) ھە گۆرى بۆ (عَمْرُو)، كاتىك
پشت و پەنا بوۋە، بۆ باباى ستەملىكراۋ.

٦- ئەحزاب ژمارەيان دە ھەزار (١٠،٠٠٠) كەس دەبوۋ، چوار (٤٠٠٠) ھەزاريان لى
ھۆزى قورەيش و ئەۋانى دىكەش لەۋانى دىكە بوۋن، بە زۆرى لى دۋاى قورەيش زۆربەى
ھىزەكە برىتى بوۋ لى ھۆزى (غطفان) بە سەرکردايەتتى: أ- (عَيْنَةُ بْنُ حِصْنٍ) و، ب-
(الْحَارِثُ بْنُ الْعُوفِ) و، ج- (مَسْعُودُ بْنُ رَخِيلَةَ) ئەو سىيانە بوۋن، ھەروھە ھىزى بەنوۋ
قورەيزەش بە بەلگەى ئەۋەكە (٦٠٠ - ٧٠٠) ياخۇد (٨٠٠ - ٩٠٠) يان لى كۆژراۋە، ديارە
ھىزەكەيان لى دەۋرۋەرى ھەزار (١٠٠٠) كەسدا بوۋە.

٧- جەنگ و گەمارۆيەكە، ھەندىك لى مېژوۋ نوۋسان دەلېن: بىست (٢٠) پۆژ و ھەندى
دەلېن: بىست و پىنج (٢٥) پۆژ و، ھەندىكىان دەلېن: سى (٣٠) پۆژى درىژە كىشاۋە،
واتە: مانگىك ئەۋ ئابلوۋقەيە ھەبوۋە، ئىنجا مانگىك شارىك يان ۋلايتىك ئابلوۋقەبدىرى و،
ئەۋ خەلگە ھەموۋى دەستى لەسەر دلى بى، بە تەئكىد ئەۋانە لى ھالەتتىكى دەروۋىيى
زۆر ناپەھەت دابوۋن لى ھەموۋ لايەك، چونكە مەترسى ھەبوۋە لى ھەر كاتىكدا، كە
ئەۋانە ھىرش بىنن لى شوئىكەۋە، ئالغەيەك كە بەبى ھىزى بزانن بىننە نىۋ شارەۋەو
دەست بىكەن بە قەتلەام و بىرکردنى مەسۇلمانان، ۋەك ئەسلى نەخشەكە كە جوۋلەكەكان
دايانناۋە لەگەل قورەيش و (غطفان) دا، لەسەر ئەۋە رىككەۋتوۋن و بۆ ئەۋە بوۋە كە
مەسۇلمانان قەرە بىر بىكەن و قەلاچۇيان بىكەن.

٨- ژمارەى مەسۇلمانان دەۋرى سى ھەزار (٣٠٠٠) كەس بوۋەو، بۆ ھەلغەندى خەندەكەكەش
ھەر دە (١٠) كەس چىل (٤٠) باسك واتە: بىست (٢٠) مەترىان گەشتوتتى و بۇيان

دیاریکراوه، کهواته: درژئی خهنده که که، ته گهر سئ ههزار دابهشی بیست (۲۰) مهتر بکهی بو هه ده کس، مانای وایه ده کاته دهوری شهش کیلومهتر درژ بووه، واته: شهش ههزار (۶،۰۰۰) مهترین ههلقه ندوه، دیاره به قوولاییه کی واش که به ئاسانی پرنه کریته وه، به لای که مه وه حهوت ههشت (۷ - ۸) مهترین قوولکردوه، چونکه ته گهر قوولاییه کی که م بی به خیرایی ده یانتوانی پری بکه نه وه، ههلبه ته گل و خو له که شیان فریداوه ته دیوی خو یان، واته: تهو شوینه ی که ده که ویتته لای مسولمانان، بو ته وه ی له لای کافره کان نه بی و یه کسه ر پری بکه نه وه، ئنجا ده بی هیندهش پان بوو بی، که نه توانن نه ک خو یان لی باز بدن، به لکو به ته سپیش لی باز بدن، هه ر بو یه ش (عمرو بن ود و، عکرمة بن ابي جهل) و چهند سواریک له شوینیک که توژی به رته سک بوو، له و یوه ته سپه کانیان به غار هیئاوه و، بازی ته سپ زور خیراتره له هی مرو ف، له و ی توانیویانه به پرنه وه، که واته: خهنده کیک هینده قوول و هینده فراوان و هیندهش درژ، مانای وایه کاریکی زور گه وره کراوه و، ته رکیکی زور گه وره کیشراوه، به لام به باشتین شیوهش ئامانجی خو ی پیکاه، ته ویش بریتی بووه له وه ی تهو خهنده که که لیتی هیژیکی زوری بو مسولمانان پرکردوته وه، چونکه تهوان خو یان ژماره یان سئ ههزار کهس بووه و، دوژمن سئ به رانه ری تهوان زیاتر بوون.

۹- پیغه مبه ری خوا ﷺ سه رجه م ئامرازه کانی لهو جهنگ و پرو به پروو بوونه وه یه داو، له هه موو جهنگ و پرو به پروو بوونه وه کانی دیکه ش دا، ره چاو کردوون، بو وینه:

یه که م: خو راکری و یادی خواو پشت به خوا به ستن، که ته وه عاده تی هه می شه یی پیغه مبه ر ﷺ و هاوه لانی بووه.

دوو ه م: به رزکردنه وه ی مه عنه و یاتی مسولمانان و موژده پیدانیان، وه ک له کاتی ههلقه ندنی خهنده که که دا، شوینیکیان لی عاسی بووه، پیغه مبه ر ﷺ دابه زیوه ته نیو چاله که و سئ چوار پاچی لیداوه و بلیسه ی لی به رزبوته وه و فهرموویه تی: کو شکه کانی ولاتی فارس و روم و ولاتی حه به شه م لیده رکه وتن.

سییه م: له پرووی هه والگریه وه، پیغه مبه ر ﷺ کاری کردوه، وه ک نموونه یه ک: ته وه بوو که حوزه یفه ی کوری یه مانی نارد، تا کو بزانی دهنگ و باسیان چییه؟

چوارەم: لە ڕووی جەنگی دەروونییەوە، دیسان گەرنگی پێداوە کە پێغەمبەری خوا ﷺ (نەیم بن مسعود) کە تازە مسوڵمان بوو بوو، نە (غطفان) بە مسوڵمانەتیە کە زانیبوو، نە قورەیش و نە جوولە کە کانیش، لە نێوان ئەو سێ کۆمەڵەدا، (نەیم) ڕۆژیکی زۆر زیرەکانە کێرا، لەوەدا کە متمانەیان بە یە کدی نەمیستی و، دڵیان سارد بێتەو لەسەر جەنگە کەیان.

پێنجەم: پێغەمبەری خوا ﷺ بۆ خۆی لە مەیداندا بوو، سەرکردەییەکی مەیدانی بوو، نە ک بە هەوڵ ناردن و بە بەریدو پۆستە قیادەیی بکات لە دوورەو، بە لکو بۆ خۆی لە نێو جەرگە کەرەکاندا بوو، بۆ خۆی لە خەندە کە هەڵقەندن دا بوو، بۆ خۆی لە بەرەنگار بوونەو دا بوو، بۆ خۆی سەرماو گەرماي جەنگە کە ی بێنیو، بۆ خۆی لە نێو هەموو ڕوداو کەندا بوو.

(۱۰) - کوشتنی عەلی ﷺ بۆ عەمەری کۆری وە، ئەویش بێگومان کاریگەرییەکی گەورە ی هەبوو کە لووتی بێڕوایە کان بشکێتی و، کاریگەریی گەورە ی هەبوو بۆ ئەو کە لە مەعنە و بیاتیان دابەزی.

بەلام ئەو ی کە شیعه دەڵێن، شیعه ی دوازدە ئیمامی و جوهرەکانی دیکە ی شیعه ش، بێگومان ئەو زێدەرۆییەکی زۆر بێ جی و نالۆژیکیەکی بێ مانایە، بۆ وێنە: لە (بحار الأنوار) دا^(۱)، ئەم دەقە هاتو کە لە راستیدا، نە سەنەدو زنجیرە کە ی چەسپاو و، نە مانایە کە شی تەواو، دەڵێ: (لَوْ وَزَنَ الْيَوْمَ عَمَلُكَ بِعَمَلِ جَمِيعِ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ، لَرَجَحَ عَمَلُكَ عَلَى عَمَلِهِمْ)، گوايە پێغەمبەر ﷺ ئەو ڕۆژ بە عەلی ﷺ فەرماو: ئەگەر کردەو ی ئەم ڕۆژ هەڵسەنگێتری و بخریتە تەرازوو و، لەگەڵ کردەو ی هەموو ئۆممەتی موحەممەد دا ﷺ کردەو ی ئەم ڕۆژی تۆ لە هی هەموو ئۆممەت قورستەر! کە بێگومان ئەو زێدەرۆییەکی دیارە، عەلی ﷺ ئامۆزای پێغەمبەر ﷺ، پالەوانی ئیسلام بوو و پیاویکی زۆر ئازا بوو، بەلام کە ئەو کابرایە ی کوشتو، ئەو کابرایە هەر یەکی ک بوو لە پالەوانەکانی موشریکەکان، بەلام سەرۆکی سوپایە کە نەبوو، تا کو بگوتری: بە هۆی ئەو وە شکان، ئنجا دوا ی کوشتنی (عەمرو) یش سوپاکەیان نەشکاو، بە لکو ئەو لە سەرەتای جەنگە کە دا بوو، باشە ئەو کارێکی باشە و لووتی ئەو سوپایە ی پێ شکاو،

بەلام ئەووە کە ئەو کردەووەیە، لەگەڵ هەموو کردەووەکانی ئۆممەتدا بخرێتە تەرازوووە، لە هەموویان قورستەر! قسەیهکی عاتیفیانهیه، بە داخەووە کە شیعه کاتی قسە دێتە سەر عەلی عليه السلام و حەسەن و حوسەین و فاتیمە و، پێشەوایهکانی دیکەیان، کە جێی پێز و حورمەتن لە لای هەموو ئۆممەت، عەقڵیان زۆر لە دەست دەدەن و، بە دواي ئەسپی عاتیفە دەکەون و، هەرچی دەربارەیان لە کتێببەندە هاتووە، بەبێ ئەوەی سەندەو زنجیرەیهکی هەبێ، هەمووی وەرەگرن، مادام مەدحی عەلی تێدابی، یان حەسەن و حوسەین، یان یەحیی لە ئیمامەکانیان خوا لێیان پازیبی و خوا لێیان خۆشبێ، کە زۆرینهی مسوڵمانان کە بە ئەهلی سوننەت و جەماعەت ناسراون، پێزو حورمەتیان هەبوو بۆ هەموو ئەوانە ی کە خزماتی پێغەمبەر صلی الله علیه و آله بوون و زانا بوون، وەك باقی زانیانی دیکەو، فەرقیان نەکردووە بە جەغفەری صادیق و مالیک و ئەبوو حەنیفەو زەیدو ئەوی دیکەو ئەوی دیکە، پێزیان بۆ هەموویان هەبوو، خوا لە هەموویان پازیبی.

(۱۱) - ئەوەی جەنگەکە یەکلایی کردەووە بە قازانجی مسوڵمانان، ئەو بوو کە خوا دەفەرموی: ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِم رِيحًا وَجُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا﴾ ①، بایەکی بەهێزمان ناردنە سەریان و، سەربازانیك کە نەتاندەبینین.

کەواتە: بە دەقی ئایەت ئەووە سەرەنجامی جەنگەکە یەکلایی کردۆتەووە.

(۱۲) - خوا دەفەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِم رِيحًا وَجُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا﴾ ②، ئەو ئەوانە ی پرواتان هیناوە! یادی چاکە ی خوا بە سەرخۆتانهووە بکەنەووە کە سەربازانیك لە دژتان هاتن و بۆتان هاتن، ئیمەش بایەکی بەهێزو سەربازانیك کە نەتاندەبینین بۆمان ناردن، خواش بینەری ئەووە بوو، کە دەتانکرد، کەواتە: ئەو چاکەیه کە خوا کاتی خۆی کە لەگەڵ پێغەمبەر صلی الله علیه و آله هاوێلانیدا کردوویەتی، چاکە بوو لەگەڵ هەموو مسوڵمانان و ئیمانداراندا، هەتا دوا کەسی ئۆممەت، چونکە ئەگەر ئەوان بنێر کرابانایە - وەك بێپروایان نەخشەیان کێشا بوو - بە تەئکید ئەو ئیسلامە نەدەگەیشته دەستی ئیمە.

جەنگی بەنی قوڕەیزەو حەوت ھەلۆستە

(۱) - (كعب بن أسد القرظي) سەرۆکی ھۆزی بەنی قوڕەیزەو جوولەكەکان، ھەك پێشتر ھینامان، دان بەوھەدا دینێ کاتیک کە (حُی بن أخطب النضري) وای لێدەکات ئەو پەیمانە ی کە لەگەڵ موخەممەددا ﷺ بەستوووەتی، بێشکێنێ و، بە ھەموویان دژی بن، ھیزی قوڕەیشی ھیناوەو، (غطفان) ی ھیناوەو، لە فلان شوین و فلان شوینی داناون، چەند جارێک دووبارە ی دەکاتەو دەلێ: من جگە لە ھەفاو راستگویی و پاکیی لە موخەممەد ﷺ نەبینووە و، پەیمان ناشکێنم، بەلام ئەو ھەر زۆر ئیحراجی دەکات و دەلێ: تۆ لەبەر ئەوھەتە کە پاروھ نایکت لەگەڵ نەخۆم! ئیدی سەرەنجام کلاوی لەسەردەنێ و ئەویش ھەك خۆی ھەلەخەلەتینێ! ئنجا ئەوھە ی کە دەلێ: (والفضل بما شَهِدْتُ بِهِ الْأَعْدَاءُ)، چاکەکاریی ئەوھە ی، دوژمنانیش و بەرانبەرەکانیش، دانی پێدایینن، پێغەمبەری خواش ﷺ (كعب بن أسد القرظي) دانی پێدا دینێ و دەلێ: غەیری ھەفاو راستگویییم لە موخەممەد ﷺ نەبینووە.

(۲) - لە پشت را خەنجەری غەدر ھەشاندن، کە تاوانێکی نەبەخشاو، بەنوو قوڕەیزەش وایانکرد، نەك ھەر پەیمانان ھەلۆشاندەو، بەلكو جێوو قسەشیان بە پێغەمبەر ﷺ گوتبو و، زۆر بێ شەرمانە، ھەروھە ھەموو توانای خۆیان سەرفکرد، بۆ پشتگیری کردنی ئەو گەلە کۆمەکییە ی لە دژی ئیسلام و مسوڵمانان کرابوو و، ئەگەر ئەو پیلان و فیلە سەری گرتباوە، خۆی پەروەردگار بە فریای مسوڵمانان نەھاتبایە، بە تەئکید ئەو کاتە ھەر پارچەو پرمۆلە ی مسوڵمانێک بە دەست جوولەکە یەك و بە دەست موشریکێکەو دەبێنرا، ئنجا سەر ئەوھە ی کە ھەندیک ئیستا لەم رۆژگارە ی تێمەدا دوا ی چواردە، پازدە، سەدە فرمێسکی تیمساحیی دەریژن بۆ جوولەکەکانی بەنوو قوڕەیزە، بەلام ئەگەر پیلان و نەخشە ی جوولەکەکان، کە لە ئەسڵدا شەرەکە ئەوان ئاگری بن (کا) ی بوون و، ئەوان نەخشە دارپژەری بوون، ئەگەر ئەو سەری گرتباوە مسوڵمانان قەلاچۆکرا بان، دەبێ، ئەوانە ی کە ئیستا بۆ جوولەکەکان دەگریەن، بۆ جوولەکە پەیمان

شکینەکان و، جوولەکه له پشتەوه را خەنجەری غەدر وەشیئەکان، دەبێ ئەوانە چییان بۆ مسوڵمانان کردبایە!! مسوڵمانانێک که پەیمانان له دژ دەشکێنێ و، گەله کۆمه کییان له دژ دەکرێ، مسوڵمانانێک که پەيامی خوا به دنیا راده گەیهنن، پەيامی دادگەری و برایه تی و ته بای، پەيامی ھۆشیاری و زانست و معرفەت؟!

(۳)- سزادانی بەنوو قورەیزە بە پێی بەلێن و پەیمان و داب و نەریتی خویشیان بوو، جگە له ھوكمی شەرع، چونکە ئەوان رازیوون که سەعدی کۆری موعاز که ھاوپەیمانان بوو، له سەردەمی نەفامیدا، بێتە دادوەر، ئنجا سەعدی کۆری موعازیش دواى ئەوێ ئاماژەى بۆ بەنو قورەیزە کرد: ئایا ئێو پازین بە دادوهریه تی من؟ گوتیان: بەلێ، ئنجا ئاماژەشی بۆ لای مسوڵمانان کرد، بۆ لای پیغەمبەر ﷺ ئایا ئەوێ لەو لایەنەشە - وەك ریزو حورمەت بۆ پیغەمبەر ﷺ - ئەویش رازییە بە دادوهری من؟ گوتیان: بەلێ، ئنجا گوتی: من بەو شیوێە ھوكم دەکەم، که پیاوکانیان بکوژرێن و، ئافرەت و مندالیشیان بەدیل بگیرێن و، مāl و سامانیان غەنیمەت و دەستکەوت بێ، پیغەمبەریش ﷺ فەرمووی: بەو شیوێە دادوهرییت کرد، که خوا پێی خوێشە لەسەر ووی ھەوت ئاسمانانەو، ئنجا ئەمە، جگە له ھوكمی شەرع، که ھەر کەسێ مسوڵمان بێ، نابێ پەخنە لەو ھوكمە بگرێ، بەلام پیش ھوكمی شەرع، عەقڵ و داب و نەریت و، پاشان بەدان پێداھێنانی خۆیان، (والمرء مؤاخذاً بإقراره)، (مرؤف بە دان پێداھێنانی خۆی دەگیرێ)، ئەوانیش خۆیان رازیوون که سەعدی کۆری موعاز سەرۆکی ھۆزی ئەوس، که ئەو کاتە برینداریش بوو بە تیری ئەحزاب، خۆیان ئەویان پێشنیار کرد لەبەر ئەوێ کاتی خۆی ھاوپەیمان بوو لەگەڵیاندا، وایانزانێو وەك چۆن (عبدالله بن ابي بن سلول) که ھاوپەیمان بوو لەگەڵ بەنو و نەزیردا له سالی چوارەمی کۆچیدا و، داواى له پیغەمبەر ﷺ کردو ئیلحاحی لیکرد، که بەویان ببەخشێ، ئەویش پێی بەخشین، وایانزانی سەعدی کۆری موعازیش وا دەکات، بە تەئکید ئەگەر سەعدیش وای کردبایە، پیغەمبەر ﷺ بە سەعدی دەبەخشین، بەلام نەخیر سەعد دەیزانی که ئەوانە دەبێ سزا بدرێن و، چەندان کەسی دیکەش که چاویان له پەیمان شکاندن بوو و، خەنجەری غەدر وەشاندن بوون، تەمبێ خواردن بن، بە درێژایی میژوو، بۆ ئەوێ وانەزانن مسوڵمانان کلاویان لەسەر دەنرێ و ھەڵدەخەلەتێن.

۴- سەعدی کۆری موغاز دادگەرانه حوکمی داو، بە قسەى سۆزو عاتیفەى نەکرد، بەلام (أبو لُبابة) کە ئەویش کاتی خوێ لەگەڵ بەنوو قورەیزەدا، لە سەردەمى پێش ئىسلامدا جۆریک لە کەین و بەین و دۆستایەتیی هەبوو، (أبو لُبابة) کە هەلۆیستە کەیمان باسکرد، نەهێنی مسۆلمانانى ئاشکرا کرد، (أبو لُبابة) لە هەلۆیستە کەیدا کەوت، بەلام دواى هەستایەوهو خوای پەرەردگاریش ئێى خوشبوو.

هەلبەتە گرنگە کە نەکەوى، وەك سەعدی کۆری موغاز، بەلام گرنگیشە کە کەوتی، هەلسیەوه وەك: (أبو لُبابة) نەك لە سەرکەوتنى خۆت بەردەوام بى.

۵- هەر کەس ناپاکى مەزن (الخيانة العظمى) ی ئى دەربەکەوى، جگە لە سزادان، هېچ شتێکى دیکەى شایستە نیه و، بێگومان لە ئەگەرى سەرکەوتنى ئەحزابدا، دیارە مسۆلمانان و ئىسلام چۆن کۆتایان پێدەهات و، ئىسلام ئەو پەيامە بەرزو مەزنەى خوای پەرەردگار، چۆن خەفە دەبوو، دەکوژایەوه، هەر بۆیەش جیبریل (عليه السلام) و مەلائیکە هەر بەردەوام بوون، کاتى پێغەمبەر ﷺ هاوێلانى چوونەوه بۆ مأل، وایانزانى کۆتایى بە جەنگ هاتو، جیبریل چوو بۆ لای پێغەمبەر ﷺ، کە مێزەریکى بەستبوو، سوارى ئەسپێک بوو، لەو شێوەیەدا هاتۆتە بەرچاوى پێغەمبەر ﷺ و گوێ: من فریشتەکانم ناردووە بۆ سەر بەنوو قورەیزە بۆ ئەوێ ترسیان بخەنە دڵ، ئێمە وەك فریشتەکان کۆتاییمان بە جەنگ نەهێناو، بەلكو ئەو جەنگە جارى جەولەى یەكەمى تەواو بوو، بەلام جەولەى دووهمى ماو، لەگەڵ بەنوو قورەیزەى پەیمان شکینى غەدرکەرى لە پشتەوه خەنجەرى غەدر وەشێنەردا، کە ئەگەر ئابڵووقە کە، بیست و پێنج پوژ تاكو مانگیکی پێچوو، ئابڵووقەى ئەحزاب بۆ مەدینە، بە هەمان شێوە، ئابڵووقەى پێغەمبەر ﷺ یش بۆ قەلاکانى ھۆزى بەنوو قورەیزەى جەولە کەش دەورى مانگیکی پێچوو، کەواتە: جەنگە کە دوو قۇناغ بوو:

قۇناغى یەكەمى شکانى ئەو گەمارۆیە بوو، کە ئەحزاب بە دەورى مەدینەیاندا داناو، و، قۇناغى دووهمیش بریتى بوو لە کۆتایى پێھێنانى پەیمان شکینانى ھۆزى بەنوو قورەیزە، کەواتە: کوژرانى پیاوانى جەنگاوەرى بەنوو قورەیزە، پێوستى بە پینەو پەرۆیان، یان نکوولییکردن لە راستى مێژوویى ناکات و شتێکى دادگەرانهو حەکیمانە بوو.

ئەگەر كەسائىكىش تانە بدەن لە سەنەدى پىوايەتەكانى سىرە و سوننەت ئەدى چى لە ئايەتەكانى (۲۶ و ۲۷) الأحزاب، دەكەن؟!

(۶)- كوژرانى پياوانى بەنوو قورەيزەش، تايبەت بوو بە جەنگاوەرهكانيان، ئەوانەيان كە مسوڵمان نەبوون، واتە: تەنيا جەنگاوەرهكان كوژراون و، لەوانيش ئەوانەيان كە مسوڵمان نەبوون و، ئەگەر خەلەكان تيدا بوو بى، راهيب بووبى، يان پىرو كەنەفت بوو بى، يان نەخۆش بوو بى، بە تەئكىد ئەوانە نەكوژراون، وەك لە هەموو جەنگەكانى ئىسلام لەگەل ئەهلى كوفردا، هەروا بوو، پىغەمبەر ﷺ فەرموويەتى: باباى راهيب، باباى كرەكار، باباى پىرو كەنەفت، باباى نەخۆش، مەكوژن، تەنيا پياو جەنگاوەرهكانيان كوژراون، ئەوانەيان كە مسوڵمان نەبووبن، كۆمەلەكانيان كە مسوڵمان بوون، ديارە ئەوانە نەكوژراون، ئنجا ئەوانەش كە كوژراون، لەبەر ئەو بوو كە لە جەنگدا گىراون، ئەو نەبوو كە بە ئاشتىيانە بگيرين، چونكە لە ئىسلامدا دىل ناكوژرى، بەلام ئەوانە جەنگاوەرهبوون و، دواى ئەو كە شەركەيان دۆراندو، خۆيان بەدەستەو داو، ئەویش لەسەر قسەى كەسەك كە خۆيان پىشنىريان كردو كە سەعدى كورى موعازە، كە ئەو دادوهر بى، بۆيە تەنيا ژنىك لە بەنوو قورەيزە كوژرا، ئەویش ئەو ئافرەتە بوو كە بەرداشىكى، ياخود دەستارەيكى بەسەر يەكە لە هاوولاندا دابوو، كوشتبووى، وەك تۆلە (قصاص)، تەنيا ئەو ئافرەتە كوژرا.

(۷)- هەميشە دوژمنانى نىوخۆ، لە هى دەرەكى مەترسىدارترن، هەر بۆيەش پىويستە دوژمنانى نىوخۆ، بە تايبەت كە بەلەين و پەيمان هەبى، كاتى كە بەلەين و پەيمان دەشكىنن و لە پشتهوهر خەنجەرى غەدر دەوهرەشەن، پىويستە زۆر بە سەختى سزابدريين، بۆ ئەو خۆشان جارەيكى دىكە ئەو دووبارە نەكەنەو، خەلە دىكەش لىيان عىپرەت گرتوو بى و، دەرس و پەندىان لىوهر بگري.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

هه نۆڤه كۆمەڵە، تێپەڕان لە ئەكەڵمان
stay in touch on social media
ئەنجامێكێك عێز موانع ئاژەڵان

پاڤەیانێكێك مەكتەبی مامۆستا عەلی بابێر

AliBapir/بابێر

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

کەتانی
پاڤەیانێكێك مەكتەبی مامۆستا عەلی بابێر

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes for Google Play and App Store

QR codes for social media and website

پاڤەیانێكێك مەكتەبی مامۆستا عەلی بابێر

دەرسی سییەم

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان هەشت ئایەت دەگرێتە خۆی: (۲۸-۳۵)، که جگە لە ئایەتی کۆتایی، هەموویان لەبارەى هاوسەرانی بەرپرسی پێغەمبەری خواوەن ﷺ، (خوا لیان پازی بێ)، ئەوانیش دوو ئایەتی سەرەتا (۲۸ و ۲۹)، لە بارەى سەرپشککردنی پێغەمبەر ﷺ بۆ هاوسەرەکانیەوهن، پێنج ئایەتەکەى دیکەش، هەموویان ئامۆزگاریی و پێنمایی خۆی دادگەرو کارزانن، بۆ هاوسەرانی پێغەمبەر ﷺ، که چۆن هەلس و کەوت بکەن، لەگەڵ خواو لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ داو، لە ژبانی پۆژانەیاندا، لەگەڵ کۆمەڵگا و دەورووبەریاندا.

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُحِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ۝٢٨﴾ وَلَئِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ۝٢٩ يٰنِسَاءَ النَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبِينَةٍ يُضَعَّفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ۝٣٠ وَمَن يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتْهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ۝٣١ يٰنِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَحْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ۝٣٢ وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ۝٣٣ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِّنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ۝٣٤﴾ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ

وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعَاتِ
وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّامِتَاتِ وَالْهَافِظَاتِ
فُرُوجَهُنَّ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرَاتِ اللَّهُ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُنَّ مَغْفِرَةً
وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تەکان

ئەى پىغەمبەر! بە ھاوسەرەكانت بلى: ئەگەر ژيانى دىناو جوانىيەكەيتان
دەوى، وەرن يەكى ديارىيەكتان بدەمى و، بەدەست لىبەردانىكى جوان و پەسند،
دەستتان لى بەر بدەم (لىتان جىابمەو) ﴿٢٨﴾ ئەگەر خواو پىغەمبەرەكەى و،
مەنزلگای كۆتايىشتان دەوى، بىگومان خوا بۆ چاكەكاران لە ئىو، پاداشتىكى
مەزنى داناو ﴿٢٩﴾ ئەى ئافرەتانی پىغەمبەر! ھەركامىكتان خراپەيەكى ئاشكرا
(ياخيىوون و سەرىچى) بكات، سزاو ئازارى بۆ دوو قات دەكرى و، ئەوھش
بۆ خوا ئاسانە ﴿٣٠﴾ ھەر كەسكىشتان ملكەچى خواو پىغەمبەرەكەى بى
(گوپرايەلىان بى) و، كردهوى باش بكات، دوو كەرەتان پاداشتەكەى دەدەينەو
(پاداشتى دوو قات دەدەينەو) و، بژيوئىكى باشيشمان (لە بەھەشتدا) بۆ ساز
كردوہ ﴿٣١﴾ ئەى ئافرەتانی پىغەمبەر! ئەگەر پارىز (لە خوا) بكەن، وەك ھىچ كام
لە ئافرەتان نىن (لە پلە و پايدە) بۆيە قسەى نەرم و ناسك (لەگەل پياوان
دا) مەكەن، كە سەرەنجام ئەو كەسەى دلى نەخۆشى تىدايە، تەماع(تان تى)
بكات و، قسەيەكى پەسندىش بكەن ﴿٣٢﴾ لە مالىكانىشتاندا سەقامگىر بن و وەك
(جوانىي) خو دەرخستنى (سەردەمى) نەقامىتىيەكەم، خۆتان دەرمەخەن و،
نوئىز بەرپا بكەن و زەكات بدەن و، فەرمانبەرىيە خواو پىغەمبەرەكەى بكەن، بە
دلىيائى ئەى ھاوسەرانى مالى پىغەمبەر، خوا (بەم رىنمايى و ئامۆزگارىيانەى)
دەيەوى پىيسى (گوناھو خراپە) تان لى لابرئى و، بە پاكکردنەوھىەكى تايەت

پاکتان بکاتهوه ﴿۳۳﴾ ههروهها یادی ئه و ئایه تانه و ئه و حکمه ته ش بکه ن، که له ماله کانتاندا ده خوێنینه وه، بێگومان خوا په نهانزانی شاره زایه ﴿۳۴﴾ به دنیایی پیاوani (بۆ خوا) ملکه چ و ئافره تانی ملکه چ و، پیاوani بروادار و ئافره تانی بروادار و، پیاوani فه رمانبه رو ئافره تانی فه رمانبه ر و، پیاوani راست و ئافره تانی راست و، پیاوani خوڤراگرو ئافره تانی خوڤراگرو و، پیاوani به ترس و بیم (به رانبه ر به خوا) و، ئافره تانی به ترس و بیم و، پیاوani مالبه خشه رو ئافره تانی مالبه خشه ر و، پیاوani پوژووگرو ئافره تانی پوژووگرو و، پیاوani پارێزه ری داویننی خویان و ئافره تانی پارێزه ری داویننی خویان و، پیاوani زۆر خوا یادکه رو ئافره تانی زۆر (خوا) یادکه ر، خوا لیبوردن و پاداشتیکی مه زنی بۆ داناون ﴿۳۵﴾.

شیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان

(فَعَالًا لَّيْكُ): واته: وه رن، (تَعَال: إِسْمُ فِعْلٍ أَمْرٍ مَعْنَى أَقْبِلُوا) (تَعَال) ناوی کاری فه رمانه، واته: (أَقْبِلْ)، وه ره، (تَعَالَيْنِ) بۆ کۆمه لێک له ئافره تانه، واته: وه رن.

(أَمْتَعَكُنَّ): سه رو دیارییتان بده من، (الْمَتَاعُ وَالْمَتْعَةُ: مَا يُعْطَى الْمَطْلَقَةُ لِتَنْتَفِعَ بِهِ مُدَّةَ عَدَّتِهَا)، (متاع و متعة) بریتیه له وه ی که ده درێ به ئافره تی ته لاقدراو، تا کو له ماوه ی عیدده که یدا لێ به هه ره مه ند بێ.

(وَأَسْرَحَكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا): واته: ده ستتان لێ به رده ده م، به ده ست لێ به ردانیکی جوان، (السَّريخُ: الطَّلَاق).

(بِفَاحْشَةٍ مُّبِينَةٍ): واته: گوناھێکی نافۆلای ئاشکرا، (الْفُحْشُ وَالْفَحْشَاءُ وَالْفَاحِشَةُ: مَا عَظُمَ قُبْحُهُ مِنَ الْأَفْعَالِ وَالْأَقْوَالِ)، هه ر کام له م وشانه بریتین له و کرده وه و قسانه ی که ناشیرینییه که یان زۆر مه زن بێ، ئنجا (فاحشة مبینة) و (فاحشة مبینة) به هه ردووک شیوه که ی خوێنراوه ته وه (مبینة) واته: ده رخه ر، ئاشکراکه ر، (مبینة) واته: ئاشکراو پروون.

(ضَعْفَيْنِ): دوو قات، (ضَعَفْتُ الشَّيْءَ وَضَاعَفْتُهُ: ضَمَمْتُ إِلَيْهِ مِثْلَهُ فَضَاعِدًا)، (ضَعْفَيْنِ: أي مثلين)، واتە: وینەى خویم خستە گەڵ و زیاتریش، مەرج نیه که دەگوتری: (ضَعْفَيْنِ) یان (مِثْلَيْنِ) تەنیا دوو هیندە بێ، بە رای هەندى له زانیان دەلى: واتە چەند بەرانبەر، ئنجا دوو بەرانبەر، سى بەرانبەر، چوارە....

(يَقْنُتْ): (الْقُنُوتُ: لُزُومُ الطَّاعَةِ مَعَ الْخُضُوعِ)، (قنوت): بریتیه له پابه‌ندی به گوێراپه‌لییه‌وه، له‌گەڵ ملکه‌چیی دا، واتە: هەم فەرمانه‌که‌ جێبه‌جێ بکات، هەم ملکه‌چیش بى له‌ ده‌روونه‌وه.

(وَقَرْنٍ): واتە: نیشته‌جێ بن، ده‌گوتری: (قَرَّ فِي الْمَكَانِ يَقَرُّ قَرَارًا ثَبَتَ ثُبُوتًا جَامِدًا، وَأَصْلُهُ مِنَ الْقَرِّ، وَهُوَ الْبَرْدُ)، واتە: چه‌سپا له‌ شوینی خوێ ده‌چه‌سپێ، چه‌سپان، وه‌ك شتیکی وشك، نه‌جوولاو چه‌سپا، له‌ ئەسڵدا وشه‌ی (قَرَّ) له‌ (قَرَّ) هوه‌ هاتوه‌، كه‌ به‌ مانای (بَرْد) سه‌رما دی، له‌به‌ر ئەوه‌ی كه‌ له‌ حاله‌تی سه‌رمادا دروستكراوه‌كان زیاتر داده‌سه‌كنین و نیشته‌جێ ده‌بن، له‌ حاله‌تی گه‌رمادا زیاتر ده‌كه‌ونه‌ جموجۆل.

(تَبَرَّجَ): (تَبَرَّجَتِ الْمَرْأَةُ: تَشَبَّهَتْ بِالْبُرْجِ «الْقَصْرِ» فِي إِظْهَارِ الْمَحَاسَنِ)، (بُرْج) یانی: كوێشك، (تَبَرَّجَ) خوێ ده‌رخست، وه‌ك قه‌لا، ئنجا ئافره‌تیش ئە‌گه‌ر جوانیه‌كانی خوێ ده‌ربخات و ئاشكرا بکات، له‌وه‌وه‌ هاتوه‌.

(الرَّجَسُ): (الرَّجَسُ: الشَّيْءُ الْقَذِرُ، رَجُلٌ رَجَسٌ، وَرِجَالٌ أَرْجَاسٌ، وَالرَّجَسُ: شَرْعًا وَطَبْعًا وَعَقْلًا وَثَلَاثَتُهُمْ)، (رجس) بریتیه له‌ شتیکی پیس و، ده‌گوتری: (رَجُلٌ رَجَسٌ)، پیاویکی پیس و (رجال أرجاس) پیاوانیکی پیس، (رجس)، واتە: شتیکی پیس، چ له‌ رووی شه‌ره‌وه‌ پیس بێ، یاخود له‌ رووی سروشته‌وه‌ مرووف پێی پیس بێ، یاخود به‌ عه‌قل دیار بێ، یاخود به‌ هه‌رسێکیان و به‌ هه‌رسی واتیه‌که‌ی.

(أَهْلَ الْبَيْتِ): (أَهْلُ الرَّجُلِ: مَنْ يَجْمَعُهُ وَإِيَّاهُمْ نَسَبٌ أَوْ دِينٌ، أَوْ مَا يَجْرِي مَجْرَاهُمَا)، ئە‌هلی پیاو ئە‌وه‌یه‌ که‌ ئە‌و و ئە‌وان په‌چه‌له‌کیك یان دینیك، یاخود شتیکی وه‌ك وان، پێکه‌وه‌ کویان بکاته‌وه‌، (أَهْلُ الرَّجُلِ فِي الْأَصْلِ: مَنْ يَجْمَعُهُ وَإِيَّاهُمْ مَسْكَنٌ وَاحِدٌ)، ئە‌هلی پیاو له‌ ئە‌سڵدا ئە‌و که‌سانه‌ن که‌ له‌ یه‌ك ماڵدا کوێبنه‌وه‌.

وشهى (أهل البيت) یش زیاتر بۆ خیزانه کانی پیغه مبه ر ﷺ به کارهینراوه و،
(تأهل) واته: (تزوج) واته: ئه هلی پهیدا بوو، هاوسه ری پهیدا بوو، (بيت: أهل
البيت: مَاوَى الْإِنْسَانِ بِاللَّيْلِ، بَاتَ: أَقَامَ بِاللَّيْلِ).

کهواته: (بيت) ئه و شوینه یه که مروّف شه و پشووی تیدا ده دات، (أهل
البيت) واته: هاوسه ر، ژن، یاخود ژنه کان، بۆچی؟ چونکه ئه وان زیاتر له مألین
و، ئه وان زیاتر له و مآله دا پشو و ده دهن، پیاو بای ده رییه، به لام ئافره ت به
حوکمی شهرع و عه قلّ و عورف (شَرْعاً وَعَقْلاً وَعُرْفاً) زیاتر په یوه سته به مالّ
و حالّی خو یه وه، مه گه ر له خوارسک هه لگه راپیته وه و، پيشبرکى له گه لّ پیاودا
بکات که ده بى له هه ر شوینیک پیاوی لیى، ئافره تیشی لى بى! که ئه وه هه
پيچه وانیه ی سروشتی خو یه تی، ئه گه رنا له ئه سلدا ئافره ت پى خو شه له مالّ
بى و، له راستیدا نشینگه ی ئافره ت زیاتر مآله.

هۆی هاتنه خواره وهی ئایه ته کان

(١)- هۆی هاتنه خواره وهی ئه م دوو ئایه ته که خوا ده فه رموی: ﴿يَتَأَيَّمُ النَّبِيُّ قُلْ لِّاَزْوَجِكَ
إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّتْهَا فَنَعَالَيْكُمْ أُمَمٌ مِّنْكُمْ وَأَسْرَحَكُمْ سَرَالًا جَمِيلًا
(٢٨) وَلِنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنِينَ مِنْكُمْ أَجْرًا
عَظِيمًا (٢٩)﴾ له و باره وه چه ند گپه دراوه یه که هه ن، دووانیان لى دینین: که کتیبی
(الإستيعاب في بيان الأسباب)^(١) هیناوی، به لام له به ر درێژی ده قه عه ره بیه که ی گپه راوه
(راویة) ی یه که میان ناهینین و، یه که سه ر وه رگپه راوه کور دیه که ی دینین:

(أ)- عه بدوللای کور ی عه بباس (خوا له خو ی و بابی پازیی) ده لى: من سوور بووم، (له
ریوایه تیکدا ده لى: سألک مامه وه) ده مه ویست له عومه ر ﷺ بپرسم، ده رباره ی ئه و دوو

(١) ج ٣، ص ٩٥-٩٩، ههروهه ها بپروانه: صحيح البخاري: ٢٤٦٨ و ٥١٩١ و، صحيح مسلم: ١٤٧٩ - ٣١ - ٣٤.

ئافرەتە لە ھاوسەرائی پیغەمبەر ﷺ که خوا ﷻ پێیان دەفەرموێ: ﴿إِنْ نُّوْبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَعَتْ قُلُوبُكُمْ﴾ التحريم، واتە: ئەگەر بگەرێنەوه بۆ لای خوا، شتێکی باش دەکەن، چونکە دلتان لایداوه، بەلام نەمدەتوانی لێی بپرسم، لەبەر ئەوەی زۆر سامم لێی دەکرد، لە لام زۆر بە قەدر بوو، (لە ڕیوایەتیکدا دەڵێ: کاتێکی واو، شوێنێکی وام، دەست نەدەکەوت لێی بپرسم)، هەتا عومەر بۆ سەفەری حەج چوو، منیش لەگەڵیدا چووم بۆ حەج، کاتێک که گەڕایەوه و، ئێمە لە هەندێ لە ڕێگایان، (لە ڕیوایەتیکدا دەڵێ: لە (ظهران) بووین)، عومەر ﷺ لایدابوو لە هەندێ لە درەختی ئەراک کارێکی هەبوو دەستی بە ئاو گەياند، منیش لەگەڵی چووم و، ئاوێک که تارەقی پێبگرێ، بۆیم برد، ئیدی عومەر ﷺ تارەقی گرت، منیش ڕاوهستام تاکو گەڕایەوه، که گەڕایەوه گوێ: (أَدْرِكْنِي بِالْوُضُوءِ) ئاوی دەست نوێژم بۆ بێنە، منیش لەو دەفەری ئاوی تێدا بوو بە دەستمداکرد دەست نوێژی گرت و، منیش لەو کاتدا شوێن و کاتیکم دەستکەوت که ئەو پرسیارە ماوهیهکی زۆرە لە دڵمدا لێی بکەم، گوتم: ئەی سەرکردهی ڕواداران! ئەو دوو ئافرەتانه لە ھاوسەرائی پیغەمبەر ﷺ که خوا پێیان دەفەرموێ: ﴿إِنْ نُّوْبَا إِلَى اللَّهِ﴾ التحريم، ئەو دووانە کێن؟ (عەبدوڵلای کۆری عەبباس دەڵێ: قسەکەم تەواو نەکرد بوو، عومەر ﷺ گوێ: ئای سەرسامیی لە تۆ ئەی عەبدوڵلای کۆری عەبباس! (واتە: سەرسامیی لە تۆ که تۆ گەنجیکی هێندە سووری بە دواي زانستدا دەگەرێ زانستی ورد)، ئەو دووانە عایشەو حەفصە بوون، منیش گوتم: سوێند بە خوا، ئەوه ماوهی سالتیکە دەمهوێ ئەوەت لێ بپرسم، بەلام نەمدەتوانی هەبەتەم لێ دەکردی، ئەویش گوێ: وامەکه، هەر شتێک تۆ پێت وابوو من زانیارییم لە لایە، لە بارەیهوه لێم بپرسە، ئنجا ئەگەر بیزانم، هەوالت پێدەدەم، (عەبدوڵلا) دەڵێ: دوايی عومەر گوێ: سوێند بە خوا ئێمە لەسەردەمی نەفامییدا هیچ شتیکمان بۆ ئافرەتان دانە دەنا، (واتە: هیچ مافیکمان بۆ دانە دەنان، بە هیچمان نەدەزانین)، هەتا خوا لە بارەیانەوه ئەوهی دایبەزاند دایبەزاند و، ئەوهی بۆی دیاریکردن لە پشک و بەش، بۆی دیاریکردن، (لە ڕیوایەتیکدا دەڵێ: کاتیک ئیسلام هات، خوا باسی کردن)، ئنجا زانییمان که ئەوانیش مافیان لەسەر ئێمە هەیه، بەلام پێمان وابوو که بۆیان نیە دەست وەرەدەنە کاروباری ئێمە، (واتە: کاروباری پیاوان).

دوایی عومەر بەردەوام بوو لەسەر قسەکانی خۆی گوئی: من دراوسێیەکم هەبوو لە پشتیوانەکان لە (بنی أمية بن زيد) کە لە باکووری شاری مەدینە بوون و، ئێمە بە نۆرە دادەبەزینە لای پیغەمبەر ﷺ، ئەو پۆژیک دادەبەزی، منیش پۆژیک، (واتە: ئەو پۆژەیی یەکیان دابەزیو، بۆ وێنە: عومەر دابەزیو، ئەو مسوڵمانە پشتیوانە، کارو کەسابەتی کردو، ئەو پۆژەش کە پشتیوانە کە دابەزیو، عومەر خەریکی کارو کەسابەتی خۆی بوو، پۆژ نا پۆژیک تەرخانیان کردو بۆ ئەوێ لە خزمەت پیغەمبەر ﷺ بن)، دەلی: ئەگەر من دابەزییایم هەوایی ئەو پۆژەم بۆ دەهینا، لە پریوایەتیکدا دەلی: ئەگەر وەحیی، یان هەر شتیکی دیکە بووایە بۆم دەهینا، ئەگەر ئەویش دابەزییایە بە هەمان شێوە وایدەکرد و، ئێمە کۆمەڵی قورەیش زāl بووین بەسەر ئافەرەتاندا، بەلام کاتیک هاتینە لای پشتیوانەکان، تەماشامان کرد ئەوان ئافەرەتان بەسەریاندا زāl و، ئافەرەتانی ئێمەش لە ئەدەب و کلتووری ئافەرەتانی پشتیوان فیربوون و وەریانگرت.

دەلی: پۆژیک من خەریکی کاریک بووم بیرم لێدەکردو، ژنەکم گوئی: ئەگەر ئاواتکرد بایە، ئاواتکرد بایە، دەلی: منیش بەسەریدا هاوارمکرد، گوتم: بۆچی قسەیی وا دەکەیی؟ ئەویش وەلامی دامەو و، منیش نکوولیم لەوێ کرد کە وەلامم بداتەو و، پێم گوئی: تۆ چ پەییوەندییت بە کاری پیاوانەو هەیی؟ بۆچی شتیک کە من دەمەوێ ئەنجامی بدەم، تۆ خۆی تێ هەلدەقورتینی؟ ئەویش گوئی: ئنجا بۆچی نکوولیم لێدەکەیی، کە من وەلامت بدەمەو! (شەرە قسەت لەگەڵدا بکەم)، سویند بە خوا هاوسەرانی پیغەمبەر ﷺ قسە لە قسەیدا دەکەن و مشت و مپی لەگەڵ دا دەکەن، جاری وایە یەکیکیان لە سەرەتای پۆژی تاكو شەوێ نایدوین.

لە پریوایەتیکدا دەلی: سەرسامی بۆ تۆ ئەی کۆپی خەتتاب! دەتەوێ کەس قسە لە قسەتدا نەکات! کەچی کچەکەت قسە لە قسەیی پیغەمبەری خوادا ﷺ دەکات، هەتا پۆژەکەیی هەمووی لێی تووڕە دەبی، دەلی: کە وایگوت: ئەو زۆر ترساندمی و، بە ژنەکمەم گوئی: هەر کامیکیان کاریکی وابکات، ئەو زۆر

پەشیمانییه کی مه زنی تووش ده بێت و گوناھێکی گه وره ده کات و له سه ری په شیمان ده بێته وه، دوایی خۆم پۆشته کرد و، چوومه لای چه فسه، پیم گوت: ئایا یه کێک له ئیوه پۆژێک پیغه مبه ری خوا ﷻ تووڤه ده کات، تاکو شه وێ؟ ئه ویش گوتی: به ئی، گوتم: هه ر که سێ وابکات ئه وه په شیمانه و زیانباره، ئایا تو دنیای،

له ریوایه تیکدا ده ئی: گوتم: که خوا تووڤه ببی له سه ر تووڤه بوونی پیغه مبه ره که ی ﷻ و به وه تیی؟ ده ئی: دوایی پیم گوت: نه چی زۆر پیوه بچی له گه ل پیغه مبه ری خوا ﷻ له سه ر شتیک زۆر قسه ی له گه ل دابکه ی، یاخود نه ی دوینی و قسه ی لیبریه وه، هه ر شتیکت پیویست بوو، له من داوا بکه، (واته: زۆر پیغه مبه ری خوا ﷻ هه لمه پیچه)، به وه فریو مه خو که دراوسییه که ت له تو جوانتره و، له تو ش له لای پیغه مبه ری خوا ﷻ خوشه ویستره.

له ریوایه تیکدا گوتی: ئه و ئافره ته ی که جوانییه که ی و خوشویستنی پیغه مبه ری خوا ﷻ بوی، له خو ی بایی کردوه (که مه به ستی عایشه یه)، وه ک ئه و مه که، دوایی چوومه ده ری هه تا چوومه لای (أم سلمة) له به ر ئه وه ی خزمایه تییم له گه لی هه بوو، قسه م له گه لدا کرد، (أم سلمة) ش گوتی: سهیره ئه ی کوڤی خه تباب! تو ده ست وه رده ده یه هه موو شتیک، هه تا ده ته وێ بییه نیو کاروباری پیغه مبه ره و ﷻ هاوسه ره کانیشی؟! ده ئی: به خوا که (أم سلمة) به توندیی وای پیگوتم، ئه و قسه یه گرمی و، هه ندیک له و تووڤه یی و شیده ته ی هه م بوو لی شکاند، له لای وی چوومه ده ره وه ((أم سلمة) م، به جیه یشت)، ئنجا پیغه مبه ری خوا ﷻ ده وروبهری هه مووی بو ڤیک بوو بوو (واته: هاتبوونه نیو ئیسلام)، ته نیا پادشای غه سسان مابوو له شام، ئیمه مه ترسییمان هه بوو که به سه رمان دا بدات و، قسه مان ده کرد که هۆزی غه سسان پیلایان دروستکردوون بو جهنگ له دژی ئیمه و، سینه مان ڤرپوو بوو له ترس له وان، (دیاره پادشا بووه و ده ولت و ده سه لاتیکی هه بووه)، ده ئی: پۆژی هاوه له پشتیوانییه که م له نۆره که ی خو ی چوو بوو بو خزمه ت پیغه مبه ری خوا ﷻ، کاتیک شه و گه رایه وه وه ختی نوێژی خه وتنان، زۆر به توندیی له ده رگای ماله که مانی دا و، گوتی: خه وتوو؟

له ږیوایه ټیکدا گوټی: عومەر له وییه؟ ده لئ: منیش ترسام و ږاچله کیم و چوومه ده ری، گوټی: کاریکی مه زن ږوویداوه، گوتم: چیه؟ غه سسان هاتوه؟! گوټی: نا، به لکو له وه گه وره ترو مه زنت، له ږیوایه ټیکدا گوټی: (أهول) بیره زاتر، پیغه مبه ری خوا ﷺ ژنه کانی ته لاقداه، له ږیوایه ټیکدا ده لئ: گوټی: که ناری لیگرتوون.

له ږیوایه ټیکدا ده لئ: گوتم که واته: حه فسه په شیمانه و زیانباره، من گومانم وابوو که نه وه ږووده دات، بویه خوږ پوشته کرد و چووم هه تا نویژی به یانیم له خزمه ت پیغه مبه ردا ﷺ کرد، تنجا پیغه مبه ری خوا ﷺ شوینیکی هه بوو، تاو و شتی ټیدا دانرابوو، شوینیکی په نا بوو، به په یژوکه یه کدا سه رکه وت، چهند قادرمه یه ک بوو سه رکه وت و چوو بو ټه وئی، له و شوینه دا که ناری گرتبوو له هاوسه ره کانی و نه ده چوو بو لایان، منیش چوومه لای حه فسه، ته ماشامکرد حه فسه ده گریا، گوتم: چ شتیک ده تگریه نی؟ ئایا من هوشاریم پی نه دای! نه مترساندی؟ ئایا پیغه مبه ری خوا ﷺ ته لاقی داو؟ گوټی: نازانم، نه وه بو خوئی له و بانیژوکه یه دایه، ده لئ: چوومه لای مینه ر ته ماشامکرد: له وئی کوومه لیکی لیوون هه ندیکیان ده گریان، منیش توژی له لایان دانیشتم، دواپی ټه و حالته ی که بوم دروستبوو، به سه رمدا زالبوو، هاتم بو لای ټه و شوینه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ لییبوو، ټه و خزمه تکاره ږه شه که له سه ری په یژه که وه ستابوو، پیمگوت: مؤله ت بو عومەر وه ربگره، ټه ویش چوو ټووری و، قسه ی له گه ل پیغه مبه ر ﷺ دا کرد، دواپی هاته ده ری گوټی: تووم بو پیغه مبه ری خوا ﷺ باسکرد، به لام بی دهنگ بووه، منیش ږویشتم، چووم بو لای ټه و کوومه له خه لکه که له لای مینه ره که بوون، به لام دووباره حالته که به سه رمدا زالبوو هاتم هوه، دیسان به غولامه کهم گوت، ټه ویش دیسان به هه مان شیوه باسکرده وه که بو پیغه مبه رم ﷺ باسکرده وه، به لام بی دهنگ بووه، دووباره چوومه وه لای ټه و کوومه له خه لکه که ی له لای مینه ره که دانیشتبوون، (ده کاته جاری سییه م) دووباره ټه و حالته به سه رمدا زال بوو (ټه و خه م و خه فته)، دیسان هاتم هوه به غولامه کهم گوت: دیسان مؤله تی بو عومەر وه رگرت، دیسان وه ک جاری پیشی باسکرد که بو پیغه مبه ری

ﷺ باسكردوه، به لام بى دهنك بووه، كاتيك رويشتم و پشتم تيكرد، غولامه كه بانگى كردم گوتى: ئه وه پيغهمبهرى خوا ﷺ مۆله قى داوى، ئىدى له پيغهمبهرى خوا ﷺ وه ژوور كه وتم، له سهر ههسيريكي شر پاكشا بوو، كه له نىوان ئه وو ههسيره كه دا هيچ شتى ديكه نه بوو، (قوماشيك دوشه كيك شتيك)، ههسيره كه شويئكه ي له لا ته نىشتى كرد بوو، ئه ويش پاليدا بووه له سهر سه رينيئك كه له چه رم بوو و، نىواخنه كه شى پووشى دارخورما بوو، سه لامم لتيكرد، دوايى كاتيك كه وه ستا بووم، گوتم: ئه ي پيغهمبهرى خوا! ﷺ ئايا ئافره ته كانت ته لاقداوه؟ ئه ويش سه رى بو لا به رزكردمه وه و فهرمووى: نه خير، ده لئى: منيش گوتم: (الله اكبر) خوا گه وره تره، دوايى له كاتيكدا كه راوه ستا بووم، ويستم زياتر له گه ل پيغهمبهرى خوا ﷺ هوگريى دروست بكه مه وه، گوتم: ئه ي پيغهمبهرى خوا! ﷺ ئه گه ر ئيمه ت بينيبايه ئيمه ي كومله لى قوره يش كه به سهر ئافره تا ئاندا زال بووين، كاتى هاينه مه دينه، ئافره ته كاني مه دينه به سهر پياوانيان دا زال ده بن، كه ئه وه م باسكرد، پيغهمبهرى خوا ﷺ زه رده خه نه ي كى كرد، دوايى پيئمگوت: ئه گه ر منت بينيبايه كه چوومه لاي هه فسه و پيئم گوتوه: ئه وه فريوت نه دات كه دراوسيه كه ت له تو جوانتره و، له لاي پيغهمبهرى خوا ﷺ خوشه ويستره، (واته: عائيشه)، له رىوايه تيكدا ده لئى: ئه وه م بو باسكرد كه له گه ل هه فسه و (أم سلمة) دا باسم كرد بوو و، ئه وه ي كه (أم سلمة) وه لامى دابوو مه وه، پيغهمبهرى خوا ﷺ جاريكى ديكه ش زه رده خه نه ي كرد، ئنجا كاتيك كه بينيم كه پيغهمبهرى خوا ﷺ زه رده خه نه ي كرد، دانىشتم، دوايى سه رم به رزكردمه وه، چاوم به ماله كهيدا گيړا، به خوا هيچ شتيكم نه بينى چاو بگيړي ته وه، (بكه ويته بهرچاو)، جگه له سى پيسته، له لاي ديكه يه وه پيستيكي ده باغكراو هه بوو، ده لئى: منيش گوتم: ئه ي پيغهمبهرى خوا! ﷺ داوا بكه، له خوا كه مال و سامان بو ئوممه ت فراوان بكات، چونكه ئه ها فارس و روم چون گوزهرانيان بو فراوانكراوه له دنيا دا ئه وه يان پيئدراوه كه پيئاندراره، له گه ل ئه وه شدا به ندايه تى بو خوا ناكهن، ده لئى: پيغهمبهر ﷺ كه پاليدا بووه دانىشت، فهرمووى: (أوفي

شك أنت يا ابن الخطاب! إن أولئك قوم عجلت لهم طيباتهم في الحياة الدنيا)،
واته: ئەى كورى خەتتاب! ئايا تۆ دوو دلئى؟ ئەوانە كۆمەلەكن خوشىيەكانى ژيانى
دنیايان بۆ پىشخراون.

له رىوايه تىكدا دەلئى: گريام، پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى: چ شتەك
دەتگريەنئى؟ گوتم: ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ! كىسراو قەيسەر (واته: پادشای
فارس و رۆم) لەو حالەتەدان كە تىيدان، تۆش پىغەمبەرى خواى و ﷺ ئەو هەش
و هەزەكەتە! پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى: {أَمَّا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ لَهُمُ الدُّنْيَا وَلَنَا
الْآخِرَةُ} ^(۱)، واته: ئايا رازى نابى كە ئەوان دنيايان هەبئى و، تىمەش دواپۆژمان
هەبئى؟ دەلئى: دوايى گوتم: ئەى پىغەمبەرى خوا! ﷺ داواى لىبوردنم بۆ لە خوا
بكه، (واته: لەو قسەيەى كە كردم).

ئىنجا پىغەمبەرى خوا ﷺ لەبەر ئەو قسەيەى حەفصە بەلاوى كردبووهو بە
عائىشەى گوتبوو، بىست و نۆ (۲۹) شەو مایهوه، كەنارى لىگرتن و، فەرموو بووى:
ماوهى يەك مانگ ناچمە لايان، لەبەر ئەو هەى زۆر لىيان بە گلەيى بووه، خوا لە
سووپەتى (التحریم) دا كە لۆمەى كردو كە بۆچى بۆ رازىكردنى هاوسەرانت ئاوا
دەكەى؟ كاتىك كە بىست و نۆ شەو كە تىپەرین، دەچئ بۆ لای عائىشە لەو هەو
دەست پىدەكات، عائىشە خوا لىي رازىيى پىي دەلئى: ئەى پىغەمبەرى خوا! ﷺ
تۆ سویندت خوارد بوو كە ماوهى مانگىك نەيەى بۆ لامان، تىستا بىست و نۆ
(۲۹) شەو، من هەموویم ژماردو، پىغەمبەرى خواش ﷺ فەرمووى: (الشهر تسع
و عشرون، وكان هذا الشهر تسعاً وعشرين) واته: مانگ بىست و نۆ شەو و، ئەم
مانگە بىست و نۆ شەو، عائىشە دەلئى: دوايى ئايەتى سەرپشكردن دابەزى و لە
منهوه دەستى پىكرد، يەكەمین لە ئافرەتەكانى پىي فەرمووم:

{إِنِّي ذَاكِرٌ لَكَ أَمْرًا، فَلَا عَلَيْكَ أَنْ لَا تَعْجَلِي حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبَوَيْكَ، قَالَتْ: وَقَدْ عَلِمَ
أَنَّ أَبَوَيَّ لَمْ يَكُونَا يَأْمُرَانِي بِفِرَاقِهِ، قَالَتْ: ثُمَّ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ قَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا

النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا ۖ إِلَىٰ ﴿٢٩﴾ أَجْرًا عَظِيمًا ۖ قَالَتْ: فَقُلْتُ فِي أَيِّ هَذَا أَسْتَأْمِرُ أَبَوَيَّ؟ قَالِي أُرِيدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْدارَ الْآخِرَةَ، قَالَتْ: ثُمَّ فَعَلَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَ مَا فَعَلْتُ^(۱).

واته: من شتیکت بوّ باس ده کهم به لām ته گهر په له نه که ی باشته، تا کو راویژ به باب و دایکت ده که ی، عائیشه ده لی: ده یزانی که باب و دایکم فه رمانم پی نا که ن لئی جیایمه وه دوایی فه رمووی: بیگومان خوا (جَلَّ ثَنَاؤُهُ) فه رمووی ته: ﴿يَتَأْتِيهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا ۖ إِلَىٰ ﴿٢٩﴾ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ ده لی: گوتم: چوّن له وه دا من راویژ به باب و دایکم بکه م؟ من خواو پیغه مبه ری ﷺ خواو مه نزلگای کو تاییم ده وی، ده لی: دوایی پیغه مبه ری ﷺ ثافره ته کانی دیکه شی سه رپشک کردو هه موویان وه ک من چوّنم گوتم، ته وانیش وایان گوتم.

تجنا به پیی ئەم ریوایه ته بی، ئەوه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ له سه ری تووړه بووه، ئەوه بووه که نه یینییه که ی له لای حه فسه باس کردوه و ته ویش بوّ عائیشه ی باس کردوه، عائیشه و حه فسه جوړیک له پشتگیری یه کدیان کردوه، به شیوه یه ک که بوته هو ی نیگه رانی پیغه مبه ری ﷺ و، خوا ی په روهر دگار له سه ر ئەوه سه ره تایی سووړه تی (التحریم) داده به زینتی: ﴿يَتَأْتِيهَا النَّبِيُّ لِرَاحِمٍ مَّا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْنِي مَرْضَاتِ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ واته: له سه ر ئەوه پیغه مبه ری ﷺ لیان به گله یی ده بی و، سویند ده خوات که ماوه ی مانگیک نه چی بوّ لایان، دوایی ئەو ثایه ته ی سه رپشک کردنی هاوسه رانی پیغه مبه ری ﷺ هاتوته خوار.

به لām ریوایه تیکی دیکه هیه که من ته ویانم له لا په سنده، ده گونجی ئەوه ش بووی، به لām ئەوه یان راسته وخو په یوه سته به وه وه، که ئەمیان ده قه عه ره بییه که شی دینم:

(۱) أخرجه البخاري في: كتاب التفسير: سورة الأحزاب: باب قوله: إن كنتم تردن الله ورسوله والدار الآخرة.

(ب) - {عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَوَجَدَ النَّاسَ جُلُوسًا بِبَابِهِ لَمْ يُؤْذَنْ لِأَحَدٍ مِنْهُمْ «قَالَ» فَأَذِنَ لَأَبِي بَكْرٍ فَدَخَلَ، ثُمَّ أَقْبَلَ عُمَرُ فَاسْتَأْذَنَ، فَأَذِنَ لَهُ فَوَجَدَ النَّبِيَّ ﷺ جَالِسًا حَوْلَهُ نِسَاؤُهُ وَاجِمًا سَاكِتًا «قَالَ» فَقَالَ لَأَقُولَنَّ شَيْئًا أَضْحِكُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! لَوْ رَأَيْتَ بِنْتَ خَارِجَةَ، سَأَلْتَنِي النَّفَقَةَ، فَقُمْتُ إِلَيْهَا فَوَجَّأْتُ عَنْقَهَا، فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ: «هُنَّ حَوْلِي كَمَا تَرَى يَسْأَلْنَنِي النَّفَقَةَ»، فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ إِلَى عَائِشَةَ يَجَأُ عَنْقَهَا، فَقَامَ عُمَرُ إِلَى حَفْصَةَ يَجَأُ عَنْقَهَا، كِلَاهُمَا يَقُولُ: تَسْأَلَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا لَيْسَ عِنْدَهُ؟ فَقُلْنَا وَاللَّهِ لَا نَسْأَلُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا أَبَدًا لَيْسَ عِنْدَهُ، ثُمَّ اعْتَزَلْنَهُنَّ شَهْرًا أَوْ تِسْعًا وَعِشْرِينَ، ثُمَّ نَزَلَتْ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿يَتَأْتِيَ النَّبِيَّ قُلُوبٌ لَّا رُوحَ لَهَا﴾ حَتَّى بَلَغَ: ﴿لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرٌ عَظِيمًا﴾ ٢٩ قَالَ: فَبَدَأَ بِعَائِشَةَ، فَقَالَ: «يَا عَائِشَةُ! إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَعْرِضَ عَلَيْكَ أَمْرًا أُحِبُّ أَنْ لَا تَعْجَلِي فِيهِ حَتَّى تَسْتَشِيرِي أَبَوَيْكَ»، قَالَتْ: وَمَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَتَلَا عَلَيْهَا الْآيَةَ، قَالَتْ: أَفِيكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَسْتَشِيرُ أَبَوَيْ؟ بَلْ أَخْتَارُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْدَّارَ الْآخِرَةَ، وَأَسْأَلُكَ أَنْ لَا تُخَيِّرَ امْرَأَةً مِنْ نِسَائِكَ بِالَّذِي قُلْتَ، قَالَ: «لَا تَسْأَلْنِي أَمْرًا مِنْهُنَّ إِلَّا أَخْبَرْتُهَا، إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَعْثُنِي مُعْتَنًا وَلَا مُتَعَتَّنًا، وَلَكِنْ بَعَثَنِي مُعَلِّمًا مَيَّسِرًا» (١).

واته: جابیری کوپی عهبدوللا (خوا لئیان رازیبی) دهلی تهبوو به کر ﷺ مۆلهتی خواست له پیغهمبهری خوا ﷺ که خه لک له ده رگا که ی دانیشتبوون، مۆلهتی هیچ کامیان نه درابوو، به لام مۆلهت به تهبوو به کر درا چووو ژووری، دواپی عومهر هات مۆلهتی خواست، نهویش مۆلهتدراو چووو ژووری، تهماشای کرد پیغهمبهری خوا ﷺ دانیشتوهو هاوسه ره کانیشی له دهورینی و پیغهمبهری خوا ﷺ مات و بی دهنگه، جابیر دهلی، عومهر گوتی: ده بی شتی که بلیم پیغهمبهری خوا ﷺ بهیتمه پیکه نین، گوتی: ئه ی پیغهمبهری خوا! ﷺ ته گهر کچی خاریجهت بینیبایه (واته: هاوسه ره که ی خوئی) داوای نه فقهه ی لی کردم، (بو ی زیاد بکه م)، منیش هه لسام و تو زیک ملیم ته زیه تدا، (رهنگه به جوړیک له جوړه کان ملی گرتبی، دهستی گرتبی، به لام ته عبیره که له عورفی زمانی عه ره بییدا وایه، رهنگه دهستی گرتبی زلله یه کی لیدابی)، پیغهمبهری خوا ﷺ که ئه وهی له

(١) أخرجه مسلم، باب: بَيَانِ أَنَّ تَخْيِيرَ امْرَأَتِهِ لَا يَكُونُ طَلَاقًا إِلَّا بِالنِّتَاءِ، رقم: ٣٧٦٣.

عومەر بیست، پیکەنى، فەرمووی: ئەوانەش ئەوە تان لە دەورمەن داوا دەکەن، نەفەقەو خەرجییان بۆ زیاد بکەم، ئەبوو بەکر هەلسا کە سزای عایشە بدات، عومەریش هەلسا سزای حەفصە بدات و، هەردووکیان دەیانگوت: شتیک لە پیغەمبەرى خوا ﷺ داوا دەکەن کە نیهى؟ ئەوانیش گوتیان: سویند بە خوا هیچ شتیک لە پیغەمبەرى خوا ﷺ داوا ناکەین، کە لەلای ئەبى، دواى پیغەمبەر ﷺ ماوهى مانگىک، یاخود بیست و نۆ شەو، کەنارى گرت لە هاوسەرەکانى، تاكو ئەو ئایەتە بۆ لای دابەزى: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ ﴿۳۱﴾ هەتا گەشتە: ﴿لِّلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنْ أَجْرًا عَظِيمًا﴾

پیغەمبەر ﷺ لە عایشەو دەستى پیکرد گوتى: ئەى عایشە! من کارىکت پێدەلێم، حەز دەکەم پەلەى تیدا نەکەى، تاكو راپۆژ بە دایک و بابت دەکەى، ئەویش گوتى: چ کارىکە، ئەى پیغەمبەرى خوا ﷺ؟ ئەویش ئایەتەکەى بەسەردا خویندەو، عایشە (خوا لێى رازى بى) گوتى: ئەى پیغەمبەرى خوا! ئایا لە بارەى تۆو راپۆژ بە دایک و بابم بکەم! بەلکو من خواو پیغەمبەرى خواو ﷺ مەزلگای کو تایی هەلدەبژێرم، بەلام داوات لێدەکەم ئەوێ من گوتوومە، هەواڵ بە هیچ کام لە هاوسەرەکانت نەدەى، ئەویش فەرمووی: هیچ کام لە ئافەرەتەکانم لێم ناپرسى، مەگەر هەواڵى پى دەدەم، چونکە خوا منى نەناردووە کە سەغڵەتکەرو ناپەرەتکەربم، بەلکو منى ناردووە کە فێرکەرو ئاسانکەربم.

هەلبەتە ئەمەیان زیاتر لەگەڵ نێو پۆکی ئایەتەکاندا دەگونجى، دەشگونجى ھۆکارەکەى ئەو بووبى کە لە سوورەتى (التحریم)دا ھاتو، بەلام لە ئەنجامى ئەویدا پیغەمبەرى خوا ﷺ ئەو ھەلوێستەى نواندبى.

۲- ھۆى ھاتنە خواروھەى ئەم ئایەتەى کە دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ ﴿۳۲﴾

لەو بارەو سى رىوايەت ھەن:

(أ) - {عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ (٣٣)، قَالَ: نَزَلَتْ فِي نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ خَاصَّةً^(١).

واته: عه بدوللای کوری عه عباس (خوا له خوئی و بابی پازیبی) له بارهی
فه رمایشتی خواوه: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ (٣٣)، ده لی: ثه وه به تاییهت له بارهی هاوسه رانی پیغه مبه ره وه ﷺ
دابه زیوه.

(ب) - {عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ - وَكَانَ فِي حَجَرِ النَّبِيِّ ﷺ - قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ (٣٣)، فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ، فَدَعَا فَاطِمَةَ وَحَسَنًا وَحُسَيْنًا، فَجَلَّلَهُمْ بِكَسَاءٍ وَعَلِيٍّ خَلْفَ ظَهْرِهِ فَجَلَّلَهُ بِكَسَاءٍ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي، فَأَذْهِبْ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا، قَالَتْ: أُمُّ سَلَمَةَ وَأَنَا مَعَهُمْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟ قَالَ: أَنْتِ عَلَى مَكَانِكِ وَأَنْتِ عَلَى خَيْرٍ^(٢).

واته: عومه ری کوری ته بی سه له مه (که له ژیر سه ره رشتیاری پیغه مبه ردا
ﷺ به خپو کراوه)، ده لی: کاتیک ته م نایه ته دابه زیه سه ره پیغه مبه ر ﷺ ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ (٣٣)، له مالی
ثوممو سه له مه دابوو، بانگی فایمه وه سه سن و حوسینی کرد و، به پو شاکیک
دایو شین، عه لیش له پشتیه وه بوو، تهویشی خسته نیو پو شاکه که و دواپی
فه رمووی: تهی خوایه! ته وانه بنه ماله ی منن، پیسیان لی لابه ره و پاکیان بکه وه،
ثوممو سه له مه گوئی: منیش له گه لیاندام، تهی پیغه مبه ری خوا ﷺ؟ فه رمووی: تو
له شوینی خوئی به، به لام تو هه ر به ره و خپرو چاکه ی.

(١) رواه ابن حاتم في تفسيره كما في تفسير القرآن العظيم: ج ٣، ص ٤١٩، وابن عساكر في تاريخ دمشق: (١١١/٧٣)، وابن مردويه كما في الدر المنثور: ج ٦، ص ٦٠٣، قلنا وهذا سند حسن، انظر: الاستيعاب: ج ٣، ص ١٠٤.

(٢) أخرجه الترمذي: ٣٢٠٥، قَالَ هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَقَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ: صَحِيحٌ، قَالَ مَوْلَا، الاستيعاب في بيان الأسباب: وله شاهد آخر عن حديث عائشة عند مسلم بنحوه: ٢٤٢٤.

(ج) - عَنْ أَبِي عَمَّارٍ، قَالَ: إِنِّي لَجَالِسٌ عِنْدَ وَائِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ إِذْ ذَكَرُوا عَلِيًّا عليه السلام، فَشَتَمُوهُ؛ فَلَمَّا قَامُوا، قَالَ: اجْلِسْ حَتَّى أُخْبِرَكَ عَنْ هَذَا الَّذِي شَتَمُوا، إِنِّي عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله، إِذْ جَاءَهُ عَلِيٌّ وَفَاطِمَةُ وَحَسَنٌ وَحُسَيْنٌ، فَأَلْقَى عَلَيْهِمْ كِسَاءً لَهُ، ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي، اللَّهُمَّ أَذْهِبْ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا»، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَأَنَا؟ قَالَ: «وَأَنْتَ»، قَالَ: فَوَاللَّهِ إِنَّهَا لَأَوْثَقُ عَمَلِي عِنْدِي^(۱).

واته: نه بو عه ممار ده لی: من دانیشتبووم له لای (وائلة بن الأسقع) یه کیك له هاوہ لآن، لهو کوړو مه جلیسه دا باسی علیان کرد و قسه یان پیگوت، کاتی هه لسان، نه بوو عه ممار ده لی: (وائلة بن الأسقع) پیگوتم: وهره دانیشه، تا کو له باره ی نهو که سه وه که جنیویان پیدا، هه و آلت پی بدهم: من له لای پیغه مبه ری خوا صلى الله عليه وآله بووم، که علی و فاطمه و حه سهن و حوسین هاتنه لای، پو شاکیک که پی بوو به سه ریدادان، دواپی فهرمووی: نه ی خوایه! نه وانه خیزانی منن، نه ی خوایه! پیسیان لی لابه ره و پاکیان بکه وه به پاکرانه وه، (وائلة) گوتی: نه ی پیغه مبه ری خوا! صلى الله عليه وآله منیش؟ فهرمووی: تو ش، ده لی: به خوا نه وه مه حکه مترین کرده وه یه له لام.

(که پیغه مبه ر صلى الله عليه وآله منیشی له ریزی بنه مال ه و خیزانی خویدا نه ژمار کردوه).

(۳) - هوی هاتنه خواره وه ی نهو ثایه ته، که ده فهرمو ی: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَنِينَ وَالْقَنِينَ ...﴾ ۳۵، لهو باره وه ش نه م گپ دراوه یه هاتوه:

(عن أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، زَوْجِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله تَقُولُ: قُلْتُ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وآله: مَا لَنَا لَا نَذْكُرُ فِي الْقُرْآنِ، كَمَا يَذْكُرُ الرِّجَالُ؟ قَالَتْ: فَلَمْ يَرْعِنِي ذَاتَ يَوْمٍ ظَهَرًا إِلَّا نِدَاؤُهُ عَلَى الْمِنْبَرِ، قَالَتْ: وَأَنَا أُسْرُحُ رَأْسِي، فَلَقَقْتُ شَعْرِي، ثُمَّ خَرَجْتُ إِلَى حُجْرَةِ بَيْتِي، فَجَعَلْتُ سَمْعِي عِنْدَ الْجَرِيدِ، فَإِذَا هُوَ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: ﴿إِنَّ

(۱) رواه أحمد: ۲۶۶۳۹، والطبرانی في الكبير: ۱۵۹، وأبو يعلى: ۷۰۲۱، قال حسين سليم أسد: رجاله رجال الصحيح، تعليق شعيب الأرناؤوط على المسند: حديث صحيح.

الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَنِينَ وَالْقَنِينَ ﴿٣٥﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ ﴿٣٥﴾ {١}

واته: ئوممو سه له مه (خوا لئی رازیبی) ده لئ: رۆژیک به پیغمبهری خوام گوت: ئه وه بۆچی ئیمه له قورئاندا باس ناکرین، وهك چۆن پیاوان باس ده کرین؟ ده لئ: رۆژی لای نیوه رۆ بوو، هه ر ئه وه ندهم زانی له سه ر مینه ر پیغمبه ر بانگی کرد، له و کاته دا من قژی خۆم داده هیئا، یه کسه ر سه ری خۆم پیاچا و، چوومه لای ژووری ماله کهم (که ژووره کهی ده رگا کهی به سه ر مزگه وته وه بووه)، گوئی خۆم خسته سه ر ئه و پووشی دارخورمایه که ده رگا کهی پیگیرابوو، پیغمبه ر ﷺ له سه ر مینه ر ده یفه رموو: ئه ی خه لکینه! خوا له کتیه کهی خۆیدا ده فهرموئ: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَنِينَ وَالْقَنِينَ﴾، تا کو ده گاته: ﴿أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ ﴿٣٥﴾، واته: پیاوانی مسولمان، ئافره تانی مسولمان، پیاوانی بروادار، ئافره تانی بروادار، تا کو کۆتایی خوا لیبوردنیک و پاداشتیکی مه زنی بۆ داناون.

که واته: پیاوان و ئافره تان که خاوه نی ئه و ده (۱۰) سیفه ته ن له پاداشتاو، له وه دا که خوا لییان ده بوورئ، یه کسان.

لله نوره كونه لا يهتكم انكم لستم انتم

Stay in touch on social media

نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

عبد الباقير/ AliBapir

عبد الباقير/ AliBapir

کەتانی

پاڤیانی مەکتەبی ماموستا عەلی بابەر

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

(۱) رواه النسائي في تفسيره: ٤٢٥، والطبراني في الكبير: ٦٥٠، والطبراني في تفسيره: ٢٨٥٣٧، وقال الحافظ (ابن حجر): هذا حديث حسن، هه ردوو نووسه ری (الإستيعاب) ده لئ: (قلنا وهذا سند حسن) به رگی (٣) له په ره (١١٠).

مانای گشتیی نایەتەکان

خوا ﷺ بۆ جاری دووهم لەم سوورەتە موبارەکەدا پیغمبەری خاتەم ﷺ دەدوین، کە وەك گوتمان خوا لەم سوورەتەدا پێنج جارمان دەفەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، ئەهێ پیغمبەر ﷺ! ئنجا ئەمە جاری دووهمە، خوا دەفەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّتْهُنَّ فَأُولَٰئِكَ أُمْتِعْكُنَّ﴾، ئەهێ پیغمبەر ﷺ! بە هاوسەرەکانت بفەرموو: ئەگەر ئێوە ژانی دنیاتان دەوێ و جوانیی ژانی دنیاتان دەوێ، وەرن یەکی دیارییەکتان پێ بدەم.

سوننەتە کاتێک مرووف دەست لە هاوسەرەکی هەڵدەگرێ، دیارییەکی پێ بدات بۆ دڵپاگرتنی، ﴿وَأَسْرَحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا﴾، ئنجا بە شیوەیەکی جوان دەستتان لێ بەردەم و دەست بەردارتان بێم، ئەگەر جوانیی ژانی دنیا هەڵدەبژێرن.

﴿وَلِإِن كُنْتُنَّ تُحِبُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، وَالْأَرْضَ وَالْآخِرَةَ﴾، ئەگەر ئێوە خواو پیغمبەرەکیان ﷺ دەوێ و، مەنزلگای کۆتاییان دەوێ، واتە: ژانی بەهەشت، ﴿فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا﴾، بە دنیایی خوا بۆ ئەوانەتان کە چاکەکارن، پاداشتیکی مەزنی داناوه.

ئەم دوو نایەتە (آیتا التخییر)یان پێ دەگوترێ: دوو نایەتی سەرپشککردن، کە پیغمبەری خوا ﷺ بە فرمانی خوا، هاوسەرە بەرپزەکانی سەرپشک کردن، بژاردەی دایە دەستیان، کە ئایا دەیانەوێ لەگەڵ پیغمبەری خوادا ﷺ وەك هاوسەر بێنێنەوه، بەلام بەو ژانە سادەیهی پیغمبەری خوا ﷺ پازیب و، قەناعەت بکەن و خۆپاگربن لەسەر ژانی سادە؟ یاخود ئەگەر بە تەمای ژانیکی خوشگوزارانەن، کە پیغمبەری خوا ﷺ بۆی دابین ناکرێ و، لە خۆی ناوهشیینێتەوه، ئەك لەبەر ئەوهی توانای ماددی نیە، بەلكو لەبەر ئەوهی

نە یویستو بە شیوەیەکی خوشگوزەرانانە، ژیان بەریتە سەر، ئەگەر خوازیاری ئەوین، ئەو بە لە باری و بە شیوەیەکی جوان دەستبەردارتان دەبێت، ئەگەر نا مادام بە ژیاڵی زاهیدانە ی پێغەمبەری خوا ﷺ پازین، خواو پێغەمبەری خوا ﷺ هەلبژێرن بە سەر زرق و برقی ژیاڵی دنیا، خوا بۆ چاکەکاران لە ئێوە پاداشتیکی مەزنی داناو.

تێمە لە هۆی هاتنە خوارەکی دا باسما کرد، کە لە ئەنجامی ئەو سەرپشککردنە ی پێغەمبەردا ﷺ بۆ هاوسەرە بەرێزەکانی، دایکانی پرۆاداران خوا لێیان پازیبی، هەموویان خواو پێغەمبەری خوا ﷺ و، پۆژی دوایان هەلبژارد بە سەر رابواردنی ژیاڵی کەمی دنیا، خوشگوزەراڵی و، جوانی ژیاڵی دنیا، بۆیە لە خزمەت پێغەمبەردا ﷺ وەك دایکانی پرۆاداران و هاوسەراڵی بەرپیزی پێغەمبەر ﷺ مانەو.

پیشی خوا پروویکردە پێغەمبەر ﷺ، ئنجا پروو دەکاتە هاوسەرە بەرێزەکانی پێغەمبەر ﷺ خوا لێیان پازیبی و دەفەرموی: ﴿يَنْسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ﴾، ئە ی ئافەرەتانی پێغەمبەر ﷺ! (کە بە تەئکید مەبەست پیی هاوسەرەکانی)، هەر کامیک لە ئێوە گوناھیک ناشیرین و لە سنوور بەدەری خو ئاشکراکەر، یاخود: (مُبَيَّنَةٍ) ئاشکراو پروو بکات، ﴿يُضَعَّفَ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ﴾، سزای بۆ دوووقات دەکریتەو، واتە: چەند بەرانبەر سزا دەدری، مەرج نیە بەس دوو بەرانبەر بی، وەك هەندێ لە زاناڵان گوتووایە: (ضِعْفَيْنِ) واتە: چەند بەرانبەر دەکریتەو، ﴿وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾، ئەوێش لە سەر خوا ئاسانە.

لێرەدا مەبەست لە (فَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ)، یاڵ (فَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ) بە (إِسْم فاعل) یاڵ بە (إِسْم مفعول) (مُبَيَّنَةٍ) واتە: ئاشکراکەر، (مُبَيَّنَةٍ) واتە: پروو و ئاشکرا، کە مەبەست پیی یاخیبوونی ژنە لە میردو، دەمەوێر بوونەتی و، بیزارکردنی میردەکیەتی، ئەگەر نا مەبەست پیی زینا نیە، بە لکو و شە ی (فَاحِشَةٍ) ئەگەر

بە تەنیا بئ، مەبەست پئی زینایە، بەلام (فاحشة مُبَيَّنَة) یان (مُبَيَّنَة) واتە: گوناھییکی ناشیرینی لە سنوور بەدەری خو ئاشکراکەر، یاخود ئاشکرا، مەبەست پئی یاخیبوونی ژنە لە مێردەکە، یاخود ئاکار و ڕەفتار خراپەتی، بە شیوەیەکی وا کە بێزاری بکات.

﴿وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنِ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ هەریەک لە ئیوەش ملکەچ بئ بو خواو پیغمبەرەکە، ﴿وَتَعْمَلْ صَالِحًا﴾ کردەوێ باشیش بکات، ﴿تُؤْتِيَهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ﴾ پاداشتەکە دوو جارێ دەدەینەو، دوو کەرەتێ پاداشتەکە دەدەینەو، دوو بەرانبەر، یان چەند بەرانبەری دەکەینەو، ﴿وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا﴾ بژیویکی پر رێزو حورمەت، یاخود بژیویکی زۆر پەسند و چاکیشمان بو ئامادە کردو.

ئنجای بە بەلگە ی بەراوردی کردنی (فاحشة مُبَيَّنَة) لەگەڵ ﴿وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنِ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ دا، ئەمە بەلگە یەکی زۆر پتەو و لەسەر ئەو کە (فاحشة مُبَيَّنَة) بە مانای یاخیبوونی ژن لە مێرد، چونکە بەچی بەراوردی پێکراو؟ بە ملکەچ بوون بو مێرد، بە قسە کردنی مێرد، کەواتە: هەر کەسێ لە ئیوە ملکەچ بئ بو خوا و پیغمبەرەکە، ئە بەرانبەریشد، یاخیبوونە لە پیغمبەر ﷺ و ڕەفتار خراپە لەگەڵ پیغمبەری خوا ﷺ.

جاریکی دیکەش خوا ﷻ بانگی هاوسەرانی بەرێزی پیغمبەر ﷺ دەکات: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ ئە ی ئافرەتانی پیغمبەر ﷺ! ﴿لَسَنَّا كَاذِبِينَ﴾ ئە گەر پاریز بکەن، وەک هیچ کام لە ئافرەتان نین، واتە: پێگە و پلە ی ئیوە و، رێز و حورمەتی ئیوە، وەک هی هیچ کام لە ئافرەتانی دیکە نیە، وەک ئافرەتانی ئاسایی تەماشای خۆتان مەکەن، ﴿فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ﴾ قسە ی نەرم و ناسک مەکەن، قسە ی وا مەکەن کە قسە کە بە لای نەرم و ناسکی و بە لای ئەو هەدا بچێ کە نەرمیی نواندن بئ لە بەرانبەر پیاواندا، قسە ی وا مەکەن، ﴿فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ﴾ کە سەرەنجام ئەو کەسە ی نەخۆشیی لە دلیدا

ههیه، ته‌ماع بکات، ﴿وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا﴾، مانای وا نیه هیچ قسه مه‌که‌ن: قسه بکه‌ن، به‌لام قسه‌ی په‌سند و باش بکه‌ن.

دوایی جارێکی دیکه خوا ﷺ به‌هاوسه‌رانی به‌پێزی پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموێ: ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾، له‌ماله‌کانی خوش‌تاندا نیشه‌جین، واته: له‌ویدا سه‌قامگیرن، زیاتر با شوینی مانه‌وه‌تان مال‌ه‌کانی خۆتان بئ، ﴿وَلَا تَبْرَحْنَ تَبْرِجَ الْأَنْجِلِيَّةِ الْأُولَى﴾، واته: نه‌گه‌ر چوونه‌ده‌ر له‌مال، وه‌ك خۆ ده‌رخستنی نه‌فامیی یه‌که‌م، خۆتان ده‌رمه‌خه‌ن، دیاره‌له‌مالیدا ئافره‌ت هه‌ر پۆشاکێک له‌به‌ر بکات بۆ می‌رده‌که‌ی، هیچ سه‌غله‌تی له‌سه‌ر نیه، واته: زیاتر له‌مالی نیشه‌جئ بن و، نه‌گه‌ر چوونه‌ده‌ریش بۆ کارو ئیشیک، بۆ نه‌جامدانی یه‌کیک له‌دروشمه‌کانی خواپه‌رستی، بۆ وینه: نوێژی جومعه، یان نوێژی به‌کۆمه‌ل، یان نوێژی جه‌ژنه‌کان، یان نوێژی خۆرگیران و مانگ گیران، یان نوێژی داواکردنی باران، یان هه‌ر بۆنه‌یه‌کی دیکه، یاخود بۆ کارێکی دنیاوی چوونه‌ده‌ر، جوانیی خۆتان ده‌رمه‌خه‌ن، وه‌ك خۆ ده‌رخستنی نه‌فامیی یه‌که‌م، كه ئافره‌تان جوانیی خۆیان بۆ پیاوان ده‌رده‌خست، ﴿وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ﴾، نوێژ به‌ریا بکه‌ن و زه‌کات بده‌ن، ﴿وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾، فه‌رمانبه‌ریی خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌شی بکه‌ن.

﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾، به‌دنیایی خوا ده‌یه‌وێ پی‌سیتان لئ لابه‌ری، ئه‌ی خاوه‌نانی مال! واته: خاوه‌نانی مالی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، كه مه‌به‌ست پێی هاوسه‌رانی پیغه‌مبه‌ره ﷺ، ئه‌ی هاوسه‌رانی به‌پێزی پیغه‌مبه‌ر! ﷺ كه له‌مالی ئه‌ودان، خوا به‌و فه‌رمانانه‌ی ده‌یه‌وێ پی‌سیتان لئ لابه‌ری، پی‌سی گونا‌هو تاوان، ﴿وَيُطَهِّرُمْ تَطْهِيرًا﴾، هه‌روه‌ها پاکتان بکاته‌وه، به‌پاک‌کردنه‌وه‌یه‌کی ناوازه.

﴿وَأَذْكُرَنَّ مَا يَكُنْ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ﴾، یادی نه‌و ئایه‌تانه‌ی خوا و نه‌و حیکمه‌ته‌ش بکه‌ن، كه له‌مالتاندا ده‌خوێرتنه‌وه، كه

دياره قورئانه و ههم ئايه ته كاني خوايه و، ههم دانايى و پيكانى ههق و راستيى
تيدياه، له قورئاندا، ئه وه بخويننه وه، ياخود يادي بكه نه وه، ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا
خَبِيرًا﴾، به دنيايى خوا زور په نهانزاني شاره زايه.

له كوټاييدا خوا به راوردېك ده كات له نيوان پياواني برودارو ئافره تاني بروداردا،
به ده (۱۰) له سيفه ته كانيان، دوايى پرايده گه يه نى كه ئه وانه ي خاوه نى ئه وه ده
(۱۰) سيفه تن، خوا ليبوردين و پاداشتيكى مه زنى بو داناون، ده فهرموى: ﴿إِنَّ
الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ﴾، واته: به دنيايى پياواني بو خوا ملكه چ و، ئافره تاني
بو خوا ملكه چ، ﴿وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾، پياواني برودارو ئافره تاني برودار،
﴿وَالْقَنِينَ وَالْقَنِينَ﴾، پياواني گوپرايه ل بو خوا، ئافره تاني گوپرايه ل بو خوا،
﴿وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ﴾، پياواني راست و ئافره تاني راست، ﴿وَالصَّابِرِينَ
وَالصَّابِرَاتِ﴾، پياواني خوراگر و پشوو دريژ و، ئافره تاني پشوو دريژو خوراگر،
﴿وَالْحَشِيعِينَ وَالْحَشِيعَاتِ﴾، پياواني به ترس و له رزو بو خوا و ملكه چ و،
ئافره تاني به ترس و له رزو بو خوا و ملكه چ، ﴿وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ﴾،
پياواني مال به خشه رو، ئافره تاني مال به خشه ر، ﴿وَالصَّامِينَ وَالصَّامَاتِ﴾،
پياواني رزووگرو ئافره تاني رزووگر، ﴿وَالْحَفِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَفِظَاتِ﴾،
پياواني پاريزه ري داوينى خويان و، ئافره تاني پاريزه ري داوينى خويان، له گوناھو
حه رام، ﴿وَالذَّكِرِينَ اللَّهُ كَثِيرًا وَالذَّكِرَاتِ﴾، پياواني زور خوا له يادو،
ئافره تاني زور خوا له يادو خوا يادكه ر، ئا ئه وانه: ﴿أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا
عَظِيمًا﴾، خوا ليبورديكى تايهت و پاداشتيكى مه زنى بو ئاماده كر دوون.

له نوره كونه لايه تيهكان له كه لاقين
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net
English - عربي - گۆډي

پاښتوندي مکتبه يي علمونسا عهلي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

علي بابير AliBapir

کەتای

پاښتوندي مکتبه يي علمونسا عهلي بابير

پاښتوندي مکتبه يي علمونسا عهلي بابير

مەسەلە گەنگەکان

مەسەلە یەكەم:

فەرمانکردنی خوا بە پیغەمبەرەكە ی موخەممەد ﷺ كە هاوسەرەكانی سەرپشك بكات، لە ئیوان هەلبژاردنی ژیا نی دنیا و، دەست لی بەردانی بۆیان و، هەلبژاردنی خواو پیغەمبەر و ﷺ مەنزلگای كۆتایی دا:

خو ﷺ دەفەر موی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَإِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾﴾

شیکردنەوهی ئەم دوو ئایەتە، لە شەش بڕگەدا:

(١)- ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ ئەمە جاری دوو هەمە لەم سوورەتەدا، خوا پیغەمبەری خاتەم ﷺ دەدوین، ئە ی پیغەمبەر! ﷺ.

(٢)- ﴿قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ﴾ بە هاوسەرەكانت بلی، واتە: ئەو هاوسەرانی كە ئیستا لە ژیر نیکاحدان، لە چوارچیو ی مالی پیغەمبەردان ﷺ كە ئەو كاتە نو (٩) ئافرەت بوون، نو هاوسەر بوون، كە ئەمانەن: (سودە بنت زمعة، عائشە بنت أبي بكر، حفصة بنت عمر، أم سلمة، أم حبيبة، زينب بنت جحش، جویریة بنت الحارث، صفیة بنت خبی بنت أخطب، میمونة بنت الحارث)^(١)، پیغەمبەری خوا ﷺ چی بە هاوسەرەكانی بفەر موی؟

(٣)- ﴿إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا﴾ ئەگەر ئیو هە ژیا نی دنیاو، جوانی نی دنیا تان دەوی!

۴- ﴿فَنَعَالَيْكَ أُمْتَعُكَ وَأَسْرَحُكَ سَرَلًا جَمِيلًا﴾، وەرن، دیاریتان بدهمی و بە وازلەهینانیکی جوان دەستبەردارتان بم.

(أُمْتَعُكَ) واتە: (أُعْطِيكَ مُمْتَعَةً الطَّلَاق)، وەك (الطبري) دەلێ: دیاری دەست لێك بەردانتان پێ بدهم، كە لە سوورەتی (البقرة) دا خوا ﷻ باسی (مُمْتَعَةُ الطَّلَاق) ی كردووە، دەفەرموی: ﴿وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمَقْتَرِ قَدَرُهُ مَتَّعًا بِالمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ﴾ (البقرة، ۲۳۶) هەروەها دەفەرموی: ﴿حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾ (البقرة، ۲۴۱) واتە: ئەگەر ئافەرەتانتان وازلێ هێنان (دەست پێشخەری لە پیاو بوو، وازی لە ئافەرەت هێناو تەلاقى دا)، دیارییان پێ بدن، ئەو كەسەى توانای زیاترە بە پێى خۆى، ئەو كەسەش كە توانای كەمە، بە پێى خۆى، دیاریی پێدانى كە پەسند، ئەو لەسەر چاكەكاران پێویستە.

لە ئایەتەكەى دیکەدا دەفەرموی: لەسەر پارێزكاران پێویستە، كەواتە: (أُمْتَعُكَ) واتە: سەرو دیاریتان پێ بدهم، ئەندازەيەك لە مَال و سامان، بۆ ئەوێ ئەو ئافەرەتە لە ماوێ جیاپوونەوێ لە مێردەكەیدا، كە دەبێ عێددە بشوات، سێ مانگ، یان سێ حەیز، یان ئەگەر تۆلدار بێ، تاكو حەملەكەى دادەنێ، بەو ئەندازە مَال و سامانە، كە لەلایەن مێردەكەیهو پێدراو، كە دەستی لێ بەرداو، مەدارى پێ بكات، تاكو پێویستى بە خەلك نەبێ، تاكو دەرڤەتى دەبێ شوو دەكاتەو، یاخود دەچێتەو مالى باي، یان بە شێوێكە لە شێوێكان، ژيانى خۆى دابین دەكات.

﴿وَأَسْرَحُكَ سَرَلًا جَمِيلًا﴾ (الطبري) ئەم ئایەتەى ئاوا تەفسیركردووە: (وَأُطْلِقُكَ عَلَى مَا أَذِنَ اللَّهُ بِهِ، وَأَدَّبَ بِهِ عِبَادَهُ)، وازتان لێ بێنم بەو شێوێكەى كە خوا مۆلەتى داو، و، بەو شێوێكەى كە خوا بەندەكانى خۆى پێ ئەدەب داداوەو پێ پەروەردە كردو، ئەو لە حالێكدا، كە ژيانى دنیاو جوانى ژيانى دنیاى بوێ.

۵- ﴿وَلِنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ أَن تَرْدُوا عَلَى اللَّهِ أَوْلًا فَلَا تَرْدُوهُ عَلَى اللَّهِ وَلَئِنَّكُمْ لَفِي ذَلِكُمْ لَعَنَةً﴾، بەلام ئەگەر ئێوە خواو پیغەمبەرەكەیتان دەوێ و مەزلەگای كۆتایتان دەوێ.

(۶) - ﴿فَإِنَّ اللَّهَ أََعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا﴾، بە دُنیاوی خوا بۆ ئەوانەتان کە چاکەکارن، پاداشتیکی مەزنی داناو، ئەوانە ی چاکەکارن کین؟ (الطبري) دەلی: (وَهُنَّ الْعَامِلَاتُ مِنْهُنَّ بِأَمْرِ اللَّهِ وَأَمْرٍ رَسُولِهِ)، ئەوانەن کە کار دەکەن بە فەرمانی خواو فەرمانی پێغەمبەرەکە ی ﷺ.

ئەمە پێویستە تۆزیک تیشکی زیاتری بخەینە سەر، با سەرەتا ئەم دەقە بێنین:

(قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: لَمَّا نَزَلَ الْخِيَارُ، قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَذْكَرَ لَكَ أَمْرًا، فَلَا تَقْضِي فِيهِ شَيْئًا حَتَّى تَسْتَأْمِرَ أَبِيكَ»، قَالَتْ: قُلْتُ: وَمَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: فَرَدَّهُ عَلَيْهَا، فَقَالَتْ: مَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: فَقَرَأَ عَلَيْهِنَّ: ﴿يَتَأْتِيهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ؛ قَالَتْ: قُلْتُ: بَلْ نَخْتَارُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ؛ قَالَتْ: فَفَرِحَ بِذَلِكَ النَّبِيُّ ﷺ) (۱).

واتە: دایکمان عایشە خوا لێی رازیی، دەلی: کاتیک کە سەرپشککردن دابەزی، پێغەمبەری خوا ﷺ پێگوتم: من دەمەوی شتیکت بۆ باس بکەم، تۆ هیچ بریار مەدە، هەتا راویژ بە دایک و بابت نەکە ی، عایشە (خوا لێی رازیی) دەلی: گوتم: ئەو کارە چییە! کە بۆم باس دەکە ی ئە ی پێغەمبەری خوا ﷺ؟ دوا یی جار یکی دیکە دیسان پێغەمبەر ﷺ بۆی دووبارە کردەو، (فەرمو ی: کار یکت بۆ باس دەکەم، هەتا راویژ بە باب و دایکت نەکە ی، هیچ بریار یکت مەدە)، دووبارە دایکمان عایشە گو ی: ئەو کارە چییە! ئە ی پێغەمبەری خوا ﷺ؟ ئنجا پێغەمبەری خوا ﷺ ئەو دوو ئایەتە ی بەسەردا خویندەو: ﴿يَتَأْتِيهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا﴾ (۲۸) وَلِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أََعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا (۲۹) دەلی: منیش گوتم: بە لکو ئیمە خواو پێغەمبەرەکە ی ﷺ هەلەدەبژیرین، پێغەمبەریش ﷺ بەو ه زۆر دلخۆش بوو.

(۱) رواه الطبري في تفسيره: ۲۸۴۹۰، وأحمد في المسند: ج ۶، ص ۷۷ و ۱۵۲، والبخاري: ۴۷۸۵، ومسلم: ۱۴۷۵.

هه ئېتە لە پىوايەتى دىكەدا هاتوۋە كە دايكىمان عائىشە دەلى: خواو پىغەمبەرى
 خوا ﷺ هەلدەبۇيرم و، لەو شتەدا پىتويست ناكات راوېژ بە دايك و بام بكم، دوايى
 پىغەمبەر ﷺ دىلخوش دەبى، بەلام دەلى: ئەي پىغەمبەرى خوا! ﷺ ئەو پرايەى من
 بە هاوسەرەكانى دىكەت مەلى، پىغەمبەرىش دەفەرموى ﷺ: خوا منى نەناردوۋە
 بە توندوتىژى و شت قورسكەربم لەسەر خەلك، بەلكو منى بە پەحمەت و نەرم
 و نىيانى ناردوۋە، هەركامىيان لىم پېرسى، دەلىم: عائىشە ئەوۋى هەلبۇزاردوۋە.
 لىردا قسەيەكى (الشوكاني) لە تەفسىرەكەى خۇيدا^(۱) دىنم، كە پوختەى پاي
 تويژەرەوانى قورئان دىنى، دەلى:

(قَالَ الْمُفَسِّرُونَ: إِنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ سَأَلْنَهُ شَيْئًا مِنْ عَرَضِ الدُّنْيَا، وَطَلَبْنَ مِنْهُ
 الزِّيَادَةَ فِي النَّفَقَةِ، وَأَذَيْنَهُ بِغَيْرَةِ بَعْضِهِنَّ عَلَى بَعْضٍ، فَأَلَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْهُنَّ شَهْرًا،
 وَأَنْزَلَ اللَّهُ هَذِهِ الْآيَةَ، وَكُنَّ يَوْمَئِذٍ تَسْعًا: عَائِشَةُ، وَحَفْصَةُ، وَأُمُّ سَلَمَةَ، وَأُمُّ حَبِيبَةَ،
 وَسُودَةُ، هَؤُلَاءِ مِنْ نِسَاءِ قُرَيْشٍ، وَصَفِيَّةُ الْخَيْبَرِيَّةِ، وَمَيْمُونَةُ الْهَلَالِيَّةِ، وَزَيْنَبُ بِنْتُ
 جَحْشٍ الْأَسَدِيَّةِ، وَجُؤَيْرِيَّةُ بِنْتُ الْحَارِثِ الْمُضْطَلِقِيَّةِ).

واتە: مانا لىكدەرەوانى قورئان گوتوويانە: هاوسەرانى پىغەمبەر ﷺ شتىيان
 لە ژيانى دنيا لە پىغەمبەرى خوا ﷺ داواکردوۋە، داوايان لىکرد كە نەفەقە
 و بۇيويان بۇ زياد بكات، (وہك خەلكى دىكە بۇين)، بە ھوى ئەوۋەش كە
 ھەندىيان غەپرەيان ھەبوو، [ھەستى ھەویدارىيان ھەبوو] بەرانبەر بە
 ھەندىيان، پىغەمبەریان ئەزىتەدا، پىغەمبەرى خوا ﷺ سویندى لى خواردن،
 بۇ ماوۋى مانگىك لىيان كەنار بگرى و، خواش ﷺ ئەم ئايەتەى سەرپشكردنى
 ناردە خوار، كە ئەو كاتە نو ھاوسەر بوون، لە مالى پىغەمبەردا ﷺ: (عائِشَةُ،
 وَحَفْصَةُ، وَأُمُّ سَلَمَةَ، وَأُمُّ حَبِيبَةَ، وَسُودَةُ (ئەمانە لە ئافەرەتانی قورەيش)، وَصَفِيَّةُ (ى
 خەبەرەى)، وَمَيْمُونَةُ (ى ھىلالى)، وَزَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ (ى ئەسەدى)، وَجُؤَيْرِيَّةُ
 بِنْتُ الْحَارِثِ (ى موصلەلەقى)).

(الْقَوْلُ الْأَوَّلُ أَنَّهُ خَيْرُهُنَّ بِإِذْنِ اللَّهِ فِي الْبَقَاءِ عَلَى الزَّوْجِيَّةِ، أَوْ الطَّلَاقِ فَاخْتَرْنَ الْبَقَاءَ، وَالْقَوْلُ الثَّانِي: أَنَّهُ إِمَّا خَيْرُهُنَّ بَيْنَ الدُّنْيَا، فَيُقَارِقُهُنَّ، وَبَيْنَ الْآخِرَةِ، فَيُمْسِكُهُنَّ، وَلَمْ يُخَيِّرْهُنَّ فِي الطَّلَاقِ، وَالرَّاجِعُ الْأَوَّلُ)^(١).

پای یه کهم: ده لای: پیغهمبه ری خوا ﷺ سهر پشکی کردن له نیوان مانه وه دا، وه ک هاوسهر له خزمهت پیغهمبه ردا ﷺ یاخود ته لاق دانیان، نه وانیش مانه وه یان هه لئزارد.

پای دووهم: ده‌لئ: پیځه مېر ﷺ سهرپشکی کردن، له نیوان ژیاڼی دنیاډا، که ده‌ستیان لئ هه‌لېگری، (هه‌لېژاردنی ژیاڼی دنیاو جوانی دنیا)، یاخود مه‌نزلگای کوټایی هه‌لېژیرن و بیان‌هیلټه‌وه، له لای خوټی، ئه‌وانیش مه‌نزلگای کوټایان هه‌لېژاردوه، به‌لام پای یه‌که‌م به‌هېژره.

لهو باره وه ئه م ده قه ش له دايكمان عايشه وه ده هيئن، {عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: خَيْرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَخَّرَنَا، فَلَمْ يَعْذِهِ طَلَقًا} (أخرجه البخاري: ٥٢٦٣، ومسلم: ١٤٧٧).

واته: دایکمان عائشه خوا لئی پازی بئ، ده لئ: پیغمبه‌ری خوا ﷺ ټیمه‌ی
 سه‌رپشک کرد (له نیوان مانه‌وه له‌گه‌لیدا وه‌ک هاوسه‌ر و، پازیوون به‌و شیوه
 ژيانه ساده‌یه‌ی که ده‌ژیا، یاخود جیا‌بوونه‌وه‌و هه‌لبژاردنی زرق و برقی دنیا)،
 ټیمه‌ش پیغمبه‌ری خوامان ﷺ هه‌لبژارد (و شیوه ژيانه ساده‌که‌یمان هه‌لبژارد)،
 بۆیه ته‌وه‌ی به‌ته‌لاق له‌قه‌له‌م نه‌دا.

مەسەلەى دووهم:

پاگەياندى ئەو راستىيە كە ھەر كام لە ھاوسەرانی پىغەمبەرى خوا ﷺ ياخىي و ئاكار خراپ بى لە گەل پىغەمبەردا ﷺ، سزاي بۆ دوو قات دەكرىتەو و، ھەر كە سىكىش ملكەچ و گوپرايەلى خواو پىغەمبەرەكەى بى ﷺ و، كردارى باش بى، پاداشتى دوو قاتە، يان چەند بەرانبەرە لە قىامەتدا:

خوا ﷺ دەفەر موۆ: ﴿يَنْسَاءَ النَّبِيُّ مَنْ يَأْتِ مِنْكَ بِفَحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ يُضَعَفُ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ۝ (۳۰) وَمَنْ يَفْعَلْ مِنْكَ لِيٍّ وَرَسُولُهُ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِيهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ۝ (۳۱)﴾

شىكردنەوہى ئەم دوو ئايەتە، لە ھەشت بەرگەدا:

(۱)- ﴿يَنْسَاءَ النَّبِيُّ﴾ ئەى ئاڤرەتانی پىغەمبەر ﷺ! كە وەك گوتمان: ئەم بانگكردنە بۆ ھەر كام لەو نو (۹) ھاوسەرەى پىغەمبەرە ﷺ بۆ ھەر كاميان تاك بە تاك و، بۆ ھەمووشيان بە كۆ.

(۲)- ﴿مَنْ يَأْتِ مِنْكَ بِفَحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ﴾، ھەر كامىك لە ئىوہ گوناھىكى خو ئاشكراكەر بكات، گوناھىكى ناڤۆلا، (مُبَيَّنَةٍ) خوینراویشتەوہ: (مُبَيَّنَةٍ)، ھەر كامىك لە ئىوہ گوناھىكى ناڤۆلاى ئاشكرا بكات، ھەلبەتە (مَنْ يَأْتِ) خوینراویشتەوہ: (مَنْ يَأْتِ مِنْكَ)، (مُبَيَّنَةٍ: قُبْحًا بِنَفْسِهَا)، ھەر كامىك لە ئىوہ گوناھىكى ناڤۆلاو بزیو و ناشیرینی خو ئاشكرا كەر بكات، بەلام ئەگەر بخویندريتەوہ: (فَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ) واتە: ھەر كامىك لە ئىوہ گوناھىكى ناڤۆلا و ناشیرینی ئاشكرا بكات، (مُبَيَّنَةٍ: بَيْنَ الشَّرْعِ وَالْعَقْلِ قُبْحًا)، عەقڵ و شەرە ناشیرینیيەكەيان دزیوییەكەيان ئاشكرا كردوہ، ھەر كام لە ئىوہ وابكات.

(۳)- ﴿يُضَعَفُ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ﴾، سزا و ئازارى بۆ دوو قات دەكرىتەوہ، خوینراویشتەوہ: (يُضَعَفُ لَهُ الْعَذَابُ)، كە ھەريەك واتايان ھەيە.

(٤)- ﴿وَكَاتَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾، ٽه وهش له سهر خوا ئاسانه، واته: په رچ و پښتيا ټه له بهر ده خوادا، كه سزا بو ټيوه دووقا، يان چهند قات و چهند بهرانبهر بكا ته وه، له سهر ټه وه كه گونا ټيكي نا قولاي ئا شراكه ر، يان روون و ئا شكا ټه نجام ده دات، كه مه به ست پي ياخي بوونه له پيغه مبه ر ﷺ، و بيزار كړ دنيه تي و، ئاكار خراپ بوون له خزمه تيدا.

(٥)- ﴿وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُمُ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ﴾، ههر كاميك له ټيوه ش ملكه چ بي بو خوا و، بو پيغه مبه ره كه ي ﷺ، (الْقُنُوتُ: الطَّاعَةُ مَعَ الْخُضُوعِ)، (قنوت): بريته له گوپرايه لي له گهل ملكه چي و، شهرم لي كړدن و سام لي كړدن.

(٦)- ﴿وَتَعْمَلْ صَالِحًا﴾، كړده وه ي چاكش بكا، خو ټنډراو يشه ته وه: (وَيَعْمَلْ صَالِحًا): كه ههر يه ك و اتايان هه يه.

(٧)- ﴿تُؤْتِيهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ﴾، ټه وه پادا شته كه ي دوو جاران ده ده ينه وه، (مثلي ثواب عمل غيرهن من النساء)، دوو بهرانبهري پادا شتي ثافره تاني دي كه ي ده ده ينه وه.

(٨)- ﴿وَأَعْتَدْنَا لَهُا رِزْقًا كَرِيمًا﴾، بزيويكي خوش و په سند، ياخود پر ريزو حورمه ټمان بو ټاماده كړده، (الْكَرِيمُ: الْجَيِّدُ مِنْ نَوْعِهِ)، (گريم) بريته له په سندو چاك له جوري خوي، هه روه ها (گريم) به ماناي به ريزو په سنديش دي ﴿إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ﴾ يوسف.

له نوره كومه لايه نيه كان نه كنه لايان
stay in touch on social media
نن همك غير دواغ التواصل الاجتماعي

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

كه تاي
ټكه يان دني مه كنه ي مامونستا عه لي بابيد

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes for social media and app stores.

کورتە باسیک له باره‌ی چه‌مک و واتای: (فَاحِشَةُ مُبَيَّنَّة) ده‌ه

شایانی باسه: ئیمه له ته‌فسیری سوورەتی (النساء) دا، که به‌رگی سێ ئهم ته‌فسیره‌یه، هه‌روه‌ها له ته‌فسیری سوورەتی (النور) یشدا له باره‌ی (فاحشة مبیّنة) ده‌ه، قسه‌مان کردوه، به‌لام لیره‌ش به کورتیی دووباره‌ی ده‌که‌ینه‌وه، په‌نگه هه‌ندی شتی تازەش بلیین، که له‌وێ نه‌مانگوتبێ، ته‌ویش له سێ برگه‌دا:

برگه‌ی یه‌که‌م: وشه‌ی (فاحشة مبیّنة)، یان (فاحشة مبیّنة) که به هه‌ردوو جو‌ر خوێنراوه‌ته‌وه، ته‌نیا له سێ شوێنی قورئاندا هاته‌وه:

(أ) - خوا ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرْتَوُوا النِّسَاءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا ءَاتَيْنَهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾ (النساء، که کاتی خوێ ته‌فسیرمان کردوه.

(ب) - هه‌روه‌ها خوا ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ مَنْ يَأْتِ مِنْكَ بِفَحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ يُضَعِّفْ لَهَا الْعَذَابَ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾ (الأحزاب.

(ج) - دیسان خوا ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تَخْرُجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا﴾ (الطلاق.

برگه‌ی دووه‌م: به سه‌رنج دانی وردیش لهم سێ ئایه‌ته، زۆر به دنیاییه‌وه بۆمان ده‌رده‌که‌وێ که:

ناگونجی له هیچ کامیاندا وشە (فَاحِشَةٌ مُّبِیِّنَةٌ) به مانای زینا بێ، که بهداخهوه زۆربهی هه‌ره زۆری پروونکه‌ره‌وانی قورئان و مانا لیده‌ره‌وانی قورئان، وایان مانا کردوه، به‌لکو مه‌به‌ست له (فَاحِشَةٌ مُّبِیِّنَةٌ، مَبِیِّنَةٌ) وه‌ک هه‌ندی‌ک له پروونکه‌ره‌وانی واتاکانی قورئان گوتووایانه: (النشوز وسوء الخلق) بریتیه له یاخی بوون و، به‌د په‌فتاریی و ئاکارخراپی، بۆ نموونه:

(قال ابن عباس بفاحشة مبينة: وهي النشوز وسوء الخلق)^(۱)، واته: عه‌بدوللای کوری عه‌بباس گوتووویه‌تی: (فَاحِشَةٌ مُّبِیِّنَةٌ) بریتیه له یاخی بوونی ژن له می‌ردی و، په‌وشت خراپی له‌گه‌لیدا، وه‌ک ده‌مه‌وه‌ر‌بوون، به‌ بۆله بۆل کردن و ناره‌حه‌ت و بیزارکردنی می‌رده‌که‌ی به‌ ناهه‌ق.

برگه‌ی سییه‌م: سێ به‌لگه له‌سه‌ر ئه‌وه که (فَاحِشَةٌ مُّبِیِّنَةٌ) به مانای زینا نیه:

به‌لگه‌ی یه‌که‌م: زینا له قورئاندا، هه‌روه‌ها (لواط وسحاق)یش، واته: نێربازی و خو لیک‌خشان‌دنی ئافره‌تانیش، وشە (فاحشة)یان بۆ به‌کارهاتوه، بۆ نموونه:

(أ) - خوا له سووره‌تی (الإسراء)دا: ﴿وَلَا تَقْرُبُوا الزَّيْنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ (الإسراء، توخن (نیزیک)ی زینا مه‌که‌ون، چونکه فاحیشه‌یه و، خراپترین ڕێیه.

(فاحشة)ش (الْفُحْشُ وَالْفَحْشَاءُ وَالْفَاحِشَةُ) بریتیه له هه‌ر قسه‌و کرده‌وه‌یه‌ک، یان هه‌ر گونا‌هو خراپه‌یه‌ک که نا‌قو‌لایی و ناشیرینییه‌که‌ی سنووری به‌زاند بێ.

(ب) - له سووره‌تی (النساء)دا، خوا ده‌ر‌باره‌ی ئه‌وه که هه‌ر که‌سی‌ک توانای نه‌بوو ئافره‌تانی ئازاد بێتی، کاتی خو‌ی که‌نیزه‌ک هه‌بوون، با ئه‌وان بێتی، ده‌فه‌رمو‌ی:

﴿وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِأَذْنِ أَهْلِهِنَّ وَءَاتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَفَحَاتٍ

(۱) المصباح المنير في تهذيب تفسير ابن كثير ص ۱۰۸۶.

وَلَا تُتَخَذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنَ فَإِنَّ أَتَيْتِ بِفَحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٥﴾ النساء.

خوا ده فهرموى: هەر کهسێ نهیتوانی له گهڵ ئافرهتانی بپرواداری ئازاددا، هاوسه‌رگیری بکات، با له‌وانه‌ی له‌به‌ر ده‌ستتان له‌گهڵ کچه‌ بپرواداره‌کانتان دا هاوسه‌رگیری بکات (واته: که‌نیزه‌که‌کان) له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئافرهتانی ئازاد مه‌سه‌رفیان گرانت‌ر بووه‌و، ماره‌ییان زیات‌ر بووه‌، ئافره‌تی که‌نیزه‌ک به‌ ئاسانتر هه‌ینراوه‌، دوایی ده‌فه‌رموی: ئنجا ئه‌گه‌ر ئه‌و ئافره‌ته‌ که‌نیزه‌کانه‌ که‌ هاوسه‌رگیریتان له‌گه‌ڵیان کردوه‌، فاحیشه‌یان ئه‌نجامدا، نیو هه‌ینده‌ی ئافره‌تانی ئازاد، سزایان له‌سه‌ره‌!

سزای ئافره‌تانی ئازاد که‌ زینا بکه‌ن، یه‌کی سه‌د قه‌مچییه‌، که‌واته‌: ئافره‌تی که‌نیزه‌ک ئه‌گه‌ر زینای کرد، سزایه‌که‌ی په‌نجا قه‌مچییه‌، که‌واته‌: فاحیشه‌ لێره‌دا به‌ مانای زینایه‌.

(ج)- له‌ باره‌ی ئه‌وه‌وه‌ که‌ (فاحشه) به‌ مانای تیربازیش هاتوه‌ له‌ قورئاندا، خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَوْطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ ﴿٨٠﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٨١﴾ الأعراف، واته‌: یادى لووط بکه‌وه‌! کاتێک به‌ گه‌له‌که‌ی خۆی گوت: ئایا فاحیشه‌ ئه‌نجام ده‌ده‌ن، که‌ له‌ پێش ئێوه‌دا هه‌یج که‌سێک له‌ جیهانیان ئه‌نجامی نه‌داوه‌، ئێوه‌ ده‌چه‌ لای پیاوان به‌ ئاره‌زووه‌وه‌ له‌ جیاتی ئافره‌تان، به‌لکو ئێوه‌ کوومه‌لێکی زیده‌پۆییکارن. که‌واته‌: به‌ ئاشکرا دیاره‌ لێره‌دا مه‌به‌ست له‌ فاحیشه‌ تیربازییه‌.

(د)- هه‌روه‌ها فاحیشه‌ به‌ مانای خو‌ لێکخشان‌دی ئافره‌تان (مساخة النساء)یش هاتوه‌ بو‌ تیرکردنی غه‌ریزه‌ی جینسییان پێکه‌وه‌، وه‌ک خوای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموی: ﴿يَأْتِيَنَّكَ الْفَحِشَةُ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّى يَتَوَقَّهِنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا﴾ ﴿١٥﴾ النساء.

واته: ټه و ټافره ټانه ټي كه فاحيشه ټه نجام ده دهن له ټيوه، چوار شايه ديان لي بگرن، ټنجا ټه گهر شايه دييان له سهردان، له ماله كاندا زيندانيان بكن، هه ټا دهمرن، ياخود خوا ريئه كيان بو ده بيني ته وه، واته: خوا له دليان دهني كه بگه ريئه وه و واز له و كار ه ټيزه ونه بينن).

(ه) - هه روه ها له ټايه ټي ژماره (۱۶) ي سووره ټي (النساء) دا، وشه ي فاحيشه به ماناي نيروزي هاتوه، وهك ده فهرموي: ﴿وَالَّذَانِ يَأْتِيَنِهَا مِنْكُمْ فَأَذُوهُمَا فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا﴾ واته: ټه و دوو پياوه تان كه فاحيشه ټه نجام ده دهن، (كه دياره فاحيشه يه ك دوو پياو ټه نجامي بدن، نيروزيه، هه روهك فاحيشه يه ك له نيوان ټافره تاندا به ته نيا ټه نجام بدري بريته: له خو ليكخشانديان).

به لگه ي دووه م: هيچ كام له م سئ سياقه، ناگونجي ټي تاندا وشه ي: (فاحشة مبينة) به ماناي زينا به كارهي ترابي، چونكه:

يه كه م: ټايه ټي (۱۹) ي سووره ټي (النساء)، خوا ده فهرموي: ټه ي ټه وانه ي پرواتان هي ناوه! بو تان حه لال نيه، ټافره تان به زوري به ميراث بگرن، واته: ناچار يان بكن ده سته رداري مال و سامانيان بن بو ټيوه)، هه روه ها ريگه ي شو كړنه وه يان لي مه گرن، (ټنجا ټه و ټافره ته چ كچ و خوشكه، چ خيزانه كه ته لاقدر او، ريگه ي هاوسه رگيري كړنه وه يان لي مه گرن)، تاكو هه نديك له و ماله ي كه پيتان داوون بتانده نه وه، (جاري وا هه بووه پياويك ټنه كه ي خو ي ته لاق ددها، دواي نه يده هيشت شوو بكاته وه، يان خزميكي خو ي نه يده هيشت شوو بكاته وه و ده يگوت: ده بي ټه و نه ده پاره م بده يه، ټنجا ريگات ده دم، خوا ده فهرموي: بو ټه وه ي هه نديك له وه ي پيتان داوون، لتيان وه ربگر نه وه، ريگريان لي مه كهن، پيشگيريان لي مه كهن، له وه ي شوو بكه نه وه)، ﴿إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ﴾ النساء، مه گهر گوناهيكي نا قول بكن، خو ټاشكرا كه ر، يان ټاشكرا، (كه مه به ست پي ټه وه يه ټه و ټافره ته كه له مالايدايه و، ټه و پياوه ده يه وي ده ستي لي هه لبري، نابي بلي: ده بي ټه و نه ده پاره م بده يه، ټنجا ده ست لي هه لده گرم)، مه گهر

پێکهوه نهگونجین، ئهوه ئافرهته یاخیی بێ له میردهکهی و لهگهڵی نهگونجی، (ئهو کاته پیاوه که بۆ ههیه ههندیك له مارهیهکهی لێ وهربگریتهوه، یان ههندیك مالی لێوهربگری و له بهرانهر ئهوهدا دهستبهرداری بێ، ئهگهر ئافرهتهکه خۆی داوا بکات که لهو پیاوه جیا بێتهوه، بهلام ئهگهر پیاوه که دهستپیشخهر بێ، بۆی نههیچی لێوهربگریتهوه)، ﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۝۱۹﴾ النساء، لهگهڵیشیاندا به چاکه مامه له بکهن.

ئاشرکه لێره دا ناگونجی مه بهست له: (فَاحِشَةُ مُبَيَّنَةٍ) زینا بێ، چونکه پاره وهگرتن له بهرانهر ئهوهدا هێنده ناشیرینه، نامهوی لهم تهفسیرهدا وشهوه تهعبیره کهی بلیم!

دووهم: ههروهها له سوورهتی (الاحزاب)دا، هیچ ماقوول نهیه و، گونجاو نهیه خوا ی کار به جێ به هاوسه رانی به پێزی پیغه مبه ر ﷺ بفرموی: هه ر کامیک له ئیوه زینا بکات! خوا شتی وا له گه ل هاوسه رانی پیغه مبه ردا ﷺ نافه رمو ی، ئنجا هو ی هاته خوا ری ئایه ته کانی ش ئه وه نه بووه، هو ی هاته خوا ری ئایه ته کان ئه وه بووه که هاوسه رانی پیغه مبه ر ﷺ پیغه مبه ریان ﷺ هه لپێچاوه، بۆ ئه وه ی نه فه قه یان بۆ زیاد بکات و، له پرو ی خۆشگوزه رانیی دنیاه زیاتر ده ستیان ئاوه ل بکات، یاخود له باره ی هه ویدارییه وه دلی پیغه مبه ریان ﷺ نیگه ران و بێزار کردوه، به به لگه ی ئه وه که دوایی ش خوا ده فه رمو ی: ﴿وَمَنْ يَفْعَلْ مِنْكُمْ خَيْرًا فَلِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ۝۲۱﴾، واته: هه ر کامیک له ئیوه ملکه چ بێ بۆ خوا و پیغه مبه ره که ی ﷺ که واته: ئه وه ی پێشیان بریتی بووه له سه رپێچی، چونکه ملکه چ بوون، پێچه وانه که ی سه رپێچی، که واته: (فَاحِشَةُ مُبَيَّنَةٍ) واته: یاخیبوون و په فتار خراب بوون.

سییه م: ئایه ته که ی سووره تی (الطلاق) که باسی ته لاقه، که خوا ده فه رمو ی: ئه ی پیغه مبه ر! ﷺ هه ر کاتی ئافره تانتان ته لاقدا له پێش عیده که یانه وه ته لاقیان بده ن، واته: له پاکیه کدا که نه چووبنه لایان، وه ک توێژه ره وانی قورئان گو تویانه: (طَلَّقُوهُنَّ مُسْتَقْبَلَاتٍ لِعَدَّتِهِنَّ أَيْ: فِي طَهْرٍ لَمْ تَجَامَعُوهُنَّ فِيهِ)، له پاکیه کدا که نه چووبنه لایان،

عیددهش بژمیرن و، پاریز له پروهردگارتان بکهن و، له ماله کانیاں دهریان مه کهن، با خوشیان نه چنه دهر، مه گهر گونا هیکی ناقولا و خو ئاشکرا کهر بکهن.

که به ته ئکید لیره دا مه به ست ئه وه نیه مه گهر زینا بکهن! به لکو مه به ست ئه وه یه مه گهر ئه وه ئافره ته میرده که ی بیزار بکات، کهس و کاری میرده که ی بیزار بکات، ره وشت و ره فتارو ئاکاری خراپ بی، ئه وه کاته حقه ی مانه وه ی له ماله کهیدا - دوا ی ئه وه ی ته لاقدراره - ئه وه حقه ی ده فه وتی، به هو ی ئه وه وه که هه لئاکات و مه دار ناکات له گه ل میرده کهیدا، یاخود له گه ل کهس و کاری میرده که ی و بیزاریان ده کات، میرده که بو ی هه یه بلن: بچو دهری.

کهواته: (فَاحِشَةٌ مُبِیِّنَةٌ) لهو سی سیاقه دا که ههر لهو سی شوینه شدا له قورئاندا هاتوه، ناگونجی به مانای زینا بی.

ئجا کرده وه کانی زینا و نیربازی و سوحاق، خویان له زاتی خویاندا دزیو خراپ و قیزه ونن و، قیزه ونیی و خراپیان ئاشکرایه و، خو ئاشکرا که ره، (مُبِیِّنَةٌ، مُبِیِّنَةٌ) یه و هه وجیان به سیفه قی (مُبِیِّنَةٌ و مُبِیِّنَةٌ) نیه، بخریته پالیان، به لام ئه وه یاخیبوون و ره فتار خراپیه که پیوستی به وه هه یه، دیارو خو دیارخهر (مُبِیِّنَةٌ، مُبِیِّنَةٌ) بی، چونکه له ته سلدا یاخیبوونی ژن له میرده که ی و، ده مه وه ربوونی و، بیزار کردنی بو میرده که ی، شتیکی ریزه یی (نسبیه) یه، بواری مشت و مری تیدایه، بویه ده بی خو ئاشکرا که ربی (مُبِیِّنَةٌ) بی یاخود ئاشکراو پوون بی (مُبِیِّنَةٌ) بی، ئه وه ره فتار خراپیه و ئه وه یاخیبوونه.

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

Google Play

App Store

QR Code

له تۆه کۆمهڵه ئه بێههکان له کۆمهڵهکان

stay in touch on social media

نهن مهکم عیر موانع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

AliBapir

YouTube

AliBapir

QR Code

راکته پاندنی مهکتهبی ماموستا عهلی بابیر

مەسەلەى سىيەم:

چەند رېنمايىيەكى گرنگ و بنەرەتىى بۆ ھاوسەرانى پىغەمبەر ﷺ لى بارەى ھەلس و كەوتيان لى كۆمەلگادا و، لى بوارى قسەكردن و چوونە دەرو پەرستشەكانيان و، فەرمان پىكرانيان بە خویندەوہى قورئان:

خو ﷺ دەفەرموى: ﴿يَنْسَاءَ النَّبِيُّ لَسْتَنَ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا﴾ (۳۳) وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ (۳۲) وَأَذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا﴾ (۳۴)

شىكردنەوہى ئەم ئايەتانە، لى شازدە برگەدا:

- (۱)- ﴿يَنْسَاءَ النَّبِيُّ﴾ ئەى ئافرەتانی پىغەمبەر! ﷺ كە مەبەست پىى ھاوسەرانی بەرپزىيەتى.
- (۲)- ﴿لَسْتَنَ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ﴾ ئەگەر پارىزكار بن، وەك ھىچ كام لى ئافرەتان نىن، واتە: پىگەى ئىو، رىزو حورمەتى ئىو، بەرزترە لى ھى ئافرەتانی ئاسايى، بۆيە ئەركىشتان قورستەر و، ئەگەر گوناھو لادان بكەن، سزاشتان قورستەر و ئەگەر چاكەش بكەن، پاداشتتان زياترە.
- (۳)- ﴿فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ﴾ كە قسە دەكەن، قسەكەتان با بە نەرمىى و ملكەچانە نەبى.

كە دەفەرموى: ﴿فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ﴾ (الباء: في القول، يجوز أن تكون للتعديّة بمنزلة همزة التعديّة أي: فَلَا تُخْضَعْنَ الْقَوْلَ)، يانى: قسە بەلاى ملكەچييدا مەكەن، قسەيەك مەكەن كە قسەكە ملكەچانەو زەبوونانە بى.

تەعبیری: قسەى ملکه چانە مەكەن، ئاماژەىە بۆ ئاگادارکردنەوهيان لەوه كە زیاد بۆ لە حالەتى ئاسایى قسەى ئافرەتان، ئافرەتان بۆ خۆى دەنگیان نەرم و ناسكە، بەلام با بە ئەنقەست دەنگى خۆيان نەرم و ناسك نەكەن، و نەكەن كە لایەنى بەرانبەر لییان، وه تەماع بكەوێ.

كە دەفەرموێ: ﴿لَسَنَ كَاكِلٍ مِّنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ﴾، و باشترە لەسەر (إن اتقیت) بوەستى و وەستان (وقف) لەوێ بۆ، نەك بكوتری: ﴿إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ﴾، ئەگەر ویستتان پارێز لە خوا بكەن، قسەى نەرم و ناسك مەكەن، ئەو مانایە باش نیە، بەلكو مانای راستر ئەوهیه كە ئیوه وەك هیچ كام لە ئافرەتان نین، ئەگەر پارێز بكەن، دواى دەفەرموێ: ﴿فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ﴾، قسەى نەرم و ناسك مەكەن.

(۴)- ﴿فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ﴾، كە سەرەنجام ئەو كەسەى دلى نەخۆشیی تێداىە، نەخۆشیی گومان و دوو دلی، یان نەخۆشیی داوین پیسی و خراپەى تێداىە، وه تەماع بكەوێ، دیارە (فیطمع) پەيوەستە بە شتێكەوه، بەلام لەبەر ریزو حورمەتى هاوسەرانى پیغمبەر ﷺ قرتێزراوه، یانى: (فَيَطْمَعُ فَيَكُنَّ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ) لیتان وه تەماع بكەوێ و، تەماعتان تى بكات، ئەو كەسەى دلى نەخۆشیی تێداىە.

(۵)- ﴿وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا﴾، قسەىەكى پەسند و چاك و زانراو بكەن، (المَعْرُوفُ: مَا يَأْلِفُهُ النَّاسُ بِحَسَبِ الْعُرْفِ الْعَامِ: شَكْلًا وَمَضْمُونًا) كە دەفەرموێ: قسەى پەسند بكەن، قسەى بە چاك زانراو، بكەن، یانى: ئەوهى كە بە پپی باوى خەلك، هەم لە پرووى ئیوه پۆكەوه و، هەم لە پرووى شیوازی قسەكەوه، چاك و رێك بۆ.

(۶)- ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾، لە مالهەكانى خۆشتاندا نیشتەجێ بن.

(قَرْنَ) خوێنراویشەتەوه: (قَرْنَ)، هەردووکیان بە مانای نیشتەجێ بوون و، بەردهوام بوونی، لە مالهەو بوون، دین، یاخود (قَرْنَ) دەشگونجی لە (الْوَقَار) وه هاتبى و، دەشگونجی: (أَقْرَرْنَ عِيوناً فِي بُيُوتِكُنَّ)، دلتان خۆشبى لە مالهەكانى

خۆتاندا و، دەشگونجى له سهقامگير بوون (الاستقرار) هوه هاتبى، واته: نيشته جى بن له ماله كانى خۆتاندا.

وشهى (بيوت) يش، ههم ليره ههم له شوينه كانى ديكهش، ههم به (بيوت) به بۆر (صمة) ي (ب) و به (بيوت) به ژير (كسرة) ي (ب) خوي تراوه ته وه، (بيوت) كوى (بيت) ه، نهو يش نهو شوينه به كه مرووف شهو تتييدا ده خه وى.

(۷) ﴿وَلَا تَبْرَحْ تَبْرِجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى﴾، وهك خوييشاندانى نه فامى به كه م خۆتان پيشان مه ده ن، واته: جوانى خۆتان دهرمه خه ن، (التبرج: إظهار المرأة محاسن ذاتها وثيابها وحليها مَرَأَى الرَّجَالِ)، (تبرج) برى ته له وه كه ئافره ت جوانى به كانى خوى دهر بخت، جوانى جه ستهى، يا خود جوانى پو شاكى، يان خشله كهى، به شيوه به كه كه پياوان بيبين.

كه ده فهرموى: ﴿تَبْرِجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى﴾، زانايان زۆريان قسه له و باره وه كردوه، هه نديكيان گوتوو يانه: مه به ست پى نه فامى دواى (نوح) ه، هى دووه ميشيان هى پيش ئيسلامه، هه نديكىش ده لى ن: (الجاهلية الأولى) سه رده مى نه فاميه، كه پيش ئيسلام و دواى نوح و هه موو رۆژگارو چاخه كان ده گري ته وه، منيش نهو رايه ي دووه ميانم پى په سندرته.

(۸) ﴿وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ﴾، هه روه ها نوژ به رپا بكه ن.

(۹) ﴿وَأَتَيْنَ الزَّكَاةَ﴾، ديسان زه كات بده ن.

(۱۰) ﴿وَأَطَعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾، فهرمان به رى خواو پيغه مبه ره كهى ﷺ بكه ن، واته: نه وهى كه له سه رى بوون، له سه رى به رده وام بن، نه گه رنا وه نه بى تازه نوژ بكه ن و زه كات بده ن و، تازه گوپ رايه لى خواو پيغه مبه ره كهى بكه ن!

ئيجا دواى حيكمه تى نه وه دهرده خات و ده فهرموى:

(۱۱) ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾، به دلنباى خوا ده وه وى پيسيتان لى لابه رى، نهى خواوه نانى ماله كه (مالى پيغه مبه ر).

(الرَّجْس) واته: پیسیهك كه لاشه‌ی مروّف قیزه‌ون ده‌کات، لیره‌دا خوازاراوه‌ته‌وه بو گونا‌هو نا ته‌واوییه‌ ئایینییه‌کان که پروو‌حی مروّف پیس ده‌کهن.

راناوی نیرینه‌شی به‌کاره‌یتناوه، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ خاوه‌نی ماله‌که‌یه‌و راناوی نیرینه‌ بو‌ی به‌کار‌دی، ئه‌وه‌ش (تغلیب)ه، چونکه‌ هه‌ر کات کۆمه‌لیک پیاو و ئافه‌رت پیکه‌وه‌ بوون، راناوی نیرینه‌ به‌کار‌دی، وه‌ک زال‌کردنی نیرینان له‌سه‌ر مینان (تَغْلِيبُ الذُّكُورِ عَلَى الْإِنَاثِ)، ئه‌مه‌ بنچینه‌یه‌کی گشتی زما‌نی عه‌ره‌بییه، یاخود: ئه‌وه‌ به‌س ریزو به‌ مه‌زنگرتنی پیگه‌و مه‌قامی هاوسه‌رانی پیغه‌مبه‌ره، وه‌ک له‌ سووره‌تی (هود)دا، فریشته‌کان به‌ ساره‌ خاتوون ده‌لین: ﴿رَحِمْتُ اللَّهَ وَبَرَكَتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾ (۷۲) که به‌ ته‌ئکید دو‌یتراوه‌که ساره‌ خاتوونه، چونکه‌ له‌ویدا خوا ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿وَأَمْرًا لَهُ قَائِمَةٌ فَضَحَكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ﴾ (۷۱) قَالَتْ يَوْلَيْتِي أَلَدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿۷۲﴾ قَالُوا أَنْعَجِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحِمْتُ اللَّهُ وَبَرَكَتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿۷۳﴾ هود، ئنجا وشه‌ی: (عَلَيْكُمْ) له‌گه‌ل (أَنْعَجِينَ) هه‌ر پرویان له‌ یه‌ک دو‌یتراوه، که ساره‌ خاتوونه، لیره‌ش: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾ به‌ هه‌مان شیوه‌ مه‌به‌ست پیی هاوسه‌رانی به‌ ریزی پیغه‌مبه‌ر دایکانی بروادارانه‌ خوا لیان رازی ب‌ی.

(۱۳)- ﴿وَيُطَهِّرُهُمْ تَطْهِيرًا﴾ هه‌روه‌ها (خوا ده‌یه‌وی) به‌ پاک‌کردنه‌وه‌یه‌کی ته‌واو پاکتان بکاته‌وه.

(۱۴)- ﴿وَأَذْكُرْتَ مَا يُؤْتِيكَ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ﴾ یادیش بکه‌نه‌وه (یاخود بخو‌یننه‌وه)، ئه‌وه‌ی له‌ ماله‌کانتان ده‌خو‌ینرته‌وه، له‌ ئایه‌ته‌کانی خواو له‌ حیکمه‌ت.

(۱۵)- ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا﴾ به‌ راستی خوا په‌نه‌انزانی شاره‌زایه.

له‌ راستییدا هه‌ر که‌سێک ته‌ماشای ئایه‌ته‌کان بکات، زۆر به‌ پروونی دیا‌ره، که به‌ گشتی پرویان له‌ هاوسه‌رانی پیغه‌مبه‌ره، ته‌نیا شتێک بو‌یسترێ وه‌ک گێچه‌لیک به‌

چونکه فہرمايشتى خوا وهك ئالقه كانى زنجير يه كدى ده به ستنه وه، (هه ر
تيره له كه نداييك نيه)، پاشان كه خوا ده فهرموى: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ
عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾، ئهم هوكار دوزى (تعليل) ه،
بو ئهو قسانه پيشى ده هيتريته وه، كه ده فهرموى: ئهى هاوسه رانى پيغه مبه ر
﴿عَلَيْهِمُ السَّلَامُ﴾! ئيوه وهك هيچ كام له ئافره تان نين، ئه گه ر پاريز بكه ن، قسه ي نه رم و ناسك
مه كه ن، تاكو كه سيكه كه دلى نه خو شيه كى تيدايه، ته ماعتان تى بكات و، قسه ي
په سन्दو باش بكه ن و، له ماله كانى خو تاندا نيشته جى بن و، وهك نه فامى يه كه م،
خو تان پيشان مه ده ن، نويژ به رپا بكه ن و، زه كات بده ن و فهرمان به رى خوا و
پيغه مبه ره كه ي بكه ن ﴿عَلَيْهِمُ السَّلَامُ﴾ ئنجا ئه وه هه مووى بوچى؟ ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ
عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾، چونكه ئهى خاوه نانى مال! ئهى
ئافره ته كان! خوا ده يه وى پيسي تان لى لابه رى، وا ته: پيسى مه عنه وى، ﴿وَيُطَهِّرَكُمْ
تَطْهِيرًا﴾، هه روه ها به پا كرده وه يه كى چاك، پاكتان بكاته وه، به هوى پا به ندى
به شه ريغه ته وه، دواى ديسان ده فهرموى: ﴿وَأَذْكُرْتُ مَا يَتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ
مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ﴾، هه روه ها ئه وهى كه له ماله كاتاندا ده خو نريته وه،
له ئايه ته كانى خوا و له حيكمه ت، بيخويننه وه، يادى بكه ن، فيرى بن، ﴿إِنَّ اللَّهَ
كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا﴾، به دلنباى خوا په نهانكارى شاره زايه.

به نسبت نَهوه شهوه که له سوننه تدا هاتوه، که پیشتَر چهند ده قیکمان لهو بارهوه هبنان، نَهوه نهویره بریتیه: له یه یوه سترکردنی پیغمبر ﷺ بو

ئەو چوار كەسە، واتە: (عَلِي، فَاطِمَة، حَسَن، حُسَيْن) خوا لێيان پازیبی، بە ھاوسەرەکانیەو، بەلام مەبەستی ئایەتەکان، ھاوسەرائی بەرپرسی پیغەمبەر ﷺ، سیاقەكە ھەمووی لە بارەى ئەوانەو، بەسەرھاتەكەو ھۆى ھاتنە خواریش لە بارەى ئەوانەو، پۆشاکى ئایەتەکانیش بەس ئەوان دەگەینى، بەلام كە لە سوننەتدا ھاتو پيغەمبەر ﷺ (عَلِي وَ فَاطِمَة وَ حَسَن وَ حُسَيْن) خوا لێيان پازیبى عەبايەك، پۆشاکى بەسەردا داو و دوای بو کردوون: ئەى خوايە! ئەوانە خێزانی منن پاكیان بكەو، واتە: ئەوانەش لە میانى خێزان و ھاوسەرائى مندان، لە نێو مائەكەى مندان، ئەوانەش پاكبکەو، وەك چۆن ھاوسەرەكانم بە ھۆى پابەندى بە شەریعەتەو، بە ھۆى ئیمان و تاعەت و عبادەت و پۆژوو زەكات و قورئان و شوێنكەوتنى قورئان و سوننەتەو، پاكیان دەكەيەو، ئەو چوارانەش لە ریزی ئەوانەدا پاكبکەو، ھەر وەك چۆن خواى پەرورەدگار ھەرەمى مەككەى داناو، بەلام پیغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ئەو مەنیش مەدینەم ھەرەمى مەككەى وەك چۆن خواى پەرورەدگار، یان ئیبراھیم مەككەى ھەرەمى کردو و کردوویەتی بە ھەرەم، مەنیش ئەو مەدینەم کرد بە ھەرەم، واتە: مەدینەش بە مەككەو پەيوەست کرد.

ئەجا بە دنیایى ئەو شیعە دەلێن: (بە تايەت شیعەى دوازدە ئیمامى) كە ھەلدەستن بە زەوتکردنى چەمكى (أهل البيت)، بو ئەو چوار كەسە و، دوور خستەو، لە ھاوسەرائى بەرپرسی پیغەمبەر ﷺ، ئەو دژی قورئانە، ئەو دقەش كە پێى دەگوتری: فەرموودەى پۆشاك (حَدِيثُ الْكِسَاء) لەگەڵ ئایەتەكاندا دژ نیە، بەلكو پیغەمبەر ﷺ وىستوویەتی تێمان بگەینى كە ئایەتە موبارەكەكان بە شیوەى كى راستەوخۆ ھاوسەرەكانى دەگرنەو، بە شیوەى كى ناپراستەوخۆ ئەو خزمە نيزكانەش دەگرنەو، ئەجا گریمان ئەو دقەى سوننەت لەگەڵ ئایەتەكەدا دژ بوەستى، یەكسەر دەبى بە دیواری دابدەین، چونكە مەحالە پیغەمبەر ﷺ شتێك بفەرموى، كە لەگەڵ فەرماشتى خوادا دژ بوەستى.

به‌راورد‌کردنی پیاوان و ئافره‌تان له ده (۱۰) خه‌سله‌تی گه‌وره‌و گرنگیاندا:
ملکه‌چی، ئیمان، بۆ‌خوا‌زه‌بوونی، راستی، ترس و بیم‌به‌رائه‌ر به‌خوا،
خه‌یر‌کردن، خۆ‌راگری، روژ‌وو‌گرتن، داو‌ئینا‌کی، زۆر‌یادی‌خوا‌کردن:

خوادہ فرموی: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَنِينَ
وَالْقَنِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّادِرِينَ وَالصَّادِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ
وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّامِينَ وَالصَّامَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ
وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا
عَظِيمًا﴾

شیکردنه‌وی ئەم ئایەتە، لە یازدە برگەدا:

(۱) - ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ﴾ به دنيایي بۆ خوا ملکه چان له پیاوان و، بۆ خوا ملکه چان له ئافرهتان، واته: پیاوانی بۆ خوا ملکه چ و، ئافرهتانی بۆ خوا ملکه چ.

(۲) - ﴿وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾، پیاوani پروادار و، ئافره تانی پروادار.

(۳) - ﴿وَالْقٰنِیْنَ وَالْقٰنِیٰتِ﴾، پیاوانی گوپڑاپہل و فہرمانبہر و، ٹافرہ تانی گوپڑاپہل و فہرمانبہر (بو خوا).

(۴)- ﴿وَالصَّادِقِينَ وَالصَّدِيقَاتِ﴾، پیاوایی راست، (نهك ههر راستگو، به لكو دلیان راسته و زمانیان راسته و كرده و هیان راسته و په نهانیان راسته و ئاشكریان راسته و، له گه ل خواو خوږیان و خه لكدان راستن) و ئافره تانی راست.

(۵) - ﴿وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ﴾، پیاوani خوراکر و پشوو دريژ و، ئافره تاني خوراکرو پشوو دريژ، له سووره تي (البقرة) دا، ده فهرموي: ﴿وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ

الْبَاسِ ﴿١٧٧﴾ البقرة، واتە: خۆپاگران لە کاتی نەداریدا و، لە کاتی نەخۆشی و ناخۆشییدا و، لە کاتی جەنگ و ڕووبەر و ڕووبەریدا.

(٦)- ﴿وَالْخَشِيعِينَ وَالْخَشِيعَتِ﴾، پیاوانی بە ترس و بیمهوه بۆ خوا ملکهچ و، ئافرهتانی بە ترس و بیمهوه بۆ خوا ملکهچ.

(٧)- ﴿وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَتِ﴾، پیاوانی خیرکەر و مالی خۆ به خشر و، ئافرهتانی خیرکەر و مالی خۆ به خشر.

(٨)- ﴿وَالصَّامِينَ وَالصَّامِتِ﴾، پیاوانی ڕۆژووگرو، ئافرهتانی ڕۆژووگر.

(٩)- ﴿وَالْحَفِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَفِظَتِ﴾، پیاوانی داوینی خۆ پارێزو، ئافرهتانی داوینی خۆپارێز (له حه پام).

(١٠)- ﴿وَالذَّكِرِينَ اللَّهُ كَثِيرًا وَالذَّكِرَتِ﴾، پیاوانی زۆر خوا یادکەر و، ئافرهتانی زۆر خوا یادکەر.

(مُجَاهِدٌ) لهو بارهوه ده‌ڵێ: {قَالَ مُجَاهِدٌ: لَا يَكُونُ ذَاكِرًا لِلَّهِ حَتَّى يَذْكُرَهُ قَائِمًا وَجَالِسًا وَمُضْطَجِعًا} ^(١)، واتە: م‌رو‌وف ناچ‌یت‌ه‌ ر‌یزی ئه‌وانه‌وه‌ که‌ یادی خوا ده‌که‌ن، تا‌کو‌ یادی خوا نه‌کات به‌ پ‌یوه‌ و، به‌ دان‌یشتنه‌وه‌و به‌ راکشانه‌وه‌و به‌ پ‌الکه‌وتنه‌وه‌.

ئ‌نجا ئه‌وانه‌ی خاوه‌نی ئه‌و ده‌ سیفه‌ته‌ن، له‌ پ‌یاوان و ئ‌افره‌تان:

(١١)- ﴿أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾، خوا ل‌ی‌بور‌دن‌یک‌ی ت‌ایبه‌ت و پ‌اداش‌تیکی مه‌زنی بۆ د‌ان‌اون.

پ‌یشت‌ر له‌ ه‌وی ه‌اتنه‌ خواره‌وه‌ی ئ‌ایه‌ته‌کاندا چه‌ند ده‌قی‌ک‌مان ه‌ینان، ئ‌یستاش ئه‌مه‌ د‌ین‌ین: {عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَيْذَكُرُ الرَّجَالُ فِي كُلِّ شَيْءٍ، وَلَا تُذَكِّرُ؟ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ ...﴾} ^(٢).

(١) الجامع لأحكام القرآن: ج ١٤، ص ١٥٠.

(٢) جامع البيان برقم: ٢٨٥٣٤.

واتە: ئوممو سەلەمە (خوای پازیبی) ھاوسەری بەرزی پیغەمبەر ﷺ دەلن: گوتم: ئەی پیغەمبەر! ئایا پیاوان لە ھەموو شتیکدا باس دەکرین و، ئیمە باس ناکرین، (واتە: ھیکمەتی چییە؟) خوای ﷻ ئەم ئایەتە ناردە خواری: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ ...﴾

کە لە ھەر دە (۱۰) بوارە سەرەکی دینداری و مسوڵمانییدا: ئیسلام و ئیمان و ملکہچی و ترس و بیم لە خوا و بەخشین و خۆپاگری و پۆزوو گرتن و داوینی خو پاراستن و، یادی خواکردن، ئەو دە (۱۰) ئەرکە ھەموو لایەن و پەھەندەکانی دین و ژین دەگرنەو، خوا بەراوردی کردو لە ئیوان ئاڤرەتان و پیاواندا، ئەوانەیی کە لە پیاوان و ئاڤرەتان، خوا لیبوردنی و پاداشتیکی مەزنی بو داناون.

ھەرھەھا ھەر لەو بارەو ئەم دەقەش ھەییە: {عَنْ أُمِّ عَمَارَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّهَا أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَتْ: مَا أَرَى كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا لِلرِّجَالِ، مَا أَرَى النِّسَاءَ يُدْكَرْنَ بِشَيْءٍ، فَتَرَأْتُ: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ...﴾}، (أخرجه الترمذي: ۳۲۱۱، وَصَحَّه الألباني في صحيح سنن الترمذي).

واتە: ئوممو عومارەیی ئەنصاریی (خوای پازیبی) ھاتە لای پیغەمبەر ﷺ خوا ﷻ گوئی: بوچی دەبینم ھەموو شتیک بەس بو پیاوان باس دەکریت، ئاڤرەتان باس ناکرین؟ ئنجا ئەو ئایەتە موبارەکە ھاتە خواری: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ...﴾

دیارە ئاڤرەتان ئەو کاتەش ئەو ھەستەیان ھەر ھەبوو، کە وەک پیاوان ھیساب ناکرین، یاخود بە پیگەییەکی کەمتر دادەنرین، دوایی خوای بەرز ئەو ھەمەیی بو پەواندوونەو، ئەو راستییەیی بو پوونکردنەو، کە نەخیر ئیرایەتی و مێیایەتی نابێتە ھۆی بەرزیی و نزمیی مرقەکان، بەلکە ئەو سیفەتانەیان، ئەو کردەوانەیان کە خوای ئەنجامیان دەدەن، دەبنە ھۆی بەرزبوونیان، یاخود نزم بوونیان، بەلام پەگەزیان بە دەست خوای نە، تاکو خوا ﷻ بیکاتە ھۆکاری بەرزییان، یان نزمییان، نە پیاو بە ھۆی ئیر بوونیەو، چاک دەبی،

نە ئافرەت بە ھۆی مەینە بوونیەو، خراپ دەبی، ھەر وہا بە پێچەوانە شەو، بە لکو ئەوێ کە مەوۆ چاک دەکات نێر بی، یان می، کردەوێ باشیەتی، ئەوێ کە خراپیشی دەکات، کردەوێ خراپیشی.

کەواتە: ئەو ئایەتە موبارەکە یە کسانیی پیاوان و ئافرەتان، لە ئەرکە شەرعییە کە یاندا بە گشتیی دەخاتە روو:

۱- (إِسْلَام): ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ﴾، کە پێنج پایەکانی ئیسلام دروشمە سەرەکییەکانی مسوڵمانەتیین، وەك پێغەمبەر ﷺ دەفەر موی: {بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ} (أَخْرَجَهُ الْبَخَارِيُّ: ۸، وَمُسْلِمٌ: ۱۶، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا)، واتە: ئیسلامەتیی لەسەر پێنج پایان بنیات نراو: شایەدیی دان بەو کە جگە لە خوا هیچ پەرستراو نین و، موخەممەد پەوانە کراوی خوا یە و، نوێژ بەرپاکردن و، زەکات دان و، حەجکردنی مالی خوا و، پۆژوو گرتنی مانگی پەمەزان، ئنجا کە دەفەر موی: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ﴾، یانی: ئیسلامەتیی بە ھەر پێنج پایە کە یەو.

۲- (إِيمَان): ﴿وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾، ئیمان بە ھەر شەش پایە کە یە لە قورئان و سوننەتدا ھاتوون، {الْإِيمَانُ: أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدْرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ} (أَخْرَجَهُ الْبَخَارِيُّ: ۸، وَمُسْلِمٌ: ۱۶)، ئیمان ئەوێ یە ئیمان بی: بە خواو بە فریشتەکان و بە کتیبەکانی و، بە پێغەمبەران و، بە پۆژی دوایی و، بە قەدەر، کەواتە: ﴿وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾، واتە: ئیمان بە ھەر شەش پایەکانیەو، کە پیاوو ئافرەت تییدا یە کسان.

۳- (قنوت): ﴿وَالْقَانِئِينَ وَالْقَانِئَاتِ﴾، واتە: گوێپرایە لێ لە پیاوان بو خوا و، گوێپرایە لێ بو خوا لە ئافرەتان، ئەمیش سەر جەم بوارەکان دەگریتەو.

۴- (صدق): ﴿وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ﴾، راستیی دل و زمان و کردەو، ئەمیش پیاوو ئافرەت تییدا یە کسان.

۵- (خشوع): ﴿وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ﴾، واتە: ئەوانەى بە ترس و بيمهوه بۆ خوا
ملکه چن، زه بوونى دەرده برن، پياوان و ئافره تان تيدا يه کسانن.

۶- (تصدق): ﴿وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ﴾، ئەوانەى مال و سامانى خويان
ده به خشن له پياوان و ئافره تان.

۷- (صبر): ﴿وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ﴾، خوراگران له پياوان و ئافره تان، خوراگران له
هه ژارى و نه داريدا، له نه خوشى و ناخوشيدا، له جهنگ و پرو به پرو بوونه و ده،
پياوان و ئافره تان تيدا يه کسانن.

۸- (صيام): ﴿وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ﴾، پوژووگرتن، پياوان و ئافره تان تيدا
يه کسانن.

۹- (حفظ الفرغ): ﴿وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ﴾، پياوانى داوينى خو
پاريز، ههروه ها ئافره تانى داوينى خو پاريز.

۱۰- (ذكر الله تعالى كثيراً): ﴿وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ﴾، پياوانى زور
خوا له يادو، ئافره تانى زور خوا له ياديش يه کسانن.

هه موو ئەوانەى که بهو شيويهن و، خاوهى ئەو ده (۱۰) سيفهتهن، له
پياوان و له ئافره تان، له نير ومى: ﴿أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾، خوا
ليبوردينى تايهت و پاداشتيكى مه زنى بۆ ئاماده کردوون.

له کوتايى دا ئەم فهرمىشتهى پيغه مبه ر ﷺ دينن، ده فه رموى:

{إِذَا اسْتَيْقَظَ الرَّجُلُ مِنَ النَّوْمِ، وَاتَّقَطَ امْرَأَتُهُ، فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ، كُتِبَا مِنَ الذَّاكِرِينَ
اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ} (أخرجه أبو داود: ۱۴۵۱، والنسائي في الكبرى: ۱۳۱۰، وابن ماجه:
۱۳۳۵، وأبو يعلى: ۱۱۱۲، وابن حبان: ۲۵۶۹، والحاكم: ۱۱۸۹، وقال: صحيح على شرط
الشيخين، ووافقه الذهبي، عن أبي سعيد الخدري، وأبي هريرة).

واته: هەر که پیاو ژنه که ی خو ی له شه ویدا بیدار کرده وه و، پیکه وه دوو رکاتیان کردن، ئەو شه وه له: ﴿وَالذَّكِرِ﴾ **اللَّهُ كَثِيرًا وَالذَّكِرِ** ﴿﴾، له ریزی ئەوانه دا دهنووسرین، ئەو پیاوو ئافره تانه ی زۆر یادی خوا ده که ن.

ئەم ئایه ته موباره که به راستی به هیژترین به لگه یه، له سه ر ئەوه که له ته رازووی خوادا، له پیوه ری خوادا، په گه ز ناخوینریته وه، په نگ و زمان و پیگه ی کۆمه لایه تی ناخوینریته وه، په چه له ک ناخوینریته وه، به لکو خودی مروقه که، ئیمان و عه قیده که ی، کرده وه که ی، په وش و ئاکاره که ی، ئەوانه سه نگي مه حه ک و پیوه ری هه لسه نگاندنی ئەو مروقه ن.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

له ئۆره كۆمهلايه نيبهكان لهكهلتانين
Stay in touch on social media
بىن ههكم غير موفاع التواصل الاتيماسي

پاڤه ياندى مەكتەبى مەنسە عەلى بابېر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

علي بابير / AliBapir

علي بابير / AliBapir

کەتانی
پاڤه ياندى مەكتەبى مەنسە عەلى بابېر

AliBapir

Get it on Google Play

Download on the App Store

پاڤه ياندى مەكتەبى مەنسە عەلى بابېر

پښتانه دندې مېشتې مېشتې علي بابېر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

Download on the App Store

QR Code 1

QR Code 2

له نوره کومه لپښه کله لیکلای

Stay in touch on social media

نن مېشتې مېشتې علي بابېر

www.alibapir.net

English

پښتانه دندې مېشتې مېشتې علي بابېر

علي بابېر/ AliBapir

علي بابېر/ AliBapir

کله لیکلای

پښتانه دندې مېشتې مېشتې علي بابېر

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

له نړۍ كومه پاتېره كمان له كابلان
Stay in touch on social media
نن هم غږ موږغ الزاماتو اجتماعي

پاڼه پالونكي - مکتبه یی - ماموستا علی بابیر

علي بابیر / AliBapir

archive.org/details/@alibapir

پاڼه پالونكي - مکتبه یی - ماموستا علی بابیر

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

کتابي
پاڼه پالونكي - مکتبه یی - ماموستا علی بابیر

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes for Google Play and App Store

QR codes for social media and website

دەرسى چوارەم

پیناسە ی ئەم دەرسە

بەرێزان!

ئەم دەرسەمان لە پینج ئایەتان پیکهاتوه، ئایەتەکانی: (۳۶ - ۴۰)، که تێیاندا باسی بەسەرھاتی زەید و زەینەب و لیک جیا بوونەوویان و، مارەکردنی خواى کارزان زەینەب لە پیغەمبەرى خوا ﷺ کراوه.

هەرۆهەها باسی ئەو کراوه که گەیهنەرانی پەيامه‌کانی خوا، جگە لە خوا شەرم لە هیچ کەس ناکەن و، لە هەموو دنیا بى باکن، موخەممەدیش ﷺ کۆتایی پیغەمبەرانی خوايه و، بە هاتنى موخەممەد ﷺ دەرگای وەحیی و پیغەمبەرایەتی گالە دراوه‌و، داخراوه‌و، کۆتایی پێهاتوه.

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا ۝۳۶﴾ وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتُخْفِي النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ۝۳۷﴾ مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ۝۳۸﴾ الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ۝۳۹﴾ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ۝۴۰﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تهکان

{ههروه‌ها هیچ پیاوێکی بروادارو ئافره‌تێکی بروادار، هەر کات خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی بریاری کاریکیاندا، بۆیان نیه‌ بۆ کاره‌که‌یان (مافی) سه‌رپشک بوونیان هه‌بی و، هەر که‌سی‌کیش سه‌رپیچی له‌ خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی بکات، بیگومان به‌ گومراییه‌کی ئاشکرا گومرا بووه‌ ﴿٣٦﴾ (ئه‌ی موحه‌ممه‌د!) یادیش بکه‌وه‌ که‌ به‌و که‌سه‌ت ده‌گوت که‌ خواش چاکه‌ی له‌گه‌ڵدا کرد بوو و، تۆش چاکه‌ت له‌گه‌ڵدا کرد بوو: هاوسه‌ره‌که‌ت بگره‌ (به‌یله‌وه‌و وازی لی مه‌هینه‌) و پارێز له‌ خوا بکه‌، ئه‌وه‌ش که‌ خوا ده‌رخه‌ریه‌تی (که‌ بریتیه‌ له‌ ماره‌کردنی زه‌ینه‌ب له‌ تۆ پاش جیا‌بوونه‌وه‌ی له‌ زه‌ید) ده‌تشارده‌وه‌و (له‌ قسه‌و قالی) خه‌لکی ده‌ترسای و، خواش شایسته‌تر بوو که‌ لێی بترسی! ئنجا هەر کات زه‌ید پێوستیی پێی نه‌ما (به‌ زه‌ینه‌ب)، ئه‌وه‌ له‌ تۆمان ماره‌کرد، (حیکمه‌تی ئه‌و یاسایه‌ش ئه‌وه‌یه‌) که‌ برواداران سه‌باره‌ت به‌ هاوسه‌رگیری کردن له‌گه‌ڵ هاوسه‌ران (ی ته‌لاق‌دارو) ی پیاوانی به‌ کو‌ر گیراویاندا، سه‌غله‌تیان له‌سه‌ر نه‌بی، هەر کات (لێیان جیا‌بوونه‌وه‌و) پێوستییان پێیان نه‌ماو، فه‌رمانی خواش جێبه‌جێکراوه‌ (له‌ لایه‌ن بروادارانێ راسته‌قینه‌وه‌) ﴿٣٧﴾ پیغه‌مبه‌ر له‌وه‌دا که‌ خوا بۆی بریارداوه‌، هیچ سه‌غله‌تی له‌سه‌ر نیه‌ (ئه‌مه‌) یاسای خواجه‌ له‌و (کو‌مه‌ڵ)انه‌دا که‌ پیشتر پابردوون و، فه‌رمانی خواش، نه‌خشه‌یه‌کی دانراوه‌ (پێوسته‌ وه‌ک خۆی ته‌نجام بدری، له‌ لایه‌ن برواداران‌ه‌وه‌) ﴿٣٨﴾ (پیغه‌مبه‌ران) ته‌وانه‌ی په‌یامه‌کانی خوا ده‌گه‌یه‌نن و، به‌ مه‌زنگرتنه‌وه‌ سامی لێده‌که‌ن و، جگه‌ له‌وی سام له‌ هیچکه‌س ناکه‌ن و، خواش به‌سه‌ لێرسه‌ره‌وه‌ بێت ﴿٣٩﴾ موحه‌ممه‌د بابی هیچ کام له‌ پیاوانتان نیه‌، به‌لکو‌ ره‌وانه‌کراوی خواو کو‌تایی پیغه‌مبه‌ران‌ه‌و، خواش (هه‌میشه‌) به‌ هه‌موو شتێک زانا بووه‌ ﴿٤٠﴾}.

شیکردنەوێ هەندیک لە وشەکان

(الْخَيْرَةُ): (مَصْدَرٌ تَخَيَّرَ كَالطَّيْرَةِ، اِسْمٌ مَصْدَرٍ تَطَيَّرَ، قِيلَ لَمْ يُسْمَعْ فِي هَذَا الْوَزْنِ غَيْرُهُمَا)، وشەى (خَيْرَة) ناوی چاوگە لە (تَخَيَّر) ھوہ ھاتوہ، وەك (طَيْرَة) ناوی چاوگە لە (تَطَيَّر) ھوہ ھاتوہ، (طَيْرَة) واتە: فالگرتنەوہ، یان ڕەشبینی و گەشبینی، گوتراوہ: كە لەسەر ئەم كیشە، تەنھا ئەو دووہ ھاتوونە: (خَيْرَة) سەرپشك بوون و، (طَيْرَة) گەشبینی و ڕەشبینی.

(قَضَى): (أَيَّ أَتَمَّ، وَاسْتَوْقَى)، واتە: پێویستی پێی نەما، كاری پێی نەما.

(وَطَرًا): (الْوَطَرُ: الْحَاجَةُ الْمُهْمَّةُ وَالنَّهْمَةُ)، (قَضَاءُ الْوَطَرِ: بُلُوغُ مُنْتَهَى مَا فِي النَّفْسِ مِنْ شَيْءٍ)، (وَقِيلَ: الْوَطَرُ: الشَّهْوَةُ وَالْمَحَبَّةُ)، (وَقِيلَ: الْأَرْبُ وَالْحَاجَةُ)، (وَطَر) واتە: پێویستیەكی گەرم، ئارەزوویەك لە شتێكدا، (قَضَاءُ الْوَطَر) واتە: گەشتن بە ئەوپەڕی ئامانج، كە لە شتێكدا ئینسان ڕەچاوی كرد بێ، گوتراوہ: (وَطَر) بە مانای ئارەزوو دی، بە مانای خۆشەویستی دی، گوتراویشە: بە مانای پێویستی دی.

(حَرَجَ): (أَيَّ ضِيقٍ وَإِثْمٍ)، واتە: (حَرَجَ) بە مانای سەغلتی و بە مانای گوناھیش دی.

(حَسِيبًا): (مَحَاسِبًا أَوْ حَافِظًا)، (حَسِيبٌ) ھەم بە مانای ژمێرەر دی، ھەم بە مانای پارێزەر دی.

(وَحَاتَمَ): (اِسْمٌ فَاعِلٍ مِنْ حَتَمَ)، (حَاتَمٌ) ناوی بکەر لە (حَتَم) ھوہ ھاتوہ (حَتَم) یانی: تەواوی كرد، كەواتە: (حَاتَمٌ) تەواوکار، بە (حَاتِمٌ) یش خۆیژاوەتەوہ، (حَاتِمٌ)، واتە: كۆتایی پێھێنەر، (حَاتَمٌ) واتە: كۆتایی.

هۆى هاتنه خواره وهى ئايه ته كان

(۱) - هۆى هاتنه خواره وهى ئەو ئايه تهى كه خوا ده فەرموى: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾ ﴿٣٦﴾

لهو باره وه ئەم گێڕاوه هه هه:

إِعْنُ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَزَيْنَبَ: «إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَزُوجَكَ زَيْدَ بْنِ حَارِثَةَ، فَإِنِّي قَدْ رَضِيتُهُ لَكَ»، قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! لَكِنِّي لَا أَرْضَاهُ لِنَفْسِي، وَأَنَا أَيْمٌ قَوْمِي، وَبُنْتُ عَمَّتِكَ، فَلَمْ أَكُنْ لِأَفْعَلْ، فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ﴾، يَعْنِي زَيْدًا، ﴿وَلَا مُؤْمِنَةٍ﴾، يَعْنِي زَيْنَبَ، ﴿إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا﴾ يَعْنِي النِّكَاحَ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ: ﴿أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾، يَقُولُ: لَيْسَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ، خِلَافَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ: ﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾ قَالَتْ: قَدْ أَطَعْتُكَ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ، فَرَوَّجَهَا زَيْدًا وَدَخَلَ عَلَيْهَا^(۱).

ئەمە بە چەند سەنەدێك هاتووە كە دیارە لە بێهیزی خاڵی نین، بەلام بە هەموویان تیشکمان بۆ دەخەنە سەر هۆکارو چۆنیەتی دابەزینی ئەو ئایەتانە.

واتە: عەبدوللای کوری عەباس (خوا لێیان رازیی)، دەلی: پیغەمبەری خوا ﷺ بە زەینەبی فەرموو: (کە کچە پووری خووی بوو)^(۲)، فەرمووی: دەمەوێ لە زەیدت ماره بپریم و، من ئەوم بە هاوسەر بۆ تۆ پەسند کردووە، ئەویش گوێ: ئەو پیغەمبەری خوا! ﷺ بەلام من بۆ خوومی بە پەسند نازانم، من ئافەرەتی دیارو

(۱) ذکره السيوطي في «الدّر المنثور» ج ٦، ص ١١٠، ونسبه لابن مردويه، الاستيعاب، ج ٣ ص ١١٧، والطبري: (٢٨٥٣٨، ٢٨٥٤٠، ٢٨٥٤١) بأسانيد لا تخلو من ضعف.

(۲) واتە: کچی خوشکی بابی بوو، زەینەب کچی ئومەیمەیه، ئومەیمەش کچی عەبدولموتەلێبە، عەبدولموتەلێبیش بابی ئومەیمەو، بابی عەبدوللای بابی پیغەمبەر ﷺ بوو.

بى ھاوسەرى خەلکەكەى خۆم و، كچى پوور (خوشكى بابى) تۆم، من بەوہ پازى نىم، ئىدى ئەم ئايەتە ھاىتە خوارى، كە دەفەرموى: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ﴾ ھىچ پياوئىكى بىرودار بوى نىە - كە مەبەست پىي زەيدە - لىرەدا واىگوتوہ، بەلام لە راستىيدا مەبەست پىي عەبدوللاى بىر زەينەب بووہ، چونكە عەبدوللا پازى نەبوو، ئەگەرنا زەيد پازى بوو، ئىدى بە ھەر حال لىرە وا ھاىتوہ، بەلام ئەسل ئەوہىە كە زەينەب و عەبدوللاى بىر پازى نەبوون و لىرەدا وشەى (زەيدا) بە ھەلە ھاىتوہ، ﴿وَلَا مُؤْمِنَةٍ﴾ ھىچ ئافرەتتىكى بىرودار، كە زەينەبى كچى جەحشە (خوارى پازىيى)، بويان نىە ﴿إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾ ھەر كاتى خواو پىغەمبەرەكەى ﷺ بىرپارىكىاندا، لىرەدا مەبەست مارەكردنە لەو شوئەدا، ﴿أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخَيْرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾ كە مافى سەرپىشك بوونيان ھەبى لە بارەى كارى خويانەوہ، واتە: مافى سەرپىشك بوونيان نىە، لە كارى خوياندا پىچەوانەى ئەوہى خوا فەرمانى پىكردوہ، ﴿وَمَنْ يَعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾ ھەر كە سىيىش سەرپىچى خواو پىغەمبەرەكەى بىكات ﷺ بە شىوہىكى ئاشكرا گومرا بووہ، ئىجا كە ئەوہ ھاىتە خوار، زەينەب گوئى: ﴿قَدْ أَطَعْتُكَ فَأَصْنَعْ مَا شِئْتَ﴾ ئەوہ گوپرايەلم بۆت، ئەوہى كە حەزت لىيە وا بكە، ئىدى ئەوئىش لە زەيدى مارەكرد و، زەيد گواستىوہ.

ھەلبەتە عەبدوللاى براشى كە زانى خوا بىرپارى داوہ، ئەوئىش پازىبوو.

(۲) - ھوى ھاىتە خوارەوہى ئەو ئايەتەى كە خوا تىيدا دەفەرموى: ﴿وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتُخْفِي النَّاسَ وَاللَّهُ أَعْلَمُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَهُ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَنْزَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٢٧﴾﴾

لەو بارەوہ، چەند گىردراوہىەك ھاىتون، ئىمە سىيان دىنين:

(أ) - {عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا} قَالَ: إِنَّ هَذِهِ الْآيَةَ: نَزَلَتْ فِي شَأْنِ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وَزَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا { (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۴۷۸۷).

واته: نه نه سی کوړی مالیک ﷺ ده لئ: ته م نایه ته له باره ی زهینه بی کچی
جه حش و زهیدی کوړی حاریسه وه، خوا لیان پازی بی، هاته خوار.

(ب) - {عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ يَشْكُو زَيْنَبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: اتَّقِ اللَّهَ وَأَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ، قَالَ أَنَسُ: لَوْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَاتِمًا شَيْئًا لَكُنَّ هَذِهِ الْآيَةُ، فَكَانَتْ تَفْخَرُ عَلَى أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ: زَوَّجَكُنَّ أَهَالِيكُنَّ، وَزَوَّجَنِي اللَّهُ مِنْ فَوْقِ سَبْعِ سَمَوَاتٍ} (أخرجه البخاري: ۶۹۸۴).

واته: نه نه س ﷺ ده لئ: زهیدی کوړی حاریسه هات سکا لای هه بوو له
هاوسه ره که ی زهینه ب، پیغه مبه ریش ﷺ هر ده یفه رموو: پاریز له خوا بکه و
هاوسه ره که ت بهیله وه، (ده ستی لئ بهر مه ده)، نه نه س ده لئ: ته گهر پیغه مبه ری
خوا ﷺ هیچی شارد بایه وه، ته م نایه ته ی ده شارد وه، دوا یی (زهینه بی کچی
جه حش) شانازی به سر هاوسه رانی دیکه ی پیغه مبه ردا ده کرد ﷺ ده یگوت: تیو
که س و کارت ان ماره ی پریون، به لام خوی بهر ز له سهرووی هه وت ناسمانانه وه،
منی ماره پریوه! (له پیغه مبه ر ﷺ).

(ج) - {عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَتَخْفَى فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ﴾، فِي شَأْنِ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ، جَاءَ زَيْدُ يَشْكُو، فَهَمَّ بِطَلَّاقِهَا ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: ﴿أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ﴾ (أخرجه أحمد: ۱۲۵۳۳،
والبخاري: ۶۹۸۴، والترمذي: ۳۲۱۲، وقال: صحيح، وابن حبان: ۷۰۴۵، والحاكم: ۳۵۶۳).

واته: نه نه س ﷺ ده لئ: که خوا ده فهرمو ی: ﴿وَتَخْفَى فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ﴾، له باره ی زهینه بی کچی جه حشه وه هاته
خوار، که زهیدی هاوسه ری هات بو لای پیغه مبه ر ﷺ سکا لای کرد و ویستی
ته لاقی بدات، پیغه مبه ریش فهرمووی ﷺ: نه نه که ت له لای خو ت بهیله وه، پاریز
له خوا بکه.

پیشتریش گومان:

زەینەب دایکی ناوی ئومەیمە بوو، کچی عەبدولموتەئەیب، کە دەکاتە خوشکی بابی پیغەمبەری خوا ﷺ (عبدالله) واتە: پووری.

ئەجا بابی زەینەب، ناوی (جەحش) بوو لە ھۆزی (بەنی ئەسەد) و ئەویش لە (بەنی خوزەیمە) و، بابی ھاوپیەمان بوو لە گەڵ (بنو عبدالشمس) دا، لە مەککە.

مانای گشتیی ئایەتەکان

خوا ﷻ لەم ئایەتانەدا باسی پروداوتکمان بۆ دەکات، کە پروداوتکی گرنگ و ھەستیار بوو لە ژبانی پیغەمبەردا ﷺ، ئەویش بریتی بوو لەو، کە دواي ئەوێ پیغەمبەری خوا ﷻ زەینەب - کە کچە پووری خۆیەتی، کچی خوشکی بابیەتی - دەخوای بۆ زەیدی کۆری حاریسە، کە کاتی خۆی کۆیلە بوو، پیغەمبەر ﷻ کردوویەتی بە کۆری خۆی، لە سەردەمی پیش پیغەمبەرایەتیدا، ھەرچەندە زەینەب و عەبدوللای برای، ناپازیی دەبن، بەلام دواي ئەوێ زەیدو زەینەب ماوێە ک پیکەو دەبن، پیکەو ناگونجین و، زەید چەند جارێک سکالای خۆی لە چنگ زەینەب دەباتە لای پیغەمبەر ﷻ، ئەویش پێی دەفەرموی: ھاوسەرە کەت بگەر و بیھێلەو، لە حالیکیشدا کە خوا ﷻ بە شیوێە ک لە شیوێەکان، پیغەمبەری ﷻ حالیکردووە کە دواي ئەوێ زەید لە زەینەب جیا دەبێتەو، خوا دەیکاتە ھاوسەری پیغەمبەر ﷻ، لەو بارەو ئەم ئایەتانە ھاوونە خوار، کە مشت و مری زۆریان بە دواي خۆیاندا ھێناو.

خوا دەفەرموی: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ﴾، ھیچ پیاویکی پروادار و، ھیچ ئافەرەتییکی پروادار بۆیان نیە، ﴿إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا﴾، ھەر کاتێ خواو پیغەمبەرە کە ی بریارێکیان دەکرد، ﴿أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾، کە

بە نەسبەت خۆیانەووە لە کاری خۆیاندا مافی سەرپشك بوونیان هەبێ، كە ئایا ئەو فەرمان و بریارەى خوا، جێبەجێ بكەن یان نا؟! ﴿وَمَنْ يَعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ هەر كە سێكیش سەرپێچیی لە خواو پێغەمبەرەكەى ﷺ بكات، ﴿فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾ ئەو بە گومرا بوونیكى ئاشكرا، گومرا بوو.

ئەجە هەرچەندە وشەى (زَیْد)یان لە حیاتی (عبداللە) بەكارهێنراوە لە هەندى رىوایەتاندا، بەلام وشەى: ﴿لِْمُؤْمِنِ﴾، مەبەست پێى عەبدوللای براى زەینەبەو وشەى: ﴿مُؤْمِنَةً﴾، مەبەست پێى زەینەبى كچى جەحشە، كە پێغەمبەر وەك كچە پووریكى خوێ كە تێپرا دیو، فەرموویەتی: تۆ مەرە دەكەم لە زەیدى كورى حاریسە، ئەویش رەچەلەك و نەسەبى خوێ پێ بەرزتر بوو لە هى وى و پازى نەبوو، هەتا خوا لەسەرى كرده شتێكى ئیجبارى و ناچارى، هەلبەتە بۆ زەینەب ئەو شتێكى ناخۆش بوو، هەر وەها بۆ عەبدوللەش، بەلام خوا حەكمەتێكى گەورەترى لەو پێناخۆش بوونەى ئەوان لە كارەكەدا بینو، ئەویش بریتى بوو لە هەلۆەشانەنەوێ ئەو نەڕێتەى سەردەمى نەفامى كە كاتێك پیاویك كە سێكى كردو بە كورى خوێ، دواى لە هەموو شتێكدا وەك كورى خوێ مامەلەى لەگەڵدا كردو، بۆ وێنە: بۆى نەبوو هەوسەریك كە هى ئەو كورە بوو، دواى ئەو مەرەى بكات، وەك چۆن مەرۆف ناتوانى بووى خوێ، واتە: هەوسەرى كورى راستەقینەى خوێ مەرەى بكات، بەو شێوەى مامەلەیان كردو، ئەجە خوا ویستوویەتی ئەو عادەتە هەلبووشێتتەو، ئەجە بەلێ بۆ زەینەب و براى كەى ناخۆش بوو، بەلام حەكمەتێكى گەورەتر لە پێناخۆش بوونی ئەوان، لە كارەكەدا هەبوو، پاشانىش خوا هەم بۆ زەینەب، هەم بۆ براى كەى ئەو قەرەبوو دەكاتو، دواى ئەوێ زەینەب لە زەید جیا دەبێتو، دەبێتە هەوسەرى پێغەمبەر ﷺ كە شانازیەكى زۆر گەورە بوو، بۆ زەینەب و براى كەى و بۆ خەزەمەكانیش.

﴿وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ﴾ یاد بكەو! كاتى كە تۆ بەو كەسەت دەگوت، كە خوا ﷻ چاكەى لەگەڵدا كرد بوو، بەو كە بە مەرۆقى خولقاندو، هیدایەتى داو، هیناویەتى بۆ لای

پېځه مېر **ﷺ** و، هاتو ته نيو ئيسلامه وه، **﴿وَأَنعَمْتَ عَلَيْهِ﴾** توش چاكه ت
له گه لدا كرد بوو، كه كويله بوو، ئازاد ت كرد بوو، دوايى كرد بوو ت به كورې
خو ت و ريز ت لينا بوو، دواييش كچه پوورى خو ت بو خواستبوو، هر چه نده
كچه پووره كه شت پيى ناخوش بوو له گه ل برايه كه ي، ياد بكه وه! كاتييك كه
پيت ده گوت: **﴿أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ﴾**، ژنه كه ت بهي له وه له لاي خو ت، ده ستي
لي به رمه ده.

چونکه زهید دههاته لای پیغه مبهری خوا ﷺ و سکا لای ده کرد، که زهینه ب
خوئی به سه رمدا هه لده کیشی، ده لی: ره چه له کی من له هی تو به رزتره، تو
کوئیه بووی و ئازاد کراوی، من واو تو وا، لئی بیزار بوو، پیغه مبه ریش ﷺ
ده بفرموو: به لله وه له لای خوت.

﴿وَاتَّقِ اللَّهَ﴾ پارێز له خوا بکه، ﴿وَتَخَفِ فِي نَفْسِكَ﴾ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ، شتێکت له دڵی خۆتدا په‌نهان ده‌کرد، که خوا ﷻ ده‌رخه‌رو ئاشکراکه‌ریه‌تی، که بریتی بوو له چی؟ بریتی بوو له‌وه که زه‌ینه‌ب دوا‌یی ده‌بیته‌هاوسه‌ری تو، ئه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ زانیویه‌تی و په‌نهانی کردوه له لای خو‌ی، ئه‌وه‌یه که خوا به شی‌وه‌یه‌ک له شی‌وه‌کان حا‌لیی کردوه که زه‌ینه‌ب دوا‌ی ئه‌وه‌ی له زه‌ید جیا‌ده‌بیته‌وه، ده‌بیته‌هاوسه‌ری پێغه‌مبه‌ر ﷺ، ئه‌وه مانا راسته‌که‌یه‌تی، نه‌ک ئه‌وه که که‌سانێکی د‌ل نه‌خو‌ش، پ‌ی‌یان وایه پێغه‌مبه‌ر ﷺ عاشقی زه‌ینه‌ب بووه و، خو‌شه‌ویستی زه‌ینه‌بی له د‌لی خو‌یدا په‌نهان کردوه!! به‌لام ئه‌وه هه‌ر پ‌ی‌ی تیناچ‌ئ، نه‌ ب‌ی‌ژه‌کانی قور‌ئان ده‌ی‌گه‌یه‌نن، نه‌ سیاقه‌که‌ش ده‌ی‌گه‌یه‌ن‌ئ و، نه‌ له پ‌ی‌غه‌مبه‌ری خواش ﷺ ده‌وه‌ش‌تته‌وه، نه‌ عه‌ق‌ل و مه‌نتیق‌ش قبو‌ولی ده‌کات.

﴿وَتَخَشَى النَّاسَ﴾ ههروه‌ها له خه‌لک ده‌ترسای واته: شه‌رمت له خه‌لک ده‌کرد و، مه‌ترسییت لی‌یان هه‌بوو، که دوا‌یی قسه‌ت له‌سه‌ر بکه‌ن و لۆمه‌ت بکه‌ن، ﴿وَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَاهُ﴾ به‌لام خوا ﷺ شایسته‌تر بوو که ترست لی‌ی هه‌بی و، شه‌رمی لی‌ی بکه‌ی.

بۆيە: ﴿فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاهَا﴾، كاتىك كە زەيد كارو پېويستى پىي نەما، پېويستى خوۋى لى ئەنجامدا، دلى لەسەرى نەما، ﴿زَوَّجْنَاهَا﴾، ئەو لە تۆمان مارە برى، ئايا ئەوە حىكمەتە كەى چىيە؟ ﴿لَكِي لَا يَكُونُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ﴾، بۆ ئەوەى لەسەر برواداران هېچ سەغلەتتى نەبى، ﴿فِي أَزْوَاجٍ أَدْعِيَائِهِمْ﴾، لە مارە كەردنەوەى هاوسەرانى ئەوانەدا كە كەردوويانن بە كورى خويان، ﴿إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا﴾، هەر كاتى پېويستيان پىيان نەما و وازيان لىيەن، كە بتوانن مارەيان بكنەو، نەك وەك هاوسەرى كورى راستەقىنەيان مامەلەيان لەگەلدا بكن، وەك كچى خويان بن، ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا﴾، فەرمان و كارى خواش ئەنجامدراو.

كەواتە: ئەوەى خواﷻ دەريخستو، كە دەفەرموى: ﴿وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ﴾، لە نەفسى خۆتدا، لەبەر خۆتەو شتىك پەنھان دەكەى كە خوا ئاشكرا كەرىتى، ئەوەى خوا ئاشكراى كەردو، هەر ئەوەى كە زەينەبى لى مارە كەردو، هېچى دىكەى ئاشكرا نەكەردو، ئنجا حىكمەتە كەشى بەس ئەوە بوو كە نەرىتە نەفامىيە كە هەلبوە شىئەتەو، كە هاوسەرانى ئەوانەى پياوەكان كەردوويانن بە كوراني خويان، كاتى لىيان جيا دەبنەو، بزەنن كە وەك ئافەتەتاني دىكە، بۆيان رەوا و لەلەن، هاوسەرگىريان لەگەل بكن.

﴿مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ﴾، پىغەمبەر ﷺ هېچ سەغلەتتى لەسەر نە، لە شتىكدا كە خوا بۆى ديارى دەكات، بۆى پريار دەدات، ﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ﴾، ئەوەش ياساى خوايە لە گەلەتىكدا كە لەو و پيش رابەردوون، ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا﴾، فەرمانى خواش ئەندازەگىرى بۆ دانراو كراو، نەخشەى بۆ دانراو و جىيە جىكراو.

﴿الَّذِينَ يَبْلُغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ﴾، ئەوانەى پەيامەكاني خوا دەگەيەنن و، لىي دەترسەن و جگە لە خوا لە كەسى دىكە ناترسەن، واتە: تۆش لە ريزى ئەوانە داي، ﴿وَكُنِيَ بِاللَّهِ حَسِيبًا﴾، خواش بەسە بۆ لىپرسىنەو.

له كۆتایی دا دهفه رموئ: ﴿ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ ﴾، موحه ممه د باپی هیچ کام له پیاوه کانتان نیه، چونکه له سهرده می نه فامییداو دواتریش که ئیسلام هات، هه ر به زهیدیان ده گوت: (زید بن محمد) زهیدی کوری موحه ممه د، خوا ئه وه ی هه لوه شانده وه و فهرمووی: موحه ممه د باپی هیچ کامیک له پیاوه کانتان نیه، بۆچی نه یفه رمووه: باپی ئافره ته کانتان نیه؟ چونکه هیچ ئافره تیک پیغه مبه ری خوا ﷺ ته به نینی نه کردوه، بیکات به کچی خوئی، تاکو بفه رموئ: باپی هیچ کام له پیاوان و ئافره تانتان نیه، ته نیا زهیدی کرد بو به کوری خوئی له پیش پیغه مبه رایه تییدا، هه لبه ته پیغه مبه ری خوا ﷺ چوار کچیشی هه بوون: (رقیه و أم کلثوم و زینب و فاطمة) خوا لیان رازی بی.

﴿ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ﴾، به لکو موحه ممه د ﷺ په وانه کراوی خوییه و کۆتایی پیغه مبه رانه، ﴿ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴾، خواش ﷺ به هه موو شتیک (هه ر له ئه زه له وه) زانا بووه و، هه موو شتیک ده زانی، هه موو شتیک لی عه یانه و، هه موو شتیک بو خوا ﷺ ئاشکرایه.

پاڤه یاندنی مهکنه بی ماموینا عه لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR codes

له ئێهه کۆمه لایه نه به کان له که لانه یان

stay in touch on social media

نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عەلێ بابیر AliBapir

YouTube

کە نانی

پاڤه یاندنی مهکنه بی ماموینا عه لی بابیر

QR codes

پاڤه یاندنی مهکنه بی ماموینا عه لی بابیر

مەسەلە گەنگەکان

مەسەلە ییە کەم:

راگەیانندی ئەو راستییە کە بابای بروادار، نێر بێ یان مێ، پیاو بێ یان ئافرەت، بۆی نێە لە بەرانبەر بریاری خواو پیغەمبەرە کەیدا ﷺ، مافی سەرپشک بوون و هەلبژاردن بە خۆی بدات، بە لکە دەبێ ملکەچ و پابەند بێ، بە حوکم و بریارێکەووە کە لە لایەن خواي پەروەردگارەووە، یان پیغەمبەرەو پەوانە کراوە کە یەووە ﷺ، دەردەچی:

خوا ﷺ دەفەر موی: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا﴾ (۳۶).

شیکردنەوێ ئەم ئایەتە، لە پێنج برگەدا:

(۱)- ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ﴾، هیچ پیاویکی بروادار و، ئافرەتێکی بروادار بۆیان نێە.

(۲)- ﴿إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا﴾، هەر کاتێک خواو پیغەمبەرە کەیدا ﷺ فەرمانێکیان کرد، بریاری فەرمانێکیاندا، بریاری ئەرکیکیاندا.

(۳)- ﴿أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾، کە لە کاروباری خۆیاندا مافی سەرپشک بوونیان هەبێ، خۆئێراویشەتەووە: (أَنْ تَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ)، هەردووکیان یەك و اتایان هەیه، (الْخِيَرَةُ: إِسْمٌ مُصَدَّرٌ تَخْيِيرٌ، مِثْلُ الطَّيْرَةِ مِنْ تَطْيِيرٍ)، شارەزاییی زمان دەلێن: تەنیا ئەو دوو وشەیه هەن، کە چاوەکەیان لە سەر کێشی (فیعلة) ه بێ، (خِيَرَة) واتە: هەلبژاردن، سەرپشک بوون، (طَيْرَة) واتە: بەلندە فراندن، یاخود گەشبینیی و پەشبینیی کردن، کە (خِيَرَة)، لە (تَخْيِير) وە هاتووە، واتە: هەلبژارد (طَيْرَة) لە (تَطْيِير) وە هاتووە، لە ئەسڵدا واتە:

بالندهی فراند، به لّام بوّ ئەوهیان به کارهیناوه، که ئەگەر بالنده که به لای راستدا پۆیی و گوتووایانه: (تِیَامُنُوا) واتە: ئەو سەفەرە، یان ئەو کارە خێرو خۆشییە، بیکەن، بە لّام ئەگەر به لای چەپدا پۆیی، گوتووایانه: (تَشَامُوا) واتە: پەشبینی گرتوونی و ئەو کارەیان نەکردو، که ویستووایانه بیکەن.

٤- ﴿وَمَنْ يَعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ هەر کەسێک سەرپنجیی لە خواو پیغەمبەرە کە ی ﷺ بکات.

٥- ﴿فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾ به گومرا بوون و سەر لێشیوانیکی ئاشکرا، گومرا بووهو سەری لێشیواوه، وشە (ضَلَّ) هەم به تێپەرکەر (مُتَعَدِّي) دێ، بو وینە: (ضَلَّ الطَّرِيقَ)، پێیە کە ی ونکرد، هەم به بەرکار نەخواز (لازم) یش دێ، وەک: (ضَلَّ عَنِ الطَّرِيقِ) واتە: له پێیە کە ون بوو، لێرەدا: وشە (ضَلَّ) هەردوو واتایە کە ی له گەڵدا دەگونجێن، دەگونجێ بلی: خۆی ون بووه به ون بوونیکی ئاشکرا، یاخود: پێی ونکردو به پێی ونکردنیکی ئاشکرا.

لهو بارهوه ئەم گێردراوهیه دهخهینه روو:

(الطبري) له تهفسیره کە ی خۆیدا هیناویەتی: {قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ عَلَى فِتَاهُ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ، زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ، فَاسْتَنْكَفَتْ، وَأَبَتْ، وَأَبَى أَخُوهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَحْشٍ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾ فَتَابَعْتُهُ وَرَضِيتُ^(١).

واتە: عەبدوللای کۆری عەبباس (خوا ئێیان پازیی)، دەلی: پیغەمبەری خوا ﷺ چوو بو ئەوهی بو گەنجە کە ی خۆی زەیدی کۆری حاریسە، زەینەبی کچی جەحش (کە کچە پووری خۆی بوو) بیخوازی، بە لّام ئەو خۆی به زلگرت، ئامادە نەبوو، هەروەها عەبدوللای کۆری جەحش (کە برای زەینەب بوو) ئامادە نەبوو، ئیدی خوا ی بەرز لەو بارهوه ئەمە ی ناردە خوار: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا

مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا ﴿١﴾، كاتیک خوا ﷻ له سەرۆوی حەوت ئاسمانانەوه بڕیاری دەرکرد، ئنجا زەینەب پازیی بوو و شوێن پێغەمبەر ﷺ کەوت، عەبدوللّاش بە هەمان شیۆه.

تێمە پێشتر ڕیوایەتیکمان هێنا، دەلی: مەبەست له (مُؤْمِنَةٍ) زەینەبە، بەلام مەبەست له (مُؤْمِن) زەیدە! کە پێگومان ئەوه راست نیه، چونکە داخوازییە کە بۆ زەید کراوه و زەید پێخۆش بووه، ئەک پازیی نەبی و، بە زۆر ئەو ژن هێنانە ی بەسەردا بسەپێرتی، شتی وانە بووه، بەلام ئافەرەتە کە پازیی نەبووه ئه‌ویش له‌بەر ئەوه‌ی کە پەچەڵەک و نەسەبی خۆی پێ بەرزتر بووه له‌ هی زەید، گوتووێتی: من کچه‌ پووری پێغەمبەرم ﷺ، بەلام زەید کاتی خۆی کۆیلە بووه‌ و ئازاد کراوه‌ و، پێغەمبەری خوا ﷻ کردووێتی بە کۆری خۆی، ئنجا ئەو عەدەتە ی بە کۆرگرتن (تەبئ)یش بە هۆی زەیدەوه‌ بە پله‌ی یە کەم هەلۆه‌ شێراوه‌ تەوه‌.

کەواتە: مەبەست له‌: (مُؤْمِن) بە پله‌ی یە کەم عەبدوللّای کۆری جەحشە بۆی زەینەب، بەلام وه‌ک زانیان گوتووین: (إِنَّ خُصُوصَ السَّبَبِ لَا يَمْتَنِعُ شُمُولُ الْمَعْنَى)، واتە: تاییەت بوونی هۆکاری دابەزینی ئایەتیک، ناییتە ڕیگر له‌ گشتگیربوونی واتایە کە ی، لێرەدا خوا ﷻ نەیفەرمووه‌: (وَمَا كَانَ لِعَبْدِ اللَّهِ بَنْ جَحِشٍ وَلَا لَزَيْتَبٍ بَنْت جَحِشٍ)، یان (وَلَا لَأُخْتِهِ) بەلکو فەرموویەتی: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ﴾، هیچ پیاویکی بڕوادارو ئافەرەتیک بڕوادار بۆیان نیه، کاتیک کە خوا فەرمانیک دەر دەرکات و، پێغەمبەری خوا ﷻ بڕیاریک دەرکات، مافی سەرپشک بوون بە خۆیان بدەن.

کە دەر فەرموێ: (مِنْ أَمْرِهِمْ)، (مِنْ: لِلتَّبَعِيضِ، أَمْرِهِمْ: شَأْنِهِمْ، وَالْمَعْنَى: مَا كَانَ اخْتِيَارَ بَعْضِ شُؤْنِهِمْ مِلْكَاً يَمْلِكُونَهُ، بَلْ يَتَعَيَّنْ عَلَيْهِمْ اتِّبَاعُ مَا قَضَى اللَّهُ بِهِ وَرَسُولُهُ)، کە دەر فەرموێ: ﴿أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾، (مِنْ) بۆ هەندیکە، (أَمْرِهِمْ) یانی: حال و کاروباریان، ماناکەشی ئەوه‌یه‌ کە هەل‌بژاردنی هەندیک له‌ کارەکانیان مۆلکی ئەوان نیه، بەلکو له‌ سەریان پێویستە شوێن ئەوه‌ بکەون، کە خواو پێغەمبەرە کە ی ﷻ بڕیاری له‌ سەر دەرکات.

سى كورته سهرنج

(۱) - مروّقى مسوّلمان نير، يان مى، گهوره يان گچكه، له بهرانبهر فهرمانى خوادا و، له بهرانبهر فهرمانى پيغهمبهرى خوادا ﷺ، جگه له ملكهچ بوون و فهرمانبهر بوون، هيچ هه لويستىكى ديكه يان لى ناوه شيتته وهو بو رهوا نيه.

(۲) - ليره شدا پلهو پايه ي هاوه لان به نير و ميانه وه، دهرده كه وي، كه هاوه لاني پيغهمبهر ﷺ چه ند ملكهچ بوون بو بريارى خواو پيغهمبهره كه ي ﷺ، با له دلشدا پتيان خوش نه بووي، به لام پابه نديى به ثاني و بهرنامه ي خواوه و، پابه نديى به فهرمانى سهرووي خووه، نه به ستراوه ته وه به وه ي هه ميشه مروّقى نهو شته ي له شانى خوش بى و پيخوشبى، وه ك له فهرمايشته كانى پيغهمبهردا ﷺ هاتوه: {السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ، فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ، مَا لَمْ يُؤْمَرْ مَعْصِيَةً؛ فَإِذَا أُمِرَ مَعْصِيَةً، فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ} (أخرجه أحمد: ۶۲۷۸، والبخاري: ۶۷۲۵، ومسلم: ۱۸۳۹، وأبو داود: ۲۶۲۶، والترمذي: ۱۷۰۷، والنسائي: ۴۲۰۶، وابن ماجه: ۲۸۶۴، عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ).

واته: مروّقى مسوّلمان له سهري پيويسته گوپرايه ل بى و فهرمانبهر بى، له شتيكدا كه هه زى لى ده كات و، له شتيكدا كه هه زى لى ناكات، مادام فهرمانى پى نه كرى به سهريپچيى، ئنجا نه گهر فهرمانى پيكره به سهريپچيى، نه گوپرايه لى هه يه و، نه فهرمانبهر يى.

(۳) - له پروونكه ره وانى و اتاكانى قورئان، نه وه نده ي من سه رنجم داو، كه نيزيكه ي سى (۳۰) تهفسيرم له لايه، ته نيا (محمد الطاهر بن عاشور) له تهفسيره كه يدا^(۱) گوتويه تي: ثايه تي ژماره (۳۶)، مه كه كه يه، چونكه زه يدو زه ينه ب (خوا لتيان پازيبي) له مه كه كه هاوسه رگيريان كردوه پيش كوچكردن بو مه دينه! نه وانى ديكه هه موويان پايان وايه،

کە نەخێر ئەو مەسەلەیه له مه‌دینه بووه و، ئەو ئایەته موبارەکەش به پێی قسە ی ئەو بێ، دەبێ له مه‌ککه دابه‌زیبێ و دوایی خرابێته گه‌ل سوورەتی (الأحزاب)!

به‌لام له راستییدا هیچ به‌لگه‌یه‌کی به‌ده‌سته‌وه نیه، بۆیه رایه‌که‌ی به‌بێهێز و په‌تکراوه داده‌نری، چونکه سوورەتی (الأحزاب) هه‌مووی به‌یه‌که‌وه هاتوه، ئنجا ئەو ده‌لێ: ئەو ئایەته پێشتر هاتوه به‌ته‌نیا، به‌لام دوایی مه‌سه‌له‌ی جیا‌بونه‌وه‌ی زه‌یدو زه‌ینه‌ب له مه‌دینه پروویداوه. به‌لام به‌لگه‌یه‌کی وای نه‌هیناوه، بۆیه پستی پێ نابه‌ستری.

له تۆرە کۆمه‌ڵه‌یه‌که‌مان له‌که‌ڵمان
stay in touch on social media
نێن مه‌مک عیر موافق النوازل الاجتماعی

پاڤه‌یاندنی مه‌که‌تبه‌ی مامۆستا عه‌لی بابێر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

Google Play App Store

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

پاڤه‌یاندنی مه‌که‌تبه‌ی مامۆستا عه‌لی بابێر

AliBapir/بابێر

علي بابير/ AliBapir

كه‌تای

پاڤه‌یاندنی مه‌که‌تبه‌ی مامۆستا عه‌لی بابێر

Twitter Instagram Telegram

QR codes for social media and website.

مەسەلەى دووهم:

سووكه گلهييهك له لايەن خواى كارزانەوه له پيغەمبەر موحەممەد ﷺ، بە ھۆى شەرم و ترس ھەبوونىەوه له خەلك، له مەسەلەى ھاوسەرگيرىي كردنى لەگەڵ زەينەبى كچە پووریدا، پاش جياپوونەوهى لە زەيد و، راگەياندى خوا ﷻ: كە دواى پەيوەندىي نەمانى زەيد بە زەينەبەوه، زەينەبى لى ماره كردوه و، حيكەمەتەكەيشى ھەلۆەشاندنەوهى نەريتي نەفامانەى بە كور كردن (تبئي) بووه، كە لە سەر دەمى نەفاميدا بووه:

خو ﷻ دەفەر موي: ﴿وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ۝٣٧ مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ۝٣٨ الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكُنْ بِاللَّهِ حَسِيبًا ۝٣٩﴾

شیکردنەوهى ئەم ئایەتانە، لە شازدە بڕگەدا:

(١)- ﴿وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ﴾، یاد بکەوه! کاتیک بەو کەسەت دەگوت: کە خوا چاکەى لەگەڵ کردوه و، تۆش چاکەت لەگەڵ کردبوو، ئەو کەسە بە تەئکید زەیدی کۆری حاریسەى شەراحیلی کەلبییه، کە لە ھۆزى (الکلبى) بووه.

(٢)- ﴿أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ﴾، ژنەکەت لە لای خۆت بەیڵەوهو، پارێز لە خوا بکە.

ئایا چاکە کردنی خوا لە گەڵ زەیددا چی بوو؟ بێگومان زۆر شت بوو و ئەمانە هەندی لە چاکەکانن:

یەكەم: کە زەید و هەموو مەرووفەکان تێیدا بەشدارن، کە خوا لە نەبوونەوه هێناویەتە دی و، بە مەرووفیکی تێر و تەواو خولقاندوویەتی.

دووهم: کە تایبەتەندی زەید و برواداران بوو، ئەویش ئەو بوو کە دوایی خوا هیدایەتی داوه و، ئیمانی هێناوه و هاتۆتە ئێو ئیسلامهوه.

سێهەم: کە تایبەتەندی خودی زەید بوو و جیا کەرەوهی بوو لەوانی دیکە، بریتی بوو لەو کە:

أ- قسمة تي كهوتۆتە گەڵ پێغەمبەری خوا ﷺ، پێش ئیسلام، قسمة تي چۆتە لای موحمەدەدی کۆری عەبدوللای کۆری عەبدولموتەئەب ﷺ و ئەوی هەڵبژاردووە بەسەر کەس و کارەکید.

ب- پێغەمبەریش ﷺ لە پاداشتی ئەویدا، ئەوی کردووە بە کۆری خۆی، کە ئەو شانازییەکی گەوره بوو بە زەید دراوه، بۆیەش باب و مام و برایهکە ی کە هاتن بە دواییدا، رازی بوون و، پێغەمبەریش ﷺ پێش ئیسلام زەیدی کردووە بە کۆری خۆی و، قورەیشی بە شایەد گرتووە بە زەیدیان گوتووە: (زَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ).

ج- هەروەها ئەو کە خوا زەیدی لە چنگ هاوبەش بوو خوا دانەرەکان دەر بازکردووە.

د- دواییش موحمەد ﷺ خوا کردوویەتی بە پێغەمبەری کۆتایی خۆی ﷺ و، زەیدیش یەكەمین کەسێک بوو لەوانە ی ئێی نزیك بوون و برۆای پێھێناوه.

ئەوانە هەموویان چاکە ی خوا بوون لەسەر زەید ﷺ.

چاکە ی پێغەمبەریش بەسەر زەیدەوه ئەو بوو کە:

۱- ئازادی کردووە لە کاتیکدا کۆیلە بوو و، کردوویەتی بە کۆری خۆی.

۲- خۆشەویستییه کی تایبەتی بۆی هەبوو.

۳- كچه پووری خوئی بوئی خواستوه.

۴- پیغهمبهری خوا ﷺ هیچ سوپایه کی نه ناردوه، یان به شیک له سوپایه ک که زهیدی کوری حاریسه یان تیدابوو بی، مه گهر زهیدی کردوه به فرمانده یان، دیاره زهید پیاویکی شایسته و لیوه شاوه بووه.

هه لبه ته خه لکی کیش تانه یان له و کردوه و هه لویسته ی پیغهمبهر ﷺ داوه، به لام پیغهمبهری خوا ﷺ گوئی نه داوه به تانه لیدانی ئەوان، چونکه تانه لیدانی ئەوان له بهر ئەوه نه بووه، زهید شایسته نه بی و که فائەتی نه بی، به لکو له بهر ئەوه بووه که کاتی خوئی کویله بووه و نازاد کراوه.

که ده فەرموئ: ﴿أَمْسَاكَ عَلَيْكَ زَوْجَكَ﴾، ژنه که ت هه ر له لای خۆت بهیله ووه و مامه له ی له گه لدا بکه، (فَالْإِمْسَاكُ: مُسْتَعَارٌ لِبَقَاءِ الصُّحْبَةِ، تَشْبِيهًا لِلصَّاحِبِ بِالشَّيْءِ الْمُمْسَكِ بِالْيَدِ)، وشە ی (إِمْسَاك) خوازراوه ته ووه بو مانه ووه ی هاوه لایه تی، که ئەو هاوه له، ته شبیه ده کری به شتیکه ووه که به ده ستیه ووه یه تی، ئنجا له بهر ئەوه ی پیاو ئافره ت ده خوازی، هیشتنه ووه ده ست لیبه ردانی ژن به ده ستی پیاو، بویه فەرموو یه تی: له لای خۆت بهیله ووه.

﴿وَأَتَى اللَّهَ﴾، واته: پارێز له خوا بکه، له مامه له ت له گه ل زهینه بدا، لیوردنت هه بی، سه ماحه ت هه بی و، ته حه ممولی بکه، چونکه زهینه ب خوئی به سه ر زهیددا هه لکی شاوه، خوئی پی له و بهر تر بووه، وه ک له هه ندی ریوایه تاندا هاتوه.

۳- ﴿وَتَخَفَى فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ﴾، یاد بکه ووه! کاتی که تۆ ئەوه ی خوا ئاشکرا که ریه تی، له دلی خۆتدا په نه انت ده کرد، ئنجا ئایا ئەوه چی بووه که خوا دوا یی ده ریخستوه؟ بریتی بووه له هاوسه رگیری کردن له گه ل زهینه بدا.

خوا ﷺ پیغهمبهری خوئی موحه ممه د ﷺ ئاگادار کردۆته ووه، که دوا ی ئەوه ی زهید ده ست له زهینه ب هه لده گری و، لیک جیاده ب نه ووه، له بهر ئەوه ی پیکه ووه

ناگونجین، زەینەب دەبێتە هاوسەری تۆ، تاكو ئەو نەریتە ی سەردەمی نەفامی بەو هەلبووە شینیتەو، کە بە کور کراو (مُتَبَّئِي) یان بە کوری راستەقینەیان دادەنا، کەواتە: هاوسەرە کەشیان بە مەحەرەم دادەنا، بۆ ئەو کەسە ی ئەو پیاوێ بە کوری خۆی کردووە.

بەلام کاتیک زەینەب کە هاوسەری زەید بوو، خوا لە پیغەمبەری خۆی ﷺ ماری کرد، کە کاتی خۆی موخەممەد بە حیساب بابی زەید بوو، مانای وایە ئەو عادیەتە لە ڕەگ و ڕیشەو هینراوەتە دەری و هەلبووە شینراوەتەو، خوای پەرورەدگار پیغەمبەری خۆی، موخەممەدی ﷺ بۆ ئەو ئەزموونە قورسە هەلبژاردووە.

کەواتە: ﴿وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ﴾، ئەو کە خوا ئاشکراکەر یەتی لە دلی خۆتدا پەنهانی دەکەیت، بریتی بوو لە هاوسەرگیری کردن لەگەڵ زەینەبدا، چونکە خوا دوایی هەر ئەوێ دەرخستووە.

٤- ﴿وَتَخْشَى النَّاسَ﴾، سام لە خەڵکی دەکەیت، وشە (النَّاسَ)، (أل) بۆ ناساندنی (عَهْد) ه، یانی: لە خەڵکە کە، خەڵکە زانراو و ناسراوە کە، واتە: مونا فیکە کان و دلنە خو شە کان، لەوانە دە ترسی، هەلبەتە لی ترسانە کە مەبەست ئەو بوو: شەرمیان لی دەکەیت، ترس و بیمی ئەوەت هەیه دوایی قسەت لە سەر بکەن.

٥- ﴿وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ﴾، بەلام خوا شایستە ترە کە شەرمی لی بکەیت، ترست بە رانبەری هەبی، نەك ئەو خەڵکە دلنە خو ش و مونا فیکە، (الْخَشْيَةُ: هُنَا كَرَاهِيَّةٌ مَا يُرْجَفُ بِهِ الْمُتَأَفِّقُونَ)، لێرە دا مەبەست لە (خَشْيَةً) پینا خو ش بوونی ئەوێ، کە دوایی مونا فیکە کان بیکەن کەرەستە ی پڕ و پاگەندەو بانگەشە ی خراپ لە دژی پیغەمبەر ﷺ.

زانایان باسیان کردووە کە ئایا ئەوێ کە پیغەمبەری خوا ﷺ پەنهانی کردووە لە دەروونی خۆیدا، چی بوو؟

بە داخەو کە هەندیك لە تەفسیرە موخەبەرە کان وەك تەفسیری (الطبري) و (القرطبي) و ژمارە یەکی دیکە لە تەفسیرە کان، هەرچەندە دوایی (القرطبي)

پایەكەى دیکەى زāl کردوه، بەلام هەندیکیان دەلێن: ئەوەى کە پێغەمبەرى خوا ﷺ لە دەروونی خۆیدا پەنھانی کردوه، بریتى بووه لە خۆشەویستى و عىشقى بۆ زەینەب!!

بەلام بە تەئکید ئەو پایە راست نیه، چونکە ئەوەى خوا دەفەرموێ: ئەوە لە دلى خۆتدا پەنھان دەكەى، کە خوا ئاشکراکەر یەتی، ﴿وَتُخْفَى فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ﴾، یانى: (مَا اللَّهُ مُظْهِرُهُ) ئایا خوا دواى چى دەرخستوه؟ خوا ئەوەى دەرخستوه کە زەینەب لە تۆ مارە دەکەین، کەواتە: خواى پەرورەدگار پێغەمبەرى ﷺ خۆى ئاگادار کردۆتەوه، دواى ئەوەى زەیدو زەینەب لێک جیا دەبنەوه، ئیمە زەینەب لە تۆ مارە دەکەین، ئنجا ئایا ئەوە لە چ ڕێهەكەوه خوا ﷺ ئەوەى بە پێغەمبەر ڕاگەیاندوه؟ یان بە ئیلهام بووه، یان بە وهحى بووه، یاخود لە خەونێکدا بووه، هەر وهك چۆن پێش ئەوەى دایکمان عایشە (خوا لێى رازیبى) بێنیت، جیبریل وێنەكەى پیشانداو پێگوتوه: ئەوە دەبێتە هاوسەرى تۆ، وهك دایکمان عایشە گێراویەتەوه:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أُرِيْتُكَ فِي الْمَمَامِ مَرَّتَيْنِ، إِذَا رَجُلٌ يَحْمِلُكَ فِي سَرَقَةٍ حَرِيرٍ، فَيَقُولُ: هَذِهِ أَمْرَاتُكَ فَأَكْشِفْهَا، فَإِذَا هِيَ أَنْتِ، فَأَقُولُ: إِنْ يَكُنْ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ يُمِضْهِ { (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۳۶۸۲، وَمُسْلِمٌ: ۲۴۳۸)

واتە: عایشە گوتوویەتی: پێغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووی: (ئەى عایشە!) دوو جار لە خەون دا تۆیان پیشاندام، پیاویک لە پۆشاکێکی ئاوریشم دا هەلیگرتبووی (وێنەكەت) دەیگوت: ئەمە ئافەرەتەكەتە، منیش پەردەكەم لا دەدا، تۆ بووی، منیش دەمگوت: ئەگەر ئەمە لە خواوه بێ دەپروینى.

٦- ﴿فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا﴾، دواى ئەوەى زەید پێویستى پێى نەما و، کارى خۆى لەگەڵ تەواو کرد، (قَضَىٰ: أَيِ أَتَمَّ وَاسْتَوْقَى) تەواوى کرد، (الْوَطَرُ: الْحَاجَةُ الْمُهْمَّةُ)، پێویستى گرنگ، یاخود ئارەزوو، دواى ئەوەى زەید ئارەزووى لى نەما، یاخود چى دیکە مەبەستى نەبوو لە لای خۆى بیهێلیتەوه، لێى بێزار بوو.

(۷) ﴿زَوَّجْنٰكَهَا﴾ له تۆمان ماره بېرى، له نېو هه موو هاوه لانی به پریزی پیغه مبهردا ﷺ
ناوی زهید له قورئاندا هاتوه، ئه ویش لیره دا هاتوه، یه ك جار.

که ده فهرموئ: ﴿زَوَّجْنٰكَهَا﴾ واته: له تۆمان ماره بېرى:

هه ندیک له زانایان گوتوو یانه: (أَذِنَّا لَكَ أَنْ تَزَوِّجَهَا) ئه وه مۆله مان دای، که
ماره ی بېرى، خوازیبئی بکه ی، بیخوازی له کس و کاری و ماره ی بکه ی.

به لام رای یه که میان به هیتره و خوا ی کارزان که ماره ی کردوه و، پیوستی
به وه نه بووه له کس و کاری بیخوازی، چونکه خوا له سهرووی ههوت
ئاسمانانه وه، لئی ماره بیره.

ئجنا ئایا حیکمه تی ئه وه چیه که ده فهرموئ: ﴿زَوَّجْنٰكَهَا﴾ که
خوئراویشه ته وه: (زَوَّجْتُكَهَا)، له تۆمان ماره بېرى، هه ردوو خوئراوه که هه ریه ك
واتایان هه یه؟ حیکمه ته که ی ئه وه یه که ده فهرموئ:

(۸) ﴿لَکِنِّ لَا یَكُوْنُ عَلَی الْمُؤْمِنِیْنَ حَرَجٌ فِیْ اَزْوَاجٍ اَدْعِیَآئِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا﴾
بویه (زهینه ب) مان له تو ماره کرد، تاكو پرواداران سه غله تیان له سه ر نه بئ، به رانه ر
به هاوسه رانی به کوپ کراوه کانیا، دوا ی ئه وه ی پیوستیان پیان نامیئ و لیان جیا
ده بنه وه، واته: هوکاری ئه وه که خوا ﷺ زهینه ی له تو ماره بېرى، ئه وه یه که ئه و
نه ریته ی پی هه لبوه شیئته وه و، پرواداران له به رانه ر هاوسه رانی ئه و که سانه دا، که
پیشر به کوپی خوئیانیان کردوون، هه ست به سه غله تی نه کهن، هه ر کات له گه ل ئه و
ئافره ته دا ویستیان ببه هاوسه ری یه کدی، له به ر ئه وه ی دوئی هاوسه ری بابایه ك بووه،
که ئه و پیاوه ئه و بابایه ی کردوه به کوپی خوئ.

(۹) ﴿اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا﴾ کاتیک پیوستیان پیان نامیئ و، لیان جیا ده بنه وه.

(۱۰) ﴿وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُوْلًا﴾ فهرمانی خواش جیه جیکراوه، (أَيُّ مُتَّبِعٍ مُّثْمَلٌ، فَلَا
یَنْتَزِعُهُ اَحَدٌ عَنْهُ)، فهرمانی خوا ده بئ په پره ویی لیکراو بئ و، جیه جیکراو بئ و هیچ که س
خوئ لی به پاک نه گری، واته: پی وایی، که نابئ ئه و فرمانه جیه جی بکری.

به عه‌په‌بی ئا‌وا‌ی لی دیت‌ه‌وه: (أَي: فَلَمَّا اسْتَمْتَمَ زَيْدٌ مُدَّةَ مَعَاشَرَةٍ زَيْنَبَ، فَطَلَّقَهَا، فَلَمْ يَبْقَ لَهُ حَاجَةٌ فِيهَا زَوْجًا كَهَا)، هه‌ر کاتیک زه‌ید ما‌وه‌ی مامه‌له و هه‌ل‌سوکه‌وتی ژن و می‌ردایه‌تی له‌گه‌ل زه‌ینه‌ب‌دا ته‌واو کرد، وازی لی هینا‌و کاری پیی نه‌ما، یاخود ئاره‌زووی لی نه‌ما، (زه‌ینه‌ب) مان له تو ماره‌بری، هه‌لبه‌ته د‌وا‌ی ئه‌وه‌ی عیده‌ی به‌سه‌ر ده‌چیت.

(وَطَرٌ) که به (أَوْطَار) کۆده‌کریت‌ه‌وه، هه‌روه‌ک (الشوکاني) کتییکی هه‌یه به نا‌وی (نیل الأوطار)، (وَطَرٌ) به مانای پی‌ویستی دی، به مانای ئاره‌زووش دی، به مانای کاری گرنگیش دی، پی‌ویستییه‌کی گرنگ (الحَاجَةُ الْمُهْمَةُ).

که ده‌فه‌رموی: ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا﴾، ئه‌مه دوو واتایان ده‌گه‌یه‌نی:

أ- مه‌به‌ست فه‌رمانی ته‌شریعی خوایه، فه‌رمانی خوا که ده‌ینیری به پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ جییه‌جیک‌راوه، واته: هه‌ر ده‌بی جییه‌جی بکری و، لام و جیمی تیدا نه‌کری.

ب- مه‌به‌ست له (أَمْر) فه‌رمانی ته‌کوینی خوایه، ئه‌وه‌ی خوا ویستی له‌سه‌ر بی، جییه‌جی ده‌بی و، هه‌یج شتیک ناتوانی له رییدا بیته‌په‌رچ.

ئنج‌ا خوا له‌سه‌ر ئه‌و باب‌ه‌ته به‌رده‌وام ده‌بی و، ده‌فه‌رموی:

(١١)- ﴿مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ﴾، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هه‌یج سه‌غله‌تی و گونا‌هیی له‌سه‌ر نه، له‌وه‌دا که خوا بو‌ی دیاری‌یک‌دوه.

﴿فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ﴾، (أَي: قَدَرَهُ اللَّهُ لَهُ)، خوا بو‌ی دیاری‌یک‌دوه، یاخود (أَذِنَ اللَّهُ لَهُ بِهِ)، خوا مو‌له‌تی داوه.

(١٢)- ﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ﴾، واته: ئه‌وه یاسای خوایه، له‌وانه‌دا که پێشتر راب‌ردوون، (سُنَّة: مَفْعُولٌ مُطْلَقٌ)، (سنة) به‌رکاری په‌هایه، یانی: (سَنَّ اللَّهُ سُنَّةً فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ)، ئه‌وه یاسای خوایه دایناوه له‌گه‌لانی راب‌ردووشدا، یاخود له پی‌غه‌مبه‌رانی راب‌ردووشدا، ئه‌گه‌ر خوا شتیک بو‌ی پی‌ویست کرد بن، شتیک بو‌ی دانا‌بن، مو‌له‌تیکی داب‌ن،

هیچ سه غله تیان له سهر نیهو گوناهیان ناگات و، که سیش بو ی نیه ئه وه یان بو بکاته مایه ی تانه لیدان.

(سُنَّة) به مانای یاسا دی، له ئەسلی زمانی عەرەبییدا (السُّنَّةُ: السَّيْرَةُ مِنْ عَمَلٍ أَوْ خُلِّفَ يَلَازِمُهُ صَاحِبُهُ)، (سُنَّة) به مانای رهفتار له کردارو ئاکار دی، که خاوه نه که ی پێوه په یوه ست بێ و له سهری بهردهوام بێ.

که ده فهرموێ: ﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ﴾، (أَي: سَنَ اللَّهُ سُنَّتَهُ فِي الَّذِينَ مَضَوْا سَابِقًا) ئەمە یاسای خوا یه دایناوه، له وانه دا که پێشتر رابردوون، ئنجا چ مه به ست پێغه مبه ران بێ، چ گه لان و کومه لگا کان، بن.

۱۳- ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا﴾، فەرمانی خواش بریارێکی ئەندازەگیریی کراوه، (قَضَاءٌ مَقْضِيًّا)، (الْقَدَرُ: إِيجَادُ الْأَشْيَاءِ عَلَى صِفَةٍ مَقْصُودَةٍ، وَهُوَ مُشْتَقٌّ مِنْ «الْقَدْر» وَهُوَ الْكَمِيَّةُ الْمَضْبُوطَةُ)، واتە: (قَدَرٌ) بریتیه له هێنانه دیی شته کان، له سهر سیفه تێکی به ئامانجگیراو، که وشه ی (قَدَرٌ) له (قَدَر) هوه هاتوه، (قَدَر) یش به ئەندازە ی دیارییکراوی شتێک ده گوێری.

که واتە: ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا﴾، واتە: فەرمانی خوا بریارێکی ئەندازەگیریی زانراو و دیارییکراوه، واتە: ده بوو ههر بهو شیوه یه بێت.

لێره ش دا ده گونجی (أَمْرُ اللَّهِ) مه به ست پێی (الأمر التكويني) بێ، واتە: فەرمانی هێنانه دی خوا ﷻ.

ده شگونجی مه به ست پێی (الأمر التشريعي) بێ، واتە: فەرمانی یاسایی خوا، که له میانی ویستی مروڤه کاند، یاسا کانی خوا جێه جێ ده بن، یان جێه جێ نابن.

۱۴- ﴿الَّذِينَ يَلْعَنُونَ رَسَلَتِ اللَّهُ﴾، کێن ئه وانه ی له پێش پێغه مبه ردا رابردوون؟ ئه وانه ی که په یامه کانی خوا ده گه یه نن.

(۱۵)- ﴿وَيَخْشَوْنَہُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ﴾ بهس لهو دہترسین و سامی لی دہکەن و، جگە له خوا ﷺ له کەسی دیکە ناترسین و، سام له کەسی دیکە ناکەن، شەرم له کەسی دیکە ناکەن.

(۱۶)- ﴿وَكُنْیَ بِاللَّهِ حَسِیبًا﴾ خواش ﷺ بهسە بۆ ژماردن و پاراستن، چونکە (حَسِیب) دہگونجی به مانای (مُحَاسِب) بی، واتە: ژمیەرەر و، دہشگونجی به مانای (حَافِظ) بی، به مانای پارێزەر، خوا ﷺ بۆ سەر ژمیەکردنی شتەکان و ژماردنیان و، بۆ پاراستن و کۆنترۆڵکردنیان، بهسە.

پاڤەپانڤانی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

له تۆرە کۆمەڵەتیڤەکان ئەکەڵنێن

stay in touch on social media

نێن مەفکەم عەر موانع النواصل الاتلماعی

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

AliBapir/عەلی بابێر

AliBapir/عەلی بابێر

کەتانی

پاڤەپانڤانی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

پاڤەپانڤانی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابێر

مەسەلە ی سێیه م:

راگەیانندی ئەو راستییە، کە موخەممەد ﷺ بای هیچ کام لە پیاوانی برۆدار نیە، بە لکو نوینەری خواو کوئایی پیغەمبەرانیە:

ئەم ئایە تانە هەموویان پیکەو پەیوەستن، هەموویان بو هەلە شانەو هە عادی بە کوپ کردن (تَبَّي)، هاتوون، چونکە هەمیشە بە زەیدیان دەگوت: (زَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ)، بەلام زەید بای ناوی حاریسەش کوپی شەراحیل بوو، لە عەشیرەتی (کَلْبِي) بوو:

خوا ﷺ دەفرمووی: ﴿ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴾

شیکردنەو هە ئایەتە، لە چوار برگەدا:

۱- ﴿ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ ﴾، موخەممەد ﷺ بای هیچ کام لە پیاوانتان نیە، واتە: نە بای زەیدە، نە بای جگە لە زەیدیشە لە پیاوان، نایا بوچی باسی ئافەرەتانی نەکردووە؟ چونکە پیغەمبەری خوا ﷺ هیچ ئافەرەتێکی تەبەننی نەکردووە، پیش پیغەمبەرایەتی، هەروەها دوا پیغەمبەرایەتییش، کە هەتا ئەم ئایە تانە هاتوونە خوارو بە کوپکردن (تَبَّي) یان قەدەغە کردووە، هەر پەوا بوو، هەروەک چۆن شەراب خواردن و قوماریش پەوا بوون، تاکو خوا قەدەغە کردوون.

۲- ﴿ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ ﴾، بەلام موخەممەد ﷺ پەوانە کراوی خوا، وشە (رَّسُولَ) بە مانای (مُرْسَل) ه، واتە: نێردراو، پەوانە کرا و، (نَبِي) یان (فَعِيل) ی بە مانای (فَاعِل) ه، (نَبِي) واتە: (مُنْبِي) کە سێک کە هەوآل دەدات، یاخود (فَعِيل) ی بە مانای (مَفْعُول) ه، بە مانای (مُنْبَأ)، کە سێک کە هەوآلی پێ دەدری، کە پیغەمبەر ﷺ و پیغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) هەموویان هەم هەوآل دەر بوون، هەم هەوآل پێدرا و بوون، هەم هەوآلیان داو بە خەلک، هەوآلی تاییەت کە خوا بوێ ناردوون، هەم بە شیوەی تاییەتیش خوا هەوآلی پێداون و بوێ ناردوون.

وشەى: ﴿وَلَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ﴾ به سى شىوہ خویندراوہ تەوہ:

یەك: ﴿وَلَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ﴾

دوو: (وَلَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ).

سى: (وَلَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ).

ئەمانە سى جوړە خویندەنەوہ (قراءة) ن و ھەر سیکیان یەك واتایان ھەیە.

۳- ﴿وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾ ھەر و ھە کۆتایی پیغەمبەرە.

ئەویش بە ﴿وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾ خویندراوہ تەوہ، خوینراویشە تەوہ: (وَلَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ) بە بۆر (ضَم) خویندراوہ تەوہ، ھەر و ھە وشەى (خَاتَم) یش یانی: کۆتایی، بە (خَاتَم) یش خوینراوہ تەوہ واتە: کۆتایی پێھێنەر.

۴- ﴿وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾ خواش بە ھەموو شتێك زاناىە.

كەواتە: (خَاتَم: أَي خَتَمُوا بِهِ كَالْخَاتَمِ وَالطَّابِعِ لَهُمْ)، وەك چۆن شتێك مۆر دەكری، ئاوا پیغەمبەرە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بە موخەممەد ﷺ خەتم كراون و كۆتاییانە، ھەر و ھە (خَاتَم: خَتَمَهُمْ وَجَاءَ آخِرُهُمْ)، واتە: ئەو خەمى كردوون، ئەو كۆتایی پێھێناون، وەك پیغەمبەر ﷺ لە فەرمايشتێكیدا دەفەرموى:

{إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا، فَأَحْسَنَهُ، وَأَجْمَلَهُ، إِلَّا مَوْضِعَ لَبَنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ، وَيَعْجَبُونَ لَهُ، وَيَقُولُونَ: هَلَّا وُضِعَتْ هَذِهِ اللَّبَنَةُ! فَأَنَا اللَّبَنَةُ، وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ} (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۶۸۵۴، وَمُسْلِمٌ: ۲۲۸۳).

واتە: بێگومان وێنەى من و وێنەى پیغەمبەرە رانی پێش من، وەك ئەو وایە كە پیاویك كۆشكێكى دروستكردبى، زۆرى چاككردبى و جوانكردبى، بەلام یەك خشت ماییت لە گۆشەى كدا، خەلك بە دەوریدا بێن و بچن، بلێن: چەند جوان و چەند رێكە، خۆزگە ئەو خشتەش پۆنرابایە! ئنجا من خشتى ئەو گۆشەىەم و، من كۆتایی پیغەمبەرە.

لافلیدەرانی پیغەمبەراییەتی و بابییەکان و بەهائیەکان

شایانی باسە: لە دواى پیغەمبەر موحەممەد ﷺ، بەلکو لە رۆژگارى خۆیدا، هەندیک لە ساخته‌چیی و درۆزنەکان، لافى پیغەمبەراییەتیان لێدەو، وەك (مُسْلِمَةٌ الْكَذَّابِ) كە ناودارتزینیانە و، (أَسود العنسي)، لە پیاوان و، (سَجَّاحِ الْيَمَامَةِ) لە ئافرەتان، كە دواى (سَجَّاح) میرد بە (مُسْلِمَةٌ الْكَذَّابِ) دەكات.

هەرۆهەها لە دواى پیغەمبەرۆهەش ﷺ جارجار كەسانێك بوون، لافى پیغەمبەراییەتیان لێداو، بەلام هیچیان بۆیان نەچۆتە سەر و، هەموویان وەك گوتراو: (مەیدانى درۆ كورتە)، دواى ماوێهەك یان لە بەین چوون، یان هەموو كەس زانیویەتى درۆزن، یان بۆ خۆیان پەشیمان بوونەو، ئنجا هەیانبوو مسوڵمان بوو، هەیانە لە شیتخانەدا خۆى بینیوتەو.

دوو تاقم لەو دوایانەدا لە سەدەكانى دوایدا پەیدا بوون لە (شیعة) بوون، یەکیان (البائیة)، ئەوێ دیکە (البهائية).

١- بابییەکان (البابية):

لە وڵاتی فارس پەیدا بوون لە سالى (١٢٠٦) كۆچیدا، كە پیاویك دايمەزراند بە ناوى (علي محمد) كە لە شیعه تێپەرێنەرەكانى ئیمامى بوو، خەلكى شیراز بوو، كارتێكراو بوو بە شیخ (أحمد الأحسائي)، كە بابایەكى صوفى باطنى بوو، رێبازەكەى بە (الطريقة الشَّيْخِيَّة) مەشهورە، ئەو (علي محمد)ە، نازناوى خۆى دەنى بە (بَابُ الْعِلْم)، دواى هەر پێى دەگوترى: (البَاب) واتە: دەرگا، شوێنكەوتووانى بە (البائية) ناسراون، لافى پیغەمبەراییەتی لێداو، كتیپىكى نوسیو بە ناوى: (البَيَان)، كە دواى لە سالى (١٢٦٦ز) دا، واتە: لە تەمەنى شەست سالییدا لە (تەبریژ) دەكوژرى، لە سیدارە دەدرى و، كۆتایى پى دى، بەلام ئیستاش لەگەڵدابی، خەلكى پەراگەندە لە شوێنكەوتووانى ماون.

هه‌لبه‌ته من له مه‌وسووعه‌ی: (بیرکردنه‌وه‌ی ئیسلامی له نێوان وه‌حیی و واقیعدا)، له کتیی سێیه‌مدا: (ته‌وژمه‌ فیکرییه‌کانی میژووی مسوڵمانان)، له‌ویدا درێژتر له‌و باره‌وه‌ دواوم و، له‌ باره‌ی هه‌موو جم و جوڵه‌ باتینییه‌کانه‌وه‌ دواوم، که ژماره‌یان چوارده‌ جوولانه‌وه‌ی باتینی بووه‌ و، هه‌مووشیان له‌ هه‌ناوی شیعە‌گه‌رایه‌تی دا په‌یدا‌بوون، مه‌گه‌ر چو‌ن ئه‌گه‌رنا هه‌موویان له‌وێه هاتوون.

۲- به‌هائیه‌کان (البهائیه):

دیاره ئه‌مانه‌ لقیک بوون له‌ بابیه‌کان (البایه) و پالده‌دریته‌ لای دامه‌زرینه‌ره‌که‌ی، که به‌ (بهاء الله) ناسراو بووه‌و، ناوی (میرزا حسین عه‌لی) بووه‌، خه‌لکی تاران بووه‌، بۆته‌ قوتابی عه‌لی موحه‌ممهد (باب) له‌ پێی نامه‌ نووسینه‌وه‌و، به‌ زۆر له‌ ولاتاندا گه‌راوه‌و له‌ هه‌ندیکیان نه‌فی کراوه‌، له‌ هه‌ندیکیان سه‌فه‌ری کردوه‌و، له‌ سالی (۱۳۴۰) کۆچییدا له‌ (حیفاء) مردوه‌، ئه‌ویش دیسان لافی پێغه‌مبه‌رایه‌تی لێداوه‌ و، سرووته‌ ئایینییه‌کانیان، وه‌ک سرووتی ماسو‌نیه‌کان ده‌چن، ته‌نها ئه‌وه‌نده‌ هه‌یه‌ ماسو‌نیه‌کان لافی وه‌حیی بۆ هاتن لێ ناده‌ن، به‌لام دیاره ئه‌و میرزا حسین عه‌لییه‌، لافی ئه‌وه‌ی لێداوه‌ که وه‌حیی بۆ دی.

له‌و مه‌وسووعه‌یه‌ی ناوبراودا، باسی (البهائیه)م، وردتر کردوه‌و ئاماژه‌م کردوه‌ به‌سه‌رچاوه‌ میژوویییه‌کان، هه‌روه‌ها به‌ بۆنه‌ی ئه‌وه‌وه‌ که موحه‌ممهد ﷺ کۆتایی پێغه‌مبه‌رانه‌ و، ده‌رگای پێغه‌مبه‌رایه‌تی و وه‌حیی به‌ پێغه‌مبه‌ر موحه‌ممهد ﷺ گاله‌دراوه‌و داخراوه‌، بۆیه‌ باسی ئه‌و دوو تاقمه‌م کردو، ئه‌م کورته‌یه‌م به‌ تۆژی ده‌ستکارییه‌وه‌ له‌ ته‌فسیره‌که‌ی^(۱) (محمد الطاهر بن عاشور) وه‌رگرت.

کورتە باسیک لە بارەی بەسەرھاتی زەیدو زەینەبەو

تیمە لە دوازدە (۱۲) خالدا، کورتە باسە که دەخەینە روو:

(۱)- ئەرکی پیڤەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دواي خوا بە یە کگرتن، بریتیه لە پاکسازی و چاکسازی تیدا کردنی کۆمەلگا و، هەلۆه شاندنەوێ پەفتارو نەریتە نەفامیەکان، دیارە پیڤەمبەران خۆیان پالەوانی ئەو کارە بوون و، هەر شتیکی قورس بوو بۆ، خۆیان دەستیان داووەتی، خۆیان تاکە سواری ئەو مەیدانە بوون.

(۲)- کۆتایی پیڤەمبەران موحەممەد ﷺ لەو بارەو، لە لای هەموو کەس ئاشکرایە، کە پشکی شیری پێپراو، ئەو تەنیا سیسەدو شەست (۳۶۰) بته که ی نێو کەعبە نەبوون، کە موحەممەد ﷺ شکاندنی، لە سالی هەشتەمی کۆچیدا، دواي ئازادکرانی مەککە، بەلکو بەر لەو، بته کانی کە لە پرووی فیکری و، دەروونی و، کۆمەلایەتی و، سیاسی و، خیزانی و، لە هەموو پرووەکانەو هەبوون، ئەو بتانە ی شکاندن لە عەقل و دلی خەلکدا.

(۳)- یەکیک لەو نەریتانەش کە لە سەردەمی نەفامیدا هەبوون، نەریتی بە کوپ کردن (تَبَّي) بوو، کە بریتیه لەوێ کە سیک، کوپکی گەنج، یاخود بە تەمەن، بکات بە کوپی خۆی، کە لە هەموو پروویەکەو بە کوپی ئەو دانراو، بە مەحەرەم دانراو بۆ خیزانی و بۆ کچەکانی و میراتی لی بردو و... هتد، ئنجا خوا ﷻ پیڤەمبەرە که ی خۆی موحەممەدی ﷺ بۆ ئەو ئەرکە، گرنگە هەلباردو، کە ئەو نەریتە نەفامیە ی پێ هەلۆه شینیتەو لەگەڵ دوو کەسی دیکە ی زۆر نیزیکی دا:

یەکەم: زەینەب، کە کچی پووری بوو، کچی ئومەیمە بوو، ئومەیمەش کچی عەبدولموتتەلیبە.

دووهم: زەیدی کوپی حاریسە، کە کەسیکی زۆر نیزیکی و تایبەتی پیڤەمبەری خوا ﷻ بوو، هەم پێش ئیسلام و، هەم دواي ئیسلام.

(۴) - ھەر کەسێ سەرئەجە ئایە تەکانی: (۱ - ۵) سەرەتای سوورەتی (الأحزاب) بدات، ھەر وەھا ئایە تەکانی: (۳۶ - ۴۰)، زۆر بە پوونی بۆی دەردە کەوی، کە لەو ئایە تەکاندا ئەوەی بە ئامانج گیراوە، ھەلۆھە شاندنەوی ئەو نەریتە نەفامییە، زۆر بە ئاشکرا دیارەو خوا ﷻ ھەر لە سەرەتاوە کە دەفەر موی: ﴿يَتَأَيَّأُ النَّبِيُّ أَنَّ اللَّهَ وَلَا تُطِيعُ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝﴾، دوا ی دەفەر موی: ﴿مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ۚ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهَرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ ۚ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ۝﴾، ھەر وەھا دواتر لە ئایە تەکانی: (۳۶ - ۴۰) دا، زۆر بە ئاشکرا دیارە، کە ئەوەی بە ئامانج گیراوە، لەو ئایە تە موبارە کەنە دا، ھەلۆھە شاندنەوی ئەو نەریتە بوو.

(۵) - ئەو گێردراوانە (المرويات) انە، لەو بارەو ھاتوون کە (الطبري) و (القرطبي) و (الشوكاني) و (ابن عاشور) ھیناویانن، بەلام دیارە ھەر کام لە (القرطبي، وابن عاشور) بۆ ئەو نەیان ھیناون پشتگیریان بکەن، بە پێچەوانە (الطبري والشوكاني) دەو، کە ھیناویانن و پشتگیریان کردوون، ھەر وەھا زۆر بەی تەفسیرەکانی دی، بەلام (القرطبي) رایە کە ی دیکە ی بە ھێز کردو، (ابن عاشور) یش بۆیە ھیناوی، کە پەخنەیان لێ بگری، بەلام گوتوو یەتی: لە گریمانی راست بوونی ئەو ریوایە تەکانە دا، دیسان پێخە مەری خوا ﷻ بەو تەنە ی لێ نادری، ئنجا ھەموو ئەو گێردراوانە، زانایانی لیکۆلەر وە (محقق) ھیچ ئیعتیباریان بۆ دانەناون.

دیارە (الطبري) لە (جامع البيان) دا بە ژمارە: (۲۸۵۴۴) ئەو گێردراو ھە ی ھیناوە، (القرطبي) یش لە تەفسیرە کەیدا^(۱) ھیناوی و، (الشوكاني) لە (فتح القدير) دا^(۲)، ھیناوی و، (محمد الطاهر بن عاشور) لە (التحرير والتنوير) ھە کە ی خۆیدا ھیناوی^(۳).

(۱) ج ۱۴، ص ۱۵۳

(۲) ج ۱۴، ص ۳۴۴

(۳) ج ۲۲، ص ۳۵، ۳۶

(أ) - (القاسمی)، له تهفسیره کهی خویدا گوتوویه تی^(۱): (قَالَ ابْنُ كَثِيرٍ: ذَكَرَ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ، وَابْنُ جَرِيرٍ هَا هُنَا آثَارًا، أَحَبَبْنَا أَنْ نَضْرِبَ عَنْهَا صَفْحًا، لِعَدَمِ صِحَّتِهَا، فَلَا نُورِدُهَا).

واته: (ابْنُ كَثِيرٍ) ده لئ: (ابْنُ حَاتِمٍ وَابْنُ جَرِيرٍ) لیره دا چهند شوینه وار یکیان هیټاون، هه زمان کرد که پشتگوئیان بخهین، چونکه راست نین بویه نایانه یینین.

(ب) - (ابن العربي) له کتیه کهی خوئی دا^(۲)، دواي ئه وهی ئه وه ده قه ی هیټاوه، گوتوویه تی: (إِنَّهُ لَا يَصِحُّ وَإِنَّ النَّاقِلِينَ لَهُ، الْمُحْتَجِّينَ بِهِ عَلَى مُزَاعِمِهِمْ فِي فَهْمِ آيَةِ، لَمْ يَقْدِرُوا مَقَامَ الثَّبُوتِ حَقَّ قَدْرِهِ، وَلَمْ تُصَبِّ عَقُولُهُمْ مِنْ مَعْنَى الصَّحَّةِ كُنْهًا).

ده لئ: ئه وه گپدراوه یه راست نیه و ئه وانه ی که نه قلیان کردوه و به به لگه هیټاویانه له سهر بۆ چوونه کانی خویان، له تیگه یشتنی ئایه ته که دا، وه ک پیویست ریز و پیگه ی پیغه مبه رایه تییان نه زانیوه، عه قله کانیان هیچ راستی و هه قیان نه پیکاوه.

(۶) - ئه وانه ی پشتیان به و گپدراوانه به ستوه، فه رمایشتی خوا، که ده فه رموی: ﴿وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ﴾ ^(۲۷)، ئه وه یان به به لگه هیټاوه ته وه، گوايه ئه وه ی پیغه مبه ر ﷺ شاردوو یه ته وه بریتی بووه: له عاشق بوونی بۆ زهینه ب! به لأم رواله تی ئایه ته که ئه وه به درۆ ده خاته وه، چونکه: خوا فه رموو یه تی: ئه وه ی په نهانی ده که ی، خوا ده ری ده خات!

ئنجا ئایا ئه وه ی خوا ده ری خستوه چی بووه؟ بیگومان ته نیا ئه وه بووه که زهینه بی پاش جیا بوونه وه ی له زهید، له پیغه مبه ر ﷺ ماره ی کردوه: ﴿فَلَمَّا فَصَى زَيْدٌ مَنَّا وَطَرًا زَوَّجَتْكَهَا﴾ ^(۲۸)، خوا ﷺ به س ئه وه ی ده رخستوه و فه رموو شیه تی: تو ئه وه په نهان ده که ی که خوا ده رخه ریه تی و ئاشکرا که ریه تی، خواش ته نیا ئه وه نده ی ئاشکرا کردوه، که واته: هه ر ئه وه بووه که پیغه مبه ر ﷺ په نهانی

(۱) محاسن التأویل: ج ۸، ص ۲۶۸.

(۲) أحكام القرآن: ج ۳، ص ۵۷۶ الی ۵۷۸.

کردوه، ئەویش ئەوه بووه: خوا پێپراگەیاندوه که زەینەب دواى ئەوهى له زەید جیاده بێتەوه، دەبێتە هاوسەرى تۆ، پێغەمبەریش ﷺ له شەرمى خەلك و له ترسى زمانى خەلك، ئەوهى پەنھان کردوه و، نەیدرکاندوهو له لای خوێ هێشتۆتەوه، تاكو ئەو کاتەى خوا ﷻ ئایەتەكەى دابەزاندوه.

(۷)- خوا ﷻ له بارەى حیکمەتى هاوسەرگیرى موحمەد ﷺ له گەل زەینەبدا (خوا لێى رازیبى)، فەرموویەتى: ﴿لَئِىْ لَا يَكُوْنَ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ حَرَجٌ فِىْ اَزْوَاجٍ اَدْعَايِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُوْلًا﴾ (۳۷)، بۆ ئەوهى بروداران سەغله تیان لەسەر نه بێ، له به رانهەر هاوسەرگیرى کردن له گەل هاوسەرانى به کور کراوانیاندا، دواى ئەوهى که لێیان جیاده بنهوهو پێویستیان پێیان نامێنێ.

کهواته: جگه له هه‌لوه‌شاندهوهى ئەو نەرێته نه‌فامییه، هیچ هوکارێكى دیکه نه‌بووه، بۆ ئەو هاوسەرگیریهى موحمەد ﷺ له گەل زەینەبدا.

(۸)- هه‌روه‌ها ئایه‌تى: ﴿الَّذِيْنَ يُلٰغُوْنَ رِسٰلَتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهُۥ وَلَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حٰسِبًا﴾ (۳۹).

دیسان هه‌مان ئامانج دووپات ده‌کاته‌وه، که پێغەمبەر ان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) نابێ له‌گه‌ياندنێ په‌يامه‌کانى خوا، شەرم و سام له‌ هیچ که‌س بکه‌ن، جگه له‌ خوا.

(۹)- هه‌روه‌ها ئایه‌تى: ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبًا اَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَّسُوْلُ اللّٰهِ وَخَاتَمُ النَّبِيِّیْنَ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِيْمًا﴾ (۴۰).

دیسان هه‌ر به‌و ئامانجه‌وه په‌یوه‌سته، چونکه بیانووێ دلنه‌خۆشه‌کان بۆ په‌خه‌ گرتن له‌و هاوسەرگیریه، ئەوه بوو ده‌یانگوت: (تَزَوَّجْ مُحَمَّدٌ زَوْجَةَ ابْنَةِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ)! موحمەد ﷺ هاوسەرى کۆرەكەى خوێ ماره کردوه! به‌لام له‌ راستییدا زه‌یدی کۆرى حاریسه، کۆرى بابی خوێ بووه و، کۆرى موحمەد ﷺ نه‌بووه، هه‌رچه‌نده‌ پێش ئیسلام کرد بووی به‌ کۆرى خوێ، که ئەوه نەرێتیکى سه‌رده‌مى نه‌فامیى بووه.

۱۰- لەم خالی دەیه مه دا، ههوت به لگه ی دیکه ده خهینه روو:

یه ک: زهینه ب که کچی (أَمِيمَة بِنْتِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ) بووه، پیغه مبه ر ﷺ وه ک کچی خو ی سه رپه رشتیی کردوه، هه می شه بینویه تی و له بهر چاوی بووه، واته: زهینه ب که بو ته هاوسه ری زهید، به داخوازی کردنی پیغه مبه ر ﷺ بووه، زهینه ب پازی نه بووه و عه بدوللای کور ی جه حش، برای زهینه بیش پازی نه بووه، نه سه ب و ره چه له کی خو یان پی له هی زهید به رزتر بووه، به لام له سه ر داوا و دا کوکی پیغه مبه ر ﷺ، ئنجا زهینه ب و عه بدوللای برای ملیان داوه، ئنجا عه جه با پیغه مبه ر ﷺ تا کو ئه و کاته که زهینه ب له بهر چاوی خو ی بووه، پیی سه رسام نه بووه، دوا یی که ده بیته هاوسه ری زهید، پیی سه رسام ده بی!

دوو: بیگومان کچی شونه کردوو له بهر چاوتره، له بیوه ژنی ته مه نکر دوو! دیاره هه موو پیاویکی سروشتی پی خوشه، ئه و ئافره ته ی هاوسه رگیری له گه ل ده کات، دهستی لی نه درابی و، هاوسه رگیری نه کردبی، ئه گه ر بو ی بگونجی ئه وه ی پی چاکتره، نه ک هه ر ئه وه نده، به لکو مرو ف، ئه گه ر بو ی بکری خواردنی ک ده خوات، که لی نه خورا بی، گو لی ک بو ن ده کات، که بو ن نه کرابی، که ل و په لی ک به کاردینی، که به کار نه هی ترابی، مرو ف زیاتر دلی به لای ئه وه یاندا ده چی، هه لبه ته ئه وه ی دیکه ش نالین: خراپه، مادام پیغه مبه ری خوا ﷺ کردوویه تی به سوننه تی ک، که ئافره تانی بیوه ژنی هی ناو و، هه موو هاوسه رگیری به کانی پیغه مبه ر ﷺ حیکمه تی زوریان تیدان، بو چی به زوری ئافره تانی بیوه ژن بوون؟ بیگومان مه بهستی زیاتر سه رپه رشتیی کردنیان بووه، سه رپه رشتیی کردنی منداله کانیان بووه، یا خود به هی زکردنی په یوه ندیه کومه لایه تی و، سیاسیه کان بووه، وه ک له کتیی: (پوخته ی ژیا نامه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ)، له چاپی سییه میدا به ته فصیل له باره ی هاوسه ره کانی پیغه مبه ره وه با سمان کردوه، له کتیی: (ئافره ت و خیزان له سایه ی شه ر یعت) یش دا، له چاپی دووه میدا، با سیکمان کردوه ده ربازه ی هاوسه رانی پیغه مبه ری خوا.

سی: شتیکی ناوژیکییه، که سی کت و پر عاشقی ئافره تی ک بی، که به گچکه یی دیتوویه تی و پیکه وه ژیاو ن!

چوار: شتیکی سەیره کەسیک بە ئافرهتیک سەرسام بێ، کەچی بۆ کەسیکی دیکە ی بخوازی و، مەیلەو ناچاریشی بکات کە شووی پێ بکات!

پنج: ئەوانە ی ئەو گومانە بە پیغەمبەر ﷺ دەبەن، نایناسن و نازانن کێیەو چۆنە؟ ئەو کەسە ی خوا پێی فەرموو: ﴿وَلَا تَمْدَنَّ عَيْنَكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقَ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ﴾ (۱۳۱) طە، واتە: چاوەکانت مەپرە، ئەو جوانییە ی کە هەندیک لە ئەهلی کوفرمان پێ بەهەرمەند کردو، لە ژیا ی دنیا دا تا کو تاقیان بکەینەو.

شەش: گله یی خواش ﷺ لەسەر ئەو بوو، کە پیغەمبەری خوا ﷺ زیاد لە پتو یست حیسابی بۆ پرەخنەو گله یی خەلکی دڵنەخۆش کردو و، دەست و بردی نەکردو لە کارەکە، یاخود باسی نەکردو، یاخود لە دڵدا زۆر حیسابی بۆ خەلک کردو و، مەترسیی لێیان هەبوو.

هەوت: ئایا بۆچی پیغەمبەری خوا ﷺ بە زەیدی فەرموو: ﴿أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ﴾ (۲۷)؟! لە حالیکدا کە زانیویەتی پاش جیا بوونەو ی لە زەینەب، زەینەب دەبێتە هاوسەری؟

و ئەمە کە ی ئەو یە:

(أ) - یان هەتا ئەو کاتە، خۆی پەنھانزان مو حەممەدی ﷺ ئاگاداری نەکردۆتەو، لەو بارەو کە زەینەب دوای جیا بوونەو ی لە زەید، دەبێتە هاوسەری پیغەمبەری خوا ﷺ و لێی مارە دەکات.

(ب) - یان ئەو وەک ئەرکی خۆی کە دڵسۆزییە بۆ هەموو لایەک، ئەو ی بە زەید فەرموو و، هەر واشی لێدەو شیتەو و، ئەو ش دوانەتی (ازواجیە) نیە، چونکە لەو کاتە دا دوو ئەرک پوو لە پیغەمبەر ﷺ دەکەن:

یە کە میان: جێبەجێکردنی فەرمانی خوا: کە خوا ﷻ لە سەر ووی حەوت ئاسمانانەو زەینەبی لێ مارە دەکات، پیغەمبەر ﷺ پابەند (مُلَزَم) ه، کە فەرمانی خوا ﷻ جێبەجێ بکات.

دووهمیان: دلسۆزی نواندن بۆ ژن و میردیکی مسوڵمان: که پیکهوه دهمه قالی و مشت و مرو ناکوکیان بووه، هەر دهبی ئامۆزگاریان بکات، هەر دهبی ئامۆزگاری پیاوه که بکات، که تۆ هاوسه ره که ت له لای خۆت بهیلهوه، چونکه زهید هاتوه بۆ لای پیغه مبهه ﷺ و گوتوویهتی: دهمه وی زهینه ب ته لاق بدهم، له بهر ئه وهی شانازییم به سه ردا ده کات و پیکه وه ناگونجیین، بیزارم ده کات، خۆی پێ له من به رزتره، بۆیه پیغه مبهه ﷺ ئامۆزگاری زهیدی کردوه، ئنجا ئه گه ر زهینه ب پپووستی به ئامۆزگاری بووایه، ئامۆزگاری ئه ویشی ده کرد، به لام زهید به ته ما بووه، ده ست له زهینه ب هه لبگری، ئنجا پیغه مبهه ﷺ زانیویه تی که کاتی خۆی زهینه ب ئه و هاوسه رگیریه ی به نا به دلی کردوه، ئنجا په نگه پیغه مبهه ﷺ چه ند جار ئامۆزگاری زهینه بیشی کردبێ، به لام بۆ ئیمه نه قل نه کرابێ، به لام به لۆژیکی و ماقوولی نه زانیوه ئامۆزگاری ئافره تیک بکات، که ئه و ناچاری کردوه، ئه و هاوسه رگیریه بکات، چونکه بۆی هه بوو بلی: تۆ ناچارت کردم، ئه گه رنا هه ر له ئه وه له وه من پازی نه بووم^(۱).

(۱۱) - قسه یه کی (شیخ محمد عبده) دینین، هه ر له باره ی زهید و زهینه به وه، که ده لی:

(أَمَّا وَاللَّهِ ! لَوْلَا مَا أَدْخَلَ الضُّعَفَاءُ أَوِ الْمُدْلُسُونَ مِنْ مِثْلِ هَذِهِ الرَّوَايَةِ، مَا خَطَرَ بِبَالٍ مُطْلَعٍ عَلَى الْآيَةِ الْكَرِيمَةِ، شَيْءٌ مِمَّا يَرْمُونَ إِلَيْهِ، فَإِنَّ نَصَ الْآيَةِ ظَاهِرٌ جَلِيٌّ لَا يَحْتَمِلُ مَعْنَاهُ التَّأْوِيلَ، وَلَا يَذْهَبُ إِلَى النَّفْسِ مِنْهُ، إِلَّا أَنَّ الْعِتَابَ كَانَ عَلَى التَّمَهُّلِ فِي الْأَمْرِ، وَالتَّرِثُ بِهِ، وَأَنَّ الَّذِي كَانَ يُخْفِيهِ فِي نَفْسِهِ، هُوَ ذَلِكَ الْأَمْرُ الْإِلَهِيُّ الصَّادِرُ إِلَيْهِ، بِأَنَّهُ يَهْدِمُ تِلْكَ الْعَادَةَ الْمُتَأَصِّلَةَ فِي نُفُوسِ الْعَرَبِ، وَأَنْ يَتَنَاوَلَ الْمِعْوَلَ لِهَدْمِهَا بِنَفْسِهِ،

(۱) ئیمه سوودمان له چه ند سه رچاوه یه ک وه رگرتوه، هه لبه ته به گشتی له ته فسیره کان، به لام به تایه ت له:

۱- (إعراب القرآن الكريم وبيانه، لمحي الدين الدرويش)، (ج ۸، ص ۲۱ - ۲۴).

۲- (الجامع لأحكام القرآن، للقرطبي) (ج ۱۴، ص ۱۵۳).

۳- (أحكام القرآن، لابن العربي) (ج ۳، ص ۵۷۱ - ۵۷۸).

۴- (التحرير والتنوير، لمحمد الطاهر بن عاشور)، (ج ۲۲، ص ۳۵ - ۳۸).

كَمَا قُدِّرَ لَهُ أَنْ يَهْدِمَ أَصْنَامَهُمْ بِيَدِهِ لَأَوَّلِ مَرَّةٍ، عِنْدَ فَتْحِ مَكَّةَ، وَكَمَا هُوَ شَأْنُهُ فِي جَمِيعِ مَا نَهَى عَنْهُ مِنْ عَادَاتِهِمْ^(۱).

دەلێ: ئاگادار بن! سوێند بە خوا، ئەگەر کە خەلکی بێهێز و لە بنهوه بپرو
ساخه چیی، ئەم جوړه گیر دراوانه یان نه هیئابانه نیو باسه کهوه، هیچ کهس که
ئایه ته به ریزه کهی ده خوینده وه، به دلیدا نه ده هات، ئەوهی که ئەوان ئیستا
باسی ده کهن، (که گوايه پیغه مبه ر ﷺ سه رسام بووه به زهینه ب)، چونکه دهقی
ئایه ته که زۆر ئاشکراو دره وشاوه یه و، مانایه کهی هیچ ته ئویلێک هه لئاگری و،
هیچ مانایه که له رواله تی ئایه ته کهوه نایه ته نیو دلی مروؤف، ئەوه نه بی که خوا
گله یی له پیغه مبه ر ﷺ کردوه، له بهر ئەوهی کاوه خوویی تیدا کردوه و، وه خرا نی
تیدا کردوه و، ئەوه ش که پیغه مبه ر ﷺ له دهروونی خویدا شار دوویه ته وه، هه ر
ئهو فرمانه خوا ییه بووه، که له خوا وه بو ی هاتوه: که ئەو نه ریته ریشه داره
له دل و دهروونی عه ره به کاند ا پرووخی نی، خو ی پاچ ده سبتداتی و به دهستی
خو ی بیرووخی نی، وه ک چو ن بو ی ئەندازه گیری کراوه، که به دهستی خو ی
بته کان بشکینی، بو یه که مجار له کاتی ئازاد کردنی مه که دا، ههروه ک ته نیا ئەوه
حالی بووه له هه موو ئەو شتانه دا، له نه ریته کانی سه رده می نه فامیی که
رێگری لیکردوون.

(۱۲) - نابی به بیانوی به رگری له پیغه مبه ر موحه ممه د ﷺ، پشت به و ریوایه تانه
به ستین که شتی قیزه ون پالده ده نه لای پیغه مبه رانی دیکه، له (په یمانی کو ن) دا، بو وینه:

أ- (القرطبي) له تەفسیره کهیدا^(۲)، دەلێ: داوود سه د (۱۰۰) ژنی هه بووه و، سیسه د
(۳۰۰) که نیه کی هه بووه و، سوله یمان سیسه د (۳۰۰) ژنی هه بووه و، حه و تسه د (۷۰۰)
که نیه کی هه بووه، ئەوه هه زار (۱۰۰۰)!

(۱) إعراب القرآن: ج ۸، ص ۲۵.

(۲) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۴، ص ۵۷.

ب- (محمد الطاهر بن عاشور) یش که یه کیکه له باش پروونکه ره وه کانی قورئان و، هاوچه رخ بووه و، به راستیی بۆ چوونی زۆر وردو قوولی هەن، له باره ی تیگه یشتنی زۆر له ئایه ته کانه وه، له تهفسیره کهیدا^(۱)، ده لێ: (دَاوُدُ تَزَوَّجَ زَوْجَةً أُورِيَا الْحِثِّيَّ بَشْتَع! كَمَا جَاءَ فِي سِفْرِ الْمَلُوكِ! كَمَا يَأْتِي فِي سُورَةِ ص)، واته: داوود ژنه که ی (أوریا) ی (الحِثِّي) که ناوی (بشثع) بوو ماره کردوه، وهك له (سفر الملوك) دا هاتوه وه تهفسیری سوورەتی (ص) دا، دی.

هه لبه ته ئیمه جاریکی دیکه ش بهو بۆنه وه، له تهفسیری سوورەتی (النور) دا، په خنه مان له (محمد الطاهر بن عاشور) گرت و به راستیی پیم سهیره هه رچه نده لیکۆله ره وه یه کی زۆر باشی قورئانه، به لام له (په یمانی کۆن) وه، وهك شتی سه لمینراو، قسه دینن! که له تهفسیری سوورەتی (النور) دا، ئه وه سه رچاوانه ی ئاماژه یان پیده کات، ئیمه گه راوینه وه بۆ خودی سه رچاوه کان، که گوایه: (أوریا الحثي) ژتیکی هه بووه به ناوی (بشثع) ئافره تیکی زۆر جوان بووه، داوود رۆژیک له سه ر بان بووه، چاوی پیکه وتوه، له کاتی خو شۆردنداو عاشقی بووه، دوا یی له دوا ی ناردوه وه له گه لێ جووت بووه، که جارێ هه ر هاوسه ری (أوریا) بووه! دوا یی (أوریا) ی ناردۆته جهنگ و گوتوو یه تی: با بچیته پی شه وه ی جهنگ، ریزه کانی پی شه وه و، دوا یی پشتی چۆل بکه ن، بۆ ئه وه ی بکوژری، دوا یی که کوژراوه ژنه که شی ماره کردۆته وه و گوایه سوله یمان له و ئافره ته بووه!!

که به ته ئکید مسو لمان یکی عه وام شتی ئاوا له خو ی ناوه شینیته وه و، جووله که کانیش شتی وایان زۆر بووه، که بۆ پیغه مبه ران هه لیا نه ستوه و، له پشت په رده ی ره شه وه ته ماشای پیغه مبه رانیان کردوه! بۆیه ئه وه قسانه به هیه چ جوړیک پشتیان پێ نابه ستری و، ئیمه ش بۆ ئه وه ی به رگری له پیغه مبه ر موحه ممه د ﷺ بکه ین، نابێ بڵین: ئه ها داوودیش وایکردوه، ئه ها سوله یمانیش وایکردوه، بۆ ئه وه ی به رگری له پیغه مبه ری خو مان (محمد) ﷺ بکه ین، نابێ

پێغه‌مبەرانی دیکه بشکێنن، به‌سه‌رهات و حیکایه‌تی هه‌لبه‌ستراو و بێ‌بنهما، خاوه‌نی ئه‌و دوو ته‌فسیره‌ش: (القرطبي) و (ابن عاشور) له‌و مه‌سه‌له‌یه‌دا خراپ به‌هه‌له‌داچوون و نه‌یانپێکاوه.

هه‌لبه‌ته‌ ئێمه‌ له‌ چه‌ند به‌رهمه‌یکیشماندا، باسی ئه‌و مه‌سه‌له‌یه‌ی زه‌یدو زه‌ینه‌مان (خوا لێیان رازی‌ی) کردوه، بۆ وێنه: له‌ مه‌وسووعه‌ی عه‌ره‌بییه‌که‌ماندا (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله)، له‌ باسی پێغه‌مبهران دا (عليهم الصلاة والسلام) که ده‌بیته‌ کتیی شه‌هم، له‌ چاپی دووه‌مدا، له‌ویدا باسمان کردوه، هه‌روه‌ها له‌ (پوخته‌ی ژياننامه‌ی پێغه‌مبهردا ﷺ) له‌ وێشدا باسمان کردوه، ئه‌وه‌ی لێره‌دا باسمان کرد، شیوه‌ی ئه‌وه‌شمان له‌و دوو شوێنه‌دا باسکردوه، که ئایه‌ته‌کان ته‌نیا ئه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نن که باسمان کرد، به‌لام وه‌ك (شيخ محمد عبده) په‌حمه‌تی خوا یی، گوته‌وه‌تی: ئه‌وه‌ی که حیسابه‌که‌ی له‌ خه‌لك تێکداوه‌و سه‌ری له‌ خه‌لك شیواندوه، ئه‌و په‌یوایه‌ت و گێردراوه‌ بێ‌بنه‌مایانه‌ بوون، که (ابن کثیر) هه‌م می‌ژوو نووسه‌ و، هه‌م په‌رونکه‌ره‌وه‌ی قورئانه‌ و، هه‌م فه‌رمووده‌ناسیشه‌، ده‌لێ: پشتگویم خستن، چونکه‌ هه‌یچیان سه‌نه‌دیان راست نه‌ و، هه‌یچیان له‌گه‌ل عه‌قل و مه‌تیقدا ناگونجین و، له‌گه‌ل په‌واله‌تی ئایه‌ته‌کانیشدا ناگونجین.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

راگه‌رباندنی مه‌کتبه‌ی ماموستا عه‌لی باه‌یر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play | App Store

له‌ نۆژه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌کان له‌کهمانین

Stay in touch on social media

نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عەلی باهیر AliBapir

AliBapir

کەتای

راگه‌رباندنی مه‌کتبه‌ی ماموستا عه‌لی باه‌یر

راگه‌رباندنی مه‌کتبه‌ی ماموستا عه‌لی باه‌یر

بە ئۆزۈڭلەرگە ئەڭ ياخشى كەلگەن ئورۇنلاردا
Stay on touch on social media
ئىكەن مەن بىزنىڭ ئوتتۇرىسىمىزدا

AliBapir/ئەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English · عربي · كوردى

AliBapir/ئەلى بابىر

كەتەنلىك
ئۆزىڭلەرنىڭ ئەڭ ياخشى كەلگەن ئورۇنلاردا
Stay on touch on social media

AliBapir

www.alibapir.net

English · عربي · كوردى

نه توره كۆمىلەيتىپەكان ئەكىللىرى
Stay in touch, no social media
ئىن مەككە غىر مۇقق الئۇسل الا ئىلمەلى

پاڭەياندىلى مەكتەبى مامۇستىلا ئەلى بابىر

سەلى بابىر/ AliBapir

archive.org/details/@alibapir

سەلى بابىر/ AliBapir

كەتلى
پاڭەياندىلى مەكتەبى مامۇستىلا ئەلى بابىر

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

پاڭەياندىلى مەكتەبى مامۇستىلا ئەلى بابىر

دەرسى پىنجه

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە هەشت ئایەت پێک دێ، ئایەتەکانی: (۴۱ - ۴۸)، که تێیاندا خوای میهرەبان چەند پێنمایی و ئامۆژگارییه کی پێغه مبهری خوا ﷺ و، برۆادارانێ شوێنکه و تووی ده کات، نهویش له مپانی بو جاری دووهم (له ههوت جاری ئەم سوورەتەدا)، دواندنی برۆاداراندا: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا﴾ (۴۱)! ههروهها جارێك دواندنی پێغه مبهری خوا ﷺ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾! که جاری سییه مه، له پێنج جارێان لهم سوورەتەدا.

که هی برۆاداران، په یوه سته به زۆر یادی خوا کردنیانه وه و، هی پێغه مبه ریش ﷺ په یوه سته به ئهرکی سه رشانی و، مامه لهی له گه ل برۆاداران و کافران و دهغه لاند.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا﴾ (۴۱) وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿۴۲﴾ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿۴۳﴾ تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ؕ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿۴۴﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿۴۵﴾ وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا ﴿۴۶﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّهُمْ مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَثِيرًا ﴿۴۷﴾ وَلَا تَطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذُنَهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿۴۸﴾

مانای ده قاو ده قى ئايه تەکان

{ئەى ئەوانەى بروتان هیناوه! بە یاد کردنیکی زۆر یادی خوا بکەن ﴿٤١﴾ هەروەها بەیان و ئیواران بە پاکی بگرن ﴿٤٢﴾ ئەو (خوا) کە سێکە خوێ و فریشتەکانی صەلاواتان لى دەدەن، تاكو له تاریکییان دەرتان بێنێ بەرەو پروناکی و، خوا هەر میهره بانیش بووه به رانبه ر به پرواداران ﴿٤٣﴾ سلاویان له پوژیکدا کە پێیده گەن (بە دیداری خوا شاد دەبن) سەلامه و، پاداشتیکی پەسندو بایه خداریشی بۆ ئاماده کردوون ﴿٤٤﴾ ئەى پیغمبەر! ئیمه تۆمان (بۆ لای خەلکی) ناردوه: چاودیرو دلخۆشکەر و ترسینهری ﴿٤٥﴾ هەروەها بۆ لای خوا بانگه وازکاری و چرایه کی پۆشنکەرەوهی ﴿٤٦﴾ موژدەش به پرواداران بده، که له خواوه به خششیکی گه وره یان بۆ هه یه ﴿٤٧﴾ فه رمانبه ریی کافرو مونا فیه کانی ش مه که و، گوێ مه ده نازاردانیان و، پشت به خوا به سه ته و، خوا به سه کارپی سپیروا بیت ﴿٤٨﴾}.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(يُصَلِّي): (الصَّلَاةُ: هِيَ الدُّعَاءُ وَالتَّبَرُّكُ وَالتَّمَجُّيدُ)، (صَلَّيْتُ عَلَيْهِ: دَعَوْتُ لَهُ وَزَكَّيْتُ، وَصَلَاةُ اللَّهِ لِلْمُسْلِمِينَ هُوَ فِي التَّحْقِيقِ: تَزَكَّيْتُهٖ اِيَّاهُمْ، وَمِنْ الْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ: الدُّعَاءُ وَالِاسْتِغْفَارُ)، (صَلَاةٌ) بریتیه له دوعاو پارانه وه، هەروەها بریتیه له داواکردنی پێز و، داواکردنی پایه به رزیی بۆ کە سێک، ده گوته ری: (صَلَّيْتُ عَلَيْهِ، واته: بۆی پارامه وه و، به پاکم دانا و، صەلاقی خوا بۆ مسوڵمانان، له راستییدا بریتیه له چاک و پاککردنی بۆیان و، به زه یی نواندنی له گه لیاندا، به لام صەلاّت له فریشتانه وه و له خەلکه وه، بریتیه: له پارانه وه و داواى لیبوردن کردن.

(تَحْيَتُهُمْ): واتە: سلاوکردنیان، (أَصْلُ التَّحْيَةِ مِنَ الْحَيَاةِ، يُقَالُ حَيَّاكَ اللَّهُ: أَيْ: جَعَلَ لَكَ حَيَاةً، وَذَلِكَ إِيْخْبَارٌ، ثُمَّ يُجْعَلُ دُعَاءً)، وشەى (تَحْيَةٍ) لە ریشەدا لە (حَيَاة) ھوہ ھاتوہ، دەگوترى: (حَيَّاكَ اللَّهُ) واتە: خوا ژيانت پى بدات، دواىى کراوہ بە پارانەوہ، کەواتە: کە دەگوترى: (حَيَّاكَ اللَّهُ) ئەوہ بو پارانەوہیە، واتە: خوا تو بژيەنى.

(شَهِدًا): (أَي: رَقِيْبًا)، (الشَّاهِدُ: الْمُخْبِرُ عَنْ حُجَّةِ الْمُدَّعِي وَدَفْعِ دَعْوَى الْمُبْطِلِ)، واتە: (شَهِدُ) ھەوالدەرە بە بەلگەى باباى دەخواکەر (داواکار)و، بەرپەرچدانەوہى دەعوای کەسێکە کە لەسەر ناھەقە.

(وَسِرَاجًا): (سِرَاج) بە مانای چرا دى، (الزَّاهِرُ بِفَتِيلَةٍ وَدُهْنٍ وَيُعَبَّرُ بِهِ عَنْ كُلِّ مُضِيٍّ)، ديارە چرا چيیە، فانوسە، لامپایە، یان بە شىوہیەك لە شىوہكان فتيلەيەكى ھەبووہ، رۆنى تىکراوہ و، ئیستا نەوتى تى دەکرى، بەلام ئەوہ بەکاردەھيترى و تەعبیری پیدەکرى، لە ھەر شتێكى کە رووناککەرەوہو خواوہن رووناکیى.

مانای گشتیى نایەتەکان

خوا ﷻ لەم سوورەتەدا بو جارى دووہم، روو دەکاتە برواداران و دەفەرموى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا﴾، ئەى ئەوانەى پرواتان ھيئاوہ! بە ھەموو ئەو شتانەى کە پيوستە پروايان پى ھيترى، زۆر يادى خوا بکەن، بە ياد کردنىكى زۆر، يادى خوا بکەن، ئنجا ياد کردن، واتە: بە دلى خوڤاھيئان و، بە زمان گو کردن و، باسکردن، ئنجا چ دواى لە بيرچوونەوہ بى، شتيك بيئەوہ يادت، ياخود بەبى لە بيرچوونەوہ بى، کە بريتيە لەوہى باسى بکرى و يادى بکرى، ﴿وَسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَأَصِيْلًا﴾، خوا بە پاك بگرن بەيانيان و ئيواران، واتە: بليين: (سُبْحَانَ اللَّهِ) يان بە ھەر شىوہیەك لە شىوہکانى بە پاگرتن، بە پاگرتن واتە: خوا ﷻ بە پاك و بەرز بگرن، لە ھەر شتێک کە شايستەى نيە، لە

هەر هه‌له و په‌له‌یه‌ك، له هەر كه‌م و كورپیه‌ك له زاتیدا، له سیفه‌ته‌كانیدا و، له ناوه‌كانیدا و، له به‌رنامه‌كه‌یدا و، له پێغه‌مبه‌ره‌كانیدا و، له پێغه‌مبه‌ره‌كه‌یدا موحه‌ممەد ﷺ و، له كرده‌وه‌كانیدا و، له دروست‌كراوه‌كانیدا و، خوا به‌ پاك بگرن، كه هیچ كه‌م و كورپى و هه‌له‌و په‌له‌یه‌ك، ڕوو له خوا ناكات، خوا له هەر له‌كه‌و په‌له‌یه‌ك دووره‌و به‌رییه.

كه ده‌فه‌رموئ: ﴿بَكْرَةً وَأَصِيلًا﴾، له به‌یانیان و ئیواران دا، واته: له به‌یانیان تاكو ئیواره، یاخود له‌و دوو كاته تایه‌ته‌دا، كه به‌یانیان په‌م‌زو هی‌مای په‌یدا‌بوونی دروست‌كراوه‌كانه و، ئیواران په‌م‌زو هی‌مای له به‌ین چوونیان و كو‌تایی پى‌ هاتنیانه، دوو كاتی زۆر دلب‌زۆین و سه‌رنج ڕاكی‌شن، یاخود مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه: له به‌یانیه‌وه تاكو ئیواره‌و له ئیواره‌وه تاكو به‌یانی.

﴿هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ﴾، خوا ئه‌و كه‌سه‌یه كه خۆی و فری‌شته‌كانی سه‌لاواتان لى‌ ده‌ده‌ن، سه‌لاقی خوا واته: خوا به‌زه‌ی‌تان له‌گه‌ڵ ده‌نوئین، چاكتان ده‌كات و پاكتان ده‌كات و، شكۆ‌دارتان ده‌كات و، فری‌شته‌كانیش داوای چاكی و پاکی و به‌زه‌یی و پێ‌زتان بۆ له خوا ده‌كه‌ن، ﴿لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾، بۆیه خۆی و فری‌شته‌كان سه‌لاواتان لى‌ ده‌ده‌ن، تاكو له تاریكی‌یان ده‌ربازتان بكه‌ن، به‌ره‌و ڕۆش‌نایی، له تاریكی‌ی بووناسی و، له تاریكی‌ی نه‌بوونی ئیمان و عه‌قیده‌یه‌كى راست و، له تاریكی‌ی به‌هه‌له‌دا‌چوون له په‌رستندا، له تاریكی‌ی په‌وشت و ئاكارى دزی‌و و، له تاریكی‌ی سته‌م و بێ‌دادی و، له تاریكی‌ی نه‌رێ‌ته نه‌فامیه‌كان، بۆ ڕۆش‌نایی بووناسیه‌کی راست و دروست و، ئیمان و عه‌قیده‌یه‌كى ته‌واوو، خوا په‌رستییه‌كى بى‌ خه‌ته و، په‌وشت و ئاكارى‌كى به‌رزو په‌سندو...هتد، ﴿وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا﴾، هه‌میشه خوا به‌رانبه‌ر به‌ ڕوا‌داران به‌ به‌زه‌یی و به‌خ‌شنده بووه.

﴿يَخَيِّتُهُمْ يَوْمَ يَقُونَهُ سَلَامٌ﴾، سلا‌و‌کرد‌ن‌یان ئه‌و ڕۆژه‌ی كه پى‌ ده‌گه‌ن، واته: ئه‌و ڕۆژه كه به‌ خوا ده‌گه‌ن، سلا‌و‌کرد‌ن‌یان بریتیه له سه‌لام، خوا ده‌فه‌رموئ: (السَّلامُ عَلَيْكُمْ) وه‌ك له سو‌وره‌تى (یس) دا، ده‌فه‌رموئ: ﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَحِيمٍ﴾

یس، سەلامیکە لە خواوە دەگوتری، لە لایەن پەرورەدگارێکی میهرەبان و خاوەن بەزەییەوه.

(تَحِيَّتُهُمْ) ئەو تەحییە ی که سلاویان پێ لێدەکری، یاخود: (تَحِيَّتُهُمْ) ئەو سلاوی که کاتیک دەگەنە خزمەت خوا ی پەرورەدگار، ئەو ی که سلاوی پێ لە یە کدی دەکەن، بریتیه لە سەلام، یاخود فریشتەکان سەلامیان لێ دەکەن، وهك خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُوْنَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ۚ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ﴾ (الرعد، ۲۴) واتە: فریشتەکان لە هەموو دەروازان لێیان دەچنە ژووری، پێیان دەلێن: (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ)، ﴿وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْرًا كَرِيْمًا﴾، پاداشتیکی پەسند و باش و پر ریزو حورمەتی بۆ داناون، ئەم چوار ئایەتە دەربارە ی برواداران بوون، چوار ئایەتی دیکەش دەربارە ی پیغەمبەرن، واتە: ئەم چوار ئایەتە ئامۆژگاری و رێنمایی خوا ی پەرورەدگار بوون بۆ برواداران.

ئەم چوارەشیان ئامۆژگاری و رێنمایی خوا ی پەرورەدگارن بۆ موحمەد ﷺ پیغەمبەری کۆتایی، ئەمە جاری سییەمە، لەم سوورەتەدا خوا بانگی پیغەمبەر ﷺ دەکات بە: ﴿يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، ﴿يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾، ئە ی پیغەمبەر! ﷺ بە دنیایی ئیمە تۆمان پەوانە کردووە: چاودێر بی، موژدە دەربی، ترسینەر بی، یان دلخۆشکەربی، هۆشیارکەرەوه بی. أ- چاودێری واتە: چاودێری شوینکەوتووێ بکە ی و، سەرپەرشتیان بکە ی و ئاگات لێیان بێ.

ب- موژدە دەربی واتە: موژدە ی بەهەشت و پەزنامەندی خویان پێ بدە ی و، موژدە ی سەرکەوتن و بەختەوه یی دنیایان پێ بدە ی، ئەگەر پابەند بن بە شەریعەتی خواوە بەندایەتی ساغ و بێ خلتە بۆ خوا بکەن.

ج- بیانترسینی و، ترسینەریان بی و هۆشیارکەرەوه یان بی، لە لادان لە خلیسکان و، لەوه که گرفتار بن بە شیرک و کوفرو گوناھو تاوانەوه.

﴿وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾، ھەرۋەھا تۆمان پەوانە كىردۈھ
كە بانگەوازكار بى بۆ لای خوا و، بە مۆلەتقى خوا چىرايەكى تىشكەدر بى، واتە:
وہك چىرايەك بى رىيان بۆ رۆشن بىكەيەوہ، ئنجا چىرا بۆ خۆى پروونە، بەلام
﴿مُنِيرًا﴾، ئەوہ بۆ جەختكىردنەوہيە واتە: چىرايەك بى، زۆر رىيان بۆ رۆشن
بىكەيەوہ.

﴿وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا﴾، موژدەش بدە بە پرواداران كە
لەلايەن خواوہ بەخشىيى گەورەيان بۆ ھەيە، ﴿وَلَا تُطِيعُوا الْكُفْرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ﴾،
گوپرايەلىي بىپروايەكان و مونافىقەكان مەكە، فەرمانبەرەيان مەكەو بە قسەيان
مەكە، ﴿وَدَعِ أَذْنَهُمْ﴾، ئازارەكەشيان پشتگووى بخەو نادىدەي بگرە، با پەكت
نەخات و نەتگىرپىتەوہ لە رۆيشتن بەرەو ئامانجەكانت، ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾،
پشتىش بە خوا بەستە، پشتت بە خوا قايم بى، ﴿وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾،
خواش بەسە پشت پى بەستراو بى و، كارپى سپىدراو بى، ھەر كەسك كارى
خۆى بە خوا بسپىرى و پشتى خۆى بە خواوہ بدات، بە تەككىد خوا پشتى لە
زەوى نادات و، كارەكەشى زايە ناكات.

لە ئۆرە كۆمەنلەيەتپەكان لەكەنلەين
Stay in touch on social media
ئىن مەكەم عىر موانع النوانل الاجتماعي

پاڭەياندى مەكتەبى عامۇستە عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR codes for app downloads

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

عەلى بابىر AliBapir

كەنالى

پاڭەياندى مەكتەبى عامۇستە عەلى بابىر

QR codes for social media

پاڭەياندى مەكتەبى عامۇستە عەلى بابىر

مەسەلە گەنگەکان

مەسەلە یە کەم:

فەرمانکردنی خوا بە برۆاداران کە زۆر یادی خوا بکەن و، بە پاکیی بگرن بە یانیان و ئیواران و، هەواڵپێدانیان کە خواو فریشتەکانی سەلاواتیان لێدەدەن، تاكو له تاریکییان بەرەو ڕووناکیان بێنن و، موزدە پێدانیان کە لە ڕۆژی دیداری خوادا، بە سەلام سەلاویان لێ دەکری و، خوا پاداشتی پەسند و بایەخداری بۆ داناون:

خوا ﷻ دەفەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۝٤١ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۝٤٢ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ۝٤٣ تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ۝٤٤﴾

شیکردنەوهی ئەم ئایەتانە، لە هەشت بڕگەدا:

١- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ ئەم رێستەییە لەم سوورەتەدا، ئەمە بۆ جاری دوووەمە، ئەو ئەوانەی بڕواتان هێناوە! واتە: بڕواتان هێناوە بە هەموو ئەو شتانەی پێویستە بڕوایان پێ بهێنن.

٢- ﴿اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا﴾ بە یاد کردنیکی زۆر یادی خوا بکەن، یانی: لە جیاتی چەلەحانی و مشت و مەر لە گەڵ دەغەل و کافرەکاندا، بۆ بەرپەرچدانەوهی ئەو تۆمەت و تانەدانانە، کە بۆ پێغەمبەری خوا ﷺ دەیانلێن، یان بۆ ئیمانداران و بۆ قورئان و ئیسلام دەیانلێن، لە جیاتی ئەوە، یادی خوا بکەن، ئەمە وەک ئەو ئایەتەیی سوورەتی (البقرة)، کە دەفەرموی: ﴿فَإِذَا قُضِيَتْ مَنَاسِكُكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا ۝٢٠٠﴾ واتە: ئەگەر خواپەرستییەکانی حەجتان تەواو کردن، یادی خوا بکەن، وەک یاد کردنتان بۆ باب و باپیرانتان یاخود، یاد کردنیکی زیاتریش.

چونکه عه‌په‌به‌كان له سه‌رده‌می نه‌فامییدا نه‌ریتیان وابوو كه هه‌ندی له خوا په‌رستییه‌كانیان ته‌واو ده‌كردن، ئنجا ده‌كه‌وتنه سه‌ر مه‌دح و سه‌نای باو باپیرانیان و پیشینیانیان، خواش ده‌فه‌رموئ: له جیاتی ئه‌وه، یادی خوا بکه‌ن.

۳- ﴿وَسَبِّحْهُ بَكْرَةً وَأَصِيلًا﴾ هه‌روه‌ها (یادی خوا بکه‌ن و) به پاکی بگرن به‌یانیان و ئیواران، واته: سه‌ره‌تای پۆژ و کو‌تایی پۆژ، یاخود لی‌رده‌دا مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه: له هه‌موو کاته‌كاندا له به‌یانیه‌وه تاكو ئیواره، یان له ئیواره‌وه تاكو به‌یانیه‌ی، یادی خوا بکه‌ن و، هیچ کاتێ له خوا بێ ئاگا (غافل) مه‌بن و، هه‌میشه به پاکی بگرن، لی‌رده‌دا باسی ستایش‌کردنی نه‌کردوه، چونکه سیاقه‌كه له‌گه‌ڵ به‌پاک‌گرتنی خوا‌دا ده‌گونجێ، خوا به‌پاک‌بگرن له‌وه‌ی كه پێغه‌مبه‌ریك بنێرێ بگونجێ په‌له‌یه‌کی پێوه‌ بێ، بگونجێ له‌كه‌یه‌ك پرووی تی بکات، بگونجێ شتێك بکات، كه پێی ناشیرین و پێی عه‌بیدار بێ، وه‌ك مونا‌فیک و ده‌غه‌ڵ و دلنه‌خۆشه‌كان گومانی پێ ده‌به‌ن، به‌لكو پێغه‌مبه‌ر ﷺ پاك و چاكه، خوایه‌ك ناردوو‌یه‌تی بۆ ئه‌وه‌ی پاکی و چاکیی فێری خه‌لك بکات و، خوا وه‌ك چۆن بۆ خۆی پاكه، پێغه‌مبه‌ره‌كه‌ی ﷺ خۆشی به‌پاکی ده‌هیلێته‌وه‌و ده‌پاری‌زی، تاكو سه‌ر مه‌شقی‌کی پاك و چاك بێ بۆ خه‌لك و، دینداری و به‌ندایه‌تییه‌کی راست و ساف و ساغ و چاکیان فێر بکات.

۴- ﴿هُوَ الَّذِي يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ﴾ خوا ئه‌و زاته‌یه كه خۆی و فریشته‌کانی سه‌لاواتان له‌سه‌ر لێ ده‌ده‌ن، سه‌لا‌ت له‌خواوه ﷺ به‌مانای به‌زه‌یی نواندن و چاك و پاک‌کردن و، پله به‌رز‌کردنه‌وه، دی، كه خوا ئه‌وه ده‌کات له‌گه‌ڵ به‌نده‌کانی دا، سه‌لا‌ت له‌فریشته‌كانه‌وه، داوا‌کردنی ئه‌و شتانه‌یه واته: به‌زه‌یی خواو، به‌خششی خواو، چاك و پاک‌کردنی خوا بۆ مرو‌فه‌كان، هه‌روه‌ها سه‌لا‌ت له‌ مرو‌فه‌کانیشه‌وه، داوا‌کردنی ئه‌و شتانه‌یه له‌خوا ﷺ، بۆچی خواو ﷺ فریشته‌کانی سه‌لا‌وات له‌سه‌ر پروا‌داران ده‌ده‌ن؟

۵- ﴿لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾ تاكو له تاریکاییه‌كان ده‌رتان بێنن بۆ پرووناکیی، (الظُّلُمَاتِ) بۆیه به‌کو هاتوه، چونکه تاریکیی جو‌را و جو‌ر هه‌ن، به‌لام پرووناکیی یه‌ك شته، به‌لام تاریکیی هه‌ور هه‌یه و، تاریکیی شه‌و هه‌یه و، تاریکیی په‌ناو

پەسیو ھەيە، تاریکاییەکان جۆراو جۆرن، بۆیە خوا بە کۆ دەیانھێنێ، ھەرودەك ھەمیشە ھەق یەكە، بەلام باتیل جۆراو جۆرە، بۆ وێنە: دوو کۆ دوو دەکاتە چوار (۲ + ۲ = ۴)، ئەنجامە راستەكە، تەنیا چوارە، بەلام دەگونجی بلیی: سێ، پێنج، ھەزار، چەند، چەند، ھەموویان ھەلەن، کەواتە: ھەمیشە ھەق یەكە، بەلام ناھەق زۆرەو جۆراو جۆرە.

ئەنجا ئایا ئەو تاریکاییانە کە خوا بە ھۆی مەلاواتدانی خۆی و فریشتەکانی، بروادارانیان لێ دەردێنێ، چینی؟

۱- تاریکایی بووناسیی، ئەو کە مرۆف نەزانی ئەم گەردوونە چییە؟ خاوەنی کێیە؟ بۆچی ھاتۆتە دی؟ مرۆف خۆی چییە؟ شوینی لە ئیعراب دا چییە؟ لە کۆی ھاتوہ؟ بۆچی ھاتوہ؟ بۆ کۆی دەچێ؟ ژیانی دنیا چییە؟ ئایا ئەم ژیاۛ قوۛناغی دیکە ی بەدوا دادی، یان نا؟ بە ئەکید ئەوانە تاریکایی (تاریکایی بووناسیی).

۲- تاریکایی لە پرووی ئیمان و عەقیدەوہ، کە مرۆف نەزانی خوا کێیە؟ چۆنی بەرستێ؟ چۆن بەندایەتی بۆ بکات؟ پۆژی دوا یی و، فریشتەکانی خوا و، کتیبەکانی خوا و، پێغەمبەران، ئەوہش تاریکاییە کە مرۆف لەو بارەوہ بەرچاوی پروون نەبێ.

۳- ھەرودەھا لە بارە ی خواپەرستیەکانەوہ، ئینسان چۆن بەندایەتی بۆ خوا بکات.

۴- لە بارە ی پەوشت و ئاکارەکانەوہ.

۵- لە بارە ی باری کەسیتیەوہ.

۶- لە بارە ی پەیوەندیە کۆمەلایەتیەکانەوہ.

۷- لە بارە ی ئیدارەدانی ولاتەوہو چۆنیەتی بەرپەرستی کاروباری ئابووری و سیاسی و کۆمەلایەتیەوہ، ئەوانە ھەموویان تاریکایی.

پرووناکیە کەش بریتیە لە:

۱- لە پرووناکی بووناسیی و، ئیمان و عەقیدە یەکی راست.

۲- پرووناکی خوا پەرستی و، پەوشت و ئاکاری بەرزو پەسند.

۳- پووناکی توکمەیی خیزان و توندو تۆلی کۆمەلگا، ئەدەب و ڕەوشتە جوانەکانی که دەبی کۆمەلگا خۆیان پێ برازینیتهوه.

۴- پووناکی ئیدارەدانی ولات بە شیوەیەکی دادگەرانهو، ڕێک و پێک و سیستماتیک و، بە پێی دامەزراوەکان، ئەوەش هەمووی پووناکییە، خوا ﷻ و فریشتەکانی صەلاواتان لێ دەدەن، که له ئەنجامی ئەو صەلاوات لێدانی خواو، بەزەیی چەسپانی خوا بەسەر ئێوەداو، هی فریشتەکان که بۆتان له خوا داوا دەکەن، ئێوە له تاریکیاییان دەر باز دەبن، بەرهو پووناکیی دین.

(۶) - ﴿وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا﴾، خوا ﷻ هەر له سەرەتاوهو هەمیشە بەرانبەر بە پرواداران میهرەبان بووه.

(۷) - ﴿يَحْيَتُهُمْ يَوْمَ يَقُومُونَ سَلَامٌ﴾، سلاوکردنیان له پۆژێکدا که پێی دەگەن، واتە: ئەو پۆژە که ئاماده دەبن له خزمەت خواي پەرورەدگادا، لهو شوێنەدا که خوا دەیهوێ، لهو پۆژەدا ئیمانداران بە سەلام، سلاویان لێ دەکری، (تَحْيَی) ئەو قسەیه که له کاتی پێکگەشتندا بەکاردهیتری و، له راستییدا (تَحْيَی) له ئەسڵدا له (حَيَّاکَ الله) هاتوه، واتە: خوا بتزیهنی، ئنجا (تَحْيَی) گشتییه، سلاوکردن، بەلام سەلام (تَحْيَی) یهکی تایبەته، بۆیه دەفهرموێ: ﴿يَحْيَتُهُمْ يَوْمَ يَقُومُونَ سَلَامٌ﴾، ئەمه سێ واتای هەن:

۱- ئەو سلاوهی که لێیان دەکری له پۆژی دیداری خوادا، بریتییه له سەلام، واتە: خوا سەلامیان لێ دەکات، وهك له سوورەتی (یس)دا، دەفهرموێ: ﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ﴾ (۵۸) یس، سەلام قسەیه که دهگوتری، له پەرورەدگارێکی میهرەبانەوه.

۲- دهگونجی مەبهست پێی سەلامکردنی فریشتەکان بێ، وهك خوا دەفهرموێ: ﴿وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ﴾ (۲۳) سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ (۲۴) الرعد.

۳- دهشگونجی مەبهست پێی سەلامکردنی نێو خۆیان بێ، واتە: خۆیان که سەلام له یهکدی دهکەن، دروشمه کهیان بریتییه له: سەلام.

۸- ﴿وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا﴾، خوا پاداشتیکی پر ریزو حورمهتی بۆ داناون، وشە (سَلَامٌ) پارانهوهیه بۆ سەلامهتی و هیمنیی و ئاسایش، بۆیه سەلام کراوه بە دروشمی مسوڵمانهتی: (السَّلَامُ عَلَیْکُمْ) واتە: سەلامهتیت لەسەر بێ، یاخود تۆ لە لایەن ئیمهوه سەلامەت بێ، تۆ لە لای ئیمهوه لە هیمنیی و سەلامهتی و ئاشتییدای، ﴿وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا کَرِيمًا﴾، (أَجْرًا) بە مانای: پاداشت و کرێ دێ و، بە مانای: خەلاتکردن دێ، (الکَرِيم: النَّفِيسُ مِنْ نَوْعِهِ) شتی پەسندو چاکە لە جووری خۆی.

له تۆره كۆمهڵه ئه بێههكان لهكهڵهتانی
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

ههڵبایهێر AliBapir/

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

كهڵهتانی
ههڵبایهێر AliBapir/

ههڵبایهێر AliBapir/

مەسەلە ی دووهم:

خستنه پرووی چەند پرتنماییه کی گەورە و گرنگ بو پیغەمبەر ﷺ لە بارە ی ئەرکی سەرشانی و، چۆنیەتی مامەلە کردنی لە گەڵ برواداران ی شوینکە و تووی و، دوژمن و ناحەزانی ئاشکرا و پەنھانیدا، کە ناحەزو دوژمنی خو ی و خوا و بەرنامە کەینی و، گو ی نەدان بە ئازار و ناڕەحەتیە کانیان:

خو ﷺ دەفرموی: ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ۚ (٤٥) وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ ۖ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ۚ (٤٦) وَيَشِيرُ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُم مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ۚ (٤٧) وَلَا نَطْعُ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعِ أَذْنَهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ۚ (٤٨)﴾

شیکردنەو ی ئەم ئایەتانە، لە نو برگەدا:

(١)- ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ ئەمە جاری سییەمە، لەم سوورەتە موبارە کەدا، کە خو پیغەمبەری خو ی ﷺ دەدوین ی، بە نازناوی پیغەمبەرایەتی، ئە ی پیغەمبەر ﷺ! واتە: ئە ی ئەو کە سە ی بە شیوە ی تاییەت هەوالت پ ی دەدر ی، یاخود هەوالتە تاییەتە کان بە خە لک رادەگە یە نی!

(٢)- ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ بە دنیایی ئیمە تو مان ناردو، چاودیر بی، موژدە دەری، ترسینەر بی.

(٣)- ﴿وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ﴾ هەروە ها بانگەوازکار بی بو لای خو، بە مۆلەقی خو.

(٤)- ﴿وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾ دیسان چرایە کی تیشک دەری و، پ ی رو شنکەرەو ی بی.

(٥)- ﴿وَيَشِيرُ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُم مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا﴾ موژدەش بدە بە برواداران، کە لە خواو پاداشتیکی گەورە یان هە یە.

کەواتە: خو ﷺ پیغەمبەری خو ی ﷺ پیغەمبەری کو تایی (محمد) ی بە شەش وەسفان پێناسە کردو:

۱- ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ﴾ تېمە تۆمان رەوانە کردو، کەواتە: رەوانە کرانی پېغەمبەر ﷺ له خواو، یە، له خوۆ نەهاتو، ملی رڤی بگری، خوا ناردوو یەتی و، خوۆ هیچ چاوه روانییەکی نەبوو، خوا رەوانی بکات، ﴿وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ﴾ (۸۱) القصص، واتە: تۆ پېشتەر بە تەما نەبووی کتیب تۆ لا بنێردری، مەگەر له بەزەیی خواو، بۆت هات، واتە: هەر خوا بەزەیی له گەڵ نواندی، ئەگەرنا تۆ چاوه روانییەت نەبوو.

۲- ﴿شَهِدًا﴾ تېمە تۆمان ناردو، کە چاودێر بی، (شَهِد) بریتیه له ههوالدەر به بەلگەیی بابای دەعواکەر و، بەرپەرچدانەو، قسەیی بابای ناھەق، یاخود (شَهِد) بە مانای چاودێر دی، هەر وەھا بە مانای ئاگادار و سەرپەرشتیار و مشوورخۆر دی.

۳- ﴿وَمُبَشِّرًا﴾ تۆمان ناردو، کە موژدە دەربیی، دڵخۆشکەری، (المُبَشِّرُ: المَخْبِرُ بِالْبَشَارَةِ وَالْبَشَرِ)، ههوالدەر به شتێک کە دڵخۆشیی و شادمانییە، کە مەبەست پێی ئەو یە تۆ دڵخۆشکەری برواداران بی، کە: ئەگەر بەندایەتی بۆ خوا بکەن و، شوین پېغەمبەری خوا ﷺ بکەن و، پەرەوویی له قورئان بکەن، خوا له دنیا دا بەختەو، سەر بەرزو پاک و چاکیان دەکات، له دواڕۆژیشدا بە رەزامەندیی خوۆ و بە بەهەشتی خۆیان دەگەنێ.

۴- ﴿وَنَذِيرًا﴾ تۆمان ناردو، کە ترسینەر بی، وریاکەر و هۆشیارکەر، (نَذِير) له (إِنذار) ههواتو، ئەویش بریتیه له ههوالدان بە شتێک کە خراپ بی، بۆ ئەو کەسەیی رووی تۆ دەکات.

۵- ﴿وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ﴾ هەر وەھا بانگەوازکاری بۆ لای خوا، واتە: خەڵک بانگ دەکەیی بۆ لای خوا، بۆ لای تاین و بەرنامەیی خوا، ﴿بِإِذْنِهِ﴾ واتە: بە ئاسانکاریی خوا، یاخود بە فەرمانی خوا، یان: بە مۆلەتی خوا، له خۆتەو یە.

۶- ﴿وَسَرَّاجًا مُنِيرًا﴾ تۆمان ناردو، چرایەکی روونکەر، (تَشْبِيهٌ بِلَيْعِ كَالسَّرَاجِ الْمُضِيِّ) وەك (شِعْرٌ شَاعِر) شیعریکی شیعەر، یاخود (لَيْلُ أَيْل) شەوێکی شەو، ﴿وَسَرَّاجًا مُنِيرًا﴾ واتە: چرایەکی روونکەر، تیشکدەر، کە بە تەئکید چا هەر روونکەر، بەلام ئەمە بۆ زیاتر تۆخکردنەو، مانایەکیەتی.

(۶) ﴿وَشَرَّ الْمُؤْمِنِينَ﴾ بَانَ لَهُمْ مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَثِيرًا ﴿﴾، موژدهش بده به پرواداران، که له لایه ن خواوه به خششیک گوره یان بو هه یه و.

ئه وه به نسه ت پروادارانه وه.

(۷) ﴿وَلَا تُطْعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ﴾، هه روه ها گوپراه لی کافران و منافیق ه کان مه که، کافران واته: بیروایانی به ناشکرا که هه قیان بو دی، ده پووشن و پروای پیناکه ن، منافیق واته: ده غه ل و دوو پرووه کان، ته وانه که له دلدا کوفریان هه یه، به لام به رواله ت خو یان به مسولمان پیشان ده ده ن، که ده فه رموی: به قسه یان مه که، فه رمان به رییان مه که، گوپراه لی یان مه که، واته: ئه وه ی ئه وان ده یلین، وا مه که.

(۸) ﴿وَدَعَا أَذْنَهُمْ﴾، گویش به ئازاره که یان مه ده، ئه مه دوو واتای هه ن:

أ- (أَيُّ أَذْنُكَ أَذَاهُمْ) واز له سزادانیان بینه.

ب- (أَهْمِلْ أَذَاهُمْ لَكَ) ئازاردانی ئه وان بو خوت، پشتگو ی بخه.

من مانای دووه مم به لاه به هیتره، واته: ئه وه که ئازارت ده ده ن، پشتگو یی بخه و نادیده ی بگروه، به هیچی دابنی، ﴿وَدَعَا أَذْنَهُمْ﴾، نه ک له سزادانیان واز بینه و لی بگه ری، هه لبه ته ئه وه ش له پرووی رواله تی زمانی عه ره بییه وه هه ر ده گونجی، به لام به پی سیاقه که و، پرووحی ئیسلامیش، زیاتر مه به ست پی ئه وه یه که تو گو ی مه ده به ئازاردانی ئه وان، وه ک له شوینی دیکه، ده فه رموی: ﴿وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَأَهْجِرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا﴾ ﴿۱۰﴾ المزمّل.

(۹) ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾، پشت به خوا به سه ته و پشت به خوا قاییم بی و، خواش به سه پشت پی به ستراو بی، (التَّوَكَّلُ: الإِعْتِمَادُ وَتَفْوِضُ الْأَمْرِ إِلَى اللَّهِ)، (تَوَكَّلْ) بریتیه له پشت به خوا به ستن و، کاری خو به خوا سپاردن، ﴿وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾، خواش به سه که کار پی سپێردراو بی و، هه ر که سی کاری خو ی به خوا بسپی ری و پشتی به خوا به سه تی، خوا بو ئه و به سه و، هه موو که لیانی بو پر ده کاته وه.

حەوت رېنمايى گەورەو گرنگ بۇ پېغەمبەر ﷺ

(۱) - ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ ئەي موحەممەد! تۆ پېغەمبەرى ﷺ ئىنجا (النَّبِيُّ) يان (فەئىل)ى بە ماناى (فەئىل)ە، واتە: تۆ (مُنْبِئ)ى ھەوالدەرى لە خواوە، ياخود (فەئىل)ى بە ماناى (مفعول) ە واتە: ھەوالپېدراو (مُنْبَأ)ى، كەواتە: تۆ دەبى بزانى خوا بە شىوەى تايبەت ھەوالت پېدەدا و، تۆش ھەوالە تايبەتەكانى خوا بە خەلك دەگەيەنى، تۆ كەسىكى ئاسايى نى.

(۲) - ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ﴾ ئىمە تۆمان رەوانكردو، واتە: كە ھەوالى تايبەتەمان پېداوى، تۆ ھەوالەكانى خوا رابگەيەنى، ئىمە بەوھەندە ئىكتىفامان نەكردو كە تۆ تەنيا پېغەمبەر (نەبى) بى، بەلكو تۆمان كردو بە نېرراو (رَسُول)ىش، تۆمان رەوانە كردو بەو پەيامەى خۆمانەو.

(۳) - ﴿شَهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾ تۆ دەبى چاودېر بى، موژدە دەر بى، ترسېنەرى، بانگەوازكارى بۆ لای خوا، بە مۆلەتى خوا و، چرايەكى تيشكدەر بى، دەبى ھەموو ئەو سېفەتەنە لە تۆدا ھەبن، كە بە تەئكىد ھەموو ئەو سېفەتەنە پر بە پېستى پېغەمبەرى خوا ﷺ بوون، بە ماناى وشە: شاھىدو چاودېر بوو بەسەر ئۆممەتيەو، موژدە دەر دۆلخۆشكەر بوو بۆيان، بە پاداشتى خوا بە بەرزى و بەختەورى لە دنياو دواروژدا و، ترسېنەر بوو بۆيان، لە لادان و خلیسكان و، بانگەوازكار بوو بۆ لای خوا بە مۆلەتى خوا و، بەراستى موحەممەد ﷺ چرايەكى تيشكدەر بوو، رى پۆشكەرەو بوو، ئىسلامى لە خۆیدا بەرجەستە كردو، وەك دايكمان عائىشە خوا لى رازىبى گوتوویەتى: {كَانَ خُلُقِي نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ الْقُرْآنُ} (۱).

واتە: پېغەمبەرى خوا ﷺ رەوشت و ئاكارى قورئان بوو.

(۱) {عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ، قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقُلْتُ: أَخْبِرِي عَنِّي خُلُقَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنُ} أخرجه أحمد: ۲۵۳۴۱، تعليق شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط الشيخين.

چ تەماشای پیغمبەری خوا ﷺ بکە و لێی وردبەو و، چ قورئان بخوێنەو،
یەك هەقیقەت دەبینی کە هەقیقەتی بەندایەتیە بو خوا و، هەقیقەتی بو خوا
صولحان و پاکیی و چاکیی، راستیی و ساغییە.

(۴)- ﴿وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ لَهُمْ مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا﴾، موژدەش بدە بە پرواداران و،
دلێان خوێش بکە، کە لە خواوە پاداشتیکی گەورەیان هەیە، بەخششیکی گەورەیان هەیە،
(الْفُضْلُ: الْعَطَاءُ الَّذِي يَزِيدُ الْمُعْطَى زِيَادَةً لِلْمُعْطَى)، واتە: (فُضْل) بریتییە لەو زیادەیی کە
بابای بەخشنە دەیبەخشێ بە بابای پێ بەخشاو، یانی: بێ ئەوەی هەقی بیت، واتە:
خوا لە بەخششی خوێ زیادەتان پێ دەدات.

(۵)- ﴿وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ﴾، بە قسە ی کافران و مونافیقان مەکە، گوێرایە لێان
مەبە، فرمانبەریان مەبە و، ئەوەی کە ئەوان دەلێن لەگەڵیاندا گونجاو مەبە و، بەو
شیوەیە کە ئەوان لاتبدەن، بە قسەیان مەکە لە ناھەقییدا.

(۶)- ﴿وَدَعِ أَذْنَهُمْ﴾، ئازارەکیان پشتگوێ بخە، ئیھمالی بکە، نادیدە ی بگرە، با
هاوسەنگییت تێک نەدات و شلویت نەکات و نەتشلەژێتی، چونکە ئازاری ئەوان بریتی
بوو لە: پرو پاگەندەو قسەو قال و، لە پشت پەردە ی رەشەو تەماشاکردن و، تانە لێدانی
پیغمبەر ﷺ کە ئەو بەردەوام هەیە، بو هەموو دوستانی خوا.

(۷)- ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾، پشتیش بە خوا ببەستەو، خواش بەسە
وێکیل و کاریپێردراو بێ و، پشت پێ سپێردراو بێ، هەر کەسێ پشت بە خوا ببەستی،
پشتی لە زەوی نادری و، هەر کەسێ کاری خوێ بە خوا بسپێری، خوا کارەکی زایە
ناکات، بەلکو کارەکی بو چاک دەکات.

کورتە باسیک له باره‌ی یادی خوا کردنه‌وه

خوا ﷺ که ده‌فه‌رموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۖ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾ (٤٢).

واته: ئه‌ی ئه‌وانه‌ی پرواتان هه‌ناوه به یاد کردنیکی زۆر، یادی خوا بکه‌ن و، به‌یانیان و ئیواران به پاک بگرن.

به‌ڕێزان!

تێمه ئه‌م کورتە باسه له باره‌ی یادی خوا کردنه‌وه، له پێنج ته‌وه‌ردا، ده‌خه‌ینه روو، که به پوختکردنه‌وه‌وه له به‌رگی چواره‌می مه‌وسووعه‌ی: (خواپه‌رستی ئیسلامی له‌به‌ر پۆشنای قوڕان و سوننه‌دا)، (پێنجه‌مین دروشمی خواپه‌رستی: زیکری خوا کردن)، وه‌ریده‌گیرین^(۱):

۱- واتا و پێناسه‌ی یادی خوا (ذکر الله):

أ- پێناسه‌ی یادی خوا، له‌ پرووی زمانه‌وه:

زانایان به‌ چهند شیوه‌یه‌ك، پێناسه‌ی (ذکر) یان کردوه، که وشه‌یه‌کی عه‌په‌بیه‌و به‌ کوردیی وشه‌ی (ذکر) ده‌بیته (یاد کردن) و (باسکردن)، (ذَّكْرٌ) هه‌م به‌ مانای (یادی کرد) یان (هاته‌وه‌ یادی)، هه‌روه‌ها هه‌م به‌ مانای (باسیکرد) دی، بووینه:

۱- خاوه‌نی کتیبی (مختار الصحاح)^۲، ده‌لی: (الذَّكْرُ: وَالذِّكْرَى، وَالذِّكْرَةُ ضِدُّ النَّسْيَانِ)، هه‌ر کام له (ذَّكْرٌ، ذِّكْرَى، ذِّكْرَةٌ) دژی له بیرچوونه‌وه‌ن، که‌واته: (ذکر) واته: له بیربوون و بیر هاته‌وه‌.

(۱) پروانه: لایه‌ره: ۳۴۳ - ۴۴۱، چاپی دووه‌م.

(۲) ص ۲۲۱، ط ۱ / ۱۹۲۶م.

۲- (راغب الأصفهانی) دەر بارە ی وشە ی (ذکر) دەلی:

(وَتَارَةً يُقَالُ لِحُضُورِ الشَّيْءِ الْقَلْبَ، أَوِ الْقَوْلَ، وَلِذَلِكَ قِيلَ الذَّكْرُ ذِكْرَانٍ: ذِكْرٌ بِالْقَلْبِ وَذِكْرٌ بِاللِّسَانِ، وَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا ضَرْبَانٍ: ذِكْرٌ عَنْ نِسْيَانٍ وَذِكْرٌ لَا عَنْ نِسْيَانٍ)^(۱).

واتە: وشە ی (ذکر) جاری وایە بەو دەگوتری که شتیک له دلدا ئاماده بێ، له یادو فیکردا، یاخود له سەر زمان و به گوتن ئاماده بێ، هەر بۆیه گوتراوه: زیکر دوو زیکره: یاد کردنیك به دل و، یاد کردنیك به زمان، هەر کامیکیش له مانە دوو جوړن: یاد کردنیك دوا ی له بیرچوونهوهو، یاد کردنیك به بێ له بیرچوونهوه.

۳- (الزمخشري) یش هەر لهو بارهوه له کتیی (أساس البلاغة)^(۲) دا، دەلی: (وَاجَعَلُهُ مِنِّي عَلَى ذِكْرِ أَيٍّ لَا أَنْسَاهُ)، واتە: وام لی بکه فلان شتەم له بیربیت، واتە: له بیرم نه چی.

۴- هەر وهها هەر کام له (ابن منظور) له (لسان العرب)^(۳) دا.

۵- نووسه رانی (المعجم الوسيط)^(۴) هەر هه مان قسه ی پيشوویان دووباره کردوتهوه، له باره ی پیناسه و چه مک و واتای وشە ی (ذکر) هوه.

ب- یادی خوا له زاراوی شهردا:

به زۆری وایه شهرد هەر به پپی مانا زمانه وانیه که یان، وشه کان به کاردینێ، ئنجا ده توانین بڵین: به کورتیی و گوشراویی (ذکر) له زاراوه ی شهردا، نه وه پیناسه که یه تی:

{(ذکر) بریتیه: له به سەر دل و زماندا هینانی یادی خواو، سیفه ته به رزه کانی و، ناوه په سنده کانی و، به پاک گرتنی و ستایشکردن و به گه وه ره به رز گرتنی}.

(۱) مفردات ألفاظ القرآن، ص ۱۸۱.

(۲) لفظ: ذکر.

(۳) ج ۴ ص ۳۰۸، ۳۰۹.

(۴) ص ۳۱۳.

ئەمە شیلەو پوختەى هەموو ئەو پێناسەیانەى کە زانایانى شەرەزان لەو بارەووە گوتووینان:

بۆ وێنە:

١- (مُجَاهِدٌ) ^(١) کە یەکیکە لە زانایانى تابیعین دەڵێ: ئینسان ناچیتە ریزی: ﴿وَالذَّكِرِ كَثِيرًا﴾ هەو، هەتا بە پێوە و، بە دانیشتنەو، بە پاکشەو، یادی خوا نەکات.

٢- (سعيد بن جبیر) ^(٢) گوتووێتی: هەر کەسێک لە فەرمانبەری خوادا بجوولێ و کار بکات، ئەو یادی خواى کردو.

٣- (عطاء الخراساني) ^(٣) دەڵێ: کۆرەکانى زیکر بریتین: لە کۆرەکانى حەلāl و حەرام و، باسکردنى چۆن دەکړی و، دەفرۆشی و، چۆن نوێژ دەکەى و، بە پۆژوو دەبى و، ژن دینى و تەلاق دەدەى و، چۆن حەج دەکەى و... هتد؟!.

٤- (ابن صلاح الشهرزوري) ^(٤) پرسىار کراو: ئایا ئینسان بە چ ئەندازەى کە لە یادی خوا کردن دەچیتە ریزی: ﴿وَالذَّكِرِ كَثِيرًا﴾؟ واتە: پیاوان و ئافەرەتانى زۆر خوا لە یاد؟ ئەویش گوتووێتی: ئەگەر لەسەر ئەو جۆرە زیکر و ویردانە بەردەوام بێ، کە لە رێى راستەووە ئیسپات بوون، لە بەیانیان و ئیواراندان، لە حالەتە جۆراو جۆرەکانى پۆژدا کە دەگوترێن، ئەو ئەو مەروڤە دەچیتە ریزی ئەوانەو کە خوا بە: ﴿وَالذَّكِرِ كَثِيرًا﴾ ناوی هێناون.

٥- (القرطبي) ^(٥) لەو بارەووە دەڵێ: کۆرى زیکر، یانى: کۆرى زانست و ئامۆژگارى و، ئەو کۆرەنەى کە قورئانى خواو سوننەتى پێغەمبەرەکەى ﷺ تێیاندا دەخرێنەروو، هەرەها هەوالی پێشینه چاکەکان و، پێشەوايانى پێشوو دینا بە کەمگر، کە دوور بوون لە ریاکاری

(١) فقه السفة، ج ٢ ص ٨٦.

(٢) الأذکار، للنووي، ص ٤١، ٤٢.

(٣) هەمان سەرچاوه.

(٤) هەمان سەرچاوه.

(٥) هەمان سەرچاوه.

و، داھێتان و دنیا ویستی و تەماع، ئەو کۆرانیەکی بەسەرھاتی ئەوانیان تێدا دەگیردرێنەو، کۆری زیکر.

۶- (عبدالحمید الکَشک) ^(۱)، دەڵێ: (إِنَّ الذِّكْرَ عَلَى سَبْعَةِ أَنْحَاءٍ فَذِكْرُ: الْعَيْنَيْنِ الْبُكَاءُ، وَذِكْرُ الْأُذُنَيْنِ الْإِصْغَاءُ، وَذِكْرُ اللِّسَانِ الثَّنَاءُ، وَذِكْرُ الْيَدَيْنِ الْعَطَاءُ، وَذِكْرُ الْبَدَنِ الْوَفَاءُ، وَذِكْرُ الْقَلْبِ التَّسْلِيمُ وَالرِّضَاءُ، وَذِكْرُ الرُّوحِ الْخَوْفُ وَالرَّجَاءُ).

واتە: یادی خوا کردن حەوت جوړه، یادی خواکردنی چاوان گریانەو، هی گوێیان گوێهه لڅستنه، (واته: بۆ قسه‌ی باش و، بۆ قورئان خوێندن)، یادکردنی زمان مەدح و ستایشی خواکردنه و، یادی دەستان بەخشینه و، یادی جەسته وەفاداری و جیبه‌جیکردنهو، یادکردنی دڵ گەردنکه‌چی و رازیبوونهو، یادکردنی ڕووحیش ترس و ئومێده.

ئنجای ئەگەر بمانه‌وی ئەمانه هه‌موویان پوخت بکه‌ینه‌و، ده‌توانین بڵین:

زیکری خوا، ئەوه‌یه که ئینسان خوای پەروەردگارو بێ وێنه‌ی له‌ بیر بێت و، به‌ ناو سیفەته به‌رزو پەسندەکانی باسی بکات و، به‌ پاکگرتن و ستایشکردن و به‌ گەوره‌و مەزن و به‌رزو پیرۆزگرتنی خوا پابگه‌یه‌نی، ئنجای بێگومان هه‌تا ئینسان سه‌ر گه‌رمی فه‌رمانبه‌ری و به‌ندایه‌تیکردن بێ بۆ خوا، به‌ هه‌ر جوړیک له‌ جوړه‌کانی فه‌رمانبه‌ری و به‌ندایه‌تی، ئەوه‌ خوای به‌رزو مەزنی له‌ یاده و له‌ بیره‌و، ئاگای لێی نه‌پراوه‌و ئەو کردەوانه‌ی بۆی به‌ یادی خوا کردن له‌ قه‌ڵەم ده‌درێن، به‌ چه‌مکه‌ گشتیه‌که‌ی زیکر.

چونکه (ذکر) ده‌گونجێ بڵین: چه‌مکیکی تایبه‌تی هه‌یه و، چه‌مکیکی گشتیه‌تی هه‌یه که بریتیه: له‌ باسکردنی هه‌ر شتێک که په‌یوه‌ندی به‌ خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ، به‌ ئایین و به‌رنامه‌ی خواوه‌هه‌بێ.

٢- گرنگی و پله و پایه ی زیکری خوا:

ئەم تەوهرە لە سێ برگەدا دەخەینە پروو:

١- لەبەر تیشکی ئایەتەکانی قورئاندا.

٢- لەبەر تیشکی دەقەکانی سوننەتدا.

٣- لەبەر پرووناکیی قسەو بوو چوونی زاناو پیشەوایاندا.

یەكەم: گرنگی و پله و پایه ی زیکر، له قورئاندا:

(إِن قِيمَ الْجُزِيَّةِ) لە کتیی: (مدارج السالكين، شرح منازل السائرین)^(١) دا، دەلێ: گرنگی و پله و پایه ی یادی خوا لە قورئاندا، بە دە (١٠) شیوە خراوەتە پروو:

(١)- فەرمان پێکردنی:

خوای بەخشنده ﷻ فەرموویەتی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۖ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۖ﴾ (٤٢) واتە: ئەو ئێوانە ی پرواتان هیناوە! یادی خوا بکەن، بە یاد کردنیکی زۆر و، بەیانان و ئیواران بە پاکی بگرن.

(٢)- قەدەغەکردنی بێتاگایی لە خوا:

کە ئەو پێچەوانە ی زیکر، وەك خوای پەنھانزان فەرموویەتی: ﴿وَأَذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا فَسَيْتَ ۚ﴾ (٢٤) الکەف، واتە: ھەر کاتێک لە یادت چوو، یادی پەروەردگارت بکە.

ھەر ڕوھەا خوا ﷻ فەرموویەتی: ﴿وَأَذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ﴾ (٢٥) الأعراف، واتە: یادی پەروەردگارت بکە، لەبەر خۆتەو بە لالانەو بە ترسەو، بە بێ دەنگ بەرزکردنەو، بەیانان و ئیواران و، لە بێ ئاگیان مەبە.

ھەر ڕوھەا فەرموویەتی: ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ (١٩) الحشر، وەك ئێوانە مەبن کە خویان لە بیر کرد، خویان فەرامۆشکردو، خواش خۆیانی لە بیربردنەو، ئا ئێوانە دەرچوون.

(۳) - پێیهوه په یوه ست کردنی سهر فرازی:

وهك خوا ﷻ دهفه رموی: ﴿وَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ (۴۵)
 الأنفال، واته: زۆر یادی خوا بکه، به لکو سهر فرازی.

(۴) - مه دح و ستایش کرانی ته نجامده رانی زیکرو، پاداشتی بهرز بو دانرانیان:

وهك خوا ﷻ دهفه رموی: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَنِينَ وَالْقَنِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّالِمِينَ وَالصَّالِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ (۳۵) الأحزاب.

(۵) - هه والدان به زهره رهنه ندی و، زیانباری وازییه نه رانی یادی خوا:

وهك خوا ﷻ دهفه رموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ (۹)
 نهی نهو که سانهی بروتان هیناوه! با مال و سامانتان و پۆله کانتان له یادی خوا بی ناگاتان نه که، چونکه بیگومان هه ر که سی و ابکات نا نه وانه زیانباران.

(۶) - خوا، یادکردنی خوی بو بهنده کانی، کردۆته پاداشت و به رانه ری، یادی نه وان بو وی:

وهك خوا دهفه رموی: ﴿فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُون﴾ (۱۰۲)
 البقرة، واته: یادم بکه، منیش یادتان ده که م و، سوپاسگوزارییم بو بکه و سپله ییم به رانه ر مه که، واته: ته گهر ئیمه یادی خوا بکه ی، خوا یادمان ده کات، که واته: یادکردنی خوا بو ئیمه، پاداشتی یادکردنی ئیمه یه بو وی.

(۷) - هه والدان به وه، که زیکی خوا، له هه موو شتیک که وهره تره:

وهك خوا دهفه رموی: ﴿أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ ابْتَغَاءَ الْمُلْكِ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ﴾

﴿۴۵﴾ العنكبوت، واته: ئه وهی كه له كتیبی خوا بۆت سروشكراوه، بیخوینهوه و، نوێژ بهرپا بکه، بیگومان نوێژ (خاوه نه كهی) قه دهغه دهكات له هه رچی قسه و كرده وهی ناشیرین و خراپه و، یادی خواش گه وره تره و، خواش ده زانی چی ده كه ن! (۸) - پوونكرده وهی ئه و راستیه كه خوا له یادان، خاوه ن عه قل و سوودمه ندن له نیشانه كانی خوا:

وهك خوا ده فه رموی: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ ﴿۱۱۰﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَطْلًا سُبْحَنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿۱۱۱﴾ آل عمران، واته: به راستی له دروستكرانی ئاسمانه كان و زهوی و، جیاوازی و جیگۆرکی شه و پۆژدا، نیشانه گه لیك هه ن، بۆ خاوه ن عه قلان، ئه وانه ی كه به پیوه و به دانیشه تنه وه و له سه ر ته نیشه تیان، یادی خوا ده كه ن و بیر له دروستكرانی ئاسمانه كان و زهوی ده كه نه وه، (سه ره نجام ده لی ن:) په روه ردگارمان! ته مه ت به پووچی دروست نه كرده پاكی بۆ تۆ، ده جا له ئازاری ئاگر چه پاله مان بده! (۹) - گێرانی یادی خوا به كو تایی سه رجه م خوا په رسته یه كان و كرده وه چاكه كان، بۆ وینه: له باره ی نوێژه وه خوا ده فه رموی: ﴿فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ﴾ ﴿۱۱۲﴾ النساء، ئنجا هه ر كاتيك نوێژتان ته واو كرد، یادی خوا بكه ن به پیوه و به دانیشه تنه وه و له سه ر ته نیشه كان تان.

كه واته: خوا، یادی خوا كردنی خستۆته كو تایی نوێژه وه.

هه روه ها له باره ی پۆژووی مانگی په مه زانه وه، خوا ده فه رموی: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْتُكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ ﴿۱۸۵﴾ البقرة، كه به رای تيكراي

زانایان و توێژه رههوانی قورئان ده ئین: مه به ست له: ﴿وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدٰكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ (۱۸۵) ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ هه کانی پێش نوێژی جه ئنی ره مه زانه.

دیسان له دواي هه جیش، خوا ده فه رموی: ﴿فَإِذَا قُضِيَتِ مَنَسِكَكُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ ءَابَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا﴾ (۲۰۰) ﴿البقرة﴾، واته: ههر کاتی خوا په رسته یه کانی هه جتان ته واو کردن، وهک باس و خواسیی باب و باپیرانتان و بگره زیاترو چاکتریش، یادی خوا بکه ن.

له دواي نوێژی جومعه وهش، خوا ده فه رموی: ﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ (۱۰) ﴿الجمعة﴾، واته: ته گهر نوێژ ته واو بوو، به زه و ییدا بلاو بینه وهو، له به خششی خوا داوا بکه ن، (واته: کارو کاسیی بکه ن) و زوړیش یادی خوا بکه ن، به لکو سه رفراز بن.

(۱۰)- جووتکردنی یادی خوا، له گه ل سه رجه م کرده وه چاکه کاند و، گیرانی به پرووح و کاکلیان، وهک خوا له باره ی نوێژه وه، فه رموویه تی: ﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ (۱۶) ﴿طه﴾، واته: بێگومان منم خوا، جگه له من هیچ په رستراویک نیه، ده جا بپه رسته و نوێژ به رپا بکه به مه به ستی یادکردنی من.

که واته: یادی خوا کردن، ئامانجه و نوێژ ئامرازه.

هه روه ها خوا له گه ل پوژوو، هه جیشدا باسیکردوه، که پێشتر ئایه ته کا همان هیان.

دیسان له گه ل جه ننگ و جیهادیشدا، یادی خوا ههر هه یه، وهک خوا ده فه رموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ (۶۰) ﴿الأنفال﴾، واته: ئه ی ته وانه ی پرواتان هیناوه! ههر کاتی به کو مه ئیک گه یشتن (به رهن گاری کو مه ئیک له دوژمنانتان بوونه وه) چه سپاو بن و، یادی خوا زوړ بکه ن، به لکو سه رفراز بن، واته: ئه و جه ننگه تان ببه نه وه و، تیییدا به ئامانج بکه ن.

دووهم: گرنگی و پلهو پایهی یادی خوا، له سوننهت دا:

دهقی سوننهت له باره ی گرنگی و، گه وره یی و، پلهو پایه ی بهرزی زیکری خوا کړدنه وه، په کجار زورن، نه م پینجه یان وهک نمونه ده خهینه پروو:

(۱)- پیغهمبه ر ﷺ ده رموویه تی: {سَبَقَ الْمُفْرَدُونَ، قَالُوا: وَمَا الْمُفْرَدُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الذَّاكِرُونَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتُ} (أخرجه أحمد: ۹۳۲۱، ومسلم: ۲۶۷۶، وابن حبان: ۸۵۸).

واته: تاقبووه وه کان پیس هه موو خه لکی که وتوونه وه (له چاکه دا)، گوترا: نه ی پیغهمبه ری خوا! ﷺ تاقبووه وه کان کین؟ ده رمووی: پیاوان و ثافره تانی زور خوا له یاد.

(۲)- پیغهمبه ری خوا ﷺ ده رمووی: {لَا يَقْعُدُ قَوْمٌ يَذْكُرُونَ اللَّهَ، إِلَّا حَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ، وَعَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ، وَنَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ، وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ}، (أخرجه أحمد: ۱۱۸۹۳، وعبد بن حميد: ۸۶۱، ومسلم: ۲۷۰۰، وأبو يعلى: ۱۲۵۲، وابن حبان: ۸۵۵، الترمذي: ۳۳۷۸، وقال: حسن صحيح، عن أبي هريرة).

واته: هیچ کومه لیک له شوینیکدا دانایشن و، یادی خوا ی تیدا ناکه ن، مه گه ر فریشته کان ده وریان ده دهن و، به زه یی خوا دایان ده پوښی و، نارامی و ئوخرنیان بو دینیته خوار و، خوا له لای نه وانیه که له لانی (واته: فریشته زور نیزیکه کان) باسیان ده کات.

(۳)- پیغهمبه ر ﷺ ده رمووی: {مَثَلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لَا يَذْكُرُ رَبَّهُ، مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ} (أخرجه البخاري: ۶۰۴۴، ومسلم: ۷۷۹، وابن حبان: ۸۵۴، وهذا اللفظ البخاري، عن أبي موسى الأشعري ﷺ).

واته: وینه که سیك که یادی خوا ی په روه ردگاری ده کات و، که سیك که یادی په روه ردگاری ناکات، وهک زیندوو و مردوو، وایه.

(۴)- هه روه ها پیغهمبه ر ﷺ له درېزه ی ده رمايشتيكدا ده رمووی: {وَأْمُرْكُمْ أَنْ تَذْكُرُوا اللَّهَ، فَإِنَّ مَثَلَ ذَلِكَ كَمَثَلِ رَجُلٍ خَرَجَ الْعَدُوُّ فِي أَثَرِهِ سِرَاعًا، حَتَّى إِذَا أَتَى عَلَى حِصْنٍ حَصِينٍ، فَأَحْرَزَ نَفْسَهُ مِنْهُمْ، كَذَلِكَ الْعَبْدُ لَا يُحْرِزُ نَفْسَهُ مِنَ الشَّيْطَانِ إِلَّا بِذِكْرِ اللَّهِ} (أخرجه الترمذي: ۲۸۶۳، عن الحارث الأشعري ﷺ، وصَحَّحَهُ، وكذلك صَحَّحَهُ كُلُّ مَنْ ابْنِ حَبَانَ وَالْحَاكِمُ وَالْأَلْبَانِي).

واته: فهريمانتان پێ دهكهم كه يادی خوا بکهن، چونكه وینهي كه سێك كه يادی خوا دهكات، وهك پياویك وایه كه دوژمن به خیرایی بهدوایدا بچێ، ههتا خوێ دهگهیهنیتته قهلايهکی قاییم و، خوێ لهویدا له چنگ دوژمن دهپاریزی، بهندهش ئاویه به يادی خوا نهبی، خوێ پێ له شهیتان پهنا نادرێ و ناپاریزێ.

۵- عهبدوڵلای کوری بوسر ﷺ، دهگيریتهوه كه پياویك هاتوته خزمهت پێغه مبهري خوا ﷺ گوتويهتی: ئه ی پێغه مبهري خوا! ﷺ رێيه کانی چاکه کردن زۆرن و منیش ناتوانم ههموویان ته نجام بدهم، ئنجا شتیکم پێ بلێ كه جهختی له سه ر بکهم، بهلام با زۆر نه بی له بیرم بچیتهوه! ئه ویش پێی ده فهرموێ: {لَا يَزَالُ لِسَانُكَ رَطْبًا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ} (أخرجه أحمد: ۱۷۷۱۶، والترمذي: ۳۳۷۵، وابن أبي شيبة: ۲۹۴۵۳، وابن ماجه: ۳۷۹۳، وابن حبان: قم ۸۱۴، والحاكم: ۱۸۲۲، وقال: صحيح الإسناد، وصححه الألباني).

واته: با بهردهوام زمانت به يادی خوا تهرو پاراو بی.

سێیه م: گرنگی و پله و پایهی زیكری خوا، له روانگهی زانایانهوه:

بێگومان زانایانیش هه ر ئه وهی كه له قورئان و له دهقه کانی سوننه تدا هاتوه، قسه کانی خوێان له وانه هه لێنجاوه، كه هه ندیکیان به ئه وونه لێ دیننه وه:

۱- {قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَقْرِضْ عَلَى عِبَادِهِ قَرِضَةً إِلَّا جَعَلَ لَهَا حَدًّا مَعْلُومًا، ثُمَّ عَذَرَ أَهْلَهَا فِي حَالِ عَذْرِ، غَيْرَ الذُّكْرِ، فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ لَهُ حَدًّا يَنْتَهِي إِلَيْهِ، وَلَمْ يَعْذُرْ أَحَدًا فِي تَرْكِهِ، إِلَّا مَغْلُوبًا عَلَى تَرْكِهِ، فَقَالَ: ﴿فَاذْكُرُوا اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ﴾ النساء، بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ، وَفِي السَّفَرِ وَالْحَضَرِ، وَالْغِنَى وَالْفَقْرَ، وَالصُّحَّةِ وَالسَّقَمِ، وَالسَّرَّ وَالْعَلَانِيَةَ، وَعَلَىٰ كُلِّ حَالٍ^(۱).

واته: عهبدوڵلای کوری عه بباس (خوا لێیان پازیبی) ده لێ: خوا ﷻ هیه چ فهرزیکی له سه ر بهنده کانی پێویست نه کردوه، مه گه ر سنوورێکی دیارییکراوی بۆ داناهه له کاتی بۆ نه گونجانی شه دا، مۆله تی خه لکه که ی داوه كه نه یکه ن، بێجگه له زیك، كه خوا

(۱) جامع البيان رقم: ۱۰۳۸۰، فتح القدیر للشوکانی: ج ۴، ص ۴۱۰.

سنووریکی بۆ دانەناو، لەوێ کۆتایی پێبینن، مەگەر کەسێک هۆشی لەسەر خۆی نەماي، ئەگەرنا مۆلەتی بە کەس نەداوێ بۆ نەکردنی، خوا فەرموویەتی: بە پێوەو بە دانیشتنەوێو لەسەر تەنیشتان یادی خوا بکەن، یانی: بە شەوێ و بە پۆژێ، لە وشکانیی و لە دەریادا، لە سەفەرێ و لە مالت، بە دەولەمەندیی و بە هەژاری، بە نەخۆشیی و بە ساغیی، بە پەنھانیی و بە ئاشکراو، لە هەموو حالاندا.

(۲) - (الحسن البصري) پەحمەتی خوای لێبێ، لەو بارەو دەلێ: {الَّذِي ذَكَرْنَا: ذَكَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بَيْنَ نَفْسِكَ وَبَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، مَا أَحْسَنَهُ أَعْظَمَ أَجْرَهُ، وَأَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ: ذَكَرَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عِنْدَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ} ^(۱) (إحياء علوم الدين).

واتە: حەسەنی بەصرایی گوتوویەتی: یادی خوا کردن دوو جوړه، یادی خوا (عَزَّ وَجَلَّ) کردن له نێوان خۆت و خوادا (عَزَّ وَجَلَّ) چەندە چاکەو چەندە پاداشتەکە ی مەزنە، بەلام لەو گەورەترو چاکتر، یادی خوا (عَزَّ وَجَلَّ) کردنه ^و لەو کاتانەدا کە خوا قەدەغە ی کردوون، یانی: ئەو شتانە ی خوا قەدەغە ی کردوون، لەوێ یادی خوا بکە ی و، سنووری قەدەغەکانی خوا (عَزَّ وَجَلَّ) نەشکێنی.

(۳) - (أحمد بن عطاء الله الأسكندري) کە لە حیکمەتەکانی خۆیدا هیناویەتی، بەلام من لە (إيقاظ الهمم في شرح الحكم) هەو، هیناومە، کە لەو بارەو زۆر شتی گوتو، بۆ وینە:

{لَا يَسْتَحْقِرُ الْوَرْدَ إِلَّا جَهْلٌ، الْوَارِدُ يُوجَدُ فِي الدَّارِ الْآخِرَةِ، وَالْوَرْدُ يَنْطَوِي بِأَنْطَوَاءِ هَذِهِ الدَّارِ، وَأَوَّلِي مَا يُعْتَنَى بِهِ، مَا لَا يُخْلَفُ وَجُودُهُ، الْوَرْدُ هُوَ طَالِبُهُ مِنْكَ، وَالْوَارِدُ أَنْتَ تَطْلُبُهُ مِنْهُ، وَأَيْنَ مَا هُوَ طَالِبُهُ مِنْكَ، مِنْ مَا هُوَ مُطْلَبُكَ مِنْهُ، الْوَرْدُ الْإِمْدَادُ بِحَسَبِ الْإِسْتِعْدَادِ، وَشُرُوقُ الْأَنْوَارِ عَلَى حَسَبِ صَفَاءِ الْأَسْرَارِ}.

ئەم قسانە هەندێک وردبوونەویان دەوێ، باش لێیان تێبگەین:

واتە: بابای ئەفام نەبێ، وێرد بە کەم ناگرێ، (وێرد: واتە: ئەو زیکرانە ی کە مرووف دیارییان دەکات و دووبارەیان دەکاتەو، بەرهەمی وێرد لە مەزلگای

دواړوژدایه، به لّام به پېچرانه وهی ئهم ژيانه دنيايیه، ویرد خویندن کوّتایی دی، (واته: «وَارِدٌ» که بهرهمی «وَرْدَ» ه، له دواړوژدا پیی دهگهی، به لّام ویرده که له دنیادا کوّتایی دی و سنوورداره)، له پیشتین شتیش که ده بی بایه خیی پی بدری، شتیکه که به هیچ شتی پر نابیته وه، (ویردیش به هیچ شتیک شوینی پرنابیته وه)، ویرد خوا لیی داوا کردووی، به لّام بهرهمی ویرد (بو وینه: که پرامهت) تو له وی داوا ده کهی، ئنجا ئه وهی ئه و له توی داوا کردوه، زور جیاوازه، (واته: بهرزو چاکتره) له وهی تو له وی داوا ده کهی، ویرد هاتنی یارمه تی معنه وییه به پیی ئاماده ییه و، له دلّدا په یدابوونی پووناکییه کانی هیدایهت، به گویره ی پاکیی و سافبوونه وهی دهروونه کانه.

مهبهستی (ابن عطاء الله) ئه وهیه که به هوی بهردهوام بوون له سه ر زیکرو ویرده وه، ئینسان ئاماده یی بو لا هاتنه خواره وهی پی به خشرانی یارمه تی و هیدایه تی خوایی په یدا ده کات و، هه تا زیاتر ئه هلی زیکر بیت، دلّی سافتر و دهروونی پاکتر ده بی و، له ئاکامی ئه وه شدا زیاترو چاکتر شایسته یی ئه وهی تییدا په یدا ده بی، که پووناکیی هیدایه تی خوا دلّ و دهروونی پووشن و شوعله وهر بکات.

(۳)- جوړه کانی یادی خوا کردن: (أنواع الذّکر):

جوړه کانی یادی خوا کردن، دهگونجی زور زوریان قسه له سه ر بکری، به لّام ئیمه ده (۱۰) جوړمان له جوړه کانی یادی خوا کردن هیانوان، هه لّبه ته هه ر کام له و ده جوړانه ش، جاری وایه چهند لقیکی لی ده بنه وه:

جوړی یه که م: قورئان خویندن:

۱- قورئان خویندن که وره ترین جوړی یادی خوا کردنه، قورئان هه ر یه کیک له ناوه کانی بریتیه له زیکر: ﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ النحل، له و باره وهش فه رمایشتی پیغه مبه ر ﷺ زور زورن، که قورئان گه وره ترین جوړی یادی خوا کردنه و، له هه موو جوړه کانی دیکه پا داشتی زیاتره به گشتی، بو وینه:

٢- {اَقْرَءُوا الْقُرْآنَ، فَإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيعًا لِأَصْحَابِهِ}، (أخرجه مسلم: ٨٠٤، عن أبي أمامة البَاهِلِي رضي الله عنه)، واته: قورئان بخوئين، چونكه پوژي قيامه تدا ديت، تكاكاره بو هاووه له كاني (يان: تكا بو خاوه نه كاني ده كات).

٣- {الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَهُوَ مَاهِرٌ بِهِ، مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَّةِ}، (أخرجه البخاري: ٤٦٥٣، ومسلم: ٧٩٨، وأبو داود: ١٤٥٤، عن عائشة رضي الله عنها)، واته: تهو كه سهي قورئان ده خوئيني، تييدا كارامه يه، له گه ل نوينه ره به رزه چا كه كاره كانه، واته: له گه ل فريشته كانه.

٤- {أَمَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لَا أَقُولُ «أَلَمْ» حَرْفٌ، وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ، وَلَا مٌ حَرْفٌ، وَمِمْ حَرْفٌ} (أخرجه الترمذي: ٢٩١٠، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه)، وقال: حديث حسن صحيح).

واته: هه ر كه سيك پيتيك له كتيبي خوا بخوئيني، چا كه يه كي بو ده نووسري، هه ر چا كه يه ك به ده (١٠) ده نووسري، ناشليم (الم) هه مووي پيتيكه، به لكو (أ) پيتيكه، (ل) پيتيكه، (م) پيتيكه.

جوړي دووه م: پاران هوه:

ده شگونجن پاران هوه به شتيكي جياواز له يادي خوا دابنري، به لام له راستييدا چه مك و واتاي فراواني يادي خوا كردن، دوعاش ده گريته هوه، چونكه تو كاتيك له خوا ده پارينه هوه، چ لى پاران هوه ي داوا كردن، چ لى پاران هوه ي مه دح و ستايش كردن، تو به ته كيد يادي خواش ده كه ي، بويه ش خوا ده فه رموي: **أَسْتَجِبْ لَكُمْ** ١٠ غافر، واته: ليم بپارينه هوه، وه لامتان ده ده مه هوه.

هه روه ها پيغه مبه ر رضي الله عنه فه رمويه تي: {الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ} (أخرجه أحمد: ١٨٤١٥، والبخاري في الأدب المفرد: ٧١٤، وأبو داود: ١٤٧٩، والترمذي: ٢٩٦٩، عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا)، واته: هه ر پاران هوه خواپه رستييه.

له فه رموود هيه كي ديكه دا ده فه رموي: {لَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ مِنَ الدُّعَاءِ}، (أخرجه أحمد: ٨٧٣٣، والبخاري في الأدب المفرد: ٧١٢، والترمذي: ٣٣٧٠، وابن حبان: ٨٧٠، وابن ماجه: ٣٨٢٩، والحاكم: ٨٠١، وقال: صحيح الإسناد).

واتە: هیچ شتێك له پارانهوه بهرێزتر نیه، له لای خوا.

بهلام پارانهوهش له خوا ﷺ، - دهبن چەند مهرجێك و چۆنیهتی و شیوازی تایبهتی تیدا رهچاو بكرین، بو ئهوهی كه جی خۆی بگرێ، بو وینه:

(۱)- كهسێك كه دهیهوێ له خوا بهاریتهوه، دهبن خۆی له چهرام بهاریزی، لهو بارهوهش فهرمایشی پیغهمبهر ﷺ ههیه، كه كهسێك خۆی له چهرام نهپاریزی، دوعاكهی قبوڵ نابێ.

(۲)- دهبن ستایشی خواکردن و، به بهرزو پاکگرتنی و، سهلات و سهلام ناردن بو پیغهمبهر ﷺ پیش داواکردنی ههر شتێك له خوای بهخشر، بکاته پیشهکیی بو پارانهوهکی، وهك پیغهمبهر ﷺ فهرموویهتی:

{إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِتَمْجِيدِ رَبِّهِ جَلَّ وَعَزَّ وَالثَّنَاءِ عَلَيْهِ، ثُمَّ يُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ يَدْعُو بَعْدَ مَا شَاءَ} (أخرجه أبو داود: ۱۴۸۱، والطبراني في الكبير: ۷۹۳، وابن خزيمة: ۷۱۰، قال الأعظمي: إسناده صحيح).

واته: یهکیك له ئیوه كه ویستی بهاریتهوه، با پایه بهرزوی پهروهردگاری رابگهیهنێ و ستایشی بکات، دواوی سهلاوات لهسهه پیغهمبهر ﷺ بدات، ئنجا دواوی ئهوهی دهیهوێ داواي بکات.

(۳)- دهبن به دلی بیدارو به کرووزانهوهو لالانهوهوه، پارانهوهکی بکات، وهك خوا دهفرموی: ﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يَحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ الأعراف، واته: به لالانهوهو به پهنهانی له پهروهردگارتان بهاریتهوه، چونکه ئهو سنوور به زینانی خوشناوین.

ههروهها پیغهمبهر ﷺ فهرموویهتی: {أَيُّهَا النَّاسُ! فَاسْأَلُوهُ وَأَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْإِجَابَةِ، فَإِنَّهُ لَا يَسْتَجِيبُ لِعَبْدٍ دَعَا عَنْ ظَهْرِ قَلْبٍ غَافِلٍ} (أخرجه الترمذي: ۳۴۷۹، وقال: حديث غريب، والحاكم: ۱۸۱۷، وقال: مستقيم الإسناد، وحسنه الألباني).

واته: ئهه خه لکینه! بهاریتهوهو داوا له خوا بکهن، له حالیکدا كه ئیوه دلنیا له وهلامدرانهوهتان، چونکه خوا وهلامی پارانهوهی كهسێك كه له دلیکی بی ئاگاوه دی، ناداتهوه.

(٤)- به په له نه بوون له گيرابوونى وه لاندانه وه، پيغه مېهر ﷺ ده فهرموئ: {يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ، يَقُولُ دَعْوَتُ؛ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي} (أخرجه البخاري: ٦٣٤٠، مسلم: ٢٧٣٥ عن أبي هريرة رضي الله عنه).

واته: يه كيكتان كه ده پارېته وه مادام په له نه كات، وه لامى ده درېته وه، كه بلې پارامه وه وه لامم نه درايه وه.

(٥)- نه پارانه وه بو شتيكي گوناو تاون، دياره مروؤف نابى بو شتيك له خوا پارېته وه كه له خودى خويدا گوناو تاون بى، نه وه ش له فهرمايشتى پيغه مېهردا ﷺ نه وه بنده ي خراو ته سهر، وه كه ده فهرموئ:

{مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَدْعُو بِدَعْوَةٍ لَيْسَ فِيهَا إِنْمٌ، وَلَا قَطِيعَةٌ رَجِمٌ، إِلَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ بِهَا إِحْدَى ثَلَاثٍ: إِمَّا أَنْ يَعْجَلَ لَهُ دَعْوَتُهُ، وَإِمَّا أَنْ يَدْخِرَهَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ، وَإِمَّا أَنْ يَكْفَ عَنْهُ مِنَ السُّوءِ مِثْلَهَا، قَالُوا: إِذَا نُكْثِرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: اللَّهُ أَكْثَرُ} (أخرجه ابن أبي شيبه: ٢٩١٧٠، وأحمد: ١١١٤٩، وعبد بن حميد: ٩٣٧، وأبو يعلى: ١٠١٩، والحاكم: ١٨١٦، وقال: صحيح الإسناد، والبيهقي في شعب الإيمان: ١١٢٨، عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه).

واته: هيچ مسولمانيك نيه كه له خوا پارېته وه، به پارانه وه يه كه گوناو خزمایه تى پچراندى تيدا نه بى، مه گهر خوا به وه پارانه وه يه، يه كييك له سى شتاني ده داتى:

أ- يان پارانه وه كه ي گيراو جيېه جى ده بى.

ب- يان بوى هه لده گيرى بو روژى دوايى.

ج- يان به نه ندازه ي نهو شته ي داواى كردوه، شهرو خراپه ي لى لاده درى، هاوه له كان گوتيان: كه واته: نه ي پيغه مېهرى خوا! تيمه ش زور ده پاريننه وه، فهرموئ: به خششى خوا زياتره له پارانه وه ي تيوه.

(٦)- خهفتان لهو كات و حاله تانه ي، كه پارانه وه يان چاكر تيدا گيرا ده بى، بو وينه: كو تايى دواى نويزه فهرزه كان و، قوولا يى شهو و، له كاتى سه جده بردندا.

ئىنجا پىيويستە چەند ئەدەبىي كىش لە كاتى پارانەو دە پە چاۋ بىر كىن: وەك:

أ- پروو كىر دى قىبلە ئەگەر بۆى بگىونجى.

ب- دەست بەرز كىر دىو.

ج- دووبارە كىر دىو پە پارانەو كەن سى جار، سى جار.

د- ھەندى لە زانايان گوتتويانە: دەست بە دەم و چاۋدا ھىنان لە كۆتايىدا.

دىارە لە قورپان و لە سوننەتى پىغەمبەرىش دا ﷺ جۆرە كاتى پارانەو، زۆر زۆر.

جۆرى سىيەم: زىكرى خوا، لە كاتى خەو ھەلسانەو تەكو كاتى نووستن:

پىغەمبەر ﷺ بۆ ھەموو ھالەتە جۆراۋ جۆرە كەن، جۆرە زىكرى يادى
خاكر دىكى دىارىي كىردەو، بۆ وىنە:

۱- لە كاتى لە خەو ھەلساندا:

{الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا، وَإِلَيْهِ النُّشُورُ} (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۵۹۵۳،
عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ).

واتە: ستايىش بۆ ئەو خاويە كە دواى ئەو ھى مراند بووئى، زىندووئى
كىر دىنەو، ھەر بۆ لای ئەوئىش دەگەرىيىنەو.

۲- لە كاتى بەرەبە ياندا، پىغەمبەر ﷺ ھاوئەلانى فېردە كىرد، دەيفەرموو:

{إِذَا أَصْبَحَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا، وَبِكَ أَمْسَيْنَا، وَبِكَ نَحْيَا، وَبِكَ نَمُوتُ،
وَإِلَيْكَ النُّشُورُ} (أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ: ۵۰۶۸، وَالنَّسَائِيُّ فِي «عَمَلِ الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ»: ۵۶۴،
وَالترمذی: ۳۳۹۱، وابن ماجه: ۳۸۶۸).

واتە: ئەگەر يەك كىكتان بەيانىي كىردەو بە بلى: ئەى خاويە! بە تۆ بەيانىيمان
كىردەو، بە تۆ ئىوارەمان لىداهات و، ھەر بەتۆ دەژىن و، ھەر بە تۆش
دەمرىن و، گەرانەوئەش بەس بۆ لای تۆيە.

۳- کاتیک که مروّف له مآل ده چیتە دەری، پیغمبەر ﷺ دایناوه که بلیین:

{يَسْمِ اللّٰهَ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ} (أخرجه أبو داود: ۵۰۹۵، والنسائي في الكبرى: ۹۹۱۷، وابن السني: ۱۷۷، وابن حبان: ۸۲۲).

واته: به ناوی خوا، پشتم به خوا بهست و، لادان نیه له گوناھو تاوان و، هیز نیه بۆ چاکه، مهگەر به خوا.

۴- ههروهها له کاتی چوون بۆ تارەنگرتن و خو شۆردندا، دەبی بگوتری:

{اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ} (أخرجه البخاري: ۱۴۲، ومسلم: ۳۷۵، وأبو داود: ۴، والترمذي: ۵، والنسائي: ۱۰، وابن ماجه: ۲۹۶، عن أنس رضي الله عنه).

واته: ئەه خوايه! په نات پیدهگرم له شهیتانه نێرو مێهکان.

۵- ههروهها کاتیک که تهواو دەبی، داواي لیبوردن له خوا بکری و بگوتری:

{عَفْرَانْكَ} (أخرجه أحمد: ۶۵۵، وأبو داود: ۳۰، والترمذي: ۷، وابن ماجه: ۳۰۰، والنسائي في «عمل اليوم والليلة»: ۷۹، وابن حبان: ۱۴۴۴، والحاكم: ۱۸۵، من حديث عائشة رضي الله عنها).

۶- ههروهها له کاتی پروکردنه مزگهوتدا، دوعا ههیه، به تایبهت له داواي بانگی بهیانی، پیغمبەر ﷺ دهیفرموو:

{اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ فِيْ قَلْبِيْ نُورًا، وَاجْعَلْ فِيْ لِسَانِيْ نُورًا، وَاجْعَلْ فِيْ سَمْعِيْ نُورًا، وَاجْعَلْ فِيْ بَصَرِيْ نُورًا، وَاجْعَلْ خَلْفِيْ نُورًا، وَأَمَامِيْ نُورًا، وَاجْعَلْ مِنْ فَوْقِيْ نُورًا، وَمِنْ تَحْتِيْ نُورًا، اَللّٰهُمَّ وَأَعْظِمْ لِيْ نُورًا} (أخرجه أبو داود: ۱۳۵۵، وابن خزيمة: ۴۴۸، وغيرهما).

۷- ههروهها له کاتی چوونه نێو مزگهوت و، هاتنهدهرو، بیستنی بانگ و قامهتدا، بۆ وینه: له کاتی چوونه نێو مزگهوتدا، دهیفرموو:

{اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ} (أخرجه مسلم: ۱۶۸۵).

۸- له کاتی هاتنهدهریش دا دهیفرموو:

{اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ} (أخرجه مسلم: ۱۶۸۵).

۹- له کاتی بیستنی (بانگ) دا وەلامی بانگیژ بدریتهوه: (إذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل ما يقول المؤذن إلا في الحيّ علتين فقولوا: لا حول ولا قوة إلا بالله) أخرجه مسلم: ۴۸۳.

۱۰- له کاتی جل و بەرگ داناندا بۆ خو شۆردن، یان بۆ خەوتن، پیڤه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: ئەوهی ده بیته په رده له نیوان چاوی جنده کان و عه وره تی مروڤدا، ئەوه یه که مروڤی مسولمان کاتی پۆشاکى داده نى، بلى:

{بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ} (أخرجه ابن السني في عمل اليوم والليلة: ۲۷۲).

واته: به ناوی ئەو خوايه ی که جگه لهو هيچ په رستراو نين.

۱۱- هه روه ها له کاتی خهوتندا چه ند دوعايه ک دياريبکراون، بۆ هه وونه:

{بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ أَمُوتْ وَأَحْيَا} (أخرجه البخاري: ۵۹۶۵، عن حذيفة رضي الله عنه).

واته: به ناوی تو ئەى خوايه به ناوی تو دهمرم و ده ژيم.

۱۲- له حاله تی بيداربوونه وه ش دا، که مروڤ بيدار ده بیته وه، بلى:

{الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ} (أخرجه البخاري: ۵۹۶۵، عن حذيفة رضي الله عنه).

جوړی چواره م: زیکری دواى نوێزه فه رزه کان:

له فه رمایشته کانی پیڤه مبه ردا ﷺ هاتوه، سوننه ته ئینسان که سلاو ده داته وه له نوێزه فه رزه کان، سى جار ان (أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ) بکات و، له هه ندی فه رمایشتاندا هاتوه (أَلله أَكْبَرُ) بکات، دوايى سى جار ان بلى: (أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ، أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ، أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ) ^(۱).

ئنجا بلى: {اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ} دوايى (۳۳) (سُبْحَانَ اللَّهَ) و (۳۳) (الْحَمْدُ لِلَّهِ) و (۳۳) (أَلله أَكْبَرُ) بکات و، جارى

سهدهمين بلى: {لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ الْمَلِكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} (أخرجه مسلم: ٥٩١، وغيره عن ثوبان رضي الله عنه).

ههروهها بلى:

{اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ، وَشُكْرِكَ، وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ} (أخرجه أحمد: ٢٢١٧٢، وأبو داود: ١٥٢٢، والنسائي في الكبرى: ٩٩٣٧، والحاكم: ١٠١٠، وقال: صحيح الإسناد على شرط الشيخين، وابن حبان: ٢٠٢١ عَنْ مُعَاذٍ رضي الله عنه).

واته: نهى خوايه! ياريدهم بده له سهر ياد كردنت و سواسكردنت و، چاك پهرستنت.

جوړی پېنجه م: زيكړی خوا له سه فهدا:

چ له كاتيك كه له مال ده چيته دهره وه و، نه وانهى مالى به جى ديلى، چ له كاتيكدا كه سوارى نهو نامرازه ده بى كه سه فهدى پى ده كات، بو وينه: واباشه كه سيك كه به سه فهدر ده چى، نه وانهى كه به جيان ده يلى، وهك پيغه مبه ر عليه السلام ده فهدرموى، پيان بلى: {أَسْتَوْدِعُكُمُ اللَّهَ الَّذِي لَا تَضِيعُ وَدَائِعُهُ} (أخرجه ابن ماجه: ٢٨٢٥، والطبراني في «الدعاء» ٨٢٠، وابن السني في عمل اليوم والليلة: ٢٧٢٥٠٤، عن أبي هريرة رضي الله عنه).

واته: ههر كه سيك ويستى به سه فهدر بچى، با بهو كه سانه بلى: كه به جيان ديلى: بهو خوايه تان ده سپيرم كه پيسپيردراوه كاني، نافه وتين.

به لام نه گهر كه سيك كه سيكى بو سه فهدر به ريده كرد، پيغه مبه ر عليه السلام فهدرمويه تي:

{أَسْتَوْدِعُ اللَّهَ دِينَكَ، وَأَمَانَتَكَ، وَخَوَاتِيمَ عَمَلِكَ} (أخرجه أبو داود: ٢٦٠٠، والترمذي: ٣٤٤٣، وقال: حسن صحيح غريب، عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما).

واته: ثاييني توو سپاردهت و سهرجه م كرده وه كانت به خوا ده سپيرم.

له كاتي سواربوونى نامرازي سه فهدا، نه وه بگوتري له سووره تي (الزخرف) دا هاتوه: ﴿سُبْحَنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾﴾ الزخرف.

جوړى شه شه م: يادى خواکردن، له کاتى جهنگ و جهاددا:

پيغهمبر ﷺ بۆ ئه وه ش چەند جوړه زيکړيکى داناون، بۆ وينه: کاتىک که له گهل دوژمندا پرووبه پروو ده بيته وه، سوننه ته ئه وه بلين که پيغهمبر ﷺ ده يفه رموو: {اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ، وَمُجْرِي السَّحَابِ، وَهَازِمَ الْأَحْرَابِ، اهْزِمْهُمْ وَانْصِرْنَا عَلَيْهِمْ} (أخرجه البخاري: ۲۸۰۴، ومسلم: ۱۷۴۲).

واته: ئه ي خوايه! دابه زينهرى کتيب و، روينه رى هه ورو، تیکشکينه رى پيرو تاقمه کان، تيکيان بشکينه و سه رمان بخه.

ئهبو مووساي ئه شعهرى ﷺ ده لى: پيغهمبر ﷺ ته گهر له دوژمنىک ترسابايه، ده يفه رموو: {اللَّهُمَّ إِنَّا نَجْعَلُكَ فِي نُحُورِهِمْ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شُرُورِهِمْ} (أخرجه أبو داود: ۱۵۳۷، والنسائي في «الكبرى»: ۸۶۳۱).

واته: خوايه! ئيمه تويان به گژدا ده که ين و، له خراپه يان و زيانيان په نا به تو ده گرین.

جوړى حه وته م: زيکرى خوا کردن له کاتى خواردن و خواردنه وه دا:

۱- {عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كُنْتُ غُلَامًا فِي حَجَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ فِي الصَّحْفَةِ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا غُلَامُ! سَمِ اللَّهَ، وَكُلْ يَمِينِكَ، وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ، فَمَا زَالَتْ تِلْكَ طِعْمَتِي بَعْدُ} (أخرجه البخاري: ۵۰۶۱، ومسلم: ۲۰۲۲).

واته: عومهرى کوړى ئهبو و سه له مه (خوا ليان پازيبي) ده لى: من گچکه بووم، له ژير چاو ديړي و خزمهت پيغهمبرى خوادا ﷺ بووم، ده ستم له قاپه که ده گيړا (له کاتى خواردندا)، {دياره (بسم الله) شى نه کردوه}، پيغهمبرى خوا ﷺ فه رموو: ئه ي کوړيژگه! ناوى خوا بهينه و، به ده ستي راست بخو و، له پيش خوشته وه بخو، به رده وام دواى ئه وه خواردنى من ئاوايه.

۲- له دايکمان عائشه وه (خوا لى پازيبي) گيړدراوه ته وه: که پيغهمبر ﷺ فه رمويه تى: ته گهر يه کيکتان له بيرى چوو له سه ره تاي خواردنه وه (بسم الله) بکات با هه رکاتىک هاته وه

یادی بلی: {بِسْمِ اللَّهِ أَوَّلُهُ وَآخِرُهُ} (أخرجه أبو داود: ۳۷۶۷، والترمذي: ۱۸۵۸، وقال: حسن صحيح، والحاكم: ۷۰۸۷، وقال: صحيح)، واته: به ناوی خوا له سه ره تای و له کو تاییه وه.

۳- پیغه مبه ر ﷺ فره موویه تی: {إِنَّ اللَّهَ لَيَرْضَى عَنِ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الْأَكْلَةَ، فَيَحْمَدَهُ عَلَيْهَا، أَوْ يَشْرَبَ الشَّرْبَةَ، فَيَحْمَدَهُ عَلَيْهَا} (أخرجه أحمد: ۱۱۹۹۲، ومسلم: ۲۷۳۴، والترمذي: ۱۸۱۶) وَقَالَ: حسن، عن أنس رضي الله عنه.

واته: خوا به وه نده له به نده که ی پازی ده بی، که خوار دنی که ده خوات، ستایشی خوی له سه ر بکات و، کاتی خوار دنه وه ده خواته وه، ستایشی خوی له سه ر بکات.

جوړی هه شته م: له حاله ته جیا کاند:

۱- بو وینه: به نیان و تیواران، به پاکگرتن و ستایشکردنی خوا رابگه یه نری، که له چه ند شوینی کی قورئاندا هاتوه: ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا﴾ طه، ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعِشِيِّ وَالْإِبْكَرِ﴾ غافر.

۲- هه روه ها له کاتی خه م و خه فته و گرفتاریدا، پیغه مبه ر ﷺ دیناوه که جوړه زیکی بخوینری، بو وینه:

{لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ، وَرَبُّ الْأَرْضِ، وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ} (أخرجه البخاري: ۶۳۴۶، ومسلم: ۲۷۳۰، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا).

۳- له کاتی به لاو ناره حه تی و تافیکردنه وه دا، وه که له ئومو سه له مه خوا لپی پازی دایکی پروادارانه وه هاتوه، که سوننه ته بلی: {إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، اللَّهُمَّ أَجْرُنِي فِي مَصِيبَتِي، وَأَخْلِفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا} (أخرجه مسلم: ۹۱۸، وابن ماجه: ۱۵۹۸).

واته: ئیمه هه ر هی خواین و، هه موومان بو لای خوا ده که ریینه وه، خویه! له و به لایه مدا پاداشتم بده وه و، له وه ی که لیوه ت گرتم، چاکترم پی به خشه.

۴- له کاتی قهرزداریی و قهرز پینه‌درانه‌وه‌دا، بگوتری: {اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ، وَأَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ} (أخرجه الترمذي: ۳۵۶۳، وَحَسَنَهُ الْأَلْبَانِي).

۵- له کاتی خوتخوته و دنده‌دانی شه‌یتاندا، بگوتری: {أعوذ بالله من الشيطان الرجيم} متفق عليه.

۶- له کاتی مه‌ترسی هه‌بوون له شه‌یتان و، له چرو جانه‌وه‌رو چاوی پیسدا، بگوتری: {أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ} (أخرجه البخاري: ۳۱۹۱).

۷- له کاتی سه‌ردان و هه‌وآل پرسینی نه‌خوشدا: {لَا بَأْسَ، طَهُورٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ}، (أخرجه البخاري: ۵۶۵۶، عن ابن عباس رضي الله عنهما)، یان به هه‌ر جوړیک دلی خوشبکری و دوعای بو بکری.

جوړی نۆیه‌م: چه‌ند زیکرکی گه‌وره‌و گرنگ:

۱- پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموی: {أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ الْحَمْدُ لِلَّهِ} (أخرجه الترمذي: ۳۳۸۳، وقال: حسن غريب، وابن ماجه: ۳۸۰۰، وابن حبان: ۸۴۶، والحاكم: ۱۸۳۴، وقال: صحيح، عن جابر بن عبد الله)، واته: گه‌وره‌ترین جوړی زیکر بریتیه: له گوتنی: بیجگه له خوا هیچ په‌رستراویک نیه‌و، باشتین پارانه‌وه‌ش بریتیه: له ستایش کردنی خوا.

۲- هه‌روه‌ها پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموی: {أَفْضَلُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ} (أخرجه مالك: ۵۰۰، والترمذي: ۳۵۸۵، وقال: حسن غريب، قَالَ الْأَلْبَانِي: حسن)، واته: چاکترین شتیک که من و پیغه‌مبه‌رانی پیش من گوتوومانه بریتیه: له گوتنی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ)، بیجگه له خوا هیچ په‌رستراویک نیه‌و، تاکه‌و هیچ هاوبه‌شی نین.

۳- یه‌کیکی دیکه له زیکره گه‌وره‌و گرنگه‌کان ته‌وه‌یه، که پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموی:

{سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ، أَنْ يَقُولَ الْعَبْدُ: اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي، وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوءُ لَكَ بِذُنُوبِي، فَاغْفِرْ لِي؛ فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ} (۱).

(۱) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۶۳۰۶، وليس عنده لفظ: «العبد» وإن كان عند غيره، وزاد: «من قالها من

که من له کتییی پَیگای صالح بوون و به رهو خوا چووندا، ئەم زیکرەم له ده (۱۰) پرگەدا شیکردۆتەوه:

واته: گهواره سهروه‌ری داوای لی‌بوردن کردن له خوا، ئەوه‌یه که به‌نده بلی:

ئە‌ی‌ خ‌وا‌یه! تۆ په‌روه‌ردگاری، جگه له تۆ هیچ په‌ستراویک نیه، دروستت کردووم و منیش به‌نده‌تم و، من هه‌تا له توانام‌دایه هه‌ر له‌سه‌ر په‌یمان و به‌لێنی تۆم، له چنگ خراپه‌ی ئەوه که کردوومه، په‌نات بۆ دێتم، دان به چاکه‌ی تۆدا دێتم له‌سه‌ر خۆم و، پێ له گونا‌هه‌کانم ده‌نێم، ده‌جا لێم ببووره، بێگومان جگه له تۆ هیچ که‌س له گونا‌هان نابوو‌ری.

جو‌ری ده‌یه‌م و کو‌تایی: سه‌لات و سه‌لام ناردن بۆ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ:

که دیاره سه‌لات و سه‌لام ناردن بۆ پێغه‌مبه‌ری خاته‌م مو‌حه‌مه‌د ﷺ، وێ‌رای جیبه‌جی کردنی به‌شیک له ئە‌رکی سه‌رشان به‌رانبه‌ر به‌ پێغه‌مبه‌ری کو‌تایی پا‌ه‌رو پێشه‌وامان، جو‌ریکیشه له جو‌ره‌ گرنگه‌کانی یادی خواکردن، وه‌ک خوا ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (٥٦) الاحزاب، واته: خواو فریشته‌کانی سه‌لاوات له‌سه‌ر پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌ده‌ن، ئە‌ی ئە‌وانه‌ی پرواتان هێناوه، سه‌لاواتی له‌سه‌ر بده‌ن و سه‌لامی بۆ بنێرن.

پێغه‌مبه‌ریش ﷺ ده‌فه‌رمو‌ی: {مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا} (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ٨٨٦٩، وَمُسْلِمٌ: ٤٠٨ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ).

هه‌ر که‌سیک یه‌ک سه‌لاواتم له‌سه‌ر بدات، خوا به‌و سه‌لاته ده‌ سه‌لاواتی لێ ده‌دات.

خوای په‌روه‌ردگاریش ده‌فه‌رمو‌ی: ئە‌گه‌ر سه‌لاوات له‌سه‌ر ئێ‌وه بده‌م، ده‌بێته ه‌و‌ی ئە‌وه که له تاریکاییان ده‌رتان بێنم، وه‌ک له سووره‌تی (الاحزاب) دا خوا ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا﴾ (٤١) وَسَيَحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

النهار، موقناً بها، فمات من يومه قبل أن يمسي، فهو من أهل الجنة، ومن قالها من الليل، وهو موقن بها، فمات قبل أن يصبح، فهو من أهل الجنة»، و«أبوء»: أعترف.

﴿٤٢﴾ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾ الأحزاب.

واته: ئەهێ ئەوانە ی برۆاتان هێناوه! زۆر یادی خوا بکەن و، بە پاکی بگرن بە یانیان و ئیواران، خوا ئەو کەسە یە کە خۆی و فریشتەکانی صەلاتتان بۆ دەنێرن، تاکو لە تاریکییان بەرەو پرووناکیی دەرتان بێنێ و، خوا میهره‌بانە به‌رانبەر به‌ برۆاداران، کەواته: لە ئەنجامی صەلاواتدانی ئێمە لە پیڤه‌مبەر ﷺ و لە سەلام ناردنماندا بۆی، خواو فریشتەکانی صەلاواتمان لێ دەدەن، لە ئەنجامی صەلاوەت لێدانی خواو فریشتەکانیشیدا لە ئێمە، لە تاریکییان دێنەدەر بەرەو روشنایی.

(E) - چۆن زیكری خوا بکەین:

ئەگەر سەرنج لە ئایەتەکانی کتییی خوا بەدەین و، سەرنجی دەقەکانی پێیازی پیڤه‌مبەری پیشەوا بەدەین ﷺ، بۆمان دەردەکەوێ، کە یادی خواکردن، کە عەبدوللای کۆری عەبباس (خوا لێیان رازی بێ) گوتووێهتی: گشتگیرە بۆ هەموو حالەتە جوړا و جوړەکانی مەرۆف، هەروەها دایکمان عایشە (خوا لێی پازیبێ)، لە بارە ی یادکردنی پیڤه‌مبەرەو بۆ خوا ﷺ، گوتووێهتی: {كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَذْكُرُ اللَّهَ عَلَى كُلِّ أَحْيَانِهِ} (أَخْرَجَهُ مُسْلِم: ٣٧٣، عَن عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا)، واته: پیڤه‌مبەر ﷺ لە هەموو حالەتەکاندا یادی خوا ی دەکرد.

له نۆره كۆمهله ئایهتیهكان له كهلانلێن
say in touch on social media
دەن مەمەن عەر موافق التواصل لادئامەلە

هەڵبەڵێن: www.alibapir.com

English - عربي - گۆردی

هەڵبەڵێن: www.alibapir.com

English - عربي - گۆردی

Alibapir

Available on the Google Play

Download on the App Store

Alibapir

Available on the Google Play

Download on the App Store

ئىمە لە چوار ڤووەوە

باسى چۆنەتیی یادی خواکردن دەکەین

(۱) - لە ڤووی قیافەى جەستەییەو:

بێگومان ئینسان لە ڤووی قیافەى جەستەییەو، لە هیچ کاتیکدا لە سى شیو بەدەر نیە: ڤاوەستان، دانىشتن، ڤاکشان و پالکەوتن، ئنجا خوا ﷻ لە ھەر سى حالەتەکەدا، فەرمانى پیکردووين کە یادی بکەین، بۆ وینە:

أ- لە سوورەتى (النساء) دا: ﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ﴾ (۱۳) واتە: ھەر کاتیک نوێژتان تەواوکرد، یادی خوا بکەن، بە پێوەو، بە دانىشتنەو، لەسەر تەنیشتەكانتان.

ب- لە سوورەتى: (آل عمران) یشدا، بە ھەمان شیو، خوا دەفەرموى: ﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ﴾ (۱۱) واتە: ئەوانەى بە پێوەو بە دانىشتنەو، بە ڤاکشانەو، یادی خوا دەکەن، بە ڤاکشانەو وەش جارى وا ھەيە لەسەر تەنیشتى چەپ یان راست، یاخود لەسەر پشت بە ھەر شیوہیەك لە شیوہكان.

(۲) - لە ڤووی دەرڤستن و دەرئەڤستنەو:

ئینسان لەو ڤووەوەش دوو حالەتى ھەن: یان بە ئاشکرا یادی خوا دەکات (ذِکْرُ اللَّهِ عَلَانِيَةً)، یاخود بە پەنھانیى (ذِکْرُ اللَّهِ سِرًّا).

دیارە لەو ڤووەوە ئینسان حالەتێكى دیکەى سییەمى نیە، یان دەنگ ھەلدەبێت، یاخود دەنگ کپ دەکات، جا ھەم دەنگ ھەلبرینەکە، ھەم دەنگ کپ کردنەکەش، ئەویش پلە پلە، وەك لەم فەرموودەیدەدا ھاتوہ:

{عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي، وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرَنِي، فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ، ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي، وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَالٍ، ذَكَرْتُهُ فِي مَالٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ} (أخرجه مسلم: ۲۶۷۵، والترمذي: ۲۳۸۸، وقال: حسن صحيح).

واته: ئەبوو ھورەیرە ر.ھ. دەلى: پىغەمبەرى خوا ﷺ ھەرمووی: خواى بەرز دەھەرمووی: من بە پىی بو چوونى بەندەكەمم، لە بارەمەو، من ھەر لەگەلیدام، ھەتا یادم بکات، ئنجا ئەگەر لە دلى خویدا (بە پەنھانیى) یادم بکات، منیش لە لای خۆمەو ە یادى دەكەم و، ئەگەر لە نىو كۆمەلێكدا (بە ئاشکرا)، یادم بکات، منیش لە نىو كۆمەلێكى باشتەر لەو ەى ئەودا، یادى دەكەم.

(۳)- لە رووی دەنگەو:

دیسان ئینسان لە سى حالەتان بەولا نیە، یان دەنگ بەرزکردنەو، یان دەنگ كپ کردن و نزمکردن، یاخود میانجیى، واته: نە زۆر دەنگ ھەلھێنان، نە زۆر دەنگ بەرزکردن، ئەو ەى پششیان لە بارەى ئاشکراو پەنھانەو بوو بە گشتیى، بەلام ئەمەیان لە رووی دەنگەو ە، یان زۆر بەرز دەكری، یان كپ دەكری، یاخود لەو نىو ەپاستە دا ە.

لەو بارەشەو ە خواو ﷻ پىغەمبەر ﷺ ھەرمانیان پىکردوون و، پىنمایان کردوین، كە بە ھەر سىك جوړەكان، یادى خوا بكەین، بو وینە:

أ- یادى خواکردن بە دەنگى نزم:

یەك: خوا ﷻ لە سووړەتى (الأعراف) دا دەھەرمووی: ﴿وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ﴾، واته: لەبەر خۆتەو بە لالانەو ە گەردنكەچى و ترس و بیمەو ە و، بەبى دەنگ بەرزکردنەو، یادى پەروەردگارت بكە.

دوو: ھەرودھا لە سوورەتی (الأعراف)دا: ﴿أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ واتە: بە کڕووزانەوھو بە پەنھانی، لە پەرودەدگارتان وەپارێن، بێگومان ئەو (خوا) سنوور شکێتانی خۆش ناوێن.

ب- یادی خوا کردن دەنگیکی میانجیی:

خوا ﷻ لە سوورەتی (الإسراء)دا، ڤەرموو یەتی: ﴿قُلْ أَدْعُوا اللَّهَ أَوْ أَدْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا﴾ واتە: بلی: لە خوا، یان لە ڤەحمان ڤارێنەو، بە ھەر ناویک بانگی بکەن، خوا خاوەنی ناو ھەرە چاکەکانە و، ڤارانەوھە بە ناو بە دەنگی بەرزو، نە بە دەنگی کپ بێ و، لە ئێوانیاندا ڤیەک بدۆزەو.

بە تەئکید مەبەست لێرەدا کە دەڤەرموی: ﴿وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ﴾ (الإسراء، صَلَاةً) لێرەدا مەبەست ڤارانەوھە، چونکە ھەم لە ئەسڵدا (صَلَاةً) بە مانای ڤارانەوھە، دوا یی لە زاراوی شەرعدا، بۆ نوێژیش خاواراوەتەو، ھەم سیاقی ئایەتە کەش ئەو دەگە یەنێ.

ج- یاد کردنی خوا بە دەنگی بەرز:

ھەندیک لە زانایان یاخود ھەندیک کەس پێیان وایە، کە زیکرکردن بە دەنگی بەرز دروست نیەو بیدعەتە! بەلام لە راستیدا وانیە، وەک لە دەڤەکانی سوننەتدا ڤەردەکەوێ و، پێغەمبەری خوا ﷺ بە ھەر سێک شیوەکانی دەنگ نزم و ناوەنجیی و بەرز، یادی خوا ی کردو.

(النووي) لە کتیی (الأذکار)دا^(۱) دەلی:

{جَاءَتْ آثَارُ بِفَضِيلَةٍ رَفَعَ الصَّوْتُ بِالْقُرْآنِ، وَأَثَارُ بِفَضِيلَةِ الْإِسْرَارِ؛ قَالَ الْعُلَمَاءُ: وَالْجَمْعُ بَيْنَهُمَا أَنَّ الْإِسْرَارَ أَبْعَدُ مِنَ الرَّيَاءِ، فَهُوَ أَفْضَلُ فِي حَقِّ مَنْ يَخَافُ ذَلِكَ، فَإِنْ لَمْ يَخَفِ الرَّيَاءَ، فَالْجَهْرُ أَفْضَلُ، بِشَرْطِ أَلَّا يُؤْذِيَ غَيْرَهُ مِنْ مُصَلٍّ، أَوْ نَائِمٍ، أَوْ غَيْرِهِمَا}.

(۱) لاپەرە: ۳۱۱، چاپی یەکەم، سالی: ۱۹۸۳.

واتە: چەند شوئەوارىك هاتوون كە دەنگ بەرزكردنەو بە قورئان بە چاكتر دادەئىن، هەندىكىشان دەنگ نزمكردنەو بە باشتەر دادەئىن، زانايان گوتوويانە: ئەو دەقانه بەو كۆدەكرىنەو كە بگوترى: كەسك لە ربابازى بترسى، دەنگ نزمكردنەو كەى چاكتر، بەلام كەسك ئەو ترسەى نەبى، دەنگ بەرزكردنەو بەى بو باشتەر، بە مەرجىك ئازارى جگە لە خوئ نەدات، لە نوئزكەرو خەوتوو هەى دىكەش.

عەبدوللای كورى عەبباس (خوا لىيان رازىبى)، ئەم دەقە لەو بارەو دەئىت، كە پىغەمبەر ﷺ لە كاتى پارانەو، كە جوړىكە لە جوړەكانى يادى خوا كردن لە جەنگى بەدردا، دەنگى بەرزكردو، دەلى:

{قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي قُبَّةٍ: أَللَّهُمَّ أَنْشُذْكَ عَهْدَكَ وَوَعْدَكَ، اللَّهُمَّ إِنْ شِئْتَ لَمْ تُعَبِّدْ بَعْدَ الْيَوْمِ أَبَدًا، فَأَخَذَ أَبُو بَكْرٍ بِيَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَقَالَ حَسْبُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَدْ أَلْحَحْتَ عَلَيَّ رَبُّكَ} (أخرجه البخاري: ۳۹۵۳).

{وَفِي لَفْظِ مُسْلِمٍ، فَاسْتَقْبَلَ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ الْقِبْلَةَ، ثُمَّ مَدَّ يَدَيْهِ، فَجَعَلَ يَهْتِفُ بِرَبِّهِ: اللَّهُمَّ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي} (أخرجه مسلم: ۴۶۸۷).

واتە: پىغەمبەر ﷺ لە كاتىكدا كە لە چادەرەكەيدا بوو فەرمووى: ئەى خوايە! من پەيمان و بەئىنەكەتت لى داوا دەكەم، ئەى خوايە! ئەگەر بتەوى ئەم كۆمەلە مسولمانە بفتەوتىنى لەمپۆ بەدواو ناپەستى، ئنجا ئەبوو بەكر خوا لى رازىبى دەستى پىغەمبەرى ﷺ گرت، گوئى: ئەى پىغەمبەرى خوا! بەستە ﷺ، چونكە زۆر داكوئىت لە پەروەردگارت كرد.

لە رىوايەتى موسلىمدا: پىغەمبەرى خوا ﷺ پرويكرە قىبلە، پاشان دەستەكانى بەرەو ئاسمان درىژكردن و، بە دەنگى بەرز هاواری دەكرە پەروەردگارى و دەيفەرموو: ئەى خوايە! ئەو بەئىت پىدام بۆم جىبەجى بكە.

(النووي) گوتوويهتى: {قُلْتُ: يَهْتِفُ بِفَتْحِ أَوَّلِهِ وَكَسْرِ ثَالِثِهِ وَمَعْنَاهُ: يَرْفَعُ صَوْتَهُ بِالْدُعَاءِ، وَاتە: دەنگى لە پارانەو كەى دا بەرز دەكرەو.

هه‌روه‌ها له زیکری دواى نوپژه‌کندا، ئەم فەرمووده‌یه هاتوه:

{أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ كَانَ يَهْتَلُ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ يَقُولُ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، لَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، لَهُ النُّعْمَةُ وَلَهُ الْفَضْلُ، وَلَهُ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ»، ثُمَّ يَقُولُ ابْنُ الزُّبَيْرِ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَهْتَلُ بِهِنَّ دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ} (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ٥٩٤).

واته: عه‌بدو‌ل‌لای کوری زوبه‌یر (خوا لییان رازیی)، ده‌نگی به‌رز ده‌کرده‌وه
دوای هه‌ر نوێژێکی فه‌رز، به‌م وشانه، ده‌ی‌گوت: بی‌ج‌گه‌ له‌ خوا هیچ په‌رستراو نین،
تا‌که‌و هیچ هاوه‌لی نین، حوکم‌رانیی هه‌ر هی‌ ئه‌وه‌ و، ستایش هه‌ر شایسته‌ی
ئه‌وه‌، ئه‌و له‌سه‌ر هه‌موو شتێک به‌ توانایه‌، لادان نیه‌ له‌ گونا‌هو، هی‌ز نیه‌ بو
چاکه‌، مه‌گه‌ر به‌ مو‌ل‌ه‌ق خوا، ج‌گه‌ له‌و نا‌په‌رستین، هه‌ر ئه‌و خاوه‌نی چاکه‌یه‌،
هه‌ر ئه‌و خاوه‌نی به‌خش‌شه‌ و، هه‌ر ئه‌و شایسته‌ی مه‌دح و پێه‌ل‌گوتنی چاکه‌،
ج‌گه‌ له‌و هیچ په‌رستراو نین، گه‌ردن که‌چی خۆمان بو‌وی ساغ ده‌که‌ینه‌وه‌،
هه‌رچه‌نده‌ بی‌پروایه‌کان پێیان ناخۆش بێت، پاشان ده‌ی‌گوت: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ
ده‌نگی به‌رز ده‌کرده‌وه‌، دوای هه‌ر نوێژێکی فه‌رز، به‌م وشانه.

وشه‌ی (يُهَلِّل) واته: ده‌نگی به‌رز ده‌کرده‌وه، ده‌نگی هه‌لده‌هینا.

ههروه‌ها بوخاریی و موسلیم له عه‌بدوڵلای کورپی عه‌بباسه‌وه (خوا لییان پازییی)، گێڕاویانه‌ته‌وه، گوته‌ویه‌تی: {مَا كُنَّا نَعْرِفُ انْقِضَاءَ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا بِالتَّكْبِيرِ} (أخرجه البخاري: ٨٠٥، ومسلم: ١٣٤٥، واللفظ لمسلم)، واته‌: به‌وه ده‌مانزانی پی‌خه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ نوێژ بوته‌وه که (الله اکبر)ی ده‌کرد به‌ ده‌نگی به‌رز.

هه‌روه‌ها بوخاریی له جابیری کۆری عه‌بدوللّاهه (خوا لێیان پازیبی)، گووویه‌تی: {كُنَّا إِذَا صَعَدْنَا كَرْنَا، وَإِذَا نَزَلْنَا سَخْنَا} (أُخْرِجَهُ الْبَخَارِي: ٢٩٩٣).

واتە: ئیمە لە سەفەر لە گەڵ پیغەمبەر ﷺ دابووین، کاتیک کە بەرز دەبووینەو لە بەرزاییەك (الله أكبر) مان دەکردو، کە نزم دەبووینەو (سبحان الله) مان دەکرد.

کەواتە: هەر سێ حالەتەکان هەن، بەلام بە تەئکید حالەتی پەنھان، زیاتر جەختی لەسەر کراوەتەو، بەلام لە هەندێ حالەتی جیاوازیشتا، کە پێویست بکات، دەنگ هەڵتانیش پەوایە، هەروەك لەو نێوانەشتا، نە زۆر دەنگ هەڵینی و نە دەنگیش زۆر کپ بکە، ئەویش هەر هەیه.

(ع) - لە رووی تەنھایی و تیکەلییەو:

لەو پروووەش مرووف دوو حالەتی هەن: یان بە تەنیا (علی انفراد)، یاخود تیکەلە (حالة الاختلاط والاجتماع).

ئنجای ديسان لە هەردوو حالەتی بە تەنیا بوونی مرووف و، لەگەڵ خەلکدا بوون دا، ديسان فەرمان بە یادی خوا کراوە، جاری لە حالەتی تەنیا بوون، کە وەك گوتم حالەتی ئەسلی و بنچینە یادی خوا کردنە، بەلام جاری وا هەیه کە بە کۆمەلەش دەگونجی یادی خوا بکری، وەك لەم فەرماشتە ی پیغەمبەرەو ﷺ دیارە:

{إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً يَطُوفُونَ فِي الطُّرُقِ، يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذُّكْرِ، فَإِنْ وَجَدُوا قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ، تَنَادَوْا: هَلُمُّوا إِلَى حَاجَتِكُمْ قَالَ: فَيُخَفُّونَهُمْ بِأَجْنِحَتِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا} (آخرجه أحمد: ۸۹۶۰، والبخاري: ۶۰۴۵، ومسلم: ۲۶۸۹، وابن حبان: ۸۵۶، عن أبي هريرة رضي الله عنه).

واتە: خوا چەند فریشتەیهکی هەن، (کە لە نووسینی کردەوێ کانی خەلکی زێدەن، جگە لەوێ کە تەرخانی کردوون بۆ نووسین و تۆمارکردنی کردەوێ کانی مرووفان)، ئنجای بەرێ و باناندا دەگەرێن و لە ئەهلی زیکر دەخەفێن، هەر کاتیک کۆمەلێکیان دۆزینەو کە یادی خوا بەرز دەکەن، یەكسەر بانگی یەكدی

دەكەن، وەرن بۆ ئەوێ لێ دەگەران، فەرمووی: بە ئالەکانیان دەوریان دەدەن، هەتا سنووری ئاسمانی نیزیك (ئاسمانی یەكەم).

هەر وەها لەو بارەوێ ئەم دەقە سوننەتیش هاتو:

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ عَلَى حَلْقَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: مَا أَجْلَسَكُمْ؟ قَالُوا: جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّهَ وَنَحْمَدُهُ، عَلَى مَا هَدَانَا لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ بِهِ عَلَيْنَا، قَالَ: أَلَيْهِ مَا أَجْلَسَكُمْ إِلَّا ذَاكَ؟ قَالُوا: وَاللَّهِ مَا أَجْلَسَنَا إِلَّا ذَاكَ، قَالَ: أَمَا إِنِّي لَمْ أَستَخْلِفْكُمْ تَهْمَةً لَكُمْ، وَلَكِنَّهُ أَتَانِي جَبْرِيلُ فَأَخْبَرَنِي أَنَّ اللَّهَ يُبَاهِي بِكُمْ الْمَلَائِكَةَ { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ۱۶۸۸۱، ومسلم: ۲۷۰۱، واللفظ له، والترمذي: ۳۳۷۹، وقال: حسن غريب، والنسائي ۵۴۲۶، وابن حبان: ۸۱۳ }.

واتە: پێغەمبەر ﷺ کە بە لای کۆمەڵیکدا ڕابرد کە کۆبوو بوونەو، فەرمووی: بۆچی دانیشتون و کۆبوونەتەو؟ گوتیان: دانیشتووین یادی خوای بەرز دەکەین و ستایشی دەکەین، کە ڕێ ڕوونی کردووین بۆ ئیسلام و، بە هۆی ئەوێ منەت و چاکەیی خستۆتە سەرمان، فەرمووی: تووخوا بەس بۆ ئەو کۆبوونەتەو؟ گوتیان: بە خوا بەس بۆ ئەو دانیشتووین، فەرمووی: بزانی لەبەر بێ متمانەیی پێتان سویندم نەدان، بەلام جیڕیل هاتە لام و هەوایی دامی، کە خوای بە پیت و پێز و بەرز، شانازییان پێوە دەکات بەسەر فریشتەکانەو.

۵- بەرهەمی زیكری خواکردن:

تایا ئەگەر بەو جوړەیی کە باسکرا، بە هەموو جوړو شیوازه‌کان و، لە هەموو حالەتەکاندا یادی خوامان کرد، بەرهەمی ئەوێ چیه و چیمان دەست دەکەوێ؟
تێمە لە هەشت بڕگان دا، پوخته‌یه‌کی بەرهەمه‌کانی یادی خوا کردن دەخه‌ینه‌روو، بەلام زۆر به‌گوشراوی:

(۱) - بهرهمی یادی خوا، له بواری په یوه نندی له گه ل خوادا:

بیگومان یادی خوا، له لایه ن مروّفه وه، ده بېته هوّی نه وه که خوا لّی پازیبی و، یادی بکات، چونکه خوا ده فهرموّی: ههر که سیّک یادم بکات یادی ده که م: ﴿فَاذْكُرُونِي اَذْكُرْكُمْ وَاَشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ﴾ البقرة، واته: یادم بکه ن، یادتان ده که م، بیگومانیش کاتّی خوا به نده کانی خوّی یاد بکات، مانای وایه ناگای لّیان ده بی و، سه پرهرشتیان ده کات و ده یانپاریزی و، راسته پّیان ده کات.

هه روه ها خوا به هوّی یادکردنی به نده وه بو خوا، له مروّف پازی ده بی و، دیاره پازیبکردنی خوا ﷺ و، پازیبوونی خواش، گه وره ترین ئامانجه له ژياندا، وه ک خوا ﷺ ده فهرموّی: ﴿وَرِضْوَنٌ مِّنَ اللَّهِ اَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ التوبة، واته: پازیبوونیک له خواوه، گه وره تره، یانی: گه وره تره له به هه شتیش و، له ههر شتیک که به زهینی مروّفا دیت، ئنجا له نه نجامی یادکردنی خوا دایه، که خوا ﷺ له مروّف پازی ده بی و یادی ده کات.

(۲) - بهرهمی یادی خوا، له بواری په یوه نندی له گه ل پیغه مبه ردا ﷺ و له گه ل فریشته کاند:

بیگومان خوّشویستنی پیغه مبه ری خوا ﷺ و شوینکه وتنی، له سه ر هه موو مسوّلمانیک فهرزه و، خوا ﷺ کردوویه تی به به لگه و نیشانه ی پروا پّبوون و خوّشویستنی خویشی، وه ک ده فهرموّی: ﴿قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ آل عمران.

خوا به پیغه مبه ر ده فهرموّی ﷺ: تو پّیان بفهرموو: نه گه ر ئیوه خواتان خوّش ده وی، شوینم بکه ون، خواش خوّشی ده وین و، له گونا هه کانتان ده تانبووری و، خوا لّیبورده ی میهره بانه.

ئنجا نه گه ر ئینسان نه و ویردانه و نه و زیکرانه بخوینیت، که پیغه مبه ری خوا ﷺ له حاله ته جوّرا و جوّره کاند فهرموونی و دیارییکردوون، نه وه دیاره شوین

پېغەمبەر ﷺ كە وتوۋە، ماناي وايە ھەمىشە پېغەمبەرى خىۋاي ﷺ لەبەرچاۋە، لەبەر چاۋى عەقلى و دلىھتى، ئەوھش دەبىتە ھۆى ئەوھ كە پەيوەندىي لەگەل پېغەمبەردا ﷺ گەرم و گور بىت و، پتەو و دامەزراو بى.

(۳) - لە سۆنگەى يادى خوا كەرنەو، مروڤ دەبىتە ھاودەم و ھاوپازو دۆستى فرىشتە پاكەكانى خوا:

وہك خىۋاي پەروەردگار دەفەر موۋى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَائُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا نَشْتَهَى أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ ﴿٣١﴾ تَزُولُ مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴿٣٢﴾﴾ فصلت.

واتە: بىگومان ئەوانەى دەلین: پەروەردگارمان خوايە، پاشان پراوہ ستا و دەبن لەسەر ئەو، فرىشتەكان دادەبەزنىە لاىان و پىيان دەلین: مەترسن و پەژارەتان نەبى و، موژدەتان لىبى بەو بەھەشتەى كە بەلێنتان پىدەدرا، ئىمە دۆستانىن لە ژيانى دنياو لە دواوژىشدا.

كەواتە: بە ھۆى يادى خواو، ئىنسان لەگەل فرىشتە پاك و چاكەكاندا دەبىتە ھاودەم و ھاوپازو، ئەوان لىي نىزىك دەبن، چونكە فرىشتەكان دۆستى پلەيەكى خىۋاي پەروەردگارن: ﴿لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾﴾ التحريم، واتە: ھەرچى خوا فەرمانيان پى بكات، سەرىپچى ناكەن و، ھەرچى فەرمانيان پىبكرى، جىيە جىي دەكەن، فرىشتەكان خوا وای خولقاندوون وەك چۆن ئاسن بەلای موگناتىسدا دەكشى، فرىشتەكانىش بە لای دۆستانى خوادا و، بەلای ئەوانەدا دەچن كە بۆ خوا صولحاو، ديارە يادى خوا كەرنىش، وا لە مروڤ دەكات زياتر لە خوا نىزىك بى و، بۆ خوا صولحاو بى و، بە ھۆى يادى خواو، فرىشتەكان زياتر لە مروڤ نىزىك دەبنەو.

(٤) - له بواری فەرمانبهری و گوڤرایه ئییدا:

أ- یه کهمین بهرهمی یادی خوا، له بواری فەرمانبهری خوا، ئهوهیه که یادی خوا دهبیته هوێ چاکه بو نووسران و، خراپه لی لابران و، پله بو بهرزکرانهوه، وهک له فەرمايشته کانداهاتهوه:

{عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ، كَانَتْ لَهُ عِدَّةٌ عَشْرٍ رِقَابٍ، وَكُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ، وَمُحِيتَ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ، وَكَانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يُمِيتَ، وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ، إِلَّا أَحَدٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ} (أخرجه البخاري: ٣١١٩، ومسلم: ٢٦٩١).

واته: ههر که سیک پوژئی سه د جار بلی: (لا إله إلا الله، وحده لا شريك له، له الملك، وله الحمد وهو على كل شيء قدير)، ئهوه بوێ به بارتهقای پاداشتی ئازادکردنی ده (١٠) کۆیله دادهنری و، سه د (١٠٠) چاکه ی بو دهنوسری و، سه د (١٠٠) خراپه ی لی دهنوسریتهوه و، لهو پوژهدا ههتا ئیواره بوێ دهبیته پهنا و پاریزهر له شهیتان، ....

ب- دووهمین بهرهمی یادی خوا، له بواری فەرمانبهری دا، ئهوهیه که خاوه نه که ی له گوناھو تاوان ده پاریزری، وهک خوا ده فهرموێ: {إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ} (٢٠١) الأعراف، واته: به دلنایای ئهوانه ی که پاریزکاری ده کهن، ههر کاتیک خوتخوتهیه کی شهیتانیان گهیشتی، خویان دیتهوه یادو یه کسه ر دهبینن (و شهیتان ناتوانی قیلیان لی بکات و له خشتهیان بهری).

ج- سییهمین بهرهمی یادی خوا، له بواری فەرمانبهری دا ئهوهیه که یادی خواکردن جیگای زور له کردهوه چاکه کان دهگریتهوه، بهلام هیچیان که لینی وی پرناکه نهوه، وهک لهم فەرمايشته دایاره:

{عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ أَبْوَابَ الْخَيْرِ كَثِيرَةٌ، وَلَا اسْتَطِيعُ الْقِيَامَ بِكُلِّهَا، فَأَخْبَرَنِي بِعَمَلٍ أَتَشَبُّثُ بِهِ، وَلَا تُكْثِرُ عَلَيَّ فَأَنْسَى، قَالَ: لَا يَزَالُ

لِسَانَكَ رَطْبًا يَذْكُرُ اللَّهَ تَعَالَى، (أخرجه أحمد: ۱۷۷۱۶، والترمذي: ۳۳۷۵، وابن ماجه: ۳۷۹۳، وابن حبان: ۸۱۴، والحاكم: ۱۸۲۲، وقال: صحيح الإسناد).

واته: پیاوړیک گوټی: ټه ی پیغهمبه ری خوا! ده رگا کانی چاکه زوړن و، ناتوانم هه مووان جیبه جی بکه م، تنجا کرده وه یه کم پی بلی ده ستی پیوه ده گرم، به لام با زوړ نه بی له بیرم بچی، فهرمووی: با به رده وام زارت به یادی خوی به رز ته پرو پاراو بی.

که واته: به رده وام زمان ته پر بوون و زمان پارا و بوون به یادی خوا، که لینی زوړ له کرده وه کانی دیکه پر ده کاته وه.

هه روه ها له و فهرمووده یه شدا که بوخاری و موسلیم له (أبو هريرة) هوه هیناویانه، که هه ژاره کوچکه ره کان پوژیک ده چنه خزمه ت پیغهمبه ر ﷺ و سکا لای ټه وه ی له لا ده کهن، که خاوه ن مال و سامانه کان پله به رزه کانی به هه شت بو خویان قورخ ده کهن، به هو ی ټه وه وه که مال و سامانی خویان ده به خشن، چونکه ویرای نویزو پوژوو، که هه ژارو ده ولهمه ند تیاندا به شدارن، ټه وان مال و سامانی شیان هه یه، که حه ج و عومره ی پیده کهن و، جیهادی پیده کهن، خیری پی ده کهن، پیغهمبه ریش ﷺ پییان ده فهرمو ی:

{أَفَلَا أَعْلَمُكُمْ شَيْئًا تَذَرِكُونَ بِهِ مَنْ سَبَقَكُمْ وَتَسْبِقُونَ بِهِ مَنْ بَعْدَكُمْ؟ وَلَا يَكُونُ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِنْكُمْ، إِلَّا مَنْ صَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعْتُمْ؟} قالوا: بلى يا رسول الله، قال: تُسَبِّحُونَ اللَّهَ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَتَحْمَدُونَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَتُكَبِّرُونَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ { (أخرجه مسلم: ۵۹۵).

واته: ټایا شتیکتان پی بلیم که پی ده گه نه وه ټه وانه ی پیشتان که وتوونه وه و، پیش ټه وانه ش ده که ونه وه که له دواتانه وهن، هیچ که س له ټیوه چاکتر نیه، مه گهر یه کیك وهك ټیوه بکات، گوټیان: با، ټه ی پیغهمبه ری خوا! ﷺ فهرمووی: دوا ی ههر نویژیکی فهرز (سبحان الله، الحمد لله، الله اکبر) بکه ن [واته: سی و سی جار بو ههر یه کیکیان].

(۵)- یادی خواکردن، له خزمەت پیکردنی عەقل و دَل و جەستەدا:

بەھۆی یادی خواوە، ھەم خزمەت بە عەقل دەکری، ھەم خزمەت بە دَل و جەستە دەکری، ئنجا ئەوێش تۆزیک پێویستی بە پووونکردنەو ھەیە:

أ- بە نەسبەت دڵەو، خوا دەفەرموی: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ (۴۸) الرعد، واتە: ئەوانە ی پروایان ھێناو ھو دلیان بە یادی خوا ئارام دەگری، ئاگادار بن! تەنیا بە یادی خوا دڵان ئارام دەگرن.

پێگومان کاتیکیش مروۆف دلی بە یادی خوا ﷻ ئارام دەگری، مانای وایە لەسەر راستە شەقامی خوا بەردەوام دەبی و، دەپاریزری لە خلیسکان و لادان و ھەلەو تاوان، لە ئەنجامی خوا لە یاد بووندا، شەیتان لە ئینسان دوور دەکەوێتەو، ھەر کاتی لە خوا بی ئاگا بوو، خوتخوتە ی بۆ دەکات و، ھەر کاتی یادی خوا ی کرد، لێی دوور دەکەوێتەو.

وهك بخاریی ئەم دەقە ی بە (معلق) یی ھێناو^(۱): (عن ابن عباس رضي الله عنهما، قال: الْوُسْوَاسُ: إِذَا وُلِدَ خَنَسُهُ الشَّيْطَانُ، فَإِذَا ذَكَرَ اللَّهَ ذَهَبَ، إِذَا لَمْ يُذَكَّرِ اللَّهُ ثَبَتَ عَلَى قَلْبِهِ).

واتە: مروۆف کە لە دایک دەبی شەیتان نقورچکی لێدەدات و، ھەر کاتی یادی خوا ی بەرز ی کرد، خو ی پەنھان دەکات و، ھەر کاتی لە خوا بی ئاگا بوو، خوتخوتەو دنەدانی خراپی بۆ دەکات.

ب- بە نەسبەت زیھن و فکرو ھۆشەو، ئیستا زانایانی دەروونزان وەك راستییەك بۆیان دەرکەوتو، کە لە ئەنجامی ئەو ھەدا مروۆف زەین و فیکری خو ی کۆ بکاتەو، دەتوانی داھێنان بکات و، بەرھەمی فیکری باشی ھەبێت و، دەتوانی نەخشەو پلانی چاک دابنێ، بەلام لە ئاکامی زیھن و ھۆش پەرت بوون و بڵاوبووندا، مروۆف ھیچی پێ ناگری، بۆ وینە: دکتۆر (أحمد عزت راجح) لە کتیی (أصول علم النفس) دا^(۲) دەلی:

(۱) أخرجه البخاري تعليقاً في التفسير، باب سورة: قل أعوذ برب الناس. ذكره البخاري بغير إسناد. (۲) ص ۴۸.

(پيويست به پروونکردنه وه ناکات که زهين بلاويی و بير پهرت بوون، نه گهر بوو به خوويه کی چاره سهر نه کراو، چهندان شوينه وارو نه جامی به د و دلته زینتی ده بن، زور له خویندکاران ده لین: نه و نه خوشییه، هوپیه کی سهره کیی و بنه پرتی بووه، له دواکه وتن و کهوتیان جار له دواي جار، نه مه و جگه له وهش خووی گورین، ده بیته هووی هه سترکردن به ناته و اووی و هه سترکردن به ده سته و سانی، له ئاقار له خو چاره سهرکردندا، بگره ته نانه ت رق له خو هه ستانیشدا).

ئنجایادی خوا کردن، که مروؤف له سهر یه ک چهق و خال، دل و زهين و هووشی خووی چر ده کاته وه، بیگومان نه وه زور هاوکاری ده بی، که نه مه حاله تی بیر چه سپاندنی بو بیته دی، به تایبهت له نوپژدا که فهرزه ئینسان دالغهی به وللاو به ولادا نه چی و، بیر له سهر نوپژه که ی بی و، که له خزمهت خوا و ده ستاوه، زهینی به ولا و به ولادا نه چی.

ج- ئایا یادی خوا، چ خزمهتیک به مروؤف ده کات، له پرووی جهسته ییه وه؟

تیمه له کتییکدا که له سالی (١٩٨٧ز) دا چاپکراوه، به ناوی: (یادی خوا)، له و باره وه زور قسه مان کردوه، زانیارییه کا ئمان له کومه لیک سهر چاوه وه هیناون^(١).

زانایانی پسپوری ده رووناسیی تیکرای نه و تیکچوون و نه خوشیانه ی که باسیان ده که یین و، پازده مان لیان هیناون، ده لین هه موویان زاده و هه لقولوی حاله ته ده روونییه ناته و اووه کان و، حاله ته نه خوشه کانی دروون:

١- تیکچوونی کوئه ندای سووپی خوین.

(١) ١- الإنسان ذلك المجهول، الکسیس کارلیل.

٢- النفس وانفعالاتها وأمراضها وعلاجها، للدكتور علي کمال.

٣- أصول علم النفس، د. أحمد عزت راجح.

٤- الله يتجلى في عصر العلم، مجموعة مؤلفين.

٥- روح الدين الإسلامي، عفيف عبدالفتاح طبارة.

٦- جدد حياتك، للشيخ محمد الغزالي.

- (۲) - بەرزبۈنەۋەدى پەستانى خويۇن.
  - (۳) - سەر ئېشەى نېمچەيى.
  - (۴) - تېكچوۋنى كۆتەندامى ھەرس.
  - (۵) - قەلەۋىيى.
  - (۶) - خواردن پى نەخوران.
  - (۷) - برىندارىيى گەدە.
  - (۸) - تېكچوۋنى كۆتەندامى ھەناسەدان.
  - (۹) - تېكچوۋنى كۆتەندامى ئېسكىي و ماسۈلكەيى و، پۇماتىزىمى جۈمگەكان و، ئازارى پشت و ماسۈلكە گرژبۈۋ.
  - (۱۰) - تېكچوۋنى كۆتەندامى دەمار.
  - (۱۱) - تېكچوۋنى كۆتەندامى زاۋوزى.
  - (۱۲) - نەخۇشىيەكانى پىست.
  - (۱۳) - ھەندى جۇرى نەخۇشىي شىرپەنجە.
  - (۱۴) - نەخۇشىي رىخۇلەى گەۋرە، (قولون).
  - (۱۵) - تېكچوۋنى لوۋلە رژىنەكانى نىۋەۋەى لەش.
- ئەو سەرچاۋانەى ئامازەمان پىدان دەلېن: ئەو نەخۇشىيە جەستەيانە ھەموۋيان لە حالەتە دەروونىيە ناتەۋاۋە نەخۇشەكانەۋە پەيدادەبن.
- كە لە راستىيدا حالەتە دەروونىيە ناتەۋاۋەكانىش، لە ئەنجامى دووركەۋتەۋە لە خواۋ، تېكچوۋنى ئۇخۇن و ئارامىي دەروون و، نەمانى ئۇقرەيىە لە دل و

دەرووندا، کە بە ھۆی یادی خواوە پەیدا دەبن، ھەك خوا فەرموویەتی: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ (۲۸) الرعد، واتە: ئەوانەى بڕوایان ھێناوەو، دلەکانیان بە یادی خوا ئۆخزنیان بۆ دى، ئەھا! دلان بەس بە ھۆی یادی خواوە ئارام دەگرن.

۶- یادی خوا کردن ھۆکاری لە بەرانبەر شەیتان و دوژمناندا و ھەستان و پێوێریانە:

أ- خۆی پەرورەدگار بە شەیتان دەفەرموی: ﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ﴾ (۴۲) الحجر، واتە: (ئەى ئیبلیس!) بێگومان بەندەکانى من، تۆ دەسەلاتت بەسەریاندا نیە، مەگەر ئەوانەى کە لە بێمرادان شویتت دەکەون.

ب- ھەرورەھا دەفەرموی: ﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا﴾ (۶۵) الإسراء، واتە: بە دنیایی بەندەکانى من، تۆ ناتوانى بیانخەىە ژیر پکىفى خۆتە ھەو، پەرورەدگار یش بەسە کە (کار) پێسپێردراو بى.

ج- ھەرورەھا دەفەرموی: ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ (۹۸) النحل، واتە: ھەر کاتیک قورئانت خویند، پەنا بە خوا بگرە لە شەیتانى دوورخراوە، (یان: نەفرین لیکراو)، بە دنیایی ئەو دەسەلاتى نیە، بەسەر ئەوانەدا کە بڕوایان ھێناوەو پشت بە پەرورەدگاریان دەبەستن.

د- پێغەمبەرى خواش ﷺ لە بارەى شەیتانەو، دەفەرموی: ﴿إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ، فَذَكَرَ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ، قَالَ الشَّيْطَانُ: لَا مَبِيتَ لَكُمْ وَلَا عَشاءَ﴾ (أخرجه أحمد: ۱۵۱۴۸، ومسلم: ۲۰۱۸، وأبو داود: ۳۷۶۵، وابن ماجه: ۳۸۸۷، وابن حبان: ۸۱۹).

واتە: ھەر کاتیک پیاویک (کە کۆرەکە کۆری پیاوانە، ئەگەرنا بۆ ئافەرەتیش ھەرروایە)، چۆو ماله کەى خۆی یادی خواى کرد، لە کاتی چوونە ژووریدا و لە کاتی خواردنیدا، شەیتان بە سەربازەکانى دەلى: نە شەو مانەوہتان بۆ ھەىە لەو ماله و، نە خواردنیشتان دەست دەکەوئ، خواردنى ئیوارە [بڕۆن].

ههروهها يادی خوا دهبیته مایه ی خوږاگری و پى چه سپان و پى ویران، له کاتى پرووبه پروو بوونه وهى جهنگدا، وهک خواى بهرز دهفه رموى: ﴿يَتَابِعُهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ (۴۵) الأنفال، واته: ئه ی ئهوانه ی پرواتان هیناوه! هه کاتى بهره نگاری کومه ئیک له دوژمنا تان بوون، چه سپاو خوږاگر بن، زور يادی خوا بکه ن بو ئه وهى سه رکه توو سه رفراز بن، واته: بو ئه وهى له بهرانبه ر دوژمنه کانتاندا خوږاگر بن و پىيان بویرن.

(۷) - به رهه می يادی خواکردن، له بواری براهه تى و یه کړیزي مسولماناندا:

بیگومان کهسانیک هه می شه يادی خوا، ویردی سه ر زمانیان بى و، دلیان به يادی خوا ﷺ پروناک و ئاوه دان و دره وشاوه بى، ناتوانن بهنده دلسوزو نیزی که کانی خوايان خوشنه وین و، ئه رک و مافی براهه تى و، خوشک و براهه تىيان له گه لدا جییه جى نه که ن.

وهک خوا به پیغه مبه ر ﷺ دهفه رموى: ﴿وَاصْبِرْ نَفْسَکَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ، وَلَا تَعْدَ عَيْنَاکَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا﴾ (۲۸) الکهف، واته: (ئهی پیغه مبه ر ﷺ!) ئارامبگره و له گه ل ئهوانه دا مینه وه، که به یانیان و ئیواران له پهروه ردگاریان ده پارینه وه، په زامه ندی (یان دیداری) و یان دهوئ و، چاوتیان لى لامه ده، جوانیى ژیا نی دنیات مه به ست بى و، به قسه ی که سیك مه که که دلیان له يادی خو مان بیئاگا کردوه و، به دواى ئاره زوو ی خوئ که وتوه و کاری له کار ترازوه.

ههروهها له فه رمایشتی پیغه مبه ریشدا ﷺ باسی ئه وه کراوه، که دهفه رموى:

{لَيَبْعَثَنَّ اللَّهُ أَقْوَامًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي وُجُوهِهِمُ النُّورُ، عَلَى مَنَابِرِ اللُّوْلُو، يَغْطِيهِمُ النَّاسُ، لَيْسُوا بِأَنْبِيَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ}، قَالَ: فَجَعَلْنَا أَعْرَابِيَّ عَلَى رُكْبَتَيْهِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! حَلِّهِمْ لَنَا نَعْرِفَهُمْ. قَالَ: «هُمُ الْمُتَحَابُّونَ فِي اللَّهِ، مِنْ قَبَائِلِ شَتَّى، وَبِلَادٍ شَتَّى، يَجْتَمِعُونَ عَلَى ذِكْرِ اللَّهِ يَذْكُرُونَهُ» (أَخْرَجَهُ الطَّبْرَانِي كَمَا فِي مَجْمَعِ الزَّوَائِدِ، وَقَالَ

الهيثمي: إسنادہ حسن).

واته: خوا له پوژى دواييدا كه سانيك دىنى، كه دهم و چاويان پرووناكىي
تيدايه، له سهر چهند دوانگهيه كي گوههريي، كه خه لك ئيره ييان پنده بات،
(خوزگه يان پى ده خوازي) نه له پيغه مبه ران و نه له شه هيدانيشن، عه ره پيكي
خيله كيي له سهر نه ژنويان دانيشت و گوئي: ئه ي پيغه مبه ري خوا! ﷺ وه سفيان
بومان بكه، بياناسينه وه، فهرمووي: ئه وانه كه سانيكن له بهر خوا يه كديان
خوشويستوه، له هوژي جياجيا و له ولاقي جياجيان، كوده بنه وه له سهر يادي
خواو، يادي خوا ده كه ن.

به ته ئكيد ئه وانه ي له بهر خوا يه كديان خوشده وي، شوين پيازي پيغه مبه ري
خوا ﷺ ده كه ون، ئه و يادي خوا كردنه، وه ك چون ده زوويه ك ده نكه ته سبيحه كان
پيوه گريرده دات، يادي خواو په يوه نديي له گه ل خواش دا، ئاوا مسولمانان
به يه كه وه گرئ ده دات، براهه تيي و ته بايي و دوستايه تيان به هيژ ده كات، يان
براهه تيي و خوشكايه تيان به هيژ ده كات و پيكيانه وه ده به ستى و، پيكيانه وه
جوش ده دات.

(۸) - دروستبوونی كه سايه تيه كي ساغ و تير و ته واو:

له ئه نجامي يادي خوا دا، مروف كه سايه تيه كي ساغ و سه ليم و، تير و ته واوي
ده بى، هه لبه ته ئه وانه ي باس مان كردن له هه وت خالي رابردوودا، ئه و هه وت
به ره هه مه، هه موويان ده بنه پيشه كيي بو ئه و ده ره نجامه ي كه له م به ره هه مي
هه شته مدا هاتوه، چونكه له كاتيكا كه مروفي مسولمان:

۱- يادي خوا، دلي پاك ده كات.

۲- زه يني كو ده كاته وه.

۳- جهسته ي له نه خوشي و دهر د ده پاريزي.

۴- پاشان یادی خوا ﷺ له به رانبهر شهیتاندا به هیزی ده کات و، له به رانبهر دوژمندا دامه زراوی ده کات.

۵- له گه‌ل ئەهلی ئیماندا نیزیک و ته‌بای ده کات، ئەو جو‌ره که سه ده‌بیته‌خواوه‌نی که سایه‌تییه‌کی ساغ و سه‌لیم و تیر و ته‌واو.

چونکه ئیمه خوا ﷺ دوو شتی له‌سه‌ر پێویست کردوین، له سوورەتی (الفاتحة) دا، که ئیمه پۆژانه چەند جارەن ده‌یخوین: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (خوایه!) به‌س تو‌ ده‌په‌رستین و، یارمه‌تیش به‌س له تو‌ ده‌خوازین، ئەم پرسته‌ی: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾، دوو شتی تیدا به‌رجه‌سته‌ن: یه‌که‌م: خوا به‌یه‌ک‌گرتن (التوحید)، دووهم: یه‌ک‌ریزی (الوحدۃ).

خوا به‌یه‌ک‌گرتن و ته‌نیا خوا په‌رستن، به‌لام به‌کۆمه‌ل و پیکه‌وه‌ش، واته: خوایه! من له‌گه‌ل باقی مسو‌لماناندا به‌پیاو و ئافره‌ته‌وه، به‌ندایه‌تی بو‌ تو‌ ده‌که‌م، هه‌موومان پیکه‌وه به‌ندایه‌تی بو‌ تو‌ ده‌که‌ین.

به‌لێ له‌ راستیدا یادی خواکردن و خوا ﷺ له‌ یاد بوون، وه‌ک تاکه به‌دییه‌نه‌رو، تاکه په‌روه‌ردگارو، تاکه خواهن و، تاکه مشوورخو‌ر و، تاکه په‌رستراو، ئاوا یادی خواکردن، ده‌بیته‌هۆی ئەوه، که هه‌موو ئەوانه‌ی له‌ خزمه‌ت خوادان و له‌ خوا نیزیکن و دۆستی خوان و، به‌نده‌ی خوان، خوشت بو‌ین و، به‌ پێچه‌وانه‌شه‌وه: هه‌موو ئەوانه‌ی که دژی خوان و، دژی پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی و ئایین و به‌رنامه‌که‌ینی و دژی دۆسته‌کانی خوان، رقت لێیان بێ، ئەم جو‌ره یادی خواکردنه، به‌ ته‌ئکید ده‌بیته‌هۆی ئەوه که مرو‌وف هه‌ر کام له‌ مسو‌لمانان، هه‌ر کام له‌ خوا یادکه‌ران، له‌ زاتی خو‌یاند، خواوه‌نی که سایه‌تییه‌کی تو‌کمه‌و دامه‌زراو ساغ و سه‌لیم بن، هه‌م له‌ پرووی پرووچه‌وه ساغ بن و، هه‌م له‌ پرووی زه‌ین و هو‌شه‌وه تیرو ته‌واوبن، هه‌م له‌ پرووی جه‌سته‌وه و، هه‌م له‌ پرووی په‌یوه‌ندییه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌کانیانه‌وه.

خوا له‌ به‌ لوتف و که‌ره‌می خو‌ی یارمه‌تی هه‌موو لایه‌کمان بدات، که به‌ هۆی یادی خواوه، هه‌میشه‌ پاک و چاک بین، له‌ زاتی خو‌ماندا و، له‌ گه‌ل

دەووربەرماندا، بەو شیۆەییە بین، کە شایستەیی ئەوێ بین، پیمان بگوتری:
بەندەیی خوا و، پیمان بگوتری: شوینکە و تووی پیخەمبەری پێشەوا ﷺ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

پاڤیڤیر/علی بابا

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

نه ئۆڤه كۆمهله ئییهكان له كۆمهلهكان
stay in touch on social media
بۆ ئه كۆمهلهكان

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

پاڤیڤیر/علی بابا

AliBapir

YouTube

WhatsApp

Telegram

Facebook

Instagram

پاڤیڤیر/علی بابا

پاڻي پير/آلي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes for app downloads

پاڻي پير/آلي بابير

www.alibapir.net

English - عربي - گودي

QR codes for website access

پاڻي پير/آلي بابير

AliBapir/پاڻي پير

YouTube icon

QR code for YouTube channel

له نږهه کومښلایه نږهه کال له کښلایین
Stay in touch on social media
نږهه کومښلایه نږهه کال له کښلایین

پاڻي پير/آلي بابير

له تېره کوشه لار په تېره کول له کسانه کسان
Stay in touch on social media
ننن مېنځه غږ موافق الزامات الاجتماعی

ډاګه پانډنې مېکنه بې ماموستا عهلي باپير

علي باپير/ AliBapir

archive.org/details/@alibapir

PDF

علي باپير/ AliBapir

کهنالی
ډاګه پانډنې مېکنه بې ماموستا عهلي باپير

AliBapir

Google Play

App Store

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

ډاګه پانډنې مېکنه بې ماموستا عهلي باپير

دەرسى شه شهەم

پاڳه پانډني مهكته بي ماموستا عهلي بابيز

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code

له تڙه كښمه لاريه تپه ځان له كښه لاريږ
stay in touch on social media
نن مېم څېر موانع انځورال انځورال

www.alibapir.net

English - عربي - كوردي

پاڳه پانډني مهكته بي ماموستا عهلي بابيز

علي بابيز/ AliBapir

علي بابيز/ AliBapir

كه نالي
پاڳه پانډني مهكته بي ماموستا عهلي بابيز

QR Code

پېناسەى ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە چوار ئايەت پېك دى، ئايەتەكانى: (۴۹ - ۵۲)، ئايەتى يەكەميان: دەربارەى پروادارانىكە كە ئافرەتانيك ماره دەكەن، بەلام بەر لە گواستەو (چوونە لايان) لتيان جيا دەبنەو، كە پتيوستە دياريان بدەنى، كە پتي دەگوترى: (مُتَعَة)و، بە جوانى دەستيان لى بەربدەن.

سى ئايەتەكەى ديكەش (۵۰ و ۵۱ و ۵۲) لە بارەى چۆنيەتى مامەلە كردنى پيغەمبەرى خواو (ﷺ) لەگەل ھاوسەرانى بەريزىدا (خوا لتيان پازيبى) و، چەند وردەكاريەك لەو بارەو كە حيكمەت تيياندا، ئاسانكاريە بو پيغەمبەرى خوا (ﷺ) و، دلخوش بوون و پازيبوونى دايكانى پرواداران، كە بزەن پيغەمبەرى خوا (ﷺ) دەستكراو، بە مامەلە كردن لەگەلياندا، كەواتە: كە دادگەريان لە تيوان دا رەچاو دەكات، تەنيا بەخششيكى خو و چاكەيەكى خويەتى بەرانبەريان.

هەر وەها راگەياندى خوايە بو ئەو كە: پيغەمبەر (ﷺ) دواى ئەو ھاوسەرانەى كە پۆزى دوايى و مانەو لەگەل ئەوياندا، هەلپژاردو، بەسەر زرق و برقى ژيانى دنياو جيا بوونەو، هيج ئافرەتتيكى ديكەى وەك ھاوسەر بو رەوا نە، كە ھاوسەرگيرىي لەگەلدا بكات، جگە لەوانەى كە وەك كەنيزەك دەكەونە بەردەست، ئەوانە هەلاويردراون.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ
فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَةٍ تَعُدُّوهنَّ فَمَتَّعُوهُنَّ وَسِرَّوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٥١﴾ يَا أَيُّهَا
النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ
عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عِمِكَ وَبَنَاتِ عَمَّتِكَ وَبَنَاتِ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَلَّتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ

وَأَمْرًا مُّؤَمَّنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ مِنْ دُونِ
الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا
يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾ تَرْجِي مَنْ نَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُؤَيِّ إِلَيْكَ
مَنْ نَشَاءُ وَمِنْ أَتَيْنَا مَنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا
يَحْزَنَ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْنَاهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا
حَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَا يَحِلُّ لَكَ الْإِسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ
حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ﴿٥٢﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تەکان

{ئەى ئەوانەى پرۆاتان هێناو! هەر کات ئافرەتانی پرۆادارتان مارەکردن،
دوایی بەر لەوہی دەستیان بگەيەنن (و بچنە لایان و بیانگوازنەوہ)، تەلاقندان،
ئێوہ مافتان لەسەریان نیە عیددەیان لەسەر بژمێرن، ئنجا بەھرەمەندیان بکەن
(دیارییان پێدەن) و، بە دەست لێبەردانیکی جوان، دەستیان لى بەربەدن ﴿٤٩﴾
ئەى پێغەمبەر! ئێمە هاوسەرانیکت کە پاداشت و کرێ (مارەیی)ت، پێداون و،
ئەو (ئافرەت)انەى بە دەستی راستتەوہن (کەنیزەکەکان) لەوہی خوا بو لای
گێراویەوہ (کردوویەتە دەستکەوتت) و کچانی مامت و، کچانی پوورەکانت و، کچانی
خالت و، کچانی پلکەکانت، کە کوچیان لەگەلت کردوہو، ئافرەتییکی پرۆادار کە
خوێ بە پێغەمبەر ﷺ دەبەخشى (خوێ پێشکەش دەکات)، ئەگەر پێغەمبەر
ﷺ ویستی مارەى بکات، ئەمە تەنیا بو تۆیە، جیا لە پرۆاداران، ئەوانەمان بو
رەوا کردووی، بە دلناییی دەزانین چیمان (لەسەر مسوڵمانان) پێویستکردوہ لە
بارەى هاوسەریانان و، ئەو (ئافرەت)انەوہ، کە خواوەنیانن (بۆیەش دەستی تۆمان
لەو بارەوہ کراوہ کرد) تاکو لەو بواردەدا دووچارى سەغڵەتیی نەبیت و، خواش

هەردەم ئیئوردەى بە بەزەى بوو ۵۰ هەر کامیانت بوئى لە ھاوسەرانت دواى دەخەى (لە نۆرەى خوئى) و، هەر کامیکیشیان مەبەست بئى، بو لای خوئى دینى (با نۆرەشى نەبئى)، ھەر وەھا ھەر کامیکیان کە دوورت خستۆتەو، گوناھت لەسەر نیە، ئا ئەوەش نیزیکترو چاکترە (بو ئەو) کە ھەموویان شادمان بن (بە چۆنیەتیی مامەلەت لەگەڵیان، کە بزائن دەستکراوێ، بەلام لەگەڵیاندا چاکەکاری) و دلتهنگ نەبن و پازى بن، خواش دەزانئ چى لە دلە کانتان دایەو، خوا ھەردەم زانای ھیدى بوو ۵۱ لەمەودواش ئافرەتانت بو پەوا نین (ھاوسەرگىریان لەگەڵ بکەى) و بو شت نیە، بە ھاوسەرانى دیکە بیانگۆرى (یەکیان تەلاق بەدەى و، یەکی دیکە لە جى بىنى) ھەرچەندە جوانیشیان سەرسامت بکات، جگە لەوانەى دەبیە خواوەنیان (وہک کەنیزەك) خواش ھەمیشە بەسەر ھەموو شتیکەو چاودىر بوو ۵۲.

شیکردنەوێ ھەندیک لە وشەکان

(نَکَحْتُمْ): (أَصْلُ النِّكَاحِ لِلْعَقْدِ، ثُمَّ اسْتَعِيرَ لِلْجَمَاعِ، وَمَحَالٌ أَنْ يَكُونَ فِي الْأَصْلِ لِلْجَمَاعِ، ثُمَّ اسْتَعِيرَ لِلْعَقْدِ، لِأَنَّ أَسْمَاءَ الْجَمَاعِ كُلَّهَا كِنَايَاتٌ)، وشەى (نَکَحْتُمْ) لە ئەسلدا بە مانای گریبەستە، مارە کردنە، دواىى خوازاراوەتەو بو لەگەڵ جووتبوون، ناگونجئ لە ئەسلدا بە مانای لەگەڵدا جووتبوون بئى و، دواىى خوازاراوەتەو بو مارە کردن، چونکە ناوەکانى جووتبوونی پیاو و ژن، لە قورئاندا بە کنارە (کِنَايَة) ھاتوون، ھیچیان بە ئاشکرا نەھاتوون.

(عِدَّةٌ): (عِدَّةُ الْمَرْأَةِ: هِيَ الْأَيَّامُ الَّتِي بِانْقِضَائِهَا يَحِلُّ لَهَا التَّزْوُجُ) واتە: عیددەى ئافرەت ئەو پۆژانەن، کە بە تەواو بوونیان بوئى پەوا دەبئى، ھاوسەرگىرى بکاتەو.

(فَمَتَّعُوهُنَّ): واتە: دیارییان پئى بەدن، (الْمَتَاعُ: كُلُّ مَا يُنْتَفَعُ بِهِ مِنْ وَجْهِ مَا، فَهُوَ مَتَاعٌ وَمُتْعَةٌ)، ھەر شتیک بە شیوەیەك لە شیوەکان، بە ھەرەى لیوەرگىرى، پئى

ده گوترى: (مَتَاعٌ، وَمُتَعَةٌ)، ئەو ديارىيەى كە پياو بە ئافرهتى دەدات، كاتى لىي جيا دەبىتەو و، بەر لەوہى كە دەستى گەياندىتتى و لەگەلى جووت بووبى، لەبەر ھەر ھۆيەك بى، ئەو ديارىيە پىي دەگوترى: مۆتە و مەتە.

(سَرَاخًا): دەست لى بەردان، لە ئەسلدا (السَّرْحُ: شَجَرٌ لَهُ ثَمَرٌ، الْوَاحِدَةُ: سَرَحَةٌ، وَسَرَحْتُ الْإِبِلَ، أَضْلُهُ: أَنْ تُرْعِيَهُ السَّرْحُ)، وشەى (سَرَح) بە درەختىك دەگوترى: كە ميوەى ھەبى، كۆيە و، تاكەكەى برىتيە لە: (سَرَحَةٌ) و، دەگوترى: (وَسَرَحْتُ الْإِبِلَ)، حوشترەكەم بەرەلا كرد، لە نىو ئەو درەختانەدا كە ميوەيان ھەيە، ياخود گەلايان پىوہ بوو، بۆ ئەوہى بلەوہرى، دوايى ھەموو جوړە ناردنىك بۆ لەوہراندن، پىي گوتراوہ: (سَرَح)، (السَّرْحُ الْجَمِيلُ) برىتيە لە دەست لى بەردانىك، تەلاقىك كە جوان و رىك بى و، دەمەقالتى و ناكووى لە دوا نەبى، ئەوہش زياتر بە پياوہكە دەكرى، بەو شىوہيە بى، ئەو ئافرهتە با لىشى جياپىتەوہ، بەلام بە حورمەت و پىزەوہ دەستى لى بەردات.

(تَرْجِي): (الْإِرْجَاءُ: التَّأْخِيرُ، أَرْجَأْتُ الْأَمْرَ وَأَرْجَيْتُهُ: أَخَّرْتُهُ)، (تَرْجِي)، واتە: دواى دەخەى، (تَوَخَّر) دەگوترى: (الْإِرْجَاءُ)، واتە: دواخستن، (وَأَرْجَيْتُهُ: أَخَّرْتُهُ) ھەردووکیان، واتە: دوامخست.

(وَتَوَيَّ): (وَالْإِيْوَاءُ: جَعَلَ الشَّيْءَ أَوِيًّا، أَيْ رَاجِعًا إِلَى مَكَانِهِ، وَهُوَ هُنَا مَجَازٌ فِي مُطْلَقِ الْإِسْتِقْرَارِ)، (إِيْوَاءٌ) لە ئەسلدا ئەوہيە كە وابكەى شتىك بگەرپتەوہ جىي خوى، كە لىرەدا مەبەست پىي نىشتەجىکردنە.

(عَزَلَتْ): (الْإِعْزَالُ: تَجَنَّبُ اسْتِعْمَالَ الشَّيْءِ، عَزَلْتُهُ، وَأَعَزَّلْتُهُ، وَتَعَزَّلْتُه) (إِعْزَالُ) برىتيە لەوہ كە ئىنسان خوى دوور بگرى لە بەرکاھىنانى شتىك، دەگوترى: (عَزَلْتُهُ، وَأَعَزَّلْتُهُ، وَتَعَزَّلْتُه) ھەر سىكيان بەيەك واتان، واتە: كەنارم لىي گرت، لىي دووركەوتمەوہ.

(حَلِيمًا): (الْحِلْمُ: صَبْرُ النَّفْسِ وَالطَّبْعِ عَنْ هَيْجَانِ الْغَضَبِ)، (حِلْمُ) برىتيە لە خوراكگرى و، خو كۆنترۆل كردن لە كاتى ھەلچووونى توورەبيدا.

(رَقِيبًا): (الرَّقِيبُ: الحَافِظُ، وَذَلِكَ إِمَّا مُرَاءَاتِ رَقَبَةِ الْمُحْفُوظِ، أَوْ لِرَفْعِهِ رَقَبَتَهُ)،
(رَقِيبٌ) واته: پاریزهر، بویه ش به پاریزهر، گوتراوه: (رَقِيبٌ) له بهر نهوهی نه
که سهی دهپاریززی، له پشته وه را ته ماشای پشته ملی دهکات، یاخود له بهر
نهوهی ملی خوئی بهرز دهکاته وه تا کو نهو شتهی پیسپی دراوه، چاودی ری
بکات و ناگای لیی بی.

هوئی هاتنه خواره وهی نایه ته کان

(۱) - هوئی هاتنه خواره وهی نه م نایه ته موباره که: ﴿تُرْجَىٰ مِنْ شَاءٍ مِنْهُمْ وَتُقَوَّىٰ إِلَيْكَ مِنْ
شَاءٍ وَمِنْ أُنْغِيَتْ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ تَقْرَأَ عَمَهُنَّ وَلَا يُخْزِبَ
وَيَرْضَيْنَ بِمَا ءَانَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا
﴿٥١﴾

نه م نایه ته موباره که، دوو ریوایه تی له باره وه دینن:

أ- {عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، فَقَالَتْ: أَمَا تَسْتَحْيِي الْمَرْأَةَ أَنْ تَهَبَ نَفْسَهَا لِلرَّجُلِ؟ فَلَمَّا نَزَلَتْ:
﴿تُرْجَىٰ مِنْ شَاءٍ مِنْهُمْ...﴾، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ! مَا أَرَىٰ رَبَّكَ إِلَّا يُسَارِعُ فِي هَوَاكَ}
(أَخْرَجَهُ الْبَخَارِيُّ: ٤٨٢٣، ومسلم: ٥٦٤).

واته: دایکمان عائشه (خوا لیی رازی بی)، (ده باره ی نهوه کاتی خوئی ئافره تی^(۱))
خوئی پیشکه شی پیغه مبه ر ﷺ کردوه، ده لی: ئایا ئافره ت شهرم ناکات خوئی
پیشکه شی پیو بکات؟ به لام کاتی فه رمایشتی خوا هاته خوار: ﴿تُرْجَىٰ مِنْ شَاءٍ
مِنْهُمْ وَتُقَوَّىٰ إِلَيْكَ مِنْ شَاءٍ وَمِنْ أُنْغِيَتْ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ...﴾ ﴿٥١﴾، ده لی:

(۱) یاخود زیاتر، خوئی پیشکه شی پیغه مبه ری خوا صلی الله علیه وسلم کردوه، که
نه زانراوه، هیچ کام له وانه ی خوئی پیشکه شیکرد، بووبنه هاوسه ری و هاوسه رگیری له گه لدا
کردبن.

گوتم: ئەهی پیڤه مبهری خوا! ﷺ من هەر ئەو دەبینم که په روهر دگارت ئەو هی توو هەزی پێ دەکە، به خێرای ئەو هت بوو جێه جێ دهکات.

ئەو هەش بوو چوونی دایکمان عایشه بوو (خوا لێی پازیبی)، وای هاتۆته بهرچاو، که خوا ﷺ ئاگای له پیڤه مبهری خۆیه تی و ﷺ کار ئاسانی بوو دهکات.

(۲) - {عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كُنْتُ أَغَارُ عَلَى اللَّائِي وَهَبْنِ أَنْفُسَهُنَّ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَقُولُ أَتَهَبُ الْمَرْأَةُ نَفْسَهَا؟! فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿تُرْجَىٰ مِنْ نَشَاءٍ مِنْهُنَّ وَتُقْوَىٰ إِلَيْكَ مِنْ نَشَاءٍ...﴾، فَقُلْتُ: وَاللَّهِ مَا أَرَىٰ رَبَّكَ إِلَّا يُسَارِعُ لَكَ فِي هَوَاكَ} (أخرجه البخاري: ۴۸۲۳، ومسلم: ۳۷۰۴).

واته: عایشه (خوا لێی پازیبی)، ده لێ: ئەوانه ی که خویان پێشکهشی پیڤه مبهر ﷺ ده کرد، غه یه م به رانه ریان هه بوو، (واته: هه ستیاری و هه ستی هه ویداری) و ده مگوت: ئایا ئافه رت خوی پێشکهش دهکات؟! به لام کاتی خوی زالی پایه دار ئەو هی دابه زاند: ﴿تُرْجَىٰ مِنْ نَشَاءٍ مِنْهُنَّ وَتُقْوَىٰ إِلَيْكَ مِنْ نَشَاءٍ...﴾ (۵۱)، گوتم: به خوا په روهر دگارت هەر ده بینم خێرای دهکات له جێه جێ کردنی ئەو هدا که توو پیت خو شه.

مانای گشتیی ئایه تهکان

پێشتر گوتمان: له م سوورته دا، ههوت جار وشه ی: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، هاتوهو، پێنج جاریش وشه ی: ﴿يَتَأْتِيهَا النَّبِيُّ﴾، هاتوه، بوو جاری سییه م له م سوورته دا، له ههوت جارن، خوا ﷺ پوو له پر واداران دهکات، شایانی باسه: که ئەم سوورته وێرای دواندی پر واداران بوو ههوت جارو، دواندی پیڤه مبهر ﷺ پێنج جارن، به لام زیاتر په یوه سته به باری خێزانی پیڤه مبهری خواوه ﷺ جار جاریش ئاماژه دهکات به هه ندی شتی کو مه لایه تی که پر وادارانیش به

گشتی ده‌گرێته‌وه، به‌لام پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ سه‌رمه‌شق و پێش‌په‌وی ب‌پرواداران بووه‌و ئه‌و ب‌پروادارانه، پێویسته له‌هه‌موو شتێکدا چاوی لێکه‌ن، جگه‌ له‌و شتانه‌ی که تابه‌مه‌ندیی ئه‌ون، زانیان هه‌موویان له‌سه‌ر ئه‌وه یه‌کده‌نگن.

ئنجالێره‌دا بۆ جاری سێهه‌م، خوا ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ﴾، ئه‌ی ئه‌وانه‌ی ب‌رواتان هه‌ی‌ناوه‌! هه‌رکات ئافه‌ره‌تانی ب‌پروادارتان ماره‌کردن، گرێه‌ستی هاوسه‌رگه‌رییتان له‌گه‌ڵ به‌ستن، دوا‌یی ده‌سته‌به‌رداریان بوون، به‌رله‌وه‌ی ده‌ستیان ب‌گه‌یه‌نن، واته‌: به‌ر له‌وه‌ی بیانگوازنه‌وه‌و ب‌چه‌ن لایان و له‌گه‌ڵیان جووت بن، ﴿فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَةٍ تَعُدُّوهَا فَمَتَّعُوهُنَّ﴾، واته‌: مافی ئێوه نیه‌ له‌سه‌ر ئه‌وان که ب‌چه‌ن عیده‌یه‌که‌وه، ئێوه له‌سه‌ریان بژمێرن، عیده‌ش وه‌ک له‌ تەفسیری سوورەتی (البقرة) دا باس‌کراوه، عیده‌ی ئافه‌رت که می‌ردی ده‌ست به‌رداری ده‌بی، بریتیه‌ له‌ سێ (قرء)، ﴿وَالْمُطَلَّقَاتُ يَرْبِضْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ﴾ (البقرة، قرء) یش هه‌م به‌ مانای پاک‌یی (طه‌ره‌)، هه‌م به‌ مانای هه‌یز (حیض) یشه‌، به‌لام ئافه‌رتیک تۆلدار بێ و ته‌لاق بدری، به‌ دانانی تۆله‌که‌ی (کو‌رپه‌که‌ی) عیده‌که‌ی ته‌واو ده‌بی، هه‌ندیک له‌ زانیانی‌ش ده‌لێن: ده‌بی دوورترینی دوو کاته‌کان (أقصى الأجلین) کامیان دوورتر بێ، ئه‌ویان ده‌بیته‌ عیده‌ی واته‌: سێ مانگه‌که‌، یاخود دانانی تۆله‌که‌ی، به‌لام ئافه‌رتیک که هاوسه‌ری ده‌مری، می‌رده‌که‌ی ده‌مری، عیده‌که‌ی دیاریکراوه، وه‌ک خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذُرُونَ أَزْوَاجًا يَرْبِضْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا﴾ (البقرة، ئه‌وانه‌تان که ده‌مری‌ترین و ژنان به‌ جێ دێلن، ئه‌وانه‌ چوار مانگ و ده‌ (۱۰) شه‌و ده‌بی ب‌چه‌ن عیده‌وه‌.

(عِدَّة) ش ئه‌و شه‌وو پۆژانه‌ن که ئافه‌رت ده‌یانژمیری، تا‌کو دوا‌ی ئه‌وه‌ی ته‌واوی کردن، ده‌ستی کراوه‌بی، بۆ دووباره‌ هاوسه‌رگه‌ریی کردنه‌وه‌.

﴿فَمَتَّعُوهُنَّ وَسَرَّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا﴾، ئه‌و ئافه‌ره‌تانه‌ی که ده‌سته‌به‌رداریان ده‌بن و ته‌لاقیان ده‌ده‌ن، به‌ر له‌وه‌ی ده‌ستیان ب‌گه‌یه‌نن و ب‌چه‌ن لایان، مافی ئێوه‌یان

لەسەر نیه، که بچنە عیددەو، واتە: سێ مانگ بە نەسبەت ئاfrه تانیکهوه که له هیز چوونه تهوه، یاخود جاری نهگه یشتوونه تهمه نی کهوتنه هیز، یاخود سێ پاکیی دوی بێ نوژیی، یاخود: سێ کهوتنه بێ نوژیی، سێ هیز، ئهوه تان لهسهریان نیه، بهلام ﴿فَمَتَّعُوهُمْ﴾ دیارییان پێ بدەن و بههره‌مه‌ندیان بکەن، ﴿وَسَرَّحُوهُمْ سَرَاحًا جَمِيلًا﴾، ههروه‌ها به ده‌ست به‌ردانیکی جوان و پێک، ده‌ستبه‌رداریان بن.

له تەفسیری سوورەتی (البقرة) دا، باسی مۆتعهی ته‌لاق کراوه، واتە: به‌هره‌مه‌ندکردنی پیاو بو‌ ئاfrه‌تیک، که ده‌ست به‌رداری ده‌بی و ته‌لاقی ده‌دا، ئنجا به‌ هه‌ر شێوه‌یه‌ک له‌ شێوه‌کان بێ، به‌ پای به‌شیک له‌ زانیانه‌وه‌ فه‌رزه‌، به‌ پای هه‌ندیکشیا نه‌وه‌، شتیکی په‌سندو باشه‌، که ئه‌و پیاوه‌ دیارییه‌ک بدات به‌و ئاfrه‌ته‌، بو‌ ئه‌وه‌ی دلێ چاک بێته‌وه‌و، دلێ ناره‌حه‌ت نه‌بی، هه‌روه‌ها بو‌ سومعه‌و پزیشی له‌ نیو خه‌لک دا، بو‌ ئه‌وه‌ی گومانی خراپی پێ نه‌بردری و، بو‌ پزلیگرتنی خزم و که‌س و کاریشی.

ئنجا خوا ﷻ روو ده‌کاته‌ پیغه‌مه‌ر ﷺ، که ئه‌مه‌ جاری چواره‌مه‌، له‌م سوورته‌ موباره‌که‌دا و ده‌فه‌رموی: ﴿يَتَأْتِيَ النَّبِيُّ إِنْ أَحَلَّلْنَا لَكَ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ عَائِتِ أَجُورَهُنَّ﴾، ئه‌ی پیغه‌مه‌ر ﷺ! به‌ دلنیا یی ئیمه‌ ئه‌و هاوسه‌رانه‌ت که ماره‌ییت پێداون، بو‌مان په‌وا کردووی، (أجور) کو‌ی (أجره‌)، که به‌ مانای پاداشت دی و، به‌ مانای کریش دی، به‌لام لی‌رده‌دا مه‌به‌ست پێی ماره‌یه‌، ئه‌و ئاfrه‌تانه‌ت که ماره‌ییت پێداون، بو‌ تو‌مان هه‌لال کردوون، ﴿وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ﴾، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ی ده‌که‌ویته‌ ده‌ستی راسته‌وه‌، به‌ ده‌ستی راسته‌وه‌ ده‌بیته‌، که مه‌به‌ست پێی که‌نیزه‌که‌، ﴿مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ﴾، له‌وانه‌ی خوا گیراونه‌وه‌ بو‌ لای تو‌، وه‌ک ده‌ستکه‌وتی جه‌نگی، ﴿وَبَنَاتِ عِمَّكَ وَبَنَاتِ عَمَّتِكَ﴾، هه‌روه‌ها که‌چانی مامت و، که‌چانی پووره‌کانته‌، (عمة‌) که به‌ (عمات) کو‌ده‌بیته‌وه‌ واته‌: خوشکی باب، ﴿وَبَنَاتِ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَلَّتِكَ﴾، هه‌روه‌ها که‌چانی خالته‌ و که‌چانی پلکه‌کانته‌، (خاله‌) که به‌ (خالات) کو‌ ده‌بیته‌وه‌، خوشکی دایکه‌، ﴿النَّبِيِّ﴾

﴿ هَاجِرًا مَعَكَ ﴾، ئەوانەى كە لەگەڵ تۆدا كۆچيان كردو، ئەوانەت بۆ حەلّال،
﴿ وَأَمْرًا مُّؤَمَّنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ ﴾، ھەر ھەوا ئاfrهتێكى برودار، ئەگەر خۆى
پیشكەشى پێغەمبەر ﷺ كردو خۆى بۆ كرده دیاریى.

﴿ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا ﴾، ھەر كات پێغەمبەر ﷺ ویستی مارەى بكات،
ئەگەرنا تەنیا بە خۆ پیشكەش كردن و خۆ بەخشین بە پێغەمبەر ﷺ نابێتە
ھاوسەرى، ئەگەر پێغەمبەر ﷺ ئاfrهزووى لە مارە كردنى و ھاوسەرگىرى لەگەڵ
كردنى نەبێ، ﴿ خَالِصَةً لَّكَ مِنَ الدُّنْيَا ﴾، ئا ئەوێان كە ئاfrهتێك
خۆى پیشكەشى پیاویك بكات و مارەى نەبێ و، خۆى پێ بەخشى، ئا ئەوێان
ساغ بۆ تۆیە، جیا لە بروداران، واتە: تايبەتە بە تۆو، بەلام بروداران ئەگەر
ئاfrهتێكىش خویان پیشكەش بكات، تەنیا بەو پیشكەشكردنە نابنە ھاوسەریان،
بەلكو دەبێ مارەیان پێ بدەن، بە پێى ئەو ئەدەب و پێ و ڕەسمە كە
دیاریكراو، ھاوسەرگىرى لەگەڵ ئاfrهتانی بروداردا بكەن.

﴿ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ ﴾،
بە دنیایی ئێمە زانیمان چیمان لەسەر بروداران پێویستكردو، لە بواری
ھاوسەرەكانیانداو لە كەنیزەكانیشیاندا، ئەو ئاfrهتانیە كە بەدەستی راستیانەو
دەبن و دەبنە خاوەنیان، ئەو ئاfrهتانیە ئەو پیاو برودارانە دەبنە خاوەنیان،
﴿ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ ﴾، (ئەوهمان زانیو كە لەسەریانمان پێویستكردو،
لە بواری ھاوسەرانیان و كەنیزەكانیاندا) تاكو تۆ سەغلهتیت لەسەر نەبێ،
واتە: ھى ئەوان دیارەو ھى تۆش دیاریت، ئەگەر خواى پەرورەدگارىش
شتێكى تايبەتیی بۆ تۆ ڕەواكرد، لەبەر ئەوێ پێگەكەت وا دەخوازێ،
بەرپرسیارییەتەكەت وادەخوازێ كە دەبێ دەست كراوەتربى و، كار ئاسانیی بۆ
بكرێ و ھیچ سەغلهتیت لەسەر نەبێ، یانی: ئەوان بزائن سنوورى ئەوان تاكو
كوێیەو، سنوورى تۆش تاكو كوێیەو، تايبەتمەندییەكانى تۆ چین؟ ﴿ وَكَانَ اللَّهُ
عَفُورًا رَّحِيمًا ﴾، بە دنیایی خواش ئیپور دەى بە بەزەییە، بەرانبەر بە تۆش
و، بەرانبەر بە برودارانیش، ئەگەر تۆوشی ھەلەو پەلەیکە بن.

﴿ تَرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمْ ﴾، ھەر کام لە ھاوسەرەکانت بوو، دواى دەخەى،
واتە: لە نۆرەى خووى دواى دەخەى، بە نۆرەش بى، دەگونجى دواى بخەى لە
نۆرەكەى، ﴿ وَتَعْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ ﴾، ھەروەھا بۆ لای خووى دىنى ھەر كامىك
لەو ھاوسەرەنەت، ئەگەر بتهوى، ئەو وەتایەكى.

واتایەكى دیکەى ئەوێە: کە ھەر كامىك لەو ھاوسەرەنەت دوور دەخەىو،
یان دواى دەخەى، مەرج نە لە نۆرەى خویشى، ھەر جوړە دواخستنىك و کەنار
گرتنىك، کەنارى لێدەگرى، ﴿ وَتَعْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ ﴾، ھەر كامىكیشیان ت مەبەست
بى، لە خووى وەنیزىك دەخەى، ﴿ وَمِنْ أَنْغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴾، ھەروەھا ئەگەر یەكیشیان
كەنارت لى گرتبى، بەلام دواى بىخوایى و بیهێنێو لای خووت، ديسان هیچ
سەغڵەتیی و گوناح لەسەر تو نە.

﴿ ذَلِكَ أَذَى أَنْ تَقْرَأَ عَيْنُهُنَّ ﴾، ئا ئەو دەستكراوێیەش بۆ تو ئەى پێغەمبەرى
خو! ﷺ لە بواری مامەلەت لەگەڵ ھاوسەرەكاندا، کە تو دەستت كراوێو
پابەند نەكراوى بەوێو کە دادگەرییان لە ئێواندا پەچاو بكەى، یانى: پابەند
نەكراوى بەو شیوێە مامەلەیان لەگەڵدا بكەى، کە پرۆاداران مۆلەزەمن لەگەڵ
ھاوسەرانیاندا مامەلە بكەن، ئا ئەو نەزىكترە، بۆ ئەوێ شادمان بن ﴿ تَقْرَأَ
أَعْيُنُهُنَّ ﴾، ﴿ قَرَّتْ عَيْنُهُ ﴾، ﴿ فَرِحَتْ ﴾، ﴿ سَرَتْ ﴾ دلخۆشبوو، یانى: دلخۆش بن، شادمان بن،
﴿ وَلَا يَحْزَنُ ﴾، ھەروەھا دلتهنگ نەبن، ﴿ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْنَهُنَّ كُلُّهُنَّ ﴾،
پازیش بن بەوێ کە پێتداون، ھەموویان بە بەشى خوێان پازى بن.

واتە: خوا ﷻ کە دەستى تو دەکاتەو، ئەى پێغەمبەر! ﷺ بۆ مامەلە لەگەڵ
ھاوسەرەكاندا، ئەو قەیدو بەندانەت لەسەر لادەبات و دەستت كراو دەكات،
ئا ئەو وە دەكات، کە ھاوسەرەكانت بەو بەشەى کە پێیان دەدرى، پازى و
شادمان بن، چونکە ئەو کاتە دەزانن کە تو دەستت كراوێو، خوا ﷻ دەستى
كردوویو، لەبەر پێویستى پێگەكەت و بەرپرسیارییەتە قورسەكەت، بۆیە ئەو
بەشەى کە پێیان دەدرى، پێى دلخۆش دەبن، نەك چاوەروانى زیاتریان ھەبى.

واتایەکی دیکەى ئەوەیە کە: خوا ﷻ دەستی پێغەمبەرى خوێ ﷺ کردۆتەو، بەلام پێغەمبەرى خوا ﷻ هەر پابەند بوو بە دادگریی لە نێوان هاوسەرەکانیدا (خوا لییان رازیی) و، بە پێى ئەو دەستکراوەییە، کاری نەکردو، مەگەر بە دەگمەن، ئەو کاتە هاوسەرەکانی (خوا لییان رازیی)، زانیوانە کە ئەوەی پێغەمبەر ﷺ دەیکات، هەر چاکەو بەخشینیکیەو ئاگا لیوونیکیە، لە لایەن خوێوە، ئەک پابەندکراى کە دەبى هەروا بکات، ئەوەش زیاتر دەبێتە هوێ ئەو، کە هەست بە منەت و چاکەى پێغەمبەرى خوا ﷻ بکەن، لەسەریان و، دڵخۆش بن و رازی بن، ﴿وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِيْ قُلُوْبِكُمْ﴾، خواش ئەوەى لە دڵەکانتاندا هەیه، دەیزانى، ﴿وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَلِيْمًا﴾، خواش هەر لە ئەزەلەو ئەزەلەو هەندبوو.

لە کۆتاییدا، خوا بە پێغەمبەرى خاتەم ﷺ دەفەرموی: ﴿لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ﴾، لەمەودوا ئافەرەتان بوۆ حەلال نین، کە هاوسەرگیریان لەگەڵدا بکەى، واتە: دواى ئەوەى کە نوو هاوسەرەکەت سەرپشککردن و، ئەوانیش مانەو لەگەڵ توو، پاداشتی پوژی دوايان هەلبژارد، دواى ئەو، بوۆ نیه هاوسەرگیری لەگەڵ ئافەرەتانی دیکەدا بکەى، ﴿وَلَا اَنْ تَبْدَلَ مِنْ اَزْوَاجٍ﴾، هەرۆهەا بوۆشت نیه، کە لەو نۆیه، یەکیکیان دەست لیبەر بەدەى و، هاوسەریکی دیکە بیئیه شوینی، ﴿وَلَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهَا﴾، هەرچەندە جوانییه کەشیان توو سەرسام بکات، ﴿اِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِيْنُكَ﴾، جگە لەوەى کە دەکەوێتە دەستی راستتەو، جگە لەوەى کە دەکەوێتە بەردەستت و دەبێتە کەنیزەک.

﴿وَكَانَ اللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيْبًا﴾، خواش هەر لە سەرەتاو چاودێر بوو، بەسەر هەموو شتیکیەو، ئاگاداری هەموو شتیکیەو، هەموو شتیکی لە ژێر چاودێریی وردی خواى پەرورەدگارد بەرپوێ دەچى.

مەسەلە گرنگەکان

مەسەلە یەكەم:

پێنمایی خوا ﷻ بۆ پیاوانی برۆادار، کە هەركات ئافرهتانیان ماره کردو، دەستبەرداریان بوون، پێش گواستنەوهیان، دیارییان بدەن و خەلاتیان بکەن، هەروەها ئەو ئافرهتانه عیددەشیان لەسەر پێویست نیە، کە بێ ئەوهی هاوسەریان بچنە لایان، دەست بەرداریان بوون:

خوا دەفەر موی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَعَهُنَّ وَسِرَّوَهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا

شیکردنەوهی ئەم ئایەتە، لە شەش برگەدا:

۱- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ ئەی ئەوانە ی برۆاتان هیئاو! ئەمە جاری سییەمە لەم سوورەتەدا لە حەوت جارن کە خوا ﷻ بانگی مسوڵمانان دەکات، بە نازناوی ئیمان، واتە: ئەی ئەوانە ی برۆاتان هیئاو: بە خوا ﷻ بە فریشتەکانی خوا، بە کتیبەکانی خوا، بە پیغەمبەران ی خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، بە رۆژی دوایی، ئەو پێنج پایە کە لە قورئاندا هاتوون، هەروەها بە قەدەر و نهخشە و ئەندازەگیری خوا، کە لە لایەن پیغەمبەری خواوە ﷺ خراوەتە گەڵ ئەو پێنج پایەو، کراوە بە پایە ی شەشەمی ئیمان، ئەی ئەوانە ی بەو شەشەمە موویان برۆاتان هیئاو!

۲- ﴿إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ﴾ هەركاتێک ئافرهتانی برۆادارتان ماره کردن، (نَكَحَ) بە مانای: ماره ی کرد (عَقَّدَ عَلَيْهَا) یه، واتە: (نَكَحَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ: عَقَّدَ عَلَيْهَا) واتە: ماره ی کرد، هاوسەرگیری لەگەڵ کرد، بەلام (نَكَحَ) بە مانای (وَطَأَ) نایەت، چونکە لە هەموو

قورئاندا، خوا ئەگەر ویستییتی باسی پرۆسە ی پیکهوه جووتبوونی پیاو ئافرەت بکات، بە کنارەو لەبەر راهاویشتن (کنایە) ئەو تەعبیری بەکارهێناوه، بۆ وێنە:

﴿وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ﴾ (۴۱) النساء، هەندیکتان چوونە لای هەندیکتان یان: ﴿أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ﴾ (۴۳) النساء، دەستتان گەیاندە ژنان، یان: ﴿قَبْلَ أَنْ تَمْسُوهُنَّ﴾ (۴۱) الأحزاب، بەر لەوەی دەستیان بگەیەنن.

بەو شیوەیە خوا ﷻ لە پەنارا باسی ئەو حالەتە دەکات، کەواتە: وشە (نیکاح) لە ئەسلی زمانی عەرەبییداو لە بەکارهێنانی قورئاندا، بە مانای گریبەستە، بە مانای مارەکردنە، لێرەش زۆر روونە کە بەو مانایە.

۳- ﴿ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ﴾، دوایی بەرھەڵداتان کردن، دەست بەرداریان بوون، بەر لەوەی دەستیان بگەیەنن، واتە: (مِنْ قَبْلِ أَنْ تُجَامِعُوهُنَّ) بەر لەوەی لەگەڵیان جووتبن، بەر لەوەی بچنە لایان، کە ئەمە کینایە بۆ لەگەڵ جووتبوون، (مَسَّهُ) واتە: دەستی گەیاندی، ھەرۆھا: (لَا مَسْتَم) یان (أَفْضَى) یان (مَسَّ) ئەوانە ھەموویان تەعبیری کنارەیی (کنایە) ین، خوا ﷻ بۆ جووتبوونی پیاوو ئافرەت بەکاری ھێناون، ئنجا دەفەرمووی: کاتی ئافرەتانی بروادارتان مارەکردن، دوایی تەلقاتان دان بەر لەوەی دەستیان بگەیەنن واتە: بیانگوازنەووە لەگەڵیان جووتبن.

۴- ﴿فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا﴾، مافی ئێوە نیە لەسەر ئەوان، کە عیددەییەکیان لەسەر بژمێرن، (عِدَّةٌ) بریتییە لەو شەوو پڕژانەی کە ئافرەت دەیانژمێری، تاكو لە کۆتاییەکیاندا، بۆی رەوا بێ ھاوسەرگیری دیکە بکات، ﴿فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا﴾، (مِنْ إِحْصَاءِ أَقْرَاءٍ، وَلَا أَشْهُرٍ تُحْصَوْنَ عَلَيْهِنَّ) کە ھەیز، یاخود پاکیی دوای ھەیزیان لێ بژمێرن، یاخود: مانگەکانیان لەسەر بژمێرن، ئەو مافەتان نیە، واتە: عیددەیان لەسەر پێویست نیە، چونکە عیددە کە ئافرەت دەیشوات، بۆ ئەوەیە کە بزانری: منداڵانی پاکە لە تۆوی ئەو پیاو، ئنجا کە پیاوێکە نەچوو بێتە لای، پێویستی بەو ناکات.

۵- ﴿فَمَتَّعُوهُنَّ﴾، (أَي: أُعْطُوهُنَّ مَا يَسْتَمْتَعْنَ بِهِ مِنْ عَرَضٍ، أَوْ عَيْنٍ مَالٍ) واتە: شتیکیان بەدەنی لە کەل و پەل، یاخود لە مāl و سامان، کە لێی بەھرمەندبن.

(۶) - ﴿وَسَرَّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا﴾، دواپی به دەست لی بەردانیکی جوان، دەستیانی لی بەردەن، واتە: (خَلُّوا سَبِيلَهُنَّ تَخْلِيَةً بِالْمَعْرُوفِ) واتە: بەرھەلدايان بکەن، دەستیانی لی بەردەن، بە شیوەیەکی پەسندو بە چاکزانراو.

پیشتریش ئاماژەمان پێدا، کە ئیمە لە سوورەتی (البقرة) دا، لە تەفسیری ئایەتی ژمارە (۲۳۶) و، ھەروەھا ئایەتی ژمارە (۲۴۱) دا، لە بەرگی یەکەمی ئەم تەفسیرەدا، بە درێژیی لەو بارەو ھە دواوین و، لەویدا باسی مۆتەحە ی تەلاق کراو، بۆ وێنە کە دەفەر موی: ﴿لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَّعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ﴾ (البقرة، ۲۳۶).

واتە: گوناھتان ناگاتێ ئەگەر ئافەرەتانتان تەلاقدان، مادام دەستتان نەیانگەیانندبێ (واتە: نەتانگواستبنەو)، ھەروەھا مارەییەك کە فەرزە لەسەرتان، بۆتان دیاریی نەکردب، بەلام بەھەرمەندیان بکەن، (دیارییان پێدەن)، بابای دەولەمەندو خاوەن سامانی فراوان بە پێی خوێ، ئەو ھەش کە توانای کەمە، بە پێی خوێ، دیاریی پێدانێك بە شیوەیەکی پەسند، ئەو ھە مافیکە لەسەر چاکەکاران.

لێردا دەفەر موی: ﴿حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ﴾، مافیکە لەسەر چاکەکاران کە دەگونجێ وا تەفسیر بکری: ئەو ھە نە یویست، چاکە بکات، لەسەری پێویست نیە، بەلام دواپی خوا پروونی دەکاتەو ھە لە ئایەتی ژمارە (۲۴۱) دا، کە مەبەست لە چاکەکاران لێردا ئەو ھە نیە ئەگەر پێیان خوێبێ بیکەن، ئەگەر نا نەیکەن، وەك دەفەر موی:

﴿وَالْمُطَلَّقَاتُ مَتَّعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾ (البقرة، ۲۴۱) واتە: بۆ ئافەرەتانی دەست لێبەردراو، مافیانە بەھەرمەند بکرین بە شیوەیەکی پەسند، ئەمە مافیکە لەسەر پارێزکاران، واتە: کەسێك بیەوێ بە پارێزکار لە قەلەم بدرێ، ئەو مافە ی لەسەر، ھەر کات دەستی لە ئافەرەتێك بەردا، کە مارە ی کردو، ئنجا چ مارە یی بۆ دیارییکرد بێ، چ بۆی دیاریی نەکردبێ، مادام نە چوو بێتە لای و دەستی نەگەیاندبێت، لەسەری پێویستەو، مافیکە لە ئەستۆیدا کە دیاریی پێداو، بەھەرمەندی بکات.

(الْعِدَّةُ: فِي الْأَصْلِ إِسْمٌ هَيَّئَةٌ مِنَ الْعَدِّ، وَهُوَ الْحِسَابُ، فَأُطْلِقَتِ الْعِدَّةُ عَلَى الشَّيْءِ الْمَعْدُودِ، وَفِي اصطلاحِ الشَّرْعِ: هِيَ الْمُدَّةُ الْمُحَدَّدَةُ لانتظارِ الْمَرْأَةِ زَوْجاً ثَانِياً)، (تَعْتَدُونَهَا: أَي: تَعْدُونَهَا عَلَيْهِنَّ أَي تَعْدُونَ أَيَّامَهَا عَلَيْهِنَّ، وَاعْتَدَتِ الْمَرْأَةُ أَي: قَضَتِ أَيَّامَ عِدَّتِهَا).

(عِدَّة) له بناغدها بریتیه له شیوهی ژماردن که بریتیه: له ژماردن شتیځ، دواپی وشه (عِدَّة) به کارهیځنراوه بو شتیځی ژمیردراو، ئەمه له ئەسلی زماندا، به لām له زاراوهی شهریدا بریتیه: له و ماوه دیارییکراوهی که ئافرهت چاوه پړی ده کات ته واپړی، تا کو بو جاری دووهم (یاخود: بو جاریکی دیکه مه رج نیه دووهم بڼ، ده کری ئه و ئافره ته بو جاری سیهم و چواره مه) هاوسه گریری بکات.

(تَعْتَدُونَهَا) واته: ئیوه ده یژمیرن له سهریان، واته: پوژه کانی، یاخود هه فته و مانگه کانی ده یژمیرن، له سه ر ئافره ته که، که ده گو تر ی: (اعْتَدَتِ الْمَرْأَةُ) واته: پوژه کانی ئه و ماوه یه ی که ده بڼ چاوه پړی بڼ، ته واپی کردن، واته: ئافره ته که ماوه که ی ته و او کرد، ئه و ماوه یه ی که ده بوو چاوه پړی بڼ، تا کو دهستی کراوه ده بڼ بو هاوسه گریری که دیکه، دوا ی ئه و ی له میرده که ی جیا بو ته وه.

پاکستاندنی مهکتهبی ماموستا عهلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

له ئۆره کۆمهڵه نێهێهکان لهکەڵانێن

Stay in touch on social media

بۆن مەمک عێر موانع النوانل الانماهی

عەلی بابیر/ AliBapir

کەڵانی

پاکستاندنی مهکتهبی ماموستا عهلی بابیر

پاکستاندنی مهکتهبی ماموستا عهلی بابیر

مەسەلەى دووهم:

چەند رېنمايىەك بۆ پېغەمبەر ﷺ لە بواری هاوسەرگيرىي کردنى و، مامەلەى لەگەل هاوسەرانیداو، دەست کراوەکردنى، تاكو تووشى سەغلەتیی نەبى و، هاوسەرانی شادمان و پازى بن، كە پېغەمبەر ﷺ بى ئەوەى لەسەرى فەرز بى، وەك بەخشش ئاگای لىيانەو، دادگەرييان لە نىواندا دەكات، بە پىى توانای:

خو دەفەرموى: ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحَلَّلْنَا لَكَ أَزْوَاجَ النَّبِيِّاتِ أَتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّتِكَ وَبَنَاتِ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾ تَرْجِي مَنْ نَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُعْزِي إِلَيْكَ مَنْ نَشَاءُ وَمَنْ أَنْغَيْتَ مِنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ تَقْرَأَ عَنِ هُنَّ وَلَا يَحْزَنَ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْنَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾﴾

شیکردنەوہى ئەم دوو ئایەتە، لە بیست و دوو برگەدا:

١- ﴿يَأَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ ئەمە جارى چوارەمە لەو پینج جارەى، كە لەم سوورەتە موبارەكەدا خوا بانگى موخەممەد پېغەمبەرى كۆتایی ﷺ دەكات، (النَّبِيُّ) هەم دەگونجى (فعل) بە مانای (فاعل بى)، (نبي) واتە: (مُنبئ) هەوالدەر، دەشگونجى (فعل) بە مانای (مفعول بى)، وەك (فعل) بە مانای (مفعول)، واتە: (مُنبأ) هەوال پیدراو، ئنجا پېغەمبەرى خوا ﷺ و هەموو پېغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) هەم لە لایەن خواوە هەوالیان پیدراوە (مُنبأ) ن و، هەم (مُنبئ) یشن ئەوەى كە لە لایەن خواوە پىيان راگەيێتراوە، هەوال بە خەلك دەدەن، خوا بانگى پېغەمبەر دەكات ﷺ دەفەرموى:

۲- ﴿إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي ءَاتَيْتَ أَجُورَهُنَّ﴾، بە دُنْیایى ئیمە ئەو ھاوسەرانیەت کە مارەییەت پێداون بۆ تۆمان ھەڵال کردوون، بۆ تۆمان ڕەواکردوون، پرسیار دەکری: ھاوسەرەکانى پێغەمبەر ﷺ بۆ پێغەمبەرى خوا ﷺ ھەڵال بوون، بۆچی خوا ﷻ لێرە ئەو دەفەرموی؟

ئەمە ھەوالدانە بۆ چەسپاندنى یاسایەکی پێشتر، لێرەدا مەبەست پێی چاکەو منەتی خواپە لەسەر پێغەمبەرەکەى ﷺ، بۆ ئەوێ کە سێکیش گومانی پەیدانەبێ، کە خوا کاتێک فەرمانى بە پێغەمبەر کرد ﷺ: ھاوسەرەکانى سەرپشک بکات، کە سێک دوو دلیى و دڵ لە دلدانیکی بۆ پەیدانەبێ کە: ئەو ھاوسەرانیە پێغەمبەر ﷺ هیچ کەم و کورپیەك لە ڕەواپیاندا پەیدا بووبێ! بۆ ئەوێ ئەو جوړە گومان و دوو دلییانە لابچن، ئەگەر ھەبن لە دلی کە سێکدا، خوا ئەوێ فەرموو، ئەو لە تەفسیرەکاندا نەمینیو، بەلام ئیستاهاتە دلم.

کە دەفەرموی: ﴿ءَاتَيْتَ أَجُورَهُنَّ﴾، (أَجُور) کوێ (أَجَرَ)، واتە: کری، پاداشت، خەلات، کە بە تەئکید لێرەدا بە مانای (مَهر) مارەیی دی، واتە: ئەوانەى کە مارەییەت پێداون و ھاوسەرتن و لەگەلتن.

۳- ﴿وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ﴾، ھەروەھا ئەوێ کە بە دەستی راستەوہیە، لەوانەى کە خوا گێراونیوہو بۆ لای تۆ، وەك دەستکەوتی جەنگی، (وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ)، (صَفَّةٌ لِّمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ)، لەوانەى خوا گێراونیوہو بۆ لای تۆ، واتە: وەك دەستکەوتی جەنگی، ئەمەش یانی: ھەرچی کە لەبەر دەستی کافرانە، لە ئەسڵدا ھى بروادارانە، خوا ﷻ بە ھوێ جەنگەوہ، یان بەھوێ ھالەتیکەوہ کە دیتە پێش، دەگێژیتەوہ بۆ لای برواداران، بۆ لای خاوەنە ئەسلییەکەى، ئەوانەشت بۆ ھەڵال، ئەو کەنیزەکانەى کە بە دەستی راستەوہن و تۆ خاوەنیانی.

۴- ﴿وَبَنَاتِ عِمَّكَ وَبَنَاتِ عَمَّنِكَ﴾، ھەروەھا کچانی مامت و کچانی پوورەکانت، ﴿وَبَنَاتِ عَمَّكَ﴾، (أَي: بَنَاتٌ إِخْوَةِ أَبِيهِ) واتە: کچانی براپەکانى باپى (وبنات عماتك)، (أَي: بنات إخوة أبیک) واتە: کچانی خوشکانى بابت، (بَنَاتٌ عبدالمطلب)، کچانی عەبدولموتتەلئیب،

واتە: كچائىك كە لە ئافرە تائىك پەيدا بوون، كە كچانى عەبدو مەلۇتتە ئىين، كە دەبنە خوشكانى بابى پىغەمبەر ﷺ.

۵- ﴿وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَلَّتِكَ﴾ هەر وەها كچانى خالت و، كچانى خالەتە كانت، لە ناوچەى بادىنان بە خوشكى دايك دەئىين: خالەت، هەر وەك بە خوشكى باب دەئىين: مەت، كە هەر لە (خاله و عمة) ى عەرەبىي وەرگىراون، منىش وشەى (پوور) بۆ خوشكى باب بە كاردىنم و، وشەى (پلك) بۆ خوشكى دايك بە كاردىنم، واتە: (خاله)، كە واتە: ﴿وَبَنَاتِ خَالِكَ﴾ واتە: كچانى بنەمالەى (عبدالمناف بن الزهرة) كە خالەكانى پىغەمبەرن ﷺ ﴿وَبَنَاتِ خَلَّتِكَ﴾ واتە: كچانى خوشكانى دايكت.

لێرەدا پرسىارىك دىتە پىش: بۆچى وشەى (عم و خال) بە تاك، هاتوون بەلام (عمات و خالات) بە كو؟! ﴿وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَلَّتِكَ﴾.

شارەزايانى زمانى عەرەبىي زۆريان قسە لێكردو، بەلام ئەو وەلامە، رەنگە لە هەموويان بە جىترى:

لەبەر ئەوەى (عم) بۆ براى باب و، بۆ براى باپىرو سەرترىش بە كاردى، (خال) یش بۆ براى دايك و، بۆ براى نەك و بۆ سەرترىش بە كاردى، بەلام (عمة و خاله) واتە: خوشكى باب و خوشكى دايك، مەبەست پىيان جىنس نى، بۆيە كوكرانەو، ديارە وشەيەك كە مەبەست پىي جىنس بى، پىويست بە كوكرانەو ناكات، هەر وەها ئەگەر مەبەست پىي چاوگ (مصدر) بى، پىويست بە كوكرانەو ناكات، بەلام كە مەبەست پىي چاوگ يان جىنس نەبوو، تاكەكانى ئەو شتە كوڤەركرێنەو (عمة و خاله) ش بەو جورەن.

۶- ﴿الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ﴾ هەموو ئەو ئافرەتانه واتە: كچانى مام و پوورو، كچانى خال و پلك، ئەوانەى كە كوچيان لەگەڵدا كردو، بەلام ئەوانەى كە جارئ هەر لە شارى مەككەن، يان لە هەر شوئىيكي ديكەن و نەهاتوونە ئىو مەدينە، ئەوانەت بۆ رەوا نى.

(۷) - ﴿وَأَمْرًا مُّؤَمِّنَةً إِنَّ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ﴾، ھەرۋەھا ئافرەتتەکی بڕوادار ھەوای پێشکەشی پێغەمبەر ﷺ کرد، ھەوای پێشکەشی، یانی: (تَجْعَلْ نَفْسَهَا لَهُ هِبَةً دُونَ مَهْرٍ) واتە: ھەوای پێشکەشی دەکات، بێ ئەوەی چاوەڕوانیی ماریی لێبکات.

(۸) - ﴿إِنْ أَرَادَ النِّسَاءُ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا﴾، ئەگەر پێغەمبەر ﷺ ویستی، ماری بکات، (أَنْ يَنْكِحَهَا) ھەوای بکات، بەلام (يَسْتَنْكِحَهَا)، مانایەکی بەھێزتر دەکات، ھەوای بیری، گریبەستی ھاوسەرگیری لەگەڵ بەستنی.

ئایا بۆچی ئەمە ھێناو: ﴿إِنْ أَرَادَ النِّسَاءُ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا﴾؟ ئەمە بۆ خۆپاراستنە لە نەریتەکی عەرەبەکان، ھەوای کاتی ئافرەتتە ھەوای پێشکەشی دەکرد، لەسەری پێویست بوو قبوولی بکات، واتە: بە پێی ئەو نەریتە کار ناکرێ، لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ ھەر ئافرەتتە ھەوای پێشکەشی کرد بۆی: بلی! وەك لە ھەندێ ریاوایەتەدا ھاتووە ھەوای پێشکەشی پێغەمبەر ﷺ کردووە، ئەویش تەماشایەکی کردووە، ھێچ دەنگی نەکردووە، دوایی یەکیک لە ھاوێلان گوتوویەتی: ئەو پێغەمبەرە! ﷺ ئەگەر پێویستت پێی نیە، لە منی ماری بکە، ئەویش فەرموویەتی: چیت ھەیە؟ دوایی لەسەر شتێک ھەوای ئافرەتەکی پێی رازیبوو، ماری کردووە، ھەبوو نەداربوو فەرموویەتی: چەندە قورئانت لەبەرە؟ ئەو نەداربوو قورئانە بۆ دیاریکردووە فیری بکات و، کردوویەتی بە ماریی.

(۹) - ﴿خَالِصَةً لِّكَ مِنَ الدُّنْيَا الْمُؤْمِنِينَ﴾، ئا ئەو تەبەتە بە تۆوە جیا لە بڕواداران، ﴿خَالِصَةً لِّكَ﴾، (تِلْكَ الْمَرْأَةُ خَالِصَةٌ لِّكَ) واتە: ئەو ئافرەتە بە تەبەتە ھەوای پێشکەشی دەکات، تەبەتە بە تۆوە، بۆ تۆ ساغ بۆتەو، واتە: پیاوانی بڕوادار بۆیان نیە ھەر ئافرەتتە ھەوای پێشکەشی بکەن، بەبێ ماریی، بۆیان ڕەوا نیە، دەبێ ماریی بێ و، بە پێی ڕێ و ڕەسمی ھەوای بێ.

(۱۰) - ﴿قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ﴾، واتە: ئێمە دەزانین ھەوای بۆ داناون، چیمان لەسەر پێویست کردوون، چونکە (فَرَضَ لَهُ: قَرَضَ عَلَيْهِ) واتە: بۆی دانا، بۆی دیاریکرد، واتە: دەزانین چیمان بۆ بڕیارداون، ئەوەی ھەوای شایستەیانە وەك ئۆمەت بە گشتیی.

(۱۱) ﴿فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ﴾ له هاوسه رانیانداو له که نیزه که کانیاندا،
واته: لهو ئافره تانه دا که له بهر ده ستیان و ئهوان خاوه نیان.

بوچی ده فهرموئ: (فی)؟ لیره دا ده لئ: (فی) ظَرْفٌ مَجَازٌ، لِأَنَّ الْمَظْرُوفَ: الْأَحْكَامُ
الشَّرْعِيَّةُ، لَا ذَوَاتُ الْأَزْوَاجِ، وَلَا ذَوَاتُ مَا مَلَكَتْهُ الْأَيْمَانُ) واته: (فی) تیدا بوو (ظرف) یکی
مه جازه، چونکه ئه وهی که (مَظْرُوف) ه، شته که ی تیدا هه یه، بریتیه له حوکمه
شه رعییه کان، نه ک خودی هاوسه ره کانیان، یاخود خودی که نیزه که کانیان.

(۱۲) ﴿لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ﴾ (ده زانین چیمان بو بریارداون له باره ی
هاوسه رانیان و که نیزه که کانیان و بو پرواداران به گشتیی)، تاکو تو هیچ سه غله تییت
له سه ر نه بئ، (الْحَرَجُ: الضِّيقُ) سه غله تی و ته نگیی.

(۱۳) ﴿وَكَاثُ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ به دنیایی خوا لیبوردی به به زه ییه، واته: که
ئه وهی داناوه و، بو بریارداون، به ره می لیبوردن و به زه یی خوئی تی.

ئنجا خوا ﷻ دیته سه ر بابه تیکی دیکه و ده فهرموئ:

(۱۴) ﴿تُرْجَىٰ مِنْ نَشَأٍ مِّنْهُنَّ﴾ خوینراویشه ته وه: (تُرْجَىٰ)، واته: له هاوسه رانت
هه رکامیکیان که مه به ستت بئ، دوا ده خه ی، (الْإِرْجَاءُ: التَّأْخِيرُ، وَفِعْلُهُ يَنْصَرِفُ إِلَى الْأَحْوَالِ
لَا لِلذَّوَاتِ) واته: نوره که ی دوا ده خه ی، یان حاله که ی دوا ده خه ی.

(۱۵) ﴿وَتُعَوَّىٰ إِلَيْكَ مِنْ نَّشَأٍ﴾ (تُعَوَّى: أَي تَضُمُّ وَتُقَرَّبُ) واته: نیزیکی ده خه یه وه له
خوت، بو لای خوئی دینی، هه رکامیکیان لهو هاوسه رانه ت ته گه ر به وهی، بو لای خوئی
دینی.

هه لبه ته هه ندیک له زانایان (تُرْجَىٰ، وَتُعَوَّى)، یان وا مانا کردوون، که (تُرْجَىٰ)
ته لاقدان و، (إِيوَاء) یش به (إِبْقَاء) هیشتنه وه، واته: هه رکامیکیان بوئی دووری
ده خه یه وه وازی لی دینی و، هه رکامیکیان بوئی، ده یه یلیه وه، به لام ئه وه رایه کی
به یه زه!

بەلکو مەبەست ئەوەیە کە ھەر کامیکیان لە نۆرە ی خۆیدا، یان لە جگە لە نۆرە ی خۆی دا، بتهوێ دووری دەخەیهو، یان دوا ی دەخە ی و، ھەر کامیکیان بوێ، نیزیکی دەخەیهو، یاخود بو لای خوێ دینی.

(۱۶)- ﴿وَمِنْ ابْتِغَايَ مَمْنٍ عَزَلْتَ﴾ ھەروەھا ئەگەر کەنارت لە یەکیکیان گرتبێ، بە ھەر ھۆیە کەوێ، بەلام دوا یی بیخوایەو، بیھێنەو.

(۱۷)- ﴿فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ﴾ ھیچ سەغڵەتی لەسەر تو نی، (وَالْمَعْنَى: فَإِنْ عَزَلْتَ بِالْإِزْجَاءِ إِحْدَاهُنَّ، فَلَيْسَ الْعَزْلُ بِوَاجِبٍ اسْتِمْرَارُهُ، بَلْ لَكَ أَنْ تُعِيدَهَا، إِنْ ابْتِغَايَ الْعَوْدَ إِلَيْهَا) واتە: ئەگەر یەکیکیان بە ھۆی دواخستەو کەنارلێگرتبوو، ئەو مەر ج نی ئەو کەنارگرتەو، ئەو دواخستە، ھەر بەردەوام بێ، بەلکو بو ت ھەیه، ئەگەر ویستت بیھێنەو بو لای خو ت و، ویستت بگەرێیەو بو لای.

کەواتە: ئەوێ کە لە کوێ ئەو پرستە موبارە کە دا وەردەگیرێ، ئەوێ کە خوا پیغەمبەری ﷺ بو مامەلە لەگەل ھاوسەرانی بەرپرسی دا، دەستی کراو کردو، چونکە دوا یی حیکمەتی ئەو پروندە کاتەو و دەفەر موێ:

(۱۸)- ﴿ذَلِكَ أَدَّى أَنْ تَقْرَأَ عَمِّيْنِ﴾ ئەو نیزیکتەر بو ئەوێ دلیان خو شیبێ، (ذَلِكَ) واتە: ئەو دەستکراو یی، یاخود (ذَلِكَ: الْإِبْتِغَاءُ بَعْدَ الْعَزْلِ) واتە: ئەو دووبارە گیرانەوێ دوا ی کەنارگیریی، بەلام زیاتر مەبەست پێی دەستکراو یی، ئەو دەستکراو یی بو تو نیزیکتەر لە پێشتر کە ھاوسەرە کانت دلخو ش و شادمان بن، (قَرَّتْ عَيْنُهُ) واتە: چاوی فرمیسکی شادی پێدا هات، چونکە (قَرَّتْ) بە مانای ساردیی، پیچەوانە ی (حَزَّ) بە مانای گەرمیی.

(۱۹)- ﴿وَلَا يَحْزَنُ﴾ ھەروەھا دلتنەنگ نەبن.

(۲۰)- ﴿وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْنَهُنَّ كُلُّهُنَّ﴾ ھەروەھا ھەموویان رازی بن بەوێ کە پێنداون و شادمان بن، وشە ی (تَقَرَّرَ) خوێنراویشە تەو: (تَقَرَّرَ)، ئنجا کە دەفەر موێ: ﴿وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْنَهُنَّ كُلُّهُنَّ﴾ (إِشَارَةٌ إِلَى أَنَّ الْمُرَادَ: الرِّضَا الَّذِي يَتَسَاوَيْنَ فِيهِ) واتە: ئاماژە ی بو

رەزامەندیەك كە ھەموویان تێیدا یەكسان بن، واتە: ھەموویان شادمان و دلخۆشبن، بە شیوەی مامەلە ی پێغەمبەر ﷺ لەگەڵیاندا، ئەگەر پاش و پێشك لەگەڵیاندا بكری، بزانی كە پێغەمبەر ﷺ خوا ئاوا دەستی كردۆتەو، كە چى پێغەمبەر ﷺ بەبى جیاوازی مامەلەى لەگەڵدا كردوون، ئەو زياتر دەبێتە ھۆى ئەو كە ھەست بە خۆشەویستى پێغەمبەر ﷺ دلراگرتنى بۆیان و، ریزلێگرتنى لێیان و، ئاگاداربوونى لێیان، بكەن.

(۲۱) - ﴿وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِی قُلُوبِكُمْ﴾، خواش ئەو دەزانى كە لە دلەكانتندا ھەیە.

(۲۲) - ﴿وَكَانَ اللّٰهُ عَلِیْمًا حَلِیْمًا﴾، خواش ھەر لە ئەزەلەو، زاناو ھیڤى و مەندبوو.

دایكمان عائشە (خوا لێى رازیبى) گوتوویەتى: {عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: مَا خَيْرٌ رَسُولٍ اللّٰهِ ﷺ فِی أَمْرَيْنِ، إِلَّا أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِمْهًا} (أخرجه: البخاري: ۳۵۶۰، ومسلم: ۲۳۲۷).

واتە: پێغەمبەرى خوا ﷺ ھىچ كات سەرپشك نەكراو لە نێوان دوو شتندا، مەگەر كامەیان ئاسانتەر، ئەو ھى ھەلبژاردو، ئەگەر گوناخ نەبووبى، واتە: بۆ خەلك كامەیان ئاسانتەر.

(القرطبي) لە تەفسیرەكەى خۆیدا^(۱)، دەلى: {وَاخْتَلَفَ الْعُلَمَاءُ فِی تَأْوِيلِ هَذِهِ الْآيَةِ، وَأَصَحُّ مَا قِيلَ فِيهَا، التَّوَسُّعُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فِی تَرْكِ الْقَسْمِ، فَكَانَ لَا يَجِبُ عَلَيْهِ الْقَسْمُ بَيْنَ زَوْجَاتِهِ}.

واتە: زانیان راجیاییان ھەیه لە تەفسیری ئەو ئایەتەداو، راستترین شت كە لە بارەى ئەم ئایەتەو گوتراو، ئەو ھیه كە خوا فراوانى داناو بۆ پێغەمبەر ﷺ و دەستی كراو كردو، لە رەچاو كەردنى دادگەرى لە نێوان ھاوسەرەكانیداو، لەسەرى پتووست نەبوو ھەركامیان بەشى خۆى بە یەكسانی پێدات.

ئنجا كە پێغەمبەر ﷺ بەو شیوەیەى كردو، ھاوسەرەكانى زياتریان ھەستیان بە چاكەو فەزلى پێغەمبەرى خوا ﷺ كردو.

دیسان (القرطبي) له تەفسیرە کە ی خۆیدا^(۱)، که خوا دەفەر موو: ﴿ذَلِكَ أَتَىٰ أَن تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَخْزَيَنَّ وِرْضِيكَ بِمَا ءَاتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ﴾ ده لئ: (أَيُّ ذَلِكَ التَّخْيِيرِ الَّذِي خَيْرْنَاكَ فِي صُحْبَتِهِنَّ أَتَىٰ إِلَىٰ رِضَاهُنَّ، إِذْ كَانَ مِنْ عِنْدِنَا، لِأَنَّهُنَّ إِذَا عَلِمْنَ أَنَّ الْفِعْلَ مِنَ اللَّهِ، قَرَّتْ أَعْيُنُهُنَّ بِذَلِكَ وَرَضِينَ، لِأَنَّ الْمَرْءَ إِذَا عَلِمَ أَنَّهُ لَا حَقَّ لَهُ فِي شَيْءٍ، كَانَ رَاضِيًا بِمَا أُوتِيَ مِنْهُ وَإِنْ قَلَّ).

واته: که ده فەر موو: ﴿ذَلِكَ أَتَىٰ أَن تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَخْزَيَنَّ وِرْضِيكَ بِمَا ءَاتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ﴾، واته: ئەو دەستکراو هیه که تۆمان تیدا سەرپشک کردوه، له چۆنیەتی مامەلە کردن له گەڵ هاوسەرە کانتدا، نیزی کتره بۆ رازی بوونی ئەوان، چونکه ئەگەر ئەوان زانیان ئەوه له لایەن خواو هیه، ئەو کاته دلیان خوێش دەبێ و بهوه رازی دەبن، چونکه مەرۆف ئەگەر زانی له شتیکدا مافی نیه، هەرچەنده لهو شتە کەمیکیشی پێیدری، پێی رازی دەبێ (له بهر ئەوهی ده زانی ئەوه مافی نیه، به لām چاکه ی له گەڵدا کراوه).

به لām زانیان و، گێرە پەوانی به سەر هاتی پیغه مبه ر ﷺ ده لئین: پیغه مبه ری خوا ﷺ ئەم مافه ی له گەڵ هاوسەرانی دا که خوا پێیداوه، به کار نه هی ناوه، بۆچی؟

چونکه پیغه مبه ر ﷺ کاری به باشتین و به رزترین پەوشت کردوه، که بریتیه له پەچاو کردنی دادگه ریی له نیوان هاوسەرە کانی دا، بۆیه ئەو دەستکراو هیه که خوا دهستی کردۆت هوه، کاری پێ نه کردوه، به لām خوا بۆچی ئەوهی خستۆته روو؟ تا کو هەر کام له هاوسەرە کانی پیغه مبه ر ﷺ ئەگەر ئەو کهمیشی بۆ کرا ئاگای لێی بێ، رازی بن و دلخوێش بن و بزانیان که پیغه مبه ر ﷺ دهیتوانی ئەو مافه ش نه دا، به لām که ئەو مافیان پێده دا، ئەوه له بهخشش و چاکه جوامیری خۆیه تی، ئەگەر نا له لایەن خوا ی پەروەردگاره وه دهستی کراو هیهو، له سه ری فەر ز نه کراوه، دادگه ریی له نیوان هاوسەرانی دا بکات، ئنجا که دادگه ریه که ی کرد، مانای وایه ئەوه شتیکه له خۆیه وهیهو له چاکه ی خۆیه تی.

دوا قسە لەو بارەو: دواي ئەوێ خوا لەو ئایەتە موبارە کەدا دەستی
 پێغەمبەر ﷺ دەکاتەو، سەبارەت بە چۆنیەتی مامەلە کردنی لەگەڵ ھاوسەرە
 بەرێزەکانیداو، حیکمەتی ئەوێ دەخاتە روو، ئەویش ئەوێە کە ھەموویان
 بە یەکسانی دڵخۆش بن و، دڵتەنگ نەبن، رازی بن بەو ئەندازە مافە تۆ
 بە ھەر کامیانی دەدات، دواي دەفەرموێ: ﴿وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ﴾، خواش
 دەزانێ چی لە دڵە کانتاندا ھەیە، ھەم دڵی پێغەمبەر ﷺ و ھەم دڵی ھاوسەرائی
 پێغەمبەر ﷺ و، ھەم دڵی ھەموو خەلکی دیکەش، دواي دەفەرموێ: ﴿وَكَانَ
 اللّٰهُ عَلِيْمًا حَلِيْمًا﴾، خواش ھەمیشە زانای ھێدی و مەند بوو، ئەم تەعبیرەش
 مەبەست پێی ئەوێە: کەواتە تۆش ئەي پێغەمبەر ﷺ! لە مامەلە لەگەڵ
 ھاوسەرەکاندا زانابە و ھێدی و مەندیش بە، زانابە، بزانبە چۆن مامەلەیان
 لەگەڵدا دەکەي، ھێدی و مەندیش بە، چونکە (حِلْم) پێچەوانەي زوو توورە
 بوون (سُرْعَةُ الْغَضَب) ە، واتە: خیرا توورە مەبە و ھێدی و مەند و لیۆردە بە.
 ھەموو ئەو تەعقیبانەي کە خوا ﷻ لە کۆتایی ئایەتەکاندا دەیانفەرموێ،
 دەبێ ئینسان لیان ورد بێتەو، چونکە بە زۆری وایە خوا لە میانان دا باسی
 ھەندیک لە سیفەتەکانی خوێ دەکات، کە پەییوەستن بە نیوہەرۆکی ئەو بابەتەو
 کە رابردوہ.

له تۆرە کۆمەڵایەتیەکان لەگەڵتان

Stay in touch on social media

نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

علي بابير AliBapir

archive.org/details/@alibapir

PDF

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

علي بابير AliBapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

کەتانی

راگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابیر

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

راگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابیر

مەسەلەى سىيەم:

پاگەيانىدىنى قەدەغەكرانى ھاوسەرگىرىيى كىردنى پىغەمبەر ﷺ لەگەل ئافرەتانى دىكەى جگە لەوانەدا كە باسكران، مەگەر كەنیزەك:

خو دەفەرموئى: ﴿لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ۝۵۲﴾

شىكرىدەنەھى ئەم ئايەتە، لە پىنچ بىرگەدا:

(۱)- ﴿لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ﴾، ئافرەتانت بۆ ھەلەل نىن لەمەودوا، وشەى: ﴿مِنْ بَعْدُ﴾، دوو واتاى ھەن: (مِنْ بَعْدٍ مَنْ ذِكْرٍ) دواى ئەوانە كە باسكران، ياخود: (مِنْ غَيْرِ مَنْ ذِكْرٍ) جگە لەوانەى باسكران.

(۲)- ﴿وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ﴾، ھەرۈھە بۆ شت نىھ جىگۆر كە بكەى بە ھاوسەرەكان، (تَبَدَّلَ: أَي تَتَبَدَّلَ أَي: بِتَغْوِيضٍ إِحْدَاهُنَّ بِجَدِيدَةٍ)، ھەرۈھە بۆشت نىھ كە جىگۆر كى بكەى بە ھاوسەرەكان، واتە: يەكىكىان تەلاق بەدى و ھاوسەرگىرىيەكى دىكە بكەى و، ئافرەتتىكى دىكە بەيئىنە شوئى ئەو ھاوسەرەى تەلاقتاۋە.

(۳)- ﴿وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ﴾، ھەرچەندە جوانىي ئەو ئافرەتانه، كە دەتەوئى ھاوسەرگىرىيان لەگەلدا بكەى، تۆش سەرسام بكات، واتە: لە ھىچ ھالاندا بۆ تۆرەوا نىھ، تەنانەت لە ھالى سەرسامكردنى جوانىي ئەوانىش دا بۆ تۆ.

(۴)- ﴿إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ﴾، جگە لەوھى دەكەوئىتە دەستى راست، ئەمە ھەلاۋاردنىكى داپراۋە (إِسْتِثْنَاءٌ مُنْقَطِعٌ: أَي لَكِنْ مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ حَلَالٌ فِي كُلِّ حَالٍ)، بەلام ئەو كەنیزەكەى دەكەوئىتە دەستت و تۆ دەبىھە خاۋەنى، بۆ تۆ ھەلەلە لە ھەموو ھالاندا.

(۵)- ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا﴾، بە دلئىايى خواش بەسەر ھەموو شىكەوھە چاودىرەو، ھەموو شىكە لە ژىر كۆنترۆل و چاودىرىيى خوادايە.

ئەو ئايەتە موبارەكە كە دەفەرموی: ﴿وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُ﴾، دەگونجی بە بەلگە بهیتریتەو، لەسەر ئەووە كە ڕەوايە، پیاو تەماشای ئەو ئافرەتە بکات كە دەیهوئ بیهیئ، هەرۆك ئافرەتیش بە هەمان شیۆ، بوئ هەیه پیاو لە دلگیراوەكە ی خوئ بیئ.

لەو بارەووە ئەو سئ فەرموودەیه دئین:

۱- پیغەمبەر ﷺ یەکیك لە هاوولانی هاوسەرگیری کردبوو، پئی فەرموو: تەماشات کردو؟ گوئ: نەخیر، فەرموو: {فَانْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّهُ أَجْدَرُ أَنْ يُؤَدَمَ بَيْنَكُمَا} (أخرجه ابن ماجه ۱۸۶۵، قال البوصيري: إسناده صحيح رجاله ثقات، وعبد بن حميد: ۱۲۵۴، وابن حبان: ۴۰۴۳، والحاكم: ۲۶۹۷، وقال: صحيح على شرط الشيخين عن أنس رضي الله عنه، وصححه الألباني^(۱))، واتە: تەماشای بکە، چونکە ئەووە شایستەترە، کە دوایی پەيوەندیان پیکەو بەردەوامی، ئولفەتان پیکەو هەبی، (ئەگەر تۆ بیینی و ئەو تۆ بیینی و، یەکدی پەسند بکەن).

۲- هەرۆهەها لەو بارەووە هاتو، کە یەکیك لە هاوولان، دیارە لە کۆچکەران بوو، هاوسەرگیری کردو لەگەڵ ئافرەتیک پشٹیوانی (أنصاري)دا، پیغەمبەریش ﷺ پئی فەرموو: {انْظُرْ إِلَيْهَا، فَإِنَّ فِي أَعْيُنِ الْأَنْصَارِ شَيْنًا} (أخرجه مسلم: ۱۴۲۴، والنسائي: ۲۳۴۷)، واتە: تەماشای بکە، چونکە چاوی پشٹیوانەکان شتیک تیدایە، (شتیک هەیه لە چاوی پیاوان و ئافرەتانی خەلکی مەدینەدا).

لە شەرحی ئەم فەرموودەیهدا هاتو دەلئ: خەلکی مەدینە بە گشتی بە نەبەت خەلکی مەککەو، چاویان بچووکتەر بوو، واتە: نەووەک ئیستا چاک سەرنجی نەدە، دوایی کە بوون بە خەللی یەکدی، ئنجا لەوئ عەیبی لی بگری، نا، ئیستا تەماشای بکە!

(۱) حديث المغيرة بن شعبة: أخرجه أحمد: ۱۸۱۶۲، والترمذي: ۱۰۸۷، وقال: حسن، والنسائي: ۳۲۳۵، وابن ماجه: ۱۸۶۶، واللفظ للنسائي.

۳- فەرموودەیه کی دیکه لهو بارهوه، پێغه مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموی: {إِذَا خَطَبَ أَحَدُكُمْ الْمَرْأَةَ، فَإِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَا يَدْعُوهُ إِلَى نِكَاحِهَا، فَلْيَفْعَلْ} (أخرجه أبو داود: ٤٠٨٢، والحاكم: ٢٦٩٦ وغيرهم، قال الألباني : حسن).

واته: هه‌ر کات یه‌کیکتان ئافره‌تیکی خواست، ئه‌گه‌ر توانی ئه‌وه‌نده‌ سه‌رنجی بدات، که پالنه‌ربێ بۆ ئه‌وه‌ی ماره‌ی بکات، با سه‌رنجی بدات، (واته: بۆی په‌وایه‌ ته‌ماشای بکات و له‌ سه‌ره‌تاوه‌ باشی بیینی، هه‌روه‌ک ئافره‌ته‌که‌ش به‌ هه‌مان شیوه‌، مافی هه‌یه‌).

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

له‌ ئۆره‌ كۆمه‌ڵایه‌تییه‌كان له‌ كه‌مه‌ڵانی
stay in touch on social media
بەن مەمك عێز موانع النوازل الاجتماعی

پاڤه‌پانده‌ی مه‌كته‌بی مامۆستا عه‌لی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

پاڤه‌پانده‌ی مه‌كته‌بی مامۆستا عه‌لی بابێر

علي بابیر/ AliBapir

عەلی بابێر/ AliBapir

كه‌نای
پاڤه‌پانده‌ی مه‌كته‌بی مامۆستا عه‌لی بابێر

پاڻه پانڊني مهڪڻهي مافوسٽا علي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

له نڙهه ڪڍم ٿا ته ٻيو ڪان لهه ڪڍم ٿا
Stay in touch on social media
تڏهن معكم غير مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - ڪوردي

پاڻه پانڊني مهڪڻهي مافوسٽا علي بابير

علي بابير / AliBapir

علي بابير / AliBapir

ڪهڙي
پاڻه پانڊني مهڪڻهي مافوسٽا علي بابير

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

دەرسى دهوتەم

له نۆزه كۆمهله ئىپهكان لهكەلتەن
stay in touch on social media
نەن مەكەم عىز موافق التواىل الاجمەسى

پاڭەياندى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىر

پاڭەياندى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىر

www.alibapir.net
- كوردى - عربى - tnglish

كەتالى
پاڭەياندى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

PDF

AliBapir

www.alibapir.net

Google Play

App Store

QR codes

پېناسەى ئەم دەرسە

ئەم دەرسە مان لە شەش (۶) ئايەت پېكھاتو: (۵۳ - ۵۸)، كە تېياندا چەند رېنمايەك بۆ پرواداران خراونە پروو، بۆ چۆنيەتیی مامەلە كردنيان لە گەل ھاوسە رانی پېغەمبەرى خوادا ﷺ، لە بواری ھامۆشۆ كردنيان بۆ مالى پېغەمبەر ﷺ، و، خۆپاراستنيان لە ئازاردانی پېغەمبەرى خوا ﷺ، بە تايبەت لە بواری خېزانی دا.

دواتر ئەو خراوە تە پروو كە ھاوسەرەكانی پېغەمبەر ﷺ (خوا لیان پازیبی) دايكانی پرواداران، گوناھيان ناگات كە مە چرە مەكانيان بيانين، وەك باب، كور، برا، برازا، خوشكەزا، ئافرە تانی پروادارو، بەردەستەكانيان، (كۆيلەو كەنیزەكيان).

دوايش خوا ﷺ رايگە ياندووە كە سەلاتی لە پېغەمبەر ﷺ داوہو، فەرمانيشی بە مسولمانان كردووە كە سەلات و سەلامی بۆ بنيرن.

لە كۆتاييشدا خوا رايگە ياندووە كە نە فرینی لە ئازاردە رانی خواو پېغەمبەرى خوا ﷺ كردووە، سزای ريسواكەرى بۆ داناون و، ئەوانەش كە ئازاری مسولمانان دەدەن، بېگومان بوختان و گوناھيكي ئاشكرا ھەلەدە گرن، واتە: ئەو گوناھە لە كۆلى دادەنن، بۆ قيامەت كە لەوئى بە تەكيد تووشی سزايەكەى دەبن.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَظِيرِ بْنِ إِنَّهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَعْسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذَى النَّبِيِّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنْ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ

كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾ إِنْ تُبْدُوا شَيْئًا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٤﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءَ إِخْوَانِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ وَآتَقِينَ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٥٥﴾ إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تەکان

ئەه ی ئەوانەه ی پرواتان هیناوه! مەچنە ماله کانی پیڤه مبه ره وه، مەگەر مۆله تتان بدری (بانگ بکرین) بو خواردنیک، که نابی (دابنیشن) چاوه ری پیگه یشتنی بکهن، به لام ئەگەر بانگه یشت کران بو خواردن، بچنه ژوو رو هه رکات خواردتان (بچنه ده رو) بلاوه ی لیکه ن، ههروه ها نابی (دابنیشن) به قسانه وه به یه کدی هوگرانه، بخافلین، ئا ئەو (رهفتار) هتان پیڤه مبه ر بیزار ده کات و، شه رمیشتان لی ده کات (بلی: هه لسن)، به لام خوا له گوتنی هه قی شه رم ناکات، ههروه ها هه ر کات (قسه تان له گه ل هاوسه رانی پیڤه مبه ردا کرد) که ل و په لیکتان لی داواکردن (له پیو یستییه کانی مال) له پشت په رده وه لییان بخوازن، ئا ئەو (شیواز) هتان پاکتره بو دله کانی ئیوه و، دله کانی ئەوانیش و، هه رگیزیش بو تان (رهوا) نیه که پیڤه مبه ری خوا (به قسه و کرده وه ی خراپ) ئازار بده ن، ههروه ها به هیچ شیوه یه ک و هه رگیز بو تان نیه هاوسه رانی پیڤه مبه ری خوا، دوای خو ی ماره بکه نه وه، ئا ئەو رهفتار هتان له لای خوا (تاوانیکی) مه زنه ﴿٥٣﴾ ئەگەر شتی که ده ربخه ن یان په نهانی بکه ن (خوا ده یزانی) چونکه بیگومان خوا به هه موو شتی که زانیه ﴿٥٤﴾

(هاوسه رانی پیغهمبر ﷺ) گوناھیان ناگات ته گهر (ره چاوی پهرده گرتنه وه نه کهن) له مامه له له گه ل بابہ کانیانداو، کوره کانیانداو، برایه کانیانداو، کورانی برایه کانیانداو، کورانی خوشکه کانیانداو، ثافره ته کانیانداو، به رده سته کانیان (کوئله و که نیزه که کانیان) داو، پاریزیش له خوا بکه ن (تهی هاوسه رانی پیغهمبر!) بیگومان خوا ئاگاداری ههموو شتیکه ﴿۵۵﴾ به دلنیایی خواو فریشته کانی صله وات له سهر پیغهمبر دهدهن، تهی تهوانه ی پرواتان هیئاوه! (تیوهش) صله لاتی له سهر بدهن و، سهلامی تیر و تهواوی بو بنیرن ﴿۵۶﴾ بیگومان تهوانه ی ئازاری خواو پیغهمبره که ی دهدهن (به قسه ی ناخوش و ناشیرین) خوا له دنیاو دواپوژدا، نه فرینی لیگردوون و ئازاریکی پيسواکه ری بو داناون ﴿۵۷﴾ تهوانه ش که ئازاری پیاوانی پروادارو ثافره تانی پروادار دهدهن، به هو ی کاریکه وه که نه یانکردوه، بوختانیك و گوناھییکی ئاشکرایان هه لگرتوه (بو پوژی خو ی) ﴿۵۸﴾.

شیگردنه وه ی هه ندیک له وشه کان

(غیر نَظَرِینَ): واته: چاوه ریکه رانه مه بن، (بو کولین و پیگه یشتنی خواردنه که).
(النَّظَرُ: الإِنْتِظَارُ، النَّاطِرُ، الْمُتَنَتِّظُ، النَّاطِرُ: إِسْمُ فَاعِلٍ مِنْ نَظَرَ: أَيِ انْتَبَهَرَ)، (نَظَرَ) واته: (إِنْتِظَار) چاوه پروانی، (نَاطِر) واته: (مُتَنَتِّظَر): چاوه ریکه ر، ئنجا (النَّاطِر) ناوی بکه ر (إِسْم فاعل) ه، له (نَظَرَ) هوه هاتوه، (نَظَرَ) یانی: (انْتَبَهَرَ) چاوه ری کرد.
(إِنَّهُ): ده گوتری: (أَنَّ الشَّيْءَ وَأَنِّي قَرَبَ إِذَاهُ)، (وَأَنَّهُ: أَيِ: وَقْتُهُ، أَوْ وَقْتُ تَصْجِهِ)، واته: (إِنَاه) که ی نیزیک که وته وه، (إِنَاه) ههم به مانای کات دی، کاته که ی نیزیک که وته وه، ههم به مانای کاتی پیگه یشتنی دیت، کاتی کولین و پیگه یشتن و ئاماده بوونی خواردن.

(مُسْتَعْسِينَ): (الِاسْتِنَاسُ: طَلَبُ الْأُنْسِ مَعَ الْغَيْرِ، أَي: وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِإِجْلِ حَدِيثِ يَجْرِي بَيْنَكُمْ)، (إِسْتِنَاسٌ) بریتیه لهوه که مروّف خوازیاری ئولفەت گرتن بى لهگەل یه کىکى دى، هوگری بى، که دهفهرموى: ﴿وَلَا مُسْتَعْسِينَ لِحَدِيثٍ﴾، واتە: به هوگر بوونى یه کدییهوه، به قسانهوه مهخافلین، به هوى قسانهوه هوگری یه کدى بن و، بخافلین له مالى پیغه مبهردا ﷺ.

(فَلِسْتَحْيَ، مِنْكُمْ): ئەو شهەرمەتان لیدەکات، واتە: شهەرم دەکات لهوهى ئاگادارتان بکاتهوه، که ئەو دانىشتنهى ئیوه له کاتى نهگونجاودا، ئازارى دەدات، (الْحَيَاءُ: وَالِاسْتِحْيَاءُ: انْقِبَاضُ النَّفْسِ عَنِ الْقَبَائِحِ وَتَرْكُهَا)، (حَيَاءٌ) بریتیه: لهوه که نهفس بێتهوه یهک له شتى خراپ و، وازى لى بێنى، (إِسْتَحْيَا فَهُوَ مُسْتَحْيٍ، وَاسْتَحْيَ فَهُوَ مُسْتَحٍ)، واتە: (إِسْتَحْيَا وَاسْتَحْيَ) به (ي) و به ته نوین، ههردووکیان یهک واتایان ههیه، واتە: شهرمى کرد، ئەو شهەرمکەرە.

(حِجَابٍ): واتە: پهردە، (الْحَجْبُ وَالْحِجَابُ: الْمَنْعُ مِنَ الْوُضُولِ، وَالْحِجَابُ: مَا يَحْجُبُ الْبَصَرَ)، (حَجَبٌ وَحِجَابٌ) واتە: پێگرتن له گەشتنى شتیک، (حِجَابٌ) ههه شتیکه که پێگرتى له دیتن، زۆربهى خەلکى تهنانهت ههندیك لهوانهش که ئەهلى عیلمن، وشهى حىجاب بو پۆشاکی ئافرهت بهکار دێنن، بهلام له پاستیدا حىجاب که لێرهدا هاتوهو له شوینى دیکهى قورئانىش دا هاتوه، بو وینه: له سوورەتى (الأعراف) دا هاتوه، به مانای پهردەیه.

(يُصَلِّي): (الصَّلَاةُ: هِيَ الدُّعَاءُ وَالتَّزْيِيقُ وَالتَّمْجِيدُ)، (صَلَاةٌ) بریتیه له پارانهوهو، پێز بو داواکردن و شکۆمه‌ند کردن.

(لَعَنَهُمُ اللَّهُ): واتە: خوا نهفرینى لیکردوون، (اللَّعْنُ: الطَّرْدُ وَالْإِبْعَادُ عَلَى سَبِيلِ السَّخَطِ)، (لَعَنَ) بریتیه له ده‌رکردن و دوور خستنهوه، به‌شیوهى لى توورپه‌بوون. (بُهْتَانًا): (الْبُهْتَانُ: الْكَذِبُ الَّذِي يُبْهْتُ سَامِعَهُ لِقَطَاعَتِهِ)، (بُهْتَانٌ) ئەو درۆیهیه که که‌سێک بېیستی، بېسه‌ره‌که‌ى سه‌رسام و سه‌راسیمه‌ ده‌کات، له‌به‌ر زۆر ناشیرینى و زۆر ناقولایى.

هۆی هاتنه خوارهوهی ئایه تهكان

۱- هۆی هاتنه خوارهوهی ئەو ئایه تهی که خوا تێیدا دهفه رموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرِ نَظِيرٍ إِنَّهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَعْسِنِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذَى النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ۝۵۳﴾

لهوبارهوه دوو گێردراوه دینین:

أ- {عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه، قَالَ: لَمَّا تَزَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ، دَعَا الْقَوْمَ فَطَعِمُوا، ثُمَّ جَلَسُوا يَتَحَدَّثُونَ، وَإِذَا هُوَ كَأَنَّهُ يَتَهَيَّأُ لِلْقِيَامِ، فَلَمْ يَقُومُوا، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ قَامَ، فَلَمَّا قَامَ، قَامَ مَنْ قَامَ، وَقَعَدَ ثَلَاثَةٌ نَفَرٌ، فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ لِيَدْخُلَ، فَإِذَا الْقَوْمُ جُلُوسٌ، ثُمَّ إِنَّهُمْ قَامُوا، فَأَنْطَلَقْتُ، فَجِئْتُ فَأَخْبَرْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَنَّهُمْ قَدْ أَنْطَلَقُوا، فَجَاءَ حَتَّى دَخَلَ، فَذَهَبْتُ أَدْخُلُ، فَأُلْقِيَ الْحِجَابَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ ۝۵۳﴾ (الآية) (أخرجه البخاري: ٤٧٩١، ومسلم: ١٤٢٨، وغيرهما).

واته: ئەنەسی کۆری مالیک رضي الله عنه [کە خزمە تکاری پیغەمبەر بوو ﷺ]، دەلی: کاتیکی پیغەمبەری خوا ﷺ زەینە بی کچی جەحشی هینا، (کچە پووری خۆی، دواى ئەوهی لە زەیدی کۆری حاریسەى کۆری شەراحیل جیا بووه)، خەلکە کەى بانگ کرد، نایان خوارد، دواى دانىشتن قسەیان دەکردن، پیغەمبەریش ﷺ هەلسا کە بپروا، بە حیساب ئەوانیش هەلسن، بەلام ئەوان هەلنەستان، (وەک چۆن جاری وا هەیه خانە خوێ رادەسێ هەلسێ، بۆ ئەوهی میوانەکانیش تییگەن و ئەوانیش هەلسن)، بەلام هەر هەلنەستان، کاتى ئەوهی بینى ئەو هەلسا، بەلام دواى

ئەوێ هەڵسا، هەندیکیان لەوانە کە دانیشتبوون، هەڵسان، بەلام سێ نەفەر دانیشن و مانەو، دوایی پیغەمبەر ﷺ هات، (لە ریواییەتی دیکەدا هاتوێ کە چووێ بۆ لای هاوسەرەکانی دیکە، بۆ ژوورەکانیان و سلاوی لێکردوون)، دوایی هات بۆ ئەوێ بچیتە ژوور، بەلام تەماشای کرد ئەو خەڵکە هەر دانیشتبوو، (ئەو سێ کەسە)، دوایی (کە هەستیان بە هەڵکەیی خۆیان کرد)، ئەوانیش هەڵسان، ئەنەس دەلی: منیش پۆشتم هەوالم دا بە پیغەمبەر ﷺ کە ئەوانە پۆشیتوون، ئەویش هاتە ژوور، منیش ویستم بچمە ژوور، (هەر ئەو ژوورە کە خۆی و هاوسەری [زەینەبێ کچی جەحشی لیبوون، کە دیارە هەر ئەو شەوو پۆژە بوو، گوازاوێتەو])، بەلام پەردە خرایە نێوان من و پیغەمبەرەو ﷺ.

واتە: خوا ئەو ئایەتە ی ناردە خوار، کە لەمەودوا لە پشت پەردەو، قسە لەگەڵ هاوسەرانی بەریزی پیغەمبەردا ﷺ بکەن.

لە ریواییەتی دیکەدا هاتوێ، کە ئەو سێ کەسە هەر دانیشتوون و بە قسان خافلان، زەینەبیش خوا لێی پازی بێ کە بوو کەو گوازاوێتەو، پشتی لەوان کردبوو، پرووی لە دیوارە کە کردبوو، پیغەمبەریش ﷺ دیارە دوو سێ جار هاتوێتەو، چۆتەو دەرێ، تاکو ئەوان فیکریان پێ بشکێ و هەڵسن، بەلام دیارە لەو جۆرە کەسانە بوون، کە بە ئاسانی حالی نابن! هەتا خوا ﷻ لە سەر ووی حەوت ئاسمانانەو، ئامۆژگاری ئەوان و، جگە لە ئەوانیشی کردو.

ب- {عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ! إِنَّ نِسَاءَكَ يَدْخُلْنَ عَلَيْهِنَّ الْبُرُ وَالْفَاجِرُ، فَلَوْ أَمَرْتَهُنَّ أَنْ يَحْتَجِبْنَ، فَتَرَكْتَ آيَةَ الْحِجَابِ} (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ٤٩١٦، وَبَلَفَظَ آخِرُ عَنْ مُسْلِمٍ: ١٤٢٨).

واتە: ئەنەسی کوپی مالیک دەلی: عومەری کوپی خەتتاب (خوا لیبان پازی بێ)، پۆژیک گوێ: ئەو پیغەمبەری خوا ﷺ! ئافەرەتەکانت چاک و خراپ لیبان وەژوور دەکەوێ، ئەگەر فەرمانت کردبایە (بە دایکانی بپرواداران) پەردە بگرنەو^(١)، هەتا خوا ئایەتی حجاب (واتە: ئایەتی پەردەگرتەو) ی ناردە خوار.

(١) دیارە پیغەمبەر ﷺ هەندێ شت کە زانیبیتی یاسایەکی شەریعی، تاکو خوا فەرمانی پێ

مانای گشتیی نایه ته کان

خوا ﷻ بۆ جاری چوارەم لەم سوورەتە موبارە کەدا، پروو لە پرواداران دەکات، پرواداران دەدوین، دەر بارە چۆنیەتی هەلسوکه و تکردنی لیزانانەو، بە سەلیقانه، لە گەڵ مائی پیڤه مبهردا ﷻ، لە گەڵ هاوسەرانی به پیزی پیڤه مبهردا ﷻ، ئەمە تەوهره سەرەکییە کە یه تی.

دوایش خوا ﷻ باسی ئەو دەکات، کە ئایا هاوسەرانی به پیزی پیڤه مبهردا ﷻ لە گەڵ مەحرمە کانیشتا، هەر مۆلەزەمن کە پەردە بگرنەو؟ دەیخاتە پروو، کە نه خیر، هەر وه ها باسی پیزو حورمەت و پله و پایە به رزی پیڤه مبهردا ﷻ دەکات، لە لای خوا ﷻ کە صەلاقی بۆ دەنیری، هەر وه ها فریشتە کانیشتی، ئنجا دوایی رایده گەیه نی کە ئەوانە ئازاری خواو پیڤه مبهردە کە دەدەن، خوا نه فرینی لیکردوون، هەر وه ها ئەوانە ئازاری پرواداران دەدەن به پیاو ئافره ته وه، ئەوانە گوناھیکی گه وه ده کەن.

خوا ده فەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَظِيرٍ إِنَّهُ ﴾، ئەى ئەوانەى پرواتان هیناوه! مەچنە ماله کانی پیڤه مبهروه ﷻ، مەگەر مۆلەت بدرین و به ره و خواردنیک بانهیشت بکرین، به لام چاوه ری پیگە یشتنی مە کەن، واتە: نه چن دابنیشن تا کو چیشته کە ده کوئ، هەتا خواردنه کە ئاماده ده بی، ﴿وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا ﴾، به لام ئەگەر بانگکران واتە: خواردنه کە پیگە یی و پیڤه مبهردا ﷻ کە سیکى به دو اتاندا نارد، بچنە ژوور، ﴿فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا ﴾، ئنجا ئەگەر خواردنه کە تان خوارد، بلاوه ی لیکەن، ﴿وَلَا مُسْتَغْنِينَ لِحَدِيثٍ ﴾، هەر وه ها پیگه وه مە خافلین،

نه کردبی، نه یکردوه، به لام هەندیک شتی دیکە کە زانیییتی لە مەودای عەقڵ و هەلس و کەوته کاندایه و، عەقڵ زیاتر دەوری تیدا ده بین، پیشناری خەلکی وه رگرتوه، چەند جارێک عومەر ئەو پیشناری بۆ کرد، به لام وه ری نه گرت، تا کو خوا وه حیی بۆ نارد.

هۆگری یه کدی بن، به هۆی قسه کردنه وه و ابزانن بهس خۆتانن! ئه وه مالى پىغه مبه ره ﷺ، ئه ویش قسه یه کى تابه تى ده بى و هه لىس و که و تى کى تابه تى ده بى له گه ل مال و خىزانى دا، پىکه وه هۆگرانه به قسانه وه، مه خافلین، ﴿إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذَى الْتَنِي﴾، ئا ئه مه تان ئه و شیوه ره فتاره تان، پىغه مبه رى خوا ﷺ ئازارده دات، دلى ده ره نجینى و بى زارى ده کات، ﴿فَيَسْتَحْيِ مِنْكُمْ﴾، ئه ویش شه رمتان لیده کات، واته: شه رمتان لیده کات پیتان بللى: من بى زار بووم و، شه رمتان لیده کات که ئاگادارتان بکاته وه: هه لىسن، ﴿وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِ﴾، به لام خوا له هه ق (له گوتنى هه ق) شه رم ناکات، خوا ﷺ خوايه، هه ر هه قىک پىویست بى، ده یفه رموى، به و شیوه یه که بو خوى چاکترو راسترى ده زانى، ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا﴾، هه روه ها هه ر کاتىک هاوسه رانى پىغه مبه ر ﷺ دایکانى پرواداران پىویستیه کتان لى داواکردن، که ل و په لىک، حه واجىک، ﴿فَسَلُّوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾، له پشت په رده وه لىيان داوا بکه ن، ﴿ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ﴾، ئا ئه و ئاکاره تان، که له پشت په رده وه هاوسه رانى به رىزى پىغه مبه ر ﷺ بدوینن، پاکتره بو دله کانى ئیوه و بو دله کانى ئه وانیش، ﴿وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ﴾، بوشتان نیه هه رگىز پىغه مبه رى خوا ﷺ ئازار بده ن، به قسه یه ک، به ره فتارىک و ئاکارىک، ﴿وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا﴾، هه روه ها هه رگىزىش بو تان نیه له دواى پىغه مبه ر ﷺ هاوسه ره کانى ماره بکه نه وه، ﴿إِنْ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا﴾، به دلىيانى ئا ئه وه تان له لای خوا مه زنه، واته: گوناھىکى مه زنه.

﴿إِنْ تَبَدُّوا شَيْئًا أَوْ تَخَفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾، ئه گه ر شتىک ئاشکرا بکه ن، ياخود په نهانى بکه ن، به دلىيانى خوا به هه موو شتىک زانايه، خوا نىو دلتان ده خوینىته وه، نیازو مه به ستان ده خوینىته وه.

ئىنجا باسى ئه وه ده کات که ئایا هاوسه رانى به رىزى پىغه مبه ر ﷺ، ده بى هه ر له پشت په رده وه، له گه ل مه حره مه کانیشیان دا قسه بکه ن؟

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ﴾، به دنیایی خواو فریشته کانی
 صهلات له سهر پیغهمبه ره دهدهن ﴿صَلَّاتٍ﴾، صه لاتی خوا واته: خوا پله ی پیغهمبه ره ﴿صَلَّاتٍ﴾
 بهرز ده کاته وهو بهزه یی پییدادی، پایی ده کاو چاکی ده کات، صه لاتی فریشته کانیش
 ئه وه یه که ئه وه ی خوا بو پیغهمبه ره ﴿صَلَّاتٍ﴾ ده یکات، له پله بهرز کردنه وهو بهزه یی
 و چاک و پاک کردن، ئا ئه وه ی له خوا بو داوا بکهن، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا
 عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾، ئه ی ئه وان ه ی پرواتان هیئاوه! ئیوهش صه لاتی لیبدن،
 با ته و اویش سه لامی لیبکهن، صه لاتی له سهر پیغهمبه ره ﴿صَلَّاتٍ﴾ واته: داوای بهزه یی
 خوا و، پله بهرز کردنه وه و، پاکیی و چاکیی خوا، بو پیغهمبه ره ﴿صَلَّاتٍ﴾ بکهن، دیسان
 سه لامی بو بنیرن واته: داوای سه لامه تی و سهر به رزی و هیمن و ئاسایشی بو
 بکهن، یاخود سلاو ریزو حورمه تی بو پیشانبدن.

ئنجا باسی ئه وان ده کات که ئازاری خواو پیغهمبه ره که ییان ﴿صَلَّاتٍ﴾ داوه: ﴿إِنَّ
 الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾، به دنیایی ئه وان ه ی ئازاری خواو پیغهمبه ره که ی ﴿صَلَّاتٍ﴾
 دهدهن، ﴿لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾، خوا له دنیا و له مه نزلگای کۆتایی دا،
 له پۆژی دوا ییدا نه فرینیان لیبدن ده کات، هه م له دنیا دا له بهزه یی خو ی دووریان
 ده خاته وه، هه م له دوا پۆژدا، چونکه (لَعْنُ): (هُوَ الطَّرْدُ وَالْإِبْعَادُ عَلَى سَبِيلِ
 السَّخَطِ)، (لَعْنُ) بریتیه له ده رکردن و دوور خستنه وه به شیوه ی لی تووره بوون،
 ﴿وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا﴾، سزایه کی ریسوا که ریشی بو ئاماده کردوون، ئه وان ه ی
 ئازاری خواو پیغهمبه ره که ی ﴿صَلَّاتٍ﴾ دهدهن.

دیاره ئازاری خوا، به وه ده درێ که هاوبه شی بو دابنری، بی ته ده بیی به ران به ر
 بکری، گومانی خراپی پی به رد ری، قسه ی ناشایسته ی به ران به ر بکری.

ئازاری پیغهمبه ریش ﴿صَلَّاتٍ﴾ دیاره به قسه ی ناشایست، به ره فتاری ناشایست و
 هه ل سوکه وت و، مامه له ی نه گونجاو بی سه لیقانه، ده بی، یان به قسه کردن له باره ی
 خو ی، یان له باره ی خیزانه کانی، یان له باره ی هاوه له کانیه وه (خوا لییان رازی بی)...
 هتد، هه ر شتی که دلی پیغهمبه ری ﴿صَلَّاتٍ﴾ لی خه مبارو نا ره حه ت بی، هه مووی ده گریت ه وه.

هه موو ئهوانه‌ی ئازاری خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ده‌ده‌ن، خوا ﷺ له دنیاو دواړوژدا نه‌فرینیان لیده‌کات، واته: له به‌زه‌یی خو‌ی دووریان ده‌خاته‌وه‌و، له دواړوژیشدا سزایه‌کی پ‌یسواکه‌رو زه‌بوونکه‌ریان بو‌ داده‌نی، چونکه ئه‌وانه بی‌ پ‌یزی به‌رانبه‌ر به خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ده‌که‌ن، به‌ ح‌ی‌ساب ده‌یانه‌و‌ی له پی‌گه‌ی به‌رزو بی‌ و‌ینه‌ی خوا دابه‌زینن، هه‌روه‌ها ده‌یانه‌و‌ی له پ‌له‌و پایه‌ی ناوازه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ دابه‌زینن، خواش به‌ پی‌چه‌وانه‌ی مه‌به‌سته‌که‌ی خو‌یان، سزایان ده‌دات، که بریتیه له پ‌یسواکردن و زه‌بوونکردن و ب‌چوک‌کردنه‌وه له دواړوژدا، هه‌روه‌ها له دنیا‌شدا، دووریان ده‌خاته‌وه له به‌زه‌یی خو‌ی.

﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا﴾، ئه‌وانه‌ش که ئازاری پ‌یاوانی ب‌روادراو ئافره‌تانی ب‌روادار ده‌ده‌ن به‌ شتیک که نه‌یان‌کردوه، واته: شتیکیان پ‌الده‌ده‌نه لا، که نه‌یان‌کردوه، یان قسه‌یه‌کیان پ‌الده‌ده‌نه لا، که نه‌یان‌گوتوه، یان سیفه‌تیکیان لی‌ هه‌لده‌ده‌ن، که لی‌ی دوورن، ﴿فَقَدْ أَحْضَلُوا بُهْتَنَا وَإِنَّمَا مُبِينًا﴾، ئه‌وه به‌ دل‌نیایی بوختانیکی مه‌زن و، گونا‌هیکی ئاشکریان هه‌لگرتوه.

﴿بُهْتَنَا﴾، بریتیه له پ‌الدانی کاریک، یان سیفه‌تیک، یان قسه‌یه‌ک بو‌لای که‌سیک، که شتیک‌ی ناشیرین و خراپ بی‌ و، ئه‌ویش نه‌یک‌ردبی.

ده‌باره‌ی (غیبه) پ‌رسیار کراوه له پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئاوا وه‌لامی ده‌داته‌وه و پ‌یناسه‌ی (به‌تان)‌یشی کردوه: {قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْغَيْبَةُ؟ قَالَ: «ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ»، قِيلَ: أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ؟ قَالَ: «إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ اغْتَابْتَهُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ مَا تَقُولُ، فَقَدْ بَهْتَهُ»} (أخرجه أحمد: ۸۹۷۳، ومسلم: ۲۵۸۹، وأبو داود: ۴۸۷۴).

واته: گوترا: ئه‌ی پیغه‌مه‌به‌ری خوا! غه‌یبه‌ت چی‌یه؟ فه‌رمووی: ئه‌وه‌یه به‌ شی‌وه‌یه‌ک با‌سی ب‌رایه‌که‌ت ب‌که‌ی که پی‌ی ناخ‌وش بی‌ (پاشمله به‌ خراپه با‌س‌کردن)، گوترا: ئه‌دی ئه‌گه‌ر ئه‌و ب‌رایه‌ی که با‌سی ده‌که‌م به‌ خراپه، ئه‌و

سیفەتە ی تێدابێ (ئایا هەر غەیبەتە)؟ فەرمووی: ئەگەر ئەو سیفەتە خراپە ی (کە تۆ باسی دەکە ی، کە ئەگەر پێ ی بگاتەو پێ ی ناخۆش بێ، سیفەتە کە ی) تێدابوو ئەو غەیبەتە، بەلام ئەگەر سیفەتە کە ی تێدا نەبێ، ئەو بوختانت پێ کردووە.

واتە: شتێکت بۆ هەلبەستووە، کە ئەو سیفەتە ی تێدانیه، کەواتە: بوختان کە بە کوردی دەڵێن: «بوختان» لە غەیبەت گەورە ترە، بۆیەش خوا دەفەرمو ی: ئەوانە ی ئازاری پیاوانی بروادارو ئافرەتانی بروادار دەدەن، بە شتێک کە نەیانکردووە، ئەو هەم بوختانیکیان هەلگرتووە، هەم گوناھێکی پروون و ئاشکراشیان بۆ خۆیان تۆمارکردووە و هەلگرتووە.

بێگومان خوا ﷻ لەم ئایەتە موبارەکانەدا، کە تەوهری سەرەکیان چۆنیەتی مامەلەکردنی بروادارانە بە پیاوو ئافرەتەو - بە تایبەت پیاوان - لەگەڵ هاوسەرانی بەرپزی پیغەمبەردا ﷺ، بۆیە دەڵێن: بە تایبەت پیاوان، چونکە ئاشکرایە پیاوو ئافرەتانی برواداران کە کاتی خۆی هاوێلان (خوا لێیان رازی بێ) بوون، هەر دەبێ ریزو حورمەت و ئەدەب و نەجابت لە مامەلە لەگەڵ پیغەمبەر و ﷺ مآل و خیزانیدا، بە کاری بن، بەلام سیاقە کە ئەو دەخوازی، کە بە تایبەت مەبەست پیاوان، چونکە ئافرەتان بۆیان هەبوو بچنە مآلەکانی پیغەمبەرەو، قسە لەگەڵ هاوسەرەکانیدا بکەن و لێیان وەرژوور بکەن، بەبێ رەچا و کردنی پەردە، هەلبەتە دوا ی مۆلەت وەرگرتن، بۆیان هەبوو بچنە لایان و دابنیشن، ئنجا ئافرەتانی پیغەمبەریش ﷺ هاوسەرە بەرپزەکانی، مولزەم نەکراون بەو ی خۆیان لە ئافرەتان داپۆشن.

ئەو هەتا کە خوا دەفەرمو ی: ﴿لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي آبَائِهِمْ وَلَا أَبْنَائِهِمْ وَلَا إِخْوَانِهِمْ وَلَا أَبْنَاءَ إِخْوَانِهِمْ وَلَا أَخَوَاتِهِمْ وَلَا نِسَائِهِمْ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ وَأَتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا﴾ (... وَلَا نِسَائِهِمْ) ئافرەتەکانیان، واتە: ئافرەتانی بروادار، هاوسەرانی بەرپزی پیغەمبەر ﷺ پابەند نەکراون بەو هە کە خۆیان لێ پشت پەردە بکەن، یان لەبەر ئەوان خۆیان داپۆشن، چونکە

ئافرەتان لە یەكدی مەحەرەمن و، بۆ یەكدی رەوايە تەماشای ئەو ئەندامانە ی
یەكدی بکەن، کە نابێ بۆ پیاوان دەر بخرێن.

ئەم ئایەتانە تەوەرە سەرەکییە کە یانە، بەلام لە پەنای ئەو تەوەرە سەرەکییە ی
چۆنیەتی مامەلەکردن لەگەڵ مالا و خیزانی پیغەمبەردا ﷺ، خوای پەرورەدگار
باسی ئەوێشی کرد کە پلەو پایەو پیگە ی پیغەمبەری خوا ﷺ لە لای خوا چەندە
بەرزه! کە ئەمەش دەبێتە هاندەری برۆاداران، بۆ ئەوێ زیاتر رەچاوی ئەدەب
و ریزو حورمەت و نەجابت بکەن، لەگەڵ مالی پیغەمبەر ﷺ و، لەگەڵ خودی
پیغەمبەری خوادا.

ئنجاهەر بەو بۆنەوێش خوای پەرورەدگار باسی ئەو دەکات، کە ئەوانە ی
ئازاری خواو پیغەمبەری خوا ﷺ دەدەن، خوا نەفرینیان لێدەکات و سزایەکی
ریسواکەری بۆ داناون، بۆ ئەوێ خۆیان بپارێزن لە ئازاردانی پیغەمبەر ﷺ، ئنجاه
چ راستەوخۆ، خۆی، یاخود قسەکردن لە بارە ی مالا و خیزانییەو، بە شیوازیکی
ناشایست و خراب.

هەرۆهەا خوا باسی ئەوێش دەکات، کە ئەوانە ی ئازاری پیاوانی برۆادارو
ئافرەتانی برۆادار دەدەن، بەو کە شتیکیان پالەدەدەن لا، کە نەیانکردو، ئەوانەش
بە هەلگری بوختان و هەلگری گوناھیکی ئاشکرا لە قەلەم دەدرێن، چونکە وەك
چۆن ئازاردانی پیغەمبەر و ﷺ هاوسەرانی و مالا و خیزانی، گوناھە، بە هەمان
شیو، ئازاردانی پیاوانی برۆادارو ئافرەتانی برۆاداریش، هەر گوناھە، واتە: تەوەرە
سەرەکییە کە، چۆنیەتی مامەلەکردن لەگەڵ مالا و خیزانی پیغەمبەردا ﷺ، بەلام
بەو بۆنەو، ئەو شتانە ی دیکەش لە پەرۆیزدا باسکراون.

مەسەلە گەنگەکان

مەسەلە یەكەم:

چەند پێنمايەك بۆ چۆنیەتی مامەلەکردنی مسوڵمانان، لەگەڵ مَال و خێزانەکانی پێغەمبەری خوادا ﷺ، لە بوازی خواردن و خۆراك و دانیشتی بەرو مەجلیس و، داواکردنی كەل و پەل و، حەواچێك لە دایكانی برۆاداران (خوا لێیان پازیی):

خوا دەفەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَبِزٍ إِنَّهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا إِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَعْسِفِينَ لِحَدِيثٍ إِنْ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيَ مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيَ مِنْ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾ إِنْ تَبَدُّوا شَيْئًا أَوْ خَفَوْهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٤﴾﴾

شیکردنەوهی ئەم دوو ئایەتە، لە شازدە بڕگەدا:

١- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾، ئەی ئەوانە ی بروایان هێناو! ئەمە جاری چوارەمە لەم سووپەرە موبارەکەدا، کە خوا بە نازناوی ئیمان بانگی مسوڵمانان دەکات، جاری چوارەمە لە حەوت جارن.

لێرەدا قسەکە ی عەبدوللای کۆری عەبباس (خوا لە خۆی و بابی پازیی)، بە بیر خۆمان پێنێووە کە دەلی: هەر جارێک کە خوا دەفەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا

الَّذِينَ آمَنُوا ﴿۱﴾ ئەى ئەوانەى ئىمانیان ھىناوہ! دەبى ئىنسانى مەسۇلمان گوئى قولاغ يىت، باش سەرنجىدات و گوئى ھەلخات، چونكە خوا ھىچ جارئك بانگى بروداران ناكات، مەگەر يان ئەركىكيان پى دەسپىرى جىيە جىيە بكن، كە لە بەرژەوہندى دىناو قىامەتيانە، يان قەدەغەيەكيان پى دەللى خويانى لى دووربگرن، كە بە زىانى دىناو دوا رۆژيان تەواو دەبى.

﴿۲﴾ **لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ** ﴿۱﴾ (ئەى ئەوانەى پرواتان ھىناوہ!) مەچنە مالىەكانى پىغەمبەرەوہ ﷺ.

﴿۳﴾ **إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ** ﴿۱﴾ مەگەر مۆلەت بدرىن بۆ خواردنىك، واتە: بانگەيشت بكرىن بۆ خواردنى خوراكىك، ﴿يُؤْذَنَ لَكُمْ﴾ مادام بەركارى خواستوہ بە (إلى) ماناى (تُدعون) ھى خراوہ تە نىو، ﴿يُؤْذَنَ لَكُمْ﴾ يانى: بانگ بكرىن (تُدعون)، مۆلەت بدرىن بەرەو خواردنىك و بانگەيشت بكرىن، لە زمانى ەرەبىيدا بنچىنەيەك ھەيە، پى دەگوترى: (تضمن) خستە نىو، جارى وا ھەيە كردارىك كە عادەت نىە بە پىتىك تەعەددا بكات بۆ بەركار (مفعول بە) كاتىك بەو پىتە بەركار دەخوازى، وپراى مانا ئەسلىيەكەى، مانايەكى دىكەش دەگەيەنئى، لىرەش: ﴿يُؤْذَنَ لَكُمْ﴾ عادەت نىە بە پىتى (إلى) تىپەر بكات و، بەركار بخوازى، ئنجا كە لىرەدا بە (إلى) بەركارى خواستوہ، ماناى بانگ دەكرىن (تُدعون) ھى خراوہ تە نىو، كەواتە: خوا دەفەرموى: ئەى برودارىنە! مەچنە مالىەكانى پىغەمبەرەوہ ﷺ مەگەر مۆلەت بدرىن و بانگەيشت بكرىن، بۆ بەھرەمەندبوون لە خواردن و خوراكىك كە لە مالى ئەواندا ئامادەكراوہ.

كە دەفەرموى: ﴿يُؤْذَنَ لَكُمْ﴾ ئەم تەعبىرە بەلگەيە لەسەر ئەو ھى مالى ھى پىاوەو پالەدەرىتە لای پىا، دەگوترى: مالى فلانكەس، بەلام يەكيك بۆى ھەيە بلئى: ئەدى بۆچى لە ئايەتەكانى پىشتەدا، خوا لە كاتى دواندى ھاوسەرەكانى پىغەمبەرەوہ ﷺ فەرموى: ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾، لە مالىەكانى خوتاندا نىشتە جى بن، ئەى ھاوسەرانى بەرپىزى پىغەمبەر! ﷺ لە وەلام دا دەلىين: ئەمە وەك پالەدانى مالى، بۆ لای كەسىك كە لەو مالىەدا نىشتە جىيە، نەك خاوەنى بى، توپىژرەوان ھەندىكيان ئاوا دەلىين.

بەلام من پیموایه: دەگونجی مأل پالدریته لای پیاو، بهو ئیعتیاره که ئەو خاوهن و مشوورخۆریهتی و، دەبی پەیدای بکات: ﴿أَسْكُنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ﴾ (۶) الطلاق، ﴿وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ (۳۳) البقرة، دااینکردنی خواردن و خۆراك و پۆشاك و جیگه و ریگه، لهسەر پیاوه، لهسەر بابە بۆ مندالەکانی و، لهسەر میرده بۆ ژنهکهی، بەلام ئەوه مانای وانیه که ژنیش بهشی بهو مأل و حالهوه نیه، بۆیه مالهکان پالدرانوه لای هاوسهرازی پیغمبهر ﷺ، لیرهش پالدرانوه لای پیغمبهری خوا ﷺ، وهك خاوهنداریتی دياره پیاو خاوهنه، بهلام ئافرهتیش پشك و بهشی ههیه بهو مأل و حالهوه.

ئنجا ئایا هەر کاتیك مۆله تدران و بانگهیشت کران بۆ خواردنیك، دهبی پیش وهخت بچن؟ نهخیر، خوا دهفهرموی:

(۴)- ﴿عَيْرَ نَظْرَيْنِ إِنَّهُ﴾، چاوهریکه رانهی پیگه یشتنی، مهبن.

نابی چاوهری پیگه یشتنی بکهن، یانی: (عَيْرَ مُنْتَظَرَيْنِ وَقْتَ نُصْجِهِ)، واته: چاوهریکه ری کاتی پیگه یشتنی خواردنه که مهبن، پیش وهخت بچن لهوێ دابنیشن، تاكو خواردنه که سهعاتیکه دوو سهعاته پیده گات، کهواته: وشه ی (إِنَاهُ: مَصْدَرُ أَمْرِ الشَّيْءِ، أَي: حَانَ)، (إِنَاهُ) چاوگه، واته: شته که پیگه یشت، یان وهختی هات، کاتی هات، ههندیکیان دهلین: (إِنَاهُ) واته: کاتی پیگه یشتن و کولان و ئاماده کردنی ئەو خواردنه.

(۵)- ﴿وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَأَدْخُلُوا﴾، بهلام ئەگەر بانگهیشتکران بچن، (وَلَكِنْ: لِلإِسْتِذْرَاكِ) (لكن) بهلام، بۆ روونکردنهوێ ئەوهیه که وهك چۆن نابی له پیش وهختی پیگه یشتنی خواردنه که دا مروف بچن، واش باشه له دواي بانگکرانهش دوانه که ویت و له کاتی خویدا بچن، بۆ ئەوهی خواردنه که سارد نه بیتهوه، یان ئەوانی دیکه ی که لهوین، یان خاوهن مأل چاوهری نهکات، به داخهوه ههندی کهس ئەو سهلیقهیهی نیه، جاری وا ههبووه که بانگهیشتکراوه، خواردن دانراوه وایانزانی له کاتی خویدا دی، دواي ساربوتهوه، یاخود به پتویست زانراوه دووباره گهرم بکریتهوه، که ئەوه بی سهلیقهیه، به پی

ئەم ئايەتە موبارەكانە، وا باشە ئىنسان نەپىش وەخت بچى، بە تايىبەتتى بە بزانى ئەو ماله سەرقالى ئامادەکردنى خواردنەكەن، ياخود كارى دىكەيان ھەيە، ھەروەھا لە كاتى پىگەيشتنى خواردنەكەش، دوانەكەوى، واتە: بە وردىي لەو كاتەدا بچى، كە خواردنەكە پىگەيشتەو، لەو كاتەدا كە خاوەن مالى چاوەرپى دەكات، وا باشە لە كاتى خويىدا ئەو كەسەى بانگەيشتەكراوہ بۆ خواردن، بچى.

(۶) - ﴿فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا﴾، ئنجا ئەگەر خواردنتان خوارد، بىلەوى لىبەكەن، (فَإِذَا طَعِمْتُمْ: أَكَلْتُمْ)، (فَانْتَشِرُوا)، (الْإِنْتِشَارُ: يُطْلَقُ عَلَى الْخُرُوجِ مَجَازاً)، (انتشار): بەكارھەتەراوہ بۆ چوونە دەر، واتە: بىلەوى لىبەكەن و بچنەدەر، ئەمەش ئەو دەگەيەننى كە مۆلەتدەران بۆ چوونە ژوورى مالىك و، بانگەيشتەكردن بۆ خواردننىك، تەنيا بۆ ئەو كاتەيە كە ئەو مەرووفە بانگەدەكرى بۆ خواردن لەو مالهەدا و پەيوەستە بەويئە، بەلام كە خواردنەكەى خوارد، كە ئەوى بۆ بانگەكراوہ، حالەتەكە دەگەپتەوہ سەر ئەصلى خوى، كە ئەو خاوەن ماله پىويستە ئازاد بى، لەگەل مالى و حالى خوى داو، ئەو كەسانەى بانگەيشتەكراون بۆ ئەو ئامانجە، كە برىتتە لە خواردن، يان خواردنەوہى شتىك، دواى جىبەجىكردنى ئەو كارەو، ئەنجامدەرانى ئەو نانخواردنە، كە تەواو دەبى، دۆخەكە دەچىتەوہ بۆ حالەتى پىشى، كە ئەصل ئەوہيە خاوەن مالهكان ئازادبن لە چوار چىوہى مالهكەى خوياندەو، كەس سەغلەتيان نەكات و تەنگيان پى ھەلنەچنى.

(۷) - ﴿وَلَا مُسْتَعْسِينَ لِحَدِيثٍ﴾، ھەروەھا بە قسە كردنەوہ ھۆگرى يەكدى مەبن، كە دەفەرموى: ﴿غَيْرَ نَظَرٍ فِيهِ﴾، واتە: چاوەرپى كۆلان و پىگەيشتنى مەكەن، ﴿وَلَا مُسْتَعْسِينَ لِحَدِيثٍ﴾، (و)ى بادانەوہ، ئەم رستەيە بادەداتەوہ دەيگىرپتەوہ، بۆ ئەوى، واتە: نە چاوەرپى پىگەيشتنى بکەن و، نە بەيەكدى ھۆگرانەوہ بە ھوى قسە كردنەوہش پىننەوہ، دواى نان خواردن، (الْإِسْتِنَاسُ: طَلَبُ الْأُنْسِ مَعَ الْغَيْرِ)، (استئناس) دواى ئولفەت و ھۆگرىيە لەگەل ھى دىكەدا.

﴿وَلَا مُسْتَعْسِينَ لِحَدِيثٍ﴾، (ل)ى سەر (لِحَدِيثِ) (لام العلة) ھيە واتە: (وَلَا مُسْتَعْسِينَ مِنْ أَجْلِ الْحَدِيثِ)، واتە: ھۆگرى يەكدى مەبن، بە ھوى قسە كردنەوہ، بە قسە كردن و چوونە نىو باس و خواسەوہ، لە كاتىكدا خاوەن مالى ئەو

میوانانەى بانگکردووە بۆ خواردن، دواى ئەوەى خواردن خواردنە کە تەواو دەبێ، نابێ بە قسانەووە بخافڵێن و پەزای خۆیان گران بکەن و، سیبەرى خۆیان قورس بکەن، لە لای خاوەن مال، بەووە کە ئازادییان لى تەسک بکەنەووە، تەنگیان پى هەلبچن.

۸- ﴿إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذَىٰ النَّبِيَّ ﷺ﴾ ئا ئەوەتان ئازارى پیغەمبەر دەدات، ئەو پەفتارەتان کە پیش ئەوەى خواردنە کە پى بگات، بچن چاوەرپی بن و، دواى ئەوەى خواردیشتان بە قسانەووە بخافڵێن، هۆگرانە بە یەکییەووە بە قسانەووە بخافڵێن، ئەو ئازارى پیغەمبەر ﷺ دەدات.

۹- ﴿فَيَسْتَعْجِلْ مِنْكُمْ ﷻ﴾ پیغەمبەریش ﷺ شەرمتان لى دەکات، واتە: شەرمتان لى دەکات کە پێتان بلێ: بە مانەووەى ئێو، یان بە خافلانی ئێو بە قسانەووە، سەغڵەتم، یان مال و مندالم سەغڵەتەو، ئاگادارتان بکاتەو!

(ابن عاشور) ئەم پستەیهى: ﴿فَيَسْتَعْجِلْ مِنْكُمْ ﷻ﴾ ئاوا تەفسیر کردووە دەلێ: (أَي: لَا تَحْضَرُوا الْيُتُوتَ لِلطَّعَامِ قَبْلَ تَهَيِّئَةِ الطَّعَامِ لِلتَّعَاوُلِ، فَتَقْعُدُوا تَنْتَظِرُونَ نُصَجَهُ) ^(۱).

واتە: لە ماله کانی پیغەمبەردا ﷺ پیش ئاماده کردنی خوراک مەچنە مالان و دامەنیشن، چاوەرپی کولان و پیگەیشتنی بکەن.

هەر وەها کە خواردنە کەش دەخورێ، پیویستە بلاوێ لیبکری، بۆ ئەوەى میوانەکان سیبەرى خۆیان گران نەکەن، ئنجا خوا دەفەرموێ: ئا ئەو پەفتارەتان، ئەگەر بەو شیوەیه بکەن - کە خوا دەفەرموێ وا مەکەن - ئەو ئازارى پیغەمبەر ﷺ دەدات و، ئەویش شەرم دەکات لەوەى پێتان بلێ: من بەووە بیزارم و سەغڵەتم.

کە دەفەرموێ: ﴿يُؤْذَى النَّبِيُّ ﷺ﴾ وشەى، (الَّذِي: كُلُّ مَا يُسِيءُ قَوْلًا أَوْ فِعْلًا)، (الَّذِي) بریتیه: لە هەر شتێک کە مرووف ناپەرحەت بکات بە قسە بێ، یا خود بە

پەفتار بى، كە دەفەرموى: ﴿إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِيهِ مِنْكُمْ﴾
ئەمە بۆ بەرپەرچدانەوہى ئەو ھەست و خەيالەيە كە پىيان وابوو بى، پىغەمبەر
ﷺ پازىيە بە مانەوہى ئەوان، بە بەلگەي ئەوہى بى دەنگە! نا، بىدەنگىي
جارى وا ھەيە لەبەر شەرمکردنەو، لەبەر زىدە ريزو نەجابت و خانەدانىيە ئەو
مروڤە قسە ناکات، بەلام مەرج نيە پازىيى.

(۱۰)- ﴿وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِيهِ مِنَ الْحَقِّ﴾، خواش شەرم لە ھەقى ناکات، (حق) يانى: شتى
راست و چەسپاو، پىچەوانەي (باطل)ە، واتە: شتى پووچ و بى بنەما، كە دەفەرموى: ﴿وَاللَّهُ
لَا يَسْتَحْيِيهِ مِنَ الْحَقِّ﴾، واتە: (والله لا يستحي من إظهار الحق، وقول الحق وبيان الحق)
واتە: خوا شەرم ناکا لەوہى ھەقى دەربخات، ھەقى پروون بکاتەوہو ھەقى بفرموى.

ئەم تەعبىرى: ﴿وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِيهِ مِنَ الْحَقِّ﴾، ھاوہلان دوایى وەك تەعبىرىك
بەكارىان ھىناوہ، وەك لە ھەندى فەرمایشدا ھاتوہ، بۆ وینە: {جَاءَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَتْ: إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِيهِ مِنَ الْحَقِّ، هَلْ عَلَى
الْمَرْأَةِ مِنْ غُسْلِ إِذَا هِيَ احْتَلَمَتْ؟ قَالَ: نَعَمْ، إِذَا رَأَتْ الْمَاءَ} (أخرجه البخاري: ۵۷۷۰،
ومسلم: ۷۳۷).

واتە: ئوممو سولەيم (خوا لىي پازىيى) ھاتە لای پىغەمبەر ﷺ گوئی: ئەي
پىغەمبەرى خوا! ﷺ خوا شەرم لە گوئى ھەقى ناکات، ئايا ئافرەت غوسلى
لەسەر پىويستە، كاتىك ئحتىلامى بوو؟ پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووی: بەلى،
ئەگەر ئاوى بينى، ئەگەر ئحتىلامى بوو و، ئاوى ھاتبۆوہو پىويستە خوئ بشورى.
ئىجا خوا ﷺ دپتە سەر باسكى دىكەي پەيوەست بە چۆنيەتیی مامەلەکردن
لەگەل مالمەكانى پىغەمبەردا ﷺ لە لایەن مسولمانانەوہ، دەفەرموى:

(۱۱)- ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَلُّوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾، ھەرودەھا ھەر كاتىك
پىويستى و ھەواجىكتان لى داواکردن (لە دايكانى پرواداران، ھاوسەرانى پىغەمبەر ﷺ)، لە
پشت پەردەوہ لىيان بخوازن، (متاع) وشەيەكى گشتىيە بۆ ھەر شتىك كە لە قاپ و قاچاغ و
كەل و پەل، ھەرودەھا لە پىداويستىيەكانى دين و ژين، داوا دەكرى، بۆيە ھەندى لە زانايان

وايان لێکداوێتهوه، که مه‌رج نیه هه‌ر بۆ داواکردنی که‌ل و په‌ل و شمه‌کیک و پێویستییه‌کی مآ‌ل بێ، ه‌ی ژیان و گوزه‌رانی دنیا، به‌لکو به‌ پێی ئه‌و رایه‌ ئه‌گه‌ر په‌رسیاڕیکیشیان هه‌بێ، له‌ باره‌ی کاروباریکی دیندارییه‌وه، ئه‌ویش هه‌ر ده‌گریته‌وه، چونکه‌ ئه‌ویش (مَتَاع) ه، واته‌: مایه‌ی به‌هره‌مه‌ندبوونی مرۆڤه‌ له‌ رووی مه‌عنه‌ویه‌وه.

که ده‌فه‌رموێ: ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا﴾، وشه‌ی (هُنَّ)، ده‌گه‌ریته‌وه بۆ لای هاوسه‌رانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ که له‌ باسی (بُيُوتٍ) ده‌فامریته‌وه، که ده‌فه‌رموێ: ﴿لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ﴾، بۆچی؟ چونکه‌ هاوسه‌ره‌ به‌ریزه‌کانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌و مآ‌لانه‌دان، ئنجا به‌لێ تاكو ئی‌ره‌، به‌ راشکاوی ناوی هاوسه‌رانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌هاتوه، به‌لام پاناوی (هُنَّ) له‌: ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا﴾، هه‌ر دیا‌ره‌ که په‌یوه‌سته‌ به‌ مآ‌له‌کانی پێغه‌مبه‌رو ﷺ هاوسه‌رانی به‌ریزه‌وه (خوا لێیان رازی‌بێ). که ده‌فه‌رموێ: ﴿فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾، له‌ پشت په‌رده‌وه‌ لێیان داوا بکه‌ن، حیجاب واته‌: په‌رده، نیوان، (الْحِجَاب: السُّتْرُ الْمُرَحَى عَلَى بَابِ الْبَيْتِ)، (حجاب) ئه‌و په‌رده‌یه‌ که به‌ ده‌رگادا دراوه‌و، ده‌رگاش بکریته‌وه، تاكو په‌رده‌که‌ لانه‌ده‌ی، نیوما‌ل ده‌رناکه‌وێ، یاخود جاری وایه‌ که‌سیک به‌س ژووریکی هه‌یه‌و، ژووره‌که‌ ده‌کاته‌ دوو به‌ش و، په‌رده‌یه‌کی به‌ نیودا راده‌هی‌لێ، ئه‌ویش هه‌ر ده‌گونجی.

تویژه‌ره‌وانی قورئان و پروونکه‌ره‌وانی مانا‌کانی قورئان، ده‌لێن: (كَانَتِ السُّورَةُ مُرْخَاةً عَلَى أَبْوَابِ بُيُوتِ النَّبِيِّ الشَّارِعَةِ إِلَى الْمَسْجِدِ) واته‌: عاده‌ت و بووه‌ مآ‌له‌کانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ که ده‌رگایان به‌سه‌ر مزگه‌وته‌وه‌ بووه‌، په‌رده‌یان پێدا دراوه‌، پێشی هه‌ر ده‌رگابوو، ئه‌گه‌ر کرابایه‌وه‌، یه‌کسه‌ر نیو مآ‌له‌که‌ ده‌رده‌که‌وت، هه‌ر که‌سیکی لێیایه‌، به‌لام دوا‌یی په‌رده‌ دادرا بۆوه‌ به‌سه‌ر ده‌رگا‌کانداو، له‌ پشت ده‌رگا‌که‌وه‌ ئه‌گه‌ر ده‌رگاشت کردبایه‌وه‌، تاكو په‌رده‌که‌ لانه‌درا‌بایه‌، ده‌رنه‌ده‌که‌وت، یه‌کسه‌ر رووی ده‌رگا‌کانیش به‌سه‌ر مزگه‌وته‌وه‌ بووه‌.

ئنجا ئایا ده‌رگای دیکه‌شیان هه‌بوون، یان هه‌ر ئه‌و ده‌رگایانه‌ بوون؟ وای پێده‌چی به‌س ئه‌و ده‌رگایانه‌ بووبن، که به‌سه‌ر مزگه‌وته‌وه‌ بوون.

(۱۲) - ﴿ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ﴾، ئا ئەوھەتان (بەو شیۆھە مامەلە کردنەتان کە لە پشت پەردەوھە داوا لە ھاوسەرانی بەرپرسی پێغەمبەر ﷺ بکەن، ئەگەر پرساریکتان بوو، ئەگەر کاریک، پێویستیھەکتان بوو)، پاكتەرە بۆ دلی ئیوھو، دلی ئەوانیش.

(۱۳) - ﴿وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُذَوُّ رَسُولَ اللَّهِ﴾، ھەرگیزیش بۆتان نیھ پێغەمبەری خوا ﷺ ئازار بەدن و بیزارو نارەھەتی بکەن.

(۱۴) - ﴿وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا﴾، ھەرھەھا ھەرگیزیش بۆتان نیھ لە دوای خۆی ھاوسەرەکانی مارە بکەنەوھ، ھاوسەرگیری لەگەڵ ھاوسەرانی دا بکەن، دوای ئەوھە ئەو کۆچی دوایی دەکات.

(۱۵) - ﴿إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا﴾، بە دنیایی ئا ئەمەتان لە لای خوا، زۆر مەزنە، واتە: تاوانێکی زۆر مەزنە، کەسێک تەماعی وابێ، کە یەکیک لە ھاوسەرانی بەرپرسی پێغەمبەر ﷺ دوای کۆچی دوایی خۆی، مارە بکاتەوھ، ھەرھەھا.

(۱۶) - ﴿إِنْ تَبَدُّوا شَيْئًا أَوْ تُخَفُّوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَاتِبٌ كُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾، ئەگەر شتێک ئاشکرا بکەن یاخود پەنھانی بکەن، بە دنیایی خوا بە ھەموو شتێک زانیە.

ئەمە تەبیریکی گشتییەو کۆکەرەوھە، وەك هاندان لە لایەكەوھە لە لایەكی دیکەوھەش، وەك ھۆشداریی پێدان، ھەرھەھا جۆرێک لە ھەرپەشەشی گرتۆتە ئیو خۆی، کە خوا قسەو کردەوھ ئاشکرا، پەنھان و شیردراوھەکانتان دەزانێ و دەبیستێ و دەبینێ.

لە تۆرە کۆمەڵایەتیەکان لێکدانین
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

عەلێ بابێر / AliBapir

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net
English - عربي - كوردی

عەلێ بابێر / AliBapir

کەشانی
پاڤەپاندنی مەکتەبی مامۇستا عەلێ بابێر

پاڤەپاندنی مەکتەبی مامۇستا عەلێ بابێر

چوار سەرنجى گىرگ

۱- خوا دەفەرمۇي: ﴿فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا﴾، ھەر كاتىك خواردنتان خوارد (لە مالى پىغەمبەر ﷺ) بلاوبىن، واتە: بلاۋەى لىبكەن و بچنەدەر، ئەمە چەند شتىكى لىۋەردەگىرى: أ- چوونە ژوورى مالىكانى پىغەمبەر ﷺ، ھەروەھا مالى ھەر كەسىكى دىكە، قەدەغەيە، بەلام پەوا كراۋە لە حالەتى بانگەيشتكرندى بۆ خواردن، كەواتە: كاتى خواردنەكە تەواۋ دەبى، ھۆكارى پەوا كردنەكە نامىنى و، حالەتەكە دەگەرپتەۋە سەر دۆخە ئەصلىيەكەى خۆى كە برىتيە لە: قەدەغەبوون.

ب- ھەروەھا ئەم رستە قورئانييە بەلگەى ئەۋەشى تىدايە، كە باباى ميوان ئەۋەى دەيخوات، مولكى خانەخوييە دەيخۋا، نەك مولكى خۆى بى، چونكە خوا ﷻ دەفەرمۇي: ﴿فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا﴾، (فَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ أَكْثَرَ مِنَ الْأَكْلِ)، ھەركاتى خواردنتان خوارد بلاۋەى لىبكەن، واتە: زىاد لەۋەى كە پى دەخورى، بەشى بەو خواردنەۋە نيە.

ھەلبەتە ئەۋە لە حالەتى مالاڭدايە، بەلام كەسىك لە چىشتخانەيەك خواردن دەكرى و پارەى خۆى دەدات، ئەۋەى كە لىي زىاد دەبى، ئەگەر بىپىچىتەۋە بۆ ئەۋەى خەسار نەبى، ئەۋە نەك ھەر پەۋايە، بەلكو شتىكى باشىشە، چونكە لە بەرانبەرى دا پارە دراۋە ھەقى خويەتى، بەلام كەسىك لە مالى كەسىك خواردن دەخوات، ھەر ئەۋەندەى بەش پىۋەيە كە دەيخوات، لە كوردەۋارىي خۆماندا دەلىين: (ميوان رزقى خۆى لەگەل خۆى دىنى)، بەلام ئەو قسەيە بە پەھايى راست نيە، خانە خويى بە ھىزى شانى خواردنەكەى ساز كردو، مەعقوول نيە باباى ميوان لىي بكاتە بى منەتى و بلى: رزقى خۆمەو لەگەل خۆمدا ھىناۋمە! ئەۋە ھەر شتىكى عورفييە، ئەگەرنا لە راستىيدا باباى ميوان كە مالى خانە خوييەكە دەخوات، مولكى ئەۋە دەيخوات، بەلام بە بانگەيشتى ئەو و بە مۆلەتى ئەو، بۆى ھەيە بايى ئەۋەندەى بۆى دەخورى، بىخوات.

ج- ھەر کۆبۈنەۋەيەك، سەرداننىك بۇ ھەر مەبەستىك بى، پۈيۈستە دواى ھىنانەدى ئامانجەكە كۆتايى پىيى، لىرەدا دەفەرموى: ﴿فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا﴾، ئەگەر خواردنەكەتان خوارد، بىلەۋەي لىيەكەن، كەۋاتە: ھەر كۆبۈنەۋەيەكى دىكەش، كاتى كۆبۈنەۋە دەكرى بۇ چايى خواردنەۋەيەك، بۇ ميوە خواردنىك، سەردانى نەخۇشىيەك، ھەر كۆبۈنەۋەيەك، دواى ئەۋە كارەكەى تەۋاۋ دەبى، ۋا باشە بىلەۋەي لىيەكرى.

۲- كە خوا دەفەرموى: ﴿ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ﴾، ئا ئەۋەتان كە لە پشت پەردەۋە، داۋاى شتىك لە ھاۋسەرانى بەرپىزى پىغەمبەر بىكەن، پاكترە بۇ دلى ئىۋەۋ دلى ئەۋانىش.

ئەمەش چەند شتىكى لىۋەردەگىرى:

أ- خۋاى پەنھانزان ھەقى پروت و پەھاي لە لايەۋ، خاترى كەس ناگرى، لە گوتنى ھەقدا، خوا بە پروت و ئاشكرایى دەفەرموى: ئەۋە باشترە بۇ دلى ئىۋەش و، دلى ئەۋانىش، بۇ ئەۋەي خەتەرەيەكى خراپتان لە دلى پەيدانەبى، ئىۋە بەرانبەر بە ئەۋان، ياخود ئەۋان بەرانبەر بە ئىۋە، ئەۋە ئەگەر تىمە بىن، ھەرگىز شتى ۋا نالئىن، بەلام خوا ﷻ: ﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ﴾ ۲۹، الكهف، بلى ھەقى پەھا لە لاي پەروەردگارتانەۋەيە، خوا شەرم لە كەس ناكات.

ب- ھەرچۈننىك بى مروۋقەكان، ۋەھم و خەيالى گوناھيان ھەر ھەيە، مادام خوا بەرانبەر بە ھاۋەلان (خوا لىيان پازىبى) ۋ دايكانى پرواداران (خوا لىيان پازىبى) ئەۋ تەعبىرە بەكاردىنى، كەۋاتە: مروۋق نايىتە فرىشتەۋ ھەرچۈن بى، ۋەھم و خەيالى گوناھى ھەر ھەيەۋ، دەبى خۋى بپارپىزى.

ج- نەبىزانى مروۋق، ھۆكارى ئەۋەيەكە زياتر وئىناى مەعنەۋىيى بكرى، نەك ماددىي، دايكانى پروادارانىش بەۋ شىۋازە، پىگەۋ پىزى مەعنەۋىيى شاىستەيان زىاد دەكات، ھەر ئەۋەش ھۆكارى ئەۋەيەكە زۆر جارەن دەستەلاتدارەن كەم خۋيان پىشانى خەلك دەدەن، بۇ ئەۋەي خەلك وئىنەيەكى ھىمايى و مەعنەۋىي، خەيالىيان لە بەرانبەريان دا بۇ پەيدا بى!

كەواتە: ئەو ھەيكمەتى ئەو ھەي كە خوا ﷻ دواي ئەو ھەي مەسولمانان زۆر بوون، خەللىكى زۆر ھاتۆتە نىو ئىسلامەو، ئەو پەرۋەردە ھەي پىشى نەكران، ئەو پەرۋەردە روو ھەي مەنە ھەي و ئاكارى ھەي پىشى، خەللىكى زۆر تازە ھاتو مەسولمان بوو، پەنگە ھە بووبى ھەر مەسولمانىش نەبووبى و بە روالەت خوى بە مەسولمان پىشانداي، ئنجا ناكى ئەوانە ھەموويان ھەسەرانى بەرپىزى پىغەمبەر بىنن، كە ژيانىكى سادەو، بەرگ و پۆشاكىكى سادەو، خاللىكى سادەيان ھەبوو، بۆيە خوا ﷻ لەو قۇناغەدا كە كۆتايى سالى شەشەمى كۆچىيە، كە وردە وردە كۆمەلگاي ئىسلامىي فراوانتر بوو، خەللىكى زۆر ھاتۆتە نىو ئىسلامەو، ئەم ياسايە داناو كە ھەسەرانى بەرپىزى پىغەمبەر ﷻ پىويستە ھەموو كەس لىيان وەژوور نەكەوى و، رووبەروو قسەيان لەگەلدا نەكات، تاكو رىزو حورمەت و ھەيەتيان پارىزاوبى.

۳- قسەيەكى عائىشە لە بارەي رەزاگرانانەو: {قَالَتْ: عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا: حَسْبُكَ فِي الثُّقَلَاءِ أَنْ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَحْتَمِلْهُمْ} (۱).

واتە: دايكىمان عائىشە (خوا لىي پازىبى) دەلى: ئەو ھەندەت بەسە بو رەزاگرانان، بو سىيەر قورسان، ئەوانە ھەللىكى جاپس دەكەن، خەللىكى بىزار دەكەن، بە ھوى زۆر مانەو، يان بە ھوى زۆر ھاموشو كوردنianeو، كە تەنانەت خوى بەرز تەھەممولى نەكردوون، خوى بەرز لىيان بى دەنگ نەبوو.

كەواتە: دەبى بزانرى كە مانەو لە مالى خەلك دا، بەبى پىويستى و، بىزاركردن و سەغلەت كردن، شتىكى خراپە، ئنجا ئەو ھەش پلە پلەيە، دەگونجى ناپەسندى، دەشگونجى ھەرام بى، كاتىك كە بىتە ھوى ئەو ھەي ئەو خانە خويە زۆر ئازار بدرى و بىزار بكرى و سەغلەت بكرى، ئازاردانى مەسولمانانىش ھەرامەو قەدەغىيە، كەواتە: ئەو مروڤە كارىكى قەدەغى ئەنجامداو.

(۴)- رستەى: ﴿فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾، لە پشت پەردەوێ داوايان لێبکەن، دوو راستیان دەگەینە:

(أ)- ئەوێ دەگەینە ئەوێ کە دروستە دایکێ بڕواداران لە پشت پەردەوێ پرسیاریان لێبکری و داوايان لێبکری، بۆ هەر پێویستییهێ کە دێتە پیش، یاخود پرسیارێک کە لێیان دەکری، ئەوان زانیاری و وەلامەکیان لە لایە.

(ب)- هەروەها لەم رستەیه وەردهگیری کە شایهیدی دانی بابای کوێر دروستە، هەروەها بابای کوێر کە هاوسەریکی هەیه، بەلام بەهۆی دەنگیهوێ دەیناسیتەوێ بە هۆی قسەکردنیهوێ دەیناسی، بۆی رەوايه کە لەگەڵیدا جووت بێ، لەبەر ئەوێ بە هۆی دەنگهوه دیزانی و دەیناسی، ئەگەرنا نایین.

لە تۆزە کۆمهڵایهتییهکان لەگەڵتان

Stay in touch on social media

نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

Alibapir

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

Google Play

App Store

Alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

Alibapir

Alibapir

Alibapir

Alibapir

مه سه له ی دووهم:

خستنه پرووی ئه و راستیه که دایکانی پرواداران (خوا لیان رازیی)، بویان ههیه، به شیوهی ئاسایی له گه‌ل مه‌حره‌مه‌کانی‌ندا تیکه‌ل بن و هه‌لس و که‌وت بکه‌ن، باب و کو‌رو، براو برا‌زو، خوشکه‌زاو ئافره‌تان و به‌رده‌سته‌کانیان، ئه‌مه بو لابر‌دی سه‌غله‌تیه له‌سه‌ر هاوسه‌رانی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له لایه‌که‌وه‌و، له‌سه‌ر مه‌حره‌مه‌کانیشیان که ناگونجی باب و کو‌رو برا‌زو خوشکه‌زا، ئه‌وانه نه‌توانن هاوسه‌رانی به‌ریزی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ بینن، یاخود ئه‌وان بیانینن، که ئه‌و کاته جو‌ریک ده‌بی له پ‌چ‌رانی په‌یوه‌ندی خزمایه‌تی:

خوا ده‌فه‌رموی: ﴿لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَ فِيْٓ اٰبَائِهِنَّ وَلَا اَبْنَائِهِنَّ وَلَا اِخْوَانِهِنَّ وَلَا اَبْنَآءُ اَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَآئِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمٰنُهُنَّ وَاتَّقِيْنَ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شٰهِيْدًا﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئه‌م ئایه‌ته، له ده برگه‌دا:

(۱)- ﴿لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَ﴾ گونا‌هیان ناگاتن و سه‌غله‌تیان ناچیته‌ سه‌ر، به ته‌ئکید مه‌به‌ست هاوسه‌رانی به‌ریزی پی‌غه‌مبه‌ره ﷺ.

(الطبري) ده‌لی: ﴿لَا حَرَجَ عَلَىٰ اَزْوَاجِ رَسُوْلِ اللّٰهِ: (فِيْٓ اٰبَائِهِنَّ وَلَا اَبْنَائِهِنَّ وَلَا اِخْوَانِهِنَّ وَلَا اَبْنَآءُ اَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَآئِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمٰنُهُنَّ)، وَلَا اِثْمًا، فِيْ وَضْعِ جَلَابِيْهِنَّ، وَتَرْكِ الْاِخْتِجَابِ عَنْهُمْ﴾^(۱).

واته: هاوسه‌رانی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ گونا‌هیان ناگاتن به‌نسبه‌ت باب‌ه‌کانیان، کو‌ره‌کانیان، براه‌ه‌کانیان، کو‌رانی براهیان، کو‌رانی خوشکه‌کانیان، به‌نسبه‌ت ئافره‌ته‌کانیان و، به‌رده‌سته‌کانیانه‌وه، (کو‌یله‌و که‌نیزه‌که‌کانیان)، له‌وه‌دا که جیلبابه‌کانیان دابننن، هه‌روه‌ها که په‌رده نه‌گرنه‌وه له به‌رانبه‌ریان دا بو قسه له‌گه‌ل‌دا کردنیان.

(۱) جامع‌البیان برقم: ۲۸۶۵۱، ۲۸۶۵۲.

خوای پەرورەدگار ھەوت جوۆرە کەس باس دەکات کە ئەوانە یان مەھرەمن، یاخود ھۆکمی مەھرەمیان ھەبە بۆ ھاوسەرانی بەرپۆزی پێغەمبەر ﷺ بە نەسبەت پێویست نەبوونی پەرەگرتنەو، یاخود لە پشت پەرەووە قسە لەگەڵ کردنیان، ھەرۆھە بە نەسبەت ئەووە کە خۆیان یان لێ دانەپۆشن، بەو خۆ لێ داپۆشینە ی کە لە خەڵکی نامەھرەم، دادەپۆشن، ئنجا جیلبابە سەرپۆشە، ھەرچی ھەبە.

کەواتە: ھەوت جوۆرە کەس بۆ ھاوسەرانی بەرپۆزی پێغەمبەری خوا (خوا لێیان رازی بێ)، ھەلاوێرراون لەو کە پێویست بێ لە ئاستیان دا پەرە پۆش بن و لە پشت پەرەووە نەبێ نەیان دۆین.

۲- ﴿فِي آبَائِهِمْ﴾، لە ئاست بابەکانیاندا، بۆچی دەفرموی بابەکانیان؟ چونکە ھەر کامێکیان بابێکی ھەبوو، دەشگونجی (ءَابَائِهِمْ)، بابیان و باپیریان و بابی باپیریان و تاكو سەری، مەبەست بێ.

۳- ﴿وَلَا أَبْنَائِهِمْ﴾، ھەرۆھە لە ئاست کۆرەکانیاندا، ئنجا کۆری کۆر، ھەرۆھە کۆرەزای کۆر و... ھتد، ھەموویان دەگرێتەو.

۴- ﴿وَلَا إِخْوَانِهِمْ﴾، دیسان لە ئاست براپەرەکانیاندا.

۵- ﴿وَلَا أَبْنَاءَ إِخْوَانِهِمْ﴾، ھەرۆھە لە ئاست برازاکانیشیاندا، واتە: کۆرانی براپەرەکانیان و ھەتا خوارێ.

۶- ﴿وَلَا أَبْنَاءَ أَخَوَاتِهِمْ﴾، ھەرۆھە لە ئاست کۆرانی خوشکەکانیاندا.

۷- ﴿وَلَا نِسَاءً لَهُمْ﴾، ھەرۆھە لە ئاست ئافرەتەکانیاندا، (نِسَاءً: إِسْمٌ جَمْعُ امْرَأَةٍ، لَا مُفْرَدَ لَهُ مِنْ لَفْظِهِ، وَهُنَّ الْإِنَاثُ الْبَالِغَاتُ أَوِ الْمُرَاهِقَاتُ)، (نِسَاءً) ناوی کۆی (امْرَأَة) ھەبە، کە تاکی نەبە لە بێژەیی خۆی [واتە: ئافرەتان، بە یەکیک لە ئافرەتان دەگووترێ: (امْرَأَة) بە کۆیان دەگووترێ: (نِسَاءً)]، کە بریتین لە ئافرەتانی کە پێگەیشتون، یاخود خەریکی پێگەیشتن، واتە: ھەموو ئافرەتانی مسوڵمان.

۸- ﴿وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ﴾ ھەروھەھا لە ئاست ئەوانەدا، کە بەدەستی راستیانەوھن،
واتە: کۆیلەو کەنیزە کەکانیان، ئەوانەى کە ھاوسەرانى بەرپىزى پىغەمبەر ﷺ خاوەنن.

ھەندى گوتووینانە: لێرەدا تەنیا کەنیزە کەکان مەبەستن، تەنیا مێنەکانیان،
ئافرەتە کۆیلەکان، کە کەنیزەکیان پى دەلین.

ھەندىکیش گوتووینانە: بەلکو پیاوان و ئافرەتان مەبەستن، کە عادەت وایە
کە سێک خزمەتکار بى، یاخود کۆیلەبى، لە مایکدا، گومانى ئەوھى لێناکرى تەماع
و نیازى خراپى ھەبى، بەلام لە کاتیکدا کە ئەگەرى ئەوھى ھەبى، بە تەئکید
ئەو کاتە ھەروەك نامەحرەمەکانى دیکە مامەلەى لەگەڵدا دەکرى، بە ھەر حال
ھەردوو رایەکان لە تەفسیرەکاندا ھەن.

پیموایە بۆیە خوا ﷻ بە گشتى فەرموویەتی: چونکە دەگونجى بۆ ھەندى
کەس وابى، بە نەسبەت کۆیلەو کەنیزە کەوھو، بۆ ھەندى کەسیش وابى تەنیا
بە نەسبەت کەنیزە کەکانەوھ، بۆى ھەبى وەك مەحرەم مامەلەیان لەگەڵدا بکرى،
بۆیە خوا وشەى ھىناوھ، ھەردوو ك حالەتە کە بگرێتەوھ.

پیموایە زۆر لەو کەسانەى کە لە پۆژھەلاقى ئاسیاو لە ئەفریقاوھ دین و
خزمەتى خەلک دەکەن، ئەو ئافرەتە، یان ئەو پیاوھى دى، پیموایە تا پاددەھى
زۆر، چۆنەتیی مامەلەکردن لەگەڵ کۆیلەو کەنیزە کەکانى کاتى خویدا، بە کەلکى
مامەلەکردن لەگەڵ ئەوانە دى، ھەلبەتە ئەوانە ئازادن کۆیلەو کەنیزە کە نین،
بەلام لە ڕووى مامەلەى جوان و پىزلیگرتن و بەزەیی پىداھاتنەوھو، وەك لە
فەرموودە کەى پىغەمبەردا ﷺ ھاتوھ: مەرۆف لەوھ دەرخواردى کۆیلەو کەنیزە کەى
بدات، کە بۆ خووش دەبخوات و، لەو پۆشاكە پى بپوشى، کە خووش لى
دەپوشى و.... ھتە^(۱).

(۱) {إِخْوَانُكُمْ حَوْلُكُمْ جَعَلَهُمُ اللَّهُ فِتْنَةً تَحْتَ أَيْدِيكُمْ، فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدِهِ، فَلْيُطْعِمْهُ
مِنْ طَعَامِهِ، وَلْيُلْبِسْهُ مِنْ لِبَاسِهِ، وَلَا يَكْلَفْهُ مَا يَغْلِبُهُ، فَإِنْ كَلَّفَهُ مَا يَغْلِبُهُ فَلْيُعْنَهُ} أخرجه
أحمد: ۲۱۴۴۷، والبخاري: ۲۴۰۷، ومسلم: ۱۶۶۱، وأبو داود: ۵۱۵۸، والترمذي: ۱۹۴۵، وابن ماجه:
۳۶۹۰، عن أبي ذر رضي الله عنه.

(۹)- ﴿وَأَتَقِينَ اللَّهَ﴾، پارێزیش له خوا بکه، ئه‌ی ئافره‌تان ی پێغه‌مبه‌ر! ﷺ، (أَيِ إِحْذَرْنَ مِنْ تَجَاوَزِ مَا خَطَّهَ اللَّهُ لَكُنَّ) واته: وریابن و هو‌شیارب‌ن! له‌وه‌ی خوا ﷻ نه‌خشه‌ی بۆ داناو‌ن خه‌تی بۆ کیشاو‌ن ت‌ی نه‌په‌ر‌ین.

(۱۰)- ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا﴾، به‌د‌ن‌یای‌ی خوا چاو‌د‌یره‌ به‌سه‌ر هه‌موو ش‌ت‌یه‌وه‌و، له هه‌موو ش‌ت‌یه‌ی ئا‌گا‌دا‌ره‌.

پاڤیاندنی مه‌کتبه‌ی عه‌لی باب‌یر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

له‌ نۆڤه‌ كۆمه‌ڵه‌یه‌یه‌كان له‌مه‌كتبه‌ی

Stay in touch on social media

ئێمه‌م عێر مۆاڤه‌ ئه‌واصل الاجتماعی

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

عه‌لی باب‌یر AliBapir

مه‌کتبه‌ی عه‌لی باب‌یر

كه‌تای

پاڤیاندنی مه‌کتبه‌ی عه‌لی باب‌یر

مەسەلەى سىيەم:

پاگەياندىنى سەلاتدانى خوا، فرىشتەكانى خوا ﷺ لى پىغەمبەرەكەى موخەممەد ﷺ، فەرمانكردنى خوا بە مسولمانان كە سەلات و سەلامى بۆ بىرن:

خوا دەفەرموى: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (۵۶)

شىكردنەوى ئەم ئايەتە، لى سى بىرگەدا:

(۱)- ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ﴾، بە دۇنيايى خواو فرىشتەكانى سەلاوات لى پىغەمبەر ﷺ دەدەن.

لېرەدا كە خوا دەفەرموى: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ﴾، ھەردووكانى پىكەو ھەنان، خواو فرىشتەكانى سەلات لەسەر پىغەمبەر ﷺ دەدەن.

پرسىارىك دەكرى كە بۆچى لى فەرمايشتى پىغەمبەردا ﷺ ھاتو: كاتى كە وتارىيىك خواو پىغەمبەرى ﷺ پىكەو ھەناسكردوون، پىغەمبەر ﷺ فەرموويەتى: تۆ دواندەرو وتارىيىكى خراپى؟ ھەك لەم دەقەدا دەبىرنى:

﴿عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلًا خَطَبَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ رَشِدَ، وَمَنْ يَعَصِهِمَا فَقَدْ غَوَى، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «بُئْسَ الْخَطِيبُ أَنْتَ، قُلْ وَمَنْ يَعَصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ۲۰۴۷، وَابْنُ حَبَانَ: ۲۷۹۸).

واتە: عەدىى كورى حاتەم ﷺ دەلى: پىغەمبەر ﷺ پياويك وتارىكىدا لى لای پىغەمبەر ﷺ گوتى: ھەر كەسىك فەرمانبەرى خواو پىغەمبەرەكەى بكات ﷺ ئەو ھەراسەتە، بە ئامانج گەشتووويەو، ھەر كەسىك سەرپىچيان لىكات، بىمرادو سەرگەردانە، پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى: تۆ خراپترىن وتارىيىرى، بلى: ھەر كەسىك سەرپىچى لى خواو لى پىغەمبەرەكەى بكات، (نەك بلىي (وَمَنْ يَعَصِهِمَا) پىكەو).

ههروهها دهقیکی دیکه ههیه که پیغمبەر ﷺ دهفهرموئ: {إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَنْهَيَانَكُمْ عَنْ لُحُومِ الْأَهْلِيَّةِ} (أخرجه البخاري: ۲۹۹۱، ومسلم: ۱۳۵۸).

واته: به دنیایی خواو پیغمبهره که ی ﷺ گوشتی که ری مالییتان لی قه دهغه ده کهن.

لیره دا پیغمبهر ﷺ پیکه وهی هیئاو، به لام لهوئ په خنه ی له وتارییژه که گرتوه، لیره ش دهفهرموئ: (يَنْهَيَانَكُمْ) پیکه وه، خواو پیغمبهری ﷺ له یه ک کرداردا هیئاو؟

وه لامه که ی ئه وهیه:

هوکاری قه دهغه کردنی پیغمبهر ﷺ له سه رزه نشترکردنی بو وتارییژه که ئه وهیه، که وای لی تیگه یشتوه له گه ل خوادا یه کسان بکات و بیخاته ئاستی خواوه، له گه ل خوادا بیخاته ته رازوویه که وه، ئه گه رنا له ئه سلدا نارهوا نیه، چونکه ئه وه تا بو خوشی خواو پیغمبهری ﷺ خوای پیکه وه و له یه ک کرداردا باسکردوون، که واته: پیغمبهر ﷺ که لهوئ په خنه ی له و وتارییژه گرتوه، وای لی حالی ی بووه، که پی وایه پیغمبهریش ﷺ له ئاستی خوادایه، که به ته ئکید ئه وه وانیه و شیرکه و چه پامه.

(۲) ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ ئه ی ئه وانه ی پرواتان هیئاوه! ئه مه جاری پینجه مه له م سووره ته موباره که دا، ئه م ته عبیره بی.

(۳) ﴿صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾، ئیوه ش سه لاتی لیبدن (له پیغمبهر ﷺ)، سه لامیشی لیبکه ن به سه لامیکی تیرو ته واو.

چۆنیہ تی پیکەوہ پەیوہست بوونی ئایەتەکان

لە بارە ی چۆنیە تی پیکەوہ پە یوہست بوونی ئایەتە کانیوہ، ئەم پینچ خالە دەخەینە روو:

(۱)- باسی سنووردانان بو مسولمانان، کە پیغەمبەری خوا ﷺ خۆی و خیزانی سەغلت نە کەن.

(۲)- دوایی باسکردنی ریزو پلەو پیگە ی هاوسە رانی بە ریزی پیغەمبەر ﷺ.

(۳)- ئنجا باسی مەحرەمە کانیان کراو، تا کو سەغلت نە بن، لە مامەلە کردن لە گەل مەحرەمە کانیاندا.

(۴)- دوایی باسی قەدر و حورمەت و گەورە یی پیغەمبەر ﷺ لە لای خوا و فریشتە کانی، کراو.

(۵)- پاشان باسی گەورە یی تاوانی ئەزیەتدانی پیغەمبەری خوا ﷺ کراو، کە هەر کە سیك خواو پیغەمبەرە کە ی ﷺ ئەزیەت بدات، لە دنیاو دواړوژدا، نەفرینیان لیدە کات و لە بەزە یی خۆی دووریان دە خاتەو، سزایە کی ریسوا کە ریشی بو داناون.

له نۆزه كۆمەڵایەتیەكان ئەمە ئێمەین
stay in touch on social media
ئێمە ئێمە ئێمە ئێمە ئێمە ئێمە

پاڤە یالاندنی مەکتەبی مەسئۇلە عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR codes

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

علي بابیر AliBapir

علي بابیر AliBapir

کە ئێمە
پاڤە یالاندنی مەکتەبی مەسئۇلە عەلی بابیر

QR codes

پاڤە یالاندنی مەکتەبی مەسئۇلە عەلی بابیر

کورته باسیک له باره‌ی

صهلات و سهلام دان له سه‌ر پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ

تیمه ئه‌م کورته باسه له جهوت ته‌وه‌ردا ده‌خه‌ینه‌ی ڕوو:

۱- مانای (صَلَاة) و (سَلَام):

أ- وشه‌ی (صَلَاة):

بوخاری هیناویه‌تی: (عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ: قَالَ: «صَلَاةُ اللَّهِ عَلَيْهِ: تَنَاضُؤُهُ عَلَيْهِ عِنْدَ الْمَلَائِكَةِ، وَصَلَاةُ الْمَلَائِكَةِ عَلَيْهِ: الدُّعَاءُ لَهُ»)^(۱).

(قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يُصَلُّونَ: يُرْكَبُونَ، أَي: يَدْعُونَ بِالْبِرْكَاتِ، وَبِالْجَمْلَةِ: فَالصَّلَاةُ تَكُونُ مَعْنَى التَّمَجِيدِ وَالِدُّعَاءِ وَالرَّحْمَةِ)^(۲).

واته: له ئه‌بوو عالییه‌وه گێڕاوه‌ته‌وه که گوتویه‌تی: صه‌لاقی خوا له سه‌ر پیغه‌مبه‌ر ﷺ بریتیه: له مه‌دحکردن و پیداهه‌لدانی له لای فریشته‌کانی، به‌لام صه‌لاقی فریشته‌کان بریتیه: له داواکردنی مه‌دحی خواو چاک و پاککردنی خوا بو پیغه‌مبه‌ر ﷺ له خوا.

عه‌بدو‌للای کوری عه‌بباس گوتویه‌تی: که ده‌فه‌رموی: (يُصَلُّونَ)، واته: داوا‌ی به‌ره‌که‌ت و پێزی بو له خوا ده‌که‌ن.

که‌واته: (صَلَاة) به مانای شکۆدارکردن و پارانه‌وه‌و به‌زه‌یی دیت، ئه‌گه‌ر صه‌لات له خواوه‌ بێ، واته: خوا به‌زه‌یی خۆی، شکۆدارکردنی خۆی، چاک و پاککردنی

(۱) أخرجه البخاري في: «الصحيح» تعليقا: «الفتح» ۵۳۲/ ۸، كتاب التفسير، سورة الأحزاب.

(۲) محاسن التأويل: ج ۸، ص ۳۰۱، ۳۰۰.

خۆی، بۆ پیغەمبەر ﷺ، یان بۆ پرواداران ئەنجام دەدات، ئەگەر صەلات لە فریشتانەوه بێ، واتە: ئەوەی کە خوا دەیکات لەگەڵ پیغەمبەر ﷺ پرواداراندا، لە کاتی صەلات ناردنی دا بۆیان، فریشتەکان ئەوە داوا دەکەن لە خوا، ئەگەر لە پروادارانەوه بێ، دیسان هەر بە مانای پارانەوهو داواکردنی پیت و پیزو بەرەکەت و شکۆمەندییە لە خواوە، بۆ پیغەمبەر ﷺ.

(رَاغِبُ الْأَصْفَهَانِي) گوتووین: (الصَّلَاةُ: الدُّعَاءُ وَالتَّزْيِينُ وَالتَّمَجِيدُ)، (صَلَاة) بریتیە: لە پارانەوهو پیت و پیزو شکۆدارکردن.

(ب) - وشەى سەلام:

(السَّلامُ: السَّلَامَةُ مِنَ الْآفَاتِ وَالْأَمْنِ وَالْخَيْرِ وَالصَّلَاحِ).

واتە: وشەى سەلام واتە: بێ مزەپەتیی و، بێ زیانی لە دەردو گرفتارییەکان، هەروەها داوینکردنی هیمنیی و ئاسایش و، چاککردن.

کەواتە: کە ئیمە سەلام بۆ پیغەمبەر ﷺ دەتێین و دەلێین: (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) واتە: هەم شکۆمەندی و پیزو پایە بەرزى خوا بۆ پیغەمبەر ﷺ داوا دەکەین، هەم سەلامەتیی و، بێ مزەپەتیی و، بێ زیانی لە خواى پەرەردگارەوهی بۆ داوا دەکەین.

(۲) - حوکمی صەلات و سەلام ناردن بۆ سەر پیغەمبەر ﷺ:

(القرطبي) و (الشوكاني) لە تەفسیرەکانیان، ئەم چەند دێرە دێن بە شیوەیەك کە زۆر وێك دەچن، گوتووین: (وَاخْتَلَفَ الْعُلَمَاءُ فِي الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فِي الصَّلَاةِ، فَأَلْذِي عَلَيْهِ الْجَمُّ الْغَفِيرُ وَالْجُمُهورُ الْكَثِيرُ: أَنَّ ذَلِكَ مِنْ سُنَنِ الصَّلَاةِ وَمُسْتَحَبَّاتِهَا، قَالَ ابْنُ الْمُنْذِرِ: لَا يُصَلِّي أَحَدٌ صَلَاةً إِلَّا صَلَّى فِيهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَإِنْ تَرَكَ ذَلِكَ، تَارَكَ، فَصَلَاتُهُ مُجْزِيَةٌ فِي مَذَاهِبِ مَالِكٍ وَأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَسُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ وَأَهْلِ الْكُوفَةِ مِنْ أَصْحَابِ الرَّأْيِ وَغَيْرِهِمْ، وَهُوَ قَوْلُ جُلِّ أَهْلِ الْعِلْمِ، وَحَكِي عَنْ مَالِكٍ

وَسُفَيَانَ أَنَّهُمَا فِي التَّشَهُدِ الْآخِرِ مَسْتَحَبَّةٌ، وَأَنَّ تَارِكَهَا فِي التَّشَهُدِ مُسِيٌّ، وَشَذُّ الشَّافِعِيِّ فَأَوْجَبَ عَلَى تَارِكِهَا فِي الصَّلَاةِ الْإِعَادَةَ، وَأَوْجَبَ إِسْحَاقُ الْإِعَادَةَ مَعَ تَعَمُّدِ تَرْكِهَا دُونَ النَّسْيَانِ^(۱).

دەلێن: زانیان ڕاجاییان ھەیە لە بارەى ھۆکمی صەلاتدان لەسەر پێغەمبەر ﷺ لە نوێژدا، ئەوێکە زۆربەى ھەر زۆریان و جەماوەرى زانیان لە سەرینی، ئەوێکە صەلاتدان لەسەر پێغەمبەر ﷺ لە نوێژدا لە سوننەتەکان و، شتە بە باشزانراوەکانى نوێژ، (ابْنُ الْمُنْذِرِ) دەلى: واپەسندە مەرووف ھىچ نوێژىک نەکات، مەگەر لە نوێژەکەیدا صەلات لەسەر پێغەمبەرى خوا ﷺ بدات، بەلام ئەگەر صەلاتدانى لەسەر پێغەمبەر ﷺ لە نوێژەکەیدا وازلێھێنا، ئەو نوێژەکەى وەبەردەکەوێ، بەراى مالیک و خەلى مەدینەو سوفیانی سەورى خەلى کووفە [واتە: ئەبوو حەنیفەو ھاوئەکانى]، ھەروەھا ئەو قسەى زۆربەى ئەھلى زانستە.

ھەروەھا لە مالیک و لە سوفیانەو گێردراوەتەو کە لە تەحیاتی کوئایى ھەر نوێژىکدا، صەلات ناردن بۆ پێغەمبەر ﷺ شتێکى باش و بە پەسند زانراوە، کە سێک لە تەحیاتی کوئایدا صەلات نەتیرى بۆ پێغەمبەر ﷺ شتێکى خراپى کردو.

بەلام شافعیى ریزپەر بوو لەو راپەو، بە پێویستى داناو کە کە سێک صەلات لەسەر پێغەمبەر ﷺ لە نوێژدا وازلێبێنێ، پێویستە نوێژەکەى بگێرێتەو واتە: نوێژەکەى بەرناکەوێ.

ئیسحاقیش گێرانەوێ نوێژەکەى کاتیک بە پێویست زانیو، ئەگەر بە ئەنقەست بێ، نەک بە ھۆى لەبەرچوونەو، صەلاتى بۆ پێغەمبەر ﷺ نەناردبێ.

ئەو بە نەسبەت صەلات ناردنەو لە نوێژدا بۆ پێغەمبەر ﷺ، بەلام ھەموویان لەسەر ئەو یەکدەنگن کە مەرووف لە تەمەنیدا، جارێک لەسەرى پێویستە صەلات لەسەر پێغەمبەر ﷺ بدات.

لهو بارهوه که سه لاواتدان له سه ر پیغه مبه ر ﷺ خوا په رستییه کی به رزو
گه وره یه و، پاداشتیکی گه وره ی هیه، وهك به لگه، ئەم دوو فرموده یه دینین:
(أ) - پیغه مبه ر ﷺ فرمودیه تی: {لَا تَجْعَلُوا قَبْرِي عِيدًا، وَصَلُّوا عَلَيَّ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي
حَيْثُمَا كُنْتُمْ} (أخرجه أبو داود: ۲۰۴۲، والبيهقي في شعب الإيمان: ۴۱۶۲، عن أبي هريرة رضى الله عنه،
وَصَحَّحَهُ الألباني).

واته: گوږه که ی من مه که ن به جه ژن (واته: وهك چوڼ جه ژنان له شوینیک
کوډه بڼه وه، ئاوا له ده وری کوښنه وه، یان به شیوه یه کی به رده وام له کاتاتیکی
دیاریکراودا، بڼ وهك چوڼ جه ژن له روژانیکی دیاریکراودا دووباره ده بیته وه)،
هه روه ها سه لاواتم لیده ن، چونکه سه لاتی ټیوه له هه ر جڼه ك بن، پیمده گات.
(ب) - هه روه ها پیغه مبه ر ﷺ فرمودیه تی: {أَوَّلَى النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُهُمْ عَلَيَّ صَلَاةً}
(أخرجه الترمذي ۴۸۴، وقال: حسن غريب، وابن حبان: ۹۱۱، والبيهقي في شعب الإيمان:
۱۵۶۳، عن ابن مسعود رضى الله عنه، وَصَحَّحَهُ الألباني).

واته: نیزیکتین (له پیشتین) که س له روژی قیامه تد، له من، نه و که سه یه
که زوړترین سه لاتی بو ناردووم.

(۳) - چوڼیه تییه سه لاواتدان له سه ر پیغه مبه ر ﷺ له نوږدا:

یهك: بیژه ی سه لاوات ناردن، به چهند شیوه یه ك هاتوه، که له خواره وه ئاماژه یان
پیده که ین:

(أ) - {اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ،
وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ} (أخرجه
البخاري: ۳۳۷۱، ومسلم: ۴۰۶، عن كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رضى الله عنه).

واته: نه ی خوایه! سه لآت له سه ر موحه ممه د بده و له سه ر شوینکه وتووای
موحه ممه دو نیزیکانی موحه ممه د (سه لآت) بده، وهك چوڼ سه لآت داوه له سه ر

شوینکەوتووانی ئیپراھیم، بە دلنایای تو ستایشکراوی و شکۆمەندی، ئەهی خوایه! بەرەکەت و پێز بۆ سەر موخەممەد بنێرەو، بۆ سەر شوینکەوتووانی موخەممەدو نیزیکانی موخەممەد، ھەرۆک چۆن بەرەکەت و پێز بۆ سەر شوینکەوتووانی ئیپراھیم ناردو، بە دلنایای تو ستایشکراوی شکۆداری.

(ب) - {اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ} (أخرجه البخاري: ۶۳۶۰، ومسلم: ۳۰۶، عن أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ رضي الله عنه).

واتە: ئەهی خوایه! صەلات لە موخەممەد بدەو لە ھاوسەرائی و، لە ھەچەکە، ھەک چۆن صەلات داو لە سەر شوینکەوتووانی و نیزیکانی ئیپراھیم، ھەرۆھا بەرەکەت و پێز لە سەر موخەممەدو، ھاوسەرائی و ھەچەکە بە (واتە: پۆلەکانی) ھەک چۆن بەرەکەت و پێز بۆ سەر شوینکەوتووانی ئیپراھیم ناردو، بە دلنایای تو ستایشکراوی شکۆداری.

دوو: چۆنیەتی سەلامیش لە پیغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم بەمجۆرە: {السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ} (أخرجه عبد الرزاق: ۳۰۶۵، وأحمد: ۱۹۵۲۲، ومسلم: ۴۰۴)، کە لە (التحيات) دا ھەیە.

واتە: سەلام لە سەر تو ئەهی پیغەمبەر! ھەرۆھا بەزەیی و بەرەکەت و پێزەکانی خوا بۆ سەر تو.

(ع) - حوکمی صەلات و سەلام ناردن بۆ جگە لە پیغەمبەر (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام):

(جمال الدين القاسمي) خاوەنی (محاسن التأويل) لەو بارەو ھە پوختەکی باش دینێ لە زانایانەو، دەلێ: (وَأَمَّا الصَّلَاةُ عَلَى غَيْرِ الْأَنْبِيَاءِ، فَإِنْ كَانَتْ عَلَى سَبِيلِ التَّبَعِيَّةِ كَمَا تَقَدَّمَ فِي الْحَدِيثِ: «اللَّهُمَّ، صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ»

فَهَذَا جَائِزٌ بِالْإِجْمَاعِ، وَإِنَّمَا وَقَعَ النِّزَاعُ فِيمَا إِذَا أَفْرَدَ غَيْرَ الْأَنْبِيَاءِ بِالصَّلَاةِ عَلَيْهِمْ، فَأَجَازَهُ بَعْضُهُمْ وَاسْتَدَلُّوا بِهِذِهِ النُّصُوصُ: ﴿هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ﴾ الأحزاب، ﴿أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ﴾ البقرة، ﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ﴾ التوبة، والحديث: إِذَا أَتَاهُ قَوْمٌ بِصَدَقَتِهِمْ قَالَ: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِمْ»، فَأَتَاهُ أَبِي أَوْفَى بِصَدَقَتِهِ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى أَبِي أَوْفَى^(١). وَكَرِهَهُ قَوْمٌ لِكَوْنِ الصَّلَاةِ هَذَا، صَارَ شِعَارًا لِلْأَنْبِيَاءِ إِذْ ذُكِرُوا، فَلَا يُلْحَقُ بِهِمْ غَيْرُهُمْ، فَلَا يُقَالُ: عُمَرُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ، كَمَا لَا يُقَالُ: قَالَ مُحَمَّدٌ عَزَّ وَجَلَّ، وَإِنْ كَانَ عَزِيزًا جَلِيلًا، لِكَوْنِ هَذَا مِنْ شِعَارِ ذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، قَالَ ابْنُ الْحَجَرِ: إِنْ ذَلِكَ وَقَعَ مِنَ الشَّارِعِ، وَلِصَاحِبِ الْحَقِّ أَنْ يَتَفَضَّلَ مِنْ حَقِّهِ بِمَا شَاءَ، وَلَيْسَ لِعَظِيمِهِ أَنْ يَتَصَرَّفَ إِلَّا بِإِذْنِهِ، وَلَمْ يَثْبُتْ عَنْهُ إِذْنٌ فِي ذَلِكَ^(٢).

(جمال الدين القاسمي) پوخته‌ی کی باشی رای زانایانی لهو باره‌وه دینیی، ده‌لئی: سه‌لآت ناردن بو جگه له پی‌غهمبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) نه‌گهر له‌گه‌ل پی‌غهمبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و ویرای نه‌وان بی، وه‌ک: (اللَّهُمَّ، صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ) خواجه سه‌لآت بنیره سه‌ر موحه‌ممه‌دو ﷺ شوینکه‌وتووایی و له هاوسه‌رانی، نه‌وه به یه‌کده‌نگیی زانایان دروسته‌و ره‌وایه، به‌لام نه‌گهر سه‌ربه‌خو بی، پا جیایی تیدایه، (وه‌ک بلئی: (عَلَيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ، عُمَرُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ))، نه‌وه کو‌مه‌لئیک به ره‌وایان داناه‌وه نه‌م ده‌قانه‌یان به به‌لگه هیناونه‌وه:

أ- ﴿هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ﴾ الأحزاب، خوا نه‌و که‌سه‌یه که‌ خوئی و فریشه‌کانی سه‌لآواتان لی‌ده‌ده‌ن.

ب- ﴿أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ﴾ البقرة، له په‌روه‌ردگاریانه‌وه سه‌لآوات و به‌زه‌بیان له‌سه‌ره.

(١) أخرجه البخاري: ١٤٣٦، ومسلم: ٢٥٤٤.

(٢) محاسن التأويل ج ٨، ص: ٣٠٣.

ج- ﴿ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴾ (١٠٣) التوبة، واته: له مالہ کانیان زہ کاتیک، صہدہ قہیہ ک و ہر بگرہ کہ بہوہیہ وہ پاکیان بکہیہ وہو چاکیان بکہی و صہلاتیان لیبدہ...

ہہ روہا لہ بہر تہو فہرموودہیہی کہ دہلئ: ہہر کاتئ کومہ لئیک صہدہ قہی خویان بؤ پیغہ مہر ﷺ ہیئابایہ دہیفہرموو: (اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ) واتہ: خواہیہ! صہلاتی لیبدہ، جاریک تہو و تہوفا صہدہ قہیہ خوی ہیئ، پیغہ مہریش ﷺ فہرموو: (اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى)، واتہ: تہی خواہیہ! صہلات بدہ لہ سہر تہی تہوفاو شوینکہ وتوووان و نیزیکانی.

(کہواتہ: ہہندیک بہ رہوایان داناوہ کہ بہ سہر بہ خوی صہلات و سہلام بؤ جگہ لہ پیغہ مہران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بنیردرین، بہلام کومہ لئیکیان بہ ناپہسندیان داناوہو گوتووایانہ: چونکہ سیغہی صہلات بؤتہ دروشمیک بؤ پیغہ مہران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ہہر کاتئ باسکران، بؤیہ جگہ لہ خویان بہوانہوہ پہیوہست ناکری، بؤیہ ناگوترئ: (عَمَرَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ)، وہک چوئن ناگوترئ: (مَحَمَّدٌ عَزَّ وَجَلَّ)، لہ گہل تہوہشدا کہ موحمہد عہزیزو جہلیلشہ (واتہ: ہہم خاوہن بالآ دہستیہ، ہہم شکوڈاریشہ)، لہ بہر تہوہی (عز وجل) بؤتہ دروشمیک بؤیادی خوا.

(ابن الحجر العسقلانی) خاوہنی (فتح الباری) دہلئ: تہگہر شتیک لہ شہرعدانہروہ ہات، خاوہن ہق بؤی ہہیہ تہو ہہقہی خوی بدات بہ ہہر کہسیک، بہلام جگہ لہ خوی، بؤی نیہ تہصہرپروف لہوہدا بکات، مہگہر بہ مؤلہتی خوا، نہشچہسپاوہ لہ خاوہن شہرعوہ، (کہ خوی پہروہردگار) مؤلہتی دابی صہلات و سہلام بؤ جگہ لہ پیغہ مہران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بہ سہر بہ خوی بہکاربہینری.

بہلام بیگومان کہسیکیش بہ سہر بہ خوی بؤ جگہ لہ پیغہ مہرانی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بہکارہیئ، وہک شیعیہ دوازده ئیمامی کہ بؤ ئیمامہ کانیان

دەيکەن، ھەلەكە ھەر لەو ھەدايە، كە تەنيا بۆ ئىمامە كانيان دەيکەن، چونكە ئىمامە كانيشيان بەس زانان، وەك زانايانى دىكەى ئىسلام، وەك پېشەوايانى دىكەى ئىسلام و ھەروەك وانن، يان شتېك لەوان سەرتەر، ياخود شتېك لەوان خوارترن، ئەوانىش زانابوون وەك زانايانى ئۆممەت و، جياکردنەو ھەكەيان داھىنراو و خراپە، ئەگەرنا ئەو ھەى دىكە تاكو راددەيەك رېى تىدەچى، ھەرچەندە واباشترە ئەو شتانەى تايبەت كراون، بە پېغەمبەرانەو ھە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ھەر بۆ وان بەكاربھيترىن، ھەروەك ئەو وشانەى كە تايبەت دەكرىن بە خواو ھەى دەبى ھەر بۆ خوا بەكاربھيترىن، ھەروەھا ئەو وشانەى تايبەت كراون بە ھاو ھەلەو ھەى كە دەگوترى: (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ)، يان (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ)، يان (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ)، ئەگەر بۆ جگە لە ھاو ھەلەو ھەى بگوترى: خوا لىيان پارزىي، ھەر دروستە، بەلام مادام وەك دروشمىكە بۆ ھاو ھەلەو، واباشە ئەو ھەى تەنيا بۆ ئەوان بەكاربى و بە زانايانى دىكە بگوترى: (خوا لىيان خوڤىي)، خوا پلەيان بەرز بكاتەو، يان: خوا رووھى پاك بكات، يان خوا لىي ببوورى... ھتە.

0- وا باشە صەلات و سەلام كۆبكرىنەو بۆ پېغەمبەر ﷺ:

(النَّوَوِيُّ) پەحمەتى خواى لىيى گوتوويەتى: (إِذَا صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَلْيَجْمَعْ بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ، فَلَا يَفْتَصِرْ عَلَى أَحَدِهِمَا، فَلَا يَقُولْ: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ فَقَطْ. وَقَالَ ابْنُ كَثِيرٍ: وَهَذَا الَّذِي قَالَ، مُنْتَزَعٌ مِنْ هَذِهِ الْآيَةِ: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ {٥٦}.)

واتە: (كەسێك) كاتێك صەلاتى لە پېغەمبەر دا ﷺ، با صەلات و سەلام پێكەو ھەى كۆ بكاتەو ھەى، تەنيا يەكێيان بەكارنەھيىن، بۆ ويئە نەلئ: (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ) خوا صەلاتى لىيدا بە تەنيا، ھەروەھا نەشلى: (عَلَيْهِ السَّلَام) بە تەنيا سەلامى لىي، بەلكو بلئ: (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم).

(إِبْنُ كَثِيرٍ) گوتوو یه تی: ئه وهی گوتوو یه تی، له م ئایه ته موباره که وه ریگرتوه، که خوا سه لات و سه لامی بو پیغه مبه ر ﷺ کو کردوونه وه.

(۷) - حیکمه تی سه لات و سه لام ناردنی ئیمه بو پیغه مبه ر ﷺ:

له و باره وه (فخرالدین الرازی) له ته فسیره که ی خۆیدا، که هه م به (التفسیر الکبیر)^(۱) و هه م به (مفاتیح الغیب) یش ناوداره، ده لێ:

(إِذَا صَلَّى اللَّهُ وَمَلَائِكَتُهُ عَلَيْهِ، فَأَيُّ حَاجَةٍ إِلَى صَلَاتِنَا؟ نَقُولُ: الصَّلَاةُ عَلَيْهِ لَيْسَ لِحَاجَتِهِ إِلَيْهَا، وَإِلَّا فَلَا حَاجَةَ إِلَى صَلَاةِ الْمَلَائِكَةِ مَعَ صَلَاةِ اللَّهِ عَلَيْهِ، وَإِنَّمَا هُوَ لِإِظْهَارِ تَعْظِيمِهِ، كَمَا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَوْجَبَ عَلَيْنَا ذِكْرَ نَفْسِهِ، وَلَا حَاجَةَ لَهُ إِلَيْهِ، وَإِنَّمَا هُوَ لِإِظْهَارِ تَعْظِيمِهِ مِنَّا، شَفَقَةً عَلَيْنَا، لِيُثَبِّتَنَا عَلَيْهِ، وَلِهَذَا، قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «مَنْ صَلَّى عَلَى صَلَاةٍ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا»^(۲)).

(فخرالدین الرازی) په حمه تی خوای لیبی، له ته فسیره که یدا جار جار هه ندی پرسیارو ئیشکال ده ورووژین، که شتی به جین، دوا یش به خووی وه لامیان ده داته وه و ئیشکاله که لاده بات.

ده لێ: ئه گه ر پرسیار بکری: ئایا کاتیک که خوا و فریشته کانی سه لات ده نیرن بو پیغه مبه ر ﷺ، چ پێویستییه ک هه یه به سه لاتی ئیمه بو؟ ده لێ: ئیمه ش ده لێن: سه لاتانی ئیمه بو سه ر پیغه مبه ر ﷺ له به ر ئه وه نیه که پیغه مبه ری خوا پێویستی پێیه تی! ئه گه ر نا له دوا ی سه لاتی خوا له سه ر پیغه مبه ر ﷺ، پێویستی به سه لاتی فریشتانیش ناکات، به لکو سه لاتانی ئیمه له سه ر پیغه مبه ر ﷺ (واته: سه لات و سه لام ناردمان بو)، بو ده رخستنی به مه زنگرتیه تی، ههروه ک چۆن خوای به رز له سه ری پێویست کردوین، یادی بکه ین و باسی بکه ین، له حالیکدا که خوا پێویستی به باسکردن و یادکردنی ئیمه نیه، به لام

(۱) ج ۲۵، ص ۱۹۸، ۱۹۹.

(۲) أخرجه مسلم: ۸۷۵، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا.

بۆیە لەسەری پێویست کردووین، یادی بکهین، تاكو به مهزنگرتنی ئێمه بۆ خوا، ئاشکرا بکری، ئەوێش بەزەیی خوایە بەرامبەر بە ئێمه، تاكو پاداشتمان بداتەوه، هەر بۆیەش لە فەرمايشتی پێغه مبهردا ﷺ هاتوه: (مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا)، واته: هەر كه سیك یهك سه لاتم بۆ بنیڕی، خوا به هوێ ئەو سه لاتەوه، ده (۱۰) جار سه لاتی لێده دات.

شایانی باسیشه: كه هەر لهم سوورەتی (الأحزاب) دا، وهك پێشتر باسمان كرد، خوا ﷻ فەرموویهتی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۖ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۚ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ۝۴۳﴾ الأحزاب.

واته: ئەهێ ئەوانهێ پرواتان هیناوه! به یادکردنیکی زۆر یادی خوا بکهن و، به یانیان و ئیواران به پاکی بگرن، خوا ئەو زاتهیه كه خوێ و فریشته کانی سه لاتتان لێده دهن، سه لاتتان بۆ ده نیرن، تاكو له تاریکاییان ده رتان بێنی به رهو پروناکیی و، خوا به رامبەر به پرواداران به به زه ییه، به خشنده یه.

ئنجای پێغه مبهردا ﷺ ده فەرموێ: هەر كه سیك سه لاتیك له من بدات خوا به هوێ ئەو سه لاتەوه، ده سه لاتی لێده دا، هەر كه سیکیش خوا سه لاتی لێدا به پێی ئایه ته كه ی سوورەتی (الأحزاب)، ئەوه خوا له تاریکاییان به هوێ سه لاتی خوێ و فریشته کانه وه ده ری دینی به رهو روشنایی.

كه واته: سه لاتدانی ئێمه له سه ر پێغه مبهردا ﷺ، ده بیته هوێ سه لاتدانی خوا له سه ر ئێمه، ههروه ها هی فریشته کانی و، ئەوێش ده بیته هوێ ئەوه ی ئێمه له تاریکاییان بێنه ده ر، به رهو روشنایی: ﴿لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾، كه بێگومان ئەو تاریکاییانه و لی ده رچوونیان به رهو پروناکیی، هه م بواری بووناسیی ده گرنه وه، بووناسیی كه مروّف بزانی کیه؟ ئەم گه ردوونه چیه؟ سه ره تایی و کو تایی و حیکمه تی؟ خاوه نی ئەم گه ردوونه کیه؟ ئەرکی ئەو مروّفه چیه؟ بووناسیی هه موو ئەوانه ده گرێته وه.

که له راستیدا نه بوونی بووناسییه کی راست و دروست، تاریکاییهو، هه بوونی بووناسییه کی راست و دروست، پوښناییه.

پاشان ئیمان و عه قیده، نه بوونی ئیمان و عه قیدیه کی راست و دروست، بهرانبه به: خواو فریشته کانی و کتیه کانی و پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و پوژی دوايي، تاریکاییه، به پیغه وانه وهش: هه بوونی ئیمان و عه قیده یه کی راست و دروست و ساغ، پووناکییه.

پاشان په رسته شه کان، دوايي په وشت و ئاکاره کان، دوايي پیکه ستنی باری که سیتی، دوايي نه ده ب و په وشته کو مه لایه تییه کان، دوايي ئیداره دانی کو مه لگا، حوکم و سیاست، بازگانی، ئابووری، کاتیک شه ریه قی خوا حاکم نابی، له هه موو ئه و پووانه وه، تاریکایي په یداده بن، سته م و لادان و چینه یه تی و قری و پری، په یداده بی، کاتی شه ریه قی خواش ولات پوښن ده کاته وه، دل و ده روونی مروقی پوښن ده کاته وه، هه م مروقی له خودی خویدا پوښنایي بو په یداده بی، عه قلی، دلی، جه سته ی، له چوارچیوه ی مال و خیزانی دا، هه م له هه ل سوکه و ته کانی له گه ل ده و روبه ی و له گه ل کو مه لگاید، پوښنایي بو په یداده بی، که واته: سه لاتدانی ئیمه له سه ر پیغه مبه ر ﷺ، خو مان زیاتر لی به هره مه ند ده بین به ته ئکید.

به لام من له گه ل ئه و قسه یه ی (فخرالدین الرازي) دا نیم، که پیغه مبه ر ﷺ سه لاتی ئیمه هیچ سوودی پیناگه یه نی، ئه وه وایه، به لکو سه لاتی ئیمه له سه ر پیغه مبه ری خوا ﷺ ده بیته هو ی ئه وه، که پله و پایه ی به رزتری، به لی به ته ئکید ئه و پله و پایه ی هه ر به رزه، ئه وه ئیمه ی به هو ی سه لاتدان له سه ر پیغه مبه ر ﷺ زیاتر به هره مه ند ده بین، که ئه وه هه م ئه رکیکی سه رشامانه به رامبه ر به وی جیه جی ده که یین، وه ک وه فادارییه ک، هه م به ندایه تییه که بو خوا جیه جی ده که یین، هه م خوشمان به هره مه ند ده بین له و سه لات ناردن و سه لام ناردنه بو پیغه مبه ر ﷺ، که به هو ی ئه وه وه، خوا له تاریکایان ده رمان دینی به ره و پوښنایي.

(۷) - وهلامى پرسىاريك:

بوچى خوا ﷺ فرموييه تي: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ ۵۶، بوچى سهلامى تاييه ت كردوه به پرواداران وهو، بو خوئ و فرشته كانى بهس باسى سهلا تى كردوه؟

(جمال الدين القاسمي)^(۱)، سئ وهلامى هيئاون بو ئه و پرسىاره، كه ئهوانه ن:

(۱) - (مِنَ الْإِحْتِبَاكِ، فَحُذَفَ «عَلَيْهِ» مِنْ أَحَدِهِمَا، وَ«الْمَصْدَرُ» مِنَ الْآخِرِ): ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾، واته: ئه مه (إِحْتِبَاكِ) ه، كه بريته له وهى: له شوئينيك شتيك ده قرتيئى و، له شوينه كهى ديكه ش شتيكى ديكه ده قرتيئى، له شوئينيك شتيك ههيه و، له شوينه كهى ديكه نيه و، ئه وهى ئه وى، قهره بووى ئه ولا ده كاته وه، ليره دا كه ده فرموى: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾، واته: به دنيايى خوا و فرشته كانى سهلا ت له سه ر پيغه مبه ر ﷺ ده دن: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾، (وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا) ته نيا له هى دووه مياندا هاتوه: ﴿تَسْلِيمًا﴾، چاوگ (مصدر) ه و، بو زياتر جه خت كردنه وهيه، ههروه ها (يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ) ته نيا له رسته ي يه كه ميان دا هاتوه.

كه واته: ئه وهى له هى دووه مدا هاتوه بو يه كه ميشه و، ئه وهى له يه كه ميشدا هاتوه بو دووه ميشه، ههروه ك ئه و سهلامه ش كه له هى دووه مدا هاتوه، واته: خوا و فرشته كانيشى هه ر سهلام بو پيغه مبه ر ﷺ ده نيرن.

(۲) - (السَّلَامُ لَهُ مَعْنَيَانِ: التَّحِيَّةُ وَالْإِنْقِيَادُ، فَأَمَرَ بِهِ الْمُؤْمِنُونَ لَصَحَّتْهُمَا مِنْهُمْ، وَاللَّهُ وَمَلَائِكَتُهُ لَا يَجُوزُ مِنْهُمْ الْإِنْقِيَادُ، فَلَمْ يَضْفَ إِلَيْهِمْ، دَفْعًا لِلإِيْهَامِ).

واته: سهلام دوو واتاى ههيه: سلاو كردن له گه ل بو ملكه چ بوون، بويه پرواداران فه رمانيان پيكراره به سهلام كردن، چونكه ههردوو كيان له پرواداران ده وه شيئنه وه، هه م سلاو كردن له پيغه مبه ر ﷺ هه م ملكه چ كردنى ئيمانداران

بۆ پيغمبەر ﷺ بۆ فهريمانه كاني، به لام خواو فريشته كاني به لى سلاو كردنيان له پيغمبەر ﷺ لى ده وه شيتته وه، به لام ملكه چ بوونيان بۆ پيغمبەر ﷺ لى ناوه شيتته وه، بۆيه پالنه دراوه ته لايان، تاكو ئه و وه همه بهرپه رچ بدرتته وه.

(٣) - (أَنَّ السَّلَامَ تَسْلِيْمَهُ عَمَّا يُؤْذِيهِ، فَلَمَّا جَاءَتْ هَذِهِ الْآيَةُ عَقِيبَ ذِكْرِ مَا يُؤْذِي النَّبِيَّ ﷺ، وَالْأَذِيَّةُ إِنَّمَا هِيَ مِنَ الْبَشَرِ وَقَدْ صَدَرَتْ مِنْهُمْ، فَتَنَاسَبَ التَّخْصِصُ بِهِمْ وَالتَّأْكِيدُ).

واته: سه لام بريتيه: له سه لامه تكردي پيغمبەر ﷺ له شتيك كه ئازاري پيگه ياندبي، ئنجا له بهرته وهى ئه م ئايه ته له دواى ئه وه هاتوه، كه باسى ئازاردانى پيغمبەر ﷺ، ئازاريش له به شه رانه وه ده بى بۆ پيغمبەر ﷺ و ئازاردانه كه شيان لى وه ده رچووه، بۆيه گونجاو بووه، كه ئه و سه لام ناردنه تايهت بكرى به پروادارانه وه، جه خيشى لى بكرتته وه، كه ئه ي ئيماندارينه! هه ميشه ئىوه، سه لام و سلاو ريزو حورمهت و، بى ئازارى بۆ پيغمبهرى خوا ﷺ بنيرن، ئاگاستان لىيى، به هيج شيوه يه كه له ئىوه وه ئازارو بيزار كردن و ناره حه تيه كي پى نه گات.

پاڤه ياندنى مەكتەبى ھەمىسە ئه لى بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

نه نوڤه كۆمهله ئايه تيه كان له مەكتەبى

Stay in touch on social media

بىن مەكتەبى ھەمىسە ئه لى بابير

AliBapir/بابير

علي بابير/Alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

مەسەلەى چوارەم و كۆتايى:

باسى ئەو ە ئازاردەرانى خواو پىغەمبەرەكەى، خوا ﷺ لە دىناو دواړوژدا نەفرىنان لىدەكات و، ئازارىكى رىساكەرى بو داناون، ئازاردەرانى بە ناهەق و بى پاساوى برودارانىش، گوناھى بوختان و تاوانىكى ئاشكرا ەلدەگرن:

خوا دەفەرموى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا ۝٥٧ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ أَحْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ۝٥٨﴾

شىكردنەوھى ئەم دوو ئايەتە، لە شەش برگەدا:

(۱)- ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾، بە دلىيى ئەوانەى ئازارى خواو پىغەمبەرەكەى ﷺ دەدەن، ئازاردەرانى خوا، بەو واتايە كە شتىك دەلەين و دەكەن، خوا پى ناخوش بى، ئنجا خوا ﷺ بە چى ئازاردەدرى؟ بو وىنە لەم فەرموودەدا ەاتو: {عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَرَاهُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يَسْتَمْنِي ابْنُ آدَمَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَسْتَمْنِي، وَيُكَذِّبُنِي وَمَا يَنْبَغِي لَهُ، أَمَّا شَتْمُهُ، فَقَوْلُهُ: إِنَّ لِي وَلَدًا، وَأَمَّا تَكْذِيبُهُ، فَقَوْلُهُ: لَيْسَ يُعِيدُنِي كَمَا بَدَأْنِي} (أخرجه أحمد: ۹۱۰۳، والبخاري: ۳۰۲۱، والنسائي: ۲۰۷۸)، واتە: پىغەمبەر پىم وايە فەرمووى: خواى بەرز فەرمووى: ئادەمزاڢ قسەم پى دەلەى و بوشى نىە قسەم پى بلى و، بە دروى دانام و بوى نەبوو بە درۆم دابنى، قسە پىگوتنەكەى ئەو ەبە كە من پۆلەم ەەيەو، بە درۆ دانانەكەشى، ئەو قسەيەتى كە دەلەى: خوا زىندووم ناكاتەو ەو ەك دروستى كردووم!

ئازاردەرانى پىغەمبەرىش ﷺ بەو ە دەبى كە تانەى لىدەرى و، نكوولى لىكەرى، ەروەھا لە بارەى كەس و كارو مال و خىزانى، يان ھاوەلانى، يان مىراتگرانى و شوينكەوتووانى، بە گشتى قسەى ناشايست بكەرى، پىغەمبەر ﷺ بەو ە ئازار دەچىژى و ئارەحەت دەبى، خوا دەفەرموى: ئەوانەى ئازارى خواو پىغەمبەرەكەى ﷺ دەدەن.

(۲) - ﴿لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾، خوا له دنیاو دواړوژدا نه فرینی لیکردوون، وشه ی (لَعْن) بریتیه له دوورخستنه وه له به زه یی و، ریسواکردن و سووکایه تی پیکردنی بابای نه فرین لیکراو، خوا له دنیاو دواړوژدا نه فرینی لیکردوون.

(۳) - ﴿وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا﴾، سزایه کی ریسواکه ری بۆ داناون، هم سزاو نازاره و، هم ریسواکه رو زه بوونکه ریشه، سزاو نازاره بۆ جهسته، ریسواکه ره بۆ رووح، نجا له بهر نه وه ی نه وانه ی نازاری خوا ده ده و، نازاری پیغه مبه ر ﷺ ده ده و، به و واتایه که شتیک ده که ن خوا پی ناخو شه، یان شتیک ده لئین، خوا پی ناخو شه و، شتیک به رانه ر به پیغه مبه ر ﷺ ده که ن، یان ده لئین که پیغه مبه ری خوا ﷺ پی بیزار بی و ناره حه ت بی، له بهر نه وه ی نه وانه مه به ستیانه: شکو پله و پایه ی به رزی بی وینه ی خوا، یا خود شکو پایه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ دابه زینن، خوا ﷺ نازاری کی ریسواکه رو زه بوونکه ری وایان بۆ داده نی، که نه وان زه بوون و بچووک و نابه رچاو بن.

(۴) - ﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾، هه روه ها که سانیکش که پیاوانی پروادارو ئافره تانی پروادار، نازار ده ده و، به هه رشپوه یه ک له شیوه کان، به قسه، به کرده وه.

(۵) - ﴿يَغْيِرْ مَا آكْتَسَبُوا﴾، به بی نه وه ی شتیک خراپیان کرد بی، (يَغْيِرْ مَا عَمِلُوا) به بی نه وه ی شتیکیان نه نجام دابی، واته: له خوړا بوختانیان بۆ هه لده به ستن و شتیکیان پالده ده نه لا، که نه یانکرده و.

(۶) - ﴿فَقَدْ أَحْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِنَّمَا مُبِينًا﴾، نه وه به دلنایی نه وانه بوختانیکیان هه لگرتوه، هه روه ها گوناهیکی ئاشکراش.

(أي: كَلَّفُوا أَنْفُسَهُمْ حِمْلًا) واته: باریکیان خستوته سه رشان خویان که باری بوختانه.

﴿وَإِنَّمَا مُبِينًا﴾، هه روه ها گوناهیکی ئاشکراشیان هه لگرتوه و له کو لیان ناوه، نه مه وه ک نایه ته که ی سوورده تی (النساء) وایه، که خوا ده فهرمو ی: ﴿وَمَنْ

يَكْسِبُ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرَوِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدْ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿١١٣﴾ واتە: هەر كەسێك گوناھێك، یان تاوانێك وەدەست بێنێ، دوایی بابایەكی بێ گوناھێ پێ تۆمەتبار بکات، ئەو بە دنیایی بوختانیکی مەزن و گوناھێکی ناشکرای ھەلگرتووە.

بۆیە بوختان ناوی لێنراوە: (بەتان): (لأنه يُبْهَتُ سَامِعُهُ)، چونکە ئەوێ کە بییستێ، پێی سەرسام دەبێ، پێی سەراسیمە دەبێ و زۆر ناپەرھەت دەبێ، بوختان بریتیە: لەو کە شتێک پالبدریتە لای کەسێک، ئەو کەسە ئەو شتە نەکردبێ.

دەربارە (غیبة) پرسیار کراوە لە پێغەمبەری خوا ﷺ ئەویش پێناسە ی ئەویش و ھی بوختانیشی کردووە: {قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْغَيْبَةُ؟ قَالَ: «ذِكْرُ أَخَاكَ مَا يَكْرَهُ»، قِيلَ: أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ؟ قَالَ: «إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ، فَقَدْ اغْتَابْتَهُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ بَهْتُهُ»} (أخرجه أحمد: ۸۹۷۳، ومسلم: ۲۵۸۹، وأبو داود: ۴۸۷۴).

واتە: گوترا: ئەو پێغەمبەری خوا! غەیبەت چییە؟ فەرمووی: بە شێوەیەك باسی بڕایەكەت بکە کە پێی ناخۆش بێ، (پاشملە بە خراپە باسکردن)، گوترا: ئەدی ئەگەر ئەو بڕایە کە باسی دەکەم بە خراپە، ئەو سیفەتە تێدابی، (ئایا ھەر غەیبەتە؟)، فەرمووی: ئەگەر ئەو سیفەتە (خراپە کە تۆ باسی دەکە، کە ئەگەر پێی بگاتەو پێی ناخۆش بێ) سیفەتە کە تێدابوو، ئەو غەیبەتە، بەلام ئەگەر سیفەتە کە تێدا نەبێ، ئەو بوختانت بۆ کردووە (واتە: شتێک پێ ھەلبەستووە، کە ئەو سیفەتە تێدانیە).

چونکە غەیبەت ئەوێ، کەسە کە سیفەتە خراپە کە تێدابی، کە باسی دەکە، بەلام بوختان ئەوێ کە ئەو سیفەتە خراپە ھەر تێدا نەبێ و تۆ بۆی ھەلبەستی، کە ئەو گوناھە کە بە تەئکید زیاترە لە غەیبەتکردن.

خو بە لوتف و کەرەمی خوۆ یارمەتییمان بدات، وهك پێویست پێزو حورمهتی پێغه‌مبەری خوا ﷺ بگراین و، هه‌میشه‌ سه‌لات و سه‌لامی بۆ بنێرین و، شتێك نه‌ئێین و نه‌كه‌ین كه‌ پێغه‌مبەری خوا ﷺ پێی ناره‌حه‌ت بێ، پێی بێزاربێ، چ له‌ باره‌ی خو‌یه‌وه‌، چ له‌ باره‌ی هاوسه‌رانی به‌رپێزیه‌وه‌، دايكانی به‌رپواداران، چ له‌ باره‌ی وه‌چه‌و پۆله‌كانیه‌وه‌، چ له‌ باره‌ی هاوه‌لانی به‌رپێزیه‌وه‌، چ له‌ باره‌ی زانایانی جێنشین و جێگرییه‌وه‌، چ له‌ باره‌ی ئۆمه‌ته‌كه‌یه‌وه‌، له‌ باره‌ی شوێنكه‌وتووani دانسته‌و تایبه‌تییه‌وه‌ (آل محمد)، واته‌: شوێنكه‌وتووani دانسته‌و تایبه‌تی، به‌لام (اهل البيت)، واته‌: هاوسه‌رانی به‌رپێزی پێغه‌مبەر ﷺ، چونكه‌ ژن زیاتر له‌ مالدایه‌ (اهل البيت)، به‌ پله‌ی یه‌كه‌م ژن و هاوسه‌ر ده‌گرێته‌وه‌، به‌لام جاری واش هه‌یه‌ كه‌ خزمان و ئه‌وانه‌ی كه‌ له‌ چوارچۆیه‌ی خێزاندان، ئه‌وانیش ده‌گرێته‌وه‌، له‌ كوران و كچان و ئه‌وانی ديكه‌.

خو بە به‌زه‌یی و کەرەمی خوۆ، وامان لێبكات خۆمان به‌پارێزین له‌ ئازاردانی پیاوانی به‌رپوادارو ئافره‌تان به‌رپوادار، به‌لكو له‌ ئازاردانی هه‌ر كه‌سیك به‌ ناهه‌ق، كه‌ بێگومان ئه‌وه‌ بارێکی قورسه‌، هه‌ر كه‌سیك ئازاری مسوڵمانان بدات، ئازاری خه‌لك بدات، بارێکی قورسه‌، كوێیكی گران له‌ كوێی خوۆ ده‌نی بۆ قیامه‌ت، خو له‌و كوێله‌ گرانه‌ به‌مانپارێزی و، دڵ و سینه‌مان به‌رانبه‌ر به‌ هه‌موو كه‌س ساغ و ساف بكات.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

بۆ ئه‌وه‌ ئۆمه‌له‌یه‌یه‌كان نه‌كه‌نه‌ن

www.alibapir.com

English - عربي - گۆرانی

له‌ ئۆمه‌له‌یه‌یه‌كان نه‌كه‌نه‌ن

www.alibapir.com

English - عربي - گۆرانی

Alibapir

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

Alibapir

Alibapir

راڭه پانډني مهځته بي ماموستا مهلي باپير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code

له توره كومه ناپه تپه ځان له ځمك تانين
stay in touch our social media
ننن مځم ځير موانع النواصل الانساني

www.alibapir.net

English - عربي - گودي

مهلي باپير/ AliBapir

مهځته بي مځته بي ماموستا مهلي باپير

QR Code

پښتانه يادښت: مکتبه یی ماموستا علي بابیر

له نوره کومه لایه بیښکان نه کتلین
Stay in touch on social media
نن هم غږ مواقع التواصل الاجتماعی

علي بابیر/ AliBapir

archive.org/details/@alibapir

علي بابیر/ AliBapir

علي بابیر

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

کهنالی
پښتانه يادښت: مکتبه یی ماموستا علي بابیر

علي بابیر

دەرسى هەشتەم

له تۆره كۆمەلەرتىيەكان لەكەلتەين
Stay in touch on social media
نەن ئەكم عىر موانع انواصل الانجنامەي

پاڭەيانەندى مەكتەبى مامۇستە عەلى بابىر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

PDF

www.alibapir.net

English · عربي · كوردى

پاڭەيانەندى مەكتەبى مامۇستە عەلى بابىر

AliBapir

Google Play

App Store

پاڭەيانەندى مەكتەبى مامۇستە عەلى بابىر

YouTube

AliBapir

پاڭەيانەندى مەكتەبى مامۇستە عەلى بابىر

QR codes for Google Play, App Store, and YouTube

پېناسەي ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان چوار (۴) ئايەت دەگریتە خوئی، ئایەتەکانی: (۵۹ - ۶۲)، لە ئایەتی یەكەمیاندا خوا فەرمان بە پێغەمبەر ﷺ دەكات، كە ئاموژگاریی هاوسەرانی و، كچانی و، ئافرەتانی برودار بكات، كە خویان داپۆشن و كۆلوانەو دەسمال و چارشپۆهكانیان لە خوێانەو بەپێچن، تاكو بناسرین كە خواوەنی حەیاو حورمەتن و، تەماعیان تی نه كری و، ئازارنەدرین لە لایەن كەسانی دڵنەخۆشەو.

لە سێ ئایەتەكەي دیکەشدا، خوا هەرەشەي توند لە موناڤیق و دڵنەخۆش و پرۆپاگەندەچیەكانی نێو شاری مەدینە دەكات، كە ئەگەر دەست لە خراپەكاریی هەلنەگرن، پێغەمبەریان ﷺ لی هاندەدات، خوا بو خۆشی نەفرینیان لی دەكات و، لە هەر جێیەك بەر پەل بكەون لە كاتی جەنگدا، دەگیرین و دەكوژرین، بەپێی یاسای چەسپاوی خواش لە ژیانی گەلانی رابردوودا، كۆمەلگا دەبی پاكسازی بكری، لەو كەسانەي كە وەك بزارو گیاكەلەوان، دەردو ئازارو نەرەحەتی تییدا بلاو دەكەنەو.

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلِيبِهِنَّ ذَلِكَ ادْفَعْ أَن يُعْرِقَنَ فَلَا يُؤْذِينَ ۖ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝٥٩ لَّيْن لَّمْ يَنْهَ الْمُنْفِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ۝٦٠ مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثَقِفُوا أَخَذُوا وَقَتَلُوا تَفْتِيلًا ۝٦١ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۝٦٢﴾

مانای دهقاو دهقى ئايه تەکان

{ئەي پېغەمبەر! بە ھاوسەرەکانت و کچەکانت و ئافرەتانی بېواداران بلى: با چارشېوو (كۆلوان) ەکانیان لە خۆيان وەنیزیک بخەن (لە خۆيانیانەو ەبېچن)، ئەو ەنیزیکترە بناسرېن، کە (بە ەەياو حورمەتن و) سەرەنجام (تەماەیان تېنەکرى و) بېزارنەکرېن بە قسەو پەفتارى ناشايست، خواش ەەردەم لېبوردەي بە بەزەيى بوو ە۶۹ بە دۇنيایى ئەگەر موناڤىقەکان و ئەوانەي نەخۆشیی لە دلەکانیاندا ەەيەو، بۆلۆکەرەو ەکانى ەەوالى درۆو خراپ، دەست ەەلنەگرن (لە قسەو پەفتارەکانیان) تۆيان لى ەاندەدەين، دوايى کەمىک لە (کات) نەبى لەوۆ (مەدينە)دا، لە نيزیکتەو ە نابن (واتە: ھاوشاربيت نابن) ە۶۰ نەفرين لیکراوانە (بە دوورخرانەو ە لە بەزەيى خوا، شار بەدەردەکرېن)، ئنجا (دواي سەنگەرگرتيان لە دژى مسولمانان) لە ەەر کوپيەک بەرپەل بکەون، دەگيرېن و بە خەستى دەکوژرېن ە۶۱ (ئا ئەو ە) ياسای خوايە لەوانەدا کە پېشتەر پابردوون و، ەەرگيزيش گۆرانکاریيت بۆ ياسای خوا چنگ ناکەوۆ ە۶۲}.

شیکردنەو ەي ەەندى لە وشەکان

(يُذْنِبُ): (الْإِذْنَاءُ: التَّفْرِيبُ، وَهُوَ كِتَابَةٌ عَنِ اللَّبْسِ وَالْوَضْعِ، أَي: يَضَعْنَ عَلَيْهِنَّ جَلَابِيهِنَّ)، (إِذْنَاءً) واتە: نيزیکخستەو ە، کە کینایەيە بۆ پۆشین و دانانى شتیک، واتە: ئەوانەي کە جیلبابەکانیان دەپۆشن.

(جَلَابِيهِنَّ): (الْجَلَابِيْبُ: جَمْعُ جَلْبَابٍ، وَجَلْبَابٌ وَهُوَ ثَوْبٌ أَصْغَرُ مِنَ الرِّدَاءِ وَأَكْبَرُ مِنَ الْخِمَارِ وَالْقِنَاعِ)، (جَلْبَاب) کە بە (جَلَابِيْب) کۆدەکریتەو ە، (جَلْبَاب وَجَلْبَاب) پۆشاکیکە گچکەترە لە کراس، واتە: ئەو ەي کە سەرتاپا جەستە دادەپۆشى،

گەورەتریشە لە سەرپۆش و لەچک و، لە بالاپۆشی سەرتاسەریش گچکەترە، لە کوردەواریی دا چارشیوی پێ دەلێن، کۆلوانە ی پێ دەلێن، دەسمالی پێ دەلێن، ئەووە کە ئافەرت بەسەری خۆیدا دەدات و ناوشان و پشتیشی دەگرێ.

(وَالْمُرْجُفُونَ): (الْإِرْجَافُ: إِشَاعَةُ الْأَخْبَارِ الْكَاذِبَةِ وَالْمُسِنَّةِ لِأَصْحَابِهَا)، (إِرْجَافٌ) بریتیه لە بلاکردنەوهی هەوالی درۆو، زیانگەییەن بە هاووەلەکانی، (مُرْجِفٌ) کەسیکە کە ئەووە دەکات واتە: پرۆپاگەندەچیانی خراب.

(لِنُغْرِبَنَكَ بِهِمْ): واتە: تۆیان لێ هاندەدەین، (الْإِغْرَاءُ: الْحَثُّ وَالتَّحْرِیْضُ عَلَى فِعْلٍ، أَيْ: نُغْرِبُكَ بِعُقُوبَتِهِمْ)، (إِغْرَاءٌ) بریتیه لە هاندان و تێژکردن لەسەر شتێک، واتە: تۆ هاندەدەین لەسەر سزادانیان.

(لَا يُجَاوِرُونَكَ): (لَا يُسَاكِنُونَكَ، لَا يَكُونُونَ بِالْقُرْبِ مِنْكَ)، واتە: لەگەڵ تۆدا لە مەدینە نیشتهجێ نابن و، لە نزیك تۆوە نابن، هاوشارییت نابن.

(تَقْفُوا): (التَّقِفُ: الظَّفَرُ وَالْعُتُورُ عَلَى الْعَدُوِّ بِدُونِ قَصْدٍ)، (تَقِفٌ) بریتیه لەووە کە مروۆف دوژمنی لێ هەلکەوێ، بێ ئەووەی مەبەستی بووبێ، لە شوێنێک لێی هەلکەوێ و بەرپەلی بکەوێ.

مانای گشتیی ئایەتەکان

لە بێژە ئایەتەکاندا، هەروەها لە سیاقیان دا، دیارە کە کەسانێکی خراپەکار لە شاری مەدینەدا بوون، کاتی خوێ، خوا ی کارزان بوو ئەو کاتەو بوو تیکرای مروۆقایەتیی بە گشتیی پەرژینیکی داناو، لەبەردەم خراپەکارییاندا، کە ئەو چوار ئایەتە موبارە کە باسی دکهن، سەرەتا خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ ئە ی پێغەمبەر ﷺ! ئەمە جاری پێنجەم و کووتایە، لەم سوورەتەدا کە خوا بە: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ موحەممەد پێغەمبەری کووتای ﷺ خوێ بدوینێ، ﴿قُلْ لَا زَوْجَ لَكَ وَبَنَاتُكَ

وَسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱﴾ بە ھاوسەرەکانت و کچەکانت و بە ئاfrهتانی بڕوادار، بفرموو: ﴿يَذْنِبْنَ عَلَيْكَ مِنْ غَلْبِيهِنَّ﴾، با جیلبابەکانیان لە خۆیان وەنیزیک بخەن، واتە: کۆلوانەو دەسمالەکانیان لە خۆیانەوە بپێچن، ﴿ذَلِكَ أَدَّى أَنْ يُعْرِفَنَّ فَلَا يُؤْذِنَنَّ﴾، ئا ئەوە نیزیکترە بۆ ئەوێ بناسرێن و ئازارنەدرێن، واتە: بناسرێن کە بە حەیاو حورمەتن، تەماعیان تێنەکرێ لە لایەن کەسانی دڵنەخۆشەووەو قسەو توانج و پلاریان پێ نەگوترێ، یان بە شیوەیەک لە شیوەکان مامەلەیان لەگەڵدا نەکرێ، کە بێتە مایە ئازارو بێزاربوونیان، چونکە ئاfrهتێک کە پۆشتەو پەرداخە، بە حەیاو حورمەتە، پیاوان لێی دەسلەمنەووە، پیاوان تەماعی لێ ناکەن، بەلام ئاfrهتێک وەک گوشتی قەساب خۆی بخاتە گوڕی، مینایەتی لە خۆیدا بەرجەستە بکات، لە جیاتی مروڤایەتی، بە تەئکید تەماعی تێدەکرێ، بەلکو مەبەستیشی ھەر ئەوێوە بە زمانی حال بە خەلک دەلێ: تەماشام بکەن، داخۆ ئەندامەکانم چۆن؟! ئەوێش حیکمەتی پۆشتەو پەرداخ بوونی ئاfrهتەو، حیکمەتی ئەوێوە کە ئاfrهت لە ئیسلامدا، جوړیک لە بەرگ و پۆشاک بۆ دیارییکراوە، کە وەک مروڤ بێتە بەرچاو، نەک وەک مینە، ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾، خواش ھەمیشە لێبوردەو بە بەزەیی بوو، لەگەڵ کەسانیکدا کە بە ھەلە مامەلەیان کردو، چ ئاfrهتان کە چاک خۆیان دانەپۆشیی لە رابردوودا، چ پیاوانیک کە نەخۆشی ئارەزوویان لە دڵدا بووبێت و، ئەوێ وای لێکردبن، زیان بە ئاfrهتان بگەيەنن و بێزاریان بکەن، بەلام ئیستا کە دەگەرێنەو، خوا لێبوردەو بەزەییە لە بەرانبەریاندا.

دیارە لە ئێو شارێ مەدینەدا، کەسانیک ھەبوون بە تاییەت ئاfrهتانیان بێزارو ئارەحەتکردو، بۆیە بە گشتی پڕوپاگەندەو خراپ و قسەو خراپیان بلۆکردۆتەو، بۆیەش خوا دەرئەوێ: ﴿لَنْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ﴾، ئەگەر موناڤیقەکان و ئەوانەو دلیان نەخۆشی تێدايەو پڕوپاگەندەچیەکان لە مەدینەدا وازنەھێنن، واتە: وازنەھێنن لەو کارو کردەووە پەفتارە قێزەوانانەو دەیانکەن و، لەو قسەو قالانەو بلۆیان

دەكەنەو، ﴿لَنْغَرِيَنَّكَ بِهِمْ﴾، تۆيان لى ھاندەدەين بە دلىيى، واتە: تۆ
لە سزادانىان ھاندەدەين، ئەى پىغەمبەرى خوا! ﷺ، ﴿ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ
فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا﴾، دواى ماوہىەكى كەمىش نەبى لەویدا، لە شارى مەدینەدا،
نامىننەو، ماوہىەكى كەم نەبى دواى ئەوہى تۆ سزايان دەدەى، نامىننەو،
چونكە ئابروويان دەچى، تۆ بۆت ھەيە دەريان بكەى، مادام كە ھىمنىى و
ئاسايىشى شار تىكبەدن و، ھەرەشەبن بۆ سەر ئابروو و كەرامەت و ھىمنىى
و ئاسايىشى خەلك، ﴿مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا نَتَقَوُّوا أَخِذُوا﴾، نەفرىن لىكراون لە ھەر
شوئىنىك بەر پەل بكەون و، زەفەريان پى بردرى دەگىرىن، ﴿وَقَتْلُوا قَتِيلًا﴾،
ھەرۋەھا زۆر بە خەستى دەكوژرىن، واتە: دواى ئەوہ كە دەربەدەر دەكرىن،
نەفرىنيان لى دەكرى، دواى ئەوہ كە دەچنە سەنگەرى دژايەتى كەردن بەرانبەر
بە ئىسلامەو، بەرامبەر بە ئىسلام چەك ھەلدەگرن، ئەوہ لە ھەر شوئىنىك
بەرپەل بكەون دەگىرىن و، بە خەستى دەكوژرىن.

﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي الذِّينِ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ﴾، ئا ئەوہ ياساى خوايە لەو گەلانەدا
كە پىشتەر رابردوون، ﴿وَلَنْ يَحْدِلَ سُنَّةَ اللَّهِ تَبْدِيلًا﴾، تۆش گوڤان و گوڤانكارىيت
بۆ ياساى خوا چنگ ناكەوئ، ياساى خوا لە ژيانى بەشەردا، گوڤانى بەسەردا
نايەت، وەك چۆن ياسا گەردوونىيەكانى خوا ناگوڤرىن، ھەندىك لە ياساكانى
شەرىعەتەش كە برىتىن لە ھىلە گشتىيەكانى چۆنىەتى بەرپۆەبردنى كۆمەلگا،
ئەوانەش گوڤانيان بەسەردا نايەت و چەسپاون.

له تۆرە كۆمەلەيەتيەكان لەگەڵتانی
Stay in touch on social media
تۆش ھەم ەبر مۆافەق ئاوازل الانجەمەنى

پاڤەياندى مەكتەبى مامۇستا ھەلى بابىر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

AliBapir

ھەلى بابىر

YouTube

AliBapir

مەكتەبى مامۇستا ھەلى بابىر

پاڤەياندى مەكتەبى مامۇستا ھەلى بابىر

QR codes

پاڤەياندى مەكتەبى مامۇستا ھەلى بابىر

مەسەلە گەنگەکان

مەسەلە یە کەم:

فەرمانکردنی خوا ﷻ بە پیڤەمبەرە کە ی (موحەممەد ﷺ) کە ئامۆژگاریی هاوسەرائی و کچانی و ئافەرەتانی پیاوانی برۆدار بکات، کە لە کاتی لە مأل چوونە دەردا پۆشتەو پەرداخ بن و، هەر کەس بینینی بزانی کە بە حەیاو حورمەتن و، دووچاری ئازاردان و بیزارکران نەبن:

خوا دەفەرموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ٥١﴾

شیکردنەوهی ئەم ئایەتە، لە هەشت برگەدا:

١- ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾، لەم سوڤەتە موبارە کەدا پینچ جاران ئەم وشەیه هاتووە، ئەمە جاری پینجەم و کووتاییه، ئە ی پیڤەمبەر ﷺ! (النَّبِيُّ) کە بە کوردیی بە پیڤەمبەر، یان بە پەيامبەر مانا کراوە، ئەو کەسە یە کە خوا ﷻ بە شیۆه ی تایبەت سروش (وحی) ی بۆ دەنێری، ئەویش بە ناوی خواوە، هەوآل بە خەلک دەدات، بۆیه (النَّبِيُّ) کە لەسەر کیشی (فعل) ه، دەگونجی بە مانای (فاعل) بئ، (مُنْبِئ) کەسێک کە هەوآل دەدات، هەوآلدەر بە ناوی خواوە، دەشگونجی (فعل) ی بە مانای (مفعول) بئ، (مُنْبِئ) کەسێک کە هەوآلی پێدراوە کە لە خواوە، هەوآلی تایبەتی پێ دەدری، بە هەردوو واتایە کە ی پیڤەمبەرەن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) لە ئادەمەوه تا کو خاتەم، هەم خوا هەوآلی تایبەتی پێداون، لە پێی وەحیی و سروشێکەوه کە بۆی ناردوون، هەم ئەوانیش هەوآلی ئەو پەيام و وەحییە ی خوا بۆی ناردوون، بە خەلکیان داوه.

(۲)- ﴿قُلْ لَا زَوْجَكَ﴾، ئەي پېغەمبەر! ﷺ بە ھاوسەرەكانت بلى، مەبەست لە (أزواجك) ديارە ئەو كاتەي كە ئەم ئايەتە موبارەكە ھاوتۆتە خوار، لە كۆتايى سالى پېنجەمى كۆچىدا، زانايان دەلێن: نو ھاوسەرى ھەبوون، كە پېشتەر ناومان ھێناون.

(۳)- ﴿وَبَنَاتِكَ﴾، ھەروەھا كچەكانت، واتە: چوار كچەكەي: (زينب، رقية، فاطمة، أم كلثوم) خوا لێيان رازیبی.

(۴)- ﴿وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، ھەروەھا بە ئاfrەتانی پياوانى پروادارىش بلى: (نساء: إِسْمَ جَمْعِ النِّسَاءِ، لَا مُفْرَدَ لَهُ مِنْ لَفْظِهِ)، (نساء) ناوى كۆى ئاfrەتانهو لە بێژەكەي خوى تاكى نيه، بەلكو تاكى ئاfrەتان پىي دەگوترى: (أمرأة)، بە ئاfrەتانی پياوانى پروادار بلى، واتە: چ ھاوسەريان بن، چ دايكيان بن، چ كچيان بن، چ خوشكيان بن ... ھتد، كە چى بكەن؟

(۵)- ﴿يُدْنِيكَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلِيبِهِنَّ﴾، جىلبابەكانيان لە خويان نيزيك بخەنەو، (جَلَابِيبٌ) كۆى (جَلْبَابٌ) ھەيان (جَلْبَابٌ) ھ، بە ھەردووکیان ھاوتە، (جلباب: وَهُوَ ثَوْبٌ أَكْبَرُ مِنَ الْخِمَارِ)، (جلباب) پۆشاکیكە گەورەترە لە سەرپۆش، سەرپۆش ئەو ديارە، كە قژو گەردن و سەرو ملی ئاfrەت دادەپۆشى، بەلام جىلباب لە سەرپۆش گەورەترە، لە كوردییدا دەگونجى كۆلوانەي پىي بگوترى، دەسمالى پىي بگوترى، چار شىوى پىي بگوترى، مەرج نيه بە مانای عەبا بى، چونكە ئەگەر ھەموو جەستە داپۆشى، ئەو پىي دەگوترى: (ثَوْبٌ)، بەلام جىلباب ئەو ھەيە كە ئاfrەت بە خویدا دەدات، لەسەر سەرپۆشەو، شان و مل و تاكو خوار پشتى دادەپۆشى.

با جىلبابەكانيان لە خويان نيزيك بخەنەو، واتە: لە خويانەو ھەيان بپچن و خويان داپۆشن، بە پۆشاكە فراوانەكەي كە گچكەترە لە كراس (ثَوْبٌ) كە ھەموو جەستەي دادەپۆشى، كەواتە: مەبەست پىي عەبا نيه، چونكە عەبا ھەموو جەستە دادەپۆشى و لە (ثَوْبٌ) یش فراوانترە، (ثَوْبٌ) واتە: كراس، ھەروەھا (جلباب) گەورەتریشە لە سەرپۆش، واتە: پۆشاکیكە لەو ئێوانەدا، نە عەبايە ھێندەي عەبا گەورەنيەو، نە بەقەدەر سەرپۆشیش گچكەيە، بەلكو لەو

نېۋانەدايە، كە لە نېۋ ھەموو گەل و كۆمەلگايەكاندا ئەو جۆرە پۆشاكە ھەيە، ئافرەتان خۇيانى پى دادەپۆشن.

(۶) - ﴿ذَلِكَ أَذَىٰ أَنْ يُعْرِفَ﴾ ئا ئەو (واتە: ئەو خۇداپۆشېنەيان بە جىلبابەكانيان) نىزىكتە بۆ ئەوئەى بناسرىن، واتە: بناسرىن كە ئەو ئافرەتانه، ئافرەتى پۆشتەو پەرداخن، بە ھەياو حورمەتن.

(۷) - ﴿فَلَا يُؤْذِنَ﴾ ئنجا ئازار نەدرىن، لە ئەنجامى ئەوئەدا كە دەناسرىن، چ جۆرە ئافرەتتىكن، خاوەنى حورمەت و كەسايەتتى خۇيانن و خۇيان داپۆشيوە، تەماعيان تىناكرى و، ئازار نادرىن بە توانج و پلارو، بە تەماع تىكران و بە شېۋەى دىكە.

(۸) - ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَفُورًا رَحِيمًا﴾ بە دلىيايش خوا لىيوردەى بە بەزەيىە، واتە: لىيوردەى بە بەزەيىە لە بارەى ئەوئەو كە لەوئەو پىش رابردو، لەو ئافرەتانه، ياخود لە پىاوانىكەو كە تەماعيان لە ئافرەتانتىك كەردىن و، دوايان كەوتىن و بىزاريان كەردىن.

لە ھەموو تەفسىرەكاندا دەلى: ﴿ذَلِكَ أَذَىٰ أَنْ يُعْرِفَ﴾ (أَي: يُعْرِفَنَّ كَحَرَائِرَ فَلَا يَخْتَلِطَنَّ بِأَمَاءٍ) واتە: بناسرىنەو وەك ئافرەتانى ئازادو، لەگەل كەنيزەكاندا تىكەل نەبن!

بەلام من ئەو مانايەم پى راست نىە، چونكە وشە قورئانييەكە، ھەم بۆ ئەو كاتە گونجاو، بۆ ئىستاش دەگونجى و، لە راستىدا چەمكەكەى فراوانترە بۆ ئەو كاتىش، مەسەلە ھەر ئەو نەبوو بە ھۆى ئەو پۆشاكە بە حورمەتەو، بزانرى كە ئەو ئافرەتە ئافرەتتىكى ئازادەو كەنيزەك نىە، چونكە ئافرەتانى ئازادىش ھەبوون، كە خەلك تەماعى تىكردوون و، ديسان خۇشيان پەنگە تەماعيان بووبى بەرەو گوناھو لادان، وەك سەرچەم ئەوانەى كە دوايى تووشى زىنابوون، لە پىاوان و ئافرەتان و ئازادىش بوون.

بەلكو مەبەست ئەوئەيە، كە ئەو ئافرەتە بناسرى نەك بە كەسىي (شخصي)، بەلكو بە جۆرىي (نوعي) بناسرى، واتە: نەك وەك كەس، كە فلانكەسى كچى

فلانكەسە، یان هاوسەری فلانكەسە، یان خوشکی فلانكەسە! بەلكو وەك جوړ (نوع) بناسرئ، كە ئەووە جوړە ئافرەتێكە، هێ ئەووە نیە خەلك تەماعی تئ بكات.

ئنجایا لە چیهووە ئەووە هەڵدەهینجری؟ لەووەووە كە ئەو ئافرەتە تەماشای بکەن: چوون خووی داپۆشیووە جوانییەکانی خووی دەرئەخستوون، دەیهووی وەك مروقێك بێتە بەرچاو، نەك وەك مێینەیهك، بە بەلگەئە ئەووە كە پۆشاکێکی لەبەر کردووە مروقایەتیی وی تیدا بەرجەستە دەکات، نەك مێینایەتیی، ئنجایا لە ئەنجامی ئەووەدا: ﴿فَلَا يُؤْذِنَ﴾، ئەو کاتە ئازار نادرین، واتە: بێزار ناکرین و تەماعیان تیناکرئ.

لە تۆرە کۆمەڵەبەتییەکان لەکەلتێن
Stay in touch on social media
تۆن هەمگەڕ مۆالەگە ئالەمەتە

فەتەبەتەتە مەکتەبە مامۆستە هەلە بابەر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

QR codes

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

AliBapir

کەتەلە

فەتەبەتەتە مەکتەبە مامۆستە هەلە بابەر

QR codes

فەتەبەتەتە مەکتەبە مامۆستە هەلە بابەر

کورتە باسیک لە بارەی خیزان (أسرة) ی پیغمبەرەو

خوایار بێ تێمە لە چوار پرگەدا، ئەم کورتە باسە دەخەینەرۆو:

(١)- باب و دایکی و باپیری پیغمبەری خوا ﷺ:

شێکی ئاشکرایە کە پیغمبەر موحمەد ﷺ کۆری عەبدوڵلای کۆری عەبدولمووتە ئییە، ئەویش بە ڕەچەڵەک دەگاتەو ئیسماعیل پیغمبەر، کۆری ئیبراهیم (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) لە ڕۆی عەدنانەو.

دایکی پیغمبەر ﷺ ئامینە ی کچی وەهەب، لە بەنی زوهریە، کە ئەویش دواپی لە باپیری چەندەمدا، لەگەڵ پیغمبەری خوادا ﷺ ڕەچەڵەکی یەک دەگریتەو.

پیغمبەری خوا ﷺ کە باپی ناوی عەبدوڵلا بوو، نو (٩) مامی بوون، کە دووانیان مسوڵمان بوون، حەمزەو عەبیاس (خوا لییان پازیی)، ئەوانی دیکە مسوڵمان نەبوون، هەندێکیان هەر لە فریای هاتنی ئیسلام نەکەوتوون و، پیشتر وەفاتیان کردو، ئەوانی دیکەش نەزانراو، مسوڵمان بووبن.

بەلام دایکی نەزمانیوێ خوشکی بووبن، واتە: ئامینە دایکی پیغمبەری خوا ﷺ، ئەو وەک ئەصل و ڕەچەڵەکی پیغمبەری خوا ﷺ کە دیارە چ لە لایەنی بابیەو، چ لە لایەنی دایکیەو، عەرەبی عەدنانیین و دەچنەو سەر ئیسماعیل پیغمبەر کۆری ئیبراهیم (خلیل الله) صەلات و سەلامی خویان لەسەر بێ.

(٢)- ناوو ژمارە ی هاوسەرەکانی و، سالی هاوسەرگیری کردنی لەگەڵیان:

پیغمبەری خوا ﷺ ئەو کاتە کە ئەم سوورەتە هاتۆتە خوار، نو هاوسەر لە ژێر نیکاحدا بوون، کە پیشتر ناوێکانیانمان هینا، جگە لەوانە دیارە خەدیجەش

بوو (خوای پازیی)، که خەدیجە^(١) پیش کوچکردنی پیغەمبەر ﷺ بو مەدینە،
و هەفاتی کردووە، باسی کوومەلێکی دیکەش لە ئاfrه تان دەکری، که پیغەمبەری خوا
ﷺ مارە ی کردوون، بەلام نە یگواستوونەو بە هەر هۆیکە لە هۆیکەکان، بەلام
ئەوانە ی که لەلای بوون، ئەوانەن:

١- عَائِشَةُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ بِنِ أَبِي قُحَافَةَ بِنِ عَامِرٍ بِنِ عَمْرِو بْنِ كَعْبٍ بِنِ سَعْدِ بْنِ تَيْمٍ بِنِ
مُرَّةَ بْنِ كَعْبٍ بِنِ لُؤَيٍّ بِنِ غَالِبٍ.

٢- حَفْصَةُ بِنْتُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بْنِ نُفَيْلٍ بِنِ عَبْدِ الْعُزَّى بِنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُرْطٍ بِنِ رِيَّاحِ
بِنِ رِزَّاحٍ بِنِ عَدِيِّ بْنِ كَعْبٍ بِنِ لُؤَيٍّ.

٣- أُمُّ حَبِيبَةَ بِنْتُ أَبِي سُفْيَانَ بْنِ حَرْبٍ بِنِ أُمَيَّةَ بِنِ عَبْدِ شَمْسٍ بِنِ عَبْدِ مَنَافٍ بِنِ قُصَيٍّ بِنِ
كِلَابٍ بِنِ مُرَّةَ بْنِ كَعْبٍ بِنِ لُؤَيٍّ.

٤- أُمُّ سَلَمَةَ بِنْتُ أَبِي أُمَيَّةَ بِنِ الْمُغِيرَةِ بِنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بِنِ مَخْرُومٍ بِنِ يَقْظَةَ بِنِ مُرَّةَ
بِنِ كَعْبٍ بِنِ لُؤَيٍّ.

٥- سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ بِنِ قَيْسٍ بِنِ عَبْدِ شَمْسٍ بِنِ عَبْدِ وَدٍّ بِنِ نَصْرِ بْنِ مَالِكٍ بِنِ حَسَلٍ بِنِ
عَامِرٍ بِنِ لُؤَيٍّ.

٦- زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ بِنِ رَبَّابٍ بِنِ يَعْمَرَ بِنِ صُبْرَةَ بِنِ مُرَّةَ بِنِ كَبِيرٍ بِنِ عَنَمٍ بِنِ دُودَانَ بِنِ
أَسَدٍ بِنِ حُزَيْمَةَ.

٧- مَيْمُونَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ بِنِ حَزْنٍ بِنِ بَحِيرٍ بِنِ هُزَمٍ بِنِ رُوَيْبَةَ بِنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِلَالٍ بِنِ
عَامِرٍ بِنِ صَعْصَعَةَ بِنِ مُعَاوِيَةَ بِنِ بَكْرِ بْنِ هَوَازِنٍ بِنِ مَنْصُورٍ بِنِ عِكْرِمَةَ بِنِ خَصْفَةَ بِنِ
قَيْسٍ بِنِ عَيْلَانَ.

٨- وَجُؤَيْرِيَّةُ بِنْتُ الْحَارِثِ بِنِ أَبِي ضِرَّارٍ الْخُزَاعِيَّةُ، ثُمَّ الْمُصْطَلِقِيَّةُ.

(١) خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ بِنِ أَسَدٍ بِنِ عَبْدِ الْعُزَّى بِنِ قُصَيٍّ بِنِ كِلَابٍ بِنِ مُرَّةَ بِنِ كَعْبٍ
بِنِ لُؤَيٍّ.

٩- صَفِيَّةُ بِنْتُ حَيٍّ بْنِ أَخْطَبَ، مِنْ بَنِي النَّضِيرِ^(١)

هەندیکى دیکەش وەك کەنیزەك مامەلەى لەگەڵ کردوون، بۆ وێنە: (مارية القبطية) خوا لە هەموویان پازیبی.

(٣)- ناوو ژمارەى کچ و کورەکانى پیغەمبەر ﷺ:

کچ و کورەکانى پیغەمبەر ﷺ کە بە پای زۆربەى زانایان، چوار کچەکان ئەو هە دیارن، دوو کوریشى بوون و، هەموویان لە خەدیجە بوون واتە: ئەو چوار کچ و دوو کورە هەموویان لە خەدیجە بوون (خوا لێى پازیبی)، تەنیا ئیبراھیمی کورێ لە (مارية القبطية) بوو، خوا لێیان پازیبی.

(أ)- کچەکانى پیغەمبەر ﷺ:

١- (زينب) کە لە هەموو کچەکانى گەورەتر بوو، کورێ خوشکى دایکى (ابن خالتها)، مارەى کردو، بە ناوى (أبو العاص بن الربيع)، چونکە دایکى (العاص): (هالة بنت خويلد) خوشکى خەدیجە بوو، زەینەب کە کچى گەورەى پیغەمبەر ﷺ بوو، لە سالى هەشتەمى کۆچیدا واتە: پێش کۆچى دواى پیغەمبەر ﷺ وەفاى کردو.

٢- (رقية) کە (عتبة بن أبي لهب) واتە: ئاموزای خۆى مارەى کردو، پێش پیغەمبەر رايەتیی، دواى کە ئەم سوورەتە هاتۆتە خوار: ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۚ ^(١) مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ، وَمَا كَسَبَ ^(٢) سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ^(٣) وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ^(٤) فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ^(٥)﴾ المسد.

ئەبوو لەهەب بە عوتبەى کورێ گوت: قسەت لەگەڵ ناکەم، ئەگەر دەستبەردارى روقيە نەبى، ئەویش بەبى ئەو هەى بیگوازیتەو، دەستى لێهەلگرتووەو تەلاقیداو، عوسمانى کورێ عەففان خوا لێى پازیبی (رقية) هیناو، لە ئێو قورەیش دا باو بوو، گوتوویانە: (أَحْسَنُ شَخْصَيْنِ رَأَىٰ إِنْسَانٌ رُّقِيَّةً وَبَعَلَهَا عُثْمَانُ) واتە: جوانترین

(١) الجامع لأحكام القرآن، ج ١٤، ص ١٣٣ - ١٣٦.

دوو مرقۇڧىك كە ئىنسان بىنېنى، روقىيە ۋاوسەرەكەي عوسمانە، روقىيە ھەردوو كۆچەكەي كىردوون بۆ ھەبەشە، چونكە مسولمانان دوو جاران كۆچيان كىردو ھەبەشە، پېش كۆچى مسولمانان بۆ (يثرې) ۋ لە ميانى جەنگى بەدردا، كە ھەڧدە (۱۷) مانگ لە دواي كۆچى پىڭەمبەر ﷺ ۋ مسولمانانە ھە بوو لە مەككە ھە بۆ مەدىنە، كاتى كە لە جەنگى بەدر دابوون، ۋەفاى كىردو، بۆيە عوسمان (خو لىي پازىيى) بۆي نەكراۋە لەو جەنگەدا بەشدارىي، لەبەر ئەۋەي خىزانى لەسەر مردن بوو.

۳- (أم كلثوم) كە (عُتَيْبَةُ بْنُ أَبِي لَهَبٍ) ئەۋىش ھەر ئاموزاي خوئى بوو، ھىناۋىەتى، پېش پىڭەمبەرايەتى (محمد) ﷺ، دوايى لەسەر فەرمانى بابى دەستى لى ھەلگرتو، پېش ئەۋەي بىگوازىتەۋە، ئەۋىش عوسمان (خو لىي پازىيى)، دواي ئەۋەي روقىيەي لە ميانى جەنگى بەدردا ۋاتە: سالى دوەمى كۆچى دا، كۆچى دوايى كىردو، (أم كلثوم) ى ھىناۋە، بەو بۆنەيەشەۋە، بە عوسمان گوتراۋە: (ذا النورين) خاۋەنى دوو پرووناكييەكان، لەبەر ئەۋەي دوو كچى پىڭەمبەرى ﷺ يەك لە دواي ئەۋەي دىكە، ھاوسەرى بوون، (أم كلثوم) ىش لە سالى نۆيەمى كۆچىدا ۋاتە: يەك دوو سالى پېش كۆچى دوايى بابى ۋەفاى كىردو.

۴- (فاطمة) كە خەدىجە كاتىك فاتىمەي بوو، كە قورەيشىيەكان بە پىنج سالى پېش ئەۋەي پىڭەمبەر ﷺ ۋەھىي بۆ بىت، بەيت (كەعبە)يان دروست دەكىردەۋە، ۋاتە: پىنج سالى پېش ئەۋەي بابى بىتتە پىڭەمبەر ﷺ، فاتىمە لە داىك بوو ۋ، گچكەترىن كچى پىڭەمبەر بوو ﷺ، ھەلى كورى ئەبوو تالىب لە سالى دووەمى كۆچىدا، ھاوسەرگىرىي لەگەلدا كىردو، لە دواي پىڭەمبەر ﷺ بە ماۋەيەكى كەم (بە شەش مانگ) كۆچى دوايى كىردو (خو لىيان پازىيى).

ب)- كورەكانى پىڭەمبەر ﷺ:

۱- (القاسم): كە پىڭەمبەر ﷺ بە (القاسم) كونيەي بۆ دانراۋە (كَانَ بِهٖ يُكْنَى) ۋ، يەكەمىن مىندالىشى بوو، كە كۆچى دوايى كىردو، دوو سالى ژياۋە ۋە گچكەيى مردوۋە.

۲- (عبدالله): كە بە (طاهر وطيب) ىش نازناۋى ھەبوو، ۋاتە: ھەندىك لە زانايان كە پىيان وايە پىڭەمبەر ﷺ لە خەدىجە چوار كورى بوون (القاسم ۋ عبدالله ۋ طاهر ۋ

طیب، وانیه و (طاهر و طیب) ههردووکیان نازناوی (عَبْدُالله)ن، که واته: ته نیا دوو کوری له خه دیجه بوون و، ئه وه که گوتراوه: (طاهر و طیب) دوو کوری دیکه ن، به لگه یه کی وای له سهر نیه، عه بدوللاش دیسان پێش کوچی پێغه مبه ر ﷺ له مه ککه وه بو مه دینه، کوچی دوا یی کردوه.

٣- (إبراهيم): که له (مارية القبطية) له دایک بووه، ئه ویش له مانگی (ذی الحجة)ی سالی هه شتمی کوچیدا له دایک بووه، کاتیک ته مه نی گه شتوته شازده (١٦) مانگ، یان هه ژده (١٨) مانگ، کوچی دوا یی کردوه، که هه م بو پێغه مبه ر ﷺ هه م بو کچه کانیشی مایه ی خه فته و په ژاره ی زور بووه، هه روه ها بو سه رجه م هاوه لانی شی.

٤- (وه چه (نسل) ی پێغه مبه ری خوا ﷺ):

ته نیا له پێی (فاطمه)هی کچی، هه سه ن و حوسه ی نی نه وه یه وه (خوا لیان رازی ی) وه چه ی ماوه ته وه، چونکه پێغه مبه ر ﷺ سێ کچه کانی دیکه ی: (زینب و رقیه و أم کلثوم) نه زانراوه وه چه یان لی پاشه که وتبی، هه بووه مندالی بووه دوا یی وه فاتی کردوه به گچکه یی، کورپه کانیشی به گچکه یی مردوون، مانای وایه ته نیا له پێی فاتی مه وه، وه چه ی ماوه ته وه، ئه ویش هاوسه ره که ی ئاموزای خو ی بووه که عه لی کوری ئه بوو تالی به (خوا لیان رازی ی)، ئنجا له پێی هه سه ن و حوسه ی نه وه که فاتی مه ش ئه و دوو کورپه ی بوون، له پێی ئه و دووانه وه وه چه ی پێغه مبه ر ﷺ درێژه ی بووه، واته: هه رچی که ره چه له کی خو یان ده به نه وه سه ر پێغه مبه ر ﷺ، له پێی فاتی مه ی کچه وه یه تی نه ک له پێی کوری، چونکه کورپه کانی به گچکه یی مردوون.

له تۆره کۆمهڵه ی نه یه تیه کان له که لاتین
Stay in touch on social media
نهن مه کم عیر موانع التواصل الاجتماعی

پاڤه یاندنی مه کتبه ی ماموستا عه لی بابیر

Alibapir

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عەلی بابیر/Alibapir

Alibapir

که تالی
پاڤه یاندنی مه کتبه ی ماموستا عه لی بابیر

پاڤه یاندنی مه کتبه ی ماموستا عه لی بابیر

مەسەلە ی دووهم:

هەر پەشەکانی خوای دادگەر لە موناڤیق و دڵنەخۆش و پرۆپاگەندە چیهکانی مەدینه، کە ئەگەر وازنەهێنن، خوا پێغەمبەریان ﷺ لێ مۆلەت دەدات و شار بەدەر دەکرێن، دواییش لە کاتی جەنگدا سزای سەخت دەدرێن، ئەوەش یاسای لە میژینهو نەگۆری خوایه ﷻ:

خوای دەفەر مۆی: ﴿لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُحَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ۖ مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا تُقِفُوا أَخَذُوا وَقَتْلُوا تَقْتِيلًا ۖ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۖ﴾

شیکردنەوهی ئەم ئایەتانە، لە هەشت بەرگەدا:

(١)- ﴿لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ﴾، بە دنیایی ئەگەر موناڤیقەکان واز نەهێنن و دەستەڵەنگرن.

(٢)- ﴿وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ﴾، هەروەها ئەوانە ی دلیان نەخۆشی تێدا یە.

(٣)- ﴿وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ﴾، هەروەها پرۆپاگەندە چیهکان و، بڵاوکەرەوهکانی هەوایی ناخۆش لە نێو مەدینەدا، ئەگەر ئەو سێ تاقمە واز نەهێنن، واز لە چی نەهێنن؟ واز لە پیلان گێران و خراپەکاری، هەموو ئەو شتانە نەهێنن کە بە زمان دەکرێن، یاخود بە دەست دەکرێن، واتە: واز لە قسە ی خراپ و کرداری خراپ و، بڵاوکردنەوهی ئاشووب و گوناھو تاوان لە نێو شاری مەدینەدا، نەهێنن و دەست لەوه هەڵنەگرن!.

(٤)- ﴿لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُحَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا﴾، مسۆگەر تۆیان لێ هاندەدەین و بە گژدا دەکەین، دواییش کەمێک نەبێ لەویدا، (لە نێو مەدینەدا، لە نێو شارەکەدا) دراوسێی تۆ نابن، لە تۆ نزیك نابن و هاوشاریی تۆ نابن، واتە: شار بەدەر دەکرێن.

زانایان لەو بارەووە کە ئایا ئەم سەییە: ﴿لَّيْن لَّمْ يَنْهَ الْمُنْفِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ﴾ ئایا سە وەصفن بۆ یەک کۆمەڵ؟
یاخود سە جوۆرە تاقم بوون؟

لەو بارەووە هەردوووک بۆچوون هەن.

بەلام پێموایە سە جوۆرە کۆمەڵ بوون، هەرچەندە (محمد الطاهر بن عاشور) و هەندێکی دیکە دەڵێن: ئەوانە هەر سەکیان وەصفن بۆ یەک کۆمەڵ، کە بە موناڤیقیش ناوزەند کراون، بە دڵ نەخۆشیش، بە پرۆپاگەندەچییش.

بەلام پێموایە، ئەو رایە نەپێکاوە، چونکە:

یەكەم: هەر ئەو کە بە (و) عەتفکراون: ﴿لَّيْن لَّمْ يَنْهَ الْمُنْفِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ﴾ ئەو بۆ خۆی بەلگەیه لەسەر ئەو کە سە کۆمەڵی جیابوون، پسپۆرانی زمان گوتووین: (الْعَطْفُ يَدُلُّ عَلَى الْمَغَايِرَةِ) بادانەوێ جیایی دەگەیهنن.

دووهم: لە قورئاندا کە باسی (منافقون) دەکری، واتە: ئەوانەى موناڤیقی خەست و تەواو عیارن، پێناسەى موناڤیقیان بە تەواوی بەسەردا دەچەسپن، ئەو هەش لە قورئان دا زۆر ئاشکرایە، بۆ وێنە سەرەتای سوورەتی (المنافقون) تەماشای بکە!

بەلام دوو تاقمەکەى دیکە:

أ- ﴿وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ﴾ ئەوانەى دڵیان نەخۆشیی تێدا، مەرج نیە، موناڤیق بن، یان موناڤیقی تەواو بن، رەنگە چەند سیفەتێک، یان چەند هەلەسوکەوتێکی موناڤیقانیان هەبێ و تێدابێ.

ب- ﴿وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ﴾ پرۆپاگەندەچی و بانگەشەکارانی خراپەش لە مەدینەدا، ئەوانیش دیسان دەگونجێ هیچ پەیوەندییان بە نیڤاقەووە نەبێ و، مسوڵمانانیکی ناخالیی و نا تێگەشتوون، یان زار پەل بن و قەسیان لێ بکەوێتە خوار،

ياخود هه‌ندی کەس پێی خۆشە کە هه‌والێکی بیست، یە کسەر بلاوی بکاتەوه، یان بە دواى هه‌والدا دەگه‌ڕێ.

بۆیە راستەر وایە بڵێن: ئەوانە سێ کۆمەڵ بوون، خوا ﷻ دەفەرموێ: ئەگەر مونا فیکە کان و، دلنە خۆشە کان، ئنجا ئەو دل نە خۆشییە ش: ﴿وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ﴾ ئەوانەى دلێان نە خۆشیی تێدا یە، ئایا مەبەست پێی دوو دلێی و گومانە، یاخود مەبەست پێی ئارەزووی زیناو خراپە یە؟ یاخود مەبەست پێی کینەو بوغزە بەرانبەر بە ئیسلام و مسوڵمانان؟ هه‌موویان و جگە له‌وانیش دەگرێتەوه، دەشگونجێ هەر سێک جوړە نە خۆشییە کە یان تێدا بووبن و، دەشگونجێ نە خۆشیی دیکە یان تێدا بووبن.

﴿وَالْمُرْجُفُونَ فِي الْمَدِينَةِ﴾ (ارجاف) بریتیه: له‌ بلاوکردنەوه‌ی هه‌والی درۆ، کە زیان گه‌ییته‌ربێ بە خاوه‌نەکانی، واتە: ئەوانەى هه‌واله‌کە یان له‌بارەوه‌ بلاوده‌کرێتەوه، کە دەفەرموێ: ﴿لَنُغْرِبَنَّكَ بِهِمْ﴾ (الإغراء: الحثُّ والتَّخْرِيسُ عَلَى فِعْلٍ)، (إغراء) بریتیه له‌ هاندان و تێژکردن له‌سەر کارێک.

کە دەفەرموێ: ﴿ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا﴾ (ثُمَّ) لێره‌دا بۆ ریزه‌بنیدی پله‌یی (الترتيب الرتبي) یە، چونکە ده‌رکران له‌ نیشتمان، سه‌ختره، له‌ زیانگه‌یانندن بە جه‌سته، یان بە مال و سامان.

٥- ﴿مَلْعُونِينَ﴾ له‌ حالێک دا نه‌فرینلێکراون، ئەمە په‌یوه‌سته به‌ پرسته‌ی پێشتره‌وه‌ کە دەفەرموێ: ﴿ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا﴾، کەمێک نه‌بێ دراوسێی تۆ نابن، کەمێک نه‌بێ له‌ نیزیك تۆ نابن، له‌ شارە که‌تدا نامێننه‌وه، دواى ئەوه‌ی له‌سەر خراپه‌ به‌رده‌وام ده‌بن و ده‌ست هه‌لناگرن، خوا ﷻ مۆله‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌دات کە سزایان بدات و دواى ئەوه‌ کەمێک نه‌بێ نامێننه‌وه، با یی ئەوه‌نده‌ کە نه‌یئیه‌ کانیان ئاشکرا ده‌بن و، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷻ ده‌نگیان ده‌دا شار به‌جێ به‌یژن، مادام واز له‌ خراپه‌ ناهێنن، ئنجا له‌و حاله‌ته‌دا نه‌فرین لێکراو ده‌بن و، خواش ﷻ دووریان ده‌خاته‌وه‌ له‌ به‌زه‌یی خۆی، کە دەفەرموێ: ﴿ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا﴾، زۆربه‌یان وایان

لێکداوێ تهوه که: (لَا يَسَاكُونَكَ فِيهَا)، له گه‌ڵ تۆدا له شاره‌که‌دا نامێننه‌وه، واش پێده‌چێ مه‌به‌ستی ئه‌و پرسته موباره‌که هه‌ر ئه‌وه‌بێ.

(۶)- ﴿أَيْنَمَا تُقِفُوا أَحْذَرُوا وَقَاتِلُوا تَفْتِيلًا﴾، له هه‌ر شوێنێک به‌رپه‌ل بکه‌ون، زه‌فه‌ریان پێ ببری، ده‌گیرێن و زۆر به‌ سه‌ختی ده‌کوژێن، (أَيْنَمَا: إِسْمٌ زَمَانٍ مُتَّصَمِنٌ مَعْنَى الشَّرْطِ)، (أَيْنَمَا) ناوی کاته، به‌لام مانای مه‌رجی گرتۆته‌ ئێو خۆی، واته: به‌ مه‌رجێک که به‌رپه‌ل بکه‌ون و، زه‌فه‌ریان پێ ببردێ، ده‌گیرێن، (تَفْتِيلًا) چاوگ (مصدر) یکه‌ جه‌خت له‌سه‌ر کرداره‌که‌ی خۆی ده‌کاته‌وه، (أَي: قَاتِلُوا قَتْلًا شَدِيدًا)، زۆر به‌ خه‌ستی و، سه‌ختی ده‌کوژێن.

هه‌لبه‌ته‌ لی‌رده‌دا مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه، که دوای ئه‌وه‌ی ئه‌وانه شاری مه‌دینه به‌جێدێلن و، ئیعلانی دژایه‌تی و سه‌نگه‌رگرتن به‌رانبه‌ر به‌ ئیسلام و مسوڵمانان ده‌که‌ن، له‌و کاته‌دا خوێنیان هه‌ڵاڵ ده‌بێ و، له‌ هه‌ر شوێنێک به‌رپه‌ل بکه‌ون، سزا ده‌درێن و ده‌کوژێن، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی دوژمنێکه‌و سه‌نگه‌ری گرتوه‌و، هه‌ر که‌سێ سه‌نگه‌ریش له‌ ئیسلام بگری و، به‌ چه‌ک و هێز له‌ دژی مسوڵمانان و ئیسلام بوه‌ستی، مسوڵمانانیش له‌ به‌رانبه‌ریدا ده‌سته‌و ته‌ژنو نابن، هه‌رچه‌نده هه‌تا دوینی هاوشاری بوو بێت و، خۆشی به‌ مسوڵمان له‌ قه‌له‌م دابی.

(۷)- ﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي الذِّبِّ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ﴾، ئه‌مه یاسای خوایه له‌ گه‌لانی رابردوو و تێپه‌ریویش دا، بووه.

﴿سُنَّةَ اللَّهِ﴾، که (منصوب) ه، (مَفْعُولٌ مُطْلَقٌ نَائِبٌ عَنْ فِعْلِهِ)، (أَي: سَنَّ اللَّهُ سُنَّةً)، خوا یاسایه‌کی داناوه، له‌وانه‌ی که له‌ پێشدا رابردوون، که به‌و شیوه‌یه ده‌بێ مامه‌له‌یان له‌گه‌ڵدا بکری، (أَي: سَنَّ اللَّهُ إِغْرَاءَكَ بِهِمْ سُنَّتَهُ فِي أَعْدَاءِ الدِّينِ) واته: خوا ﷻ هاندانی تۆی له‌ دژیان کردوه به‌ یاسایه‌ک، که ئه‌و یاسایه‌ی پێشتریش داناوه بۆ مامه‌له‌کردن له‌گه‌ڵ که‌سانێکدا که دژی ئیسلام، دژی ئایین و به‌رنامه‌ی خوان، لی‌رده‌دا که ده‌فه‌رموی: ﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي الذِّبِّ﴾، پسپورانی زمان ده‌لێن: (فِي لِلظَّرْفِيَةِ الْمَجَازِيَةِ، شُبَّهَتِ السُّنَّةُ الَّتِي عُمِلُوا بِهَا بِشَيْءٍ فِي وَسْطِهِمْ، كِنَايَةً عَنْ تَغْلُغِهِ فِيهِمْ وَتَنَاوُلِهِ جَمِيعَهُمْ)، واته: (فِي)، ﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي

الَّذِينَ ﴿ بۆ زەرفیەتی مەجازیە، [(ظرف) شتیکە، شتیکێ تێبکری]، یانی: ئەو یاسایە کە ئاوا مامەلە ی لەگەڵیان دا پێ دەکری، چوینراوە بە شتیکەو کە چۆتە نێوانیانەو، ئەویش کینایە بە بۆ ئەو کە ئەو یاسایە تێیاندا قوولبۆتەو، هەموویانی گرتۆتەو و کردوونی بە توورە کە (ظرف) ی خوێ!

الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ﴿، دەگونجی مەبەست پێی دوژمنانی پیغەمبەرانی بێ (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، دەشگونجی مەبەست پێی کۆمەلگا پێشووەکان بێ.

لە کۆتایی دا خوا دەفەرموێ:

۸- ﴿وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا﴾، هەرگیزیش گۆرانت بۆ یاسای خوا ﷻ چنگ ناکەوێ، واتە: یاسای خوا نابێ بگۆردری، هەر کەسێک ئیمانداربێ و پابەندبێ بە بەرنامە ی خواوە، نابێ یاساکانی بگۆرێ، کە لێرەدا مەبەست پێی یاسای مامەلەکردنە لەگەڵ کەسانیکدا، کە بە ئاشکرا پیلانگیرێ دەکەن و، دژایەتی ئیسلام و مسوڵمانان دەکەن، یانی: مەبەست لە: (سنة الله) یاسای خوا، یاسای شەرعییەو، هەر ئەم پایش لەگەڵ ئەم سیاقەدا گونجاوە.

بەشێک لە زانایانیش وایان لێکداوەتەو، کە مەبەست لە: (سنة الله) یاسای گەردوونی خواوە، منیش وای تێدەگەم کە ئەم یاسایە مامەلەکردن لەگەڵ ناحەزانی نێو خۆدا، وێرایی ئەو کە یاسایەکی شەرعییەو لە پێی وەحییەو دەزانری، هاو کات یاسایەکی گەردوونی (قانون کونی) ی خواوە لە ژیانی بەشەردا وەک گەلێک یاسای دیکە، کە شەرعیی و گەردوونیش لە یەک کات دا.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

لە تۆرە خۆمەنلەپەتپەکان ئەگەشتین
Stay in touch on social media
ئەن مەگم عەر موانع النوانل الاجتماعي

پاڭەياندى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىز

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

پاڭەياندى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىز

AliBapir

پاڭەياندى مەكتەبى مامۇستا عەلى بابىز

دەرسى نۆیەم

پێناسەى ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان یازدە (۱۱) ئایەتی کۆتایی سوورەتی (الأحزاب) دەگرێتە خۆی: (۶۳ - ۷۳)، کە تەوھەری سەرەکیان باسی پۆژی دوایی و، سەرەنجامی شوومی بێپروایانی شوینکەوتەو لاساییکەرەوێ سەرکردەو دەپراستە خو بەزڵگرەکانە. هەرەها چەند پێنمایەکی گەرەو گرنگ بو پڕواداران، کراونە نێواخنی ئەو بابەتە.

لە کۆتاییشدا باسی هەرگرتنی مەرۆف بو سپاردەى خوا ﷻ کراوە، لە حالیکدا کە ئاسمانەکان و زەوی و چیاپەکان، لە بەرانبەریدا دەستەوسانی و بێتوانایی خۆیان دەرپرێو، لێتێرساون، سەرەنجامیش حیکمەت و ئامانجی ئەو سپاردە پێ سپێردرانەى مەرۆف، لە لایەن خواوە خراوەتە پڕو، کە پاداشتدانەوێ پڕواداران و، سزادانی هاوبەش بو خوا دانەرەن و موناڤیقەکانە.

﴿يَسْأَلُ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ۝۶۳﴾ إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ۝۶۴ خَلِيلَيْنِ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ۝۶۵ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَلَيْتَنَّا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ ۝۶۶ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكِبَرَاءَنَا فَأَضَلُّنَا السَّبِيلَ ۝۶۷ رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَهُمُ لَعْنًا كَبِيرًا ۝۶۸ يَتَأَيَّأُ الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّاهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهاً ۝۶۹ يَتَأَيَّأُ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ۝۷۰ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ۝۷۱ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا

الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾ لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ
وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٣﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تهکان

{خه لک له باره ی کاتی دیارییکراو (ی پوژی دوایی) هوه پرسپارت لی دهکهن، بلی:
زانباریه که ی ته نیا له لای خواجه، توش (ئه ی موحه ممه د) چ شتیک وات لیده کات
بزانی! په نگه کاتی دیارییکراو نیزیک بی ﴿٦٢﴾ بیگومان خوا نه فرینی له بیپروایان
کردوهو، بلیسه ی ئاگری (دۆزه خ) ی بو ئاماده کردوون ﴿٦٤﴾ به هه میشه یی تیدا
دهمیننه وه، هیچ سه ره پهرشتیارو پشتیوانتیکیان چنگ ناکه وی ﴿٦٥﴾ ئه و پوژه که
بیپروایان، پروه کانیان له نیو ئاگردا هه لگیرو وه رگیپر ده کرین، ده لێن: ئه ی خوژگه
فه رمانبه ریی خواو فه رمانبه ریی پیغه مبه رمان کردبایه! ﴿٦٦﴾ هه روه ها بیپروایه کان
له دۆزه خدا گوتیان: په روه ردگارمان! ئیمه (بویه به و مه رده ده چووین چونکه)
به قسه ی سه ره وکه کاغان و گه وه کاغانان کردو، ئه وانیش له راسته ری و نیان
کردین ﴿٦٧﴾ په روه ردگارمان! (ئه وان) دوو هیئده ئازاربه دهو، به نه فرینلیکراتیکی
گه وه، نه فرینیان لی بکه ﴿٦٨﴾ ئه ی ئه وانیه ی پرواتان هیئاوه! وه ک ئه وانیه مه بن
که مووسایان ئازاردا (به قسه و تۆمه قی ناراست) خواش له وه ی گوتیان: پاکیه تی
(وی) ده رخست و دووری خسته وه (و مووساش) له لای خوا، گرانقه درو به ریز
بوو ﴿٦٩﴾ ئه ی ئه وانیه ی پرواتان هیئاوه! پاریز له خوا بکه ن و، قسه ی ریک و
راست بکه ن ﴿٧٠﴾ (ئه گهر وا بکه ن) کرده وه کانتان بو ریک و چاک ده کات و،
گونا هه کانتان بو ده بووری و، هه ر که سیش فه رمانبه ریی خواو پیغه مبه ره که ی
بکات، به بردنه وه یه کی مه زن بردوویه ته وه ﴿٧١﴾ ئیمه سپارده (ی خو مان) مان
له سه ر ئاسمانه کان و زه وی و چیاکان پانواند (که هه لیگرن) به لام ئاماده نه بوون
هه لیگرن و ترس و بیمیان لئی (له سه ره نجامی هه لگرتنی) هه بوو، که چی

مروؤف هه ليگرت، به دلنيايى ئه وىش (ئه گهر ده ستى به هيدايه تى خواوه نه بى) زور سته مكارو زورىش نه فامه ﴿٧٢﴾ (خوا ئه و سپارده يه ي به مروؤف سپارد) تاكو سه ره نجام خوا پياوانى مونا فيق و ئافره تانى مونا فيق و، پياوانى هاوبه شدانه رو ئافره تانى هاوبه شدانهر، سزا بدات (له سه ر خيانه ت كردنيان به سپارده ي خوا) و، (پروادارانيش بگه رينه وه و) خواش گه رانه وه له پياوانى پروادارو ئافره تانى پروادار وه ربگري، خواش هه ميشه ليبورده ي به به زه يى بووه ﴿٧٣﴾ {

شيكردنه وه ي هه نديك له وشه كان

(سَعِيرًا): (السَّعَرُ: إِلْتِهَابُ النَّارِ وَسَعِيرٌ: فَعِيلٌ مِمَّا مَفْعُولٌ)، (سَعَر) برى تيه له بليسه دانى ئاگرو، وشه ي (سَعِير) له سه ر كيشى (فَعِيل) ه، به لام به ماناي (مَفْعُول) ه، واته: ئاگريك كه بليسه دار كرابى.

(سَادَتًا): (السَّادَةُ جَمْعُ السَّيِّدِ، وَهُوَ الْمُتَوَلَّى لِلسَّوَادِ، أَي: الْجَمَاعَةُ الْكَثِيرَةُ، وَسَيِّدُ الْقَوْمِ، وَسَادَتًا أَي: وُلَاتْنَا وَسَائِسِينَا)، (سَادَة) كو ي (سَيِّد) ه، واته: كه سيك كه سه ره پهرشتى ئاپورا يى و هه شه مات (سَوَاد) ده كات، خه لك و كو مه ليكي زور، ده گوترى: (سَيِّدُ الْقَوْمِ) واته: سه رو كي خه لكه كه، كه واته: (سَادَتًا) واته: سه ره پهرشتى اراهمان و سيا سه تمه دارا همان و به رپوه به اراهمان.

(وَكَبْرَاءًا): (كَبْرَاءٌ) كو ي (كَبِير) ه، به ماناي گه و ره ي هو ز (عَظِيمُ الْعَشِيرَةِ) دى، (كَبِير) له خوار (سَيِّد) ه وه يه، چونكه (كَبِير) به سه رو كي خيل و هو ز ده گوترى، به لام (سَيِّد) كه به (سَادَة) كو ده كرپته وه، كه سيكه سه رو كي هه موو لايه كه و ولات ئيداره ده دات.

(وَجِيهًا): واته: خاوه ن ريزو پيگه ي چاك، (وجيه) سيفه ته، يانى: (ذُو الْوَجَاهَةِ) خاوه ن رو و پيگه، (الْجَاهُ: حُسْنُ الْقَبُولِ عِنْدَ النَّاسِ، وَجْهَ الرَّجُلِ، فَهُوَ وَجِيهَةٌ)، (وَجِيه) كه سيكه خاوه ن وه جاهه ت بى، ئه وىش برى تيه: له هه بوونى ريزو په سند

کران له لایه ن خه لک، چاک په سندر کران له لای خه لک، ده گوتری: (وَجْهَ الرَّجُلُ فَهُوَ وَجْهٌ)، پیاوه که خاوه ن ریزو حورمه ت و پیگه، بوو.

(سَدِيدًا): (السَّدِيدُ: الَّذِي يُوَافِقُ السَّدَادَ، وَالسَّدَادُ: الصَّوَابُ وَالْحَقُّ، وَمِنْهُ تَسْدِيدُ السَّهْمِ عِنْدَ الرَّمِيِّ)، (سَدِيدٌ) ته وه یه که له گه ل (سَدَاد) دا یه ک بی، سه دادیش واته: راستیی و هه ق، له وه وه (تَسْدِيدُ السَّهْمِ) هاته، تیر که له نی شانه ده گیرئ، ته گه ر نی شانه ی پی بپیکرئ، ده گوترئ: (سَدَّ سَهْمُهُ)، تیره که ی ریک له شوینی مه به ستیدا.

(فَارَ): (الْفَوْزُ: الظَّفَرُ بِالْخَيْرِ مَعَ حُصُولِ السَّلَامَةِ)، (فوز) بریتیه له وه ده ست هینانی خیرو چاکه، له گه ل په یدا بوونی سه لامه تی و بی مزه په تیشدا.

(عَرَضًا): (عَرَضْتُ الشَّيْءَ عَلَى الْبَيْعِ، وَعَرَضْتُ الشَّيْءَ عَلَى فُلَانٍ، وَعَرَضْتُ الْجُنْدَ، وَالْعَارِضُ: الْبَادِي عَرَضُهُ) واته: شته که م پانواند پيشامدا بو فروشتن، یا خود بو فلانکه سم پانواندو پيشامدا، سه ربازه کانم پانواندن، (الْعَارِضُ) که سیکه لامی بو که سیك بخاته پروو.

(الْأَمَانَةُ): (الْأَمَانَةُ: مَا يُؤْمَنُ عَلَيْهِ الْإِنْسَانُ)، ته مانه ت هه ر شتی که که مروف له سه ری ته میندار بکری، واته: پیی بسپردری که بیپاریزی.

(وَأَشْفَقَنَ مِنْهَا): (الْإِشْفَاقُ: عِنَايَةٌ مُخْتَلِطَةٌ بِخَوْفٍ؛ لِأَنَّ الْمُشْفِقَ يُحِبُّ الْمُشْفَقَ عَلَيْهِ، وَيَخَافُ مَا يُلْحَقُهُ)، (إِشْفَاق) بریتیه له خه م لی خواردنیکی تیکه ل له گه ل ترس دا، چونکه بابای به په روژ (مُشْفَق)، بابای جیی په روژ (مُشْفَق) ی خوشده وی و ترس و بیمیشی هیه تهووشی زیان و ئازار بی.

که واته: (وَأَشْفَقَنَ مِنْهَا)، واته: تهو شته یان خوشده ویست، به لام ترسیان به رانبه ریشی هه بوو که زایه بی، بویه ئاماده نه بوون هه لیگرن، پیم وایه وشه ی (إِشْفَاق) له کوردیی دا به په روژ شوون، مانا بکری، باشه.

مانای گشتیی ئایه تەکان

خوایا **﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾** له کۆتایی ئەم سوورەتە موبارە کەدا، جارێکی دیکە ڕوو دەکاتە پیغمبەری خاتەم **﴿ص﴾** و پێی دەفەرموێ: **﴿يَسْأَلُ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ﴾** خەڵک لە بارە (السَّاعَةِ) هەو پرسبارت لێدەکەن، (السَّاعَةِ) یانی: ئەو کاتە دیارییکراوەی کە ڕۆژی دواڵی تیدا دێ، جاری وایە: (السَّاعَةِ) بە مانای ئاخیر زەمان دێ، کۆتایی هاتنی ئەم گەردوونە، دواڵی فووی یەکەم، کە ئیسرافیل بە کەرانییدا دەیکات و شەیبوور، لێدەدات، جاری واشە: (السَّاعَةِ) بە مانای (قیامە) دێ، واتە: ئەوێ کە لە دواڵی فووی دووهم، کە لەلایەن ئیسرافیلەو بە کەرەنادا دەکرێ، ڕوودەدات، کە بریتیە لە زیندووونەو هەستانەوێ خەڵک، جاری واشە: (السَّاعَةِ) بە کۆی ڕۆژی دواڵی دەگوترێ بە هەردوو قۆناغەکیەو: ئاخیر زەمان و زیندووونەو، ئنجا دەفەرموێ: پرسبارت لێدەکەن، لەو کاتەێ ئەو ڕووداوێ مەزنەێ تیدا دەفەرموێ، **﴿قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ﴾** بۆی: زانیارییەکی تەنیا لە لای خوا، **﴿وَمَا يَذُرُّكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا﴾** تۆش چوو زانی (ئەو موحەممەد! **﴿ص﴾**) ڕەنگە (السَّاعَةِ) زۆر نزیك بێ، لەوانەێ نزیك بێ ئەو کاتە دیارییکراو، بێ.

﴿إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا﴾ بە دنیایی خوا **﴿ص﴾** نەفرینی لە بیروایان کردو، ئاگرێکی بلیسەداری بۆ ئامادە کردوون، **﴿خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا﴾** بە هەمیشەیی تیدا دەمیئنەو و لێی دەرباز نابن، **﴿لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾** هیچ سەرپەرشتیارو هیچ پشتیوانیکیشیان چنگ ناکەوێ، لە فرایان بێ لەو ئاگرە دەربازیان بکات، **﴿يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ﴾** ئەو ڕۆژە کە ڕووەکانیان لە نیو ئاگردا هەلگیر و هەلگیر دەکرین، واتە: ئەم دیو ئەو دیویان پێدەکرێ، بۆ ئەوێ باش بسووتین، **﴿يَقُولُونَ يَلَيْتَنَّا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ﴾** دەلین: ئەو خۆزگە! فرمانبەری خواو فرمانبەری پیغمبەرمان کردبایە **﴿ص﴾** بە قسەێ خواو ڕەوانەکراو کەیمان کردبایە، بەلام داری خۆزگە بەر ناگرێ، **﴿وَقَالُوا﴾**

رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكِبَرَاءَنَا ﴿١﴾ ههروهه گوتیان: ئەه ی پەروەردگارمان! ئیمە بە قسە ی سەرۆکه‌کان و گه‌وره‌کانی خۆمانمان کرد، ﴿فَأَضَلُّنَا السَّبِيلَ﴾ ئەوانیش ئیمەیان لە پێ و نکرده، یاخود: پێیان لە ئیمە و نکرده لاینداین، سەرگەردانیان کردین، ﴿رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا﴾ پەروەردگارمان! دوو قات لە سزا بۆ ئەوان، بده، ئەوان دوو بەرانبەر سزاو ئازاربدەو، بە نه‌فرینیکی گه‌وره‌ش نه‌فرینیان لی بکه‌.

(ضِعْفَيْنِ) ده‌گونجی به‌ مانای دوو بەرانبەر بێ، ده‌شگونجی به‌ مانای چه‌ند بەرانبەر بێ.

ئنجا خوا ﷻ لەم سووپه‌ته‌دا، بۆ جاری شه‌شهم ڕوو ده‌کاته‌ بپرواداران و ده‌فه‌رموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ ئەه ی ئەوانه‌ ی پرواتان هێناوه‌! ﴿لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى﴾ وه‌ک ئەوانه‌ مه‌بن که ئازاری مووسایاندا، مووسایان بێزار کرد، به‌ قسه‌ و تۆمه‌تی ناپه‌وا، ﴿فَبَرَأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا﴾ خوا له‌وه‌ ی گوتبوویان، به‌ریی کردو دووری خسته‌وه‌، پاكانه‌ ی بۆ کرد، ﴿وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهاً﴾ مووساش له‌ لای خوا ﷻ زۆر خاوه‌ن ڕێزو حورمه‌ت و پێگه‌ ی تایبه‌ت بوو.

ئنجا خوا بۆ جاری چه‌وته‌م و کو‌تایی لەم سووپه‌ته‌دا، ڕوو ده‌کاته‌ بپرواداران، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ ئەه ی ئەوانه‌ ی پرواتان هێناوه‌! پارێز له‌ خوا بکه‌ن و قسه‌ ی ڕێک و راست بکه‌ن، ﴿يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ [ئه‌گه‌ر پارێز له‌ خوا بکه‌ن و قسه‌ ی ڕێک و راست بکه‌ن] [خوا ﷻ] کرده‌وه‌ کانتان بۆ چاک ده‌کات و له‌ گوناهاه‌ کانیشتان ده‌تانبوو‌ری، ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ هه‌ر که‌ سێکیش فه‌رمانبه‌ریی و گوێرايه‌ لێی خواو پێغه‌مبه‌ره‌که‌ ی ﷺ بکات، به‌ دلنایایی به‌ بردنه‌وه‌یه‌کی مه‌زن بردوو‌یه‌ته‌وه‌، واته‌: چاک به‌ ئامانج و ئاکامی خۆی گه‌یشته‌وه‌.

له كۆتاییدا خوا ﷻ ده‌فه‌رموێ: ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ﴾، به‌ دُنیا یی ئیمه‌ سپارده‌مان پانواند له‌سه‌ر ئاسمانه‌كان و زه‌وی و چیا به‌كان، ﴿فَأَبَيْتُ أَنْ يُحْمَلْنَهَا﴾، كه‌چی لامیلیان كرد كه‌ هه‌لیگرن، یان: ئاماده‌نه‌بوون هه‌لیگرن، ﴿وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا﴾، په‌رۆش ترس و بیمیان به‌ران به‌ری هه‌بوو، به‌ران به‌ر به‌و سپارده‌یه كه‌ ته‌گه‌ر پێیان بسپێدری، له‌ ده‌ستیان زایه‌ بێ و، نه‌توانن هه‌قی خۆی پێده‌ن، ﴿وَحَمَلَهَا الْإِنْسَنُ﴾، كه‌چی مرو‌ف هه‌لیگرت، ﴿إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾، به‌ دُنیا یی مرو‌فیش گه‌لیك سته‌مكارو زۆر نه‌فامه‌، مه‌گه‌ر به‌هۆی هیدایه‌تی خواوه‌، سته‌مه‌كه‌ی بگۆڕی بۆ دادگه‌ریی و، نه‌زانییه‌كه‌شی بگۆڕی بۆ زانیاریی و به‌رچاو پروونی.

ئنجا ئایا بۆچی خوا ﷻ ته‌و ته‌مانه‌ته‌ی به‌ مرو‌ف سپارد، ته‌و سپارده‌یه‌ی كه‌ به‌ ئاسمانه‌كان و زه‌وی و چیا به‌كان هه‌نه‌گیرا؟ ﴿لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ﴾، بۆ ته‌وه‌ی سه‌ره‌نجام خوا پیاوانی مونافیق و ئافره‌تانی مونافیق و، پیاوه‌ هاوبه‌ش بۆ خوادانه‌ره‌كان و ئافره‌ته‌ هاوبه‌ش بۆ خوادانه‌ره‌كان، سزا بدات، له‌ ته‌نجامی خیانه‌تکردنیان به‌و سپارده‌یه‌ی خوا، ﴿وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾، پیاوانی برودارو ئافره‌تانی بروداریش (دوا ی ته‌وه‌ی بۆ لای خوا ده‌گه‌رینه‌وه‌)، خوا بگه‌رێته‌وه‌ بۆ لایان و تۆبه‌یان لێوه‌ر بگه‌ری و، له‌ كه‌م و كوریه‌كانیان چاوپۆشیان لێكات، ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾، به‌ دُنیا یی خواش ﷻ لێبوردی به‌ به‌زه‌یه‌یه‌.

له‌ تۆره‌ كۆمه‌ڵایه‌تییه‌كان له‌گه‌ڵتان

Stay in touch on social media

بۆن مه‌م عێز موانع التواصل الاجتماعي

پاڤه‌پانده‌نی مه‌كته‌بی ماموستا عه‌لی بابێر

Facebook

archive.org/details/@alibapir

PDF

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

پاڤه‌پانده‌نی مه‌كته‌بی ماموستا عه‌لی بابێر

عەلی بابێر/ AliBapir

عەلی بابێر/ AliBapir

كه‌تانی

پاڤه‌پانده‌نی مه‌كته‌بی ماموستا عه‌لی بابێر

YouTube

WhatsApp

Telegram

Facebook

Instagram

Twitter

پاڤه‌پانده‌نی مه‌كته‌بی ماموستا عه‌لی بابێر

مەسەلە گەنگەکان

مەسەلە یەكەم:

پرسیارکردنی خەلك لە بارەى كاتى دیارییكراوى ھاتنى پۆژى دوايىھەو، وەلامدانەوھیان كە زانیارییەكەى تەنیا لەلای خوايەو، خستە پۆوى سەرەنجامى شوومى بېپروایان و سووتیتزانى پووەكانیان لە دۆزەخداو، پەشیمان بوونەوھیان و، پاسا و ھێنانەوھیان بەو كە گوێپرایەلى سەرۆك و دەم راستەكانى خۆیانیان كەردو، بۆیە بەو دەردە چوون و داواكردنیان لە خواى پەرورەدگار، كە سزای ئەوان دوو قات، یان چەند قات بى و، نەفرینىكى گەورەشیان لىبكات:

خوادەفرموى: ﴿يَسْأَلُ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا﴾ (۶۳) **إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا** (۶۴) **خَلِيلِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا** (۶۵) **يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَلَيْتَنَّا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرُّسُلًا** (۶۶) **وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكِبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلًا** (۶۷) **رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنِّمْ لَعْنَا كَثِيرًا** ﴿۶۸﴾

شیکردنەوھى ئەم ئایەتانە، لە دوازدە بڕگەدا:

۱- ﴿يَسْأَلُ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ﴾، خەلك لە بارەى (السَّاعَةِ) ھو لیت دەپرسن، وشەى (النَّاسُ) (أل) ى ناساندنى لەسەرە، دەگونجى (أل) بۆ (عهد) بى، واتە: خەلكە دیارییكراوھە، ئەوانەى پڕوایان بە پۆژى دوايى نیه واتە: ھاوبەش بۆ خوا دانەرەن و بېپروایەكان، دەشگونجى (النَّاسُ)، (أل) بۆ (جنس) بى، واتە: تىكرای خەلك، كە مەبەستیانە بزەنن پۆژى دوايى كەى دى و چۆن دەبى؟ ھەردووك واتا كەش گونجاون.

(۲) - ﴿قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ﴾، بَلَى: زانیاری هاتنی (السَّاعَةِ) تەنیا لە لای خوایە، واتە: پوژی دوایی، جا چ مەبەست پێی قووناغی یەكەم بێ بە تاییبەت، كە ئاخیر زەمانەو لە دوای فووی یەكەم، كە ئیسرافیل بە كەرەنادا دەكات، دیتە دی، چ مەبەست پێی قووناغی دووهمی پوژی دوایی بێ، كە قیامەت و هەڵسانەووەو زیندووكرانەووەو، لە دوای فووی دووهمی ئیسرافیل بە كەرەنادا، دیتە دی، یاخود كۆی ئەو پرووداوە مەزنە بێ، پوژی دوایی بە هەردوو قووناغەكە یەو، بَلَى: زانیاریەكە ی تەنیا لە لای خوایە.

لە سووپەتی (الأعراف) دا لەو بارەووە باسیکی تاییبەتمان كردووە، لەبەر پۆشنایی ئەو ئایەتە موبارەكەدا، خوا دەفەرموێ: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسِيهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمُ إِلَّا بَغْثَةً يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (۱۷۷) واتە: پرسبارت لێدەكەن دەربارە ی (السَّاعَةِ) بَلَى: زانیاریەكە ی لە لای پەرەوەرەدگارمە، تەنیا ئەو بۆ كاتی خووی دەری دەخات و ئاشكرای دەكات، لەسەر ئاسمانەكان و زەوی قورسە، كە و پەرەوەرە بۆتان نایەت، لیت دەپرسن، وەك تۆ زۆر پێی شارەزاو ئاشنایی، بَلَى: زانیاریەكە ی تەنیا لە لای خوایە، بەلام زۆربە ی خەلكی نازانن.

(۳) - ﴿وَمَا يَذُرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا﴾، ئایا چی بە تۆی زاناندووە، پەنگە پوژی دوایی نیزیك بێ.

لێرەدا پرووی دواندن لە پیغەمبەری خاتەمە ﷺ، پەنگە (ساعة) نیزیك بێ! ئەو كاتە دیارییكراوە بۆ هاتنی ئاخیر زەمان، یان هاتنی قیامەت، یان هاتنی پوژی دوایی، بە هەردوو قووناغەكە یەو، پەنگە نیزیك بێ، ﴿وَمَا يَذُرِيكَ﴾ (ما) لێرەدا (ما الإستفهامية) یە، بۆ پرسباركردنە، (يَذُرِيكَ) رابردووەكە ی: (أَذْرَاكَ)، (أَذْرَاهُ) أي أَعْلَمُهُ) واتە: (أَي شَيْءٍ يَجْعَلُ لَكَ دَرَايَةً) واتە: چ شتێك وا لە تۆ دەكات بزانی؟ چ شتێك پێت دەزانینی؟! (لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا)، پەنگە (السَّاعَةِ) زۆر نیزیك بێ و لە كاتێكی نیزیكدە بقیەومی.

(۴) - ﴿إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ﴾، به دنیایی خوا نه فرینی له بیرویان کردوه.

(الْكَافِرِينَ) که (أَل)ی ناساندنی له سهره، ده گونجی مه به ست پیی (عهد) بی، واته: ئەو بیروایانهی ناسراون و زاندراون و، ده شگونجی مه به ست پیی جینسی کافران بی، واته: (أَل) که بو (إِسْتِغْرَاق) بی، واته: تیکرای کافران، چ ئەوانه ی که زانراون و ناسراون بو تو، چ ئەوانه ی دیکه ش، هه موویان خوا نه فرینی لی کردوون.

(۵) - ﴿وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا﴾، ئاگریکی بلیسه داریشی بو ئاماده کردوون، (السَّعِيرُ: النَّارُ الشَّدِيدَةُ الْإِيقَادُ)، (سَعِيرٌ: فَعِيلٌ مِمَّا مَعَى الْمَفْعُولِ: مَسْغُورَةٌ)، (سَعِيرٌ) ئاگریکه که زور به سه ختی داگیرسیترابی، (سَعِيرٌ) له سهر کیشی (فَعِيل) ه، به لام به مانای (مَفْعُول) ه واته: ئاگریکی بلیسه دارکراو، (أَي: نَارٍ مَسْغُورَةٍ)، ئاگریک که هه لگیرسیترابی و، کلپی به رزبوو بیته وه.

لیره دا جیی خویهتی ئامازه به وه بکهین، که وشه ی (كَافِرٌ، كَافِرِينَ، كَافِرُونَ) (كَافِرٌ) له سهر کیشی (فَاعِل) ه و له ئەسلدا (إِسْم فاعِل) ه، واته: که سیك که کوفر ده کات، کوفریش له ئەسلدا له (كَفَّر) ه وه، هاتوه به مانای (سَتَر)، واته: کافر که سیك به راست و دروستیی هه قی بو بی، دایپوشی و رهتی بکاته وه و نادیده ی بگری، که واته: که سیك هه قی بو نه هاتبی و پینه گه یبی و نهیناسیبی، یاخود: به شیوه یه کی شیوئراوو ناراست، هه قی بو هاتبی، ئەوانه پیناسه ی کافر نایانگریته وه، مادام که مته رخه میان نه بوو بی له وه دا که په ی به وه هه قه به رن، که خوا به پیغه مبه راندا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ناردوو یه تی، بو هه ر کامیان له کات و روژگاری خویدا.

به نسبت پیغه مبه ری خاته مه وه (موحه ممه د ﷺ) یش، ئەوه هه قه ی خوا پیدای ناردوه، ئەگه ر که سانیک هه بن ئەو هه قه یان پینه گه یبی، ده نگوباسی ئیسلامیان هه ر نه بیستی، یاخود بیستیان، به لام به پیچه وانه وه ی حاله تی ئاسایی و سروشتیی خویه وه، بیستیان، واته: لینگه و قووچ و سه راوبن حالیی بووبن و، به شیوئراویی پینان گه یشتی و، که مته رخه میش نه بووبن له وه دا که راستیی و چیه تی ئەو ئایینه ده رک بکه ن، سیفه تی کافر به سهر ئەواندا ناچه سپی، چونکه هه قیکیان پینه گه یوه که ره تی بکه نه وه و دایپوشن.

زۆربەى خەلك ئەو راستىيە نازانن، وا دەزانن ھەر كەسك مسولمان نەبوو، پێناسەى كافەر دەگريتهوه، بەلام لە راستيدا وانيه، كافەر كەسكە بە راست و دروستى ئىسلامى پى بگات و پەق بگاتەوهو ناديدەى بگرى، ياخود كەمتەرخەمىي ھەبى، لە ناسين و پەيپەردنى ئىسلام داو ھەر لە پێوه پشتگوێى بخات.

(٦)- ﴿خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا﴾، بپروايان بە ھەميشەى لە دۆزەخدا، لە ئاگرى بليەسەدارو كپەداردا دەميئنەوه.

(٧)- ﴿لَا يَحْدُون وَلَا نَصِيرًا﴾، ھيچ سەرپەرشتيارو ھيچ پشتيوانيان چنگ ناکەون، وشەى (وَلِي) بە مانای سەرپەرشتيارو مشوورخۆر دى، (نَصِير) يش بە مانای پشتيوان و ھاوکار دى، بۆيە ھەميشە (وَلِي) پيش دەخرى، چونكە (وَلِي) سەرپەرشتيار، ئەو ھەيشە مشوور دەخوات و سەرپەرشتياري دەكات و، ئاگای دەبى لەوانەى سەرپەرشتياركراوى، بەلام (نَصِير) شتيكى كاتىيە، لە تەنگانەو كاتى ديارىيەكراودا، بۆ ھالەتيكى تايبەت پشتيوانى دەكات.

(٨)- ﴿يَوْمَ تَقْلُبُ وُجُوهُمْ فِي النَّارِ﴾، واتە: ئەو پۆزە كە پرووھكانيان لە ئاگردا، ئەم ديوو ديو دەكرين، ھەلگيرۆ وەرگير دەكرين، وشەى (تَقْلُبُ) خويئارويشەتەوه: (تَقْلُبُ)، كە ئەو كاتە (وُجُوهُمْ) يش دەبيتە: (وُجُوهُمْ) واتە: ئەو پۆزە كە پرووھكانيان لە ئاگردا ئەمديوو ديو دەكەين، ھەلگيرۆ وەرگير دەكەين، (التَّقْلِبُ: شِدَّةُ الْقَلْبِ وَهُوَ تَغْيِيرُ وَضْعِ الشَّيْءِ عَلَى غَيْرِ الْجِهَةِ الَّتِي كَانَ عَلَيْهَا)، (تَقْلِبُ) ئەو ھەيشە شتيك بە توندى ھەلگيردريتهوه، بريتيە لەو ھەيشە شتيك لەسەر ھالەتيك بى بگۆردرى بۆ ھالەتيكى ديكە، بە كوردى: ئەمديوو ديو كردنى پى دەگوترى، يان ھەلگيرۆ وەرگيرى پى دەگوترى.

كە دەفەرموى: ﴿تَقْلُبُ وُجُوهُمْ فِي النَّارِ﴾، ديسان خويئدارويشەتەوه: (تَقْلِبُ وُجُوهُمْ فِي النَّارِ)، (أَي تَقْلِبُهَا الْمَلَائِكَةُ مِنْ غَيْرِ اخْتِيَارٍ مِنْهُمْ) واتە: فريشەكان پرووھكانيان ھەلدەگيرنەوه بەبى ويستی خويان، ئنجا چ (تَقْلِبُ) بى چ (تَقْلِبُ) بى، چ (تَقْلِبُ) بى^(١) واتە:

(١) كەواتە: سى جۆرە خويئندنەوه (قراءە):

١-تَقْلِبُ وُجُوهُمْ...

أ- دەم و چاویان ھەلگىپرو وەرگىپ دەکرین.

ب- دەم و چاویان ھەلگىپرو وەرگىپ دەکەین.

ج- یان دەم و چاویان ھەلگىپرو وەرگىپ دەکەن.

بە تەئکید ھەمووی لە لایەن فریشتەکانەوھە، واتە: بى ئەوھى بۆ خۆیان ئازاد بن، لەوھدا کە دەم و چاویان لە چ حالەتیکدا رابگرن، بەبى ویستی خۆیان، دەم و چاویان ئەمدیوو ئەمدیو دەکرین، بۆ ئەوھى لە ھەموو لایەکەوھ ئاگرەکەیان بەر بکەوئى و بسووتین.

۹- ﴿يَقُولُونَ يَلَيْتَنَّا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ﴾ (بىپروایەکان) دەلین: ئەى خۆزگە! فەرمانبەریی خواو فەرمانبەریی پیغەمبەرمان کردبایە، لێرەدا ئەم خۆزگە خواستە (يَلَيْتَنَّا) مەبەست پى پەشیمانییە، واتە: زۆر پەشیمانین، بەلام دارى خۆزگەو بریا بۆ کەس بەرى نەگرتو، تاكو بۆ ئەوان بەربگرئ.

ئنجا دەیانەوئ پۆزش و پاساو بێننەو، بۆچى خۆیان بەو دەردە بردو؟

۱۰- ﴿وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا﴾، گویشیان: پەرورەدگارمان! ئیمە بە قسەى سەرۆکەکان و گەورەکانى خۆمانمان کرد، فەرمانبەریی ئەوانمان کرد، وشەى (سَادَتَنَا)، (سَادَة) کۆى (سَيِّد)، خوێنراویشتەو: (سَادَاتِنَا) کە کۆى (سَادَة) یە، (سَادَات) دەبێتە کۆى کۆ (جمع الجمع)، (كُبَرَاء) یش کۆى (كَبِير)، (أَي عَظِيمُ الْعَشِيرَةِ) یانى: گەورەى ھۆزێك، یان کۆمەلێك.

کەواتە: (سَادَتَنَا) واتە: سەرۆکەکانمان سەرۆكى گشتی، (كُبَرَاءَنَا) گەورەکانمان، گەورەى تايبەت بە کۆمەلێكى دیاریکراو، ھۆزێك، یاخود حیزبێك، یاخود خەلکیك، کە گەورەيەك و مشوورخۆریکیان ھەيە.

(١١)- ﴿فَاضْلُوا السَّبِيلَ﴾، ئىمهيان له رى لادا، ﴿فَاضْلُوا السَّبِيلَ﴾، ده لى: (بِتَزَعِ الخَافِضِ عَلَى السَّبِيلِ)، (أَضْلُوا عَنْ السَّبِيلِ) واتە: ئىمهيان له رىيه ونکرد، (السَّبِيلِ) (أَلِى) ناساندن (تعريف) ى له سهره و بۆ (عهد)ه، واتە: له رىيه که، رىبازه که، ئىمهيان له راسته شه قامه که ى تۆ، ونکرد.

که ده فه رموى: ﴿إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا﴾، ده گونجى مه به ست له (سَادَة)، به رپرسانى سياسى بى، (كُبَرَاءَة) یش به رپرسانى پرووحى و فیکرى بن.

ئنجا جارىكى دیکه شوینکه وتوووه فریو خواردوووه کان دووباره ى ده که نه وه:

(١٢)- ﴿رَبَّنَا اتِّخِذْهُمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَافُ لَنَا كَبِيرًا﴾، ئه ى پهروه دگارمان! ئه وه سهرۆك و گهورانه مان که ئىمهيان له رى لادا، ئىمهيان ونکرد له راسته شه قامى تۆ، دوو قات سزایان بده، ياخود: چه ند قات چه ند به رانبهر سزایان بده، به نه فریئىكى گهوره ش نه فریئان لىبکه.

وشه ى (ضِعْفَيْنِ) هه ندیک ده لىن: مه به ست پى دوو قاته، دوو به رانبهره، هه ندیکش ده لىن: (مُسْتَعْمَلٌ فِي مُطْلَقِ تَكْرِيرِ الْعَذَابِ، وَكُنَايَةً عَنْ شِدَّةِ الْعَذَابِ)، واتە: به کاره پىزاهه له دووباره کردنه وه ى ژماره دا به ره هاى، (مه رج نیه جارىك، يان دوو، يان سى، به لكو چه ند به رانبهر)، ئه وه ش كىنايه به بۆ ئه وه که زۆر به سه ختى سزایان بدات.

له ئێره كۆمهاله نىبهكان لهكانن

Stay in touch on social media

بىن مەكەم بىر موانع الواصل اللىمەكەم

عەلى بابىر AliBapir

عەلى بابىر AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

کەتەبى

دەکاندى مەكتەبى ماموستا عەلى بابىر

دەکاندى مەكتەبى ماموستا عەلى بابىر

دەکاندى مەكتەبى ماموستا عەلى بابىر

مەسەلەى دووهم:

هۆشدارييدانى خواى پەرودەردگار بە مسوڵمانان، كە وەك گەلى جوولە كە (بنو إسرائيل) نەبن، كە بە تۆمەتباركردنى ناپراست، دلى موسايان ئازارداد، خواش پاكىي موساى عليه السلام لەو تۆمەتە خستەپروو، موساش عليه السلام لە لای خوا بەپرزو خواوەن پایەى بەرزبوو:

خوا دەفەرموى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَّاهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهاً﴾

شىكردنەوهى ئەم ئايەتە، لە چوار بڕگەدا:

(۱)- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، ئەمە جارى شەشەمە لەم سوڤەتەدا، خوا بانگى بڕواداران دەكات، ئەى ئەوانەى بڕواتان هێناو! بە هەموو ئەو شتانەى پێويستە بڕويان پى بهێنرئ.

(۲)- ﴿لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ﴾، وەك ئەوانە مەبن كە موسايان عليه السلام ئازارداد، لێرەدا خوا ﷻ لە مسوڵمانانى قەدەدەغە دەكات كە خويان وەك (بنو إسرائيل) لێكەن لە ئازاردانى پێغەمبەرى خويان موسادا عليه السلام واتە: ئەوان ئازارى پێغەمبەرى خوياندا، بەلام ئیوه ئازارى دلى پێغەمبەرەكەتان مەدەن، كە موحمەدە ﷺ بە گوماني خراپ و، بە عەقڵ و دلى گچكەتانەوه، تەماشای شتە گەورەكانى پێغەمبەر بکەن، كە لە هەمبەنەى خۆتان دا گوێز بژمێرن و، لە پشت پەردەى رەشەوه تەماشای بکەن، بە تايبەتیی لە بواری خيزانی و هاوسەرگيریدا، كە دیارە لەو بارەوه هەندئ شت هەبووه، بۆیه خوا ﷻ لەم سوڤەتەدا لەو بارە زۆر راستیي پوونکردوونەوهو، ئیستاش بۆ كەسانىكى دلنەخۆش و ئيمان لەرزۆك، لەو بارەوه شت هەيه، بەلام ئيمانى تێرو تەواوو، زانیاری و شارەزایی قوول و فراوان، دلى مرؤف دامەزراو دەكات.

۳- ﴿فَبَرَأَ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا﴾، بە لām خوا مووسای عليه السلام بەرییکردو دوورخستەوه لەو هی که ئەوان گوتبوویان، ﴿فَبَرَأَ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا﴾ (آی: أَطَهَرَ بَرَاءَتُهُ) واتە: خوا پاکیی مووسای عليه السلام دەرخت، مووسای ئەستۆ پاککرد، لەو هی ئەوان گوتبوویان، ﴿مِمَّا قَالُوا﴾ (ما) دوو ئەگەری هەن:

أ- (المَصْدَرِيَّةُ)، (آی مِنْ قَوْلِهِمْ)، واتە: لە قسەکیان، ئەو قسەییە ی کردبوویان.

ب- (ما) ئەگەر (موصولة) بێ، واتە: (مَنْ الَّذِي قَالَوهُ)، لەو قسەییە ی کردبوویان.

۴- ﴿وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهاً﴾، مووساش لە لای خوا، خاوەن ڕوو، پێگەدارو بەرێز بوو. (وَجِيهاً: ذَا وَجَاهَةٍ)، خاوەن پایە و پێگە ی بەرز، (الْوَجِيهَ عِنْدَ اللَّهِ: الْعَظِيمُ الْقَدْرَ، وَالرَّفِيعُ الْمُنْزَلَةَ)، پێگە ی مەزن و پلە ی بەرز بوو.

زانایان لەو بارەوه که ئایا ئەوه چی بووه، مووسای عليه السلام پێ ئازارداه، لە لایەن (بنو إسرائيل) هوه؟ سێ رایان هەن:

پای یە کهم: ناتەواوییەکی جەستەییان پالداوه تە لا:

۱- هەندیکیان دەلێن: تۆمەتباریان کردو بەوه که قۆر (آدر) ه، (أُدْرَة) یانی: قۆرپی.

۲- هەندیکی دیکە دەلێن: بە لکو گوتوویانە: مووسا عليه السلام بە لکە.

۳- هەندیکی دیکە دەلێن: گوتوویانە: عەییکی دیکە لە جەستەیدا هەیه.

پای دووهم: کوشتنی هاڕوونی برایان پالداوه لا:

گوتوویانە: مووسا هاڕوونی برای (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) کوشتو، جارێکیان پێکەوه ڕۆیشتوون، دوایی مووسا عليه السلام هاتۆتەوه و فەرموویەتی: هاڕوونی بڕام عليه السلام وەفاق کرد، ئەوانیش تۆمەتباریان کردو که تۆ کوشتووتە، لەبەر ئەوه ی زۆر پیاویکی نەرم و نیان و میهرەبان بوو، بە لām تۆ توندو سەختی لەگەڵماندا!

له حالیکدا که له راستییدا توندیی و سهختیه که ی مووسا عليه السلام ده‌رمانی ده‌ردی که‌لله ره‌قیی و عینادیی (بنو اسرائیل) بووه، هه‌لبه‌ته هاپروونیش که نه‌رم و نیان و میهره‌بان بووه، جوړیک له هاوسه‌نگیی پیدانی سه‌ختیی و توندیه‌که‌ی مووسا بووه، که دیاره پیغه‌مبه‌ریکی وه‌ک مووسا عليه السلام بو گه‌لیکی که‌لله ره‌ق و لاری وه‌ک (بنو اسرائیل) پیویست بوو، هه‌روه‌ها بو فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌یه‌کی ئاوا سه‌سه‌خت، که له میصر‌دا حکوم‌پان بوون، ده‌بوو پیغه‌مبه‌ریکی ئاوا توندو سه‌خت و زبر بئ، هه‌لبه‌ته له سنووری ره‌واو هه‌ق‌دا، مووسا عليه السلام سه‌ختی و زبرییه‌که‌ی بووه و، به‌گشتیی مووسا عليه السلام هه‌لو‌یسته‌کانی توندیی و زبرییان پیوه دیاره.

پای سییه‌م: تۆمه‌ت‌بارکردنی به‌جادوو‌گه‌ری، یان شی‌تی:

گوتوو‌یانه: مووسا عليه السلام جادوو‌گه‌ره، یاخود شی‌ته.

له‌و باره‌وه‌ش که مووسا له‌لایه‌ن خه‌لکه‌که‌یه‌وه زۆر ئازار دراوه، به‌گشتیی ئه‌و فه‌رمووده‌یه هه‌یه:

{عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه، قَالَ قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قِسْمَةً، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: وَاللَّهِ مَا أَرَادَ مُحَمَّدٌ بِهَذَا وَجْهَ اللَّهِ، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ، فَتَمَعَّرَ وَجْهُهُ، وَقَالَ رَحِمَ اللَّهُ مُوسَى، لَقَدْ أُوذِيَ بِأَكْثَرِ مِنْ هَذَا، فَصَبَرَ { (أخرجه البخاري: ۳۱۵۰، ومسلم: ۷۹۳).

واته: عه‌بدو‌ل‌لای کو‌ری مه‌سه‌عوود رضي الله عنه ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ شتیکی دابه‌شکرد، پیاویک له پشتیوانه‌کان گو‌ی: سو‌ی‌ند به‌ خوا موحه‌ممه‌د له‌م دابه‌شکردنه‌دا، په‌زامه‌ندیی خوا‌ی تیدا په‌چاو نه‌کردوه! منیش چووم هه‌وا‌لم به‌ پیغه‌مبه‌ردا، رووی موباره‌کی سوور بووه (زۆر توو‌په‌و ناره‌حه‌ت بوو، دوا‌یی) فه‌رمووی: خوا به‌زه‌یی به‌ مووسا دابئ، به‌ زۆر زیاتر له‌مه ئازاردراوه، به‌لام خو‌را‌گه‌ریوو.

هەر وهما لهو بارهوه ئەم فەرموودهیه ش هاتوه، له باره ی تۆمه تبارکردنی مووساوهو، ئەم فەرموودهیه دیاریی دەکات، شیوهی تۆمه تبارکردنه کە یان بۆ مووسا عَلَيْهِ السَّلَام چی بووهو، چۆن بووه؟ پێغه مبه ر ﷺ ده فەرمووی:

{عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ يَغْتَسِلُونَ عُرَاءً، يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ، وَكَانَ مُوسَى يَغْتَسِلُ وَحْدَهُ، فَقَالُوا: وَاللَّهِ مَا يَمْنَعُ مُوسَى أَنْ يَغْتَسِلَ مَعَنَا إِلَّا أَنَّهُ آذَرُ، فَذَهَبَ مَرَّةً يَغْتَسِلُ، فَوَضَعَ تَوْبَهُ عَلَى حَجَرٍ، فَقَرَّ الْحَجَرُ بِتَوْبِهِ، فَخَرَجَ مُوسَى فِي إِثَرِهِ يَقُولُ: تَوْبِي يَا حَجَر! تَوْبِي يَا حَجَر! حَتَّى نَظَرْتُ بَنُو إِسْرَائِيلَ إِلَى مُوسَى، فَقَالُوا: وَاللَّهِ مَا يُوسَى مِنْ بَاسٍ، وَأَخَذَ تَوْبَهُ، فَطَفِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْبًا} {أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ٨١٥٨، وَابْنُ خَرَّازٍ: ٢٧٤، وَمُسْلِمٌ: ٣٣٩}.

واته: ئەبوو هورەیره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دەلی: پێغه مبه ر ﷺ فەرمووی: بەنوو ئیسرائیل بە پرووتیی خوێان دەشۆرد، هەندیکیان تەماشای عه وپه تی هەندیکیان دەکرد، بەلام مووسا عَلَيْهِ السَّلَام بە تەنیا خوێ دەشۆرد، (بنو إسرائيل) گوتیان: بە خوا هیچ شتی پێی له موسا ناگرێ کە له گەڵ ئێمه دا خوێ بشوات، مه گه ر ئەوه که قۆره، ئنجا پوژیک مووسا عَلَيْهِ السَّلَام بە تەنێ خوێ دەشۆرد، پۆشاکه که ی له سه ر به ردیک دانا بوو، به رده که پۆشاکه که ی مووسای پفاند، مووسا عَلَيْهِ السَّلَام به دوا ی به رده که کهوت، که پۆشاکه که ی له به ر بکاته وه، هه ر ده یفه رموو: ئە ی به رده که! پۆشاکه که م، ئە ی به رده که! پۆشاکه که م، هه تا (بنو إسرائيل) تەماشای جهسته ی مووسایان کردو، گوتیان: بە خوا مووسا هیچ عه یبیک له جهسته یدا نیه، ئنجا به رده که پاره ستا، ئیدی مووساش پۆشاکه که ی له سه ر به رده که داگرت (و له به ری کرده وه)، ئنجا ده ستی کرد به لێدانی به رده که، هه تا (أبو هريرة) دەلی: شوینی لێدانی مووسا به به رده که وه مابوو.

{أُذْرَةٌ} دەلی: {مَرَضٌ تَنْتَفِخُ مِنْهُ الْخَصِيَّتَانِ وَتَكْبُرَانِ جِدًّا لِانْصَابِ مَادَّةٍ أَوْ رِيحٍ غَلِيظٍ فِيهِمَا، وَرَجُلٌ «آذَر» بِالْمَدِّ كَأَدَمَ بِهِ (أُذْرَةٌ)}^(١).

(١) إعراب القرآن الكريم وبيانه: ج ٨، ص ٥٩، تأليف: محي الدين الدرويش.

(أُذْرَة) نەخۆشیە کە لە ئەنجامیدا دوو گۆنەکانی مرۆف دە ئاوسێن و، گەورە دەبن، لەبەرئەو کە ماددەیهك دەچێتە ئیویان، یاخود بایەك دەچێتە ئیویان و فوو دەدرێن، کە بە کوردیی قۆر بوونی پێ دەئێن، دەگوترێ: (رَجُلٌ آذَرٌ) وەك ئادەم واتە: نەخۆشی قۆری (أُذْرَة) ی هەیه.

کەواتە: دیارە تۆمەتبار کردنەکی (بنو إسرائيل) بۆ موسا عليه السلام و دڵ ئازاردانەکی ئەو بوو، کە بە ناهەق ئەو عەیبەیان لێگرتووە، دوايش خوای کارزان وەزعیکی هێناوەتە پیش، تاكو تەماشای جەستە ی موسا بکەن، کە هیچ عەیبی نیە، بۆیان دەرکەوتی کە تاكو ئیستا بە درۆو بە ناهەق موسایان تۆمەتبار کردووە.

پاڤیاندنی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

بە نۆرە کۆمەڵایەتیەکان ئەمەڵێنین

Stay in touch on social media

بە ئێمە ئەر مۆڵەتێکی ئۆنلەین

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

AliBapir/عەلی بابیر

AliBapir/عەلی بابیر

کەتالی

پاڤیاندنی مەکتەبی مامۆستای عەلی بابیر

مەسەلە ی سێهەم:

فەرمانکردنی خوا ﷻ بە پرواداران کە پارێز لە خوا بکەن و، قسە ی پێک و راست بکەن، تاکو سەرەنجام کردەوه کانیان چاک بکات و لیان ببووری و، راگەیانندی ئەو راستیەش، کە فەرمانبەریی خواو پیغمبەرەکی ﷺ، مایە بە مراد گەیشتن و سەرکەوتن و بردنەوهیە:

خوا دەفرموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ۖ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ۝٧١﴾

شیکردنەوهی ئەم دوو ئایەتە، لە شەش برگەدا:

(١)- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ ئەی ئەوانە ی پرواتان هیناو! ئەمە جاری ھەوتەم و کۆتاییە لە سوورەتی (الأحزاب) دا کە خوا بانگی مسوڵمانان دەکات و بە نازناوی ئیمان دەیانداوێتی، ئەی ئەوانە ی پرواتان هیناو! بە ھەموو ئەو شتانە ی پێویستە پروایان پێھێترێ.

(٢)- ﴿اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ پارێز لە خوا بکەن، (خۆتان بپارێزن لە ھەر شتێک کە خوا پێی ناخۆشە) و قسە ی پێک و راست بکەن، (السَّيِّدُ: الْمُوَافِقُ لِلسَّادَاتِ وَالسَّادَاتُ: الصَّوَابُ وَالْحَقُّ) قسە ی پێک و راست بکەن، (سَدِيدٌ) ئەوێە کە بە پێی (سَدَاد) بێ، (سَدَاد) یش واتە: راستی و ھەق.

واتاو چەمکی ئەم پرستە قورئانییە، زۆر زۆر فراوانە، کە دەفرموی: ﴿وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ واتە: قسە ی پێک و راست بکەن، واتە: چ لە پرووی بوونناسییەوه، چ لە پرووی ئیمان و عەقیدەوه، چ لە پرووی پەرستشەکانەوه، چ لە پرووی پەشت و ئاکارەکانەوه، چ لە پرووی باری کەسێتیەوه، چ لە پرووی ھەلسوکهوتە کۆمەلایەتیەکانەوه، چ لە پرووی حوکم و سیاسەتەوه، چ لە پرووی جەنگ و ناشتیەوه، لە ھەموو پروووەکانەوه، مرووف کە قسە دەکات، دەبێ قسە ی پێک و راست و ئامانجدار بکات.

ههروهها مروؤف پپووسته له گه‌ل مأل و خیزانی، له گه‌ل ده‌رو دراوسێکانی، له گه‌ل خزماتی، له گه‌ل کۆمه‌لگا، له گه‌ل دۆست و دوژمنانی دا، مروؤفی مسوولمان ده‌بی قسه‌ی رێک و راست بکات.

تنجا که ده‌فه‌رموئ: ﴿وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ دواى ئه‌وه‌ی ده‌فه‌رموئ: ﴿اتَّقُوا اللَّهَ﴾، که‌واته: قسه‌ی راست‌کردن، به‌ره‌مه‌ی پارێزکار بوونه‌و، زمان راست بوونی مروؤف، به‌ره‌مه‌ی د‌ل راست بوونیه‌تی و، له‌گه‌ل خه‌لکدا باش بوونی مروؤف، به‌ره‌مه‌ی له‌گه‌ل خوادا راست بوونیه‌تی، بۆیه له سووره‌تی (الأنفال) دا خوا ده‌فه‌رموئ: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ﴾ (۱) الأنفال، پارێز له‌ خوا بکه‌ن و په‌یوه‌ندییه‌کانی نێوانتان چاک بکه‌ن، ئه‌گه‌ر مروؤف له‌گه‌ل خوادا راست بوو، له‌گه‌ل خه‌لکدا چاک ده‌بی، بۆیه من هه‌میشه ده‌لێم:

ئیسلام له‌ دوو وشه‌دا پوخت ده‌بیته‌وه: خواپه‌رستیی و مروؤف دۆستیی، چاک به‌ندایه‌تی بۆ خوا کردن و، باش مامه‌له له‌گه‌ل خه‌لکدا کردن، که بێگومان دووه‌میان له‌ یه‌که‌میان‌ه‌وه‌ په‌یدا‌ده‌بی، خواى په‌روه‌ردگاریش له‌ قورئاندا، زۆرجار وشه‌ی ته‌قواو ئیحسانى پێکه‌وه‌ هێناون: ﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾ (۱۲۸) النحل، واته: به‌ د‌لنایى خوا له‌گه‌ل ئه‌وانه‌دایه که پارێزبان کردوه‌و، ئه‌وانه که چاکه‌کارن، ئه‌گه‌ر پارێز له‌ خوا بکه‌ی، له‌گه‌ل خه‌لکدا چاکه‌کار ده‌بی.

خوا ده‌فه‌رموئ: ئه‌گه‌ر پارێز له‌ خوا بکه‌ن و قسه‌ی رێک و راست بکه‌ن:

(۳)- ﴿يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ﴾ (خوا) کرده‌وه‌کانتان چاک ده‌کات.

زانایان ئه‌و ته‌عبیره‌یان هێناوه، ده‌لێن:

(بِالتَّقْوَى وَالْقَوْلِ السَّدِيدِ، تَشِيحُ الْفَضَائِلِ وَالْحَقَائِقُ بَيْنَ النَّاسِ، فَيَرْغَبُونَ فِي التَّخَلُّقِ بِهِمَا، جَرَاءَ التَّقْوَى وَصَلَحِ الْأَعْمَالِ) واته: به‌ هوئى پارێزکاریی و، قسه‌ی رێک و راسته‌وه، سیفه‌ته به‌رزه‌کان و راستیه‌کان له‌ نێو خه‌لکدا ب‌لاو ده‌بنه‌وه‌و، خه‌لک

ٿاره زوومهندي ٿهوه دهن، خويانيان پي پراڙينهنهوهو له خوياندا بيانڪهن به ٽاڪارو رهوش، له ٿهجامي ٿهوهدا كه پاريزڪارن و، ڪردهوهي باشيان ههن.

٤- ﴿وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾، ههروههه (خوا) له گوناھه ڪانيشتان ده تانبووري.

٥- ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾، به دنيايي ههر كه سيڪيش گوپراهه لبي خواو پيڻه مبهه ره كه ي بڪات، فه رمانبه رييان بڪات، به قسه يان بڪات.

٦- ﴿فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾، ٿهوه به دنيايي به سه ركه ووتنيكي مهزن، سه ركه ووتوه، مانايه كه ي ٿاواي ليديتهوه: به بردنه وهيه كي مهزن دهيه نه وهوه، به سه ركه ووتنيكي مهزن سه رده كه ون و، به ٿامانچ ده گهن، ٿه گهر ٿيوه فه رمانبه ريي خواو پيڻه مبهه ره كه ي بڪهن.

له نوره ڪومنه نايه نيپه ڪان له ڪه ڪلتانين
Stay in touch on social media
نهن هه ڪم غير موافق انلاسل الاتمهاعي

ڀاڱه ڀانڊني هه ڪه بهي ماموڻسا عهلي باپير

AliBapir

www.alibapir.net
English - عربي - ڪوري

ڀاڱه ڀانڊني هه ڪه بهي ماموڻسا عهلي باپير

عاهي باپير AliBapir

عاهي باپير AliBapir

ڪه نالي
ڀاڱه ڀانڊني هه ڪه بهي ماموڻسا عهلي باپير

archive.org/details/@alibapir

PDF

AliBapir

GET IT ON Google Play

Download on the App Store

AliBapir

WhatsApp

Telegram

Facebook

مەسەلە ی چوارەم:

باسی خستنه پرووی خوا ﷻ بۆ سپاردەکە ی بۆ ئاسمانەکان و، زهوی و، چیا یەکان و، ئامادەیی نەبوونیان بۆ هەلگرتنی و، هەلگیرانی ئەو سپاردە یە لە لایەن مەرۆقی ستمکار و نەفامەو، کە سەرەنجام مونا فیق و موشریکەکان بە ئیر و میوه، دوو چاری سزا بێ و، پروادارانیش بە پیاو ئا فرەتەو، لیبان ببوردی و، خوا ﷻ بە کەرەم و لوتف و بەزەیی خۆی مامەلە یان لە گەلدا بکات:

خو دە فەر موی: ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴾ (٧٢) لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٣﴾

شیکردنەو ی ئەم دوو ئایەتە، لە هەشت (٨) برگەدا:

(١)- ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ ﴾، بە دنیای ئیمە سپاردەمان لە سەر ئاسمانەکان و زهوی و چیا یەکان پانواند، پێشاهمان دان.

واتە: سپاردە ی خۆمانان پانواندو هەلگرتنیمان پێشنیار کرد بۆ کۆی دروستکراواغان لە ئیویان دا، گەردوون بەو فراوانییە ی و، لە ئیویدا زهوی و، لە ئیو زهوی شدا چیا یەکان، کە زهوی لە ئیو گەردووندا، خرۆکە یە کە ئەو تاییە ئەندیانە ی زهوی هەینی، هیچ کام لە خرۆکە کانی دیکە نیان، هەروەها چیا یەکانیش لە زهوییدا سەختترین و پتەوترین شتن، ئنجا ئاسمانەکان بەو فراوانییە، کە هەموو گەردوون دەگرەو و زیاتریش، هەروەها زهوی بەو حالەتە سەر سوپهینه رە ی و، چیا یەکان بەو سەختییە یان، نە یانتوانی ئەو سپاردە یە ی خوا وەر بگرن و هەلگیرن!

(٢) - ﴿فَأَيُّبَ أَنْ يَحْمِلَهَا﴾، واتە: لاملێیان کرد که هه‌لیگرن، (الْإِبَاء: شِدَّةُ الْإِمْتِنَاعِ)، ئەگەر زۆر به‌سه‌ختیی و به‌توندیی شتێک په‌سند نه‌که‌ی و وه‌رینه‌گری، پێی ده‌گووتری: (إِبَاء)، واتە: زۆر به‌سه‌ختی لاملێیان کردو ئاماده‌بیان نه‌بوو، هه‌لیگرن.

(٣) - ﴿وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا﴾، په‌رۆشی و ترسیشیان لێی هه‌بوو، ترس و بیمیان لێی هه‌بوو، (الْإِشْفَاقُ: عِنَايَةٌ مُخْتَلِطَةٌ بِخَوْفٍ)، (إِشْفَاق) بریتیه له‌ په‌رۆش و ئاگابوون له‌ شتێک، یاخود به‌ ته‌نگه‌وه‌ بوون بۆ شتێک، به‌لام تێکه‌ڵ له‌گه‌ڵ ترسدا.

(٤) - ﴿وَحَمَلَهَا الْإِنْسُنُ﴾، به‌لام مرو‌وف ئەو سپاردیه‌ی هه‌لگرت، وشه‌ی: (الْإِنْسُنُ) (أَل) هه‌که‌ی بۆ ناساندن (تعریف)ه، به‌لام مه‌به‌ست له‌ ناساندنه‌که، بۆ جینه‌سه، واتە: تێکرای مرو‌وفان ئەو سپاردیه‌یان هه‌لگرت.

(٥) - ﴿إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾، به‌ دلنیاپی ئەو مرو‌وفه‌ش (واته: جینه‌سی مرو‌وف) زۆر سته‌مکارو زۆریش نه‌فامه.

(الظُّلْمُ: الْإِعْتِدَاءُ عَلَى حَقِّ الْغَيْرِ، وَهَذَا الْإِعْتِدَاءُ، عَلَى حَقِّ اللَّهِ الْمُتَلَزَمَ لَهُ بِتَحْمِلِ الْأَمَانَةِ، وَهُوَ حَقُّ الْوَفَاءِ)، (ظُّلْم) به‌ مانای پێشێلکردنی مافی به‌رانبه‌ره، به‌لام لێره‌دا مه‌به‌ست پێی سنوور به‌زاندنه‌ به‌رانبه‌ر به‌ مافی خوا، له‌ حالێکدا ئەو مرو‌وفه‌ پابه‌ندیی خو‌ی ده‌رپریوه‌ که ئەو سپاردیه‌ی هه‌لب‌گری و، ده‌بووایه‌ وه‌فادارب‌ی به‌و به‌لینه‌ی خو‌ی (و ئەو سپاردیه‌ی خوا بپاریزی، به‌لام سنوور شکێنی و سنوور به‌زینی تیدا ده‌کات).

(ظُلُومًا) و (جَهُولًا) له‌سه‌ر کێشی (فَعُول)ن، واتە: زۆر سته‌مکارو زۆر نه‌فام، (الْجَهْلُ: انْتِفَاءُ الْعِلْمِ مَا يَتَعَيَّنُ عِلْمُهُ)، (جَهْل) بریتیه له‌ نه‌بوونی زانیاری به‌ شتێک، که‌ پێویسته‌ بزانی، (جَهْلُول)یش واتە: زۆر نه‌فام و نه‌زان.

لێره‌دا به‌ ته‌ئکید مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه: که‌ مرو‌وف، ئەگەر ده‌ستی هیدایه‌تی خوا‌ی نه‌گات‌ی و، به‌هره‌مند نه‌ب‌ی له‌ پێنمایی خوا، که‌ به‌ پێغه‌مبه‌راندا ده‌ینێری، ئه‌وه‌ له‌ پرو‌وی کرده‌ییه‌وه، زۆر توووشی سته‌م و لادان ده‌ب‌ی و، له‌ پرو‌وی تیورییه‌وه‌ش،

زۆر تووشى نەفامىي و نەزانىي و بى ئاگايى دەبى، بەلام بەھۆي دەستگرتنى بە
ھىدايەتى خواو، بە وەحىي خواو، نەزانىي و نەفامىيەكەي دەگۆرئى بۆ زانىن و
مەعرفەت و، ستمەكەشى دەگۆرئى بۆ دادگەريى و ھاوسەنگيى و پىكىي.

(۶) ﴿لَيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ﴾، بۆ ئەوھى
خوا پياوانى موناڧىق و ئاڧرەتانى موناڧىق و، پياوانى ھاوبەشدانەر و ئاڧرەتانى ھاوبەشدانەر،
سزا بدات.

ئەم (ل) ە (لامُ العاقبة) يە، تاكو سەرەنجام وای لىبى، دەشگونجى (لامُ العلة)
بى، واتە: خوا بۆيە ئەو سپاردەيەي كە بە ئاسمانەكان و زەويى و چيايەكان
ھەلنەگىراو، ئامادە نەبوون ھەلىگىرن و، ترس و بىميان لىي ھەبوو، بۆيە بە
مروڧى سپاردو، مروڧى والىكردبوو، بتوانئ ئەو سپاردەيە ھەلىگىرن، لە ھالىكدا
كە ئەگەر لە خۆي وريا نەبى، زۆر ستمەكارو زۆريش نەفامە، تاكو سەرەنجام
خوا سزاي پياوانى موناڧىق و ئاڧرەتانى موناڧىق و، پياوانى ھاوبەشدانەر و ئاڧرەتانى
ھاوبەشدانەر بدات.

(پياوانى ھاوبەش بۆ خوا دانەر و، ئاڧرەتانى ھاوبەش بۆ خوا دانەر)، لەسەر ئەوھى
ئەو سپاردەيەي خوا چاك پىي وەفادار نابن و باش ناپارئىزن، خيانەتى پىدەكەن.

(۷) ﴿وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾، ھەرۋەھا سەرەنجام خوا بگەرئىتەوھ بۆ
لاي پياوانى پروادار و ئاڧرەتانى پروادار واتە: تۆبەيانى لىي قىبوول بكات و بەزەيى پىياندا
بى، لە ئەنجامى ئەوھدا كە وەفادار بوون بە پەيمانى خواوھو، وەفادار بوون بەو بەلئىنەي
داويانە بە خوا، كە سپاردەكەي بپارئىزن و، خيانەتى پىي نەكەن.

(۸) ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾، بە دلىيىي خواش لىيوردەي بە بەزەيى، واتە:
لىيوردەيە بۆ ستمەكەيان و، بە بەزەيىشە لە بەرانبەر نەفامىي و نەزانىيەكەياندا.

كەواتە: سەرەنجام خوا ﷻ بىپروايەكان بە ھەردوو بەشە سەرەككىيەكەيانەوھ،
كە ئەھلى نىڧاق و ئەھلى شىركن، سزا دەدات، بە ھۆي بپۆھڧايانەوھ بەرانبەر

به سپاردهی خواو، خیانه تکر دنیانه وه بهو سپاردهیهی خوا، که هه ئیانگرتوه، ههروهها پاداشتی پیاوان ئافره تانی پرواداریش ده داته وه، له بهرانبهر ئه وه دا که وه فادار بوون به به ئین و پهیمانی خواو، پارێزهر بوون بو سپاردهی خوا ﷻ.

مانای وشه‌ی (أمانة) له ئایه‌تی (٧٢) دا:

بو تهفسیری وشه‌ی (أمانة) زانایان چه‌ند واتایه‌کیان هه‌یناون:

- ١- هه‌ندیکیان گوتوو یانه: واته: فه‌رمانبه‌ریی کردن بو خوا.
- ٢- هه‌ندیکیان گوتوو یانه: فه‌رزه‌کان.
- ٣- هه‌ندیکیان گوتوو یانه: ملکه‌چی بو خوا.
- ٤- هه‌ندیکیان گوتوو یانه: مه‌به‌ست پیتی هه‌ر شتی که، که مرووف له‌سه‌ری به ئه‌میندار ده‌دانری.
- ٥- هه‌ندیکیان گوتوو یانه: مه‌به‌ست له ئه‌مانه‌ت لێره‌دا، عه‌قله‌.
- ٦- هه‌ندیکیان گوتوو یانه: ئه‌مانه‌ت جێنشینایه‌تی خوایه ﷻ.

به‌لام پوخته‌و گوشراوی پای خوّم له باره‌ی مانای ئه‌م دوو ئایه‌ته‌ موباره‌که‌وه له‌ جه‌وت پرگه‌دا ده‌خه‌مه‌ پروو، دیاره ئه‌وه‌شم له‌ کوّی ئه‌و ته‌فسیرانه وه‌رگرتوه‌و، هه‌ندیکیشی به‌ ته‌ئکید په‌نگه به‌وشیوه‌یه که من ده‌یلمه‌وه دایده‌پرێژم، له‌ هه‌یچ کام له‌ ته‌فسیره‌کاندا نه‌بن.

پوخته‌ی پای به‌نده له باره‌ی مانای وشه‌ی (أمانة) و ته‌فسیری ئه‌م دوو ئایه‌ته‌وه:

- (١)- خوا ﷻ ویستوو یه‌تی کاریکی گرنه‌گ به‌ یه‌کی که له‌ دروستکراوه‌کانی بسپیری، که هه‌یچ کام له‌ دروستکراوه‌کانی ئه‌وه‌یان له‌ توانادا نه‌بووه، ئه‌و ئه‌رکه‌ گرنه‌گیان پێ بسپێردری:
- أ- ئاسمانه‌کان به‌و فراوانیه‌، چونکه ئاسمانه‌کان واته: هه‌موو گه‌ردوون، به‌لکو زوّر زیاتریش له‌ گه‌ردوون (کون).

ب- زهویی بهو سه‌رسورپه‌نه‌ریه، که تاکه خرۆکه‌یه له گه‌ردووندا بهو شیوه‌یه بێت، که ژیا‌نی تێدابێ و ئه‌و هه‌ل و مه‌رجانه‌ی تێدا په‌خسێنرابن و، م‌رو‌ف‌ بتوانێ له‌سه‌ری بژی و جێنشینه‌یه‌تی خ‌وای له‌سه‌ر بکات.

ج- چیا‌یه‌کان به‌و به‌رزیه‌ی و سه‌ختیه‌ی په‌قییه، ئه‌وانه هه‌موویان نه‌یانتوانی ئه‌و سپارده‌یه هه‌لب‌گرن و، ئه‌و ئه‌رکه وه‌ئسته‌ۆ ب‌گرن.

۲- به‌لام م‌رو‌ف‌ ئه‌و تاکه دروستکراوه‌ی خوا بوو، که ئاماده بوو بۆ هه‌ل‌گرتنی ئه‌و به‌رپرسیا‌ریه‌تییه ترسناکه، ئه‌و ئه‌رکه‌ی خوا ﷻ که به هه‌موو گه‌ردوون جێبه‌جێ نه‌کرا، ئه‌و سپارده‌یه‌ی خوا، که هه‌یچ کام له پێکهاته‌کانی گه‌ردوون، نه‌یانتوانی هه‌لب‌گرن، به‌لام م‌رو‌ف‌ هه‌لب‌گرت و وه‌ئسته‌ۆی گرت.

۳- ئاشکراشه که هه‌ل‌گرتنی ئه‌و به‌رپرسیا‌ریه‌تییه‌و، وه‌ئسته‌ۆگرتنی ئه‌و سپارده‌یه، ده‌بێ په‌کی له‌سه‌ر تاییه‌مه‌ندییه‌ک بکه‌وێ، که ئه‌و تاییه‌مه‌ندییه ته‌نیا له م‌رو‌ف‌دا هه‌یه، له نی‌و هه‌موو دروستکراوه‌کانی خ‌وای په‌روه‌ردگارا، که‌واته: ئه‌وه پ‌یمان بۆ خ‌وش ده‌کات، په‌ی به‌وه به‌یه‌ن: ئه‌و سپارده‌یه چییه؟

۴- کاتیک ئێمه به وردیه‌ی دروستکراوه‌کانی ده‌پشکنین و تێیان پاده‌مین و سه‌رنجیان ده‌ده‌ین، ده‌بینین: ئه‌و تاییه‌مه‌ندیی و ئه‌و جیاکه‌ره‌وه‌یه‌ی ته‌نیا له م‌رو‌ف‌دا هه‌یه، بریتیه: له ویستی ئازاد، خواستی سه‌ربه‌خۆ، که بۆ ئه‌نجامدانی چاکه‌و، ئه‌نجامدانی خراپه، ده‌گونجێ، یاخود گونجاوه بۆ ئه‌وه پێی به‌رز بێته‌وه به‌ره‌و خوا، یاخود نزم بێته‌وه له خوا دوور بکه‌وێته‌وه، یاخود گونجاوه بۆ ئه‌وه‌ی م‌رو‌ف‌ فه‌رمانبه‌ری خ‌وای پێبکات، یاخود سه‌رپێچیه‌ی خ‌وای پێبکات، هه‌روه‌ها گونجاوه بۆ ئه‌وه‌ی م‌رو‌ف‌، ئیمان و خوا به‌یه‌گرتنی، پێ هه‌لب‌ژی‌ری، یاخود بێ‌پروایی و هاوبه‌شدانان.

که‌واته: لێ‌ده‌دا گه‌یشته‌یه ئه‌وه‌ی، ئه‌و سپارده‌یه چییه؟ ئه‌و سپارده‌یه بریتیه: له‌و ویسته‌ ئازاده‌ی که خوا به م‌رو‌فی داوه‌و، ده‌توانێ پێی به‌رز بێته‌وه‌و نزم بێته‌وه، راست ب‌پروا و چه‌وت ب‌پروا، چاکه بکات و خراپه بکات، پروو له ئیمان بکات و پروو له کوفر بکات.

۵- ئاشکراشه که هه‌ر کام له: فه‌رمانبه‌ری، فه‌رزه‌کان، ملکه‌چی بۆ خوا، پاراستنی سپارده‌کان، عه‌ق‌ل، جێنشینه‌یه‌تی خوا (الطاعة، والفرائض، والإنقیاد، والأمانات، والعقل،

وَالْخِلَافَةَ) که رای تهفسیره‌کانه، هه‌موویان، دهره‌نجامی ئهو تاییه‌مه‌ندییه تاکه‌ن، که ته‌نیا مروّف هه‌یه‌تی، هه‌روه‌ها جندیش له‌گه‌ل مروّفدا، که‌واته: ئهو رایه‌ی ئیمه هه‌لمانبژارد، کوکه‌ره‌وه‌ی هه‌موو رایه‌کانی دیکه‌شه.

(٦)- سته‌م و نه‌فامیی بریتین: له‌دوو خاله‌بیه‌یه‌که‌ی مروّف، که ئه‌گه‌ر لییان وریا نه‌بی له‌تاقیکردنه‌وه‌دا ده‌که‌وی، چونکه (ظلم) بریتیه له‌لادانی مروّف و سنوور به‌زیئیی و سنوور شکاندنی له‌پرووی کرده‌یه‌وه، (جَهْل) یش بریتیه له‌ده‌رکنه‌کردنی مروّف بو راستیه‌کان، پێش هه‌موو شتێک، ئهو راستیه‌که ئه‌م گه‌ردوونه‌شاری بی‌خواه‌ن نیه، خواجه‌کی په‌روه‌ردگار سه‌ره‌پرشتیی ده‌کات و به‌سه‌ری پاده‌گا، مروّف بی‌خواه‌ن نیه له‌خووه‌نه‌هێزاه، به‌لکو هێزاه بو‌تاقیکردنه‌وه، بو‌جێنشینایه‌تی کردنی خوا، ئنجا ئه‌گه‌ر مروّف ئاگاداری ئهو دوو خاله‌بیه‌یه‌ی خۆی نه‌بی، ئاگاداری سته‌م (ظلم) نه‌بی، ئاگاداری نه‌زانیی (جَهْل) نه‌بی، به‌ته‌ئکید له‌تاقیکردنه‌وه‌ی خوا‌دا ده‌که‌وی.

(٧)- پێچه‌وانه‌ی سته‌م و نه‌فامیی (ظلم، جَهْل)، بریتیه: له‌دادگه‌ری و زانیاری، که دادگه‌ری و زانیاریش، میوه‌و به‌ره‌می ئیمان به‌خوای به‌رزن، میوه‌و به‌ره‌می ده‌ستگرتن به‌وه‌حیی و په‌یامی خوا‌ی په‌روه‌ردگار‌ه‌وه، که به‌هو‌ی ئیمان به‌خوا ﷻ و ئیمان به‌هه‌موو ئهو شتانه‌ی خوا‌فه‌رموونی، ئیمان به‌فریشته‌کانی خوا، به‌کتیبه‌کانی خوا، به‌پێغه‌مبه‌رانی خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، به‌روژی دوایی، به‌نه‌خشه‌و ئه‌ندازه‌گیری (قدر)ی خوا، له‌ئه‌نجامی ئهو ئیمانه‌دا، مروّف عیلمی بو‌پیدا ده‌بی، زانیاریه‌کی بو‌په‌یداده‌بی و به‌رچاو پروون ده‌بی، که ئه‌م گه‌ردوونه‌چییه؟ ئهو مروّفه‌بوچی هاته‌بو ئیتره؟ چ‌ئه‌رکیکی پێ‌سپێردراوه؟ ده‌بی چی بکات و چۆن بکات؟ به‌رچاو پروون ده‌بی و، هه‌روه‌ها له‌ئه‌نجامی ئیمان‌دا، مروّف حاله‌تی هاوسه‌نگیی و، حاله‌تی دادگه‌ری بو‌دروست ده‌بی، له‌لادان و سنوور شکینیی و سنوور به‌زاندن، که سته‌مه، ده‌پاریزی.

به‌لگه‌شمان له‌سه‌ر ئهو واتایه، که هه‌لمانبژارد، وێ‌پرای مانای ئاشکرای نایه‌ته‌کان، قسه‌ی خوا‌ی به‌رزه‌که ده‌فه‌رموی:

﴿لُعِذِبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ (٧٣)

چونكه ئەم (ل)ه، ئەگەر لامى سەرەنجام (لام العاقبة)بى، ياخود لامى هوکار (لام العلة)بى، يانی: ئەو هوکارى وایکردوه، خوا ﷻ ئەو سپاردەیه بە مروؤف بسیپرى، ياخود ئەو دەرەنجامەى كه لهوه پەیدا دەبى، كه خوا ئەو سپاردەیهى بە مروؤف سپاردوه، بریتیه: له سه پیتزانی سزا به سەر کافراند، به هەردوو بەشە سەرەکیه که یانهوه، واتە: مونا فیکه کان و هاوبەش بو خوا دانەرەکان، به پێچهوانەوهش قبوولکردنی خوا ﷻ بو گەرانهوهى ئەهلی ئیمان، كه به تەئکید هەرچوون بىت، كه م و زۆر تووشى گوناھو هەلە دەبن، به هوى ستم و نه فامییه که یانهوه، به لام خوا تۆبه یان لیوه رده گرى، مادام له سەر راسته شه قامی خوان، با جار جار هەلبنگوون و ساتمه بهرن و به ملاولا بچن، به لام مادام له سەر راسته شه قامی خوان، خوا ﷻ له بهرە که تی به ندایه تیيان بو خوا، پروایان به خوا ﷻ و به کتیبه کانی خواو به فریشته کانی خواو به پیغه مبه ران و (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) به روژی دواى، له بهرە که تی ئەوه دا، خوا ﷻ چاوپوشی لهو هەلەو که م و کوپى و ساتمه بردن و خلیسکان و لادانانه یان ده کات، مادام به گشتی له سەر راسته شه قامی خواى پهروه ردارن.

ئەمە ئەو پوخته یه بوو، كه پیموایه باشتین مانا لیکدانەوه یه، بو ئەو دوو نایه ته موباره کهو، بهو شیوه یهش كه هیئام، له هیچ کام له تەفسیره کاند بهو شیوه یه نه مبینوه.

خوا به لوتف و کهرەمى خو، یارمه تییمان بدات، زیاتر له کتیبه که ی تیبگه یین و، زیاتر به راستییه مه زنه کانی ئەو کتیبه راست و تهواوه ی خواى پهروه ردار ئاشنا بین و، یارمه تییشمان بدات كه ئەو راستییانه له عه قل و دلى خو ماندا و، له ژيانى تاکی و خیزانی و کۆمه لایه تی و سیاسى، خو ماندا په رنگیان پى بدهینه وهو، به رجه سته یان بکه یین.

لیره شدا دینه کو تایی تەفسیر کردنی سووره تی (الأحزاب).

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

تەفسیری سوورەتی

سَبَّاح

پاڭه ياندى مەكتەپى مەلۇمىياتىغا خەلىي باپىر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes for app downloads

لە ئۆزۈڭىزگە كۆرسەتەلەيدىغان ئەگەشكەن
Stay in touch on social media
ئىش مەكتەپى غىر مۇتەلەم ئۆتەنەل ئۆتەنەل

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

QR code for website

AliBapir/باپىر

AliBapir/باپىر

QR codes for social media

دەستپێک

بەرێزان!

ئەمڕۆ کە ٤/ی ذي الحجة/ی ١٤٤٠ی کۆچییه، بەرانبەر (٢٠١٩/٨/٥)ی زاینی، خوا پشتیوان بێ دەست دەکەین بە تەفسیر کردنی سوورەتی (سبأ).

پێناسەی سوورەتی (سبأ) و بابەتەکانی

لە حەوت بڕگەدا، پێناسە و نێوەڕۆکی ئەم سوورەتە دەخەینە ڕوو:

یەکەم: ناوی ئەم سوورەتە:

ئەم سوورەتە هەر بە ناوی (سبأ) ناسراوە، ھۆیکەشی ئەوێە کە باسی گەلی (سبأ)، یان ھۆزی (سبأ)ی تیدا ھاتو، باسی گەلی سەبەئیش، جگە لە سوورەتی (النمل)، کە لە ئایەتی ژمارە (٢٢)دا، کە تەنیا ئاماژەیک کراوە: ﴿وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَاٍ بَقِيَةٍ﴾، تەنیا لێرە لەم سوورەتەدا، باسی گەلی (سبأ)، یان ھۆزی (سبأ) کراوە، بەسەرھاتە کەشیان تاییبەتە بەم سوورەتەو، بۆیە ئەو ناوی لێنراوە.

دووھەم: شوینی دابەزینی:

ئەم سوورەتە مەککەییەو، ئەو پایەکی کە دەلی: ئەم ئایەتە: ﴿وَبَرِّى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾ (٦) مەدینەییە، پایەکی بێھێزە، چونکە ئەم پایە پشتی بەو بەستو، کە مەبەست

له (أَوْتُوا الْعِلْم) خاوهن کتیب، که ئەوانیش له مەدینه بوون! بەلام مەرج نیه مەبەست تەنیا خاوهن کتیبەکان بێ، پاشان مەرج نیه ئەوانیش تەنیا له مەدینه بووبن! وهك پێشتریش له سەرەتای چەند سوورەتیکدا لەو بارەوه باسمان کرد.

بەلکو دەگونجی مەبەست له (أَوْتُوا الْعِلْم) زانیایان بێ، بە گشتی، چ زانیانی ئیسلام و شارەزا بە قورئان و فەرماشتی خوا، واتە: هاوێلانی بەرپرسی پێغمبەر ﷺ چ زانیان بە گشتیتر، واتە: ئەهلی ئیسلام بن، یان ئەهلی ئیسلام نەبن، خاوهن کتیب بن، یان خاوهن کتیب نەبن، دەشگونجی مەبەست پێی خاوهن کتیبەکان بێ، بەلام که مەبەستیش خاوهن کتیبەکان بێ، واتە: جوولەکەو نەصرانییەکان، که ئەو دوو کۆمەڵە زیاتر هەبوون، له نیوه دورگە ی عەرەبییدا، ئەوانیش مەرج نیه تەنیا له مەدینه بووبن، بەلای زیاتر لەوێ بوون، بەلام کهم و زۆر هاموشۆ، تیکەڵیشتیان بووه له گەڵ خەلکی مەککەدا، وهك له زۆر له سوورەتە مەککەییەکاندا، خوا ﷻ ئاماژە ی بۆ ئەوه کردوه، کهواتە: ئەم سوورەتە هەمووی مەککەییە بەبێ هەلاوردن.

سێیهەم: ریزبەندیی له موصحف و هاتنه خواردا:

ئەم سوورەتە له ریزبەندیی دابەزیندا، ژمارە (٥٧)، یان ژمارە (٥٨)، واتە: (٥٧)مین، یان (٥٨)مین سوورەتە، که له قورئان دابەزیبێ و، له دوا ی سوورەتی (لقمان) و، پێش سوورەتی (الزمر) دابەزیوه، بەلام له ریزبەندیی موصحفدا، ژمارە: (٣٤)ه، واتە: که له سوورەتی (الفاتحة) هوه پێدا دێن، له ژمارە (٣٤)دا، دەیگەینی.

چوارەم: ژمارە ی ئایەتەکان:

ژمارە ی ئایەتەکانی سوورەتی (سبأ) له لای زۆربە ی زانیان (٥٤)ه، بەلام له لای خەلکی شام (٥٥)ه، پێشتریش باسمان کردوه، که کهمی و زۆری ژمارە ی

ئايەتەكان، دەگەرپتەوۋە بۇ كورتىيى و دريژىيى رستەكان، نەك ھەندىكىيان بلىن: فلان رستەيەش ئايەتتىك بوۋە، ئەوانەي دىكە بلىن: نەخىر ئايەت نەبوۋە، شتى وانە، زانايان لەسەر وشەيەكى قورئانئىش ناكۆكىيان نىە، نەك لەسەر ئايەتتىك، يان رستەيەك.

يىنجەم نىۋەرۈكى:

ھەرچەندە ۋەك زۆربەي ھەرە زۆرى سوۋرەتە مەككەيەكان، باسى: بوونناسىي و، ئيمان بە خوا، يەكتايى خوا لە بەدەيپىنان و خواەندارىي و مشوورخورىي پەرستراۋىتىي داۋ، پاشان ئيمان بە فرىشتان و، باسى پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بە گشتىي و، بە تايەتتىي موخەممەد ﷺ، باسى ۋەحىي و قورئان و ... ھتە، كراۋە، بەلام باسى رۆزى دوايى و بە ھەشت و دۆزەخ لەم سوۋرەتەدا، پشكى شىرى پىپراۋە، نىۋەي زياترى ئايەتەكانى ئەم سوۋرەتە موبارەكە، بۇ باسى (ساعة) و (قيامه)و، سزاۋ پاداشتى خوا ﷻ تەرخان كراۋن.

شەشەم: تايەتمەندىيەكانى:

ھەر كام لە سوۋرەتەكان كۆمەللىك تايەتمەندىيان ھەن، ئنجا ھەوت (۷) تايەتمەندىيم بۇ ئەم سوۋرەتە، كەۋتوۋنە بەرچاۋ، كە تايەتن بە خۇيەۋە: **تايەتمەندىي يەكەم:** باسى مردنى سولەيمان ﷺ، پىزانرانى بە ھۆي مۇرانە لىدانى گۆچانەكەي و، كەۋتتىيەۋە، كە ئەمەش لە ئايەتى ژمارە (۱۴) ھاتوۋە، واتە: سولەيمان ﷺ ماۋەيەك بەسەر مردنىدا تىپەريۋە، خۇي داۋەتە سەر گۆچانەكەي، كەس بە مردنەكەي نەزانيۋە، تاكو گۆچانەكەي مۇرانە لىيداۋەو كۆلىۋىيەتى و، رزيۋەو سولەيمان كەۋتوۋە، ئنجا زانيۋانە كە ۋەفاتى كردوۋ!

تايەتمەندىي دوۋەم: باسى گەلى (سبأ)ە، لە ئايەتەكانى: (۱۵ - ۱۹)، ۋەك پىشتر باسمان كرد، تەنيا لەم سوۋرەتەدا، باسى گەلى يان ھۆزى (سبأ) كراۋە.

تایبەتەندی سییهەم: پشتراستکردنەوێ خوا ﷻ بۆ گومانی ئیبلیس، لە بارە ی مرۆفانەو، لە ئایەتی ژمارە (٢٠)دا، **﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمُ ابْلِيسُ ظَنَّهُ﴾** واتە: بە دلنایایی ئیبلیس گومانەکی لە بارە ی مرۆفەکانەو، راست دەرچوو، گومانەکی راست برده سەر، تەنیا لەم سوورەتەدا ئەم تەعبیرە هاتو.

تایبەتەندی چوارەم: خستنه پووێ نەرمترین شیوازی وتوێژ لەگەڵ بێروایاندا، لە ئایەتەکانی: (٢٤ - ٢٦)دا، یانی: پیم شک نایەت، لە هەموو قورئاندا لەو شیوازی نەرمتر هەبێت بۆ چۆنیەتی وتوێژو گفتوگۆ کردن، لە لایەن ئەهلی ئیمانەو لەگەڵ بێروایاندا.

تایبەتەندی پینجەم: فەرمانکردنی خوا ﷻ بە پیغەمبەر ﷺ کە ئامۆژگاریی بێروایان بکات، یەك یەك و دوو دوو، بێربکەنەو لە بارە ی پیغەمبەرەو ﷺ لە بارە ی پەیامەکیەو، ئەمیش لە ئایەتی ژمارە (٤٦)دا هاتو: **﴿قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنٍ وَفُرَادَى ثُمَّ تَفَكَّرُوا﴾** واتە: ئامۆژگاریتان دەکەم، کە یەك یەك و دوو دوو، بۆ خوا ﷻ هەلسن و بێربکەنەو، تەنیا لەم سوورەتەدا ئەم تەعبیرە هاتو.

تایبەتەندی شەشەم: دووبارە بوونەوێ **﴿قُلْ﴾**، لە شوێنیکدا، پینج جار، لە چوار ئایەتدا، لە ئایەتەکانی: (٢٤ - ٢٧)و، لە شوێنیک دیکەدا، دیسان پینج جار، لە سەرەتای پینج ئایەتدا، کە دوای هەر کام لەو وشانە، واتە: دوای **﴿قُلْ﴾**، کە سەرجهەم دەبن بە دە (١٠)، لەم سوورەتەدا بە دوای یەکدا، راستییەکی مەزن خراوەتە پوو، واتە: خوا ﷻ بە پیغەمبەری ﷺ فەرموو: ئەو بەفرموو، ئەو بەفرموو، ئەو بەفرموو، هەلبەتە ئەو ش بۆ وتوێژ لەگەڵ بێروایاندا، شوێنی یەکیەکیان، وەك گوتم: پینج جار، لە چوار ئایەتدا، ئایەتەکانی: (٢٤ - ٢٧)ن و، شوێنی دوووەکیان، پینج جار، لە سەرەتای پینج ئایەتدا، کە ئایەتەکانی: (٤٦ - ٥٠)ن.

تایبەتەندی حەوتەم: هاتنی چەند وشە یەك کە تەنیا لەم سوورەتەدا هاتوون، بۆ نمونە:

- ١- ﴿مَزَقْنَاهُ كُلَّ مَرْجٍ﴾، که له ئایەتی ژماره (٧) دا هاتوه.
- ٢- ﴿مِنْسَأَتُهُ﴾، (مِنْسَأَةُ: عَصَا)، گوچان یان گوچانیکی پتهو، له ئایەتی ژماره (١٤) دا هاتوه.
- ٣- ﴿سَيَّلَ الْعَرِمَ﴾، واته: لافاوێکی بپههزا، توفانیکی بپههزا، زۆر سهخت و توند، له ئایەتی ژماره (١٦) دا هاتوه.
- ٤- ﴿ذَوَاتِ أَكْصَلٍ خَطٍ وَأَثَلٍ﴾، واته: دوو باخی خاوهن خواردنی تال (أَثَل) یش واته: دار گهز، یان دار سیواک، درهختی ئەپراک، له ئایەتی ژماره (١٦) دا هاتوه.
- ٥- ﴿فُرِجَ عَنْ قُلُوبِهِمْ﴾، (أَي: أَزِيلَ عَنْهَا الْفَرْجَ)، واته: ترس له دلیان لابرا، له ئایەتی ژماره (٢٣) دا هاتوه.
- ٦- ﴿مِعْشَارَ﴾، (مِعْشَار) به مانای (عُشْر) دی، واته: یهك له سههه ده، که له ئایەتی ژماره (٤٥) دا، هاتوه.
- ٧- ﴿التَّائُوشُ﴾، (التَّائُوشُ) واته: دهست گه یاندنه شتیك به ئەسپایی، که له ئایەتی ژماره (٥٢) دا هاتوه.
- ٨- ﴿وَحِيلَ﴾، واته: پهرده خرایه، نیوان خرایه بهینی ئەوان و ئەوهی ئارهزووی دهکهن، له ئایەتی ژماره (٥٤) دا هاتوه.

حهوتهم: دابهشکردنی ئایهتهکانی بۆ چهند دهرسیک:

وهك زۆر جاری دیکه گوتوو مانه، دابهشکردنی ئیمه بۆ ئایهتهکانی ههر سوورپهتیك، دواي سههرنجدان و تپرامانی زۆره، که کام کۆمهله ئایهته پیکهوه پهیوهستن، که ئەوه ئیمه به کۆشش و ئیجتیهادی خویمان وامانکردوه و لهوهدا، لاسایی کهسم نهکردۆتهوه، بهلێ، سههرنج دهدهمه تهفسیرهکانیش، بهلام تهفسیرهکان به زۆری وایه، ههموو ئایهتهکان بر پر دهکهن، ئایهت ئایهت،

دوو ئایەت دوو ئایەت، یان چەند ئایەتتیکى كەم پیکەو دەین، بەلام من تەماشای دەکەم کام کۆمەلە ئایەتە، باسی بابەتتیکى دیارییکراو دەکەن، ئەوانە دەکەم بە دەرسێک، ئنجا ئەگەر کەم بن، ئەگەر زۆربن:

دەرسى یەكەم: ئایەتەکانى: (۱ - ۹) یە، نو (۹) ئایەتى سەرەتا دەگرێتە خۆی، كە وەك پێشەکیى بۆ کۆی ئایەتەکانى سوورەتەکە یە.

دەرسى دووهم: ئایەتەکانى: (۱۰ - ۱۴) یە، پینج (۵) ئایەت و، تەرخانکراو بۆ باسی داوود سولهیمان (عليهما الصلاة والسلام)، كە دوو پێغەمبەرى باب و کور بوون، ئەو نىعمەتانەى كە خوا ﷻ پێداون، ژمارەيەك لە نىعمەتەكان باسکراون.

دەرسى سێهەم: ئایەتەکانى: (۱۵ - ۱۹) یە، پینج (۵) ئایەت، كە تەرخان کراون بۆ باسی ھۆزى (سبأ)، یاخود گەلى (سبأ)، كە چۆن خوا ﷻ نازو نىعمەتى زۆرى پێدا بوون، بەلام ئەوان سەپلەى و بێپروایان کردە پێشە، سەرەنجام ھالەكەیان لە خۆشگوزەرانى و نازو نىعمەتەو، گۆرا بۆ ژيانىكى تەنگ و تال و، باخەکانى كە ھەیانبوون، دوو باخ لە ملاولای رۆ، گۆران بۆ ھەندىك درەخت و گىای بیابانى، یان بى بەر، یاخود بەرتال و ناخۆش، ھەروەھا ھالەتى تۆكەمى كۆمەلگەیان گۆرا بۆ پەرەگەندنەى و، ھەر كۆمەل و، تیرەيەك بە لایەكدا رۆشتن.

دەرسى چوارەم: ئایەتەکانى: (۲۰ - ۳۰) یە، یازدە (۱۱) ئایەت، ئەوانیش خوا ﷻ زیاتر تێیان دا باسى یەكتایى خواو، وتویژ لەگەڵ بێپروایەكان لەو بارەو كراو، لە كۆتاییشدا باسى رۆژى دواى، كە ئەو بەلێنەى خوا ﷻ دایناو، بە مسۆگەرى لە كاتى خۆیدا دى.

دەرسى پینجەم: ئایەتەکانى: (۳۱ - ۳۹) یە، نو (۹) ئایەت، كە باسى ھەلۆیستى بێپروایانە لە بارەى قورئانەو، كە گوتووینانە نە پروا بە قورئان و، نە پروا بە كەتبەكانى پێش قورئانىش دینن، خوا ﷻ یەكسەر لەووە دەیگوازیتەو بۆ دیالۆگ و وتویژو مشتومڕىك لە نێوان چەوسێراوانى ھەلخەلەتاوو، خۆبەزلزانانى خۆسەپێندا، لە بێپروایان، كە چۆن ھەموویان پەشیمان دەبنەو پەنجەى

له نۆره كوشه پايه نپهكان له كنه تاني

Stay in touch on social media

نهن ههكم عير موانع الخواصل الاجتماعي

ههكهنه تاني

له نۆره كوشه پايه نپهكان له كنه تاني

Stay in touch on social media

نهن ههكم عير موانع الخواصل الاجتماعي

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

PDF

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

ههكهنه تاني

له نۆره كوشه پايه نپهكان له كنه تاني

Stay in touch on social media

نهن ههكم عير موانع الخواصل الاجتماعي

AliBapir

GET IT ON Google Play

Download on the App Store

ههكهنه تاني

له نۆره كوشه پايه نپهكان له كنه تاني

Stay in touch on social media

نهن ههكم عير موانع الخواصل الاجتماعي

پاڭه ياندنډى مەكتەپى مەمۇرىيەت مەركىزى

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes

پاڭه ياندنډى مەكتەپى مەمۇرىيەت مەركىزى

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

QR codes

پاڭه ياندنډى مەكتەپى مەمۇرىيەت مەركىزى

AliBapir

QR codes

دهرسي په‌گه‌م

له نۆږه كۆمىنلایه تېپه كان له كىمىنلاین
Stay in touch on social media
نډى معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

پاڼه ياندنې مه كنهې مامۇستا علي بابېر

علي بابېر/ AliBapir

archive.org/details/@alibapir

علي بابېر/ AliBapir

Alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

كه ناي
پاڼه ياندنې مه كنهې مامۇستا علي بابېر

پاڼه ياندنې مه كنهې مامۇستا علي بابېر

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسە لە نو (٩) ئایەتی سەرەتای سوورەتی (سبأ) پێک دێ، ئایەتەکانی: (١ - ٩)، کە ئەم نو ئایەتە، وەك پێشەکی وان، بۆ کوو سوورەتەکەو، بۆ کوو بابەتەکانی، لەو نو ئایەتەش دا هەر سێک پایەو بنەرەتەکە ی ئیمان، خراونە پروو: ١- پروا بە خواو سیفەت و کردەووە بۆ وێنەکانی.

٢- پروا بە پوژی دوایی و، سزاو پاداشتی خوا.

٣- پروا بە وەحیی و، پێغەمبەرایەتی و، ئەو ئایەتەکانی کە خوا ﷻ بە پێغەمبەردا ﷺ پەوانی کردوون.

هەر وەها هەر لەم نو ئایەتەدا، باسی هەلوێستی نەرێنیانە ی، بێ پروایان لە بەرانبەر پوژی دوایی و، پێغەمبەرایەتی و، وەحیی داو، هەلوێستی نەرێنیانە ی پرواداران ی زاناو، هەر پەشە لێکردنی خوا، لە بێ پروایان کراو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ① يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ ② وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عِلْمُ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ③ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ④ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي ءَايَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ

لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رَّجْزِ أَلِيمٍ ﴿٥﴾ وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِقْتُمْ كُلٌّ مُّزَقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾ أَفَتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾ أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِن شَاءَ نَحْصِفْ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطَ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِن فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ﴿٩﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تهکان

{ستایش (هه مووی) بۆ خوا، ئهو که سهی که هه رچی له ئاسمانهکان و زه ویدایه هی ویهو، له دواپوژیش دا، ستایش ته نیا بۆ ویهو، ئهو کارزانی شاره زایه ﴿١﴾ هه رچی ده چینه نیو زهوی و هه رچی لیی دهرده چی، ده یزانی، ههروه ها هه رچی له ئاسمانی داده به زی و، هه رچی پیدایا بهرز ده بیته وه (هه لده کشی) ده یزانی و، ته نیا ئهو به به زه یی لیورده یه ﴿٢﴾ (خوا بهو شیوه یه زاناو بالاده سته) که چی ئهوانه ی بیپروان گو تیان: کاتی دیاریکیراو (ی پوژی دوایی) مان بۆ نایهت، بلی: با، سویند به پهروه ردگارم بو تان دی، (خواش) زانی په نهانه، گرانیی که ردیکی لی په نهان و ون نابی، نه له ئاسمانهکان و نه له زه مین داو، نه له وه گچکه ترو نه گه وره تریش، هیچ شتی که نه له نووسراویکی پووندا نه بی ﴿٣﴾ (هاتنی پوژی دوایی مسوگه ره) تا کو (خوا) پاداشتی ئهوانه بداته وه، که پروایان هی ناوه، کرده وه باشه کان ده کهن، ئهوانه لیوردن (یکی تایهت) و بژیویکی په سندو پر ری زیان هیه ﴿٤﴾ ئهوانه ش که تیکو شان له دژی نایه ته کا من (به خه یالی خو یان)، خو دهر باز که رانه (له سزای تیمه)، ئهوانه ئازاریکیان هیه (له پوژی دوایی دا) له پیسییه کی به ئیش و ژان

٥ ئەوانەش کە زانیارییان پێدراوه، دەزانن کە ئەوەی بو لای تو دابه زێراوه، هەر ئەوە هەقەو بەرەو راستە پێی (خوای) زالی ستایشکراو، پێنمای (خەلک) دەکات ٦ ئەوانەش کە بێپروابوون گوێیان: ئایا پیاویکتان پێشان بدەین، هەوالتان پێدەدات کە کاتیک (مردن و) بە تەواوی پارچە پارچە بوون {بە نێو گلی زەویدا بڵاوبوونەوه} ئێوه لە نوێ دروست دەکێنەوه؟ ٧ ئایا درۆی بە (ناوی) خواوه هەلبەستوه، یان (جوړیک له) شیتی تێدایه؟ (نە درۆی هەلبەستوه نە شیتیشە)، بەلکو ئەوانە ی پروا بە پوژی دوایی ناهێنن، لە نێو ئازارو گومراییه کی دووردان ٨ ئایا سەرنجی ئاسمان و زەویان نەداوه، لە پیش دەستەکانیانەوهو لە دوايانەوه، ئەگەر بمانهوی بە زەویاندا پو دەبەینە خوار، یان چەند پارچەیه کیان لە ئاسمانیوه بەسەردا دەخەینە خوار، بێگومان لەوهدا (کە بە زەویدا پو ناچن و پارچەکانی ئاسمانیان بەسەردا ناکهون)، نیشانهیه ک (ی) گەورەو گرنگ) هەیه، (لەسەر بەزەیی و بەخششی خوا) بو هەموو بەندهیه کی لە ناخەوه گەراوه (بو لای خوا ﷻ) ٩.

شیکردنەوهی هەندیک له وشەکان

(لَا يَعْزُبُ عَنْهُ): واتە لێ و ن نابێ، لێ پنهان نابێ، (عَزَبَ الشَّيْءُ عَنْ بَخْفِي، عَزَبَ الشَّيْءُ يَعْزُبُ)، واتە: ئەو شتە و ن بوو، و ن دەبێ، پنهان بوو، پنهان دەبێ.

(مِثْقَالُ): (المِثْقَالُ: مَا يُوزَنُ بِهِ، وَهُوَ مِنَ الثَّقَلِ، وَذَلِكَ اسْمٌ لِكُلِّ سِنْجٍ)، (مِثْقَالُ: زَنَةِ)، (مِثْقَالُ)، واتە: هەر شتێک کە شتێکی پێ بکێشێ، کە لە وشە (ثَقُلَ) هە هاتوه، ئەویش ناوه بو هەر شتێک کە شتی پێ هەلبەسەنگێترێ، (مِثْقَالُ) واتە: کێش، (زَنَةِ) واتە: کێشی ئەو شتە، گرانیی.

(ذَرِّقْ): (أَي: الْهَبَاءَ)، ئەو تۆزۈگەردەي بە پەنجەرەدا دیتە ژووریک، لەبەر تیشکی خۆردا دەبینرێ، بە ئاستەم بە چاودەبینرێ، بەو دەگوترێ، ھەرۆھا بە مێروولەي گچکە دەگوترێ، ھەرۆھا بە ھێلکەي مێروولەش دەگوترێ، کە سپیەو زۆر بچووکە، واتە: گەرای مێروولە.

(سَعَوْا): تیکۆشاو، ھەولیانداو، (السَّعْيِ: الْمَشْيِ السَّرِيعِ، وَهُوَ دُونَ الْعَدْوِ، وَيُسْتَعَارُ لِلْجَدِّ فِي الْأَمْرِ، خَيْرًا كَأَن أَوْ شَرًّا،) (سَعْي) بە روشتنیکي خیرا دەگوترێ، کە کەمتر بێ لە پاکردن و دەشخوازیتەو بە جیدی بوون و، تیکۆشانی چاک لە کاریکدا، ئنجا چاک بێ، یان خراب بێ.

(مُعْجِزِينَ): (أَعْجَزْتُ فَلَانًا وَعَجَّزْتُهُ وَعَاجَزْتُهُ: جَعَلْتُهُ عَاجِزًا،) (أَعْجَزْتُ فَلَانًا) یان (عَجَّزْتُهُ فَلَانًا)، یان (عَاجَزْتُهُ فَلَانًا)، ھەر سیکیان، واتە: فلانکەسم دەستەپاچەکرد، دەستەوسان کرد، کەواتە (مُعَاجِزِينَ) واتە: دەستەپاچەکەرانەو، دەستەوسانکەرانە.

(رَجَزَ): (أَصْلُ الرُّجْزِ: الْإِصْطِرَابُ)، (رَجَزَ)، بە واتای جوولە دی، (رَجَزَ الْبَعِيرُ رَجْزًا)، حوشرەکە ھات و چوو، لە ئەنجامی برسیتی، یان نەخۆش بوونیکداو، (الرُّجْزُ: أَسْوَأُ الْعَذَابِ)، (رَجَزَ): بە خراپترین سزا دەگوترێ، (رَجَزَ) بە مانای پیسیش دی، ھەک چۆن (رَجَسَ) بە مانای پیسی دی، (رَجَزَ) یش ھەر ھەمان واتا دەگەینێ.

(مُمَرِّقٌ): واتە: لێک ھەلوەشیندراو، لێک پچریندراو، (الْمُمَرِّقُ: مَصْدَرٌ مِمِّقٍ لِه مَرَّقَةٍ) (مَثَلٌ مُسَرَّحٌ لِلتَّسْرِيحِ)، (مُمَرِّقٌ) چاوگیکی میمیە لە وشەي (مَرَّقَةٌ، مُمَرَّقَةٌ، فَهُوَ مُمَرِّقٌ)، ھەک (مُسَرَّحٌ) لە (تَسْرِيحٌ) ھەواتو، (تَسْرِيحٌ) واتە: بەرھەلداکردن، ئنجا (مَسَرَّحٌ) واتە: بەرھەلداکراو.

(جِنَّةٌ): (الْجِنَّةُ: الْجَنُّونُ، جُنَّ فَلَانٌ: أَصَابَهُ الْجُنُّ)، دەگوترێ: (جُنَّ فَلَانٌ)، واتە: جینن دەستی لێوہەشاندو، (جِنَّةٌ) بە مانای شیتیی دی.

(خَسِيفَ بِهِمْ): واتە: بە زەویاندا ببەینە خوار، (خَسَفَ بِهِ: أَذْهَبَهُ)، واتە: رویدەخوار بە زەوییدا.

(مُنِيب): (رَاجِعْ مِنَ الْقَلْبِ إِلَى اللَّهِ)، (مُنِيب): بە کەسێک دەڵێن کە لە ناخەوه،
لە دەروونهوه بۆ لای خوا ﷻ گەرابێتەوه.

مانای گشتیی نایەتەکان

پێشتر لە خستنه رووی پێناسه و نێوه پۆکی سوورپەتی سه به ئدا، باس مان کرد،
که تهوه ری سه ره کی سوورپەته که، باسی پۆژی دوا ییه، به لام باسی یه کتایی خوا
ﷻ، سیفه ته کانی و، کرده وه ناوازه و بێ وینه کانی، ههروه ها باسی وه حی و
پێغه مبه رایه تیش کراوه، چهند بابەتییکی دیکه ش نێواخنی ئه و بابەتانه کراون.
سه ره تا خوا ﷻ ده فه رموی: (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) به ناوی خوا ی
به به زه یی به خشنده، واته:

ده ستی کردنم به ناوی خوا یه، که ئه وه ش مه به ستی ئه وه یه:

١- ئه م کاره ته نیا بۆ خوا و به ناوی خوا وه ده که م.

٢- به پپی شه رع ی خوا ده ی که م.

٣- به توانا و یارمه تی خوا ی په روه ردگار ده ی که م.

٤- بۆ هێنانه دی په زامه ندیی خوا ئه نجامی ده ده م.

ده فه رموی: (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ)، ستاییش بۆ
ئهو خوا یه ی که هه رچی له ئاسمانه کان و هه رچی له زه ویی دایه، هی ویه،
ئهو خوا وه نیه تی، ئیمه دوا یی له مه سه له گرنگه کان دا زیاتر قسه ده که ین،
له سه ر چه مک و واتای وشه ی (حمَد) و، جیاوازیان له گه ل (مدح)، هه روه ها
له گه ل (شکر) دا، به لام لی ره دا ئه وه ده لێین: که خوا ﷻ (أَل) ی خستۆته سه ر
وشه ی (حمَد)، (الْحَمْدُ لِلَّهِ)، واته: هه رچی ستاییش هه یه و هه رچی مه دح و
سه نا و په سن دیی بۆ ده رب رین هه یه، هه مووی هی خوا یه، ئه ویش ئه و زاته یه

که هەرچی له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا هه‌یه، هه‌ی ویه، ﴿وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ﴾، هه‌روهه‌ها هه‌رچی ستایش هه‌یه له پوژی دوایدا، له مه‌نزلگای کو‌تایشدا، هه‌ر هه‌ی ئه‌وه، ﴿وَهُوَ الْحَكِيمُ الْحَبِيرُ﴾، هه‌ر ئه‌و کارزانی شاره‌زایه، هه‌م کاره‌کانی که ئه‌نجامیان ده‌دات، زۆر به‌کارامه‌یی و لێزانیی ئه‌نجامیان ده‌دات، هه‌م زو‌ریش شاره‌زایه به‌هه‌لسوکه‌وت و حال و با‌لی دروستکراوه‌کانی.

شایانی باسه: له سه‌ره‌تای پێنج له سووره‌ته‌کانی قو‌رئاندا، ئه‌م: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾، دووباره‌بو‌ته‌وه، که به‌پێی ریزه‌بندی (مصحف)، به‌مجۆره‌ن:

١- ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝﴾ الفاتحه.

٢- ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ۝﴾ الأنعام.

٣- ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۝﴾ الكهف.

٤- ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْحَبِيرُ ۝﴾ سبأ.

٥- ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أُنْجُحَةٍ مَّتَنًى وَتِلْكَ وَرُبُعٌ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝﴾ فاطر.

که دواتر قسه‌ی وردتر له‌و باره‌وه ده‌که‌ین، که بو‌چی که له پێش ئه‌و پێنج سووره‌ته‌ موباره‌که‌وه، خوا ﷻ ستایشی بو‌ خو‌ی را‌گه‌یانده‌وه؟

ئنجا ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا﴾، خوا ﷻ ده‌زان‌ی هه‌رچی ده‌چی‌ته‌ زه‌وییه‌وه‌و، هه‌رچی به‌نیو زه‌ویدا ده‌چی و، هه‌رچی لێشی ده‌رده‌چی، ﴿وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا﴾، هه‌روه‌ها ده‌زان‌ی هه‌رچی له ئاسمانیوه‌ دێته‌ خوارو، هه‌رچی به‌ئاسمان‌ دا به‌رز ده‌بی‌ه‌وه‌و هه‌لده‌کشی، که ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا﴾، ئه‌م چوار (ما‌یه، هه‌موویان (ما‌ی (موصولة‌ن، واته: هه‌رچی که

دیتە ئیو زەوییهوه، خوا دەیزانی، ئنجا شتی ماددی بن، یان مەعنەویی و، بەرەست بن، یان نا بەرەست، هەرچیش لە زەوی دەردەچی بە هەمان شیوه، هەرەها هەرچی لە ئاسمان دادەبەزی، بە هەمان شیوه، لە شتی ماددی و مەعنەویی و، لە دروستکراوە بەرەست و نا بەرەستەکان، هەرچی بەرەو ئاسمانیش بەرز دەبێتەوه، لە شتە ماددی و مەعنەوییەکان و، لەو شتەکانی که بەرەست و نا بەرەست، خوا هەموویان دەزانی ﴿وَهُوَ الرَّحِيمُ﴾ هەر ئەویش بە بەزەیی لێبوردەیه، لە هەموو قورئاندا خوا ﷻ هەر لێخۆشبوونی خۆی، پێش بەزەیی خستوه، بەلام لێرەدا (الرَّحِيمُ) پێش (الْعَفُورُ) خراوه، لەبەر ئەوهی مەقامەکه و دەخوازی، که دروستکراوەکان پێش هەموو شتی، پێوستییان بە بەزەیی خوا هەیه، بۆ بەرپۆهچوون و بەردەوام بوونیان، ئنجا ئەگەر هەلەو کهم و کورپیشیان کرد، ئەوانە ی خاوەن ئیرادەو هەستن و ئەرکدار (مُکَلَّف)ن که مروۆف و جندن، پێوستییان بە لێبوردنی خوا هەیه.

﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ﴾ ئەم (و)ه (حالیة)یه، واتە: لە حالیکدا که خوا ﷻ بەو شیوهیه، که چی ئەوانە ی بێپروا بوون، گوئیان: (ساعة)مان بۆ نایەت، (ساعة) لە زمانی عەرەبییدا بە مانای کاتیکی کهم دی، کاتیکی دیاریکراو، بەلام لێرەدا مەبەست پێی، پۆژی دواپهه و شەه (ساعة) کراوه بە ناو، بۆ پۆژی دواپی، بە گشتیی، یاخود بۆ قوناغی یهکهمی پۆژی دواپی، که ئاخیر زەمانه، که لە دوا ی فوو پێداکردنی کهرەنا، لە لایەن ئیسرافیلەوه، بۆ جاری یهکهم پروو دەدات، که (ساعة)ی پێ دەگوتری، ئاخیر زەمان، یاخود مەبەست پێی قیامەته، واتە: هەلسانەوهو زیندوو بوونەوه، که لە دوا ی بۆ جاری دووهم فوو پێداکرانی کهرەنا، لە لایەن ئیسرافیلەوه، پروو دەدات، واتە: وشەه (ساعة) دەگونجی مەبەست پێی ئاخیر زەمان بی، دەشگونجی مەبەست پێی زیندوو بوونەوهو لێپرسینەوه بی، دەشگونجی مەبەست پێی کو ی پۆژی دواپی بی، بە هەردوو قوناغەکهیهوه.

ئەوانەى بېپروا بوون، گوتيان: (ساعة) مان بۆ نايەت، كە مەبەستيان پۆژى دواییە، زیاتر مەبەستيان زیندوو بوونەووەو لێپرسینەووەیە، چونکە مردنەكە دەزانن كە هەموویان دەمرن و، پەنگە مەبەستیشیان ئەوەبێ كە ئاخیر زەمان نايەت و، ژيانى ئیمە لەسەر زەوى كۆتایی نايەت.

﴿قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ﴾ بَلَى: بێ، سویند بە پەرەردگارم، بە دُنیاویەووە بۆتان دى، واتە: ئەو كاتە دیاریكراوەتان بۆ دى، كە ئەم ژيانى دُنیاوی تیدا كۆتا دى، یاخود ئیوەى تیدا زیندوو دەكرێنەووە، یاخود پۆژى دوایی تیدا دى، بە هەردوو كۆناغە سەرەكییەكە یەو، ﴿عَلِمَ الْغَيْبِ﴾ (خوا) زانای پەنھانە، هەرچی پەنھان و شێردراوە بێ، خوا ﷻ دەیزانى، ﴿لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾ بە ئەندازەى گرانیى گەردیلە یەكی لى و ن نابى، نە لە ئاسمانەكان و نە لە زەویدا، ﴿وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ﴾ نە لە گەردیلە یەك گچكەترو نە لەوێش گەورەتر (ى لى و ن نابى) ﴿إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾ چونكە لە هەركام لەوانە نووسراویكى پووندا تۆمار كراو، بۆچی خوا ﷻ پۆژى قیامەت دینیتە پێش پۆژى دوایی؟

﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ تاكو پاداشتی ئەوانە بداتەووە كە پروایان هێناووە كردهووە باشەكانیان ئەنجام داو، كە دیارە پاداشتی ئەوان بەهەشت و پەزەمەندیی خوايە، ﴿أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ ئا ئەوانە لێبوردنێكى تاییەت و بژیویكى پڕ پێزو حورمەتیان بۆ هەيە.

﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي ءَايَاتِنَا مُعْجِزِينَ﴾ ئەوانەش كە بە خەيالى خۆیان، دەستەووەستانكەرانە تێكۆشاوون لە دژی نیشانەكانى ئیمەو، ئایەتەكانى ئیمە، ﴿أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٌ﴾ ئا ئەوانە ئازاریان بۆ هەيە، لە پیسییەكى بە ئیش و ژان، یاخود ئەوانە سزایەكى زۆر سەخت و بە ئیش و ژانیان بۆ هەيە، چونكە، (رجز) یش هەر بە مانای ئازار (عذاب) ه، بەلام سەختترین ئازار (أَشَدُّ الْعَذَابِ) یان (أَسْوَأُ الْعَذَابِ)، خراپترین سزا.

یەكسەر خوای پەرورەدگار دواى خستە پرووى هەلۆیستی نەفامانەى نەزانان، دێتە سەر خستە پرووى هەلۆیستی ئاقلانەى زانیان، ئەوانەى كە زانیاریان پێدراوه، دەفەرموئ: ﴿وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾، ئەوانەش كە زانیاریان پێدراوه دەزانن، هەلبەتە ئێرەدا، بینن، زانستییە نەك چاویى (الرُّؤْيَا عِلْمِيَّةٌ وَلَيْسَتْ بَصَرِيَّةً)، واتە: بە چاوى عەقڵ و دڵ دەبینن، بەلام بۆچى وشەى (يَرَى) ى بەكارهێناوه؟ تاكو بزانی، وەك بە چاوى سەر ببینن، بەو شیوەیە یەقینیان هەیهو برۆیان دامەزراره، بە چى؟ ﴿الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ﴾، دەزانن كە ئەوێ لەلایەن پەرورەدگار تەووە بۆ تۆ دابەزیناوه، هەر ئەو هەقە، هەر ئەو چەسپاوه و راستە، ﴿وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾، خەلكیش پێنمایى دەكات بەرەو راستە شەقامى خوای زالى ستایشكراو.

ئایا مەبەست لە: ﴿أُوتُوا الْعِلْمَ﴾ كێه؟ وەك پێشتریش باسمانكرد، لە پێناسەى ئەم سوورەتەدا ئەوانەى كە زانیاریان پێدراوه، دەگونجى مەبەست پێى خواوەن كەتیبەكان بى، واتە: زانیاریى خاویان پێ دراوه، لە پێش قورئاندا، ئەوانەیان كە ئەهلى ئینصاف و وێژدان بوون، دانیان بە هەقیقەتیی قورئان و پێغمبەر ﷺ و ئیسلام دا هێناوه، دەگونجى مەبەست پێى ئەوانە بى لە هاوەلان، لە برۆاداران كە شارەزایی و زانیاریان لە بارەى كەتیبى خواوە پێ دەدرى، چونكە ئینسان تاكو لە كەتیبى خوا، زیاتر ورد بێتەووە تێیدا شارەزاتر بى، هەق و هیدایەتێك كە ئەم كەتیبە گرتووێتە خۆى، زیاترى بۆ دەردەكەوێ.

دەشگونجى: ﴿أُوتُوا الْعِلْمَ﴾ - كە ئەوهم لە تەفسیرەكاندا نەدیوه - مەبەست پێى ئەوانە بى، كە زانیاریان پێ دەدرى بە گشتى، وەك گوتراوه: {قەدرى زێر لەلای زێرینگره} لە راستیدا مرووف تاكو زاناتر بى، قەدرى ئەم فەرماشتەى خوا زیاتر دەزانى و، هەقیقەتیی و راستییەتیی ئەم كەتیبەى زیاتر لەلا درەوشاوه دەبى، هەرۆهە ئەو كە ئەم كەتیبە، خەلك پێنمایى دەكات بەرەو راستە شەقامى خوای بالادەستى ستایشكراو.

﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ يُنْبِئُكُمْ إِذَا مُرِقْتُمْ كُلٌّ مُّرِقٍ ﴾، ئەوانەى بېپروان، گوتیان: ئایا پیاویکتان پێشان بەدەین و، ھەوالتان پێدەدات، لە کاتیکدا کە ئێوە زۆر بە تەواوی پارچە پارچە دەبن، (مزیق) واتە: لێک پچراندنی شتێک، پارچە پارچە کردنی، کە مەبەستیان ئەوە بوو، کە مەرۆف جەستەکەى دەچیتە ئێو خاکەووە دەنێژرێ، دوایى ھەڵدەوێ شتێووە پارچەکانى بە ئێو زەویدا بڵاودەبنەو، ئایا پیاویکتان پێشان بەدەین ھەوالتان پێدەدات، کە ھەر کاتیک ئێوە خرانە زەویەو، جەستەکەتان پارچە پارچە بوو، ﴿إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾، بە دنیایى ئێوە لە نوێ دروست دەکړینەو، پیاویکی واتان پێشانان بەدەین؟ وەك شارەزایانى قورئان گوتووایانە: کە لێرەدا دەفەرموێ: ﴿هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ﴾، (رَجُل) نەناسراو (نکرة)، بەلام بێگومان موحەممەد ﷺ بەر لە ئیسلامیش، بەر لەوێ خواش ﷻ بیکاتە پێغەمبەر ﷺ، ھەم بۆ خوێ پیاویکی ناسراو بوو، کۆمەلگاکە خوێ نازناوی راستگۆی ئەمیندار (الصادق الأمين)یان پێداو، ھەم وەك بنەمالەو کەس و کاریشى، باپیری وی (عبدالمطلب) بوو، کە سەرۆکی ھۆزى قورەیش بوو، ھەرۆھە باب و باپیرانى ھەموویان ناسراو بوون، بەلام لێرەدا کافرەکان بۆ نادیدەگرتن و، بۆ بە کەم تەماشاکردنی پێغەمبەر ﷺ، ئەو تەعبیرەیان بەکارھێناو.

ئنجە دەلێن: ﴿أَفَتَرَىٰ عَلَىٰ اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ﴾، ئایا درۆی بە ناوی خواو ھەلبەستو، کە دەلێ زیندوو دەکړینەو، دوای ئەوێ پارچە پارچە دەبن لە زەویدا، یاخود جوړیك لە شتێی ھەیە، واتە: لە دوو حال بەدەر نیە، یان ئەو تەتا درۆ ھەڵدەبەستێ بە ناوی خواو، گوايە خوا ﷻ ھەوائى پێداو کە مەرۆفەکان زیندوو دەکړینەو، یاخود عەقلى تێکچوو و باری دەروونی تەواو نیە، جوړیك لە شتێی تووش بوو، وشەى (أَفَتَرَى) لە ئەسڵدا: (ءِافَتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا)، بەلام ھەمزەى ئیستیفھامە کە ماو تەو، ھەمزەکەى دیکە: (تَذْهَبُ فِي الدَّرَجِ)، ئەگەر لە سەرەتاو بێ دەگوترێ: (إِفَتَرَى)، بەلام لە کاتیکدا شتێکی دیکەى لە پێشەو بێ، ئەو ھەمزەى دەروا، ﴿بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي

أَلْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿۱۰﴾ واتە: هیچ کام لەم دوو حالەتە نیه، نە درۆی بە دەمی خواوە هەلبەستووە، نە شیتیشی هەیه، بەلکو ئەوانە ی پروایان بە پۆژی دوایی و مەنزڵگای کۆتایی نیه، لە سزاو لە گومپراییه کی دوور دان، ئنجا جارێ ئیستا سزایه که نە هاتۆتە پیش، ئەگەر مەبەست پیتی سزای پۆژی دوایی بێ، بۆیه پیم وایه، مەبەست لە ئازار (عَذَاب) لێره دا، ئەو ئیش و ئازاره دەر وونییه، که لە ئەنجامی کوفردا بۆ مرووف دیتە دی، ئەو هەش نەمینیوه، لە تەفسیره کان دا ئاماژە ی پێ بکەن.

لە راستییدا ژیا نی ببپروایان لە خودی خویدا، سزایه و ئازاره و دەر و ناپره حەتییه، که مرووف نە زانی خواوە نیکی هەیه، یان پیتی وابی: ئەم گەردوونه خواوە نی هەیه، وهك هاوبه شدنە ره کان پێیان وابوو، بەلام پیتی وابی: ئەو خواوە نی دوا ی ئەو هی مرووف دەمری، زیندووی ناکاته وه، لێ ناپرسیتە وه، سزاو پاداشت لە گوپی دا نیه، بابایه کی وا هەر ژیا نه دنیا یه که ی ده یته ئازار و مهینه تی و ناپره حە تی، بۆیه خوا ﷻ ده فەرموی: ئەوانە ی پروایان بە مەنزڵگای کۆتایی نیه، که پۆژی دواییه، (في العذاب) لە ئازاردان، ﴿وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ﴾، لە گومپراییه کی دووردان، ده شگونجی مەبەست ئەو هەبی که لە ئەنجامی ئەو گومپراییه دووره ی که لە دنیا دا پیتی گیرۆدە بوون و، خویان پێوه گرفتار کردوه، لە پۆژی دوا ییدا ده چنه نیو سزاو ئازاره وه، بەلام خوا ﷻ چوونه نیو سزاو ئازاره که ی پیشخستوه، لە گومپراییه دووره که، هەر چه نده سزاو ئازاره که لە پۆژی دوا ییدا دی و، گومپراییه که لە دنیا دایه، بەلام لە بهر ئەو هی چوونه نیو سزاو ئازاره که، گرنگتره، بۆیه خوا ﷻ ئەو هی پیشخستوه، هەر چه نده لە پروی کاته وه، ئەو لە دواتره.

ئنجا خوا ﷻ لە کۆتاییدا نقورچه که یه کیان لێ ده دات، هۆشدار یه کیان پێ ده دات و ده فەرموی: ﴿أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾، ئایا سەرنجیان نە داو هە ته ئەو هی لە پیش دەستیانه و، ئەو هی لە دوا یانه وه هەیه، لە ئاسمان و لە زهوی، ئایا نه یان پروانی وه ته ئەو ئاسمان و زهوی یه، که هەم لە پیش یانه وه هەیه و، هەم لە دوا یانه وه هەیه، یا خود: ئابلو و قه یان دا و ن لە

هەر چواردەوریان، یان ئاسمانە، وەك گومەزێك بەسەریانەو، یان زەوییه، كه
 وەك بەرپەو فەرشێك بۆیان راخراوه؟ واتە: (مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ)، ئەوێ كه له پیش
 دەستەكانیانەو، هەیه، (وَمَا خَلْفَهُمْ)، ئەوێ كه له دوایانەو، هەیه، مەبەست
 پێی ئەوێهە كه مەروڤ ئەگەر سەرنج بدات، هەموو شتێك یان له پیشەوێهە،
 یان له دوایەوێهە، مەبەست ئەوێهە، ئایا تەماشای ئەو ئاسمانەیان نەكردو، كه
 له هەر چواردەوریان هەیه، ئەو زەوییهیان تەماشای نەكردو، كه دیسان له
 هەر چواردەوریان هەیه؟ ﴿إِنْ تَشَاءُ نَخِصِفْ بِهِمُ الْأَرْضَ﴾، ئەگەر ئێمه بمانەوێ
 بە زەویدا رۆیان دەبەینە خوار، واتە: بە زەویدا رۆیان دەچوین، ﴿أَوْ نُسْقِطُ
 عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ﴾، یان ئەو ئاسمانە كه تەماشای دەكەن، چەند شین
 و جوانەو، چەند ساف و هیمن و ئارامە، ئەگەر بمانەوێ چەند پارچەیهکیان
 له ئاسمانەو بەسەردا دەخەینە خوار، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ﴾،
 لەوێدا نیشانەیهکی مەزن و جێی سەرنج هەیه، بۆ هەر بەندهیهکی بۆ لای
 خوا گەراوه، واتە: لەوێدا كه نه زەوییان له بندا رۆدەچێ و، نه له ئاسمانەو
 پارچەیان بەسەردا دەكەونە خوار، دەبێ بزانی كه نیشانەیهکی گەورە هەیه،
 لەوێدا لەسەر میهرەبانیی خوا، لەسەر هێدی و مەندیی خوا، لەسەر پەله
 نەكردنی خوا، له سزادانیاندا.

بۆ ئۆرە كۆمەڵەبەشێكمان لێكەڵێنێن
 Stay in touch on social media
 بۆن مەكەم بۆر مۆقاع النواصیل التولماسی

بۆ ئۆرە كۆمەڵەبەشێكمان لێكەڵێنێن
 Stay in touch on social media
 بۆن مەكەم بۆر مۆقاع النواصیل التولماسی

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

AliBapir

Available on the Google Play

Download on the App Store

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

مەسەلە گەرنەکان

مەسەلە یە کەم:

پاگەیانندی ستایشکردنی خواو خواوەندارێتی بۆ گەردوون، بەسەر و خواریهو، زاناوونی خوا ﷻ بە هەرچی شتێک کە دەچێتە ئێو زەوی و، ئێوهی دەرەچێ و، لە ئاسمان دادەبەزێ و بۆ لای بەرز دەبێتەوه:

خو دهفه رموی: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ﴾ (١) يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ﴾ (٢)

شیکردنهوی ئەم دوو ئایەته: لە هەشت برگەدا:

(١)- ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾، ستایش بۆ خوا، ئەو کەسە ی کە هەرچی لە ئاسمانەکان و زەوییدا هەیە، هی ئەوه، واتە: خواوەنی هەموو شتێکە لە ئاسمانەکان و زەویی دا.

(٢)- ﴿وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ﴾، ستایش لە مەزلگای کۆتایش دا تایبەتە بەوهوه، مەدح و ستایش لەویش بەس هی ئەوه.

(٣)- ﴿وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ﴾، ئەو کاربەجیی شارەزایە.

پێناسە ی: حَمْد و شکر و مَدْح و جیاوازیان:

وشە ی (حَمْد) وە ک خواوەنی (إعراب القرآن) (١) دەلێ: (الْحَمْدُ: الْوَصْفُ بِالْجَمِيلِ الْإِخْتِيَارِيُّ عَلَى قَصْدِ التَّعْظِيمِ، وَالشُّكْرُ: فِعْلٌ يُنبِئُ عَنْ تَعْظِيمِ الْمُنْعَمِ مِنْ حَيْثُ أَنَّه مُنْعَمٌ عَلَى الشَّاكِرِ،

فَيَكُونُ مَوْرِدُهُ اللَّسَانِ وَالْجَنَانُ وَالْأَرْكَانُ) واتە: وشەى (حَمْد): بریتیه له وه سفکردنى كه سَيِّك كه چاكییه كه لهودا ههیه، كه به ویستی خۆى ئه و چاكهیه لهودا ههیه، به مه بهستی به مه زنگرتن.

بۆیه ده‌لى: (الْوَصْفُ بِالْجَمِيلِ الْإِخْتِيَارِيُّ...) وه سفکردنه به سیفه تێكى چاك كه به ویستی ئازادانه هاتۆته دى، به مه بهستی به مه زنگرتن، تاكو (حَمْد) له گه‌ل (مَدْح) لێك جیا بێته وه، كه واته: (حَمْد) بریتیه له ستایش كردن و په سندی دهر برین بۆ كه سَيِّك كه سیفه تى باشى تێدايه، ئه و سیفه ته باشه كه لهودا ههیه، به ویستی خۆى ئه و سیفه تهى له خۆیدا هێناوه ته دى، مه بهستیش له و ستایش كردنه به مه زنگرتن و به بهرزگرتنى ئه و كه سهیه، ئنجا ئه مه جیا به له (مَدْح)، (مَدْح): بریتیه له پێهه لاگوتن و په سندی دهر برینی كه سَيِّك یان شتێك، با ئه و سیفه ته شى به ویستی خۆى، له خۆیدا نه هێنا بێته دى، بۆ وێنه: مه دحى پیاویك ده كرى كه به شان و شه و كه ته، مه دحى ئافره تێك ده كرى كه جوان و بهرچاوه، له پرووى جهسته و قه دو قیافه وه، به لام ئه گهر بویستری باسى سیفه ته باشه كانی پیاوه كه یان ئافره ته كه بكرى، ئه وه وشەى (حَمْد) ی بۆ به كاردی، چونكه سیفه ته كان مرووف به ویستی خۆى ده یانه یێته دى، له سه ر ئه وه (حَمْد) ده كرى، ستایش ده كرى، به لام شتێك مرووف ویستی خۆى تێدا نه بووبی، پێى (مَدْح) ده كرى، ده گوترى: فلانكه س جوانه، ئه و جوانییه به ویستی خۆى نه یهێناوه ته دى.

جیاوازی نیوان (حَمْد) و (شُكْر) یش، ئه وه یه كه (شُكْر) بریتیه له كرده وه یه كه كه هه و آل ده دات، له به مه زنگرتنى كه سَيِّك كه خاوه ن چاكه یه، له و پرووه وه كه چاكه یه كى كرده، له گه‌ل ئه و كه سه دا كه سوپاسى ده كات، بۆیه (شُكْر)، واته: سوپاس، هه م په یوه ندیی به زمانه وه هه یه، هه م په یوه ندیی به دله وه هه یه، هه م په یوه ندیی به ئه ندامه كانه وه هه یه، به لام (حَمْد) به س په یوه ندیی به عه قل و دَل و، پاشان به زمانه وه هه یه، (حَمْد): وه ك گوتمان بریتیه له وه ی ستایشى كه سى بكرى، با له ویشه وه چاكه بۆ وى نه هاتبی.

(شُكْر): تەنیا كاتىك دەبىي لەو كەسەۋە، لەو زاتەۋە، چاكەيەك بۇ تۆ ھاتىي، تۆ لە بەرانبەر چاكەكەدا سوپاس (شُكْر)ى دەكەي، بۆيە ھەم دەبىي ئەۋپەرى ستايش (حَمْد) بۇ خوا دەربېردى، ھەم ئەۋپەرى سوپاس (شُكْر) چونكە خوا ﷻ ھەم لە زاتى خۇيدا، خاۋەنى ئەۋپەرى سىفەتى بەرزو پەسندو چاكە، ھەم خوا ﷻ خاۋەنى ئەۋپەرى چاكەكارىي و ھەموو نىعمەتەكانە، ۋەك خوا ﷻ دەفەرمۇي: ﴿وَمَا يَكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ﴾ النحل، ھەر چاكەيەك لە ئىۋەدا ھەيە، لە خواۋەيە، كەۋاتە: لە راستىدا، ستايشى تىرو تەۋاۋو سوپاسگوزارىي تىرو تەۋاۋ، تەنیا شايسىتەي خوايە، من وشەي (حَمْد) بە ستايش، لىكدەدەمەۋەۋ، وشەي (شُكْر)ىش بە سوپاس.

كە دەفەرمۇي: ﴿وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ﴾، ستايش ھەر ھى ئەۋە، لە پۇژى دوايىدا، ۋاتە: لە پۇژى دوايىدا ھەرچى ستايش ھەيە، تەنیا شايسىتەي خوايە ﷻ، ديارە لە دىئاشدا ھەر ۋايە، بەلام لە دىئادا جارى ۋا ھەيە، مۇۋقەكان ستايشى كەسەك، يان شتىك دەكەن، كە شايسىتەي نيە، بەلام لە دۋاۋۇژدا، خەلك ھەموو راستىيەكانى بۇ ئاشكرا دەبن.

﴿وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ﴾، خوا كارزانى شارەزايە، كارەكانى بەۋ پەرى ھىكمەت و ۋەستايى و دانايىيەۋە دەكات، شارەزايە بە مۇۋقەكان، بە ھال و باليان و بە ھەلسوكەۋتايان.

۴- ﴿يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ﴾، دەزانى چى بە زەۋيدا دەچى، پىيدا دەچىتە خوار، (الْوُجُ: الدُّخُولُ فِي مَضِيقٍ)، (وُجُ): برىتيە لە چوونە نىۋ شتىكى تەنگەبەر، ئەۋەي كە دەچىتە نىۋ زەۋىيەۋە چىيە؟ ئاۋە، كە لە ئاسمانەۋە دادەبەزىي بە شىۋەي بەفرو باران و تەرزە، يان ئاونگ و شەۋنم، ھەروەھا جۇرەكانى تىشكەكانە، كە لە خۇرەۋەۋ لە مانگەۋەۋ، لە ئەستىرەۋ كەھكەشانەكانەۋە، دىن، ھەروەھا دەنكەكانن (النَّوْ)، دەنكى خورما، دەنكى خۇخ و قەيسى و ھەموو ئەۋ درەختانە، ھەروەھا دانەۋىللەكانن، تۆۋەكانن، ئنجا چ تۆۋى دانەۋىللە، ۋەك: گەنم و نىسك و نوك و جۇۋ ھەرزىن و ماش

به هەردوو جوۆری ماشی سپیی و ڕەش، هەروەها تۆوی باقی ڕووەکەکان که دەروین، هەروەها هەر شتیکی دیکە، که بەس خوا ﷻ دەزانێ چی دێتە ئێو زەوییهوه.

٥- ﴿وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا﴾، ئەوەی له زەوی دەردەچێ، ئەوەی که له زەوی دەردەچێ له دانەوێڵەکان که دەروین، درەختەکان که دەروین، ڕووەکەکان که دەروین، کانزایەکان که دەردەهێنن، چی دیکە له زەوی دێتە دەری، ئاگرپژێنەکان، که ئاگر و ئاسن دەرداوین، خوا ﷻ هەمووی دەزانێ.

٦- ﴿وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ﴾، هەروەها (خوا) دەزانێ چی له سەرێه، ئاسمان واته: چی له سەرێه دێتە خوارو، دادهبەزی، له شتە ماددی و مەعنەوییهکان.

٧- ﴿وَمَا يَعْجُرُ فِيهَا﴾، هەروەها چ شتیکیش که به ئاسماندا هەڵدەکشێ، بەرز دەبێتەوه، دیسان له شتی ماددی و مەعنەویی.

٨- ﴿وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ﴾، بەس ئەو به بەزەیی لێبوردەیه، لێردا لهبەر ئەوەی قسە له بارەى خواوەیه ﷻ وەك خاوەنی بوون و گەردوون، بۆیه خوا ﷻ وشەى (الرَّحِيمُ) ی پێش خستوه، سەرەتا دروستکراوهکان، پێوستییان به بەزەیی خوا هەیه، بۆ ئەوەی پهیدا بن و به‌پێوه‌بچن، دواى ئەگەر کهم و کورپیه‌کیان هەبوو، ئەوانەى که خاوەنى شعورو ئیرادەن، که مەوۆ و جندن، پێوستییان به لێبوردەیی هەیه، بۆیه لێردا وشەى: (الرَّحِيمُ)، پێش (الْغَفُورُ) خراوه.

وشەى: (الْحَمْدُ لِلَّهِ) له هەموو قورئاندا، (٣٨) جار هاتوه، له سەرەتای پێنج سوورەتدا هاتوه، واته: پێنج سوورەتی موبارەك، به: (الْحَمْدُ لِلَّهِ) دەستیان پێکردوه، وەك پێشتریش گومان:

١- سوورەتی (الفاتحة): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾.

٢- سوورەتی (الأنعام): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ﴾.

۳- سوورەتی (الكهف): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۝۱﴾

۴- سوورەتی (سبأ): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ۝۱﴾

۵- سوورەتی (فاطر): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكِ رُسُلًا أُولَٰئِكَ أَجْنَحٌ مَّثْنَىٰ وِثْلَتٍ ۖ رُبُّعٌ زَيْدٌ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝۱﴾

ئەگەر تەماشای ئەم پێنج سوورەتە موبارەكە بكەین، كە هەم لە سەرەتای قورئان كە (الفاتحة) یەو، هەم لە چارەگى یەكەمى قورئان، كە سوورەتی (الأنعام) ەو، هەم لە نیوەراستی قورئان دا، كە سوورەتی (الكهف) ەو، هەم لە نیوەی دووهمى قورئان دا، كە سوورەتەكانى (سبأ) و (فاطر)ن، خوا ﷻ ئەم رستە موبارەكەى هێناو، ئەگەر سەرئى ئەم پێنج تەعبیرە بدەین، واتە: هەر پێنجیان لەیەكەى جیان:

۱- سوورەتی (الفاتحة): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ستایش هەمووی بۆ خوايە، كە پەرورەدگار و مشوورخۆرى جیهانییەكانە.

۲- سوورەتی (الأنعام): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ﴾، ستایش بۆ ئەو خوايەى كە ئاسمانەكان و زەوى هێناو، دى و، تاریکییەكان و ڕووناکیی داناون.

۳- سوورەتی (الكهف): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ﴾، ستایش بۆ ئەو خوايەى كە كتیبى دابەزاندۆتە سەر بەندەكەى خۆى، كتیبىكى راست و ڕێك، یاخود: سەرپەرشتیار، كە هیچ لاری و ناریكى تیدا نابینی، نە لە ڕووى بیژەكەیهو، نە لە ڕووى واتاكانیهو.

۴- سوورەتی (سبأ): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ﴾، ستایش بۆ ئەو خوايەى، كە هەرچى لە ئاسمانەكان و زەوى دایە، هى ئەو، ستایش لە مەزلگای كۆتاییدا، هەر شایستەى ئەو، ئەو كارزانی شارەزایە.

ئەمیش بابەتیکى دیکەیهو لێره‌دا خاوه‌ندارىتیى خوا ﷻ بۆ هه‌موو شتێك راگه‌یه‌نراوه‌.

۵- سوورەتى (فاطر): ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكِ رُسُلًا أُولَىٰ أَجْنَحَةٍ مَّتَنَّى وَثَلَّثَ وَرَبَّنَّ﴾ ستایش بۆ ئەو خوايه‌ی که په‌يداکه‌رى ئاسمانه‌کان و زه‌وییه‌، گێره‌رى فریشته‌کانه به‌ خاوه‌ن بآل، دوو دوو، سى سى و، چوار چوارو، ئەوه‌نده‌ی بيشه‌وى له‌ دروستکراوه‌کانى خۆی زیاد ده‌کات.

ئەگه‌ر ته‌ماشای ئەم پێنج ته‌عبیره‌ بکه‌ین، هه‌یج شتێك نامێنێته‌وه که خوا ﷻ ستایشى خۆی له‌سه‌ر نه‌کردبێ:

أ- چ به‌ دیهینانى بۆ ئاسمانه‌کان و زه‌وى: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْأَنْعَامِ﴾.

ب- چ خاوه‌ندارىتیى بۆ گه‌ردوون، به‌ سه‌رو خواریه‌وه، ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی لَهُ مَا فِی السَّمَوَاتِ وَمَا فِی الْأَرْضِ﴾.

ج- چ ستایش بپارێدان بۆی، به‌ هۆی ئەوه‌وه که له‌ نوێ په‌يداکه‌رى ئاسمانه‌کان و زه‌وییه‌: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ فاطر، چونکه (فَاطِر) زاتیکه شتیکى هه‌یابێته‌ دى، که له‌ پێش ئەودا نه‌بووبى، وه‌ك (بدیع).

د- چ به‌ هۆی ئەوه‌وه که کتیبى دابه‌زاندۆته سه‌ر به‌نده‌که‌ی خۆی: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَنْزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا﴾ الکهف.

ه- چ له‌و ڕووه‌وه که په‌روه‌ردگارو خاوه‌ن و مشووخۆرى جیهانیانه، ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ الفاتحه، واته: لهم پێنج سوورەته‌دا، خوا ﷻ ئیمه‌ی فێرکردوه، ستایشى بکه‌ین، هه‌موو ستایش بۆ خوا بپار بده‌ین، له‌به‌ر ئەوه‌ی هه‌رچى شت هه‌یه، که عه‌قلى ئیمه‌ ده‌رکى بکات، له‌ مشوورخۆرى و، به‌سه‌ر راگه‌یشتن و، به‌زه‌یى نواندن و، چاکه‌کارى خوا، له‌گه‌ڵ ئیمه‌ومانان و دروستکراوه‌کاندا، خوا ﷻ خستویه‌ته‌ نێو سه‌ره‌تای ئەو پێنج سوورەته‌ موباره‌که‌.

مه سه له ی دووهم:

نکوولییکردنی بیروایان له پوژی دوا یی و، بهر په چدانه و هیان و، سه مانندی پوژی دوا یی، ئنجا پیوستی هه بوونی پاداشت دانه وهی پرواداران و، سزادانی بیروایانی هه وڵدهر له دژی ئایه ته کانی خوا:

خو ۞ ده فه رموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِنَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عِلْمُ الْغَيْبِ لَا يُعْزَبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ۝٢ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝٤ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي ءَايَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٌ ۝٥ ۞﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له یازده برگه دا:

١- ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِنَا السَّاعَةُ ۞﴾، ئەوانه ی بیروابوون، گوتیان: (ساعة) مان بۆ نایهت، (كَفَرُوا): لێره دا به کردار (فَعَلَ) هیناویهتی، واته: ئەوانه ی هه قیان داپووشی، هه قیان په فز کردو قبوولیان نه کرد، له گه ل ئەوه ش دا که پی ئاشنابوون و ده یانناسی، ئەوانه ی هه قیان داپووشی و، هه قیان په تکرده وه، گوتیان: (السَّاعَةُ) مان بۆ نایهت، زانایان ده لێن: (عَبَّرَ عَنِ انْتِفَاءٍ وَقُوعِهَا بِانْتِفَاءٍ إِتْيَانِهَا)، ته عبیرکراوه به وهی که پرونادات، به وه که نایهت، چونکه شتیک که هه بیئت، دی، که نه هات، مانای ئەوه یه، نیه، که گوته و یانه: (لَا تَأْتِنَا السَّاعَةُ)، (ساعة) مان بۆ نایهت، یانی: بوونی نیه، (السَّاعَةُ) واته: کاتیکی دیارییکراو بۆ شتیک، که لێره دا خوا ۞ ئەو وشه یه ی خواستۆته وه بۆ ته عبیرکردن، له هاتی کو تایی ژیا نی مروف له سه ر زه وی، ئاخیر زه مان، یاخود: زیندوو کرانه وه ی مروف، له پوژی دوا ییدا، واته: قیامهت، یاخود: بۆ کو ی پوژی دوا یی، به هه ردوو قو ناگی سه ره کیی ئاخیر زه مان و زیندوو کرانه وه، هه لسیترانه وه و سزاو پاداشت درانه وه وه.

(۲) ﴿قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ﴾، خوا ﷺ به پیغمبەری خاتەم ﷺ دەفەرموی: بَلَى: با، سویند به پەرەردگارم، بە دُنیاوی بۆتان دی، (السَّاعَةُ)، ئەو کاتە دیارییکراوە بۆ تیکچوونی ئەم گەردوونە، کۆتایی پێهاتنی ئەم ژیانی دنیایە، یاخود: دیارییکراوە بۆ هاتنی رۆژی زیندووکرانەوهو سزاو پاداشت درانەوه، دی.

(بَلَى: حَرْفُ جَوَابٍ مُخْتَصٍّ بِإِبْطَالِ النَّفْيِ، فَهُوَ حَرْفٌ يُجَابُ لِمَا نَفَاهُ كَلَامٌ سَابِقٌ)، (بَلَى) پیتی وەلاندانەوهیە بۆ شتێک، کە قسەیهکی پیشتر لایبردووە نکوولیییکردووە، پیتی چەسپاندنی قسەیهکی پیشتر لایبرووە.

(۳) ﴿عَلِمِ الْغَيْبِ﴾ (خوا) زانای پەنھانە، پیشتر باسی خوا ﷺ کراوە، واتە: خوا زانای پەنھانە، چونکە کۆ (السَّاعَةُ) دێت؟ بە دُنیاوی خوا دەیهێت، ئنجا لەبەر ئەوەی خوا زانای پەنھان و شیردراوەکانە (ساعة)ش دێت، ئەمە هەم بەلگەیه، هەم هەرەشەیه، بەلگەیه لەسەر ئەوەی خوايەك ﷺ ه، شارەزای پەنھانەو، هیندە دی گرانیی گەردێکی لێ و ن نابێ، نە لە زەوی و، نە لە ئاسمانداو، نە لەو گچکەترو، نە لەو گەورەتر، مەگەر هەمووی سەرژمێر کردووە، لە نووسراویکی رۆشندا، خوايەك کە هەموو کردووەکان و هەموو هەلسوکەوتەکانی مەزقەکانی تۆمار کردوون، لە هەمووی شارەزایەو، دەزانێ خەلک چەند کردووەی خراپیان هەیهو، چەند کردووەی چاکیان هەیه، مەعقوول نیە، ئەو هەموو کردووە چاکانە بێ پاداشت بپۆن و، ئەو هەموو کردووە خراپانە، بێ سزا بپۆن، واتە: ئەوەی رابرد: بەلگە بوو بۆ ئەوەی پیشی، خوايەك ئەوەندە گەورەو شارەزا بێ، بزانی ئەو خەلکە چی کردووەو چۆنی کردووە؟ لە حیکمەتی خوا، لە دانایی خوا، لە دادگیری خوا ﷺ ناوەشیتەوه، لێیان بگەرێ، وەك بەرزەکی بانان بۆی دەریچن، نە کەس بە چاکەکارەکان بلی: چاکتان کردو، نە کەس بە خراپەکارەکان بلی: خراپتان کرد، ئەو لە دادگیری خواو کاربەجیی خوا ﷺ ناوەشیتەوه.

هەرەها هەرەشەشە، واتە: خوا زانای پەنھانە، نەك هەر زانای ئاشکرا، دەزانێ چیتان کردووەو چۆنتان کردووە، ئەو بپروایەکان! کەواتە: خۆتان هەلگرن بۆ سزایەك لە لایەن خوايەكەوه، کە نەك بەس کردووە، روالەت و ئاشکرایە کانتان،

بەلکو نیازو مەبەستە گلاوەکانی نێو دَل و دەروونیشتان دەزانن، ئەو کردەوانە ی
کە بە پەنھانیشت کردووتان، کە خەلک ئاگای لییان نیە، ئەوانیش دەزانن و
لەسەر ئەوانەش سزاتان دەدا.

وشە ی ﴿عَلِمَ الْغَيْبِ﴾، وەك چۆن بە ژێر خویندراوە تەو: (عَالِمِ الْغَيْبِ)، کە
ئەمە دەچیتەووە سەر ﴿قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي﴾، (رَبِّي: عَالِمِ الْغَيْبِ)، واتە: زانای پەنھانە،
هەر وەها خویندراوە تەو: (عَالِمِ الْغَيْبِ) کە ئەو کاتە دەبیتە نیهاد (مبتداً) و،
پستەیه کە لە نوێ دەستی پێکردووە، هەر وەها خویندراویشە تەو: (عَالِمِ الْغَيْبِ)
واتە: زۆر زاناو، زۆر شارەزا بە پەنھان.

٤- ﴿لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ﴾ هیندە ی گرانایی گەردێکی لێ پەنھان و ون نابێ، (لَا
يَعْزُبُ عَنْهُ: لَا يَغِيبُ وَلَا يَخْفَى عَنْهُ) لێ نادیار نابێ و لێ داپۆشراو پەنھان نابێ، (مِثْقَالُ
ذَرَّةٍ): هیندە ی گرانایی گەردیلە یەك، (مِثْقَالُ: زَنَّة)، واتە: کیش، گرانایی، (لَا يَعْزُبُ عَنْهُ: لَا
يَسْتَرُ، لَا يَخْفَى وَلَا يَغِيبُ عَنْهُ)، لێ پۆشراو نادیارو پەنھان نابێ، بە ئەندازە ی گرانایی
گەردێك، باسما ن کرد گەرد (ذرة) یش دەگونجێ مەبەست پێی ئەو شتە وردیلانە بێ، کە
کاتی تیشکی خۆر لە پەنجەرە یەك دیتە ژووری، شتی بچوو ك دیتە بەرچاو، کە بە عەرەبی
پێی دەگوترێ: (هَبَاءٌ) و کۆیە کە ی (هَبَاءٌ) و، تاکە کە ی (هَبَاءٌ)، یاخود مەبەست پێی
میروولە ی گچکە یە، یاخود مەبەست پێی هلیکە ی میروولە یە، کە زۆر بچوو کە.

٥- ﴿فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾، ئنجا گرانایی ئەو گەردیلە لە ئاسماندا بێ، یان
لە زەوی دا.

٦- ﴿وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ﴾، نە لەو گچکە تر، نە لەو گەورە تر.

یەکی بۆی هە یە، بلی: باشە گچکە تر ئەو دیارە، خوا ﷻ دەفەر موی: هی
گچکە تر لە گەردیلە شم لێ ون نابێ، بەلام هی گەورە تر هەر دیارە، ون نابێ،
بۆچی فەر مویە تی؟

أ- وەلامێکی ئەو یە کە (الشعراوي) لە (خواطر)ە کە ی خۆی دا هیناویە تی، دەلی:

(لَأَنَّ الْكِبَرَ كَالصَّغَرِ، قَدْ يَكُونُ مَانِعاً مِنَ الْإِدْرَاكِ)، له‌بەر ئەوەی گەورەیی‌ش وەك گچكەیی، جارى وا هەیه به هۆی گەورەیی‌هه، شتێك نابینی.

ب- وه‌لامێكى دیکه‌شى ئەوه‌یه كه مه‌به‌ست لێره‌دا خستنه‌ رووی گشتیی بوونی دیتن و زانینى خوایه‌ بۆ ورد و درشت، به‌ هه‌موو جو‌رو پله‌كانیان‌ه‌وه‌.

(۷) - ﴿إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾، هه‌چ كامێك له‌وانه‌ نیه، مه‌گه‌ر له‌ كتیبیكى‌ پ‌روندا تۆمار‌كراوه‌، كه‌ (كِتَابٍ مُّبِينٍ) یان مه‌به‌ست پێی (لَوْحٌ مَّحْفُوظٌ) ه‌، ئەو ته‌خته‌ پارێزراوه‌ی كه‌ خ‌واى گه‌وره‌ هه‌موو زانیاریه‌كانى خ‌وى تیدا پاراستوون و، یان مه‌به‌ست پێی زانیاریی ده‌وره‌ ده‌رو بێ سنوورى خوایه، كه‌ من پێم وایه‌ ئەوه‌ی دووه‌میان زیاتر پێده‌چێ، هه‌رچه‌نده‌ هه‌چ پێگه‌یه‌كیش نیه، ئەگه‌ر خ‌واى زانا هه‌رچی زانیاریی خ‌ویه‌تى له‌ جیسمێكدا تۆمارى كردبێ، كه‌ پێی ده‌گوترێ: (لَوْحٌ مَّحْفُوظٌ)، یان (إِمَامٌ مُّبِينٌ) یان (كِتَابٌ مُّبِينٌ)، ده‌شگونجی ئەمانه‌ هه‌موویان ته‌عبیر بن، بۆ زانیاریی بێ سنوورى خ‌وا، چونكه‌ خ‌وا ﷻ له‌ قه‌ده‌ر عه‌قلى ئێمه‌ فه‌رمایشت ده‌كات، ئێمه‌ وه‌ختی زانیاریه‌كه‌مان هه‌بێ و به‌مانه‌وى له‌ بیرمان نه‌چێ، تۆمارى ده‌كه‌ین، وه‌ك پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموێ: {قِيدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ} (أَخْرَجَهُ الْقَضَاعِي فِي مَسْنَدِ الشَّهَابِ « ٦٣٧، قَالَ الْأَلْبَانِي: إِسْنَادُهُ حَسَنٌ)، زانیاریی به‌ هۆى نووسینه‌وه‌، به‌ستنه‌وه‌، ئنجا ئێمه‌ له‌به‌ر ئەوه‌ی، پێمان وایه‌، ئەگه‌ر شتێكه‌مان نووسى، له‌ بیرمان ناچێ، خواش ﷻ به‌ پێی عه‌قلى ئێمه‌ ئێمه‌ی دواندوه‌، واته‌: زانیاریی خواش، وه‌ك له‌ كتیبیكدا تۆمارى كردبێ، له‌ له‌وحێكدا، به‌و شیوه‌یه‌ هه‌یچی لێ ون نابێ و، لێ په‌نه‌ان نابێ.

ئنجا ئایا بۆچی خ‌وا ﷻ (سَاعَةً) دینى، رۆژى دواى دینى، ئاخیر زه‌مان و، هه‌ڵسانه‌وه‌و قیامه‌ت و سزاو پاداشت دینى؟

(۸) - ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾، تاكو پاداشتی ئەوانه‌ بداته‌وه‌، كه‌ پ‌روایان هه‌تاوه‌و كرده‌وه‌ باشه‌كانیان ئەنجام داون، واته‌: پاداشتی شایسته‌یان بداته‌وه‌.

(۹) - ﴿أُولَٰئِكَ هُم مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾، ئا ئەوانه‌ لی‌بوردنیكى تابه‌ت و، بژیویكى پ‌ر رێزو حورمه‌ت، یاخود باشت‌رین و په‌سند‌ترین بژیویان بۆ دانراوه‌، ئەوه‌ به‌

نسبەت ئەھلى ئیمانەو، كەواتە: يەككە لە حىكمەتەكانى ھاتنى (ساعة)، چ ئاخىر زەمان بى، چ قىامەت بى، چ پوژى دوايى بى، بە گشتى، ئەوھىە خوا ﷻ پاداشتى پروادارانى كردار باش بداتەو، بە لىبورديكى تايبەت و بژيوئىكى پر ريزو حورمەت.

ھاندەريكى دىكە، پالئەريكى دىكەو حىكمەتتىكى دىكە لە ھاتنى ئاخىر زەمان، ياخود قىامەت، يان پوژى دوايى، ئەوھىە سزاي خراپەكاران بداتەو.

(۱۰)- ﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ﴾، ئەوانەش كە تىكووشاون لە دژى ئايەتەكانمان، دەستەوسانكەرانە، واتە: كە پىيان وابوو ئەيمە دەستەوسان دەكەن، ياخود: ئايەتەكانى ئيمە پەك دەخەن، دەستەپاچەيان دەكەن، (مُعْجِزِينَ) خوئندراوئەوھش: (مُعْجِزِينَ)، كە ھەر يەك واتايان ھەيە، واتە: بە خەيالئى خوئان، پىيان وايە خوا ﷻ دەستەوسان دەكەن و، ئايەتەكانى خوا ﷻ پەك دەخەن، ياخود: پىيان وايە: دەر باز دەبن.

(۱۱)- ﴿أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٌ﴾، ئەوانەش سزايان بو ھەيە، لە سەختترين و توخترين سزاي بە ئيش.

﴿مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٌ﴾، (الرَّجْزُ: الْعَذَابُ، أَوْ أَسْوَأُ الْعَذَابِ وَ أَشَدُّهُ)، ھەر وہا (الرَّجْزُ) و (الرَّجْزُ) بە ماناي (الْحِمْلُ الثَّقِيلُ)، بارى قورسش ھاتو، كەواتە: (عَذَابٌ) يانى: سزا، (رَجَزَ) يش يانى: سزاي خراپ، يان سزاي سەخت، (أَلِيمٌ) يانى: بە ئيش، ﴿لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٌ﴾، ئەو (مَنْ) ھ، بو ٲوونکردنەوھىە، (مَنْ) ي (بَيَانِيَّة) يە، واتە: ئازارەكەيان لە پىستين و سەختين ئازارەو زوريش بە ئيش و ژانە.

كە دەفەرموى: ﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا﴾، (السَّعْيُ: الْإِجْتِهَادُ، وَهَذَا مُسْتَعَارٌ لِلْجَدِّ فِي فِعْلٍ مَا)، وەك پىشتريش گوتمان (سَعْيٍ): بە ماناي تىكووشان و ھەولدان و خوئاندوو كردنە، بەلام لىرەدا خوازاراوتەو بو جيددى بوونى كەسيك و مكوور بوونى لەسەر شتەك و، سەرفكردى ئەوپەرى تواناي خوئى لە شتەكدا.

مەسەلە ی سێهەم:

ئەوانە ی خاوەن زانیاریین، قەدری کتییی خوا دەزانن و، دڵیان لە راست و
هەقبوونی و، بەرەو راستە ڕۆی، ڕێنمایی کردنی:

خوا دەفەرموێ: ﴿وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ
وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾ (٦)

شیکردنەوهی ئەم ئایەتە، لە سێ ڕەگەدا:

- (١)- ﴿وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾، ئەوانە ی که زانیارییان پێدراوه دەبینن، دەزانن.
- (٢)- ﴿الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ﴾، که ئەوهی له پەروەردگارتەوه بۆ تۆ
دابەزیئراوه، هەر ئەوه هەق و راستە.
- (٣)- ﴿وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾، ڕێنمایی دەکات بەرەو راستە، شەقامی
(خوای) زالی ستایشکراو.

لێره دا که دەفەرموێ: ﴿وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾ (ویری): لێره دا مەبەست
لە بینن، بیننی زانیارییه، بیننی عەقڵ و دڵ، بەلام بۆیه ئەمە هەلبژێردراوه
بەسەر (یَعْلَم) دا، لە جیات ی ئەوهی بفەرموێ: (وَيَعْلَمُ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ)، تاكو
ئیمە ئاگادار بکاتەوه، که ئەو زانیارییه پێدراوهی هەیانە، بە هەقانیەتی کتییی
خوا، وەك زانیاریانە بە شتە بێئراوەکان، که بەرھەستن و لەبەر چاویانن، واتە:
وەك بە چاوی سەر ببینن، ئاوا بە چاوی عەقڵ و دڵ دەزانن، دەبینن که
ئەوهی له پەروەردگارتەوه بۆ تۆ دابەزیئندراوه، هەر ئەوه هەقەو راستە، ﴿هُوَ
الْحَقُّ﴾، که ئەم (هُوَ) پێی دەگوێری: ڕاناوی جیاکردنەوه (صَمِيْرُ الْفَصْلِ)، مانای
کورت هەلپێنانی هەق لە قورئاندا، دەگەینێ، بەس ئەوه هەقە، هەقی رەها
تەنیا لە قورئاندا یه.

مەبەست لە: (أَوْتُوا أَعْلَمَ): وەك پىشتىرىش باسماکرد:

۱- دەگونجى خاوەن كىتەبەكان بن، واتە: ئەوانەى ئەو كاتە باو بوون، جوولەكەو نەصرانىيەكان، ئەگەرنا صابىئەو مەجووسەكانىش، پىغەمبەر ﷺ فەرمووئەتى: وەك خاوەن كىتەبەكان مامەلەيان لەگەڵدا بکەن، لەبەر ئەوەى ئەوانىش شوبهە كىتەبىيان هەيە.

۲- دەشگونجى مەبەست پىي زانايانى ئىسلام بى، چ هاوئەلان (خوا لىيان پازى بى)، چ ئەوانەى دىكە كە لە قورئان شارەزابن و زانباريان لە بارەى قورئانەو پى درابى، دەزانن ئەوەى بۆ تۆ دابەزىئراو، كە قورئانە لە پەرورەدگارەتەو، هەر ئەو هەقەو، هەر ئەو خەلك پىنمايى دەكات، بۆ راستە شەقامى خواى بالادەستى ستايىشكراو.

۳- دەشگونجى مەبەست پىي زانايان بى، بە پەهاى، ئەم مانايەش پەنگە هەبى، بەلام لە تەفسىرەكاندا نەمىنىو، كە مەرج نە مەبەست خاوەن كىتەبەكان بن و، مەرج نە تەنبا مسوڵمانانى زاناو شارەزابن، بە قورئان، بەلكو مروّفە زانايەكان، دەزانن كە ئەم قورئانەى بۆ تۆ دابەزىئراو لە پەرورەدگارەتەو، هەقەو راستەو، چەسپاوە، هەقى گرتۆتە نىو خۆى، راستى گرتۆتە نىو خۆى، چاكى و پاكى گرتۆتە نىو خۆى، خەلكى پىنمايى دەكات، بەرەو راستە شەقامى خواى زالى ستايىشكراو، كوردەوارىي خۆمان دەلین: (قەدرى زىر لەلای زىرنگرە)، ئىستاش لە گوشەو كەنارەكانى دنيادا، لە پۆژەهلات و پۆژئاواى دنيادا، لە باكوروو باشوورى، هەموو ئەو مروّفانەى لى دەكوڵنەو، بە مەرجىك وىژدانىكى زىندوويان هەبى، زانبارىيەكى باشيان هەبى، لە ئەنجامى لىكوڵىنەو لە قورئان و، لە ئەنجامى پۆچوون بە زانبارىيەكەى خۆياندا، بە مەرجىك قورئانيان لى هەلكەوئى و، بە بەشىك لە قورئان يان بە هەمووى ئاشناو شارەزا بن، دەيانىنى بىروا دەهينن و دەبنە مسوڵمانى زۆر چاك و جىددىي، چونكە لە راستىيدا مروّف تاكو زانتر بى، زياتر قەدرى كىتەبى خوا ﷻ دەزانى.

مەسەلەى چوارەم و كۆتايى:

سەرسوپمانى بېيروايان لە مەسەلەى زىندوو كرانهو، تۆمەتبار كردنيان بۆ پيغەمبەرى خوا (محمد ﷺ)، بە درۆ هەلبەستن يان شىتیی و، وەلامدراڤهوان بە ريك و پيكيى لە گەردوونداو، پاريزرانى ئەوان، لە بە زەوييدا پوڤران و، ئاسمان بەسەردا كەويندراڤ، كە ئەو نيشانهيهكى گەورەو مەزنە، بۆ هەر بەندهيهك كە لە ناخەو بەرەو خوا بگەریتەو:

خو دەفەرموى: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُرِقْتُمْ كُلٌّ مِّمَّزِقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۝٧ أَفَتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ۝٨ أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنْ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ شَأْنًا خَفِيفٌ بِهِمُ الْأَرْضُ أَوْ تُسْقَطُ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ۝٩﴾

شیکردنهوی ئەم ئایەتانه، لە چوارده برگەدا:

۱- ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ﴾ ئەوانەى بېيروابوون، گوتيان، واتە: ئەوانەى كە هەقيان كەوتە بەرچاو، بەلام دايانپووشى و رەفزيان كردو قبووليان نەكرد، ئەگەرنا كەسيك هەق نەزانى و بە هەق ئاشنا نەبووبى، بە مەرجيک تپيدا كەمتەرخەم نەبووبى، بە كافر لە قەلەم نادري، چونكە هەقيكى بۆ نەهاتو، تاكو داپووشى و، ئەو كاتەش ئەو حوكمانهى بۆ كافران دياربيكراون، لە دنياو دواپوژدا، ئەو جوړە كەسانە ناگرڼه، وەك زۆر جارى ديکە گوتوومانەو لە كتيى دوازدەيهى مەوسووعەى: (الإِسْلَامُ كَمَا يَتَجَلَّىٰ فِي كِتَابِ اللَّهِ) دا، بە دريژيى لەو بارهوه دواوم، هەروەها لە مەوسووعەى: (بیرکردنهوی ئیسلامیى لە نپوان وەحيى و واقيعدا)، ديسان لەو بارهوه لە چەند شوينيك دا قسەم كردو، بەتايبەت لە كتيى دووهم دا.

ئەوانەى كە بېيروان و ھەقيان دا پۆشيوەو رەفز كەردو، گوتيان:

٢- ﴿هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ﴾: ئايا پياويكتان پيشان بەدين؟ ئەم پرسيارە (هَلْ)، (الْإِسْتِفْهَامُ يُسْتَعْمَلُ فِي الْعَرَضِ وَيُقْصَدُ بِهِ التَّعْجِيبُ)، ئەم پرسياركەردنە بە كارھيتراوە لە رانواندن و پيشانداندا، بەلام مەبەست پيى سەرسورماندنە، واتە: سەرتان سورھميئي، لە پياويك، (نَدُلُّكُمْ) پيشانتان بەدين، (نَعْرِفُكُمْ)، پياويكتان پيى بناسيئين.

ئنجە كە گوتويانە: (هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ)، ئايا پياويكتان پيشان بەدين؟ وشەى: (رَجُلٍ) بە نەناسراو (نكرة) ھاتو، وەك پيغەمبەر موھەممەد ﷺ پياويكى نەناسراويى و كەس پيى ئاشنا نەبي، ياخود پياويكى ناديدەگيراو بي! كە لە راستيدا ئەو بە دەبيى و بي ئينسافىيەكى گەورە بوو لە لاينە كافرەكانەو، چونكە موھەممەد ﷺ پيش پيغەمبەرايەتييشى، زۆر ناسراو بوو، بە بەلگەى ئەو كە كاتيك لە دەمى دروستكەردنەو كەبەدا دەبيتە كيشەو مشتومريان، لەسەر ئەو كە بەردە رەشە (الحجر الأسود) دابيتەو، لە سالى (٣٥)ى پيش پيغەمبەرايەتييدا، دەليىن: ھەر كەسيك يەكەمجار ھات، ئەو دەكەينە دادوەر، داخو ئەو بەردە رەشە چوون دابيتەو؟ كيشەيەكى جيديى دەبيى لە نيو تيرەكانى قورەيش دا، ھەر كاميكيان، دەليىن: دەبيى من دابيتەو، لەبەر ئەو بەردە رەشەيان پي پيروۆز (مقدّس) بوو، ئنجە يەكەمين كەس لەو كاتەدا كە دى موھەممەد ﷺ دەبيى، دەليىن: (جَاءَ الْأَمِينُ، جَاءَ الْأَمِينُ)، ئەو ئەمين ھات، پياوى ئەميندارو ئەمانەت پي سپيەردارو پاك و، دەستپاك ھات، ھەروەھا موھەممەد بە: (الصّادِقُ الْأَمِينُ)، راستگوو دەستپاك ناوى دەرکرد بوو، موھەممەد ﷺ پياويكى نەناسراو نەبوو، پياويكى نامو نەبوو، بەلام ئەو بە نەزاكەتيى و بي ئينسافيى بېيروايەكان دەرەخات.

ئنجە ئايا ئەو پياو چى دەليى؟

٣- ﴿يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُرِقْتُمْ كُلٌّ مَّرْقٍ وَإِنَّمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾: ھەواتان پي دەدا، كاتيك ئيوە پارچە پارچە بوون، بە تەواويى بەش بەش بوون و ليك ھەلەوھشان لە زەويدا،

ئىتوھ لە نووى دروستدەكرێنەو؟ ﴿إِذَا مُزِقْتُمْ كُلُّ مُمْزِقٍ﴾ (التَّمْزِيقُ: تَفْكِيكُ الْأَجْزَاءِ الْمُتَلَاصِقَةِ)، (مَزِيقٌ): بریتى ە یەكەه لۆه شاندنى بەشەكانى شتىك كە پێكهوه لکیندراون و جۆشدراون، (مُمَزَّقٌ: مَصْدَرٌ مِمِّی، لِمَزَقَهُ مِثْلُ: الْمُسْرَحِ لِلتَّسْرِیْحِ)، وشەى: (مُمَزَّقٌ) چاوگیكى میمییه، بۆ کردارى (مَزَقٌ)، (مَزَقٌ، مُمَزَّقٌ، مَزِيقٌ، مَزِيقًا فَهُوَ مُمَزَّقٌ)، (مُمَزَّقٌ) یش هەم دەبێتە ناو (هەلۆه شاو) هەم دەبێتە چاوگ (هەلۆه شاندن)، وهك (مُسْرَح) كە لە وشەى (سَرَح، يُسْرَحُ، تَسْرِیْحًا) وه، دى، واتە: بەردراو، بەرھەلداكراو، بەردان، بەرھەلداكردن.

﴿كُلُّ مُمَزَّقٍ﴾، بە تەواوی لىك هەلۆه شاوو پارچە پارچە بوو، هەر بەشەى بە لایەكدا چوو، مەبەستیان ئەو بوو، مَرُوفٌ كاتى دەمرى و جەستەكەى دەخریتە بن خاكەو، پارچە پارچە دەبى و پەرژو بلاو دەبى.

﴿إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾، ئنجا ئىتوھ لە نووى دروست دەكرێنەو، (الْخَلْقُ الْجَدِيدُ: الْحَدِيثُ الْعَهْدِ بِالْوُجُودِ)، دروستكراوى تازە، واتە: دروستكراویك كە تازە ھاتۆتە بوون، (أَي: فِي خَلْقٍ غَيْرِ الْخَلْقِ الْأَوَّلِ الَّذِي أَبْلَاهُ الزَّمَانُ)، واتە: دروستكراویك جگە لە دروستكرانى یەكەم، كە پۆزگار پزاندووێتى و لىكێهەلۆه شاندو، لە نووى دروست بكرێنەو، كە مەبەست پى زیندوو كردنەوێ پۆزى دوايیه، بە سەرسوڕمانەو دەلێن: پیاویكتان پى نیشان بدەین، شتىكى واتان پى دەلێ؟

ئنجا وشەى (جَدِيدٍ) لە: ﴿إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ دا، یان (فَعِيل) ی بە مانای (فَاعِل) ه، واتە: لە نووى ھاتو، یاخود (فَعِيل) ی بە مانای (مَفْعُول) ه، واتە: لە نووى ھیندراو، ھەردوو ھالەتەكەى لەگەڵدا دەگونجین، واتە: یان ئەو دروستكراو لە نووى ھاتو، یان لە نووى ھینراو.

٣- ﴿أَفَرَأَيْتَ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ﴾، ئایا ئەو پیاو كە ئەو قسەى دەكات، درۆى بەناوى خواو ھەلبەستو، یان شىتیىكى تێدایە؟! یانى: ھالى لە دوو ئەگەر بەدەر نیە:

أ- یان درۆ بە ناوى خواو دەكات.

ب- یان جوړیك لە شىتیى تووشبوو.

له ئەصلدا، (أَفْتَرَى)، (إِفْتَرَى)یە، بەلام (تَذْهَبُ الْهَمْزَةُ فِي الدَّرَجِ)، له کاتیکدا که له پیش ئەو هەمزەیهو شتیک دیکه هەبێ، ئەو هەمزەیه نامینێ و دەپوا، واتە: ئەگەر خۆی له سەرەتاوه دەستی پێکرا بایه دەگوترا: (إِفْتَرَى)، بەلام که شتیک دیکهی دەخریتە پیش، له کاتی وهسلدا دەپوا:

ئایا به ناوی خواوه درۆی هەلبەستوه، که ده‌لێ: خوا ﷻ پێی فەرمووم: زیندوو دەکرێنەوه، ئایا ئەوه درۆیه که به ناوی خواوه هەڵدەبەستێ؟ یاخود جوۆی له شیتیی تووشبووه، (جِنَّةٌ) به نه‌ناسراو (نکرة) هاتوه، ئەمەش دەلالەت لەسەر جوۆر (نوع) دەکات، واتە: جوۆرێک له شیتیی هەیه، نه‌ك شیتیی ته‌واو بێ، بەلام جوۆرێک له شیتییە ئەو جوۆرە بیرکردنەوهیه!

خواش ﷻ له وه‌لامیاندا ده‌فەرموێ:

(۴)- ﴿بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ﴾، به‌لکو ئەوانه‌ی پروایان به‌مه‌نزلگای کووتایی نیه له ئازارو گومپاییه‌کی دووردان. ئەوان بۆیه پێغه‌مبەری خوا ﷻ تۆمه‌تبار ده‌که‌ن، به‌وه‌که: یان درۆی به‌ ناوی خواوه هەلبەستوه، یان جوۆرێک له شیتیی هەیه، له‌بەر ئەوه‌ی پروایان به‌ پوۆژی دوا‌یی نیه، بۆیه خوا ﷻ ده‌یانباته‌ سه‌ر ئەصلی مه‌به‌ست و ده‌فەرموێ: به‌لکو ئەوانه‌ی پروایی به‌ پوۆژی دوا‌یی و مه‌نزلگای کووتایی نیه، له‌ سزادان و له‌ گومپاییه‌کی دووردان و، هۆکاری نکوولییکردن‌یان له‌ زیندووکرانه‌وه‌و سزاو پاداشت، ئەوه‌یه.

(الضَّلَالُ: خَطَأُ الطَّرِيقِ الْمَوْصِلُ إِلَى الْمَقْصُودِ)، (ضلال) ئەوه‌یه مرووف ئەو رێیه‌ی ده‌یگه‌یه‌نێ به‌ ئامانج لێی ون بێ، یان تێیدا به‌ هەله‌دا بچێ، ئنجا چ ئەو له‌ رێگه‌که‌ ون بێ، چ رێگه‌که‌ له‌و ون بێ، (ضَلَّ الطَّرِيقَ) رێیه‌که‌ی ون کرد، (ضَلَّ عَنِ الطَّرِيقِ) خۆی له‌ رێیه‌که‌ ون بوو، چونکه‌ ده‌گونجی مرووف رێی لێ ون بێ، ده‌شگونجی بوو خۆی له‌ رێیه‌ لاب‌دات و ون بێ.

که‌ ده‌فەرموێ: ﴿فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ﴾، له‌ سزاو ئازاردان و، له‌ گومپایی دووردان، هەموو توێژه‌رانی قورئان گوتوو‌یانە: له‌ سزاو ئازاردان، واتە: له‌ پوۆژی

دوایدا له سزاو ئازاردان، به لām بوچی پیشخراوه؟ هەرچه‌ند گومراییه دووره‌که، له ڕووی ڕیزبه‌ندی کاتییه‌وه، له پیشه‌وه‌یه، له دنیا‌یه‌دایه‌وه، له راستییدا که‌وتنه‌ ئێو سزاو ئازاره‌که، به‌ره‌مه‌می گیرۆده‌ بوونه به گومراییه دووره‌که‌وه، که‌واته: ده‌بووایه‌ ب‌فه‌رموێ: (فِي الضَّلَالِ الْبَعِيدِ وَالْعَذَابِ)، به‌لām بوچی پیشخراوه؟ وه‌لامه‌که‌ی ئه‌وه‌یه: له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له سزاو ئازاردا بوونه‌که، گ‌رنگ‌تره‌ گه‌وره‌تره، بۆیه پیشخراوه، ئه‌مه‌ ڕای زۆربه‌ی ڕوونکه‌ره‌وانی قوڕئانه.

به‌لām من وێ‌ڕای ئه‌وه، بو‌چوونێکی دیکه‌شم هه‌یه، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌ که: (الْعَذَابِ)، ده‌گونجێ هه‌ر مه‌به‌ست پێی ئازارو سزای دنیا بێ، یانی: هه‌ر له دنیا‌دا ئه‌وانه‌ی ڕه‌وانه‌یان به‌ ڕۆژی دوا‌یی و به‌ مه‌نزلگای کۆتایی نیه، له سزاو ئازاردان، له ئه‌شکه‌نجه‌ی ده‌روونییدان و، له نا‌ره‌حه‌تی و دڵه‌ ڕاوکه‌دان، که پێیان وایه‌ خوايه‌ك و خواه‌نێك، لێیان نا‌پرسێته‌وه‌وه، زیندوو‌یان ناکاته‌وه، سزاو پاداشتیك له ئارادا نیه، ئه‌وه هه‌ر بو‌ خو‌ی ئه‌شکه‌نجه‌و ئازاریکی ده‌روونی گه‌وره بو‌ م‌رو‌ف دروست ده‌کات.

۵- ﴿أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾، ئایا نه‌یان‌ڕوانیوه بو‌ ئه‌وه‌ی له پیش ده‌ستیانه‌وه‌وه، ئه‌وه‌ی له دوا‌یانه‌وه‌یه، له ئاسمان و زه‌وی.

هه‌مه‌ (أ) ی (أَفَلَمْ يَرَوْا)، هه‌مه‌زی پ‌رسیار‌کردنه، که لێ‌رده‌دا بو‌ سه‌رسو‌پمانیکه، نکوولیی‌کردنی تیکه‌ل و ئاوێته‌ بووه، ﴿أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ﴾، جی‌ی سه‌رسو‌پمانه، ئایا سه‌رنجیان نه‌داوه‌ته، ئه‌وه‌ی له پیش ده‌ستیانه‌وه‌یه، له پیشیانه‌وه‌یه‌وه، ئه‌وه‌ی له پشتیانه‌وه‌یه، له ئاسمان و له زه‌وی، واته: ئایا ته‌ماشای ئه‌و ئاسمان و زه‌وییه‌یان نه‌کردوه، که هه‌م له پیشیانه‌وه‌یه، هه‌م له دوا‌یانه‌وه، به‌ واته‌یه‌کی دیکه: هه‌ر چوارده‌وریان ئاسمان و زه‌وییه.

لێ‌رده‌دا: (أَفَلَمْ يَرَوْا)، ده‌گونجێ دیتن (رؤیة) دیتنی چاوی بێ، ئنجا ئه‌وه‌ی ئه‌و مانایه‌ش، به‌هێ‌تر ده‌کات، ئه‌وه‌یه‌ که (يَرَوْا) به‌ پیتی (إِلَى) به‌رکاری خواستوه، (أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى)، چونکه به‌ چاو سه‌رنجی ئه‌وه ده‌درێ، ئه‌گه‌رنا (رؤیة) ئه‌گه‌ر

مەبەست پئی: دیتنی عەقڵیی بئ، پئیوستیی بە (إِنِّ) ناکات، بەرکاری پئی بخوازی
هەروەها دەشگونجئ مەبەست لە دیتن دیتنی عەقڵیی بئ و، بەکارهێنانی (إِنِّ)
ش بۆ تۆخکردنەوێ مانای سەرنجدان و پامانەکیە.

(۶) - ﴿إِنْ شَأْ نُخَسِفَ بِهِمُ الْأَرْضَ﴾، ئەگەر ھمانەوئ بە زەویاندا پۆ دەبەینە خوار،
پۆیان دەچوینن، ﴿إِنْ شَأْ نُخَسِفَ بِهِمُ الْأَرْضَ﴾، خویندراویشەتەو: (إِنْ يَشَأْ
يُخَسِفُ بِهِمُ الْأَرْضَ)، واتە: ئەگەر خوا ﷻ بیهوئ بە زەویاندا، پۆدەباتە خوار، بە زەویدا
پۆیان دەچوینن.

(۷) - ﴿أَوْ نُسْقِطُ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ﴾، یاخود چەند پارچەبەکیان لە ئاسمانیو
بەسەردا دەخەینە خوار، دیسان ئەویش خویندراویشەتەو: (أَوْ يُسْقِطُ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِّنَ
السَّمَاءِ)، یاخود (خوا) چەند پارچەبەکیان لە ئاسمان بەسەردا دەخاتە خوار، وشە:
(كِسْفًا)یش، ھەم بە (كِسْفًا) خویندراویشەتەو، ھەم بە (كِسْفًا)یش، ئەگەر (كِسْفًا) بئ،
واتە: (قِطْعًا) چەند پارچەبەك، بەلام (كِسْفًا) یانی: پارچەبەك.

لێرەدا ئەوێ خوا ﷻ سەرنجی ئەوانی بۆ پادەکیشتی ئەوێبە کە: ئەو
ئاسمانی لە پێشیانەوێبەو لە دوایانەوێبەو، ئەو زەویبەو لە پێشیانەوێبەو لە
دوایانەوێبەو، واتە: ئەو ئاسمان و زەویبەو کە لە ھەموو لایەکیانەوێبەو،
ئابلوووقەیان داو، دەبینن: ئاسمان بەو پوون و رێك و صافیبەو، بەو بئ
ھەست و خوست و بئ ژاوە ژاویبەو، وەك گومبەزێك بە سەریاندا دراو، ھەروەھا
زەوییش وەك بەرەبەك بۆیان پراخراو، ئنجا کە ئاوا دەبینن، نە لە ئاسمانەو
ھیچیان بەسەردا دەکەوئ و، نە زەویشیان لە بن دا پۆدەچئ و، دەبوو بزائن،
پەروەردگاریك و خاوەنێکیان ھەبە، مشووریان لئ دەخوات و ئاگای لێیانە، بۆبە
دەفەرموئ:

(۸) - ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ﴾، بەراستی لەوێدا نیشانەبەکی مەزن ھەبە،
بۆ ھەر بەندەبەکی لە ناخەوێبەو گەراوێبۆ لای خوا، (آيَة) واتە: نیشانەو بەلگە، لێرەدا
مەبەست لە (آيَة) واتە: نیشانەبەکی زۆر گەورەو گرنگ، چونکە بە نەزانراو (نكرة) ھاتو،

یانی: نیشانه‌یه‌که وه‌سف ناکرێ و زۆر گه‌وره‌یه‌و، جێی سه‌رنج لێدان و تێپامانه، که خوا ﷻ نه‌زه‌ویان له‌ بن پێدا پۆده‌باته‌ خوار، که به‌ زه‌ویدا بچنه‌ خوار، نه‌ ئاسمانیشیان به‌سه‌ردا ده‌که‌وێتی، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ئه‌وانه‌ ئه‌هلی کوفرو گومراپین و، پێخه‌مه‌به‌ری خواش ﷻ تۆمه‌تبار ده‌که‌ن، به‌ ناهه‌ق و، ئایه‌ته‌کانی خواش به‌ درۆ داده‌نێن و، دان به‌ چاکه‌کانی خوا دانانێن و، به‌ندایه‌تی بۆ خوا ناکه‌ن، ئنجا ئه‌وه‌ که خوا ﷻ لێیان ده‌گه‌رێ، ژیانی دنیا بیه‌نه‌ سه‌ر، بگوزه‌رێن، بێ ئه‌وه‌ی پارچه‌یه‌کیان له‌ ئاسمانه‌وه‌ بکه‌وێته‌ سه‌رو، بێ ئه‌وه‌ی به‌ زه‌ویدا پۆبێنه‌ خوار، له‌وه‌دا نیشانه‌یه‌کی مه‌زن هه‌یه‌، بۆ هه‌ر به‌نده‌یه‌ک که له‌ ناخه‌وه‌ بۆ لای خوا بگه‌رێته‌وه‌، چونکه‌ (مُنِيبٌ: مَنْ رَجَعَ بِقَلْبِهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى)، (مُنِيبٌ): که‌سیکه‌ له‌ دله‌وه‌ به‌ره‌و لای خواي به‌رز ده‌گه‌رێته‌وه‌، له‌ راستیدا کاتیک مروّف بۆ لای خوا ده‌گه‌رێته‌وه‌، ئنجا چاوی به‌صیڤه‌ت و دَل و ده‌روونی ده‌کرێته‌وه‌و، گوێی به‌صیڤه‌تی ده‌کرێته‌وه‌و هه‌ق ده‌بیستی، هه‌ق ده‌بینی و هه‌ق ده‌رک ده‌کات، به‌لام کاتی که مروّف له‌ خوا دوور ده‌بی، عه‌قَل و هه‌سته‌وه‌ره‌کانی، باش کار ناکه‌ن، په‌رده‌یان به‌سه‌ر هه‌لده‌کشی و، شته‌کان وه‌ک خۆیان نابین، یان نیشانه‌کانی خوا ده‌بین، به‌لام وه‌ک نیشانه‌ی خوا نایابین، به‌لکو وه‌ک دیارده‌ی سروشتی بێ خاوه‌ن، ته‌ماشایان ده‌که‌ن.

ئنجا وه‌ک له‌ مه‌وسووعه‌ی: (ئیمان و ئیلحاد)دا، باسمان کردوه‌، هه‌ر ئه‌وه‌شه‌ هۆکاری ئه‌وه‌، که هه‌ندی له‌ زانایانی سروشتناس، هه‌رچه‌نده‌ شاره‌زان له‌ بواری فیزیایو کیمیاو گه‌ردوونناسی و پزیشکی و زه‌وییناسی و، پروه‌کناسی و زینده‌وه‌رزانی و ئاژه‌لناسیدا، به‌لام زانیارییه‌کیان نابێته‌ هۆی هیدایه‌تدانیان، چونکه‌ ئینسان که ئیمانی نه‌بوو، وه‌ک که‌سیک وایه‌ به‌بێ میکروۆسکۆپ ته‌ماشای دَلوپه‌یه‌ک ئاو بکات، ئنجا که به‌ چاوی پرووت، ته‌ماشای دَلوپه‌یه‌ک ئاو بکات، به‌س دَلوپه‌یه‌ک ئاو ده‌بینی، به‌لام ئه‌گه‌ر به‌ میکروۆسکۆپ ته‌ماشای بکات، دنیا به‌ک زینده‌وه‌رو دروستکراوانی تیدا ده‌بینی، له‌ راستیدا ئیمانی‌ش میکروۆسکۆپیکه‌، ئینسان ده‌یکاته‌ سه‌ر عه‌قَل و چاوو دَل و گوێی، شتی دیکه‌ی پێ ده‌بینی، واته‌: شته‌کان که ده‌بینی، وه‌ک دیارده‌یه‌کی سروشتی، وه‌ک ماده‌یه‌کی که‌رو لال، وه‌ک شتیکی بێ خاوه‌ن، نایابینی، به‌لکو وه‌ک ئه‌وه‌ ده‌یانینی، که نيعمه‌ت

و چاکەى خوان و لە حەقىقەتیشدا ھەر وایە، چونکە تۆ تەماشای بکە! مەرۆڤێک گۆلێکی پلاستیک لە شوێنێک کەوتووە، دەبینی، سەرى لى سوپدەمىنى، چەندە جوان دروستکراو! ئەدى گۆلێک کە خوا دروستیکردووە، بۆنى ھەيەو گەشەي ھەيە، بۆچى دەبى سەرى لەو سوپنەمىنى؟! یان مەرۆڤ بۆکە شووشەيە دەبینى، پى سەيرە، یان تابلۆ دیمەنى مەرۆڤێک دەبینى دەلى: زۆر جوانیان دروستکردووە! ئەدى بۆچى بە خودى مەرۆڤەکە، زۆر سەرسام نابى؟ ھۆکارەکە ھەر ئەو ھەيە کە مەرۆڤ بە ئیمانەو تەماشای ناکات و، عەقل و دلەکەي ئیمانیان تێدانى، وەک کەسێک کە میکروئسکۆپێکی بە دەستەو ھەيە، تەماشای شتەکان دەکات، تەنیا پەلەتەکیان دەبینى، یان کەسێ بە چاوى پروت تەماشای ئاسمان بکات، ئەو لە کوێ و ئەو لە کوێ کە بە تەلەسکۆپ تەماشای بکات، ئەو ھەموو کاکیشان و ئەستێرانە بىنى! بەلام کە بە چاوى سەر تەماشای بکات، تەنیا ئاسمانیکی شین دەبینى!

خوا بە لوتف و کەرەمى خۆی یارمەتییان بدات، کە چاوى عەقل و دلەمان زیاتر بکۆتەو، بە ھۆی ئیمانەو، تاكو دروستکراو ھەيە، وەک نیشانەکانى خوا بىنین.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

بۆ ئۆرە کۆمەڵایەتیەکان لەکەلتاین

Stay in touch on social media

لەن مەحەمەد عەزیز مەلەکانی

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English • عربي • كوردی

عەلى بابیر / AliBapir

AliBapir / عەلى بابیر

بۆ ئۆرە کۆمەڵایەتیەکان لەکەلتاین

Stay in touch on social media

لەن مەحەمەد عەزیز مەلەکانی

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English • عربي • كوردی

پاڭه ياندنې مه ځنډې، خاموشيا نه شي، بابېر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

Google Play

App Store

QR Codes

له نژدې څومره ځايه تپه ګان له ځه ګان
stay in touch on social media
نن مېنځ غږ موندل انټرنېټي

www.alibapir.net

کوردې - عربي - English

پاڅه ياندنې مه ځنډې، خاموشيا نه شي، بابېر

علي بابېر/ AliBapir

علي بابېر/ AliBapir

ګڼنې

پاڅه ياندنې مه ځنډې، خاموشيا نه شي، بابېر

QR Codes

له نۆره خۆمهلايهوهكان لهگهڵتان
Say hi fourth on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

پاڤه پانڤی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابیر

عەلی بابیر AliBapir

archive.org/details/@alibapir

PDF

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

کەتالی

پاڤه پانڤی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابیر

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes

پاڤه پانڤی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابیر

دەرسی دووهم

پاڳه پانڊنئى مهكته بى ماموستا عهلى بابير

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

له نږه کښمه لږه تپه گان له مهكته لښان
Stay on touch on social media
نن مهكته عر موانع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

پاڳه پانڊنئى مهكته بى ماموستا عهلى بابير

مهكته بابير/ AliBapir

مهكته بابير/ AliBapir

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە پێنج ئایەت پێکھاتووە، لە بارەی ھەردووکی پێغەمبەری خواوە، داوود سولەیمان، کە باب و کوڕن (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و، ئەو چاکەو نێعمەتانەی خوا پێی بەخشیون، دەدوین، ھەرچی داوودە عليه السلام، خوا ﷻ باسی چیاھەکان و بالندەکانی کردووە، کە لەگەڵیدا یادی خویان کردووە، ئاسنیشی بۆ نەرمکردووە بۆ دروستکردنی زرییان، ھی سولەیمان عليه السلام، خوا ﷻ باسی باو کانی مس و، پامکرانی جندەکان، کە میحراپ و پەیکەر و مەنجەلی گەورە و ھەوزی ئاو ئاسا، مەنجەلی چەسپاویان، بۆ دروستکردوون و، ھەتا مۆرانەش لە گۆچانەکە ی نەداوە و نەکەوتووە، جند نەیانزانیووە، مردووە، بەلکو ھەر سەرگەرمی کارو بێگار بوون.

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا يَجْعَالُ آوِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ ۖ أَنْ أَعْمَلَ سَبِيغَتٍ وَقَدَّرَ فِي السَّرْدِ وَأَعْمَلُوا صَاحِبًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝۱۱﴾ وَلَسْلِمَنْ الرِّيحَ غُدُوها شَهْرٌ وَرَواحُها شَهْرٌ وَأَسْلَنَّا لَهُ عَيْنَ الْقَطْرِ ۖ وَبَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ ۖ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ۝۱۲﴾ يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحْرِبٍ وَتَمَثِيلٍ ۖ وَجَفَانٍ كَالْجَوَابِ ۖ وَقُدُورٍ رَاسِيَتٍ ۖ أَعْمَلُوا ۖ أَلْ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ ۝۱۳﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ ۖ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنَّ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ۝۱۴﴾

مانای دهقا و دهقی ئایه‌ته‌کان

{هه‌روه‌ها (وهك چۆن پێغه‌مبەراییه‌ تیمان به‌ موحه‌مه‌د ﷺ داوه‌) به‌ دُنیا‌یی‌ه‌وه‌ له‌ لایه‌ن خۆمانه‌وه‌ به‌ خَشَشِیْكَ (ی مه‌زن) مان به‌ داوود دابوو (یه‌كِيْكَ له‌ نیشانه‌كانی ئه‌و به‌ خَشَشه‌ش زیكری خوا له‌ گه‌ڵ گوته‌وه‌ی چیا‌یه‌كان و با‌لنده‌كان بوو، گوتمان:) ئه‌ی چیا‌یه‌كان و با‌لنده‌كان! وِیْپَرای (داوود) بیلینه‌وه‌، هه‌روه‌ها ئاسنیشمان بۆی نه‌رم‌کردبوو، تاكو زریانی لى دروست بکات ﴿۱۰﴾ پیمان گوت: ئه‌ی داوود! (زرییه‌) تیرو ته‌واوه‌كان (سه‌رتاپا داپۆشه‌ره‌كان) دروست بکه‌و، له‌ چنیندا ئه‌ندازه‌گیریی (ورده‌کاری) بکه‌، (با بزماره‌كان له‌ قه‌ده‌ر كونه‌كان بن، نه‌ باریك‌ترو نه‌ درشت‌تر)، هه‌روه‌ها كرده‌وه‌ی چاكیش بکه‌ن، بێگومان من بینهری ئه‌وه‌م كه‌ ده‌یکه‌ن ﴿۱۱﴾ هه‌روه‌ها بۆ سوله‌یمانی‌ش (با) مان ده‌سته‌مۆ کرد بوو، رۆ پرینی به‌یانانی، مانگه‌ رَیْهَك و، هی ئیوارانی‌شی، مانگه‌ رَیْهَك بوو و، کانی مسیشمان بۆ ره‌وان کرد بوو و، له‌ جندانی‌ش هی وایان هه‌بوون به‌ مۆله‌تی په‌روه‌ردگاری له‌ به‌ر ده‌ستیدا، کاریان ده‌کردو، هه‌ر كه‌سی‌کیش له‌وان له‌ فه‌رمانی ئیمه‌ی لادابایه‌ (خۆی بواردبایه‌) له‌ ئازاری کله‌ی ئاگرمان پى ده‌چێژت ﴿۱۲﴾ هه‌رچی ویستبای بۆیان دروستده‌کرد، له‌ کۆشکان (یان په‌رستگایان) و، په‌یکه‌ران و، ده‌فران (قاپی گه‌وره‌ی خۆراك تیدا خواردن) ی وه‌ك هه‌وزان و، مه‌نجه‌له‌ چه‌سپاوه‌كان، (پیمان گوتن:) ئه‌ی نیزیکانی داوود! سوپاسگوزاری ئه‌نجام بده‌ن و، كه‌می‌کیش له‌ به‌نده‌کانم سوپاسگوزارن ﴿۱۳﴾ ئنجا کاتیک مردمان به‌سه‌ر (سوله‌یمان) دا هیئا، ته‌نیا زینده‌وه‌ری زه‌ویی (مۆرانه‌) كه‌ گۆچانه‌که‌ی خوارد، له‌ مردنی ئاگاداری کردنه‌وه‌، کاتیک (لاشه‌که‌ی) كه‌وت، جنده‌كان بۆیان روونبووه‌، كه‌ ئه‌گه‌ر (وه‌ك لاف لیده‌ده‌ن) په‌نه‌انیان زانیایه‌ (ئه‌و هه‌موو ماوه‌یه‌ كه‌ به‌سه‌ر مردنی سوله‌یماندا گوره‌زا بوو) له‌ ئازار (ی بێگاری) ریسواکه‌ردا نه‌ده‌مانه‌وه‌ ﴿۱۴﴾}.

شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان

(فَضْلًا): (الْفَضْلُ: الزِّيَادَةُ مِنَ الْإِفْتِصَادِ، وَكُلُّ عَطِيَّةٍ لَا تَلْزَمُ مَنْ يُعْطِي هِيَ فَضْلٌ)، (فَضْلٌ): بریتیه له زیاده له حاله‌تی میانجیی، ههر به‌خششیکیش که بابای به‌خشهر پابه‌ند نه‌بی ببیه‌خش، پپی ده‌گوتری: (فَضْلٌ)، فه‌زلی له‌گه‌ل نواند، واته: شتیکی پپدا که له‌سه‌ر پپیوست نه‌بی بیدات.

(أَوْيٍ مَعَهُ): له‌گه‌لیدا بیلینه‌وه (الأَوْبُ: الرُّجُوعُ، أَوْيٍ: فِعْلٌ أَمْرٍ مِنَ التَّأْوِيبِ، وَالْأَوْبُ، رَجْعِي مَعَهُ التَّسْبِيحُ، أَوْ رَاجِعِي مَعَهُ فِي التَّسْبِيحِ)، وشه‌ی (أَوْيٍ) کرداری فه‌رمانه له (تَأْوِيبٌ) یاخود له (أَوْب)‌وه، یانی: خوا به‌پاکگرتنی له‌گه‌ل بلی‌وه، یاخود که ئەو خوا به‌پاک ده‌گری، یادی خوا ده‌کات، تۆش له‌گه‌لی پپدا بچۆوه.

(سَبِغَتْ): کۆی (سَابِغَةً)‌یه، (سَابِغَةً) واته: ته‌واو داپۆشه‌ر، (سابغات: دُرُوعًا وَاسِعَةً صَافِيَةً)، ئەو زریانه‌ی هه‌موو جه‌سته داده‌پۆشن، کاتی خۆی زری هه‌بووه، له‌کاتی جه‌نگدا جه‌نگاوه‌ران پۆشیویانه، که تیرو شیرو زه‌بر، نه‌یان‌توانیوه بگه‌نه جه‌سته‌ی ئەو مرو‌قه‌و برینداریی بکه‌ن.

(وَقَدَّرَ فِي السَّرْدِ): (السَّرْدُ: نَسْجُ الدَّرْعِ)، (سَرْدٌ): واته: چینی زری، (قَدَّرَ فِي السَّرْدِ: بَيَّنَّ كَمِّيَّتَهُ وَاجْعَلَ الْمَسَامِيرَ وَالْثُقُوبَ مِمْقَدَّارَ وَأَنْسَجَامَ مَعَ بَعْضِ)، واته: ئەندازه‌که‌ی دیاریی بکه‌و، ئەو کونانه‌ی بزماره‌کانیان تپده‌خرین، با به‌ئەندازه‌و پپکه‌وه گونجاو بن.

(عُدُوهُمْ): واته‌رۆشتنی به‌یانانی، (الْعُدُوَّةُ وَالْغَدَاةُ: أَوَّلُ النَّهَارِ)، سه‌ره‌تای رۆژ، له‌به‌یانیه‌وه تا‌کو نیوه‌رۆ، پپی ده‌گوتری: (عُدُوَّةٌ)، یان (غَدَاةٌ)، (عُدُوٌّ) واته: رۆشتنی به‌یانیان، (وَهِيَ مَا بَيْنَ الْفَجْرِ وَطُلُوعِ الشَّمْسِ) که ده‌که‌ویته‌نیوان سپی‌ده‌ی به‌یانیی، تا‌کو خۆره‌ه‌لاتن و، هه‌ندی‌کیش گوتوویانه: تا‌کو نیوه‌رۆش ههر پپی ده‌گوتری: (غَدَاةٌ)، له‌وه‌به‌ولاش، پپی ده‌گوتری: (عَشِيٍّ)، دوا‌ی نیوه‌رۆ.

(وَرَوَّاحَهَا): (الرَّوَّاحُ: السَّيْرُ لَيْلًا)، رَوَّاح (رَوَّاح) پوشتنی شهوه، که مهبهستیشیان شهوه بووه له دواي نوپژي نیوه پو، پیمان گوتوه: (عَشِي) یاخود: ئیواره، ئنجا (رَوَّاح) بریتیه له پوشتنی دواي نیوه پو، به کورتیی: خوا دهفه رموی: شهوه بایه ی بو سوله یماغان دهسته مو کرد بوو، ماوه ی مانگه پیه کی ده پری، له به یانییه وه تاكو نیوه پو، ماوه ی مانگه پیه کی دیکه شی ده پری، له نیوه پووه تاكو شهوه.

(وَأَسْلَنَا): (جَعَلْنَاهُ يَسِينًا سَيِّئًا) واما نلیکرد پروا، برژی.

(عَيْنَ الْقَطْرِ): واته: کانیی مس، (الْقَطْرُ: النَّحَّاسُ الْمَذَابِ) (قطر) مسی تواوه یه.

(يَزِغُ): (يَزِغُ: يَمِلُ، وَيَجِدُ)، واته: لابدا، مهبهست پی سهر پیچی کردنه.

(مَخْرِبَ): (الْمَسَاكِينُ وَالْأَنْبِيَاءُ الشَّرِيفَةُ الْمَصُونَةُ عَنِ الْإِنْتِزَالِ، أَوِ الْقُصُورِ، أَوِ الْمَعَادِ)، (مَخْرِبَ) کوی (مَخْرَابَ) ه، یان به خانووبه رهو بینا خاوهن ریزو پاریزراوه کانه، له وه که هه موو که س دهستی بیانگاتی، یاخود: به کوشکی بهرز ده گوتری، یاخود: به په رستگاکان ده گوتری.

(وَتَمَثِيلَ): (تَمَثِيلَ: جَمْعُ تَمَثَالٍ وَهُوَ الصُّورَةُ الْمَصُورَةُ)، (تَمَثِيلَ) کوی (تَمَثَالِ) ه، شهویش بریتیه له وینه یه که کیشرابی، وینه یه که وه که په یکه ر داتاشرابی.

(وَجَفَانٍ): (جَمْعُ جَفَنَةٍ، وَهِيَ الْقِصْعَةُ الْكَبِيرَةُ)، (جَفَنَةٍ) ده فریکی گه وهو قاپیکی گه وه یه، خواردنی تیدا بخوری.

(كَالْجَوَابِ): (جَوَابُ: جَمْعُ جَابِيَةٍ، وَهِيَ الْحَوْضُ الْكَبِيرُ، سُمِّيَ جَابِيَةً لِأَنَّهَا تَجْمَعُ الْمَاءَ)، (جَوَابُ) کوی (جَابِيَةٍ) ه، (جَابِيَةٍ) ش بریتیه له ههوزی گه وه، ئنجا شهوه ده فرو قاپه گه ورانه که خوراکیان تیدا خوراه، بویه به یه کیکیان گوتراوه: (جَابِيَةٍ)، چونکه وه که چوون ههوزی ئاو، ئاو کو ده کاته وه، شهویش خواردنی تیدا کوکراوه ته وه.

(وَقُدُّورٍ): (قُدُّورُ: جَمْعُ قُدْرٍ: إِنَاءٌ يُطْبَخُ فِيهِ) (قُدْرٍ) بریتیه له ده فریک خواردنی تیدا ده کوئینری، قابله مه، مه نه ل، قازان.

له تۆرە کۆمەڵایەتییهکان لهکەتێتین
stay in touch on social media
نێن ههکم عێر موافق الزواجل الاجتماعي

AliBapir/ علی بابیر

archive.org/details/@alibapir

PDF

AliBapir

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

کەتانی
لهکەتێتین ههکم عێر موافق الزواجل الاجتماعي

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes for app downloads

Twitter, Facebook, YouTube icons

QR codes for social media

AliBapir/ علی بابیر

مانای گشتیی ئایەتەکان

وہك پيشتر گرمان، لەم پینج ئایەتە موبارەكەدا، خوا ﷻ گوشەیهك لە ژيان و بەسەرھاتی داوودو سولەیمان (عَلَيْهِمَا السَّلَام)، باب و كوری بەرێز، كە ھەم پیغەمبەر بوون و ھەم پادشاو حوكمراڤان بوون، بۆمان باس دەكات، ھەلبەتە ئیمە لە سوورەتی (الأنبياء)دا، لە كاتی تەفسیرکردنی ئایەتەكانی: (۷۸ - ۸۵)دا، بە درێژی لە بارەى داوودو سولەیمانەو (عَلَيْهِمَا السَّلَام)، دواوین و بەسەرھاتەكەیا ئیمان ھیناوەو، شیکردنەوێ وردمان لە بارەى موعجیزەکانیانەو، كە خوا ﷻ پێى داوون و، نیشانەکانیان و ئەو نەعمەتانەى خوا بۆى دەستەبەر کردوون، لەو بارەو بە وردی قسەمان کردو، بۆیە ئێرەدا بەس بە ئەندازەى ئەو كە چەمك و واتای ئایەتەكان، پوون دەبێتەو، قسە دەكەین:

خوا دەفەرموێ: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا﴾ بە دلنایى ئیمە بەخششمان لە لایەن خۆمانەو بە داوود ﷺ دابوو، واتە: شتیكمان پێداوو كە پێویست نەبوو پێى بدەین، وەك بەخشش و خەلات و دیاریى پێمان دابوو، ئنجا یەكسەر خوا ﷻ دیتە سەر باسى ھەندىك لە بەخششەكان: ﴿يَجْعَلُ أَوْبَىٰ مَعَهُ﴾ (گوتمان: ئەى چیاىەكان! لەگەڵى بڵێنەو، (رَجْعِي مَعَهُ)، ﴿وَالطَّيْرَ﴾ ھەرۆھە ئەى بالندەكان! ئیوھش لەگەڵى بڵێنەو، یاخود: ﴿وَالطَّيْرَ﴾، یانى: (وَسَخَرْنَا لَهُ الطَّيْرَ)، بالندەشمان بۆ دەستەمۆ کردبوو، كە وەك چۆن چیاىەكان، كاتىك داوود ﷺ پازو نیازى لە خزمەت پەرۆدگارى دا دەکرد، بەو دەنگە بە سۆزو خۆشەى، یادى خواى دەکرد، چیاىەكان لەگەڵیان دەگوتهو، بە ھەمان شیو، بالندەکانیش لەگەڵیان دەگوتهو، دەیانگێرايەو، ﴿وَالنَّارَ لَهُ الْحَدِيدَ﴾ ئاسنیشمان بۆ نەرمکرد بوو، ئایا ئەو ئاسن نەرمکردنە چۆن بوو؟ دواى باسى دەكەین لە مەسەلە گرنگەكاندا، كە دیارە نەرمکردنێكى ئاسنەى بوو، ئەگەر نا ھەموو كەس دەزانى، ئاگر بداتە بەر ئاسن، ئاسن نەرم دەبى و، ئەو شتیكى تايبەت

نیە بە پیغەمبەرانی هەو (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، بەلام ئاسن بۆ نەرمکرانە کە ی داوود، خوا ﷻ وەك بەخششی خووی باسی بکات، بۆیە ئەو هەشتیکی تایبەت بوو، ئەگەرنا هەموو کەس دەزانی و شتیکی زانستییه، کە ئاسن بە هۆی ئاگر درانە بەرهو، نەرم دەبی، کەواتە: دیارە ئەو ئاسن بۆ نەرمکرانە ی داوود ﷺ نەرمکرانیکی تایبەت بوو، ﴿أَنْ أَعْمَلَ سَبْعِينَ وَفَقْدَرِي السَّرْدِ﴾، پیمان گوت: زرییه داپۆشەرەکان دروست بکەو، ئەندازەگیری و وردەکاری بکە، لە چنیدا، واتە: بزمەرەکان لە قەدەر کونەکان بن و، چینه کە بە ئەندازە بی، ﴿وَأَعْمَلُوا صَالِحًا﴾، پێشمان گوتن: کردەوێ باش ئەنجام بدەن، کە لە راستیدا دروستکردنی زرییهکان، بۆ ئەوێ لە جەنگدا، جەنگاوەرەکان پارێزراو بن، ئەو بەشێک بوو لەو کردەوێ باش، یاخود وێرای ئەوێ خوای پەرورەدگار ئەو نیعمەتانە ی بۆ تۆ پەرخساندوون، تۆش کردەوێ باش بکە، وەك سوپاسگوزاری بۆ خوا ﷻ کە ئەو چاکەو نیعمەتانە ی پێداوی، ﴿إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾، بە دلنیایی من بینەری ئەوێ دەیکەن، هەرچی دەیکەن، من ئاگادارم و بینەرم و بە سەریههه چاودێرم.

ئنجادێتە سەر باسی سولهیمان ﷺ: ﴿وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ﴾، هەرۆهه بۆ سولهیمانیش (با)مان دەستەمۆ و ملکهچ کرد بوو، ﴿غَدُوها شَهْرٌ﴾، پۆشتنی بهیانانی، مانگە پێهه بوو، لە بهیانانی پ، تاكو لای نیوهرۆ، ئەو بایه ماوێ مانگە پێهه کی دهبری، ﴿وَرَوَّاحُها شَهْرٌ﴾، پۆشتنی ئیوارانیشی، مانگە پێهه بوو، واتە: دوا نیوهرۆیانیش، دیسان مانگە پێهه کی دهبری، ﴿وَأَسْلَمْنَا لَهُ عَيْنَ الْقَطْرِ﴾، کانی مسیشمان بۆ پژاند بوو، بۆمان ههلقولاند بوو، لێی دهپژا، ﴿وَمِنَ الْجِنَّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ إِذْنِ رَبِّهِ﴾، لە جندایش ههبوو، ههندیکیان لهبەر دهستیدا کاریان دهکرد، به مۆلهتی پەرورەدگاری، واتە: لهبەر دهستیدا بوون، کاریان بۆ دهکرد، دوا ی ههندیك له کارهکانی که جند بۆ سولهیمانان ئەنجام داو، باسیان دهکات، بەلام جاری باسی پابهندیان دهکات: ﴿وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا﴾، هەر که سێکیش لهوان لایدا بایه له فرمانی ئیمه، که فرمانی خوا ﷻ، ئەو

بوو، ئەو کارانەى سولهيمان پىيان دەسپىرى، ئەنجاميان بدەن و، خو بواردن و كەمتەرخەمىيان تىدا نەكەن، ئنجا ھەر كەسك لايداىايە، لەوان، لە فەرمانى تىمە، ﴿نَذْفُهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ﴾، ئەو لە ئازارى كپەى ئاگرمان پى دەچىژت.

وا پىدەچى سولهيمان ﷺ، خوا ﷻ ئەو توانايەى دايتى، ھەر كام لە جندەكان، ئەگەر سەرىپچىيان كەدبايە، بە ئاگر سزاي دابووايە، بەلام ھەندىك لە زانايان دەلین: ﴿نَذْفُهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ﴾، يانى: لە پۆژى دوايىدا بە كپەى ئاگرى دۆزەخ سزاي دەدەين، لەسەر ئەوەى لە دىيادا خويان بواردو، لەو كارانەى سولهيمان ﷺ پى سپاردوون.

ئنجا باسى ھەندىك لەكارەكانيان دەكات: ﴿يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ﴾، ھەرچى ئەو ويستباى بۆيان ئەنجام دەدا، بۆيان دەکرد، ﴿مِنْ مَّحْرَبٍ وَمَنْ يَمَثِلِ﴾، چوار شتان باس دەكات: لە مىحرابەكان و لە تىمسالەكان و لە جەفەكان و لە قىدرەكان، (مَحْرَبٍ) كۆى (مَحْرَبٍ) ھ، پىشتريش باسماى كرد:

۱- (مَحْرَبٍ) يان بە پەرستگا دەگوترى، يان بە كۆشكى بەرز دەگوترى، يان بە شوئىنكى تايبەت و پر ريز دەگوترى، كە خەلكى ئاسايى دەستى نەيگاتى.

۲- (مَثَائِلٍ) كۆى (مَثَائِلٍ) ھ، كە برىتيە لە پەيكەرى شتەكان، كە بە وینەى ژياندارىك، وەك: شىر، يان پلنگ، ياخود مروؤ دابتاشرى.

۳- (جَفَانٍ) كۆى (جَفْنَةٍ) ھ، (الْجَفْنَةُ: وَهِيَ الْقِصْعَةُ الْكَبِيرَةُ، يُؤْكَلُ فِيهَا الطَّعَامُ)، قاپىكى گەورە يان دەفرىكى گەورە، كە خواردنى تىدا دەخورى، كە ھىندە گەورە بوون وەك ھەوزان بوون، (كَالْجَوَابِ)، (جَوَابٍ) كۆى (جَابِيَةٍ) ھ، (جَابِيَةٍ) بە ھەوزى ئاو دەگوترى، كۆمى ئاو چەند گەورەيە، ئەو دەفرانە كە جند بۆ سولهيمانيان دروست دەكرن، تاكو خەلكەكە، يان سەربازەكانى خواردنيان تىدا بخۆن، ھىندەى ھەوزى ئاو گەورە بوون.

۴- ﴿وَقُدُورٍ رَّاسِيَتٍ﴾، (قُدُورٍ) یش كۆى (قُدْرَةٍ) ھ، واتە: مەنجەل و، قاپلەمەو، ئەو قاپلەمەو مەنجەلەش چەسپاو بوون و نەدەگوازەنەو، زۆر قورس و گەورە بوون، ئەوانەيان ھەموو بۆ دروستدەكرن، لە شوئىنى دىكەش خوا ﷻ باس دەكات، بۆ وینە:

دەفەر مۆی: ﴿وَمِنَ الشَّيْطَانِ مَنْ يَغْوُصُونَ لَهُ، وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَفِظِينَ﴾، لە شەیتانەکان هەبوون کە بۆی دەچوونە بن دەریاو، گەوهەر و مروارییان بۆ دەردەهێنان و، جگە لەو کارێ دیکەشیان دەکردو ئێمەش پارێزەریان بووین.

لە شوێنی دیکەش دەفەر مۆی: ﴿وَأَخْرَيْنَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ ٢٨ ص، هەندیکیش لە جندەکان جووت کرابوون لە زنجیراندا، لە کۆت و زنجیردا، واتە: سولهیمان (عليه السلام) هەندیک لە جندان کە سەرپێچییان کردو، زنجیرپێچی کردوون، کە لە پەچی کردوون.

وهك لە سوورەتی (ص) دا، دەفەر مۆی: ﴿وَالشَّيْطَانُ كُلُّ بَنَاءٍ وَغَوَاصٍ﴾ ٣٧ و ئەخْرَيْنَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ٢٨، شەیتانەکانیش، هەر بێنا دروستکەرێک {بَنَاءٍ} ئەوێ بێنا دروست دەکات و {غَوَاصٍ}: ئەوێ دەچێتە بن دەریا و هەندیکێ دیکەشیان کە پێکەوێ جووتکرابوون، لە زنجیراندا کە لە پەچی کرابوون.

دوایی خوا ﷻ دەفەر مۆی: ﴿اعْمَلُوا أَلْ دَاوُدَ شُكْرًا﴾، ئەو نیزیکانی داوود (عليه السلام) واتە: داوودو نیزیکانی و بنەمالەکە، نیزیکانی و شوێن کەوتووایی! سوپاسگوزاری ئێنجام بدەن، ﴿وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ﴾، کەمێکیش لە بەندەکانم سوپاسگوزارن، دوایی باسی سوپاسگوزاری دەکەین، کە سوپاسگوزاری کردووەیە کە ئێنجام دەدرێ، نەك قسە بێ بگوتری، پێشتریش پێناسە ی شوکرو مەدح و ھەمدەمان کرد، کە شوکر جیا یە لە ھەمدو مەدح، زیاتر لایەنی کردووەیی و جێبەجێکردنی ھەیە.

﴿فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ﴾، ئنجا کاتی مردمان بۆ بریاردا، مردمان بەسەر سولهیمان هێنا، ﴿مَا دَهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ﴾، هیچ شتێک مردنەکە ی سولهیمانی پێشان نەدان و حالی ی نەکردن، کە سولهیمان مردو و کوچی دوایی کردو، جگە لە زیندەوێ زوویی، مۆرانە، ﴿تَأْكُلُ مِنْسَائَهُ﴾، کوچانەکە ی دەخوارد، لە ئیویدا گوچانەکە ی گەندەڵ و کرمۆل کرد بوو، مۆرانە

خوارد بووی، ﴿فَلَمَّا خَرَّ﴾، ئنجا گۆچانیك كه له نیویدا بخوری، توێكله كهی ده‌ریی خۆی ڕاناگرێ، سوله‌یمانیش خۆی داوه‌ته‌ سه‌رو له‌و كاته‌ش دا، گیانی سپاردوه‌، ئنجا كاتیك گۆچانه‌كه‌ كه‌وت، سوله‌یمانیش كه‌ له‌ سه‌ری بوو، كه‌وت، ﴿تَبَيَّنَتِ الْجَنُّ﴾، جندی‌ش بۆیان ڕوونبووه‌ ﴿أَنْ لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ﴾، كه‌ ئه‌گه‌ر په‌نهانیان زانیایه‌، له‌و ئازارو بی‌گاره‌ ڕیسواكه‌رو، زه‌بوونكه‌ره‌دا، نه‌ده‌مانه‌وه‌، بی‌گومان جند ئه‌و كارانه‌ی سوله‌یمان پێی كردوون، كارو بی‌گاریك بووه‌و پێیان وابوو ئه‌وه‌ مایه‌ی ڕیسوایی ئه‌وانه‌، چونكه‌ به‌ ویستی خۆیان نه‌بووه‌و له‌سه‌ریان پێویستكراوه‌، یان ئه‌و جندانه‌ كافر بوون و به‌ دیل گیراون و، وه‌ك سزادانیك سوله‌یمان كارو بی‌گاری پێی كردوون، بۆیه ئه‌وان، ئه‌و كارو بی‌گاره‌یان به‌ سزایه‌کی ڕیسواكه‌رو زه‌بوونكه‌ر داناوه‌، ئنجا خوا ^{وَجَعَلَ} ده‌فه‌رموێ: جند بۆیان ده‌ركه‌وت، كه‌ ئه‌گه‌ر په‌نهانیان زانیایه‌، ئه‌و ماوه‌یه‌ كه‌ به‌سه‌ر مردنی سوله‌یماندا تێپه‌ریوه‌، له‌و كارو بی‌گاره‌، كه‌ ئازاریکی ڕیسواكه‌ر بووه‌، له‌وه‌دا نه‌ده‌مانه‌وه‌، ئایا چه‌ندی پێچوه‌؟ دوایی باسی ده‌كه‌ین كه‌ له‌و باره‌وه‌ ڕای زانیان جیاوازو جو‌راو جو‌ره‌.

له‌ نۆزه‌ كۆمه‌ڵه‌یه‌یه‌كان له‌كه‌ڵه‌ڵان
play in touch on social media
نخس مه‌كهم عیر موانع التواصل الاجتماعی

AliBapir/عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

راكه‌یاندنی مه‌كته‌بی هه‌مۆستا عه‌لی بابیر

AliBapir/عەلی بابیر

AliBapir/عەلی بابیر

كه‌ڵه‌ڵان

راكه‌یاندنی مه‌كته‌بی هه‌مۆستا عه‌لی بابیر

English - عربي - كوردی

راكه‌یاندنی مه‌كته‌بی هه‌مۆستا عه‌لی بابیر

مەسەلە گرنگەکان

مەسەلە ی یە کەم:

باسی ژمارە یە ک لەو چاکە و نەعمە تانە ی خۆ ی بە خەشەر، بە داوود پێغەمبەر عَلَيْهِ السَّلَام ی داوود، وە ک بە خەششێکی تاییبە تیی خۆ ی، وە ک: زیکری خوا لە گە لدا گوێنە وە ی چیا یە کان و، بآلندان و، نەرمکرانی ئاسن و، دروستکردنی زرییان:

خوا دە فەرموی: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا يَجِبَالُ أُوْبَىٰ مَعَهُ وَالطَّيْرُ وَالنَّارُ لَهُ الْحَدِيدُ ۝۱۰ أَنْ أَعْمَلَ سَبْعِينَ وَفِي السَّرْدِ وَأَعْمَلُوا صَلِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝۱۱﴾

شیکردنە وە ی ئەم دوو ئایەتە: لە حەوت بڕگەدا:

(۱)- ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا﴾، بە دنیایی ئیمە لە لایەن خۆمانە وە، بە خەششێکمان بە داوود عَلَيْهِ السَّلَام دابوو، بە خەششێکی تاییبە ت و ناوازه، کە دە فەرموی: ﴿مِنَّا﴾، ئەمە: (تَشْرِيفٌ لِلْفَضْلِ) بەرپزکردنی ئەو بە خەششە یە، کە خوا عَلَيْهِ السَّلَام بە داوودی داوود، پێشتر گوێشمان: (فَضْل): بڕیتیه لە هەر بە خەششێک، کە بابای بە خەشەر پابەند نە بن بیهە خشی. ئنجا خوا عَلَيْهِ السَّلَام دێتە سەر باسی پوونکردنە وە ی ئەو بە خەششە ی بە داوودی عَلَيْهِ السَّلَام داوود:

(۲)- ﴿يَجِبَالُ أُوْبَىٰ مَعَهُ وَالطَّيْرُ﴾، (گوتمان) ئە ی چیا یە کان، لە گە لدا بڵێنە وە و بآلندە کانیش، ئەمە (مَقُولٌ قَوْلٍ مَحْذُوفٍ)، گوێراوی قەسە یە کی قرتێراو، یانی: (قُلْنَا)، گوتمان: ئە ی چیا یە کان! لە گە لێ بڵێنە وە، چی لە گە ل بڵێنە وە؟ ئەو زیکر، ئەو خوا بە پاکگرتن و ستایشکردنە ی خوا کە داوود دە یلێ، ئێو ش لە گە لدا بڵێنە وە، ﴿وَالطَّيْرُ﴾، هەندێک قورئانخوین خوێندوو یانە تە وە: (وَالطَّيْرُ)، (يَا جِبَالُ أُوْبَىٰ مَعَهُ وَالطَّيْرُ)، واتە:

با دراوه تهوه سهر بانگکراو (مُنَادِي) يانی: (يَا طَيْرُ أَوِّي مَعَهُ)، ئەي بالنده کان! تێوهش له گه‌لی بَلَيْنَه‌وه، زۆربه‌ش خویندوو یان نه‌ته‌وه: (وَالطَّيْرُ) ﴿يَجِئَالُ أَوِّي مَعَهُ وَالطَّيْرُ﴾، يانی: (وَسَخَّرْنَا لَهُ الطَّيْرَ)، واته: بالنده کانیشمان بۆ ده‌سته‌مۆ کرد بوون، لێره‌دا که ده‌فه‌رموئ: ﴿أَوِّي مَعَهُ﴾، له‌گه‌لیدا بَلَيْنَه‌وه، ئەم فه‌رمانه، بۆ دروستکردن (تکوین) ه، نه‌ بۆ یاسادانان (تشریع)، واته: چیا به‌کان فه‌رمانی‌کی ته‌کوینییمان پیکردبوون، چونکه فه‌رمانی ته‌شریعی ئاراسته‌ی خاوه‌ن عه‌ق‌ل و شعور و ئیراده‌کان ده‌کرئ، هه‌روه‌ها هی بالنده‌کانیش هه‌ر فه‌رمانی‌کی (تکوینی) یان پیکراوه، که له‌گه‌ل داوود دا ئەو یادی خوا به، که ده‌یکات، دووباره‌ی بکه‌نه‌وه‌و بیلاینه‌وه، (التَّأْوِيبُ: تَرْجِيعُ الصَّوْتِ، وَقِيلَ التَّأْوِيبُ: التَّسْيِیحُ بِلُغَةِ الْحَبَشَةِ)، (تَأْوِيبُ) به‌ مانای گێرانه‌وه‌ی ده‌نگه، يانی: داوود عليه السلام شتیکی ده‌گوت، چیا به‌کانیش له‌ له‌گه‌لیدا ده‌یانگوته‌وه، هه‌روه‌ها داوود عليه السلام شتیکی ده‌گوت، له‌ یاد و زیکرێ خوا، بالنده‌کانیش له‌ گه‌لیان ده‌گوته‌وه، هه‌ندیکی دیکه‌ش گوتوو یانه: وشه‌ی (تَأْوِيبُ) به‌ مانای خوا به‌ پاک‌گرتنه، به‌لام به‌ زمانی حه‌به‌شه‌یی.

۳- ﴿وَأَلْنَا لَهُ الْحَدِيدَ﴾، ئاسنیشمان بۆ نه‌رم‌کرد بوو، به‌دڵنیایی لێره‌دا مه‌به‌ست له‌ نه‌رم‌کردنی ئاسن، وه‌ك دوا‌ییش باسی ده‌که‌ین، نه‌رم‌کرانیکی ئاساییه، چونکه نه‌رم‌کردنی ئاسایی، هه‌موو که‌س ئیستا ده‌زانئ، چ جایی له‌و کارگه‌ گه‌ورانه‌دا، که ئاسنیا ن تیدا ده‌توێرته‌وه‌و، که‌ل و په‌لی له‌ ئاسن و پۆلیان تیدا دروست ده‌کرئ، مادام مرو‌ف به‌وه گه‌یشته‌وه، ئەوه له‌ چوارچێوه‌ی موعجیزه‌دا نیه، ئەو شتانه له‌ چوارچێوه‌ی موعجیزه‌دان، که مرو‌ف به‌ یاسا گه‌ردوونییه‌کان پێیان نه‌گات.

۴- ﴿أَنْ أَعْمَلَ سَبِغَاتٍ﴾، {هه‌روه‌ها به‌ داوودمان گوت:} زڕییه‌ داپۆشه‌ره‌کان، دروست بکه، (سَبِغَات: صِفَةٌ لِمَوْصُوفٍ مَحْذُوفٍ، لِيُظْهِرَهُ، إِذْ شَاعَ وَصْفُ الدَّرُوعِ بِالسَّابِغَاتِ وَالسَّوَابِغِ: وَهِيَ الْكَوَامِلُ).

(سَبِغَات): سیفه‌ته‌ بۆ وه‌سف‌کراویک که قرتیندراوه، له‌به‌ر ئەوه‌ی ئاشکرایه، چونکه شتیکی باوه که زڕییه‌کان به‌ (السَّابِغَاتِ وَالسَّوَابِغِ) وه‌سف ده‌کرین،

(دِرْعُ سَابِغَةٍ) واتە: زرییهك كه هه‌موو جه‌سته‌ی مروّف دادەپوشتی، یان (الدُّرُوعُ السَّابِغَاتُ)، واتە: ئەو زرییانە‌ی هه‌موو جه‌سته جه‌نگاوه‌ره‌كان دادەپوشتن، یانی: تیرو ته‌واو، پیشتەر زری بەو جوّره نه‌بووه، كه بچنری، ئەوه له سه‌رده‌می داوود دا عليه السلام و به ده‌ستی داوود ئەو جوّره زری دروست‌کردنه، داهینراوه، ئەویش به وه‌حیی خوای په‌روه‌ردگارو به ئیلهامی خوا.

(۵) - ﴿وَقَدَّرَ فِي السَّرْدِ﴾ {پیمان گوت كه} له چنیدا ئەندازه‌گیری په‌چاو بكه، ﴿وَقَدَّرَ﴾: (قَدَّرَ: اجْعَلْهُ عَلَى تَقْدِيرٍ، وَهُوَ جَعَلَ الشَّيْءَ عَلَى مِقْدَارٍ مَخْصُوصٍ)، ئەندازه‌گیری و ورده‌کاری بكه، واتە: با بزماره‌كان و ئالقه‌و قولفه‌كان به ئەندازه‌ی یه‌ك‌دی بن، بزماره‌كه گه‌وره‌تر نه‌بی، قولفه‌كه بقلیشینی و، گچكه‌تریش نه‌بی، كه تیتدا شل بیت و بجوولی.

وشه‌ی: ﴿السَّرْدِ﴾، پیشت‌ریش باس‌مان كرد، یانی: (صُنْعُ دِرْعِ الْحَدِيدِ)، (السَّرْدِ) یانی: چنن، به‌لام لی‌رده‌ا مه‌به‌ست پپی چننی زرییه، كه ئالقه‌كانی و بزماره‌كانی ئاسنن، (أَي: تَرْكِبُ حَلَقِهَا وَمَسَامِيرِهَا) واتە: بزماره‌كان و ئەلقه‌كانی بخرینه‌نیو یه‌ك.

(۶) - ﴿وَأَعْمَلُوا صَلِحًا﴾، كرده‌وه‌ی باش‌یش بکه‌ن (ئە‌ی داوودو نیزی‌کانی داوود!) كه ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَعْمَلُوا صَلِحًا﴾، كه‌واته: سوپاس‌گوزاری خوا، به ئە‌نجام‌دانی كرده‌وه‌ی باش ده‌كری، شوكر شتیک نیه به قسه‌ بگوتری، به‌لكو شتیکه به كرده‌وه ئە‌نجام ده‌دری، چونكه شوكر، واتە: به‌كارهینانی چاكه‌كانی خوا، له په‌زامه‌ندیی خوادا، به‌كارهینانیش حاله‌تیک‌ی كرده‌یی و جه‌سته‌یه.

(۷) - ﴿إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾، بی‌گومان من بینه‌ری ئە‌وه‌م ئیوه ده‌یکه‌ن، ده‌زانم چی ده‌که‌ن و چۆن ده‌که‌ن؟ ئە‌مه هه‌م هۆش‌داری پیدانه‌و، وریا كرده‌وه‌و ترسان‌دنه، بزانی چی ده‌که‌ن! چونكه من بینه‌رتانم، هاوكاتیش هاندان و تیژ‌کردنه، واتە: خوا كرده‌وه‌كه‌تان ده‌بینی، كه‌واته: ئازابن له كرده‌وه‌ی باش، چونكه خوا بینه‌ری كرده‌وه‌كه‌تانه.

لە بارەى چۆنیەتیی پێکەوه پەيوەستبوونی ئەم ئایەتە تانەو، کە خواى تێاندا باسى نىعمەتەکانى دەکات، کە بە داوودو سولەیمانى کوڤى داو، زانایان چەند شتیکیان گوتو، دووانیانم بەدەلترن:

یەكەم: (اِبْنُ عَطِيَّةٍ)، دەڵێ: خوا ﷻ چاکەى خۆى لەسەر داوودو سولەیمان باس دەکات، بۆ بەلگەهێنانەو بە ئەوێ بە موحەممەد ﷺ بە خشراو، واتە: ئەو بە دوور مەزانن، کە موحەممەد ﷺ، خوا ﷻ بىکاتە پێغەمبەرى خۆى و وەحیی بۆ بنیڤرى و، قورئانى بۆ بنیڤرى و، ئەو پلەو پایە بەرزەى پى بەخشى و، بىکاتە کۆتایی و سەرۆهەرى پێغەمبەران، ئەو بە دوور مەزانن، چونکە بەخشینی ئیمە بە بەندەکاڤمان و، چاکەکارى ئیمە لەگەڵ بەندەکاڤمان دا، عادەتێکى لە مێژینەى ئیمە، ئەو تا بۆ وینە: داوودو سولەیمانىش (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) کە هەم پێغەمبەر بوون و، هەم حوکمرانىش بوون، چاکەو نىعمەتى زۆرو جۆراوجۆرى خوایان بەسەرەو بوون.

دووهم: (الرَّمَحْشَرِي) بە جۆرێکى دیکە ئەم ئایەتە تانە پەيوەست دەکات، بە ئایەتەکانى پێشەو، ئەو دەڵێ: لە کۆتایی ئایەتەکانى پێش دا، خوا ﷻ دەفەرموى: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ﴾، لەو دا نیشانەى کى مەزن و تايبەت هەى، بۆ هەر بەندەى کى گەراو بە لای خوا.

دەڵێ: بابای گەراو بە لای خوا، بىگومان هەرگیز خالیى نابى لە سەرنجدانى نیشانەکانى خوا، ئەو کە خوا ﷻ لەسەر هەموو شتێک بە توانایە، وەك: زیندووکردنەو، سزادانى ئەوانەى بىپروان، بۆیە خوا ﷻ بەو بۆنەو باسى داوودو سولەیمانى کردو، کە ئەو تا خوا ﷻ ئەها چەند نیشانەو بەلگەى بە داوودو سولەیمانى کوڤیشى داو، هەرۆهەا دواتریش باسى مردنى سولەیمان دەکات، کە جند هىچیان لى نەزانیو، کە واتە: نادیارو پەنھانىش تەنیا لە لای خوایە ﷻ.

ئنجە لەو ڤووەو کە داوودو سولەیمان ناودارترین کەس بوون، کە لە ناخەو بە لای خوا گەراونەو، کە خوا ﷻ بەوجۆرە باسى داوود دەکات: ﴿فَاسْتَغْفِرْ﴾

رَبُّهُ، وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴿٢٤﴾ ص، هەروەها باسی سولەیمانیشت دەکات: ﴿وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ نِعَمَ الْعَبْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾﴾ ص، (أَوَّابٌ) یانی: (رَجَّاع) زۆر گەراوە، کەواتە: هەم داوودو هەم سولیمانیشت (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، ئەو باب و کورە بەرپێزە، کە هەم پێغەمبەریشت بوون و هەم حوکمرانیشت بوون، ئەوانیشت زۆر بۆ لای خوا ی بە بەزەیی گەراونەوه، ئنجا دوای ئەووی خوا ی میهرەبان دەفەرمووی: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ﴾، دوو لە بەنده زۆر گەراوەکانی خو ی وهك نموونه دیتیتەوه، بۆ بەلگە لەسەر ئەوه کە دوو لە بەندهکانی لەگەڵ ئەوهدا کە حوکمرانیشت بوون، بەلام ئەو سیفەتی گەراونەوه بۆ لای خویان، لە خویان دا بەجەستە کردوه.

پاڤه یان دنی مه که به یی ماموشتا عه لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

له تۆوه کۆمهڵه یه تیه کهان له که یانین

stay in touch on social media

نێن مه کهم عیر موانع النواصل الاتصافی

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عه لی بابیر AliBapir

که تانی

پاڤه یان دنی مه که به یی ماموشتا عه لی بابیر

Telegram

WhatsApp

Phone

پاڤه یان دنی مه که به یی ماموشتا عه لی بابیر

مەسەلەى دووهم:

باسى ژمارەىەك لەو چاكەو نىعمەتانەى خواى بەخشەر بە سولەيمانى عليه السلام بەخشيپوون، وەك: پامكرانى باو، هەلقولینى كانىى مس و، دەستەمۆ بوونى جندو، دروستكردى پىداووستىيە جۆراو جۆرەكان بۆ سولەيمان و، دەرك نەكردى جند بە مردنى سولەيمان، تاكو مۆرانە گۆچانەكەى خواردوو سولەيمان عليه السلام كەوتو:

خو دەفەرموى: ﴿وَلَسْلَيْمَنَ الرِّيحَ غُدُوها شَهْرٌ وَرَواحُها شَهْرٌ وَأَسَلنا لَهُ عَيْنَ الْقَظْرِ وَمِنَ الْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِّنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ١٢﴾ يَعْمَلُونَ لَهُ، مَا يَشَاءُ مِنْ مَّحْرِبٍ وَتَمْثِيلٍ وَجَفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَّاسِيَتٍ أَعْمَلُوا ءَالَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ ١٣﴾ فَلَمَّا فَضَيَّنا عَلَيْهِ الْمَوْتَ ما دَهُمُ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسائَهُ فَلَمَّا خِرَّ تِينَتِ الْجِنِّ أَن لَّوْ كانوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ ما لَبِثُوا فِي الْعَذابِ الْمُهِينِ ١٤﴾

شیکردنهوى ئەم ئایەتانە: لە چوارده برگەدا:

(١)- ﴿وَلَسْلَيْمَنَ الرِّيحَ﴾، هەروەها (با)مان بۆ سولەيمان دەستەمۆ کردبوو، (و) بۆ بادانەوہیەو، ئەم پرستەییە دەگیریتەوہ بۆ پرستەى: ﴿وَأَنَّا لَهُ الْحَدِيدُ﴾، ئاسمان بۆ داوود عليه السلام نەرمکرد بوو، ﴿وَلَسْلَيْمَنَ الرِّيحَ﴾، یانى: بۆ سولەيمانیش عليه السلام (با)مان دەستەمۆو ملکہ چ کرد بوو، (أى: وَسَخَرْنَا لِسَيْمَانَ الرِّيحَ)، (الرِّيحَ) خویندراویشەتەوہ: (الرِّياح) بايەكان، (ريح) با، (رياح) بايەكان.

(٢)- ﴿غُدُوها شَهْرٌ وَرَواحُها شَهْرٌ﴾، رویشتنى دەمەو بەيانىانى، مانگە رتيەك بوو و، رویشتنى دوانیوہرۆيانیشى، مانگە رتيەك، وشەى (غُدُو) لە (غَدَا)هوە، هاتوہ، دەلى: (غَدَا: أَي ذَهَبَ، رَاحَ: رَجَعَ)، (غدا) پړۆي، (راح) گەپرايەوہ.

یاخود مەبەست ئەوەیە: (تَوَصَّلُهُ الرِّيحُ فِي الْغَدَاةِ مَسَافَةً شَهْرٍ، وَتَرْجِعُهُ فِي الْعَشِيِّ مَسَافَةً شَهْرٍ)، بـا، دەمەو بەیان، مانگە ڕێیەکی بۆ دەبێ و، ژیوارەش ماوەی مانگە ڕێیەك دەیگەراندهوه، ئیمە دوایی چەند سەرنجێك لە بارەو دەخەینە ڕوو.

۳- ﴿وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ﴾، سەرچاوەی کانێی مسیشمان بۆ دەرقلاند بوو، بۆمان ڕژاند بوو، (الإِسْأَلَةُ: جَعَلَ الشَّيْءَ سَائِلًا، أَي: مُنْطِحًا فِي الْأَرْضِ)، (إِسْأَلَةُ) بریتیە لەو شتێك ڕژێتری، یانی: بە زەویدا بـلاوبێتەو.

۴- ﴿وَمِنَ الْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ إِذْنِ رَبِّهِ﴾، لە جندەکانیش هی وا هەبوون کە لەبەر دەستیدا کاریان دەکرد، بەمۆلەتی پەروەردگاری (يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ: يَخْدُمُهُ وَيُطِيعُهُ، يُقَالُ: أَنَا بَيْنَ يَدَيْكَ: مُطِيعٌ)، واتە: لەبەر دەستی بوون و خزمەتیان دەکردو، ئەو کارانەی دەبویست ئەنجامیان دەدان، وەك عەرەب دەلێن: (أَنَا بَيْنَ يَدَيْكَ: مُطِيعٌ) واتە: من لە بەردەستت دام، بۆت ملکهچم.

﴿إِذْنِ رَبِّهِ﴾، ئەو کە هەندێ لە جند، کاریان لە بەر دەستی سولهیمان دەکرد، بە مۆلەتی پەروەردگاری، بوو، خوا وایکرد بوو جندەکان بە قسەی سولهیمان بکەن و فەرمانبەریی بکەن.

۵- ﴿وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ﴾، هەر کامێك لەو جندانه لە فەرمانی ئیمە لایدایە، لە سزای ئاگری بلیسەدارمان پێ دەچێژت، (يَزِغْ: يَزِلُّ وَيَعْدِلُ)، لایدایەو، سەرپێچی کردبایە، لە فەرمانی ئیمە، یانی: فەرمانمان کرد بوو کە بە قسەی سولهیمان بکەن، ئنجا هەر کامێك لەوانە خۆی بواردبووایەو فەرمانەکەی جێبەجێ نەکردبایە، لە سزای ئاگری بلیسەدارمان پێ دەچێژت، ئەمە وەك پێشتریش گوتمان: دەکرێ مەبەست پێی دنیا بێ، واتە: لە دنیادا بە ئاگری، بە کلپەیهك سزaman دەدا، کە وەك کلپەیی ئاگری دۆزەخە، یاخود مەبەست پێی سزای دواڕۆژە، واتە: لە دواڕۆژدا سزaman بۆ داناو، هەر کەسێك کە لە فەرمانی سولهیمان لابادات، سزای ئاگری بلیسەدارمان بۆ داناو.

ئىنجا باسى كارەكانى كە جند بۆ سولەيمانىان ئەنجام دەدا، دەكات:

۶- ﴿يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ﴾، ھەرچى ويستباى بۆيان دەکرد، يانى: ھەرچى ويستباى لە دروستكاراۋەكان، بۆيان دروست دەکرد، ئىنجا ھەندىكىيان بە غومونە دىنئىتەۋە:

۷- ﴿مِنْ تَحَرِبٍ وَتَمَثِيلٍ وَحِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَةٍ﴾، لە مىحرابەكان و، پەيكەرەكان و، دەفرەكانى وئىنەى ھەوزان و، مەنجه لە چەسپاۋەكان.

۱- ﴿تَحَرِبٍ﴾ كۆى (محراب)ە، ئەمە پروونکردنەۋەى رستەى پىشپىيە، كە دەفرەمۆى: ﴿يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ﴾، ئەۋەى دەيوست، بۆيان دەکرد، چى بوو؟ ﴿مِنْ تَحَرِبٍ﴾، لە مىحرابەكان، (محراب): ھەم بە ماناى قەلا دى، ھەم بە ماناى كۆشك دى، ھەم بە ماناى پەرستگا دى، ھەم بە ماناى ژوورىكى گچكە دى، بۆ خواپەرستى، واتە: مىحراب، چوار واتاى ھەن، بەلام ئەۋەى ئىستا لە مزگەوتان دا پىدەگوترى: مىحراب، بە تەئكىد مەبەست ئەۋە نى، بەلكو ئەۋە دواى داھىتراۋە، وا پىدەچى لە سەدەى دوۋەمى كۆچىيەۋە، ئەو شوئىنەى كە ئىمام لى دەۋەستى، چالاىيەكىان تىدا دروستكردو، بۆ ئەۋەى رىزىك بۆ نوپژكارەكان بگەرئىتەۋە، ئەۋە شتىكى تازەيە، بەلام لە ئەصلى زماندا، مىحراب بە يەكك لەو چوار شتانە گوتراۋە: ۱- قەلا، ۲- كۆشك، ۳- پەرستگا، ۴- ژوورىكى گچكە بۆ خوا پەرستى.

۲- ﴿وَتَمَثِيلٍ﴾ كۆى (تمثال)ە، ئەۋىش دوو واتاىان بۆ داناون:

يەكەم: ﴿صُورٌ غَيْرٌ مُّجَسَّمَةٍ﴾، وئىنەكان كە پەيكەردار نەبن، واتە: نەخش و نىگارو وئىنە، لەسەر دىوار، يان لەسەر لەوحىك.

دوۋەم: ﴿مِثَالٍ، أَيْ: هَيْكَلٍ مُّجَسَّمٍ﴾، مەبەست پى پەيكەرىكى بەرجەستەيە.

۳- ﴿وَحِفَانٍ كَالْجَوَابِ﴾، كۆى (جفنة)يە، (الجفنة: القِصْعَةُ الْكَبِيرَةُ يُؤْكَلُ فِيهَا الطَّعَامُ)، دەفرى گەورە، قاپى گەورە كە خواردنى تىدا خوراۋە، (جواب)ىش كۆى (جَابِيَةً)يە، كە ئەۋىش ھەوزو گۆلىكى گەورەيە، ئاۋى تىدا كۆ دەكرئىتەۋە، ئەو قاپ و دەفرانە، كە خواردنىان تىدا خوراۋە، ھىندەى ھەوزان بوون.

۴- ﴿وَقُدُّوْ رَاسِيْٓتٍ﴾، ئەمە شتی چوارەمە کە جندەکان بۆ سوله یمانیان دروستکردوون، (قدور) کۆی (قِدْر) ه، واتە: مەنجەڵ و، قابله مەهی گهوره، ﴿رَاسِيْٓتٍ﴾، یانی: (ثَابِتات)، چونکە نه جوولێنراون و، زۆر گهوره بوون.

۸- ﴿اعْمَلُوْا اٰلَ دَاوُدَ شٰكْرًا﴾، (گوتمان): ئەهی نیزیکانی داوود! سوپاسگوزاری بکەن. ئەمە: (مَقُوْلٌ قَوْلٍ مَّحْذُوْفٍ)، گوتراوی قسهیه کی قرتینراوه، یانی: (قُلْنَا) گوتمان: ئەهی نیزیکانی داوود! شوینکەوتوانی داوود! کە سوله یمان له ئالی داوود بووهو، ئەوانی دیکەش، سوپاسگوزاری ئەنجام بدەن، ئەمەش دوو واتایان بۆ داناون:

أ- (أَي: اَعْمَلُوا صَالِحًا لِأَجْلِ الشُّكْرِ)، کردەوهی باش بکەن، وهك سوپاسگوزاری ئەنجام دان بۆ خوا.

ب- واتایه کی دیکە: (اعْمَلُوا شُكْرًا)، واتە: سوپاسگوزاری بکەن، ئەنجام بدەن.

۹- ﴿وَقَلِيْلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ﴾، کەمیکیش له بهنده کانم شوکرانه بژێرن.

۱۰- ﴿فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ﴾، کاتی مردمان به سەردا بپیاردا، (الطَّبْرِي) دەلێ: (فَلَمَّا أَمْضَيْنَا قَضَاءَنَا عَلَى سُلَيْمَانَ بِالْمَوْتِ، فَمَاتَ)، کاتی بپیری خۆمان به سەر سوله یماندا چه سپاند، کە هەری و، مردیش.

۱۱- ﴿مَا دَعَمُّ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ﴾، هیچ شتێک مردنه که ی پێشان نه دان، جگه له زینده وهری زهوی، (الدَّلَالَةُ: الإِشْعَارُ بِأَمْرِ خَفِيٍّ)، (دلالة) ئەوهیه کە شتیکی په نهان، کەسیکی لێ ئاگادار بکریتهوه، یانی: هیچ شتێک مردنی سوله یمانی پێشان نه دان.

﴿دَابَّةُ الْأَرْضِ﴾، (أَرْضَة) و (سُرْفَة) ی پێ ده لێن، به کوردیی ده لێن: (مؤرانه) شتیکه دارو ته خته بنکوۆ ده کات و، کرموۆلی ده کات، شی ده کاتهوه له نیویدا.

۱۲- ﴿تَأْكُلُ مِنْسَاتَهُمْ﴾، گوچانه که ی ده خوارد، (مِنْسَاةٌ)، یان (مِنْسَاةٌ) ههردووکیان هاتوون، واتە: گوچان، ههندیکیش ده لێن: گوچانی گهوره (العَصَا الْغَلِيظَةُ) گوچانی پتهوو قایم.

(۱۳)- ﴿فَلَمَّا خَرَّ تِينَتِ الْجِنُّ﴾، کاتیک (سولهیمان) کهوت جند زانیان و بۆیان دەرکهوت، واته: گۆچانه که که له نیویدا شی ببوووه و پووچەل بوو بوو، شکا، سولهیمانیش که خۆی دابوو سەری، کهوت.

﴿تَيَّنَتِ الْجِنُّ﴾، خویزاویشەتەو: (تَيَّنَتِ الْجِنُّ)، بۆ جند پروو بووووه، جند بۆیان دەرکهوت.

(۱۴)- ﴿أَن لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ﴾، که ئەگەر پەنھانیان زانیایە، لە ئازاری ریسواکەردا نەدەمانەو، ئازاری ریسواکەر، ئەو بوو که داوود ئەوانە یبپروا بوون لە جند، سوخرەو بیگاری پێ کردوون، بۆیە بۆ ئەوان ئازاریکی ریسواکەر بوو.

له تۆرە کۆمهالهیهیهکان لهکهتلان

Be my touch on social media

نێن منکم غیر موافق الزامات الاجتماعی

رێگه یاندنی مهكتهبی ماموستا عهلی بابیر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

Google Play App Store

QR codes

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عەل بابیر/ AliBapir

عەل بابیر/ AliBapir

کهتالی

رێگه یاندنی مهكتهبی ماموستا عهلی بابیر

QR codes

رێگه یاندنی مهكتهبی ماموستا عهلی بابیر

کورتە باسیک:

دە (۱۰) کورتە سەرنج لە بارە

چاکەکانی خواوە لە سەر داوود و سولهیمان (عليهما السلام)

أ- سێ کورتە سەرنج لە بارە داوود عليه السلام و نێعمەتەکانی خواوە لە سەری:

۱- مەبەست لە گێڕانەوهی چیاپەکان و باندەکان بۆ داوود عليه السلام ﴿يَجَالُ أَوِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ﴾ بە دنیایی دەنگدانەوهی سروشتی نیه، کە هەندێ لە زانایان وایان گوتو، وە کاتی خۆی لە تەفسیری سوورەتی (الأنبياء) دا، باسمان کرد، چونکە ئەو (دەنگدانەوهی ئاسایی و سروشتی) موعجیزەو نیشانەیەکی تایبەت نیه، هیچ بەخششێک نیه، چونکە خوا سبحانه ئەو بە هەمووان داو، شوانیکیش لە چیاپەکان هاوار بکات، یان لە ئەشکەوتیکدا، دەنگ دەداتەو، کەواتە: نا، بە تەئکید مەبەست پێی دەنگانەو نیه، بە لکو مەبەست پێی دووبارە کردنەوهی ئەو یادو زیکرو ستایشە، کە داوود عليه السلام گوتوویەتی، چیاپەکانیش گوتوویانەتەو، ئەک هەر دەنگ بدەنەو، هەرۆهە باندەکانیش لە گەلیاندا گوتۆتەو.

۲- نەرمکرانی ئاسن بۆ داوود عليه السلام کە دەفەرموی: ﴿وَأَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ﴾، ئەویش هەندێ لە زانایان، بۆ وینە: (محمد الطاهر بن عاشور) و هەندێکی دیکەش گوتوویانە: مەبەست ئەو بوو کە خوا سبحانه داوودی فێرکردو بە هۆی ناگرەو، بە هۆی کوورەو، ئاسن نەرم بکات و شتی لێ دروست بکات! بە لأم وەک پێشتریش گومان، ئەو هەڵەتێکی تایبەت نیه بە پێغمەبەر داوودەو عليه السلام، مەروڤەکان بە عەقل و زانستی خۆیان بە گشتی بەو شتانە دەگەن و، ئەو یاسایەکی گەردوونییەو هەر کەسێ بیدۆزێتەو،

لێ بە ھەرمەند دەبێ، بەلام ئەو شتانەی بە پێخەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دراون، لە سەر ووی ئەو یاسا گەردوونیانەووە بوون، ئەوانیش بێگومان خوا ﷻ بە پێی چەند یاسایەک ئەو شتانەی بۆ کردوون، بۆ وێنە: کە دەریای سوور بۆ موسا ﷺ و بەنوو ئیسرائیل شەق دەبێ و پێیدا تێپەر دەبن، ھەروەھا: ئاگر بۆ ئیبراھیم ﷺ سارد دەبێتەووە، ھەروەھا کە لێرەدا ئاسن بۆ داوود ﷺ نەرم بوو، ئەمە شتیکی نا ئاسایی بوو، نەک بە پێی یاسا گەردوونیەکان بێ و زانست پێی بگات، کە ئیستا پێی گەشتووەو، پەنگە ھەر ئەو کاتەش بە پێی زانست، خەلک ھەر زانیبێتی لە کوورەدا ئاسن نەرم و گەرم بکات و، دوا یی ئەوێ دەیهوێ، لێی دروست بکات.

۳- وا پێدەچێ داوود ﷺ داھێنەری زێتی ئالقای بووبی و، پێشتر زێیەکان زێی پارچە ئاسن و یەک تەختە بوون، کە بە دنیایی جوولە ی بابای جەنگاوەر لە زێیە کدا، کە تەختە ئاسن بێ، بە زەحمەتتر، وەک لە ھی ئالقای دا، کە لەبەر دەکری و دەپۆشری، بەلام خوا ﷻ بە وەحیی و ئیلاھام داوود ﷺ ی فێری دروستکردنی ئەو جوورە زێیانە کردووە.

ب- ھەوت کورتە سەرنج لە بارەی سولەیمان ﷺ و، ئەو موعجیزەو

چاکەو نەعمەتانەووە، کە خوا ﷻ پێیدا بوون:

۱- کاتێک خوا ﷻ دەفەر موێ: ﴿وَلَسَلِمَنَّ الرِّيحُ﴾، یان ﴿وَلَسَلِمَانَ الرِّيحَ﴾، بە ھەردوو خۆیندنەووە کە ھاتون، ﴿غَدُوهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ﴾، واتە: بە یانیان مانگە رێیەک دەپۆی و، ئیوارانیش مانگە رێیەک، یاخود بۆ دەرچوون بۆ شوینیەک بە یانییە کە ی، مانگە رێیەکی دەپری و، بۆ گەراندەوێش لەو شوینە، ئیوارە کە ی مانگە رێیەکی دەپری، واتە: لە ماوەی نیوەرۆ تاکو ئیوارە، لەو بارەووە زانیان زۆریان قسە کردووە، ھەلبەتە تێمە لە تەفسیری سوورەتی (الأنبياء) دا، لەو بارەووە درێژتر دواوین، بەلام لێرەدا ویستم قسە ی دوو لە زانیان بێنم:

أ- (محمد الطاهر بن عاشور)، له تەفسیرەکی خۆی دا^(۱) دەلێ: (رِيَّاحٌ مَّوَسِمِيَّةٌ تَهْبُ شَهْرًا مُّشْرِقَةً لِّتَذْهَبَ فِي ذَلِكَ الْمَوْسِمِ سَفْنُهُ، وَتَهْبُ شَهْرًا مُّغْرَبَةً، لِّتَرْجَعَ سَفْنُهُ إِلَى شَوَاطِيءِ فَلَسْطِينَ)،

دەلێ: که خوا ﷻ دەفەرموێ: بایە کاهمان بۆ سولهیمان دەستەمۆ کرد بوون، ئەوانە بای کەشی بوون، (واتە: ئەو بایانە ی که هاوینان هەڵدەکەن، یان زستانان و، یان بەهاران، یان پایزان، لە کاتی دیاریکراودا)، بۆ ماوەی مانگیک ئەو بایە هەڵدەکرد، بەرەو رۆژەهەلات، تاکو کەشتییەکانی برۆن، (واتە: ئەو بایە، که ئەو کات کەشتیی چارۆکەدار هەبوون، یارمەتیی رۆیشتنی کەشتییەکانی داو، که بەرەو رۆژەهەلات رۆیشتوون)، لەو سەریشەو هەمانگیکی دیکە، ئەو بایە هەڵدەکرد بۆ ماوەی مانگیک، بۆ ئەوێ بەرەو رۆژئاو هەشتییەکان بگەرێنەو، بۆ کەنارەکانی فەلەستین، واتە: دەریای سپیی ئیوهر پاست.

ئەو ئاوی هیئاو، بەلام ئەم قسەیه، تێبینیهکی زۆر گەورە هەڵدەگرێ، چونکە ئەگەر خوای کاربەجێ بای پرەخساندبێ بۆ رۆیانندی کەشتییەکان، ئەو بایە تاییەت نەبوو بە کەشتییەکانی سولهیمانەو، ئەو بایە خەلکی دیکەش لێی بەهرەمەند بوو، بەلام لێرەدا خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿وَلَسْلَيْمَنَ الرِّيحَ﴾، بۆ سولهیمان بە تاییەت، بامان بۆ پرەخساند بوو!

پێم وایە جار جار (محمد الطاهر بن عاشور)، هەرودەها هەندێ لە توێژەرەوانی دیکەش، دەیانەوێ جۆرێ لە خۆ دوورگرتن، خۆ دوور بگرن لەو، که موعجیزەکانی پێغەمبەرە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، وەك یاسا دێ، که لە یاسا گەردوونییەکان بە دەر بن، تەفسیر بکەن، بەلام ئەو - که (شیخ محمد عبده) ش کاتی خۆی ئەو پێڕهوهی هەبوو - بە تەئکید ئەو هەڵەیهکی کوشندەو گەورەیه، چونکە موعجیزە ی پێغەمبەرە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ناکرێ بە یاسا گەردوونییە باو هەکان، که تێمە دەیانزانین و خەلکی دیکەش دەتوانن لێیان بەهرەمەند بن، ناگونجی بەوان تەفسیر بکری.

ب- (الطبري)، به مجۆره ئه و ئايه ته موباره كه، تهفسیر ده كات: ﴿غُدُوْهَا شَهْرٌ وَرَوَّاحُهَا شَهْرٌ﴾ ده لئ: (غُدُوْهَا إِلَىٰ انْتِصَافِ النَّهَارِ مَسِيرَةُ شَهْرٍ، وَرَوَّاحُهَا مِنْ انْتِصَافِ النَّهَارِ إِلَى اللَّيْلِ مَسِيرَةُ شَهْرٍ)، واته: له به يانییه وه تاكو رۆژ به نیوه ده بئ، ماوهی مانگه رێیهك، ئه و بایه ئه و رێیهی ده بپی و، گه پانه وهشی دیسان له نیوه رۆوه تاكو ئیواره مانگه رێیهکی ده بپی.

(القرطبي) ده لئ: حه سه نی به صپایی (په حمه تی خوای لئ بئ)، گوتوویه تی: (قَالَ الْحَسَنُ: كَانَ يَغْدُو مِنْ دِمَشَقٍ فَيَقِيلُ بِاصْطَخَرٍ، ثُمَّ يَرُوحُ مِنْ اصْطَخَرٍ فَيَبِيتُ بِكَابُلَ، وَيَبْتِنُهُمَا مَسِيرَةُ شَهْرٍ لِلْمُسْرِعِ).

حه سه نی به صپایی گوتوویه تی: به یانیان زوو له دیمه شقه وه ده رده چوو، له (اصْطَخَرٍ) - كه شاریكه له ئیران - له وئ سهرخه و یکیان ده شكاند {ئیسپراحه تی نیوه رۆیان ده كرد} و، دواپی له (اصْطَخَرٍ) هوه، ده رۆیشت، {واته: ده مه و دواپی نیوه رۆ،} و شه و له كابول ده مایه وه و، له ئیوان (اصْطَخَرٍ) و كابولیشدا، مانگه رێیه كه به بۆ كه سیك كه زۆر به خپرایی بپوات.

له راستییدا ئه مه زیاتر له گه ل پوا له تی ئایه ته كه دا ده گونجی و، ئه وهش موعجیزه یه كه بووه بۆ سوله یمان عليه السلام به لام ئه وه كه با هه لباكات كه شتی چارۆگه دار به رئ و بپنیه وه، ئه وه تایبه ت نه بووه به سوله یمانه وه، خه لكی دیکهش له وه به هره مه ند بووه ده بئ و، ئه و بایانهش هه ر هه بوون، پێش سوله یمان و دواپی سوله یمانیش عليه السلام.

هه لبه ته ئیمه له کاتی تهفسیری سوورەتی (الأنبياء) دا باسی به سه رهاتی داوود و سوله یمانان کرد، زانیان ده لئ: سوله یمان عليه السلام تهختیکی زۆر گه وره ی هه بووه، خوئی و هه موو سوپاو هاوکارانی له سه ر ئه و تهخته دانیشتون و با هاتوه، ئه و تهخته ی هه لگرتوه و، بر دوویه تی بۆ ئه و شوینه ی مه به ستی بووه، كه وهك خوا جل جلاله ده فهرموئ: به پێش نیوه رۆیهك مانگه رێیهکی بپیه و، دواپی نیوه رۆیه کیش مانگه رێیهکی بپیه، ئه وهش مانای پوا له تی و گونجاوی ئایه ته کانه،

ئىنجا ئايا ئەووە چۆن بوو؟ لە راستىدا بەس خوا دەزانى چۆنئەتەكەى چۆن بوو، لە كىتەكاندا بە وردىى باس نەكراو، بەلى باسكراو كە سولەيمان ﷺ تەختىكى زۆر گەورەى هەبوو، خووى و سەربازەكانى هەموويان لە سەرى ريز بوون، بەلام ئيمە وردەكارىيەكەى نازانين.

۲- دەربارەى ئەو كە دەفەرموى: ﴿يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحْرِبٍ وَتَمَثِيلٍ﴾ ئەو كە ويستاي بۆيان دروست دەكرد، لە مەجرابەكان و لە پەيكەرەكان، (القرطبي) گوتووئەتى: (وَذَكَرَ أَنَّهَا صُورُ الْأَنْبِيَاءِ وَالْعُلَمَاءِ، وَكَانَتْ تُصَوَّرُ فِي الْمَسَاجِدِ لِيَرَاهَا النَّاسُ، فَيَزِدُّوْا عِبَادَةً وَاجْتِهَادًا)^(۱).

واتە: باسكراو كە ئەو پەيكەرەكانەى جند بو سولەيمان ﷺ دروستيان كردوون، پەيكەرەكانى پيغەمبەرەكان و زانايان بوون و لە مزگەوتەكاندا پەيكەرەكان دانراون، {ياخود: ئەگەر مەبەست پيى شتى بەرجەستە نەبى، واتە: وئەى پيغەمبەرەكان و زانايان لە ديوارى مزگەوتەكاندا كيشراو} تاكو خەلك بيانينى و، بە هووى ديتنى وئەى ئەوانەو، خوا پەرستيان زياد بى و زياتر خويان ماندوو بكەن {وەك ئەو پيغەمبەرەكانى زانايانە بكەن، چۆن خوا پەرستيان كردو}.

ئىنجا با چەند فەرموودەى كە يەن، لە بارەى وئە كيشان و پەيكەرەتاشينەو:

فەرموودەى يەكەم: {عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَ: لَمَّا اشْتَكَى النَّبِيُّ ﷺ، ذَكَرَ بَعْضُ نِسَائِهِ كَنِيْسَةً رَأَيْتُهَا بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ، يُقَالُ لَهَا: مَارِيَةُ «وَكَانَتْ أُمَّ سَلَمَةَ وَأُمَّ حَبِيبَةَ أَتَتْ أَرْضَ الْحَبَشَةِ» فَذَكَرْنَا مِنْ حُسْنِهَا وَتَصَاوِيرِ فِيهَا، فَرَفَعَ رَأْسَهُ، وَقَالَ: أُولَئِكَ إِذَا مَاتَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا، ثُمَّ صَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّوْرَ، أُولَئِكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ} (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ ۴۲۷، وَمُسْلِمٌ: ۵۲۸).

واتە: دايكمان عائشە (خوا لى پازى بى)، دەلى: كاتىك پيغەمبەر ﷺ نەخۆشكەوت، هەندىك لە هاوسەرەكانى باسى كەنيسەيەكەيان كرد كە بينيوويان

له حەبەشە، پێی دەگوترا: ماریە، ئنجا ئوممو سەلەمەو ئوممو حەبیبە کە چوو بوونە خاکی حەبەشە، هاتن باسی جوانیی وینەکانی ئیو ئەو کە نیسەیان بو کرد، ئەویش سەری بەرز کردەووەو فەرمووی: ئەوانە عەدەتیان وابوو، ئەگەر پیاویکی چاک لە ئیواندا وەفاتی بکردایە، لەسەر گوپە کە ی مزگەوتیکیان دروست دەکردو، ئەو وینانەیان لەسەر دەکێشان، یان پەیکەریان لەسەر دروست دەکردن، ئەوانە خراپترین کەسن لەلای خوا.

فەرموودە ی دووهم: پێغەمبەر ﷺ لە فەرماشتیکدا دەفەرمووی: {إِنَّ مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، الَّذِينَ يُشَبِّهُونَ بِخَلْقِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ} (أخرجه البخاري: ۵۳۲۴، مسلم: ۲۱۰۷).

واتە: ئەو کەسانە کە لە پۆژی قیامەتدا سزایان لە هەموو کەس سەختترە، ئەوانەن کە وەك دروستکراوی خوا ﷻ شت دروست دەکەن، واتە: دروستکراوی وا دروست دەکەن، کە وەك دروستکراوی خوا بچن.

فەرموودە ی سییەم: پێغەمبەر ﷺ دەفەرمووی: {إِنَّ أَصْحَابَ هَذِهِ الصُّورِ، يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَيَقَالُ لَهُمْ: أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ}، (أخرجه البخاري: ۹۶۱، مسلم: ۲۱۰۷).

واتە: بێگومان خاوەنانی ئەم وینانە {ئنجا پەیکەرن، یان وینەن} لە پۆژی قیامەتدا ئازار دەدرێن و پێیان دەگوتری: ئەوێ دروستتان کردو، زیندووێ بکەن.

واتە: ئەوێ دروستتان کردو، ژیانی وەبەر بنێن، پرووچی بخەنە بەر.

ئەوێ لە بارە ی پەیکەر دروست کردن و وینە کێشانووە، بەلام زانایان هەر بەوێند لێ نەگەراون، کە فەرماشتەکان ئاوا بێنن، بەلکو هەلساوان هەندی فەرماشتی دیکەش کە لەو بارەوێ هەن و زانایان قسەیان لێ کردوون، هیناویانن، بو وینە: پێغەمبەر ﷺ لە درێژە ی فەرموودە یە کدا کە دەفەرمووی: وینە کێشان و پەیکەر تاشین حەرەمە، دوا یی دەفەرمووی: {إِلَّا مَا كَانَ رَقْمًا فِي

{ثُوبٌ} (أُخْرِجَ الْبَخَارِي: ۵۹۵۸، مسلم: ۲۱۰۶)، واتە: مەگەر وێنەیهك بێ، نەخش و نیگارێك بێ، لە پۆشاکێکدا.

کەواتە: ئەگەر وێنەیهك بێ، لە پۆشاکێکدا، لە کەل و پەلێکدا، ئەو قەیدێ ناکات.

هەرۆهە دایکمان عایشە (خوا لێی رازی بێ)، دەگیرێتەو، دەلێ: من پەردەیهکم لە مالت گرتبوو، پێخەمبەر ﷺ کە بەرەو ئەو پەردەیه نوێژی دەکرد، فەرمووی: {أَخْرِيهِ عَنِّي، فَإِنِّي كَلَّمَا رَأَيْتُهُ ذَكَّرْتُ الدُّنْيَا} (أُخْرِجَ الْبَخَارِي: ۵۹۵۴، مسلم: ۲۱۰۷)، واتە: ئەو پەردەیه کە وێنە تیدا هەن، لێمی دووربخەو و لایبە، چونکە هەر کاتێک بینیم، دنیا دەکەوێتەو یاد.

هەلبەتە زانایان باسیان کردو، دەلێن: لە پەیکەرەکانیش ئەو هەلاوێردراو، کە کچۆلە یاری پێ دەکەن واتە: بووکە شووشە.

هەرۆهە دایکمان عایشە (خوا لێی رازی بێ) لە فەرمایشێکدا هیناویەتی دەلێ: پەردەیهکم هەلاوسیوو وێنە تیدا بوون (كَانَ فِيهِ تَصَاوِيرٌ)، پێخەمبەریش ﷺ پێناخوێشبوو فەرمووی: لایبە، بەلام دوازی کردمە بەرگی پشتی و سەرین ئنجا لێی بە رەخنە نەگرتم (فَمَا عَابَ عَلَيَّ).

کەواتە: وَهَكَ مِنْ لَه كَتَبِي: {چەند بابەتێك هونەری و گۆرانی و موسیقا، لەبەر پۆشانی قورئان و سوننەتدا} بە تەفصیل لەو بارەو قسەم کردو، لە کۆی ئەو فەرمایش و دەقەنە بۆمان پوون دەبێتەو، کە حیکمەتی قەدەغەکردنی وێنە کێشان و پەیکەر تاشین، ئەوێ بە مەزن بگیرین، بۆیە دایکمان عایشە دەلێ: دوا ئەوێ کردمە بەرگی پشتی و دۆشەك، لێی بە عەیب نەگرتم، حیکمەتێکی دیکە قەدەغەکردنیان ئەوێ بە مەرووف سەرقال بکەن و دالغە بەملاو بەولادا بەرن، کەواتە: ئەگەر قوماش و پەردە وێنەدارە کە لە شوێنێك بێ، مەرووف سەرنجی رانەکیشری، قەیدێ ناکات، چونکە پێخەمبەر فەرمووی: {أَخْرِيهِ عَنِّي}، نەیفەرموو: لایبەر بە یەكجاری، هەرۆهە پێخەمبەر ﷺ کە دەفەرمووی: {إِلَّا مَا كَانَ رَقْمًا فِي ثُوبٍ}، (أُخْرِجَ الْبَخَارِي: ۵۹۵۸، و مسلم: ۲۱۰۶).

واتە: مادام لە پۆشاك بى، قەيدى ناكات، چونكە پۆشاكەكە لەبەر دەكرى و دوور دەخرىتەو لەوہى بە پىرۆزو مەزن بگىرى.

ئىنجا ئەو كە لە سەردەمى سولەيمانىشدا ھەبوو، كەواتە: مەسەلەى مامەلە كردن لەگەل وىنەو پەيكەرەكاندا، شتىك نىەو بەشىك نىە لە ئيمان و عەقىدە، ئەگەرنا پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، لە كاروبارى ئيمان و عەقىدەو لە بنەرەتەكانى دىندارىيدا، ھەموويان يەكن، مادام ئەو كات پەوا بوو، بۆ ھەندى بەرژەوہندى، دەگونجى ئەوانە لە پۆژگارى ئىمەشدا، بۆ ھەندى بەرژەوہندى پەوابن، لە پووى تەندروستى و جوگرافى و كۆمەلناسى و، لە پووى ناسىنەوہى تاوانبارانەوہو، لە پووى موخابەراتىيەوہو، بەلام گرنگ ئەوہى ئەو وىنانە، نەكرىنە بەھانەى بە پىرۆز گرتن و بە مەزنگرتن و سەر بكىشن بۆ بتپەرسىتى و، پەرسىتى جگە لە خوا ﷻ.

۳- لە بارەى چۆنىەتى بايەكەى سولەيمانەوہ ﷺ، كە خوا ﷻ دەفەرموى: پىش نىوہپۆيان، مانگە پىيەك دەيىردو، دواى نىوہپۆيان مانگە پىيەك دەيىپىنايەوہ، دەتوانىن بلىين: وەك بالۆنى ئىستا وابوو، وەك چۆن ئىستا بالۆن ھەيە، جورىك ھەواى تى دەكرى، سووكەو بەرز دەيىتەوہ، دواى كۆنترۆلىش دەكرى بە لای راست و چەپ دا و، بۆ بەرز كردنەوہو نزم كردنەوہ، بەلكو زياتر وەك فرۆكە بوو، مروڤ كە ئىستا گەيشتۆتە ئەوہى فرۆكە دروست بكات، خواش ﷻ شتىكى ئاواى وەك ئامپازىك بۆ سولەيمان پەخساندو، ئەو شتەى سولەيمان و سوپايەكەى لە سەرى بوون، ئىنجا تەختە بوو، ھەر چى بوو، (با) ھەليگرتو، ھەروەك چۆن فرۆكە با ھەليدەگرى، تەيارەى بۆينگ ھەوتسەد كەس، بەلكو ھەزار كەس ھەلدەگرى و دوو قاتە، خواى پەروەردگار وەك موەجىزەيەك شتىكى واى بۆ پىغەمبەر سولەيمان ﷺ پەخساندو، بەلى، مروڤ دواى لە پى زانستەوہ گەيشتو بە دروستكردنى فرۆكەو بالۆن، بەلام ئەوہى سولەيمان ھەر بۆ نيزىك خستەوہ لە عەقل وا دەليين، ئەگەرنا بە تەكىد شتىكى تايبەت بووہو لەو جۆرە نىە، كە مروڤ لە پى عەقل و زانست و لىكۆلىنەوہو پى بكات.

(طبري) دەلّی: لە عەبدوللای کورپی مەسعوودەو لە کەسانیک و، لە ھاوولانی پیغمبەری خواوە ﷺ گێردراوەتەو، کە سولهیمان خۆی یەکلادەکردەو لە (بیت المقدس) دا سالتیک و دوو سأل، مانگیک و دوو مانگ و، لەو کەمترو لەو زیاترو، خواردن و خواردنەویشی لەگەڵ خۆی دەبردە ژووری.

دیاره شوینیکی تایبەتی بوو، لەویدا خۆی یەکلادکردۆتەو بۆ خواپەرستی، بە پێی ئەو رپوایەتە (الطبري)، دەلّی: دواي ئەوێ خواردنی بردۆتە ژووری، کە چۆتە حالەتی ئیعتیکافەو، دواي خۆی داوێتە سەر گۆچانەکە و ماوێ سالتیک بوو، کۆچی دواي کردو، سالتیک بەسەر مردنەکیداتێپەرپو، تاکو گۆچانەکە مۆرانە لێی داو، لە نۆییدا شیکراتەو قریوک بوو، گۆچانەکە شکاوە، سولهیمان کەوتو، ئەو سالتیکی بەسەردا چوو.

کە بە راستی من ئەو بە دوور دەزانم، سولهیمانیک حوکمران بێ و، مەملەکەتیک لەبەر دەستدا بێ، ئەو ھەموو وەزیرو کاربەدەستانە ھەبن و ئەو سوپای مرووف و جندو بالندەو با، سالتیک بەسەر مردنیدا تێپەرپو و کەس پێی نەزانێ! من ئەو بە دوور دەزانم، بێگومان دەبێ ماوێ کیش بووبی، دەنگونجی مانگی بووبی، ھەفتەیک بووبی، وەک پیغمبەر (محمد) ﷺ دە (۱۰) شەوی کۆتایی پەمەزان چووبی ئیعتیکافەو، بە تەئکید دەبێ ماوێک بووبی، بای ئەو بکات مۆرانە گۆچانەکە بخۆن و لە نۆییدا، شی بکەنەو، گۆچانەکە قریوک بێ و، گۆچانەکە بشکی و سولهیمانیش بکەوێ، ئنجا بزانی کە کۆچی دواي کردو.

ھەلبەتە حیکمەتی ئەوێش، ئەو بوو جند بە درۆ بخوێنەو، کە گوتووین: ئیمە پەنھان دەزانین، بێگومان جند دەتوانن شتیک کە ئیستا ھەیە، بەلام لە شوینیکی دوور دەست، پە ی پێ بھن، بەلام شتیک کە لە داھاتوودا دەبێ، کە ئەو (غیب) ی پێ دەگوتری، بە تەئکید ئەو لە توانای جنددا نیو نادیار و پەنھان تەنیا لە لای خوايە، خوا ﷻ دەفەرموی: ﴿قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ

وَالْأَرْضِ الْغَيْبِ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾ النمل، واتە: بَلَى: ئەو نەپتیی و پەنھانە ی لە ئاسمانەکان و زەوی دان، جگە لە خوا کەس نایزانئ و، ھەستیش ناکەن، نایزانن کە ی زیندوو دەکرێنەو، ئەو ھەش تەنیا لە لای خۆی پەرورەدگارە، واتە: ئەو جوۆرە مردنە ی سولەیمان ھیکمەتە کە ی ئەو ھووہ کە بە جوۆرێک ھەری، لە ھەر ئەو ھە ی جند بو سولەیمان دەستەمۆ و، پام و، ملکەچ کراون و، بە جوۆرێک ھەری کە جند بە درۆ بکەنەو، کە لافیی ئەو ھەیان لێداو پەنھان (غیب) دەزانن، پەنھانێک کە تەنیا خوا دەیزانی، ئەگەرنا کە سێک شتێکی لە شوێنێک شار دبیتهو، بە لām کە سێکی دیکە ئاگای لێیە، شتێک کە بە نسیبەت خەلکی ئێرە پەنھانە، بە لām لەولا دەیزانن، ئەو ھە گونجی جندو مرووفیش بیزانن و، بە ھۆی پیشکەوتنی زانستەو ھە بیزانن، بە لām شتێک کە تەنیا خوا ﷻ دەیزانی و، تەنیا لە ھەگبە ی نادیار (غیب) ی خۆی پەرورەدگارا ھە یە، جندو مرووف پە ی پی نابەن.

٦- کە دەفەر موی: ﴿اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا﴾، ئە ی ئالی داوود شوکر ئەنجام بدەن، کەواتە: شوکر دە کری و ناگوتری، شوکر شتێکە بە کردەو ئەنجام دەدری، بۆیە دەفەر موی: ﴿اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا﴾، ھەرچەندە ھەندێک لە زانا یان ھە ک پیشتر ھینامان، ویستوو یانە ئەو ھە تەئویل بکەن، (آي: اَعْمَلُوا صَالِحًا لِأَجْلِ الشُّكْرِ)، کردەو ھە ی باش بکەن لە پێناوی سوپاسگوزاریی دا، بە لām لە راستیدا پیویست بەو تەقدیرو تەئویلە ناکات، ﴿اعْمَلُوا شُكْرًا﴾، یانی: شوکر ئەنجام بدەن، (شُكْر) سوپاسگوزاریی دە کری و ئەنجام دەدری، بە کردەو، ئە ک قسە یە ک بی تەنیا بە دەم بگوتری، چونکە شوکر پە یو ھەندی بە سی لایەنی مرووفەو ھە یە:

أ- پە یو ھەندی بە عەقل و دلییەو ھە یە، ئەویش ئەو ھە یە ئینسان چاکەکانی خوا، لە خواو ھە بزانئ.

ب- پە یو ھەندی بە زمانیەو ھە یە، بە زمان دان بە چاکەکانی خوا دا بیئئ.

ج- پە یو ھەندی بە ئەندامەکانیەو ھە یە، بە کردەو ھە قی ئەو نیعمەتانیە بدات، ئەویش ئەو ھە یە ئەو نیعمەتانیە لە پەزما ھەندی خوا دا بە کار بیئئ بە کردەو، ئەگەر زانستە بڵاوی

کاتەو، ئەگەر دەسەڵاتە بەکاری بێنێ بۆ لابردنی زۆلم و، چەسپاندنی دادگەری و چاکە، ئەگەر ماییشە بێبەخشی، واتە: بە کردەووە مامەلە لەگەڵ ئەو چاکەییە خوادا بکات، بۆ سوود پێگەیاندنی بەندەکانی.

(۷)- زۆر کەس لەویدا بە هەڵە داچوون، کە پێیان وایە، جند پەنھان دەزانن، واتە: پەنھانێک کە بە ھۆی ئامرازە ئاساییەکانەووە مروۆف پێی ناگات، بۆ وێنە: ئیستا بە ھۆی کەشناسییەووە، مروۆف دەزانێ کە ی باران دەبارێ، بارانە کە چەند دەبێ، کە ی خۆر دەگیرێ، کە ی مانگ دەگیرێ، ھەروەھا بوومە لەرزە، ھەرچەندە بوومە لەرزە تا کو ئیستاش بە ماوہیەکی زۆر کەم لە پیش روودانی توانیویانە دەرکی پێ بکەن، لە حالیکدا کە زۆر لە ژياندارەکان، پیش ماوہیەکی زۆر دەزانن بوومە لەرزە دی، زانایان لێیان کۆلیوہتەووە کە ھەندێ لە ژيانداران ھێلانەو بەچکەکانی خۆیان دەگوازنەووە کوچ دەکەن، لە کاتیکدا دەزانن لەو شوێنەدا بوومە لەرزە دی، یان تسونامیی دی، پیش روژێ دوو روژ، ئەوان دەکەونە خۆیان، زۆر جار مروۆف بەھۆی وانەووە دەزانن، کە رەنگە شتێک لە پێ بێ، ئەو شەستیکە خوا ﷻ بەوانی داو، ئنجا بەھۆی ئامرازە باوہکانەووە، ھەرشتی پە ی ببردێ، بەو غەیبە دانانێ کە بەس لەلای خوا ﷻ، بەلکو بە غەیبیکی پێژەیی (غیب نسبی) دادەنرێ، بەلام غەیبی مۆتلەق، وەک ھاتنی قیامەت، یان روودانی ھەندێ شتی دیکە ی داھاتوو یان فلانکەس کە ی دەمرێ، یان چی وچی لێ دی؟ وەک خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ (لقمان، ۳۱) ئەو تەنیا لە ھەگبە ی غەیبی خوا ی پەرورەدگاردا یە، زۆر گرنگە مروۆف دلی لەسەر ئەو چەسپاو بێ و، پێی وانەبێ جگە لە خوا ھێچ کەسی دیکە، ئەو نادیارو پەنھانانە دەزانن، کە بە ئامرازە ئاسایی و باوہکان و لە پێی دۆزینەوہ ی یاسا گەردوونییەکانەووە دەرکیان پێ نا کرێ و، پەبیان پێ نابردێ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

له نۆڤه كۆمەنلارەنپەيەكان لەكەنلەن
Stay in touch on social media
تۆن مەكەم ەنر موانەن انوارەل الانامەن

پاڤەنلەنن مەكەنەن مەنۇسەن ەنلەن باپەن

AliBapir/ەنلەن باپەن

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net
English - عربي - كوردی

كەنلەن
پاڤەنلەنن مەكەنەن مەنۇسەن ەنلەن باپەن

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes for app downloads

دەرسى سىيەم

پاڤاپانڊنی مهكتهبی مامۇستا عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code

نه تۆره كۆمەنارەتچەكان ئەمەكەلەن
Stay in touch on social media
تەن مەكەم عەر موانع التواصل الاجتماعی

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

پاڤاپانڊنی مهكتهبی مامۇستا عەلی بابیر

مەلئ باپیر AliBapir

مەلئ باپیر AliBapir

کەتالی

پاڤاپانڊنی مهكتهبی مامۇستا عەلی بابیر

QR Code

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسە پێنج ئایەت دەگرێتە خۆی، ئایەتەکانی: (۱۵ - ۱۹)، تێیان دا باسی گەلی (سبأ) کراوە، کە خوا نازو نێعمەتێکی فراوانی لە هەموو ڕوویکەووە پێدا بوون: جیگاو شوینی باش و پەسەندو، باغ و بێستانی زۆرو، بژیوی فراوان و، هێمنیی و ئاسایشکی باش، کەچی بە هۆی سەپلەیی و پشت لە خوا کردنیانەووە، خوای دادگەر حالەکەی گۆڕیون بە حالێکی ناخۆش و لافاوێکی بێرەزا، بەنداوەکەی لێ ڕووخاندوون (بەنداوی شاری مەثریب)، سەرەنجام لە جێی باخ و بیستانەکانیان، هەندێ ڕووەکی خراپ و بێ بەر، یاخود بەرتال و ناخۆش، پەیدا بوون، لە جێی هێمنیی و ئاسایشەکەشیان، ترس و دڵە ڕاوکیان بە ملدا هاتووە، لە جێی تۆکمەیی و پێکەووە بوونیان، پڕو بلاویی پارچە پارچە بوون، یەخەیی پێگرتوون.

﴿لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلًّا مِنْ رَزَقِ رَبِّكَمْ وَأَشْكُرُوا لَهُ، بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبُّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جُنَّتَيْنِ ذَوَاتِ أَكْمَلٍ خَمْطٍ وَأَنْثَلِ وَشَقِئَ مَنْ سِدَّرَ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ يُجْزَى إِلَّا الْكُفُورُ ﴿١٧﴾ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمُ الْوَادِيَّ الْفَرَى الَّذِي بَرَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوا رَبَّنَا بَعْدَ بَيْنِ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَقٍ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تهکان

{به دَنیایی نیشانه یهك (ی گه وره) بۆ (گه لی) سه بهء (له سه ر میهره بانیی و چاکه کاری خوا) له ولاته که یاندا هه بوو: دوو باغ له لای راست و چه پ (ی شوینی نیشته جی بوونیان) دا هه بوون، {به زمانی حال پیمان گوتن:} له بژیوی پهروه دگارتان بخۆن و سوپاسگوزاری بۆ بکه ن، {ولاته که تان} ولاتیکی خوش و دلگیره و پهروه دگاریکی لیبوردده تان هه یه، {به ندایه تییه کی ساغی بۆ بکه ن} که چی (۱۵) (ویپرای ئه و هه موو نیعمه ت و چاکانه ی خوا) پرویان له په یام و به رنامه ی خوا وه رگێپرا، ئیمه ش (له سزای ئه وه دا) لافاوێکی بیپه زامان نارد هه ریان {به نداوه که ی پروخاندن} و، دوو باغه که شیامان بۆ گوپین به دوو باخچه ی خاوه ن میوه ی تال و ناخۆش و {دره ختی} گه زو شتێک له {دره ختی} سیدریکی که م (۱۶) ئه و {سزای} هه ش سزاداغان بوو بۆیان به هۆی بیپروایانه وه، ئایا جگه له بابای زۆر بیپروا و سپله، هه یچکه س {به و سزا سه خته} سزا ده ده ی ن؟ (۱۷) ههروه ها له نیوان {ولاتی} ئه وان و نیوان ئه و شارانه دا که پیت و پیزمان تیخستوون، چه ندان ئاوه دانیی دیارو به رچاومان په خساند بوون و، سه فه رکردن و پویشتمان له نیوانیاندا ئه ندازه گیری کرد بوو {به زمانی حال پیمان گوتن:} له ماوه ی نیوان چه ندان شه وو پۆژان دا، له نیوانیاندا سه فه رو هاموشۆ بکه ن، له حالیکدا که هیمن و بن ترسن {له دزو جه رده و پێگران} (۱۸) که چی {به زمانی حال} گوتیان: پهروه دگارمان! سه فه ره کاغان بۆ له یه کدی وه دووربخه و سته میشیان له خۆیان کرد، {سه ره نجام} ئیمه ش کردمانه قسه و به سه ره ات (ی کوپرو مه جلیسان) و زۆرمان په رته وازه و پچرپچر کردن، بیگومان له و سه ره نجامه شووم و خراپه ی گه لی سه به ئدا، نیشانه گه ل هه ن {له سه ر کارزانی و زالیی خوا} بۆ هه ر زۆر خۆراگریکی زۆر سوپاسگوزار (۱۹) {.

شیکردنه وهی هه ندی له وشه کان

(سَبَأ): (اسْمُ بَلَدٍ تَفَرَّقَ أَهْلُهُ، يُقَالُ: ذَهَبُوا أَيَادِي سَبَأ، أَي تَفَرَّقُوا تَفَرُّقَ أَهْلِ هَذَا الْمَكَانِ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ)، (سَبَأ): ناوی ولاتی که که خه لکه که ی له وێ بلأوه یان لیکردوه، له زمانی عه پهبیدا ده لئ: (ذَهَبُوا أَيَادِي سَبَأ)، واته: به مه ره دی سه بهه چوون، واته: وهك خه لکی ئه و شوینه، به هه موو لایاندا پرژو بلأو بوون و پرژاون.

(مَسْكِنُهُمْ): (مَسْكِنُهُمْ، أَوْ مَسَاكِنُهُمْ)، هه ردووکیان هاتوون، (مَسْكَنٌ: اسْمُ مَكَانٍ، وَالْجَمْعُ: مَسَاكِنٌ)، (مَسْكَنٌ): ناوی شوینه، واته: شوینی نیشه جئ بوون و به (مَسَاكِنٌ)، كۆده کریته وه.

(طَيْبٌ): (أَصْلُ الطَّيِّبِ: مَا تَسْتَلِذُّهُ الْحَوَاسُ وَمَا تَسْتَلِذُّهُ النَّفْسُ) له بنچینه دا (طَيْبٌ): هه ر شتی که که هه سه ته کان تامی لیوه ربگرن {بُونِی کی خوش، تامی کی خوش، رهنگی کی جوان، دهنگی کی خوش، هه موو پیان ده گوتری: (طَيْبٌ)، هه موو ئه و شتانه ی که خوشن} وه رشتیک که نه فس له زه تی لیکات، (طَيْبٌ) ی بو به کاردی.

(سَيِّلَ الْعَرِمَ): واته: لافاوکی بی ره زا، (السَّيْلُ: أَصْلُهُ مَصْدَرٌ، الْمَاءُ الَّذِي يَأْتِيكَ، وَلَمْ يُصَبِّكَ مَطَرُهُ)، (سَيَّلَ): ئه و ئاوه یه که پیت ده گات، بی ئه وه ی بارانه که ی له تو ی دابی، واته: باران له شوینی کی دیکه باریوه و بوته لافاو، لافاوه که ی ده گاته تو، (الْعَرِمَ): (أَي: الشَّدِيدِ)، واته، زۆر سه خت و توندو بی ره زا.

(ذَوَاتِ أَكُلٍ حَمِيٍّ): (ذَوَاتِ أَكُلٍ): (أَي: صَاحِبَتِي أَكُلٍ)، ئه و دوو باغه خاوه نی جو ره میوه یه ك بوون، (أَكُلٍ): بهر، میوه، شتی که بخوری، ﴿حَمِيٍّ﴾، واته: تال، هه ندیکیش گوتوو یانه: (الْخَمْطُ: شَجَرُ الْأَرَاكِ)، دره ختی (أَرَاكِ) که سیواکی لی دروست ده کری، ته نیا بو سیواک به کار ده هی ترئ و به ری کی وای نیه، هه ندیکیش گوتوو یانه: (خَمْطٌ)، دره ختی که درکی تیدا نیه، به لام به ره که ی تاله.

(وَأَثَلِ): (أَثَلُ: شَجَرٌ ثَابِتُ الْأَصْلِ)، به دره ختیک ده گوتری: که بنکه که ی چه سپا بئ، هه ندیکیش گوتوو یانه: (أَثَل)، واته: دره ختی (أَرَاكَ)، به لَام (خَمَط)، به مانای تال و ناخوش دی.

(سِدْرٍ): دره ختی سیدر، ئەوویه که بۆنی خوشه و ده چینری، به لَام به ره که ی ئە گهر هه بئ، یاخود گه لاکه ی ئە گهر بخوری، سوودیکی وای نیه، (شَجَرٌ قَلِيلٌ غَنَاءٍ عِنْدَ الْأَكْلِ)، سوودیکی که م ده گه یه نئ له کاتیکدا که ده خوری، ئنجا چ گه لایه که ی، چ ئە گهر به رو میوه یه کی هه بئ بخوری.

(ظَاهِرَةً): (مَرِيَّةٌ) واته: بینراو، یاخود (مُتَقَارِبَةً يَظْهَرُ بَعْضُهَا لِبَعْضٍ)، ئاوه دانییه کان لیک نزیکن، هه ندیکیان له هه ندیکیان هه نزیکن دیارن.

(السَّيْرِ): (السَّيْرُ: الْمُضِيُّ فِي الْأَرْضِ)، (سَيْرٌ) بریتیه له: رۆشتن به زه ویدا.

(أَحَادِيثَ): (أَحَادِيثُ) کۆی (حَدِيثٌ) ه، واته: هه وال، واته: کردمانن به به سه رهاتی مه جلیسان، ته نیا له مه جلیسان به سه رهاتیان بگێردرێته وه چۆن فه وتاون؟

(كُلِّ مَمْرَقٍ): (التَّمْزِيقُ: تَقْطِيعُ الشُّوبِ قِطْعًا، اسْتَعْيَرُ هُنَا لِلتَّفْرِيقِ)، (تَمْزِيقٌ): بریتیه له وه ی پۆشاکیک بدپێنری، پارچه پارچه بکری، لیره دا خوازاوه ته وه بۆ پرژو بلاوه پیکردنی ئەو خه لک و گه له، که گه لی سه به ئن.

له نوره كۆمه لارییه بێگان ئه كمللن
Stay in touch on social media
ننن مه كم عیر موانع التواصل الاجتماعي

هه لێ با بایر AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

هه لێ با بایر AliBapir

کەناڵی

ڕاگەیاندنی مەکتەبی ماموستا هەلی بایر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net

AliBapir

مانای گشتیی نایه تەکان

خوای سَبَأ دواي ئه وهی باسی داوودو سوله یمانی کرد (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، که خوا چاکه و نيعمه تی خوئی پیداون، بو ئه وهی بیکاته به لگه له سهر ئه وه: موحه ممه دیش سَبَأ که خوا کردوویه تی به پیغه مبه رو نيعمه تی پیغه مبه رایه تی پیداو، ئه وه شتیکی غه ریب و نامۆ نه، له پیش موحه ممه دیشدا سَبَأ، خوا سَبَأ پیغه مبه رانی دیکه ی هه لبژاردوون، به تایبه تی داوودو سوله یمان، که ئه و باب و کوپه به ریزه، و پرای ئه وهی پیغه مبه ر بوون، حوکمران و پادشاش بوون، دواي ئه وه خوا سَبَأ جوړیکی دیکه له به سهرهات باس ده کات، باسی ئه زموونیکی دیکه ی پیچه وانیه ی ئه زموونی داوودو سوله یمان ده کات، که داوودو سوله یمان هه رچی ئیمکانیه تی خوا پیداون، له په زامه ندیی خواو خزمه تکردنی خه لک و ولاتدا، به کاریان هیناوه، له بهر ئه وهی پیغه مبه ر بوون (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، پابه ند بوون به به رنامه ی خواوه، ئنجا خوا سَبَأ فموونه ی گه لی سه به به باس ده کات، که له گه ل ئه وه شدا، خوا سَبَأ نيعمه تی زووری به وان دابوو، هه موو جوړه کانی نيعمه ت، جیگه و ریگه ی باش و، باغ و بیستان، هیمنیی و ئاسایش و، رزق و پوزیه کی زوړ، به لام وه فا دارانه و به ئه مه گانه، له گه ل چاکه کانی خوادا مامه له یان نه کرد، به لکو سپله و ناسوپاس بوون، سه ره نجام خوا سَبَأ سزای دان.

خوای سَبَأ ده فه رموی: ﴿لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ﴾، به دنیایی بو گه لی سه به به، له جیگه و ریگیاندا، نیشانه و به لگه یه کی گه وره هه بوو، له سهر ئه وه که خوا سَبَأ خاوه ن که په م و لوتفه به رانبه ر به به نده کانی، یاخود له سهر ئه وه که خوا چاکه له گه ل به نده کانی دا ده کات، به لام ئه گه ر سوپاسگوزار نه بن، دواي سزایان ده دا، له سهر ئه وهی بی وه فاو سپله بوون به رانبه ر به چاکه کانی.

ئنجا باس ده کات ده فه رموی: ﴿جَنَّاتٍ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ﴾، دوو باخی گه وره بوون بو خه لکی سه به به، له لای راست و لای چه پ، بویه ده فه رموی: لای راست

و لای چەپ، دەگونجی ناوچەیهك كه گەلی سەبەئی لی بووه، كه له یه‌مه‌ن بووه‌و، به‌نداوی مه‌ئریب زۆر ناوداره، ده‌گونجی مه‌به‌ست له‌وه بی كه كه‌سی رۆشتوه، ئەملاو لای هه‌مووی باخ بووه، واته: لای راست و چه‌پی هه‌مووی باخ بووه‌و، كه ده‌فه‌رموی: ﴿عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ﴾، واته: (عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ الْمُسَافِرِ)، له‌لای راست و چه‌پی پێوار، وادیاره شوینه‌که‌یان شوینیکی گه‌وره‌و فراوان بووبی، پروباریکی به‌ نیودا رۆشتبی و، لای راست و چه‌پی، دوو باغی گه‌وره بووبن، ﴿كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ﴾، واته: پێمان گوتن: له‌ بژیوی په‌روه‌ردگارتان بخۆن و سوپاسگوزاری په‌روه‌ردگارتان ئە‌نجام بدن، ﴿بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبِّ غَفُورٌ﴾، ولاتیکی خوشتان هه‌یه، ولاتیکی پر نازو نيعمه‌تان هه‌یه‌و، په‌روه‌ردگاریکی لی‌بورده‌شتان هه‌یه.

﴿فَاعْرَضُوا﴾، كه‌چی ئە‌وان پشتیان هه‌لكرد، واته: پشتیان كرده‌ په‌یامی خواو پشتیان له‌ ئایین و به‌رنامه‌ی خوا كرد، پرویان لی وه‌رگیرا، ﴿فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ﴾، ئیمه‌ش لافاویکی سه‌خت و بپه‌زێمان ناردە سهریان، كه سهره‌نجام به‌نداوه‌که‌یان پروخواه‌و، مه‌شه‌وره له‌ میژوودا كه به‌نداوی مه‌ئریب لافاویکی گه‌وره لی‌یداوه‌و پروخواه‌و، له‌ ئە‌نجامی پروخانه‌که‌شیدا، باغه‌کان نه‌مان و وشك بوون، چونكه ئە‌و شاجۆگه‌و جۆگه‌لانه‌ی هه‌لیانه‌ستوون، به‌ هۆی ئاوی داوه‌ستاوی به‌نداوه‌که‌وه كه‌ کۆیان كردۆته‌وه، دیاره ئە‌و شاجۆگه‌و جۆگه‌لانه هه‌موویان وشك بوون، بۆیه ده‌فه‌رموی: ﴿وَيَذَلْنَهُمْ لِيَكُنَّ جَنَّاتٍ ذَوَاتِ أَكْثِلٍ خَمَطٍ وَأَثَلٍ وَشَىءٍ مِّنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ﴾، دوو باخه‌که‌یا‌مان گۆرین به‌ دوو باخی خاوه‌ن میوه‌ی تال و، دار گه‌ز، دار گه‌ز جوړه‌ دره‌ختیكه‌ هه‌چ سوودی نه‌یه، مه‌گه‌ر بۆ داره‌ ری‌ی خانوو به‌کاربه‌ی‌نری و، بۆ سووتان، ئە‌گه‌رنا هه‌چ سوودیکی نه‌یه} ﴿وَشَىءٍ مِّنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ﴾، شتیکی كه‌میش له‌ دره‌ختی سیدر، سیدریش ئە‌وه‌یه كه له‌ نیو جاده‌و شه‌قامه‌کان دا ده‌چینری و، ئە‌ندازه‌یهك به‌رز ده‌بیته‌وه‌و گه‌لایه‌که‌ی بۆنیکی خو‌شی هه‌یه، جوړی له‌ سابوونیشی لی دروست ده‌کری، ﴿ذَلِكَ جَزَيْنَهُمْ بِمَا كَفَرُوا﴾، ئە‌و سزایه‌شمان دان، به‌ هۆی بی‌پروایانه‌وه‌ بوو،

یاخود بە ھۆی سەڵەیانەووە بوو، ﴿كَفَرُوا﴾، ھەم بە مانای بێپروایان کرد، ھەم بە مانای سەڵەیان کرد، دی، ﴿وَهَلْ نُجْزِي إِلَّا الْكَفُورَ﴾، ئایا ئێمە جگە لە بابای زۆر بێپروا، یان ناسپاس و سەڵە، ھێچکەس بەو سزا سەختە، سزا دەدەین؟ ﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً﴾، ھەروەھا لە نێوان ئەوان (گەلی سەبەء لە یەمەن) و ئەو ئاوەدانیاوەدا کە پیت و پێزمان تێخستبوون، {کە مەبەست پێیان شامە} چەند ئاوەدانییەکی ئاشکرمان دانابوون، چەند ئاوەدانییەکی بەسەر یەکەووە بوون، یاخود چەند ئاوەدانییەکی کە لە دوورەووە دیار بوون، ﴿وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ﴾، ماوەی پۆشتنیشمان تێدا ئەندازەگیری کردبوون، یانی: وابوو کە لەم شارە تاكو دەگەنە ئەو شارە، یەکی جار پێویستییان بە پشوودان بێ، تاكو لە یەمەنەووە دەچونە شام، ھەمووی قوناغ بە قوناغ ئاوەدانیی لێ ھەبوون.

﴿سِيرُوا فِيهَا لِيَالِي أَيَّامًا آمِنِينَ﴾، بە زمانی حال پێمان فەرموون: شەوان و پۆژانیکی زۆر، بە ھێمنانەو ئاساییشانە برۆن، واتە: ھێچ ترسی دزو جەردەو ریگرتان نەبێ، ﴿فَقَالُوا رَبَّنَا بَعْدَ بَيْنِ أَسْفَارِنَا﴾، بەلام گوتیان: پەرەردگارمان! سەفەرە کاھمان لێک وەدوووربخە، ئەمە دەگونجێ لە ئەنجامی ملھووری و خو پێ زۆری و بێ مەنتیەووە، وایانگوتبێ، گوتیان: بە پشووەو لەو پێیە لێ نەدەین و، ئێمە لە ھێچ شتێک ناترسین، دەشگونجێ بە زمانی حال وایانگوتبێ، بە زمانی حال گوتیان: پەرەردگارمان! بە سەفەرە کاھمان لێک دوور بن، ﴿وَضَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾، ستەمیشیان لە خوێان کرد، ﴿فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ﴾، ئنجا ئێمەش کردمان بە قسەکان، واتە: ھەموو ئەوێ لێیان مایەووە، ئەو بەسەرھاتانە بوون کە لە بارەیانەووە دەگێردرانەووە، ﴿وَمَزَقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَرِّقٍ﴾، بە ھەموو شێوێکی پرژوبلاوکردن و لێک پارچە پارچە کردن، لێکمان دا برین و پەرتهوازەمان کردن، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾، بێگومان لەوێدا نیشانە ی زۆر ھەن، بۆ ھەر زۆر خوێراگریکی زۆر سوپاسگوزار، دوایی لە مەسەلە گرنگەکان دا باس دەکەین، ئەو نیشانانە چین؟

گرنگ ئەوەیە که دەفەرموێ: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ﴾، وشە: ﴿ذَلِكَ﴾، دەگونجی بگەریتەووە بۆ چۆنیەتی فەوتاندنیان، دەشگونجی بگەریتەووە بۆ کۆی بەسەرھاتی سەبە، چ ئەو نازو نەعمەتانە که پێیان دراو، چ ھەلوێستی بێپروایانەو ناسوپاسانە ئەوان، چ سزا دارانیان لە لایەن خواى دادگەر و کاربەجییەو.

پاڤەیانەندنی مەکتەبی مامۆستایەتی عەلی بابێر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play App Store

لە تۆزە کۆمەڵە ئێمەکان لە مەکتەبێک

Stay in touch on social media

بەشێک لە مەکتەبێک ھەر مووڵەکان ئێمە

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

AliBapir/پاڤێر

AliBapir/پاڤێر

کەتانی

پاڤەیانەندنی مەکتەبی مامۆستایەتی عەلی بابێر

پاڤەیانەندنی مەکتەبی مامۆستایەتی عەلی بابێر

مەسەلە گرنگەکان

مەسەلە یەكەم:

لە ولاتی گەلی سەبەئدا باخ و بیستانی پر بژیو هەبوو، لەوەش دا بۆ گەلی سەبەئ نیشانەیەکی گەورە هەبوو، لەسەر میهرەبانیی خوا، کە دەبووایە سوپاسی خوای لەسەر بکەن و، بیهەرستن، کەچی پوویمان لە خوا وەرگیراو، خوای کاربەجیش وەك سزادان، لافاوێکی بێرەزای ناردە سەریان و، سەرەنجام لە جێی هەردوو باخەکیان، کە پر بوون لە میوهی جۆراو جۆر، تەنها هەندێك جۆرە درەختی بێ میوه و بەر، یاخود بەرتال و بێ تامیان بۆ مانەوهو، ئەوەش سزای بێپروایی و سێڵەبیان بوو:

خوا دەفەرموی: ﴿لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ، بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْنِ ذَوَاتِ أَكْطِلٍ خَمْطٍ وَأَثَلٍ وَمِنَ سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ يُجْزَى إِلَّا الْكَفُورُ ﴿١٧﴾﴾

شیكردنەوهی ئەم ئایەتانە، لە دە (۱۰) بەرگەدا:

(۱)- ﴿لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ﴾، بە دلنایی بۆ ھۆزی سەبەئ، یان گەلی سەبەئ لە شوێنی نیشتەجێ بوونیان دا، نیشانەیەکی مەزن و تاییەت و گەورە هەبوو، یاخود عیپەت و پەندێکی گەورە هەبوو.

وشە ی: (مَسْكِنٌ)، خوێندراویشەتەوه: (مَسَاكِينٌ)، ئەگەر بلیین: (مَسْكَنٌ)، واتە: شوێنی نیشتەجێ بوون، (مَسَاكِينٌ)، شوێنەکانی نیشتەجێ بوونیان، نیشانەیەکی گەورەیان تیدا هەبوو، هەندێك لە زانایان ئایان لێکداوەتەوه، (أَي: لَقَدْ كَانَ

لِسَبَأٍ فِي هَالِ مَسَاكِينِهِمْ وَنِظَامِ بِلَادِهِمْ آيَةٌ، أَي: الْأَمَارَةُ وَالِدَّلَالَةُ عَلَى تَصَرُّفِ اللَّهِ وَنِعْمَتِهِ عَلَيْهِمْ، بۆ گەلی سەبەء لە شوێنی نیشتەجی بوونیان و بۆ سیستمی بەرپۆه بردنی ولاتیان، نیشانهیهکی گهورهو بهلگهیهک هه‌بوو، له‌سه‌ر ئه‌وه که خوا ﷻ چاکه‌ی له‌گه‌ڵدا کردوون و، نيعمه‌تی خۆی به‌سه‌ردا رشتوون.

(۲) - ﴿جَنَّاتٍ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ﴾، دوو باخ له‌لای راست و لای چهپ، وشه‌ی: ﴿جَنَّاتٍ﴾، ده‌بیته‌ جیگه‌روهه (ب‌دل) بۆ (ءَايَةٌ)، ئه‌و نیشانه‌یه چی بوو؟ ئه‌و په‌ندو عیبه‌ته چی بوو؟ دوو باخ له‌لای راست و لای چهپ، لای راست و لای چه‌پیش، وه‌ک گوتمان: ده‌گونجی مه‌به‌ست ئه‌وه بێ که‌سی که‌ رو‌یشتوه، ئه‌و لاو لای باخ بووه، یاخود شو‌ینه که‌ وا بووه دوو قه‌دپالی هه‌بوون، هه‌ردووکیان باخ بوونه، لای راست و لای چهپ.

(۳) - ﴿كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ﴾، له‌ بژیوی په‌روه‌ردگارتان بخۆن و سوپاسگوزاری بۆ بکه‌ن، ئه‌م رسته‌یه: (مَقُولٌ قَوْلٍ مَّحْذُوفٍ) گوتراوی قسه‌یه‌کی قرتیتراوه، واته: پێیان گوترا: له‌ بژیوی په‌روه‌ردگارتان بخۆن و سوپاسگوزاری بۆ ئه‌نجام ده‌ن، یاخود: ئه‌وه به‌ زمانی حال پێیان گوتراوه، یاخود: ئه‌وه له‌سه‌ر زمانی پێغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) که‌ بۆیان نێردراون، پێیان گوتراوه.

(۴) - ﴿بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ﴾، ولاتیکی خوش و په‌روه‌ردگاریکی لێبوره‌، ﴿طَيِّبَةٌ﴾ (الطَّيِّبَةُ: الْحَسَنَةُ فِي جَنْسِهَا، الْمَلَأَمَةُ لِمَزَاولِهَا وَمُسْتَمِرِّهَا)، ﴿بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ﴾، ولاتیکی گونجاو بۆ که‌سێک که‌ بیه‌وی کاری تێیدا بکات و، تێیدا بژی، چونکه‌ (طَيِّبٌ)، هه‌ر شتێکه که‌ هه‌سته‌وه‌ره‌کان و ده‌روون چێژی لێ ببینن.

(۵) - ﴿فَأَعْرَضُوا﴾، که‌ چی پشتیان تێکردو، روویان وه‌رگیرا، ئه‌مه‌ش ئه‌وه ده‌خوازی که‌ پێشتر پێغه‌مبه‌ریان بۆ هاتبێ، یاخود هۆشیار که‌ ره‌وه‌یه‌کیان بووبی و، ئه‌وانیش پشتیان له‌و په‌یام و به‌رنامه‌یه‌ کردوه، که‌ ئه‌و پێغه‌مبه‌ره (الطَّيِّبِينَ)، یاخود ئه‌و هۆشیار که‌ ره‌وه‌یه که‌ شو‌ینکه‌وتووێ پێغه‌مبه‌ران بووه، پێپراگه‌یان‌دوون.

(۶) - ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ﴾، ئێمه‌ش لافاوێکی سه‌خت و بێره‌زمان نارده‌ سه‌ریان، (الْإِرْسَالُ: الطَّلَاقُ ضِدَّ الْحَبْسِ، وَتَعْدِيَّتُهُ بِحَرْفِ «عَلَى» مُؤَدَّةٌ بِأَنَّهُ إِرْسَالٌ نِقْمَةً)، (إِرْسَال)

بەرھەڵدانە دژی گرتن و نەھێشتن، ئنجا کە (أرسل) بە پیتی (عَلَى) بەرکاری خواستو، ئەمە ئەو دەگەیەنی کە خوا ﷻ وەک بەلاو سزا بۆی ناردوون، وشە: ﴿الْعَرِم﴾ (الْعَرِمُ وَصَفُ الْعَرَامَةِ، وَهِيَ الشَّدَّةُ وَالْكُثْرَةُ)، (عَرِم) وەسفی (عَرَامَة) یە، کە بریتییە لە: سەختیی و زۆری، یاخود وشە: ﴿الْعَرِم﴾ (الْعَرِم: اسْمُ جَمْعِ الْعَرْمَةِ)، (الْعَرِم) ناوی کۆی (عَرْمَة) یە، یانی: سەختیی و ناپەڕەختیی، گرتن ئەو یە خوا ﷻ دەفەرموی: لافاوێکی سەخت و بێرەزامان ناردە سەریان.

(۷)- ﴿وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتِ أَكُلٍ خَمْطٍ وَأَثَلٍ﴾، دوو باخە کە یانمان بۆ گۆڕین، بە دوو باخچەی خاوەن میوەی تال و دارگەز، ﴿أَكُلٍ خَمْطٍ﴾، خۆبندراویشە تەو: ﴿أَكُلٍ خَمْطٍ﴾، (أَكُلٍ خَمْطٍ) یانی: میوەی تال و تفت، یان (أَكُلٍ خَمْطٍ)، یانی: میوەیە کە تالیی و تفتیی بوو.

(۸)- ﴿وَشَقَّيْ مِّنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ﴾، شتیکیش لە (درەختی) سیدریکی کەم، ئەو شەمان لە شوێنی دوو باخەکان دا بۆ رواندن، کە ئەوانە هەموویان درەختی بیابان، یان میوەیان نیە، یاخود میوە کە یان تفت و تال و ناخۆشە.

لە کۆتایی ئەم دەرسە ماندرا، چۆنیەتیی پەيوەستبوونی ئەم بەسەرھاتی سەبە، بە ئایە تەکانی پێشەو لە زمانی (ابن عَطِيَّة) هە، دینین، دەلێ:

(لَمَّا فَرَغَ التَّمْثِيلُ لِمُحَمَّدٍ ﷺ، رَجَعَ التَّمْثِيلُ لَهُمْ «أَي: لِلْمُشْرِكِينَ» بِسَبَأٍ، وَمَا كَانَ مِنْ هَلَاكِهِمْ بِالْكَفْرِ وَالْعُتُوِّ، فَهَذِهِ الْقِصَّةُ مَثِيلُ أُمِّهَ بِأُمِّهَ، وَبِلَادٍ بِأُخْرَى).

واتە: دواي ئەو ی خوا ﷻ نمونە ی بۆ موحەممەد ﷺ هێنایەو، (بە داوودو سولەیمان کە خوا ﷻ بەس چاکە ی بە موحەممەد نە داوودو داوودو سولەیمانیش خوا ﷻ کردوونی بە پێغەمبەر و کردووشنی بە حوکمران پادشاو، ئەو هەموو نیعمە تانە ی پێداون)، خوا دەگەرێتەو بۆ نمونە هێنانەو بۆ هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان بە گەلی سەبە، کە چۆن بە هۆی کوفرو مل هورپیانەو، خوا فەوتاندوونی، ئەو هەموو نیعمە تانە ی پێداون، کە چی لە بەرانبەر نیعمە تەکانی خوادا، ملھور و پی نەزان و سەپلە بوون و، خواش فەوتاندوونی، کەواتە: ئەم

بەسەرھاتە، چواندنی گەلێکە بە گەلێک و، ولاتیک بە ولاتیک، {کە ئیوە دەبی دەرس لەوان وەر بگرن}.

کە دەفەر موی: ﴿لَقَدْ كَانَ﴾، {ال} (قد)، (اللام للقسَم (قد) للتحقيق)) {لام} بۆ سویندەو (قد) یش بۆ ساغکردنەووە، {وَالْتَأَكِيدُ بِلَامِ الْقَسَمِ وَحَرْفِ التَّحْقِيقِ لِتَنْزِيلِ حَالِهِمْ حَالَةَ الْمُنْكَرِ}، ئایا بۆچی بە جەختکردنەووە دەفەر موی؟

چونکە حالی بێپروایەکانی پۆژگاری پیغەمبەر ﷺ وەك حالی کەسی بوو، کە نکوویی بکات، لەو کە گەلی سەبە، لە پێگەو جێگە کە یاندا، نیشانە یەك و پەندو عیبەرەتیک بووبی.

دیارە کافرەکانی پۆژگاری پیغەمبەریش ﷺ بە تاییەتی لە مەکەو دەورو بەریدا، زۆر نزیك بوون لە یەمەنەو، بەسەرھاتی بەنداوی مەئرب و گەلی سەبە، لە ئیویاندا زۆر باو بوو.

۹- ﴿ذَلِكَ جَزَيْنَهُمْ بِمَا كَفَرُوا﴾، بەجوورەش سزاندان بە هۆی بێپرواییانەو، بە هۆی سێلەییانەو. (ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ: جَزَيْنَاهُمُ الْجَزَاءَ الْمَشَارَ إِلَيْهِ) یانی: ئەو سزایەمان دان، کە ئاماژە ی پێدرا.

۱۰- ﴿وَهَلْ نُجْزِي إِلَّا الْكَفُورَ﴾، ئایا ئەو سزا سەختە ی کە دامان، جگە لە بابای بێپروا و سێلە، کەسی دیکە ی پێ سزا دەدەین؟ ئایا جگە لە بابای بێپروا و سێلەو ناسو پاس کەسی دیکە، بەو جوورە سزا سەختە، سزا دەدەین؟ ئەو دیارە پرسیار لێکردنی نکوویی لێکەرانی، واتە: هیچ کەس سزا نەدەین، مەگەر وەك وان بێپروا بی و، وەك وان بی سێلەو نا سو پاس بی، کەواتە: ئە ی کافرەکانی پۆژگاری پیغەمبەر ﷺ، ئە ی کافرەکانی هەموو پۆژگارەکان! وریا بن، ئیوەش وەك گەلی سەبە و بێپروا و سێلەو نا سو پاس مەبن، بۆ ئەو ی بە مەرەدی ئەوان نەچن و، بەو جوورە سزا سەختە سزا نەدرێن.

مەسەلەى دووهم:

باسى ئاسانكارىي خوا بۆ سەفەر و هاتن و چوونى گەلى (سبأ) بە ھۆى ھەبوونى ئاوەدانىيانى زۆرەو، لە نىوان ولاتى (سبأ) و شام دا، كە بە ھىمنى سەفەريان دەکرد بە شەوو پوژ، بەلام بە ھۆى ستەم و ناشكورىيانەو، خۆيان دووچارى لىكەلۆەشان و پەرتەوازە بوون كەرد:

خوا دەفەر موى: ﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَهَرَةً وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوا رَبَّنَا بَعْدَ بَيْنِ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾﴾

شىكردنەوہى ئەم ئايەتانە، لە دە برگەدا:

(١)- ﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَهَرَةً﴾ {خوا ﴿﴾ دووبارە دیتەوہ سەر باسى ئەو نىعمەتانەى كە بە گەلى سەبەئى دابوون، دەفەر موى: { لە نىوان ئەوان و لە نىوان ئەو ئاوەدانىيانەدا، كە پىت و پىزمان تىخستوون، ئاوەدانىيانىكى ئاشكرامان دانابوون. مەبەست لەم ئايەتە موبارەكە، باسى نىعمەتى ھىمنى و ئاسايىش و، ئاسانكارىي بۆ سەفەر و هاتن و چوون و، ئاوەدانىي ولاتە.

(٢)- ﴿قُرًى ظَهَرَةً﴾ أ- ئاوەدانىيانىكى وا كە بۆ رېبواران ديار بن، لە دوورەوہ.

ب- ياخود: ئەو ئاوەدانىيانەى، لە يەكدى ديار بوون، ھەندىكىيان ھەندىكىيان دەبينى، واتە: لەو شارەوہ ئەوى دىكە ديار بوو، لەوى دىكەوہش، ئەوى دىكەو ... ھتد.

ج- واتايەكى دىكە بۆ وشەى: ﴿ظَهَرَةً﴾، كراوہ، كە برىتيە لە: (خَارِجَةً عَنِ الْمَدْنِ)، ئەو ئاوەدانىيانەى لە دەرەوہى شارن، يانى: شارە گەورەكان ھەبوون و، لە دەرەوہى ئەوانىش ئاوەدانىي دىكە ھەبوون، بۆ ئەوہى ئەو شارانە پىكەوہ پەيوەست بكەنەوہ.

وشەى: (قُرَى) تاکەكەى (قُرَى)ه، واتە: ئاوەدانى گەورە، واتە: ئەو چەمك و واتايە باوەى نى، كە لەم پۆزگارەى ئىستادا ھەيەتى، كە (قُرَى)ە، بە واتاى: لادى، گوند، كە بەرانبەرەى شارە، دى، بەلكو (قُرَى) بە ماناى ئاوەدانى گەورە دى، بۆ وینە: بە مەككە گوتراوە: (أُمُّ الْقُرَى)، واتە: داىكى ئاوەدانیەكان، (الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا)، ئەو ئاوەدانیانەى پیت و پیزمان تىخستبوون، مەبەست پى شامە، بە تايەتى فەلەستین، بە بەلگەى ئەو ئايەتەى سوورەتى (الأنبياء)، كە خوا ﷻ لە بارەى ئىبراھیمەو ﷺ دەفەرموى: ﴿وَجَعَلْنَاهُ لُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ﴾، واتە: خوێ و (لوط)مان دەر باز كردن، بەرەو ئەو سەر زەمینەى، پیت و پیزمان بۆ جیھانیان تىخستەو.

كە دیارە ئىبراھیم ﷺ و لوطى ﷺ برازاى لە ئوورى كلدانیەكانەو، كاتىك كە لە عىراق دەر بەدەر دەبى و، بابى دەرى دەكات، دەچى بۆ شام، پىشى دەچى بۆ ناوچەى حەرپران، دواتر دەچى بۆ فەلەستین، گەنگ ئەو ھەيە كە بە ھەمووى گوتراوە شام، بۆيەش خوا ﷻ دەفەرموى: ﴿الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ﴾، چونكە ئەو سەر زەمینە، سەر زەمینكى بە پیت و پیزە، چەندان جوړە درەخت و میووە كشتوكاڵ و دانەوێلەى لى بەرھەم دى.

۲- ﴿وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ﴾، لە نىوان ئەو ئاوەدانیانەدا، پۆشتن و ھات و چوونمان ئەندازە گیرى كرد بوو، (أَي: قَدَرْنَا مَسَافَاتِ السَّيْرِ فِي الْقُرَى)، ماوەى پۆشتنمان لە نىوان ئاوەدانیەكاندا ئەندازە گیرى كرد بوو، واتە: قوناغ بە قوناغ، وەك ئىستا نەبوو سەفەر بە فڕۆكەو شەمەندەفەر سەیارە بى! بە بارو و لاخ بوو، بە گویدریژو ئەسپ و ماين و ئیسترو حوشر بوو، ئەوانیش پۆیستیان بە پشوو دان و ئیسراحت ھەبوو، دەبوایە چەند سەعاتىك پڕۆن و پشووبەدن، ھەم و لاخەكان و، ھەم نەفەرەكان پشوو بدەن، بۆيە پۆیست بوو، قوناغ قوناغ بى.

۳- ﴿سَيَرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ﴾، تىیدا پڕۆن شەوان و پۆژانتىك بە دلىايى بە ھىمنى، ئەم رستەيە: (مَقُولٌ قَوْلٍ مَّحْذَفٍ)، گوتراوى قسەيەكى قرتىزراوە، يانى: (قُلْنَا

سِرُّوا فِيهَا، گوتمان: پێیدا بپۆن، ئنجا ئەم (قُلْنَا)یە، لێرەدا فەرمانێکی تەکوینی بوو، ئەک تەشریعی، واتە: وامان بۆ دانابوون، بە پێی یاسا گەردوونییەکانی خویمان، وەك بە زمانی حال، پێمانگوتین: بە شەوان و بە پۆژان بپۆن، بە دنیایی، بۆچی شەوی پێشخستو؟ ﴿لِيَآلٍ وَآيَامًا﴾، لەبەر ئەوەی پوشتنی شەوی، خوشتەرە، گەرم نیە، ئنجا شەویش زیاتر پێویستی بە هێمنی و ئاسایش هەیە، ئنجا ئەگەر لە شەویدا هێمنی و ئاسایشیان بۆ پەخسابی، بە پۆژی باشترو زیاتر.

کە دەفەرموی: ﴿ءَامِنِينَ﴾، واتە: لە پۆژی و شەویشدا ئەمین و دنیای بوون، بێ ترس بوون و، پێگایان ئەمین بوون و، جەردەو دزو پێگری لێ نەبوون، ئەوەش نێعمەتێکی گەورەیه بۆ هەر ولاتێک کە هێمنی و ئاسایشی تێدا سەقامگیر بێ، واتە: بە شەو یان بە پۆژ، بپۆن، یان بە شەو و پۆژ بپۆن، چۆنی دەتانهوی.

۳- ﴿فَقَالُوا رَبَّنَا بَعْدَ بَيْنَ أَسْفَارِنَا﴾، بەلام گوتمان: پەروەردگارمان! سەفەرەکانمان لێک وەدوووربخە، وشە: ﴿بَعْدَ﴾، خوێندراوەشەتەو: (بَعْدُ)، کە واتاکیان زۆر لە یەك نزیکن، واتە: سەفەرەکانمان لێک وەدوووربخە، ئنجا ئەمە دوو ئەگەری هەن، ئەو قسەیه چۆن کراوە؟

أ- یان بە زمانی حال وایانگوتو، یانی: (ذَلَّ حَالُهُمْ عَلَى هَذَا الْقَوْلِ)، وەك بە زمانی حال گوتییتان: خوایه! با سەفەرەکانمان ماوەیان لێک دوور بێ و، ئاوەدانیی زۆر لەسەر پێگامان نەبن، بتوانین زوو زوو پشوو بدەین، بەلکو با ئاوەدانییەکان لێک دوور بن، دەشت و بیابان بێ، واتە: وەك وایانگوتبێ، وا دەهاتنە بەرچاو، لە ئەنجامی ئەو هەلسوکهوت و پەفتارە بێنمەکی و سێلەییە، کە لەگەڵ چاکەکانی خوادا کردیان، بە تایبەتی نێعمەتەکانی هێمنی و ئاسایش، وەك بە زمانی وتار گوتییتان: خوایه! با ماوەی هاتن و چووتمان لێک دووربێ، قوناغەکان لێک دوور بن، وەك وایانگوتبێ، وابوون.

ب- واتایەکی دیکە: ئەگەری هەیه کە ئەمەیان بە زمانی گوتار گوتبێ: بەلام (جَوَابًا عَنْ مَوَاعِظِ أَنْبِيَائِهِمْ أَوْ مَنذَرِهِمْ)، واتە: لە وەلامی ئامۆزگاریی پێغەمبەرانیان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ

وَالسَّلَام) یان ئامۆزگاری ترسینه‌ران و هوشارکه‌ره‌وانیان دا، گوتیان: په‌روه‌ردگارمان! بۆ به‌رپه‌رچدانه‌وه‌ی قسه‌ی ئه‌وان [پنجه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) یان: وریاکه‌ره‌وه‌و ترسینه‌ران] باسه‌فه‌ره‌کانمان له‌یه‌ک دوور بن و، ئه‌و چاکه‌و نیعمه‌ته‌ی خوتمان لیبستینه‌وه‌!

٤- ﴿وَزَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾، سته‌میشان له‌خۆیان کرد، (و)ی سهر (وِظَلَمُوا) {وَإِلَى الْحَالِيَةِ، أَي: قَالُوا ذَلِكَ وَقَدْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ بِالشُّرْكِ}، وایانگوت: له‌حالیکدا که سته‌میان له‌خۆیان کرد بوو، به‌هاوبه‌ش بۆ خوا دانان.

یان به‌سه‌پله‌یی کردن له‌به‌رانبه‌ر چاکه‌کانی خوادا، که ئه‌وه‌یان زیاتر له‌گه‌ل سیاقه‌که‌دا ده‌گونجی.

٥- ﴿فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ﴾، تێمه‌ش کردمان به‌قسه، واته: (فَصَارَ وُجُوْدُهُمْ فِي الْأَخْبَارِ وَالْقِصَصِ)، بوونیان چووه‌نیو باس و قسه‌ی گێردراوه‌و به‌سه‌ره‌هاته‌کانه‌وه، واته: ته‌نیا له‌قسه‌و باس و خواس و به‌سه‌ره‌هاته‌کان دا، بوونیان ماوه‌و، ئه‌گه‌رنا له‌سه‌ر ئه‌رزى واقع بوونیان نه‌ماوه، واته: کردمان به‌قسه‌ی نیو کو‌ر و دیوه‌خانان، قسه‌ی نیو حیکایه‌ت و به‌سه‌ره‌هاتان، که گه‌لی سه‌به‌ئه‌ ئاوابوون و، ئاوا چوون!

٦- ﴿وَمَزَقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ﴾، هه‌روه‌ها به‌هه‌موو شیوه‌ لێک پچراندنی، لێکمان پچراندن، وشه‌ی: ﴿كُلَّ﴾ له: ﴿كُلَّ مُمَزَّقٍ﴾ (مَنْصُوبٌ عَلَى الْمَفْعُولِيَةِ الْمُطْلَقَةِ)، مه‌نصوبه‌ به‌هۆی به‌رکاری په‌ها‌بوونیه‌وه، یانی: هه‌موو په‌یوه‌ندییه‌کانیا‌مان پچراندن، لێره‌دا ﴿كُلَّ﴾، به‌مانای زۆر (کثیر) دى، یانی: (كَثِيرُ التَّمْزِيقِ)، ﴿كُلَّ﴾، زۆر جارن به‌مانای (زۆر) دى، نه‌ک به‌مانای (هه‌موو)، واته: زۆرمان لێک دابڕین، زۆرمان پچراندن، له‌ئه‌نجامی ئه‌وه‌دا، که ئه‌وان به‌زمانی حال، یان به‌زمانی وتار، داوایان کرد بوو به‌و شیوه‌یان لى بى، که سه‌فه‌ره‌کانیان لێک دوور بن و، قوناغه‌کانی سه‌فه‌ریان لێک نيزیک نه‌بن.

٧- ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾، به‌راستی له‌وه‌دا، {له‌حالاو به‌سه‌ره‌هاتی سه‌به‌ئدا} نیشانه‌ی زۆر هه‌ن، بۆ هه‌ر زۆر خو‌راگریکی زۆر سوپاسگوزارو شوکرانه‌ بژی.

له‌باره‌ی گه‌لی سه‌به‌ئه‌وه، ئه‌م فه‌رمووده‌یه هه‌یه:

{عَنْ قُرُوءَ بْنِ مُسَيْكٍ الْمُرَادِيِّ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا أَقَاتِلُ مَنْ أَدْبَرَ مِنْ قَوْمِي مِمَّنْ أَقْبَلَ مِنْهُمْ؟ فَأَذِنَ لِي فِي قِتَالِهِمْ وَأَمَرَنِي، فَلَمَّا خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهِ سَأَلَ عَنِّي: مَا فَعَلَ الْغُطَيْفِيُّ؟ فَأَخْبَرْتُهُ قَدْ سَرْتُ، قَالَ: فَأَرْسَلْ فِي أَثَرِي، فَرَدَّنِي فَأَتَيْتُهُ، وَهُوَ فِي نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: «ادْعُ الْقَوْمَ، فَمَنْ أَسْلَمَ مِنْهُمْ، فَأَقْبَلْ مِنْهُ، وَمَنْ لَمْ يُسَلِّمْ فَلَا تَعْجَلْ حَتَّى أُحْدِثَ إِلَيْكَ»، قَالَ: وَأُنْزِلَ فِي سَبَأٍ مَا أُنْزِلَ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا سَبَأٌ؟ أَرْضٌ أَوْ امْرَأَةٌ؟ قَالَ: لَيْسَ بِأَرْضٍ وَلَا بِامْرَأَةٍ، وَلَكِنَّهُ رَجُلٌ وَلَدَ عَشْرَةَ مِنَ الْعَرَبِ، فَتَيَّامَنَ مِنْهُمْ سِتَّةٌ، وَتَشَاءَمَ مِنْهُمْ أَرْبَعَةٌ، فَأَمَّا الَّذِينَ تَشَاءَمُوا، فَلَحْمٌ وَجَذَامٌ وَعَسَّانٌ وَعَامِلَةٌ، وَأَمَّا الَّذِينَ تَيَّامَنُوا، فَالْأَزْدُ، وَالْأَشْعَرِيُّونَ، وَحِمَيْرٌ، وَكِنْدَةٌ، وَمَذْحِجٌ، وَأَمَّارٌ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا أَمَّارٌ؟ قَالَ: الَّذِينَ مِنْهُمْ خَنْعَمٌ وَبَجِيلَةٌ} (أخرجه الترمذي: ۳۲۲۲، قال: هذا حديث حسن، وأبو يعلى: ۶۸۵۲، وابن أبي شيبة: ۷۱۳، قَالَ الألباني: حسن صحيح).

واته: فه پوهی کوری موسه یکی مورادیی (خوا لئی پازی بڼ)، ده لئ: چوومه لای پیغه مبهړ ﷺ، گوتم: ئه ی پیغه مبهړی خوا! ﷺ خه لکه که م ته وانه ی که پوو به ئیسلام هاتوون، به وانه بجه نگم له دژی ته وانه ی که پشتیان له ئیسلام کردوه و، مسولمان نه بوون؟ نه ویش مؤله تی دام له جهنگ کردیانداو، کردمیه بهرپرسیان، به لام کاتیک له لای وی چوومه ده ری، پرسیری کرد بوو، (مَا فَعَلَ الْغُطَيْفِيُّ؟)، {ئه و نازناوه، هی شوینه که ی بووه، یاخود تیره که ی بووه} ئایا (غُطَيْفِي)، چی کرد، بو کوئی چوو؟ ئیدی هه والی پیدرابوو که پویش تووم، به دوایدا ناردم، گپرامیه وه، منیش چوومه خزمه تی، چهند که سئ له هاوه لانی له دهوری بوون، فه رمووی: ئه و خه لکه بانگ بکه، (واته: بانگیان بکه بو ئیسلام)، ههر که سیك مسولمان بوو، لئی وه ربگره، به لام ئه وه ی مسولمان نه بوو، په له مه که، تا کو دواپی فه رمانت بو ده ئیرم.

(فه پوه) ده لئ: له باره ی سه به ئیشه وه ئه وه دابه زی که دابه زی، پیاوئیک گوئی: ئه ی پیغه مبهړی خوا! ﷺ سه به ی چی بووه؟ ئایا سهر زه مینیکه؟ یاخود ناوی ئافره تیکه؟ پیغه مبهړی خوا ﷺ فه رمووی: نه ناوی سهر زه مین و ولاتیکه،

نە ناوی ئافەرەتیکیشە، بەلکو سەبەء ناوی پیاوێکە، دە (۱۰) کۆری بوون لە
 عەرەبەکان، هەر کۆریکیان تیرەیهکی لێ پەیدا بوو، شەشیان بە لای راستدا
 چوون و، چواریشیان بە لای چەپ دا، (واتە: ئەو شوێنە لای بوون، شەشیان
 بە لای راستی ئەو شوێنەدا روشتوون، چواریشیان بە لای چەپدا)، ئەوانە ی بە
 لای چەپدا روشتوون، ئەم چوار هۆزەن: (لَحْمٌ وَجَذَامٌ وَعَسَانٌ وَعَامِلَةٌ)، ئەوانەش
 کە بە لای راستدا روشتوون، ئەم شەش هۆزەن: (الْأَزْدُ وَالْأَشْعَرِيُّونَ وَحِمَيْرٌ وَكِنْدَةٌ
 وَمَذْحِجٌ وَأُمَارٌ)، پیاوێک لەوێ بوو گۆتی: ئەو پێغەمبەری خوا! ﷺ (أَمَارٌ) چیه؟
 فەرمووی: (أَمَارٌ) ئەو هۆزیە، کە (خَنَعَمْ وَبَجِيلَةٌ)، لەوانەو وەپاش کەوتوون.

لە ئۆرە کۆمەڵایەتی بێمان لەکەڵانیان
 Stay in touch on social media
 تۆن مەکم عێر موافق التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net
 English - عربي - کوردی

Alibapir

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

Google Play

App Store

Alibapir

Alibapir

کەتانی

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی بابێر

حهوت ههلوسته له بهرانبهه

بهسهرهاتی گهلی سهبهئا

(۱)- گهلی سهبهء، یان هۆزی سهبهء:

ده گونجی وهك گهلیك ته ماشا كرابت و له چهند هۆزێك پێك هاتبن، ده شگونجی هۆزێك بووبن و، له چهند تیرهیهك پێك هاتبن، گرنگ تهوهیه، ئهو خهلكه ده (۱۰) هۆز بوون، یاخود ده تیره بوون، ههر هۆزێك ده بیته چهند تیرهیهك، یانی: (قبیلة) ده بیتهوه عه شیرت، عه شیرت و ده بیته (فخذ) له زمانى عه پهبیدا، له کوردیشدا ده لیین: هۆزو تیره و تایهفه، ئهو ده (۱۰) تیرهیه، هۆزی سه به ئیان پێكهیناوه: (الْأَزْدُ وَالْأَشْعَرِيُّونَ وَحِمَيْرٌ وَكِنْدَةُ وَمَذْحِجٌ وَأَمَّارٌ وَلَحْمٌ وَجَذَامٌ وَعَسَّانٌ وَعَامِلَةٌ)، شه شی یه كه میان، واته: (الْأَزْدُ وَالْأَشْعَرِيُّونَ وَحِمَيْرٌ وَكِنْدَةُ وَمَذْحِجٌ وَأَمَّارٌ)، ههر به ولاتی یه مه ندا بلاو بوونهوهو، چواره كه ی دیکه یان، واته: (لَحْمٌ وَجَذَامٌ وَعَسَّانٌ وَعَامِلَةٌ)، (عَامِلَةٌ) كه (خزاعة)ن، پرویان کردوته ته ملاو ته ملا، هۆزی (أَزْد) چۆته عه ممان، عه ممانی پایته ختی ولاتی ئوردنی ئیستا، (خزاعة) چۆته تیهامه، كه ناوچه یه كه له نیزیك مه ككه، ئهوس و خه زه رج كه له (لَحْم)ن، چوونه یه ثریب، كه دوا یی بۆته مه دینه ی پیغه مبه ر ﷺ، هۆزی یان تیره ی (عَسَّان) چۆته بوسرا، كه پیشیگوتراوه: (غهدیر) كه له لای شامه، ههروه ها به شیك له ئهوس و خه زه رج كه له (لَحْم)ن، چوونه عیراق.

(۲)- هۆکاری پێژانیان:

هۆکاری لێك بلاو بوونی گهلی سه بهء، یان هۆزی سه بهء، ئهوه ی كه میژوو بۆمان باس ده كات، هۆکاری سه ره کیی بریتی بووه له: پرووخانی به نداوی

مەئریب، یان مەئرب، کە گوايە وەك میژوونووسان گوتووینانە، هەشتسەد (۸۰۰) باسك (ذراع) دريژ بووهو، دە تاكو نۆزده (۱۰-۱۹) باسكیش بەرز بووهو، پانییهكەشی سەدو پەنجا (۱۵۰) باسك بووه، وەك (الحسن الهمداني)، لە کتییکی خۆی دا بە ناوی: (الإکلیل)، گوتووێتی و، ئەو لە سەرەتای سەدەیی چوارەمی کۆچیدا، شوێنەواری ئەو بەنداوه رووخواوەی بینیوه.

(۳)- هۆکاری رووخانی بەنداوهکە:

لە تەفسیری (الطبری) و تەفسیرەکانی دیکەشدا، کۆمەڵیک بەسەرھات باس دەکەن، کە گوايە مشکێک پشیلە بە دواي کەوتووه، چۆتە بن دیواری بەنداوهکەووه کۆلیویەتی و رووخواه! کۆمەڵی حیکایەت هەن، بەلام لە راستییدا هیچیان جێی دلناییی نین و، وا پێ دەچێ کەمتەرخەمی خۆیان بەرانبەر بەو بەنداوه، هۆکار بووبێ، ئەویش بە هۆی سەرقال بوونیان بە شەرو شۆل و مشت و مپی ئیوخۆیانەوه، زۆر نەیانپەرژاییتە سەر چاککردن و ئاگا لیبوونی بەنداوهکە، کە کتیبەکانی میژوو دەڵێن: سألانه، یان هەر بەیناوەین، تەعمیریان کردۆتەوهو دەستیان پێداھێناوەتەوه، ئەگەر لە شوێنیکەوه باریک بووبێ، تەنک بوو بێ و ئاو دریبی، چاکیان کردۆتەوه، بەلام دیارە ماوێهەکی لێی بێ خەم بوون، لە ئەنجامی ئەوهدا بەنداوهکە، لافاوێکی گەورەیی بەمەل دا هاتو، کە خوا ﷻ دەفەرموی: ﴿فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ﴾ (سبأ، لافاوێکی بێرەزاو سەختمان نارد، ئیدی بەنداوهکەیی پامالیووه رووخاندووێتی و، لە ئەنجامی ئەوهشدا، ئەوان بەهۆی ئەو بەنداوهو دەریاچەییکیان، دروستکردووه لەو دەریاچەیدە، ئەو ئاوهی کۆیان کردۆتەوه، چەند جۆگەو رووباریان لێ هەلبەستوون، باخ و دیهرو کشتوکالی خۆیان پێ ئاو داوه، ئنجا کە دەریاچەکە نەماوه، جۆگەلەو رووبارەکانیش کۆتاییان پێهاتووه سەرەنجام کشتوکال و پەزو باخەکانی ئەوانیش وشک بوون و، سەرەنجام ئەوانیش بلاوہیان لیکردووه پەرژاون.

۵- بۆچی خوا ﷻ فەرموویەتی: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾

یەكەم: كە دەفەرموی: ﴿لَآيَاتٍ﴾؟ لەوەدا نیشانی زۆر هەن، لەبەر ئەوەی بێگومان لەو بەسەرھاتەدا زۆر نیشانی هەبوون:

أ- ھۆزی یان گەلی سەبەء، لەو شوێنە، خوا ﷻ ئاوێکی باشی بۆ پەخساندوون، ئنجا ئەوان بەنداویان لە بەردەم ئاوەکەدا دروست کردووە ئاوەکەیان کۆکردۆتەووە، دەریاچەیکە لێ دروستبووە، ئەو بۆ خۆی نیشانیەك بوو.

ب- دواي فیکریان بەو شکاوە، خوا ئیلهامی بۆ کردوون، یان بەو عەقلەي كە خوا ﷻ پێیداوون، بیریان کردۆتەووە تەگیریان کردووە، چۆن بەھری باشتر لەو ئاوە وەرگیرن؟ پەزو باخیان پێ بنیات ناووە، پەزو باخەکانیشیان زۆر بەردارو پر بەرھەم بوون، ﴿كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ﴾، ئنجا دیارە سەر زەمینەكەشیان بە پیت و پێز بوو، ﴿بَلَدٌ طَيِّبٌ﴾.

ج- خوا ﷻ ھیمینی و ئاسایشێکی زۆری بۆ پەخساندوون، كە بتوانن بازرگانیش بکەن، ھەر بەوھەندە پانەوھەستان کشتوکال بکەن و، پەزو باخیان ھەبێ و، دانەوێڵەیان ھەبێ و، ئاودێری بکەن، بەلکو بازرگانیشیان کردووە، ﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَهَرَ وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لِيَالٍ وَأَيَّامًا آمِنِينَ﴾.

د- ھەروەھا لە نێوخۆدا توکەمەو بە ھێزو پێز بوون و تەبا بوون، ئەوانە ھەموویان نیشانیەکانی خوا بوون و، نێعمەتی خوا بوون و، بەخشیونی بە گەلی سەبەء.

دووھەم: كە دەفەرموی: نیشانی ھەن بۆ ھەر زۆر خۆپاراگێکی زۆر شوکرانە بژێر، چونكە كەسێك خۆپاراگ نەبێ، لە بەرانبەر ناپەرھەتییەكاندا، شوکرانە بژێرو سوپاسگوزار نەبێ، بەرانبەر بە نێعمەتەكانی خوا، لە چاكەو نێعمەتەكانی خوا بەھرمەند نابێ و، وەك نیشانیەكانی خوا تەماشای چاكەكانی خوا ناكات، واتە: مەروڤ دەبێ خۆی پرازی نیتەو.

به ههردوو سیفه ته کانی: خوڤاگری له بهرانبهر نارهحه تیه کاندای، شوکرانه بژیری له بهرانبهر نیعمه ته کاندای، ئنجا له چاکه و نیعمه ته کانی خوا، بههرمه مند ده بئ و وهك نیشانه کانی خوا ته ماشایان ده کات.

۵- نیعمه ته کانی خوا به بئ سوپاسگوزاریی، بو خوا بهردهوام نابن:

به لئ به بئ سوپاسگوزاریی خوا له سه رکردیان، چاکه کانی خوا بهردهوام نابن، وهك له سوورەتی (إبراهيم) دا خوا ﷻ ده فهرموئ: ﴿وَإِذْ تَأَذَّتْ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ﴾ (۷)، واته: یاد بکه وه کاتیک پهروه ردگارت پرایگه یاند، (واته: وهك یاسایه کی گهردوونی، له ژیانى مروؤ دا)، ئه گه ر سوپاسگوزاریی بکه ن، بو تان زیاد ده که م {له چاکه کان} و، ئه گه ر سپله یی بکه ن، سزای من سه خته.

دیاره گه لی سه به ئیش که خو یان لئ گوڤاوه، خواش لی گوڤیون، وهك له سوورەتی (الأنفال) دا، خوا ﷻ ده فهرموئ: ﴿ذَلِكَ يَأْتِ اللَّهُ لَمْ يَكْ مُغِيرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُعْرِوْا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنْتَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (۵۳)، واته: ئه وه به هو ی ئه وه وه که خوا ﷻ واقعی پر نازو نیعمه تی هیچ کومه ل ناگوڤی، تا کو ئه وان خو یان نه گوڤن، واته: خو یان نه گوڤن له چاکیه وه بو خراپی، خوا ﷻ ئه و واقیعه که نازو نیعمه تی پیداون، واقیعه که یان بو ناگوڤی به خراپی.

۶- هیمنی و ئاسایشی ر ئ و بان نیعمه تیکی خوایه:

خوا ﷻ ده فهرموئ: ﴿سَبِّحُوا فِيهَا لِلَّهِ وَأَيَّامًا آمِنِينَ﴾ (۱۸)، به زمانی حال پیمان گو تن: برۆن به و ریگایانه دا، به و ئاوه دانیانه دا، شه وان و پوژان تیکی زۆر، به دلنایى، بیگومان له هه ر شوینیک هیمنی و ئاسایش سه قامگیر بئ، که سه به تیش ده بئ و، باز رگانییش ده بئ و، کشتوکالیش ده بئ و، ئاژه لدارییش ده بئ و، پیشه سازیش ده بئ، هه موو ئه وان به ره می سه قامگیری هیمنی و

ئاسایش، بەلام کە هیمنی و ئاسایش نەبوو، ئەو جموجۆلانە هیچیان لە نێو
ولادت نابن، یان وەك پێویست نابن.

(۷)- تۆکمەیی و تەبایی و کۆمەلگا، نێعمەتیکی گەرە و گرنگی
خوایەو، بە پێچەوانەو، پەرتەوازیی و پرژو بلاوی و ناوکی،
بەلایەکی زۆر خراپ و بێرەزایە:

هەر کۆمەلگایەك لە نێو خۆیاندا ناكوک و ناتەبا بوون، هەموو شتیکیان
لێ تێکدەچێ، تەبایی و تۆکمەیی بناغە هەموو شتیکی باشە، بۆیە خوا ﷻ
وەك سزادانی گەلی (سبأ) دەفەرموی: ﴿وَمَزَقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَرِّقٍ﴾، واتە: بە هەموو
شیوەك لێکمان پچراندن، لە ئەنجامی ئەوەدا کە ئەوان بەرانبەر چاکەکانی
خوادا سێڵەو ناسو پاس بوون.

کەواتە: تەبایی نێعمەتیکی دەبێتە بناغە نێعمەتەکان، بەلام بناغە تەباییش
بریتیە لە: دادگەری و بناغە دادگەریش بریتیە لە: ئیمان، بەهۆی ئیمانەو
دادگەری دەبێ، مروڤەکان ئەگەر هەموویان بەندەي خوا ﷻ بن، هەموویان
پێکەو برا دەبن و پێکەو هەش تەبا دەبن، دیارە بەندەي خوا بوون و تەبا بوون،
رەگ و ریشەي دادگەرییە، رەگ و ریشەي دادگەریش ئەو یە قورخکاری نەبێ
و، گەندەلێ نەبێ و، خو سەپاندن نەبێ و، یە کدی بە کەمگرتن نەبێ و، ئەو
دادگەرییە بناغە تەبایی، تەبایی بناغە ئاوەدانییە لە ولات دا^(۱).

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

(۱) ئەو حەوت هەلۆستەیه، لە تەفسیری: (التحریر والتنوير، ج ۲۲، ص ۱۷۰ - ۱۸۱) ی (محمد
الطاهر بن عاشور)، وەرگرتوون، بە دەستکاری خۆمەو.

پاڳه پانڊني مهڪتبه جي ماموڻسا عهلي بابيز

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

Google Play

App Store

QR Codes

نه ٿوڙه ڪٽمهائيه ٿيپهڪان نهڪهائين
stay in touch on social media
ننن مهڪم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - ڪوري

پاڳه پانڊني مهڪتبه جي ماموڻسا عهلي بابيز

عالي بابيز/ AliBapir

عالي بابيز/ AliBapir

ڪه نالي

پاڳه پانڊني مهڪتبه جي ماموڻسا عهلي بابيز

QR Codes

له ژوره كړمه لايږيښكان لاسكولنډين
Stay in touch on social media
ننن همك پر مواقع التواصل الاجتماعي

پاڼه يانډني مه كنه بې ماښستا علي بابير

علي بابير AliBapir

archive.org/details/@alibapir

علي بابير AliBapir

كه ناني
پاڼه يانډني مه كنه بې ماښستا علي بابير

www.alibapir.net
English - عربي - كوردي

پاڼه يانډني مه كنه بې ماښستا علي بابير

دهرسي چوارهم

پېناسەي ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە يازدە (۱۱) ئايەت پېك دى، ئايەتەكانى: (۲۰ - ۳۰)، تەوهرى سەرەكى ئەو ئايەتانه، باسى يەكتايى خوا ﷻ له بەديهتەرايه تى و پەروەردگاريتى و خواەنداريتى و پەرستراويتى دا و، پووجه لى شيركه، وپراى خستنه پروى باشتري شيوازى وتوويزو شەرە قسە، لەگەل بېروايان دا.

لە سى ئايەتى كۆتاييشدا سەرو ئاماژە كراوه، بە هەر كام لە پېغەمبەرايه تى كەشگيرى موحەممەد ﷺ، بۆ هەموو مروفايه تى و، پوژى دواى كە كەم و زۆر، پاش و پيش ناكړى و، لە كاتى ديارى كراوى خويدا دى،

﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَأْخُذُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِیْظٌ ﴿٢١﴾ قُلْ أَدْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍَ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٤﴾ قُلْ لَا تُسْأَلُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا وَلَا تُنْشَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ أَرُونِي الَّذِينَ أَهَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا

يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لَّكُمْ مَبْعَادُ
يَوْمٍ لَا تَسْتَعِجِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْقَدُمُونَ ﴿٣٠﴾

مانای دهقاو دهقی نایه‌ته‌کان

{به دڵنیایی ئیبلیس‌یش گومانه‌که‌ی له باره‌یانه‌وه (له باره‌ی مرۆفه‌که‌نه‌وه) راست ده‌رچواند، (چونکه) جگه له کۆمه‌لێک، له برواداران، هه‌موویان شوینی که‌وتن ﴿٢٠﴾ هیچ ده‌سته‌لاتیشی به‌سه‌ریاندا نه‌بوو، (بواریشمان نه‌دا زه‌فه‌ر به‌وانه‌یان به‌ری که‌هزیان له گومراییه) مه‌گه‌ر بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و که‌سه‌ بزانی، که‌ برۆی به‌ پۆژی دوا‌ی هه‌یه (و جیا‌یتته‌وه) له‌و که‌سه‌ی له باره‌یه‌وه، له دوو دڵی دایه‌و، په‌روه‌ردگاریشت به‌سه‌ر هه‌موو شتێکه‌وه پارێزه‌ر (و چاودێر)ه. ﴿٢١﴾ بڵی: (ئه‌ی بێ‌پروایه‌کان!) له‌وانه‌ بپارێنه‌وه که‌ پێتان وایه جگه له‌ خوا (په‌رستراو) ن، تۆسقاڵێک له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌وییان به‌ ده‌ست نیه و، تیشیاندا هاوبه‌ش نین و، ئه‌و (خوا)یش هیچ هاوکاریکی له‌ ئیواندا نیه ﴿٢٢﴾ هه‌روه‌ها تکاکردنی (هیچ تکا‌کاریک)یش له‌ لای وی سوود ناگه‌یه‌نی، مه‌گه‌ر بۆ که‌سیک (خوا) مۆله‌تی دابی (تکای بۆ بکری)، ئنجا کاتیکیش ترس و بیم له‌ دڵیان (له‌ دڵی فریشه‌ته‌کان) دا لا‌بر، گو‌تیان: په‌روه‌ردگارتان چی فه‌رموو؟ گو‌تیان: هه‌ق (ی فه‌رموو) و ئه‌ویش به‌رزگی گه‌وره‌یه ﴿٢٣﴾ بڵی: کێ له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌وییه‌وه بژیوتان ده‌دات؟ بڵی: خوا، ئیمه‌ یان ئیوه‌ش له‌ سه‌ر رێنمایی، یان له‌ گومراییه‌کی پووندا‌ین ﴿٢٤﴾ بڵی: ئیوه له‌ باره‌ی تاوانکردنی ئیمه‌وه، لێ‌تان نا‌پرس‌ی و، ئیمه‌ش له‌ باره‌ی ئه‌وه‌وه که‌ ئیوه ده‌یکه‌ن (لێ‌مان نا‌پرس‌ی) ﴿٢٥﴾ بڵی: ته‌نیا په‌روه‌ردگارمان (له‌ پۆژی دوا‌ی دا) به هه‌ق دادوه‌رییمان له‌ ئیواندا ده‌کات و، ته‌نیا ئه‌و دادوه‌ری زانایه ﴿٢٦﴾ بڵی: ئه‌و (په‌رستراو)انه‌شم پێشان بده‌ن، که‌ وه‌ک هاوبه‌شان پێتانه‌وه په‌یوه‌ستکردوون، (به‌ خواوه)، نه‌خێر، (خوا هیچ هاوبه‌شی نین)، به‌لکو ئه‌و خوا‌ی زالی کارزانه ﴿٢٧﴾

تۆشمان نەئاردو (ئەى موخەممەد!) مەگەر بە موژدەدەر و ترسپنەر بۆ تیکرای
خەلکی، بەلام زۆربەى خەلکی (ئەو راستیە) نازانن ﴿۲۸﴾ (ببیروايه کان) دەشلین:
ئەگەر ئیو لە راستان، ئەو بەلینە (کە قیامەت دى) کەیه؟ ﴿۲۹﴾ بلى: بەلینى
پوژیکتان هەیه (و بۆ دانراو) کە نە ساتیک لى دوا دەکەون، نە (لینى) پیش
دەکەون (پیک لە کاتى دیارییکراوى خۆیدا دى) ﴿۳۰﴾.

شیکردنەوێ هەندى لە وشەکان

(صَدَقَ): ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ أَنبِيُّ ظَنَّهُ﴾ واتە: بە دنیایى ئییلیس
گومانى خۆى لە بارەى مروڤەکانەو راست دەچواند، دەگوترى: (صَدَقْتُ فَلَانًا،
أَي: نَسَبْتُهُ إِلَى الصُّدْقِ)، واتە: پالم دایە لای راستى.

(زَعَمَ): (الزَّعْمُ: حِكَايَةُ قَوْلٍ يَكُونُ مَظْنَةً لِلْكَذِبِ)، (زَعَمَ): بریتى لە: گێرانەوێ
قسەیهك كە گومانى درۆى لى بکرى، (زَعَمَ فَلَان)، واتە: زیاتر قسەكەى بە لای
درۆ و ناراستیدا دەکیشرى.

(ظَهَرَ): (مُعِين)، واتە: هاوکارو یارمەتیدەر.

(فَزَعَ): (الْفَزَعُ: انْقِبَاضٌ وَنَفَارٌ يَعْتَرِي الْإِنْسَانَ مِنَ الشَّيْءِ الْمُخِيفِ)، (فَزَعَ):
بریتى لە پیکهاتن و دوور کەوتنەوێهەك، یاخود حالەتیکى ناخۆش کە بەسەر
مروڤدا دى، لە ئەنجامى دیتنى شتیکى مەترسییکراودا، کەواتە: (فَزَعَ)، بریتى لە
پاچەلەکین و داچەلەکین و ترس پى نیشن، ﴿فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ﴾، واتە: ترس پى
نیشت و داچەلەکینان لى لبردرا.

(الْفَتْحُ): (الْفَتْحُ: إِزَالَةُ الْإِغْلَاقِ وَالْإِشْكَالِ، فَتَحَ الْقَضِيَّةَ افْتِتَاحًا، فَصَلَ الْأَمْرَ فِيهَا،
فَتَحَ): بریتى لە لبردنى شتیک کە داخرابى و، ئیشکالیک هەبى لایچى، کەواتە:
(فَتَّاح) واتە: لایەرى ئیشکال و گرى و گۆل، دەگوترى: (فَتَحَ الْقَضِيَّةَ افْتِتَاحًا)،

واتە: دادوهریی له کێشه کهدا کرد، به دادوهرییه کی چاک، ههق و ناههقی تیدا لێک ههلاوارد.

(كَافَّةً): به دوو واتایان لێکیان داوه تهوه، وشه ی: (كَافَّةً) یان به کومه ل لیکدراوه تهوه، واته: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ﴾، واته: بۆ تیکرای خه لک نه بێ، نه ماناردووی ههروه ها: (كَافَّةً أَيْ: كَافَّةً لَهُمْ عَنِ الْمَعَاصِي، وَالْهَاءُ فِيهِ لِلْمُبَالَغَةِ مِثْلُ: رَاوِيَةٍ وَعَلَّامَةٍ وَنَسَابَةٍ، وَقِيلَ كَافَّةً: الْجَمَاعَةَ)، ﴿كَافَّةً لِّلنَّاسِ﴾، كَافَّةً لَهُمْ عَنِ الْمَعَاصِي، واته: بۆ ئه وهی تۆ له گونا ه بیانگێریه وه و لایان بدهی، وشه ی (هاء) له کۆتاییه کهیدا: (كَافَّةً) بۆ زیده پۆییه، وهك: (رَاوِيَةٍ)، پیاویش بێ، پێی ده گوتری: (راویة)، واته: كه زۆر به سه رهاتان، قسه ده گێرێته وه، (عَلَّامَةٍ)، واته: زۆر زانا، (نَسَابَةٍ)، واته: زۆر په چه له كناس، ئه وانه با پیاویش بن، به و شیوه یه ئه و (ة) یه، له کۆتاییان زیاد ده کری، بۆ زیده پۆییه له و تاکه یاندا.

(مِيعَادُ): (الْمَوْعِدُ وَالْمِيعَادُ: يَكُونَانِ مَصْدَرًا وَاسْمًا)، وشه ی (مَوْعِدٌ وَمِيعَادُ)، هه م به چاوگ دی، (وَعَدٌ، يَعِدُ، مَوْعِدًا، وَمِيعَادًا)، ههروه ها وهك ناویش به کار دین.

(سَاعَةٌ): (السَّاعَةُ: جُزْءٌ مِّنْ أَجْزَاءِ الزَّمَانِ وَيُعَبَّرُ بِهِ عَنِ الْقِيَامَةِ)، (سَاعَةٌ): به شیكه له به شه کانی کات، به لام به کار ده یێزی بۆ مانای قیامهت، به لکو جاری وایه بۆ کۆتایی ژیا نی مرۆف له سه ر زهوی و، جاری واش هیه: (سَاعَةٌ) بۆ هه ردوکیان، واته: هه م بۆ ئاخیر زه مان، هه م بۆ زیندو و کرانه وه، بۆ کۆی پۆژی دوا یی به کار دی.

له نۆزه كۆمهله ئایه تیه مێكان له كۆمهله تان

Stay in touch on social media

نێن مێكم عیر موانع الزواصل الدنماني

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

AliBapir

Google Play

App Store

AliBapir

Telegram

WhatsApp

Facebook

archive.org/details/@alibapir

PDF

AliBapir

AliBapir

AliBapir

Google Play

App Store

AliBapir

Telegram

WhatsApp

Facebook

archive.org/details/@alibapir

PDF

AliBapir

AliBapir

مانای گشتیی نایه ته کان

دوای ئەوێ بە سەرھاتی ھەریەک لە داوود و سولەیمان (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) باسکرا، وەك دوو پێغەمبەری ھۆکمران، کە خوا نێعمەتی زۆری پێ دابووون و، ئەوانیش شوکرانە بژێر بوون، لە سەر نێعمەتەکانی خوا، پاشان باسی گەلی سەبەئیش کرا، کە گەلیک بوون، خوا نێعمەتێکی زۆری پێ دابووون، بەلام سێلەو ناسوپاس بوون، بەرانبەر بە چاکەو نێعمەتەکانی خوا، خواش واقعەکیانی گۆڕی لە نازو نێعمەتەو بەو بەلاو گرفتاریی و، لە تۆکمەیی و تەباییەو، بو پەرژو بڵاویی و پەرتەوازیی، دوای ئەوێ خوا ﷻ دەفەرموێ: ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمُ ابْلِيسُ ظَنَّهُ﴾، بە دنیایی ئیبلیسیش گومانی خوێ لە بارەیانەوێ راست دەرچواند، (صَدَقَ)، راستییکرد، بەلام: ﴿صَدَقَ﴾، یانی: بە راستی دانا، واتە: ئیبلیسیش گومانەکی خوێ بە راست داناو، وەراستیگێرا، گومانەکی چو بوو؟ ئەوێ بوو کە گوئی: ﴿لَاغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ (۸۲) ﴿إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ﴾ (۸۳) ص، واتە: ھەموویان بێمراو سەرگەردان دەکەم، جگە لە بەندە ساغەکان، ھەرۆھە ئیبلیس گوئی: ﴿وَلَا تَحِذُ أَكْثَرَهُمْ شَكْرِينَ﴾ (۱۷) ﴿الْأَعْرَافِ﴾، زۆربەیان سوپاسگوزار نابینی، گومانەکی خوێ راست دەرچواند، ﴿فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، ھەموویان شوێنی کەوتن، جگە لە کۆمەلێک، واتە: کەمینەیک لە برواداران.

ئەوێ جێی سەرنجە لێرەدا، خوا ﷻ قسە ئیبلیس پشتراست کردۆتەو، خوا ﷻ ھەقی پەھای لەلایە، ئیبلیسیش قسەیک پاستی کرد بێ، خوا ﷻ پشگیری کردو، فەرموویەتی: لەوێدا راستیکردو، ئەوێ دادگەریی مۆتەق، کە تەنیا لەلای خوا ﷻ.

پەنگە لێرەدا پرسیارێک بوروژێنێ: باشە ئیبلیس چۆنی زانی کە دەتوانی زۆربە مۆقەکان بێمراو بکات و، گومراو سەرگەردانیان بکات، جگە لە بەندە ساغبوووەکانی خوا، یان بەندە خو ساغکەرۆوەکانی خوا، چۆنی ئەوێ زانی؟

ئایا دەستەلاتی بەسەریانەووە هەبوو؟ ئاوا بە لە خوڤادیتووێ و بە دانیایی هەپەشەیی کردو گوتی: هەموویان گومرا دەکەم؟ خوای بەرزو پاک لەو دەلامی ئەو پرسیارەدا دەفەرموی:

﴿وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِّن سُلْطَانٍ﴾، ئیبلیس هیچ دەستەلاتی بەسەریاندا نەبوو، لە ژێر پکێفی ئەودا نەبوون، ﴿إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يُّؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ﴾، ئەو توانای بەسەریاندا نەبوو کە بە تۆبیزی گومریان بکات، بەلام ئیمە توانامان پێدا بوو، کە هەرکام لە مرۆڤان خوێ ئارەزوومەندی گومرایی بێ، ئیبلیسیش زەفەری پێ بەری، ئەو توانایەشمان کە پێداوو، بەس بو ئەو بوو، کە هەرکەس بپروای بە پۆزی دوايي هەیه، بە مەزلگای کۆتایی هەیه، بیزانین و جیاپێتەووە لەوکەسەیی لە بارەیهووە لە دوو دلی و گومان دایە، ﴿وَرَبُّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ﴾، پەروەردگاریشت بەسەر هەموو شتیکەووە پارێزەرە، کەواتە: لە راستیدا ئیبلیس، بۆیە توانی زەفەریان پێ بەری، چونکە خوا ﷻ مرۆڤەکانی خستۆتە تاقیکردنەووە، بەلام کە توانی زەفەریان پێ بەری، ئەو نەبوو بە ناچاریی ملیان پێ بادا، بەلکو ویستی ئازادی خویشان لە ئارادا هەبوو، ئنجا حیکمەتی ئەو توانا پێدرانەش بە ئیبلیس ئەو بوو کە خوا بپروادارانێ پێ لە بێپروایان، جیا بکاتەووە.

ئنجا خوا بە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموی: ﴿قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِّن دُونِ اللَّهِ﴾، بلی: ئێوە لە ئەوانە بپارێنەووە، کە پێتان وایە لە جیاتی خوا پەرستراو و هاوبەشی خوان {ئێیان بپارێنەووە، بزانی دەتوانن بە دەنگتانەووە بێن؟} ﴿لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾، {ئەو پەرستراوانە} تۆزقالتیک لە ئاسمان و لە زەوی، شتیان بە دەست نیە و خواوێ هیچ شتیک نین، ئنجا ئەگەر مرۆڤان، جند و شەیتان، ئەگەر فریشتەکان، ئەگەر دارو بەردن، ئەگەر ئەستێرە و خۆرو مانگن، ئەگەر هەوا و ئارەزوون، ئەگەر حیزب و پزێمن، هەرچی هەن ئەو پەرستراوانە هیچیان بە دەست نیە، تۆزقالتیک، (مثقال) یانی: قورسای و گرانیی، لە ئەسڵدا، (مثقال)، بریتیه لە: (أَلَّةٌ يُوزَنُ بِهَا)، ئامرازیکە

شتى پى كىش دەكرى، دوايى خوازراوه ته وه بۆ خودى گرانايى، (مئقال ذرة)، يانى: هيندهى گرانايى گهرديك و، گهرديش پيشتر باسما كىرد، كه به كوردى ده بىته تۇزقاليك، تۇزقاليكيان له ئاسمان و له زهوييدا به دهست نيه، ئنجا ئه پهرستراوانه ئيوه، نهك خاوهنى هيچ نين، بهلكو ﴿وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكَ﴾، تيشياندا به شدار نين، واته: له ئاسمانه كان و زهوييدا به شدار نين، نهك خاوهنى سهر به خو نين، بهلكو پشك و به شيشيان نيه، ﴿وَمَا لَهُمْ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ﴾، خوا ﷻ له ئيوه واندا، هيچ هاوكارو پشتيوانتيكى نيه، واته: ئهوانه لهو ئاسته د نين، كه تهنانهت خوا ﷻ كارىكيشيان پى بكات، ئهركيكيشيان پى بسپيى، وهك چۆن ئهركى به فرشته كان سپاردوه، بهلام ئه پهرستراوانه ئيوه، شايستهى ئه وه نه بوون، كه خوا ﷻ ئهركيكيان پى بسپيى.

پاشان ده فهرموى: ﴿وَلَا نَنْفَعُ الشَّفْعَةَ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ﴾، نهك ههر ئه وه، بهلكو توانايى تكاردنيشيان نيه، چونكه ده فهرموى: تكاردن له لاي خوا سوودى نيه، مه گهر بۆ كه سيك خوا موئهلتى دابى، واته: موئهلتى دابى تكاى بۆ بكرى، ئنجا ئه تكارندنه سوودى ههيه.

﴿حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ﴾، ئنجا به بۆنهى تكارندنه وه، باسى حالتهى فرشته كان دهكات، كه تكا دهكهن، ياخود: كاتييك كه خوا ﷻ فهرمانتيك دهدا، ههتا كاتييك ترسيان له دل ده ره ويته وه، ﴿قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ﴾، گوتيان: پهروهردگارتان چى فهرموو؟ ﴿قَالُوا الْحَقَّ﴾، ههنديكى ديكهيان كه له خوا نيزيكرتن وهلام دهدهنه وه گوتيان: پهروهردگارمان ههقى فهرموو، ﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾، ئه ويش (خوا) به رزى گهرهيه، به رزييهك كه بۆ خوا شايستهيه و، گهره بيهك كه بۆ خوا شايستهيه، ئه مه دوايى له مه سه له گرنگه كاندا، زياتر تيشكى ده خهينه سهر.

خوا ﷻ ليه ردا باسى ئه وه دهكات، كاتييك فهرمانتيك دهكات، فرشته كان هه موويان داده چه له كن و ترسيان رى ده نيشى، دوايى كه ترس له دليان لاده چى،

هَيْمَن دهنهوه، ده لَين: پهروه دگارتان چي فهرموو؟ نهوانه ي زور له خوا نيزيكن، ياخود جبريل كه له فهرمايشتي پيغهمبهردا ﷺ هاتوه، به لام خوا ﷻ به پړانوي كو هيناويه تي، له بهر نهوه ي جبريل سه روكي فرشته كانه، ياخود نهو يش كو مه ليك فرشته ي له گهلدان بو گهلاندني په يث و په يامي خوا ﷻ به پيغهمبهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، نهوان ده لَين: پهروه دگارمان هه ق ي فهرموو، راستي فهرموو، ﴿وَهُوَ أَعْلَى الْكَبِيرِ﴾ ههر نهو يش به رزي گهوره يه.

ئجنا خوا ﷻ له چوار ثايه ته كاني: (۲۴ - ۲۷) ده، نه رمتري ن و، ليزاننه ترين شيوازي گفتوگو ووتوويزي پرواداران له گهل نه يارانيان، له گهل نه هلي كوفردا ده خاته پروو، ده فهرموي: ﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، بلَي: كي له ئاسمانه كان و زهوييهوه بزيوتان ده دات، چ بزيوي ماددي، چ بزيوي مه عنه وي؟ ﴿قُلِ اللَّهُ﴾ ههر بو خوت، وه لام بدهوه بلَي: خوا له ئاسمانه كان و زهوييهوه بزيو دهره خستين، بو مروقه كان و بو جنديش ﴿وَإِنَّا أَوْلِيَاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، {پيان بفهرموو:} يان ئيمه، يان ئيوه، له سهر رينمايين، ياخود له گومپايه كي روون و ئاشكرادين، واته: به دلنيايي يه كي كمان له سهر رينمايين و، يه كي كيشمان له گومپايي داي ن، به لام وهرن با لي ي بكولي نهوه، بزاي ن كي ري راستي گرتوهو، كيش له گومپايي دايه، نهوه شيوازي كي زور نه رمه له ووتوويزدا، نه ك ههر بلَي: تو له گومپايي داي و منيش له سهر هيدايه تم!! به لكو بلَي: مادام قسه كانان پيچه وانه ي يه كدين، يه كي كمان پروو به پوژه لات ده پروات و، يه كي كمان پروو به پوژتاوا، يه كي كمان پروو به سهره و، يه كي كمان پروو به خوار، هه مهن ههر يه كي كمان راستين، ئجنا وهرن با لي ي بكولي نهوه، كامانه؟!

﴿قُلْ لَا تَسْأَلُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا وَلَا نَسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾، {نه ي موحه ممه د ﷻ!} يان نه ي كه سيك كه قورئان ده خوئي ن! به به رانه ره كانت {بلَي: ئيوه له باره ي نه و تاوانانه وه كه ئيمه ده يانكه ي ن، ليتان ناپرسري و، ئيمه ش له باره ي كرده وه كاني ئيوه وه لي مان ناپرسري ته وه، ئيمه تاواني خو مان بو خو مان و، ئيوه ش كرده وه ي خو تان بو خو تان، هي خو ي به تاوان (جرمة) ناو بردوه،

هە ئهوانیش بە کردەوه (عمل)، بۆ ئەوهی نهانورووژینێ، ئەگەرنا له راستیدا ئەوهی ئەوان کردوویانه، که له کوفرو شیرکهوه سەرچاوهی گرتوه، ئەگەر دزی بووه، ئەگەر زۆلم بووه، ئەگەر مهیخۆریی بووه، ئەگەر زینا بووه، ئەگەر ڕیگریی بووه، هە ئهوان تاوان بووه، بەلام ئیمان سەرچاوهیهکی هێنده پاک و چاکه، ئاوی زوڵال و شیرینی کردەوه چاکهکان نهبن، لێی هەلناقولێ، وهك: نوێژو خواپهرستی و، پۆژوو و، چاکه و مال بەخشین و، دادگری و ئینساف و، رهوشتی جوان و، پهیوهندیی خزمایهتی و، ڕیزو حورمهت، ﴿قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا﴾، بلی: پهروهردگارمان کۆمان دهکاتهوه (له قیامهتدا)، ﴿ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا﴾، دواوی دادوهریمان له نێواندا دهکات (به ههق و راستی) ﴿وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ﴾، ئەو زۆر لێک جیاکه رهوهیهکی زانییه، زۆر دادوهریکی زانییه.

له کۆتایی دا دهفهرموێ: ﴿قُلْ أَرُونِي الَّذِينَ أَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ﴾، بلی: پێشانم بدن ئەوانه ی وهك هاوبهش، به خواتانهوه پهیوهستکردوون، ﴿كَلَّا﴾، نهخێر، خوا ﷻ هیچ هاوبهشی نین، ﴿بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، به لکو ئەو خوای زالی کارزانه، ئنجا به پیغهمبر ﷺ دهفهرموێ: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾، تۆشمان نهناردوه، مهگەر بۆ تیکرای خه لکی موژدهدهرو ترسینه ر بی، ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، بهلام زۆربهی خه لکی نازانن، واته: ئەو راستییه نازانن که تۆ وهك موژده دهرو دلخۆشکهرو، وهك ترسینهرو وریاکه رهوه، بۆ هه موویان پهوانه کراوی، ﴿وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾، دهشڵین: ئەو بهلینه کهیه، ئەگەر ئیوه له راستان؟! بهلینی هاتنی ئاخیر زه مان، یاخود بهلینی هاتنی قیامهت و زیندوو بوونهوه و لیپرسینهوه، ﴿قُلْ لَّكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَعِزُّونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ﴾، بلی: بهلینی پۆژیکتان بۆ ههیه، که نه سهعاتیک (ماوهیهکی کهم) لێی دوا دهکهون و، نه لێی پێش دهکهون و، ڕیک له کاتی خۆیدا دی، نه پێشتر و نه دواتر.

مەسەلە گەنگەکان

مەسەلە یەكەم:

پشتراستکردنەوێ خوا بۆ گومانی ئیبلیس، لە بارە ی مروّقه کانهوه، که هه موویان گومرا ده کات، جگه له کهمیک و، پروونکردنەوێ ئەو راستییه ش که ئیبلیس دهسته لاتی به سهریاندا نه بوو، که به زۆر گومرایان بکات، به لام خوا توانای پیدابوو، ئەوانه ی که ئاره زوومه ندی گومرایین، ئیبلیس بتوانی گومرایان بکات، به مه بهستی لیک هه لوار دنیان، واته: خوا ﷻ توانای گومرا کردنی ئەو مروّقانه ی که خوایان عه ودالی گومرایین به ئیبلیسی دابوو، به مه بهستی ئەوه که ئەوانه ی پروایان به پۆژی دوایی هه یه، جیابنه وه، له وانه ی لێی دوو دکن:

خوا ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُّؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِیْظٌ﴾ (۲۰)

شیکردنەوێ ئەم دوو ئایه ته، له پینچ برگه دا:

۱- ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ﴾، به دنیایی ئیبلیس گومانی خوێ له باره یانه وه راست ده رچواند، (صَدَقَ: أَي حَقَّقَ)، واته: ئیبلیس گومانێکی پێرد بوون و، گومانه که ی راست ده رچوو له باره یانه وه، که بریتی بوو: له وه ی هه موویان گومرا ده کات، جگه له کهمیک، گومانه که شی راست ده رچوو.

وشه ی: ﴿صَدَقَ﴾، خویندر اویشه ته وه: (صَدَقَ)، واته: به دنیایی ئیبلیس له گومانیدا له باره یانه وه راستی کرد، هه روه ها خویندر اویشه ته وه: (وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ)، واته: گومانی ئیبلیس، ئیبلیسی به راست دانا، واته: گومانه که ی، ئەو ی وه راست گێرا.

ئىنجائە گەر بخویند ریتەو: (وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ)، بە دارپینی ژێردارکەر، یانی: (أَي: صَدَقَ فِي ظَنِّهِ)، یانی: (بِتَرْعِ الْخَافِضُ: أَصَابَ فِي ظَنِّهِ)، ئیبلیس لە گومانە کەیدا، پیکای لە بارەیانەو، کەواتە: ئەم پرستەیه، بەم سێ شیوێهە خوینراوە تەو:

۱- ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ﴾، واتە: ئیبلیس گومانی خوێ لە بارەیانەو، راست دەرچواند.

۲- (وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ)، واتە: ئیبلیس راستیکرد، لە گومانە کەیدا، لە بارەیانەو.

۳- (وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ)، واتە: گومانە کە ی ئیبلیس، ئیبلیس بە راست دانا، واتە: ئیبلیس بە راست گیرا.

کە هەرسێکیان واتایەکیان ئەوێه: ئەو گومانە ی ئیبلیس پێی بردبوون، راست دەرچوو.

ئایا گومانە کە بریتیه لە چی؟ لە چەند شوێنێکی قورئاندا، ئەو هاتو:

۱- لە سوورەتی (الإسراء) دا کە ئیبلیس گوتی: ﴿لَا حَتَنَكَ ذُرِّيَّتُهُ إِلَّا قَلِيلًا﴾ (٦٢)، بە دنیایی وە چە کە ی هەموو ریشە کیش و بنێر دە کەم جگە لە کەمکیان.

۲- لە سوورەتی (ص) دا ئیبلیس گوتی: ﴿لَا غَوْنَهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ (٨٢) إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ (٨٣)، واتە: بێگومان هەموویان سەرگەردان دە کەم، جگە لە بەندە ساغە کانت، (الْمُخْلِصِينَ)، واتە: ساغبوو وە کان، یان (الْمُخْلِصِينَ)، واتە: خو ساغ کەر وە کان، هەردوو کە خویندە وە کە ی هاتوون.

۳- لە سوورەتی (الأعراف) دا کە ئیبلیس گوتی: ﴿وَلَا تَحِدْ أَكْثَرَهُمْ شَكْرًا﴾ (١٧)، زۆر بە یانت سوپاسگوزار چنگ ناکەوێ، هەروەها لە چەند شوێنێکی دیکە شدا، ئیبلیس ئەو قسانە ی کردوون، خواش دە فەرموێ: ئەو گومانە ی بە مرو فە کانی بردبوو، ئیبلیس لە گومانە کەیدا راستیکردو، گومانە کە ی لە بارەیانەو راست دەرچواند.

(۲) ﴿فَاتَّبِعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾. ھەموویان شوینی کەوتن، جگە لە کۆمەڵیک لە پڕوادیاران، کە دەفەرموی: ﴿فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، ھەر دیارە (فَرِيقًا) کەمیکە لە زۆریک، واتە: کەمیک، کەمینەیک لە پڕوادیاران نەبێت، ئەوانی دیکە ھەموویان شوینی کەوتن.

(۳) ﴿وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِم مِّن سُلْطَانٍ﴾. دەستەلاتیشی بەسەریان دا نەبوو، ئەمە وەڵامی پرسیاریکی سەرسامکەرە لە ھەندیک عەقڵ و میشکاندا: ئایا ئیبلیس کە گومانێ پێردبوون و کە گومانەکەشی راست دەرچوو، لەبەر ئەوە بوو کە دەیتوانی ناچاریان بکات لەسەر گومپایی؟ وەڵامەکە ی ئەوەیە، دەفەرموی: دەستەلاتیشی بەسەریاندا نەبوو، (آی: لَمْ يَكُنْ لَهُ عَلَيْهِمْ مِّنْ تَسْلِيطٍ وَاسْتِغَاةٍ بِالْوَسْوَاسَةِ وَالْإِسْتِغَاةِ)، واتە: نەیدەتوانی بەھۆی دەست بەسەرداگرتن و بە ھۆی خوتخوتە بۆ کردن و گومپاکردنەو، بیانخاتە ژێر پکێفی خۆی.

(۴) ﴿إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ﴾. دەستەلاتی بە سەریان دا نەبوو، مەگەر بۆ ئەوەی بزانی کێ پڕوای بە دواپۆژە (و جیاپیتەو) لەو کەسە ی لە بارەییەو لە دوودلیی دایە. یانی: ئێمە تەنھا توانای ئەوەمان پێدایوو، ئەوانەیان کە بە ویستی خۆیان دەیانەوی گومپابن، ئیبلیسیش بتوانی لەگەڵ خۆی دا پەلکیشیان بکات، ئەوەش بۆ ئەوەی بزانی: کێ پڕوای بە پۆژی دوا ی ھەیە، جیاپیتەو لەوانە ی کە لە بارە ی پۆژی دوا ییەو لە دوو دلییدان.

مانایەکە ی ئاوا یە: (آی: لَمْ يَكُنْ لَهُ عَلَيْهِمْ مِّنْ تَسْلِيطٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ)، واتە: دەستەلاتی بەسەریاندا نەبوو، مەگەر بۆ مەبەستیکی باش و حیکمەتییکی پڕوون کە بریتی بوو، لەو ی پاک و پیسیان لێک جیا بکەینەو، ئەوانە ی پڕوایان بە پۆژی دوا ییە، بیانزانی و جیا یان بکەینەو لەوانە ی لەبارەییەو لە دوو دلییدان، ئەگەرنا، ئەگەر خوا ﷻ ویستبای وەک چۆن شەیتان زەفەر بە فریشتەکان نابات، زەفەری بە مروّفەکانیش نەدەبرد، بەلام بۆیە توانای زەفەر بردنی ئیبلیس بە مروّفەکان

داو، نەك ناچارىان بکات، بەلکو بە وىستى ئازادانەى خۆيان شوینى بکەون،
 ۋەك لە سوورەتى (ابراھیم) دا دەفەرموئ: ﴿وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّا اَنْ
 دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ فَلَا تُلُوْمُوْنِيْ وَلُوْمُوْا اَنْفُسَكُمْ﴾ (۲۲)، واتە: من هیچ
 دەستەلاتیکم بەسەرتاندا نەبوو، جگە لەوہى بانگم کردن، ئیوہش وەلامتان
 دامەوہ، سەر کوئەى من مەکەن و سەرکوئەى خوئان بکەن.

ئنجائەو توانایەى خوا بە ئیبلسى داو، لە بەرانبەر جند و مروؤف دا، کە
 بتوانئ گومپریان بکات، بە پێچەوانەى فریشتەکانەوہ، کە دەستەلاتى بەسەریانەوہ
 نیە، بو ئەوہیەو حیکمەتەکەى ئەوہیە، کە برودارو بیپروا، لە پوژى دواى دا
 لیک جیا ببەوہ.

کە دەفەرموئ: ﴿اِلَّا لِنَعْلَمَ﴾، دەلئ: (الْعِلْمُ الْمُسْتَقْبَلُ بِهٖ هُنَا، لَيْسَ
 هُوَ الْعِلْمُ الْاَزَلِيُّ الْقَائِمُ بِالذَّاتِ الْمُقَدَّسِ، بَلْ تَعَلَّقَهُ بِالْمَعْلُومِ فِي عَالَمِ الشَّهَادَةِ الَّذِي
 يَتَرْتَّبُ عَلَيْهِ الْجَزَاءُ بِالْثَوَابِ وَالْعِقَابِ، فَالْمَعْنٰى مَا سَلْطَنَاهُ عَلَيْهِمْ، اِلَّا لِيَبْرَزَ مَنْ كُمْونِ
 الْغَيْبِ مَا عَلِمْنَاهُ، اَوْ اِلَّا لِنَجْزِيَّ عَلَى الْاِيْمَانِ وَضِدَّهٗ) (۱).

واتە: ئەو زانیاریەى بە داھاتوو، ۋەك ھۆکار ھینراوہتەوہ، {تاکو بزاین} ئەمە
 بریتى نیە لەو زانیاریە ئەزەلییەى خوا ﷻ کە ھەمیشە لەگەل زاتى
 پاکى خوادایە، بەلکو ئەو زانیاریە، زانیاریەكى پەیوہستە بە جیھانى بینراوہوہ،
 کە بەپێى ئەو زانیاریە، سزاو پاداشت دینە سەر کردەوہکان، واتاکەى ئاواى
 لیدیتەوہ: ئیبلسمان بەسەردا زال نەکردن، کە بتوانئ گومپریان بکات، مەگەر بو
 ئەوہ، کە ئەوہى زانیومانە بە زانیارى ئەزەلیى خوئان لە دنیای بینراودا، بو
 مروؤفەکان دەربکەوئ، یاخود بو ئەوہى لە سەر ئیمان و کوفر، ئیمە پاداشت و
 سزای مروؤفەکان بەدەین.

(۵) - ﴿وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ﴾ پەرورەدگاریشت پارێزەرى ھەموو شتیکەو،
 بەسەر ھەموو شتیکەوہ چاودێرو ئاگادارە.

مەسەلە ی دووهم:

فەرمانکردنی خوا بە پیغەمبەرە کەیی ﷺ کە بە ھاوبەشدانەرەکان بفەرمووی: ھاوبەشە خەیاڵییەکانیان کە لە جیاتی خوا دەیانپەرستن، بانگ بکەن، کە نە هیچیان لە ئاسمانەکان و زەویدا بە دەستەو، نە ھاوبەشیان ھەیەو، نە خوا کۆمەکارێکی لە ئیواندا ھەیەو، نە هیچ تەکاردنیشیان لە لای خوا ھەیە، مەگەر ئەوێ خوا مۆلەتی بدات لە فریشتان، یان خوا مۆلەتی بدات تەکای بۆ بکری، فریشتەکانیش کە تەکا دەکەن، ئەوانیش دوا ترس و بیم لێ لابریان، لە فەرمانی خوا دەپرسن؟ ئنجا وەلامیان دەدرێتەو، کە خوا ھەقی فەرموو:

خوا دەفەرمووی: ﴿قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ۚ وَلَا نَنْفَعُ الشَّفَعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُمْ حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ۚ﴾ (۳۲)

شیکردنەوێ ئەم دوو ئایەتە: لە نۆ برگەدا:

(۱)- ﴿قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ {ئەو موحەممەد! ﷺ بە ھاوبەش بۆ خوادانەرەکان بلی: ئەوانەو پێتان وایە لە جیاتی خوا، لەگەڵ خوا پەرستاون و، ھاوبەشیان دەکەن لە پەرستندا، بانگیان بکەن، لێیان بپاریتەو، کە دەفەرمووی: ﴿زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾، واتە: (زَعَمْتُمُوهُمْ أَرْبَابًا، أَوْ زَعَمْتُمُوهُمْ آلِهَةً)، واتە: پێتان وایە پەرورەدگارن، یان پێتان وایە پەرستاون، کە دەفەرمووی: ﴿مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾، واتە: جگە لە خوا ﷻ، (أَي: مِنْ نَاحِيَةِ غَيْرِ اللَّهِ) لەلایەن جگە لە خواوە.

(۲)- ﴿لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾ خاوەنی تۆزقالتیک نین، خاوەنی گرانیی گەردێک نین، نە لە ئاسمانەکان و نە لە زەویدا، خاوەنی ھیچ شتێک نین.

(المُنْقَال: مَصْدَرٌ مِمِّي سُمِّي بِهِ الشَّيْءُ الَّذِي بِهِ التَّنْقِيلُ، ثُمَّ أُطْلِقَ عَلَى الْعَدِيلِ مَجَازًا)، (مُنْقَال)، چاوگیکى میمییه، ئەو شتەى کە شتى پى قورس دەکرى، يان شتى پى هەلدهسەنگیترى، ئەو هەى پى ناو نراوه، دواىى بۆ هەر شتیک کە هاوتای شتیک بێت، بە کارهینراوه، چونکە (المُنْقَال: آلهُ الثَّقَلِ أَوْ اسْمٌ لِمَا يُوزَنُ بِهِ)، واتە: (مُنْقَال) ئامرازی قورسی و گرانییه، یاخود ناوه بۆ ئەو شتەى شتى پى هەلدهسەنگیترى.

وشەى: (ذَرَّةٌ) بە هیلکەى میرووله دەگوترى، کە هیلکەیه کی سپی زۆر ورده، یاخود بەو تۆز گەرده دەگوترى کە لە پەنجەرەوه دەبینى، کاتى تیشکی خۆر دیتە ژوورى، واتە: تَوْزَقَالِيكَ.

۳- ﴿وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكَ﴾، {ئەك هەر خاوهنى تَوْزَقَالِيكَ شت نین، لە ئاسمانەکان و زەویدا} بەلکو هیچ بەش و پشکیکیان لە ئاسمانەکان و زەویدا نیه.

چونکە جارى وایه ئینسان دەبێتە خاوهنى شتیکى سەر بەخۆ، جارى وایه خاوهنى سەر بەخۆ نیه، بەلام پشکی تیدا ههیه، بەلام تەنانەت ئەوانه پشک و بەشیشیان نیه، (لَيْسَتْ لَهُمْ شِرَاكَةٌ، وَلَا مُشَارَكَةٌ فِي شَيْءٍ)، هیچ جوړه هاوبهشی و پشکداریه کیان لە هیچ شتیک دا نیه.

۴- ﴿وَمَا لَهُمْ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ﴾، ههروهها (خَوَالِلٌ) لە نێو ئەواندا هیچ هاوکاریکی نیه، (ظَهِيرٌ: أَيُّ مُعِينٍ)، وهك چوون خوا ﷻ ههندیك له كارو بارهكانى به فریشتان سپاردوون، ئەو پەرستراوانه ی ئیوهش، ئەگەر شەیتان، ئەگەر مرووفن، ئەگەر مردوون، ئەگەر زیندوون، ههرحیه کن، خوا ﷻ هیچ هاوکاریکی نیه لە نێواندا نیه، هیچ پێیان نه سپاردوه.

۵- ﴿وَلَا نَنْفَعُ الشَّفَعَةَ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ﴾، تەکاردنیش لە لای خوا سوودی نیه، مەگەر بۆ کەسیك مۆلهتی دابى، تەکای بۆ بکرى، واتە: ئەوانه ی ئیوه دەیانپەرستن، مافی تەکاردنیشیان نیه، لە لای خوا، تەکاردنیش سوود بە کەس ناگهیهنى لە لای خوا ﷻ، مەگەر تەکاردنێ کەسیك بۆ کەسیك، کە خوا مۆلهتی دابى، تەکای بۆ بکرى، وهك

له شوینی دیکەدا دەفەرموی: ﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى﴾ (۴۸) ﴿الْأَنْبِيَاءُ﴾، واتە: فریشتەکانیش تەکا ناکەن، مەگەر بۆ کەسێک کە خوا پەسندی کردبێ، تەکای بۆ بکری.

ئەمە وێرای ئەوەی خوێندراوەتەو: ﴿إِلَّا لِمَنِ أُذِنَ لَهُ﴾، خوێندراویشەتەو: ﴿إِلَّا لِمَنِ أُذِنَ لَهُ﴾، مەگەر کەسێک مۆلەت درابێ، تەکای بۆ بکری.

لێرەدا کە دەفەرموی: ﴿إِلَّا لِمَنِ أُذِنَ لَهُ﴾، ئەمە دوو واتایان هەڵدەگری:

۱- تەکاکردن لە لای خوا ﷻ سوودی نیە، مەگەر بۆ کەسێک خوا مۆلەتی دابێ، تەکا بکات، (أَي: لِمَنِ أُذِنَ لَهُ مِنَ الشَّافِعِينَ).

۲- تەکاکردن لەلای خوا سوودی نیە، مەگەر بۆ کەسێک خوا مۆلەتی دابێ، تەکای بۆ بکری، (أَي: أُذِنَ لَهُ مِنَ الْمَشْفُوعِينَ)، بۆ تەکا بۆ کراوان.

بەلام ئەوەی دووهمیان لەگەڵ ئەم سیاقەدا دەگونجێ، چونکە باسی سوود بەخشینی تەکاکردن لە لای خوا دەکات، بێگومانیش بابای شەفاعەت بۆ کراو سوودی پێ دەگات و بەهرەی وەرەدەگری، نەک بابای تەکاکار.

(۶)- ﴿حَتَّىٰ إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ﴾، هەتا کاتێک ترسیان لە دڵ ڕەوێنرایەو، هەرۆهەا خوێندراویشەتەو: ﴿فَزَعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ﴾، ترسی لە دڵدا ڕەواندەو، واتە: خوا ترسی لە دڵی فریشتەکان دا ڕەواندەو.

(۷)- ﴿قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ﴾، گوتیان: ڕەوێدگارتان چی فەرموو؟

(۸)- ﴿قَالُوا الْحَقَّ﴾، {دیاره ڕەوێدگەرەکان جیان، لە وەلامدەرەوکان} هەندیکیان وەلامیان دایەو، گوتیان: خوا هەقی فەرموو، راستیی فەرموو.

(۹)- ﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾، بەس خواش بەرزێ گەورەیه.

لێرەدا کە دەفەرموی: ﴿حَتَّىٰ إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ﴾، هەندیک لە توێژەرەوانی قورئان، لە بارەی ئەم ئایەتەو زۆر ڕاجیایی و مشتومریان کردو، بەلام هەندیکیان ئەمەیان بەستۆتەو بەوەی پێشەو، دەلێن:

(التَّقْدِيرُ: إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ، وَيَوْمَئِذٍ يَبْقَى النَّاسُ مَرْتَقِبِينَ الْإِذْنَ لِمَنْ يَشْفَعُ، فَزَعِينَ مِنْ أَنْ لَا يُؤْذَنَ لِأَحَدٍ، زَمَنًا يَنْتَهِي بِوَقْتِ زَوَالِ الْفَرْعِ عَنْ قُلُوبِهِمْ، حِينَ يُؤْذَنُ لِلشَّافِعِينَ بِأَنْ يَشْفَعُوا)، بەوێوە پەيوەست دەبێتەو، واتە: تەکاکردن سوودی نیە، مەگەر بۆ کەسێ کە خوا مۆلەتی دابی و، ئەو کاتە کە پۆژی دوايیه، خەڵک لە چاوەڕوانییدا دەمێننەو، ئایا مۆلەتی کێ دەدری، تەکا بکات؟ بە ترس و لەرزەو خەڵک دەمێننەو، نەوێک مۆلەتی هیچ کەس نەدری تەکا بکات، دوايی بەو ترسیان لە دڵ دەرهوێتەو، کە کاتێک مۆلەت دەدری، بە هەندێ لە تەکا کەرەکان، تەکا بکەن.

ئەو کاتە دەپرسن: پەروەردگارتان چی فەرموو؟ هەندێکی دیکە، وەلام دەدەنەو دەلێن: پەروەردگاران هەقی فەرموو، راستیی فەرموو، ئەو هەتا بلیی بەرزەو گەورەیه، بەرزیی و گەورەییە کە هەر شایستەیی خۆیتە.

یەکیەک بۆی هەیه، بلی: ئەو ترسە چۆن لە دلیان دەرهوێتەو؟ دەلی: (التَّفَرُّغُ يَحْضُلُ لَهُمْ بِانْكِشَافِ إِجْمَالِي يُلْهَمُونَهُ، فَيَعْلَمُونَ بِأَنَّ اللَّهَ أَذِنَ بِالشَّفَاعَةِ، ثُمَّ يَتَطَلَّبُونَ التَّفْصِيلَ بِقَوْلِهِمْ، قَالُوا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا: الْحَقُّ)، ئەو ترس لە دڵ پەوێندرانەوێ فریشتەکان، بەو بۆیان پەیدا دەبێ کە وێک ئیلهامێک پێیان دەگوتری و دەزانن خوا مۆلەتی داو، شەفاعەت بکری، دواتر داوا دەکەن، کە زیاتر بۆیان پەوێتەو، دەلێن: پەروەردگارتان چی فەرموو؟ دەلێن: هەقی فەرموو.

ئەجا ئایا ئەوێ گوتووێت: (مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ) کێیه؟ زانایان سێ ئەگەریان بۆ داناون:

۱- هەندێکیان گوتووینە: تاوانبارەکان دەلێن: پەروەردگارتان چی فەرموو؟

۲- هەندێک دەلێن: نەخێر بەلکو تەکا بۆ کراوەکان (المَشْفُوعُونَ) دەلێن: پەروەردگارتان چی فەرموو؟

۳- هەندیکیشیان دەلێن: فریشتەکان بە گشتیی بە فریشتەکانی سەرەوهی خۆیان، که له خوا نزیکترن (المُقَرَّبِينَ) دەلێن: پەروەردگارتان چی فەرموو؟

که ئهوهی سییه میان زیاتر له گه‌ڵ سیاقی ئایه‌ته‌کان دا ده‌گونجی، چونکه تاوانبارەکان له‌و پوژده‌دا، نایانپه‌رژێته‌ سەر ئه‌وه‌ی ب‌لێن: پەروەردگارتان چی فەرموو، گو‌ب‌یستی فەرمایشتی پەروەردگاریش نابن، هه‌روه‌ها ت‌کا ب‌و کراوه‌کانیش به‌ ده‌ردی خۆیان‌وه‌وه‌ سەرقالن، به‌لام وا پ‌د‌ده‌چی ئه‌وه‌ وتوو‌ی‌ژو مشتوم‌ری نی‌وان فریشتەکان ب‌ی، وه‌ک له‌م فەرمایشتی پ‌ی‌غه‌م‌به‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌رده‌که‌وی، که ئ‌یمه‌ دوو پ‌ی‌وایه‌تی ئه‌وه‌ فەرمایشتی ده‌ی‌ن:

یه‌ک: {عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ فِي السَّمَاءِ صَرَبَتْ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنَحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ، كَأَنَّهُ سِلْسِلَةٌ عَلَى صَفْوَانٍ فَإِذَا: ﴿فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾ وَالشَّيَاطِينُ بَعْضُهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ} (أخرجه البخاري: ۴۷۰، وأبو داود: ۳۱۸۹، والترمذي: ۳۲۲۳، وابن ماجه: ۱۹۴، وابن حبان: ۳۶، والحميدي: ۱۱۵۱).

واته: ئه‌بوو ه‌ور‌ه‌یره‌ ﷺ، ده‌گ‌یر‌ی‌ته‌وه‌: پ‌ی‌غه‌م‌به‌ری خوا ﷺ فەرموو‌یه‌تی: کاتیک خوا ﷻ ب‌پ‌ری‌ی‌ک ده‌ر ده‌کات، له ئاسمان (له‌ گ‌ه‌ردووندا) فریشتەکان، وه‌ک ملکه‌چی ب‌و فەرمانی خوا، ب‌اله‌کانیان ل‌یک ده‌دن، وه‌ک زنجیر‌یک که فر‌ی‌ده‌در‌ی‌ته‌ سەر تاته به‌رد‌یک‌ی سپ‌ی لووس (چ‌و‌ن ده‌نگ‌ی د‌ی، ئاوا ده‌نگیان د‌ی) کاتیک ترسیان له‌ د‌ل لا ده‌در‌ی، ده‌ل‌ێن: پەر‌وه‌رد‌گارتان چی فەرموو؟ ئه‌وانی د‌یکه‌ که ل‌یان ده‌پ‌رس‌ی، ده‌ل‌ێن: هه‌قی فەرموو، ئه‌و به‌رزی گ‌ه‌وره‌یه‌، شه‌یتانه‌کانیش هه‌ند‌یک‌یان له‌ سه‌رووی هه‌ند‌یک‌یان‌وه‌ن {واته: له‌ سه‌ر یه‌ک که‌له‌که‌ بوون}.

که‌واته: ئه‌مه‌ مه‌به‌ست پ‌ی‌ ئ‌یستایه‌و، مه‌به‌ست پ‌ی‌ هه‌ر کاتیکه‌ که خوا فەرمایشت ب‌کات، نه‌ک مه‌به‌ست پ‌ی‌ قیامه‌ت ب‌ی.

دوو: {عَنِ النَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُوحِيَ بِالْأَمْرِ تَكَلَّمَ بِالْوَحْيِ، أَخَذَتِ السَّمَاوَاتُ مِنْهُ رَجْفَةً، أَوْ رِعْدَةً شَدِيدَةً، خَوْفًا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، فَإِذَا سَمِعَ

أَهْلَ السَّمَاوَاتِ ذَلِكَ، صَعِقُوا وَخَرُّوا لِلَّهِ تَعَالَى سُجَّدًا، فَيَكُونُ أَوَّلُ مَنْ يَرْفَعُ رَأْسَهُ جِبْرِيلُ، فَيَكَلِّمُهُ اللَّهُ تَعَالَى، وَيَقُولُ لَهُ: مِنْ وَحْيِهِ مَا أَرَادَ، ثُمَّ يَمُرُّ جِبْرِيلُ بِالْمَلَائِكَةِ، كُلُّهَا مَرَّ بِسَمَاءٍ، سَأَلَهُ مَلَائِكَتُهَا مَاذَا قَالَ رَبُّنَا يَا جِبْرِيلُ؟ فَيَقُولُ: جِبْرِيلُ: قَالَ الْحَقُّ، وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ قَالَ: فَيَقُولُ كُلُّهُمْ كَمَا قَالَ جِبْرِيلُ: فَيَنْتَهِي جِبْرِيلُ بِالْوَحْيِ حَيْثُ أَمَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى^(۱).

ئەمە بەراستی تیشکی باشتەر دەخاتە سەر چەمک و واتای ئەو ئایەتە موبارەکە.

واتە: نەهواسی کورپی سەمعان ﷺ، دەلی: پیڤەمبەری خوا ﷻ فەرمووی: خوا ی بەرز هەر کاتیک ویستی کاریک سروش بکات، (واتە: کاریک لە پێی وەحییە وە بنێری)، وەحیی دەفەرمووی و، ئاسمانەکان بەهۆی وەحیی فەرموونی خواوە، لەرزینە وە یەک، یان داچە لە کاتیک توند دەیانگری لە ترسی خوا ی بەرز، کاتیک خەلکی ئاسمانەکان ئەو دەبیستن، ئەوانیش دادەچەلکین، یاخود بیهۆش دەبن و، بە کړنووشدا دەکەون بۆ خوا ی بەرز، یەکەمین کەس کە سەر بەرز دەکاتەو، جیبریلە کە خوا ی بەرز دەیدوین و، لەوێ لە وەحیی خۆی کە دەیهوێ پێی پادەگە یەن و، ئنجا جیبریل بە لای فریشتەکاندا دەروات، هەر کاتیک جیبریل بە ئاسمانیکدا دەروا، فریشتەکانی ئەو ئاسمانە لێی دەپرسن، ئە ی جیبریل! پەرورەدگارمان چی فەرموو؟ جیبریلیش دەلی: هەقی فەرموو، ئەو بەرز ی گەورە یە، ئنجا هەموویان ئەو ی جیبریل فەرموویەتی، دووبارە ی دەکەنەو، تاکو جیبریل وەحییە کە دینی، بۆ ئەو شوینە ی کە خوا ی بەرز فەرمانی پێکردو.

واتە: بۆ ئەو پیڤەمبەرە ﷺ، کەواتە: ئەمە تایبەتی دەکاتەو، بەو کاتەو کە خوا ﷻ وەحیی بۆ پیڤەمبەرە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) پەوان کردو.

(۱) أخرجه الطبراني في الشاميين: ۵۹۱، والبيهقي في الأسماء والصفات: ۴۲۳.

مەسەلە ی سێهەم:

فەرمانکردنی خوا بە پیغەمبەرە کە ی کە پرسیاریان لئ بکات، لە بیروایەکان، لە هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان، لە نا مسوڵمانەکان بە گشتی، کئ لە ئاسمانەکان و زەوییه و بژیویان دەدات؟ بیگومان وەلامە کە ی ئاشکرایە، کە تەنیا خوا یە، پاشان پێنمایی کردنی خوا ﷻ بۆ نەرمترین و جوانترین شیوازی و تووێژ، کە بریتیه لە هەلبژاردنی وشە و تەعبیری دڵگیر و بە نەزاکەت و، دروستکردنی پردی خۆشەویستی و پێزو متمانەو، سەرەنجامیش راگەیانندی هەقی پوون و راشکاو:

خو دەفەرموئ: ﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ وَإِنَّا أَوْ
إِيَّاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٤﴾ قُلْ لَا تُسْأَلُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا وَلَا تُنْشَأُ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٤٦﴾
قُلْ أَرُونِي الَّذِينَ أَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٧﴾﴾

شیکردنەو ی ئەم ئایەتانە، لە دە برگەدا:

(١)- ﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ لێیان بپرسە: کئ لە ئاسمانەکان و زەوییه و بژیوتان دەدات؟ (رزق) هەر شتیکە کە دروستکراوەکان پێی بژین، یان پێی بەرپۆه بچن، چ شتی ماددی و، چ شتی مەعنەوی، بژیوی ئاسمان بەرەهەستی هەیهو، نابەرەهەستی هەیه، بەرەهەستە کە ی: وە ک تیشکی خۆر، هەر وەها ئاوێک کە لە ئاسمانەو دادەبارئ، نابەرەهەستە کە شی: وە ک وە حیی خواو، ئیلهامی فریشتەکان کە بۆ مروۆقی مسوڵمان و جندی مسوڵمان، دئ، بژیوی زەویش بریتیه لە: جوۆرەکانی پووه ک و ئازەل و کانزایەکان و ئەوشتانە ی خوا لە زەوی دا دایان و، بۆ بەرپۆه چوونی ژیا نی مروۆقه کان، بلئ: کئ بژیوتان دەدات لە ئاسمانەکان و لە زەوییه و؟

(٢)- ﴿قُلِ اللَّهُ﴾ بلئ: خوا، هەر بۆ خۆت، وەلام بەدەو، چونکە ئەم پرسیارە تەنیا ئەم وەلامە ی هەیه، وەلامی راست و دروست.

(۳) - ﴿وَإِنَّا أَوْيَاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ {پېيان بلئ:} ئېمە يان ئېوہ لەسەر رېنماين، ياخود لە گومپايبە کي ئاشکرا داي، ئەمە لە: {زانباري باس و وتوويز} (علم البحث والمناظرة) دا، پي دەگوترئ: (إِرْخَاءَ الْعِثَانِ وَالْكَلامِ الْمُصِيفِ)، واتە: رست دريژکردن بۆ لايەني بەرانبەر و قسەي بە ويژدانانە لەگەڵدا کردني، کە بریتيە لەوہي مروؤف شەرە قسەي توند نەکات، لەگەڵ بەرانبەرەکەي دا، کە ھۆکاری ئەوہ بئ، توورە و پەست بئ و مکوور بئ، لەسەر قسەکانی خوئ.

بەدنيايي پيغەمبەر ﷺ دئيا بوو، کە بۆ خوئ لەسەر ھەقەو، ئەوان لەسەر ناھەقن، بەلام خوا ﷻ پي دەفەرموئ، پېيان بفەرموو: ئېمە يان ئېوہ لەسەر رېنماين، ياخود لە گومپايبە داي، ئنجا وشەي ﴿هُدًى﴾ ي لەگەڵ ﴿عَلَى﴾، داھيئاوہ: ﴿لَعَلَىٰ هُدًى﴾، چونکە کەسيک کە لەسەر پي راست بئت، وە ک ئەوہي سواری و لاخيک بوويئ، بە ریک و راستي دەروا، بەلام گومپايي (ضلال) ي لەگەڵ ﴿فِي﴾، داھيئاوہ: ﴿فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، چونکە کەسيک پي چەوت بگرئ، وە ک ئەوہ وایە کە وەتبيئە چالیکەوہ، يان زەلکاوئیکەوہ.

(۴) - ﴿قُلْ لَا تَسْأَلُونَنَا عَمَّا أَجْرَمْنَا﴾ {ديسان بفەرموو:} ئېوہ پرسيارتان لئ ناکرئ، لە بارەي ئەو تاوانباريەي کردوومانە، واتە: ئەو تاوانانەي ئېمە لە رابردوودا، کردوومان، ئېوہ لئيان بەرپرسيار نين.

(۵) - ﴿وَلَا تَسْأَلْ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾، ئېمەش لە بارەي ئەو کردەوانەي ئېوہ دەيانکەن، لئمان ناپرسرئتەوہ، ھي خوئ بە (جزم) ناوېردوہ، ھي وان بە (عَمَل)، ھەرودەھا ھي خوئ بە کرداري رابردو و ھيئاوہ، ﴿عَمَّا أَجْرَمْنَا﴾، ئەو تاوانانەي کردوومان، بەلام ھي ئەوانی بە کرداري ئيستا ھيئاوہ (فِعْلُ الْمُضَارِعِ) ﴿عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾، ئەو کردەوانەي دەيانکەن، ئيستاو دواي دەيکەن.

(۶) - ﴿قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا﴾، بلئ: پەرودگارم کوومان دەکاتەوہ.

(۷) - ﴿ثُمَّ يَفْتَحْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ﴾، دواي بە ھەق دادوھرييمان لە نئواندا دەکات.

۸- ﴿ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴾، ئەو (خوایا) دادوهریکی زۆر زانایه، (القَاضِي الْعَلِيمُ بِالْقَضَاءِ بَيْنَ خَلْقِهِ)، خوایا دادوهریکی زانایه، به چۆنیهتی دادوهرییکردن له نێوان دروستکراوهکانیدا، ههروهک خوایا (خوایا) له ئایهتی (۸۹) ی (الأعراف) دا دهفهرموی: ﴿ رَبَّنَا أَفْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴾، واته: پهروهردگارمان! له نێوان ئێمهو خهڵکهکهماندا، به ههق دادوهرییمان له نێواندا بکهو، تو باشترین لێک جیاکهروهی دادوهری، که ههق و ناههق لێک جیا دهکاتهوه.

۹- ﴿ قُلْ أَرُونِي الَّذِينَ ادَّعَوْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ ﴾، بڵن: پێشانم بدهن، ئەوانه ی به خواتانهوه پهیوهستان کردوون، وهک هاوبهش.

۱۰- ﴿ كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾، نهخیر راست نیه، (خوایا) هاوبهشی نین، به لکو ئەو خوایا زالی کارزانه.

(أَرُونِي مُسْتَعْمَلٍ فِي التَّعْجِيزِ، وَالْإِرَاءَةِ هُنَا بَصَرِيَّةٌ، أَي: أَرُونِي شُخُوصَهُمْ لِنُبَصِّرَ: هَلْ عَلَيْهَا مَا يُنَاسِبُ صِفَةَ الْإِلَهِيَّةِ)، لێره دا وشه ی (أَرُونِي) به کارهێنراوه له دهستهوسانکردن داو، مه بهست له (أَرُونِي) {پێشانم بدهن} پێشاندانی چاوییه، واته: پهیکه رهکانیان و، جهستهکانیانمان پێشان بدهن، تا کو بزاین و تهماشای بکهین: ئایا ئەوانه هیچ سیفهتی پهراوێتیان له سهرهوه، دهگونجی به پهراوێتیان دابنرێن؟

که دهفهرموی: ﴿ كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾، نهخیر وانیه که ئێوه گومانتان بردوه، به لکو ئەو خوایا زالی کارزانه، زاله، واته: بالادهستهو، پێوستی به هاوبهشان نیهو، کارزانیشه، واته: ههموو کارهکانی بهوپهری حیکمهت ئه نجام دهدا، ده لئ: (الْعِزَّةُ: الْإِسْتِغْنَاءُ عَنِ الْغَيْرِ فَلَا يَحْتَاجُ غَيْرَهُ)، (عِزَّةٌ): بریتیه له بێ نیازی له غهیری خۆی، پێوستی به جگه له خۆی نیه، تا کو بیانکاته هاوبهش، (الْحِكْمَةُ: الْإِحْكَامُ وَالْإِتْقَانُ فِي الْأُمُورِ، فَلَا نَقْصَ فِي خَلْقِهِ وَأَمْرِهِ)، (حِكْمَةٌ): بریتیه له ئهوپهری وهستایی و دانایی و وردهکاریی له کاروباریداو، که م و کورپی نیه، له کارهکهیدا نیه، تا کو پێوستی به هاوبهشان بکات.

لێره دا با قسه یه کی شه وکانیی بێنین، له تەفسیره که ی دا^(۱)، ده لێ:

(وَفِي إِسْنَادِ الْجُرْمِ إِلَى الْمُسْلِمِينَ، وَنَسَبَةِ مُطْلَقِ الْعَمَلِ إِلَى الْمُخَاطَبِينَ، مَعَ كَوْنِ أَعْمَالِ الْمُسْلِمِينَ مِنَ الْبِرِّ الْخَالِصِ، وَالطَّاعَةِ الْمُخَضَّةِ، وَأَعْمَالِ الْكُفَّارِ مِنَ الْمَعْصِيَةِ الْبُيِّنَةِ، وَالْإِثْمِ الْوَاضِحِ، مِنَ الْإِنْصَافِ مَا لَا يَقَادَرُ قَدْرُهُ، وَالْمَقْصُودُ: الْمُهَادَنَةُ وَالْمُتَارَكَةُ، وَقَدْ نُسِخَتْ هَذِهِ الْآيَةُ، وَأَمْثَالُهَا بِآيَةِ السَّيْفِ).

واته: لێره دا که تاوان پال دراوه ته لای مسوڵمانان و، کرده وه ی په ها دراوه ته پال دوینراوه کان که نامسوڵمانه کانن، له گه ل ته وه شدا که کرده وه ی مسوڵمانان چاکه ی ساغه و، فه رمانبه ریی پرووته، به لام کرده وه ی کافره کان، گوناوه سه رپیچی و تاوانی ئاشکرایه، ته وه ئینصاف و ویزدانیککی زوری تیدییه، که ته ندازه که ی نازانری، مه به ست لێره دا بریتیه له: واز لیه یینان که واز له یه کدی به یئری، به لام ته م ئایه ته وه هاو وینه کانی، به ئایه تی شمشیر نه سخ کراونه وه.

دیاره مه به ستی له ئایه تی شمشیر ئایه تی ژماره (۵) ی سوورەتی (التوبة) یه:

﴿فَإِذَا أَسْلَخَ الْأَشْهُرَ الْحُرُمَ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَأَحْصُرُوهُمْ وَأَقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ إِن تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

که ئیمه له تەفسیری سوورەتی (التوبة) دا، که له به رگی هه شته می ته م تەفسیره کوردیه ماندا هاتوه، به درێژی له و باره وه قسه مان کردوه.

له راستییدا جیی داخه، که لێره دا شه وکانیی، هه روه ها زۆر له زانایان، ته و ئایه ته موباره که به ئایه تی (السَّيْفِ)، شمشیر، ناو ده بن، له حالیکدا که وشه ی (السَّيْفِ) نه ک له ئایه تی ژماره پینجی سوورەتی (التوبة) دا، به لکو له هه یج کام له ئایه ته کانی قورئاندا، وشه ی (شمشیر) هه ر نه هاتوه، به س وشه ی چه که کان (أسلحة) هاتوه، له ویدا باس مان کردوه، که ته م ئایه ته هه یج ئایه تیککی نه سخ

له تۆره كۆمهك بيههكان لهكەلتانين
 Stay in touch on social media
 نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

AliBapir.net

archive.org/details/@alibapir

PDF

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

AliBapir

Google Play

App Store

له كوردانی مەكەبە ماموستانا هەڵی بابیر

English - عربي - كوردی

کورتە باسیک له باره‌ی

شیوازی بانگه‌وازەوه: له ده خالاندا

(۱)- له‌سه‌ره‌تادا ده‌لێم: سوپاس بۆ خوا ئیمه کتیبیکمان له‌وباره‌وه نووسیوه به‌ ناوی: (به‌ره‌و بانگه‌وازیکی راست و په‌سه‌ن)، که به‌ درێژی له‌و باره‌وه دواوین، ئه‌و کتیبه‌ش ده‌بێته‌یه‌کێک له‌ کتیب و ئالقه‌کانی مه‌وسووعه‌ی، یان زنجیره‌ی: (مسوڵمانینه! با باشتەر تیبگه‌ین و پیبگه‌ین)^(۱)، که له‌ ژێر چاپه‌و، خوا پشتیوان بێ، زۆری پێ ناچێ به‌ر دیدی خوێنه‌رانی به‌رپێز ده‌که‌وێ، ئیمه له‌ویدا قسه‌ی تیرو ته‌سه‌لمان کردوه، له‌ باره‌ی بانگه‌واز، شیوازی بانگه‌واز، بانگه‌وازاکاران، په‌وشتی بانگه‌وازاکاران، شیوازه‌کانی بانگه‌واز، ئامرازه‌کانی بانگه‌واز، پێیازی، بانگه‌واز... له‌ویدا قسه‌ی تیرو ته‌سه‌لی خۆمانمان کردوه.

(۲)- ده‌بێ بزاین مرۆف ته‌نیا عه‌قل نیه، هه‌روه‌ک ته‌نیا دڵ و عاتیفه‌ش نیه‌و، مه‌گه‌ر چۆن، ئه‌گه‌رنا هه‌موو که‌س خۆی به‌ سه‌نته‌ر داده‌نی و، پێزلیگرتنی ده‌خاته‌ پێش هه‌موو شتیکی دیکه‌وه، هه‌ر بۆیه‌ش پێغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) به‌ وشه‌ی (یا قَوْمِ)، ئه‌ی گه‌له‌که‌م! خه‌لکیان دواندوه‌و، پێغه‌مبه‌ری خاته‌م ﷺ سه‌ر مه‌شقی ئیمه‌یه، له‌وه‌دا که‌ ئه‌وپه‌ری نه‌زاکه‌ت و حورمه‌ت و پێزی به‌رانبه‌ر به‌ به‌رانبه‌ره‌کانی به‌کاره‌یناوه، که‌ دواندووینی، له‌ حالیکدا که‌ ئه‌وان نه‌فامییان کردوه، ئه‌و خۆی شلوێ نه‌کردوه، هه‌ر پێغه‌مبه‌ری خاته‌میش ﷺ وانه‌بووه، هه‌رچه‌نده‌ ئه‌و له‌ لووتکه‌دا بووه، به‌لکو هه‌موو پێغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) کاتیکی سه‌یری شیوه‌ی وتووێژو دواندن و گفتوگۆیان ده‌که‌ی، له‌گه‌ڵ گه‌له‌کانیاندا، وه‌ک ده‌ریایه‌ک وابه‌وون به‌ هیچ شلوێ نه‌بوون، هه‌رچه‌نده‌ به‌رانبه‌ره‌کانیان پێیان گوتوون: شیتن، پێیان گوتوون: جادووگه‌رن، پێیان گوتوون: ده‌تانه‌وێ خۆتان فه‌رزه‌ بکه‌ن و، پێیان گوتوون: درۆ ده‌که‌ن، به‌لام ئه‌وان ئه‌و وشانه‌یان بۆ به‌رانبه‌ره‌که‌یان به‌ کارنه‌هیناون، له‌ حالیکدا به‌رانبه‌ره‌کانیان شایسته‌ی ئه‌و شتانه

(۱) دوا‌ی ناوه‌که‌یمان گۆری بۆ: {به‌ره‌و باشتەر تیبگه‌یشتن و پیبگه‌یشتن}.

بوون، بەس گوتووایانە: نەخێر ئێمە درۆ ناکەین، ئێمە دلسۆزتانین، ئێمە ئەمەندارین بوۆتان، ئێمە بە تەنگتانەوهین، ئێمە پەرۆشی ئێوهمانە!

(۳)- لە کاتی قسەکردندا، پێویستە مەرووف خۆی بە پەوشت و بەها بەرزەکان برازیتتەوه، ئەوه زۆر زۆر گرنگەو، لە راستییدا پەوشت و ئاکاری بەرز لەو بوارەدا، یەكجار کاریگەرییەکی گەورە هەیە، کە بەشێک لە پەوشت و بەهای بەرز، بریتیه لە: تەعبیری جوان و بە نەزاكەت، بریتیه لە: هەلبژاردنی وشەى جوان، بریتیه لە: شیوازی مامەلەى جوان و خۆپاراستن لە هەر تەعبیرو هەلس و کەوتییکی ناشیرین، بۆ وێنە: پێنەکەنین بە قسەى بەرانبەر با هەلەش بێ، یاخود لێو لێ هەلنەقرچاندنی، یاخود بەکارنەهێنانی هیچ ئاماژەیهك، هیچ دەست پراوەشاندنێك، هیچ شتێك کە بێتە مایەى بێزاریى و دڵ پەنجاندنی بەرانبەر، بەلێ شیوازی بەرزو، پەوشتى بەرز، لە وتووێژدا کلیلى زۆر ئیشکالانە.

(۴)- پێویستە مەرووف کە بەرانبەرەکانى دەدوینى، متمانەو باوەرى بە قسەى خۆى هەبى و، لە دڵیکى پەر بە بەزەیی و پەرۆشەوه، قسە بۆ خەلك بکات، ئەك شەیتان زەفەرى پێ بەرى و لە ئەنجامى توورەبووندا، دلى کینه و رق و بوغزى بچیتى، ئەو کاتە قسەکانى کاریگەرییان نابى، چونکە زۆر راستە گوتراوه: دڵ ئاوێنەى دڵ، بەلێ جارى وایە بەرانبەرەكە عینادى و سەرکێشیدى و سەرەخەری دەیگرى، بەلام دەبى هەر کەسە لە قەدەر بەرنامەو پەيامى خۆى بى و، پەيامى خوا، جگە لە شیوازی بەرزو، جگە لە سینگ فراوانى و سەماحەت و ئینصاف، هیچى دیکەى شایستە نیه.

(۵)- پێویستە ئامانج، هەق دۆزینەوهو گەشتن بە راستى بى، ئەك زالبوون و بى قسەکردنى بەرانبەر، ئامانجى ئەوه نەبى بەرانبەرەكەى بى قسە بکات و، زارى بکاتە تەلەى تەقیو، بەلکو ئامانجى ئەوه بى، کە بەرانبەرەكەى هەق بدۆزیتەوهو پەى بە هەق ببات.

(۶)- پێویستە بە هەموو جوړیك خۆى بپاریزى، لە بە کەمگرتنى بەرانبەر، بەکارهێنانى وشەو تەعبیری بریندارکەر، وەك پێشتریش ئاماژەم پێدا، ریزگرتن لە بەرانبەر، پاراستنى هەست و نەستى، زۆر کاریگەریی هەیە، لەوهدا کە ئەویش باشتەر گوێ بگرى.

(۷)- بەرپۆز حورمەتەو ھەڵبەت ھەق و، سوپاسکردنی لەسەر قسە ھەق و راست، واتە: کاتێک مەرۆف قسە لەگەڵ کەسێک دا دەکات، کاتێک ئەو قسە دەکات، دەبێ چەندە ھەق، لێ وەرگری، نە کاتێک ئەو قسە دەکات، تۆ تەنھا بیر لەو بەکە ھەو، چۆن بەرپەرچی قسەکانی بدە ھەو، راست بن یان ناپراست بن! کە بە داخەو زۆر کەس بەو شێوە ھەمەلە دەکات، کە بێگومان شێوازیکی خراپە، بەلکو پێویستە بەرانبەرە کە ئەو ھەقە پێت وەرگری و، بۆ ئەو ھەقە، بەلام ئەو یان تێبینیم لە سەری ھەو، مەرجیش نە بۆ تۆ غەلەتی، بۆ: تێبینیم لەسەر ئەو قسە ھەت ھەو، بە لێ بکۆڵینەو.

(۸)- ھالی کردنی بەرانبەر کە دڵسۆزو بە پەرۆشە بۆ و، سوودو بەرژەو ھەندێ ئەو مەبەستە، پێویستە ئەو کەسە کە و تەوێژ دەکات لەگەڵ کەسێکدا، ئنجا ئەگەر ئەو کەسە مسۆلمانیکی رێ لێ تێک چوو، ئەگەر نامسۆلمانیکی، ئەگەر مۆلحیدیکی، ھالی بکات و تێ بگە ھەو کە دڵسۆزو بە پەرۆشە بۆ و، سوودو بەرژەو ھەندێ ئەو دەو، نە پێ وابێ کە مەبەستی ئەو ھەو ھەر بێھێتە سەر قسە ھەو، بەلکو مەبەستی ئەو ھەو، کە ئەو بە ھەر مەند بکات.

(۹)- دەمارگیرنەبوون بۆ پراو بوو ھەو، بۆ ھێشتنەو بۆ بەرانبەر، وە ئەو بنچینە زێڕینە شافعی، کە زۆر جوان، دەلێ: (قُولِي صَوَابٌ يَحْتَمِلُ الْخَطَا، وَقُولْ غَيْرِي خَطَا يَحْتَمِلُ الصَّوَابُ)، واتە: قسە ھەو پێ راستە، دەگونجێ ھەلە بێ، قسە بەرانبەرە کە پێ ھەلە ھەو، دەگونجێ راست بێ، ئەو بنچینە ھەو زێڕینە، لەو شانەدا کە دەگونجێ راست بن و دەگونجێ ھەلە بن، بەلام بۆ ئایەتی خوا، نالێ ئەو ئایەتە دەگونجێ راست بێ و دەگونجێ ھەلە بێ، نا، چونکە ھەو مۆتەلەق لە لای خواو ھەو، بەلام لەو شانەدا کە بۆاری تێدا ھەو، مەرۆف بێکی یان نەبێکی، پێویستە بەو شێوە ھەمەلە بکات، لەگەڵ شتە پراوی ھەلگەرەکاندا.

(۱۰)- ئیقناعکردنی بەرانبەر سەرنجراکێشانی ھونەرەو، وەستایی و، کارامەیی و لێزانی دەو، بەلام دڵ پەنجاندن و خەلک تاراندن و تۆراندن، ھێچ ھونەرە ئازایەتی ناو،

وہك جارى ديكەش باسم كردوہ، جارى مامۆستايەك ئىستا بەرەو رەحمەتى خوا چووہ،
 ئامۆڭگارىى منى دەکرد، كە تازە دەگەيشتمى، خەلكم بانگ دەکردو، وتوويزم لەگەل
 خەلك دا دەکرد، گوتى: فلانكەس خەلك بۆ لای خوا بانگکردن و خەلك ئيقناعکردن،
 وەك راو كردن وايە، كەسك كە بيهوئى ئەو نيچيرە راو بكات، دەبى ديوجامەى بۆ لەبەر
 بكات، جارى وايە دەبى تەلەى بۆ دابنى، دانى بۆ رۆ بكات، داوى بۆ دابنى، بە ئەسپايى
 و بە شينەيى، پاريزى بۆ بەرى، بەلام ئەگەر بتەوئى بالندەكە، يان نيچيرەكە، برەوينى و
 بتورينى و بفرينى، بەردىكيان تىگرە لە دوور را، بۆ خويان دەفرن، يان نيچيرەكە دەروا و
 تەواو! بەلنى لە راستييدا خەلك واوہ هيتان بۆ لای خواو، خەلك ئيقناعکردن ھونەرەو،
 ليزانى و كارامەيى پيوستە.

لە تۆرە كۆمەڵە مەكتەبەكان لەگەڵان

Stay in touch on social media

بە ئێكەم عەرەبى مەكتەبەكان لەگەڵان

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

AliBapir/عەلى بابىر

AliBapir/عەلى بابىر

كەتەبى

AliBapir/عەلى بابىر

AliBapir

Google Play

App Store

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

مەسەلە ی چوارەم:

پاگەیانندی ئەو راستییە کە خوا ﷻ موخەممەدی ﷺ وەك پێغەمبەرێکی موژدەدەر و ترسێنەر بۆ هەموو خەلکی ناردووە، بۆ هەموو مروّقایەتی:

خو دەفەرموێ: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (۲۸)

شیکردنەوی ئەم ئایەتە، لە سێ بڕگەدا:

۱- ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ ﴾، تۆمان نە ناردووە، مەگەر بۆ تێکرای خەلک.

وشە ی: ﴿ كَافَّةً ﴾، بە دوو واتایان لێکدراوەتەوە:

أ- (کافه) (أي: عامّة)، تۆ بە گشتی بۆ هەموو خەلکی نێردراوی.

ب- ﴿ كَافَّةً ﴾، بە مانای (کاف) ه، بەرپەرچدەرەو، (أي: كافاً للناس تكفُّهُمَ عَمَّا هُمْ فِيهِ مِنَ الْكُفْرِ وَتَدْعُوهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ)، (كَفَّه، يَكْفُهُ)، (كَفَّ) له (له پی دەست) ه هاتووە، ئەگەر تۆ بتەوێ کە سێک بگێڕێهەو، لە پەدەستی بە سینگەو دەئێی، ئنجا (کافه)، واتە: تۆ گێڕەرەوێ خەلکی، دەیانگێڕێهەو لەوێ کە لە سەرنی، لە کوفرو خراپەو، بانگیان دەکە ی بۆ ئیسلام، کەواتە: لێرەدا: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ ﴾، واتە: (إِلَّا رِسَالَةً كَافَّةً)، مەگەر ناردنێکی گێڕەرەو، خەلک بگێڕێهەو لە کوفرو خراپەو، بانگیان بکە ی بۆ ئیسلام، بە لām زۆربە ی زانایان وشە ی: ﴿ كَافَّةً ﴾، یان هەر بە تێکرا، هەموو (عامّة، جماعه)، لێکداوەتەو، (الزجاج) گوتوویەتی: (جَامِعاً لِّلنَّاسِ بِالْإِنِّذَارِ)، خەلکی کۆبکە یهەو بە هۆی وشیارکردنەو یانەو.

۲- ﴿ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ﴾، موژدەدەر و ترسێنەر بی، کە دەفەرموێ: ﴿ بَشِيرًا ﴾، واتە: هەم موژدەیان پێ بدە ی و، دلیان خوۆشبکە ی، ئەگەر پێی راست بگرن، کە لە دنیا دا بەختەوەر دەبن و، لە دواڕۆژیش دا بە مرادگە یشتوو و سەرفراز دەبن و، بە پەزنامە ندیی

خوایى ﷻ شاد دەبن، ﴿وَكَذِيراً﴾، ھەروەھا بیانترسىنى و وریایان بکەیهو، بە نسیبەت ژیاىى دنیاو، کە ژیاىىکی تال و خراپیان دەبن، ئەگەر لە پەيامى خوایى لامل بن، ھەم بە نسیبەت پوژی دواپیهو، کە تووشى سزای خوایى ﷻ دەبن، ئەگەر لە ئایىنى خواو پزىازى پیغەمبەرى خوا لا بدەن.

۳- ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، بەلام زۆربەى خەلکی نازانن:

أ- زۆربەى خەلک نازانن کە تۆ دلخۆشکەرو ترسىنەرى بۆیان، ئەگەر بە دواى تۆ بکەون، بەدلنیاىى بە ھەرمەند دەبن لەو موژدەیهو، پارێزراو دەبن لەو ھەرەشەو ترساندنە، بەلام ئەگەر لابدەن، بیبەش دەبن لەو موژدەیهو، تووشى ئەوێش دەبن، کە تۆ ھەرەشەیان پێى لى دەکەى و ئەوانى پێى دەترسىنى.

ب- یاخود: زۆربەى خەلک قەدرى ئەو موژدەدان و ترساندنە نازانن.

ج- یاخود (لَا يَعْلَمُونَ صِدْقَ الْبَشَارَةِ وَالنَّذَارَةِ)، زۆربەیان نازانن کە ئەو موژدە پیدان و دلخۆشکردن و، ترساندن و وریاکردنەو، راستە.

د- یاخود: زۆربەى خەلکی ھەق نازانن، بۆیە گوتراو: (عَلَيْكَ بِطَرِيقِ الْحَقِّ، وَلَا تَسْتَوْحِشْ مِنْ قِلَّةِ السَّالِكِينَ، وَإِيَّاكَ وَطَرِيقَ الْبَاطِلِ، وَلَا تَغْتَرَّ بِكَثْرَةِ الْهَالِكِينَ)، واتە: پێى ھەق بگەرەو ھەست بە غەریبى مەكە کە پزىوارانى کەمن و، خۆت لە پێى ناھەق و پووج دوور بگەرەو فریو مەخۆ، بەوێى کە زۆر کەس لە پێى ناھەق دا فەوتاون.

(الطبري): ئەم ئایەتەى ئاوا لیکداوہتەو، دەلى: (وَمَا أَرْسَلْنَاكَ يَا مُحَمَّدٌ إِلَى هَؤُلَاءِ الْمُشْرِكِينَ بِاللَّهِ مِنْ قَوْمِكَ خَاصَّةً، وَلَكِنَّا أَرْسَلْنَاكَ كَافَّةً لِلنَّاسِ أَجْمَعِينَ، الْعَرَبَ مِنْهُمْ وَالْعَجَمَ، وَالْأَحْمَرَ وَالْأَسْوَدَ، بِشِيرٍ أَوْ أَطَاعَكَ، وَنَذِيرًا مَنْ كَذَّبَكَ) ^(۱).

واتە: تۆمان نەناردوہ ئەى موحمەد! ﷺ بۆ لای ئەو ھاوبەش بۆ خوا دانەرانە، لە گەلەکەت بە تاپەت، بەلکو تۆمان ناردوہ بۆ تیکرای خەلکی: عەرەب و عەجەم و، سوورو پەش، ئەوانەیان کە فەرمانبەرى دەکەن، موژدەیان پێى بدەى و، ئەوانەش کە بە درۆت دادەنن، بیانترسىنى.

مەسەلە ی پىنجەم و كۆتايى:

پرسىيار كىردى نكوولپىلىكەرانەى كافران، لە بارەى ھاتنى بە ئىنى خواو،
وہ لامدرا نہ وہى ان کہ لہ بہ ئىنگہ پاش و پيش ناگہن:

خوا دەفەر موى: ﴿وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لَّكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَعِجِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾﴾

شىكردنەوہى ئەم دوو ئايەتە: لە سى برگەدا:

(١)- ﴿وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾، ھەر ھە دە ئىن: {بە
سياق دە زانرى کہ بېروايە کانن} ئەو بە ئىنە، کەنگىيە ئەگەر ئیوہ لە راستان؟ واتە: لە
چ کاتیکدا دى، ئەگەر ئیوہ لە راستان، لەوہدا کہ بە ئىنمان پى دە دەن؟

(٢)- ﴿قُلْ لَّكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ﴾، پىيان بلى: بە ئىنى پۆژىکتان بۆ ھەيە، واتە: پۆژىكى مەزن
کہ وہ سف ناکرى، (التَّكْوِيْلُ لِلْهَوِيلِ)، بە ئىنى پۆژىکتان بۆ دانراو، (المِيعَادُ مَصْدَرٌ مِّمِّي
لِلْوَعْدِ، فإِصَافَتُهُ إِلَى ظَرْفِهِ بَيَانِيَّةٌ)، ﴿مِيعَادُ﴾، چاوگى ميمىيە بۆ وەعد، يانى: بە ئىنى
پۆژىك، ئنجا کہ پال دراو تە لای پۆژە کہ، ئەم پال دراو بۆ روونکردنەوہیە.

(٣)- ﴿لَا تَسْتَعِجِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ﴾، ئیوہ سەعاتىك لى دوانا کەون و لىشى
پيش ناگەون، واتە: ئەو بە ئىنە، ئیوہ نە لى دوا دە کەون و نە لىشى پيش دە کەون، بە
رىکى لہو کاتەدا کہ خوا ديارى کردو، بە ئىنە کہ دى، وشەى: ﴿سَاعَةً﴾، (السَّاعَةُ
حِصَّةٌ مِنَ الزَّمَنِ)، (ساعة) بە شىکە لە کات، بە زورىيش بۆ کاتىکى کەم و کورت بە کاردى،
بە لام بە شىک بوونى (ساعة) لە بىست و چوار بە شى شەو پۆژىك، ئەوہ مانايە کى باوو
عورفييە.

کہ دەفەر موى: ﴿لَا تَسْتَعِجِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ﴾، (أَي: لَا تَوَخَّرُونَ
لِلتَّوْبَةِ وَالْإِعْتِدَارِ، وَلَا تُقَدِّمُونَ لاسْتِعْجَالِ الْعَذَابِ)، نە دوا دە خرىن بۆ ئەوہى تۆبە

بکەن و پۆزەش بێنەوهو، نە پیشیش دەخرێن، پەلە بکری لە سزادانتاندا، بەلکو
رێک لە کاتی خۆیدا، ئەو کاتە دیارییکراوە، دێ، بە پێی سیستمیک کە خوا
ﷻ بۆ کارەکانی دایناوە.

کۆتایی ئەم دەرسەش بەم فەرمايشتهی پێغەمبەر ﷺ دینین:

{أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي، بُعِثْتُ إِلَى أَحْمَرَ وَأَسْوَدَ، وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ
مَسْجِدًا وَطَهُورًا، وَأُحِلَّتْ لِي الْغَنَائِمُ، وَلَمْ تَحُلْ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةً
شَهْرًا، وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ، فَأَدْخَرْتُهَا لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَهِيَ نَائِلَةٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى
لِمَنْ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا} (أخرجه البخاري: ۳۲۸، ومسلم: ۵۲۱، وغيرهما).

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموی: پێنج شتم پێدراون، نەدراون بە هیچ کەس لە پیش
مندا، (نەدراون بە پێغەمبەران):

(۱)- پەوانە کراوم بۆ لای سپیی و پەش، یان سوورو پەش {واتە: بۆ لای عەرەب و عەجەم،
یان بۆ لای هەموو مەرووفەکان بە هەموو پەنگەکانیانەوه}.

(۲)- سەر زەمینم بۆ کراوە بە مزگەوت و بە پاك {پێشتر دەبوو تەنیا لە پەرستگاکانی
خۆیاندا پەرستش بکەن، خاوەن بەرنامەکانی دیکە کە پێغەمبەران هێناویان، بەلام
بۆ ئەهلی ئیسلام دەفەرموی: لە هەر شوێنیک کاتی نوێژ بوو، بۆت هەیه، مادام پرووی
زەوی پاکەو، بۆت هەیه بیکە بە شوێنی خوا پەرستی لێکردن}.

(۳)- دەستکەوتەکانی جەنگم بۆ حەلāl کراون {کە پێشتر بۆ کەس حەلāl نەکراون و
دەستکەوتی جەنگی پەوا نەبوو بە کاربھێنری، یان خۆیان سووتاندووین، یان ئاگریک
لە ئاسمانەوه سووتاندووین و پەوا نەبوو بە کاربھێنری}.

(۴)- ماوەی مانگە پێیەک ترسم بۆ خراوە تە دلی دوژمنەوه {لە کاتی کدا لە گەلم پرووبە پروو
دەبنەوه}.

(۵)- تەکاکردنم پێدراوەو، هەلمگرتووە بۆ ئۆممەتەکەم بۆ پۆژی قیامەت {تەکاکردنی
گشتیی} ئەگەر خوا حەز بکات، ئەو تەکاکردنەم، هەموو کەس دەگریتەوه کە هیچ

شەيخ بە ھابەش بۇ خوا دانەن. {ھەر كەسە بە پىي خۇي، ئەوھى ئىماندار بى و، ئىمانى چاك بووبى و، كىردەوھى باشى بووبى، خوا بە ھۇي شەفاعەتى پىغەمبەرەوھ پەلى بۇ بەرز دەكاتەوھ، ئەوھش كە شايستەى سزادان بووبى، سزاي لەسەر سووك دەكرى، يان ھەر سزايەكەى لەسەر ھەلدەگىرى}.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

لا تَوْه كُفْمَلَانِيَه تِيه كَان لَه كَمَلَانِيَن
Stray an touch an social media
نَحْنُ مَعَكُمْ عِزْ مَوَاقِعِ الْوَسْطِ الْإِجْتِمَاعِي

پاڭەياندى مەكتەپى مامۇستە ئەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

پاڭەياندى مەكتەپى مامۇستە ئەلى بابىر

علي بابىر/ AliBapir

علي بابىر/ AliBapir

كەزالى
پاڭەياندى مەكتەپى مامۇستە ئەلى بابىر

راڼه پانډني مهكنه بي ماموستا علي بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

Download on the App Store

QR Code 1

QR Code 2

له نړۍ څخه لارښوونې ښکاري
Stay in touch on social media
نن مه کمه خبره موندل اوسمهال

www.alibapir.net

English - عربي - کوردي

راڼه پانډني مهكنه بي ماموستا علي بابير

علي بابير/ AliBapir

علي بابير/ AliBapir

که نلای
راڼه پانډني مهكنه بي ماموستا علي بابير

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

دەرسى پىنچەم

پیناسە ی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە نو (۹) ئایەت پێک دێ، ئایەتەکانی: (۳۱ - ۳۹)، تەوهری سەرەکی ئەو نو ئایەتە، باسی ھەلۆیستی نەڕینی و خراپی بێپروایانی کەللەپەق، لە بارە ی قورئان و پەيامی خوادایە، پاشان مشت و مپی ئیوان چەوسێزوانی لاساییکەرەووە خو بە زلگرانی خۆسەپین و ملهوپر لە قیامەتدا، کە ھەر کامیان خەتا لە ملی ئەوی دیکە دەکات و، خۆی بەری دەکات.

دوایی ھەلۆیستی ھوکمرانە خۆسەپین و خو بەزلزانەکان و، خوشگوزەرەنەکان خراوتە پروو لە بەرانبەر پیغمبەرەندا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، کە ھاتوون، بو ھۆشیار کردنەووە ترساندن خەلک و پاچەلەکاندیان و، بوغرابوونی ئەو ھوکمرانە خۆسەپین و خو بەزلزانە، بە مال و سامان و مندالیان و، بەرپەرچدانەوہی خوای زانا و کارزان بو ئەو خەیاڵلەوہیان کە گوايە خوا خوشی دەوین، وە ک چۆن لە دنیا دا بە ھەرەمەندی کردوون، لە قیامەتیشدا ھەروا دەبن و تووشی سزاو جەزەرەبە ی خوا نابن!! دواتر سەرەنجامی ھەر کام لە برواداران و، بێپروایان و پاداشت و سزای دادگەرەنەیان لە لایەن خوای کارزانی دادگەرەوہ، خراوتە پروو.

﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَوْ تَرَكْنَا إِلَهُمْ لَمَا كُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴾ (۳۱) قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَكُمْ عَنِ الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿۳۲﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الْإِيلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَندَادًا وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَلَ فِي آعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ

يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرِيْبٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَدًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ ﴿٣٥﴾ قُلْ إِن رَّبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَن ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْعُرْفَةِ ءَامِنُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي ءَابِتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ إِن رَّبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِّنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٣٩﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تەکان

{ههروهها ئهوانه ی بیپروا بوون (بهو شتانه ی پیویست بوو پروایان پی بینن)، گوتیان: هه رگیز نه پروا بهم قورپانه دئین و، نه بهوهش که له پیش ویهوه بوون (له کتیهکان و پیغه مبه ران) و، ئه گهر بشینی کاتیك سته مکاران له لای پهروه ر دگاریان وه ستیزاون (دیمه نیک ی راجله کین ده بین ی) پیکه وه شه ره قسه ده که ن (هه ر کامیکیان ئه وی دیکه تۆمه تبار ده کات)، ئهوانه ی بیه یز کراون بهوانه ده لێن که خۆیان به زلگرتوه: ئه گهر ئیوه نه بوونایه ئیمه پروادار ده بووین ئهوانه ش که خۆیان به زلگرتوه به وانیه یان گوت که بیه یز کراون: ئایا ئیمه ئیوه مان له راسته پئی (هیدایهت) لادا، دوا ی ئه وه ی بو تان هات؟ (راست نه)، به لکو خۆتان تاوانبار بوون (به له راسته پئی لاتاندان)، ئهوانه ش که بیه یز کرابوون بهوانه یان گوت که خۆیان به زلگرتبوو: (له حوکمرانه خۆسه پیتهکان) به لکو پیلانگیزی شه وو پوژرتان له دژمان {هوکاری لادامان بوو} کاتیك فه رمانتان پیده کردین، بیپروابین به خواو هاوتایانی بو دابننن! کاتیکیش نازاری دۆزه خیان بین ی {بیه یز کراوان و خۆسه پینان} په شیمانییان په نهانکردو (ئیمه ش) کو ت و

زنجیرەکاڤمان خستنه گەردنی ئەوانەوێ که بێپروابوون، ئایا تەنیا بە گوێرە
 ئەوێ کردوویانە سزا نادرێن؟ ﴿۳۳﴾ هیچ ترسێنەر و وریاکەرەوێ کێشمان لە
 هیچ ئاوەدانێیە کدا نەناردووە، مەگەر (حوکمرانە) خوشگوزەرانی کانی گوتوویانە:
 ئێمە بێپرواین بەو (پەیام)ە ی پێی پەوانە کران ﴿۳۴﴾ ھەرەھا حوکمرانە
 خوشگوزەرانی بێپروایە کانی، گوتیان: ئێمە مال و سامان و پۆلەمان (لە ئێوە) پترەو،
 ئێمە (لە پۆژی دواییدا) لە سزادراوان نابین ﴿۳۵﴾ بۆ: (وەک خەیاڵتان کردووە
 وانیە)، بێگومان پەرەردگارم بۆ ھەر کەسێکی بوێ، بژیو زۆرو فراوان دەکات
 و (بۆ ھەر کەسێکی بوێ)، بژیو کەم و بەرتەسک دەکاتەو، بەلام زۆربە ی
 خەلک نازانن (کە فراوانکردن و کەمکردن بژیو، نیشانی پزێنگرتن و بوغزاندن
 خوا نیە بۆ مەروڤەکان) ﴿۳۶﴾ بە دنیاییش سامان و پۆلە کانتان ھۆکاری ئەو
 نین، بە نزیکی خستەو ئەو ئێمەتان نزیکی بخەنەو، جگە لەو کەسە ی پراوین
 و کردەوێ باش بکات (ئەوانە سامان و پۆلە کانیان دەکەنە ھۆکاری لێ نزیکی
 بوونەوێمان و) ئەوانە بە ھۆی ئەوێ کە کردوویانە (لە کاری چاکە) پاداشتیان
 چەند قاتەو، لە کۆشکەکان (ی بەھەشت) دا ھێمن و بێ ترس و بیمن ﴿۳۷﴾
 ئەوانەش کە بە خەیاڵی خۆیان دەستەوسانکەرانی دژایەتی ئایەتە کاڤمان دەکەن،
 ئەوانە لە ئازاری دۆزەخدا ئامادە دەکرین ﴿۳۸﴾ بۆ: بێگومان پەرەردگارم بۆ
 ھەر کەسێکی بوێ لە بەندەکانی، بژیوی بۆ زۆرو فراوان دەکات و (بۆ ھەر
 کەسێکی بوێ) بۆی بەرتەسک دەکات و، ھەر شتێکی (لە پێی خوادا)
 بەخشن ئەو (خوا) شوێنی پەرەردگارەو، ئەو چاکترینی بژیودەرانی ﴿۳۹﴾.

شیکردنهوهی هه‌ندیک له وشه‌کان

(صَدَدَنْكُمُ): (أَي: صَرَفْنَاكُمْ أَوْ مَنَعْنَاكُمْ)، واته: تێوه‌مان لادا، یان پێشگیریمان له تێوه‌کرد، (الصَّدُّ وَالصُّدُودُ: الْإِنْصِرَافُ وَالْإِمْتِنَاعُ عَنِ الشَّيْءِ، أَوِ الصَّرْفُ وَالْمَنْعُ)، وشه‌ی (صَدَّ وَصُدُّود) بریتیه له: لادان له شتێک، لاملێ کردن لێ، یاخود لادانی خه‌ڵک و پێشگیری کردنی خه‌ڵک لێ، واته: وشه‌ی (صَدَّ) هه‌م به (لَازِم) دێ، واته: خوێ لایداو، هه‌م به (مُتَعَدِي) دێ، واته: خه‌ڵکی دیکه‌ی لادا.

(مَكْرُ): (الْمَكْرُ: صَرَفُ الْغَيْرِ عَمَّا يَقْصِدُهُ بِحِيلَةٍ)، ﴿مَكْرٌ﴾، (مَكْرُ): بریتیه له لادانی خه‌ڵک له‌وه‌ی ده‌یان‌ه‌وێ، به‌ فِیْل و پیلانێک.

(أَنَدَادًا): (نَدُّ الشَّيْءِ: مُشَارِكُهُ فِي جَوْهَرِهِ، فَكُلُّ نَدٍّ مِثْلٌ، وَنَيْسَ كُلِّ مِثْلٍ نَدًّا)، (نَدُّ) ی هه‌ر شتێک، (هَذَا نَدُّ هَذَا)، ئه‌وه‌یه‌ هاوبه‌شی بێ له نێوه‌پۆک و چیه‌تی دا، بۆیه هه‌موو (نَدِّ) یك به (مِثْل) داده‌نرێ، به‌لام هه‌موو (مِثْل) یك، به (نَدِّ) دانانرێ، چونکه (مِثْل) ئه‌وه‌یه له شتێک له شته‌کاندا، وه‌ك ئه‌و بێ، به‌لام (نَدِّ) ئه‌وه‌یه له جه‌وه‌هه‌رو چیه‌تی دا، وه‌ك ئه‌و بێ، (نَدِّ: هاوتا)، (مِثْل: وێه).

(وَأَسْرُوا): واته: په‌نه‌انیان کرد، (الْإِسْرَارُ: خِلَافُ الْإِعْلَانِ، أَسْرُوا النَّدَامَةَ: كَتَمُوهَا، وَقِيلَ أَظْهَرُوهَا)، ﴿وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ﴾، واته: په‌شیمانییان په‌نه‌انکرد، چونکه (إِسْرَارُ) یانی: په‌نه‌انکردن، پێچه‌وانه‌ی (إِعْلَانِ) ه، واته: ده‌رخستن، كه‌واته: ﴿وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ﴾، واته: په‌شیمانییان په‌نه‌ان کرد، هه‌ندیکیش گوتوو یانه: وشه‌ی: ﴿وَأَسْرُوا﴾، له‌و جو‌ره‌ وشانه‌یه، كه‌ دوو مانای دژێ یه‌كدی ده‌گه‌یه‌نێ و، به‌پێی سیاق ده‌زانرێ کامیان مه‌به‌سته؟ وه‌ك (عَسَسَ)، ﴿وَالْبَلَّ إِذَا عَسَسَ ۝١٧﴾ التکویر، (عَسَسَ) به مانای: هات (أَقْبَلَ) و، به مانای: پۆیی (أَدْبَرَ) یش دێ، لێره‌ش: ﴿وَأَسْرُوا﴾، یانی: (أَظْهَرُوا النَّدَامَةَ)، په‌شیمانییان ده‌رخست، به‌لام رای یه‌كه‌م راسته‌، كه‌ به مانای په‌نه‌انکردن دێ.

(النَّدَامَةُ): (النَّدَمُ وَالنَّدَامَةُ: التَّحَسُّرُ مِنْ تَغْيِيرِ رَأْيٍ فِي أَمْرٍ فَائِتٍ)، (نَدَمٌ وَنَدَامَةٌ): بریتیه له خەفەتبار بوون بە هوێ ئەوێوە شتێک کە تێپەر بوو، مروۆف رای له بهرانبهردا بگوێژی، کە بە راستی نەزانیی و ئیستا بوێ دەرکەوێ، کە بە راست نەزانیە کە هەلە بوو، ئەو شتە راست بوو.

(الْأَعْلَلُ): (الْغُلُّ: مُخْتَصٌّ مِمَّا يُقَيَّدُ بِهِ فَتَجْعَلُ الْأَعْضَاءُ فِي وَسْطِهِ)، (أَغْلَلَ) کوێ (غُلَّ) ه، تاییەتە بەوێوە کە لە گەردنی مروۆف دەرکێ، ئنجاً ئەو ئەندامانە دەرخرێنە نێوی، هەلبەتە ئەو لێرەدا مەبەستی ئەوێە: وشە (غُلَّ) مەرج نیە، تەنیا بو گەردن بە کاربێ، هەرچەندە خوا ﷻ دەرهموێ: ﴿إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا﴾ ٨ یس، واتە: ئیمە کوۆت (غُلَّ) ه کاهان خستۆتە گەردنیانەو، بەلام وا پێدەچێ کوۆت بخریتە غەیری گەردنیشەو، بەلام ئەو ئەندامە دەرخریتە نێوی و، ئەوێ لێک وێ دەرهمیتریتەو دادەخرێ.

(مُتْرَفُوهاَ): (الْثَّرْفَةُ: التَّوَسُّعُ فِي النُّعْمَةِ: ائْتَرَفَ فُلَانٌ فَهُوَ مُتْرَفٌ)، (ثَّرْفَةٌ): بریتیه له فراوانی له نازو نێعمەتدا، دەرگوتری: (ائْتَرَفَ فُلَانٌ فَهُوَ مُتْرَفٌ)، فلانکەس ئیترافی کردو، ئەو موترەفە، واتە: خوێشگوزەرانه، خاوەنی نێعمەتی فراوانە، یان بەهرەمەندە له نازو نێعمەت، بە فراوانی.

(زُلْفَى): (الزُّلْفَةُ وَالزُّلْفَى: الْمَنْزِلَةُ وَالْحُظُوءَةُ)، (زُلْفَةٌ وَزُلْفَى): بریتیه له پێگەو نیزیکی کەسێک له کەسێک کە لێی بەهرەمەند بێ.

(الضَّعْفُ): (الضَّعْفُ): چەند بهرانبهەر، چەند قات، دەرگوتری: (أَضْعَفْتُ الشَّيْءَ، وَضَعْفَتُهُ وَضَاعَفْتُهُ: ضَمَمْتُ إِلَيْهِ مِثْلَهُ فَضَاعِدًا)، ئەم سێ کردارە هەر سێکیان بە یەک واتان، (أَضْعَفْتُ الشَّيْءَ، وَضَعْفَتُهُ، وَضَاعَفْتُهُ)، شتەکەم دوو قات، یان دوو بهرانبهەر، یاخود چەند بهرانبهەر کردو، (ضَمَمْتُ إِلَيْهِ مِثْلَهُ فَضَاعِدًا)، وێنە خویم خستە پال و زیاتریش، واتە: دوو هێندەو، سێ هێندەو، چوار هێندەو، زیاتریش، (وَالضَّعْفُ: اِسْمٌ كَالثَّنَى وَالْثَنَى، فَضَعْفُ الشَّيْءِ هُوَ الَّذِي يُثْنِيهِ)، (ضَعْفٌ) بریتیه له ناو، (ضَعْفٌ) ی هەر شتێک بریتیه لهوێ کە دەیکاتە دووان، یان دوو قاتی دەکاتەو، یاخود زیاتر.

(الْغُرُقَاتِ): (الْغُرُقَاتُ جَمْعُ غُرْقَةٍ: عَلَيَّهِ مِنَ الْبِنَاءِ، وَسُمِّيَ مَبَازِلُ الْجَنَّةِ غُرْقًا)،
(غُرُقَات)، ههروههه له قورئان به (غُرْف) يش هاتوه، كوى (غُرْقَة) يه، (غُرْقَة) ش
بريتيه له باله خانه، كه واته: (غُرُقَات)، واته: باله خانه كان و كوشكه كان و مه نزلگاكانى
به هه شت، به (غُرْف) و (غُرُقَات) ناويان هاتوه، واته: كوشك و باله خانه به رزه كان.

(ءَامُنُونَ): (الْأَمْنُ: طُمَأْنِينَةُ النَّفْسِ وَزَوَالُ الْخَوْفِ)، (أَمِنَ): بريتيه له هيمن
بوونه وهى دهروون و لاچوونى ترس و بيم.

(يُخْلِفُهُ): واته: شوينى پر ده كاته وه، (يُخْلِفُهُ: أَخْلَفَ اللَّهُ عَلَيْكَ: أَيَّ أَعْطَاكَ
خَلْفًا)، واته: خوا ﷺ قه ره بووت بداتى، شوينى ئه وه شتهى كه له ده ست
چووه، يان رويشتوه، پرى بكاته وه.

له نۆره كۆمهله ئايهتيهكان له كههلتان
Stay in touch on social media
نخس ههكم بهر موانع التواصل الاجتماعي

پاڤه ياندنى مهكتەبی ماموستا عەلى بابێر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

علي بابير/ AliBapir

علي بابير/ AliBapir

كههلتى
پاڤه ياندنى مهكتەبی ماموستا عەلى بابێر

QR codes

پاڤه ياندنى مهكتەبی ماموستا عەلى بابێر

مانای گشتیی نایەتەکان

بەرێزان!

ئەو نو ئایەتە موبارەکە، بەو رستەیه دەست پێ دەکەن: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾، ئەوانە ی بیپروان گوتیان، یانی: ئەوانە ی نکوولیی دەکەن لە بەرنامەکانی خوا بە گشتیی، واتە: هەم هی ئیستاو، هەم هی پابردوو، کە ئاوا دەلێن: ﴿لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾، ئەوانە ی بیپروان، بیپروا بوون بە هەموو ئەو شتانە ی پێویستە برۆیان پێ بهێنێ، واتە: بیپروا بوون بە خوا ﷻ، بە کتێبەکانی خوا، بە فریشتەکانی خوا، بە پێغەمبەرانی خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و، بە پۆژی دوا ی و بە قەدەر، یاخود بە یەکیک لەوانە بیپروا بوون، چونکە مەرج نیە مرووف بیپروا بێ، بە هەموو پایەکانی ئیمان، ئنجا بەبێ ئیمان لە قەلەم بدرێ، بەلکو ئەگەر بە هەر کام لە پایەکان بیپروا بێ، یان بە هەر شتێ ئاشکراو زانراو بێ، کە بەشێکی بنەرەتییە لە دینداری، ئەو بە بیپروا لە قەلەم دەدرێ، ئنجا ئەوانە ی بیپروا بوون، گوتیان: هەرگیز برۆا ناهێنین، بەم قورئانەو بەوێش کە لە پێشیەو بوو، ئەمە وەك ئەو ئایەتە موبارەکە ی سوورەتی (الأنعام) ه، کە دەفەرموێ: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَتَّى قَدَرُوا إِذْ قَالُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَى بَشَرٍ مِّن شَيْءٍ...﴾ (١١)، واتە: وەك پێویستە بۆ خوا ﷻ، قەدری خوایان نەگرت، ریزی خوایان نەزانی، کاتێ گوتیان: خوا ﷻ هیچ شتێکی بۆ سەر هیچ مرووفێک دانەبەزاندو، واتە: نکوولییان کرد لە هەموو پەيامەکانی خوا ﷻ، ئەك تەنیا لەو پەيامە ی کە خوا بۆ پێغەمبەری خاتەمی ﷺ ناردو، لێردا خوا ﷻ وەلامیان ناداتەو، بەلکو یەکسەر لە دنیاو دەیانبات بۆ پۆژی قیامت و، دیمەنێک لە مش و مری کافرە لاساییکەرەوێکان لەگەڵ کافرە خو سەپێنەکان، چ مش و مرو و تووژێکیان دەبێ، ئەو دیالوگ و مش و مەرمان بۆ بەرجەستە دەکات: دەفەرموێ: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِندَ

رَبِّهِمْ ﴿٦٠﴾ ئەگەر تۆ بېینی کاتی ستمکاران لە لای پەرورەدگاریان وەستێنراون، دیارە کە سێک دەووەستێنرێ، - چونکە نافەرمووی وەستان، دەفەرمووی: وەستێنراون - کە سێک دەووەستێنرێ کە بە تۆبزی بردرابی و پەلکێش کرابی، کە دەفەرمووی: لە لای پەرورەدگاریان وەستێنراون، یانی: بۆ دادگایی کران، ﴿يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ﴾، هەندیکیان قسە بۆ هەندیکیان دەگێرنەو، واتە: یەکیکیان قسە دەکات، ئەوی دیکە لە وەلامدا قسە دەکاتەو، پێکەو و تووێژ دەکەن، پێکەو و شەرە قسە دەکەن، ئنجا بۆمان باس دەکات کە ئەو قسەو بۆ یەکدی گێرانەو و بەرپەرچدانەو یە چۆنە؟

﴿يَقُولُ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا﴾، ئەوانە ی بێهێزکراون بە ئەوانە ی خۆیان بە زلگرتو، دەئێن، ﴿اسْتَضَعُوا﴾ ی بکەر نادیار (مَجْهُولُ الْفَاعِل) هێناو، دیار نیه، بکەرە کێیەو کێ بێهێزی کردوون، یاخود کێ بە بێهێزی داناون؟ چونکە (استضعاف)، هەم دەگونجێ بە مانای بە بێهێزدانرا، هەم بە مانای بێهێزکران بێ، ئەوانە ی کە بە بێهێز دانراون، یان بێهێزکراون، بەوانە یان گوت: کە خۆیان بە زلگرتبو، خو بە زلگرەکان و، حوکمرانە خو سەپێنەکان بە بکەر زانراو (مَعْلُومُ الْفَاعِل) دێنێ، چونکە خۆیان بکەری خو بە زلگرتنەکیان بوون، بەلام هی چەو سێنراو و بێهێز کراو، بکەرە کە ی بە نادیار دەهێنێ، چونکە هەر ئەوانە ی خۆیان بە زلگرتبو، ئەوانە شیان بە بێهێز تەماشای دەکرد، یاخود بێهێزیان کردبوون، یان بە بێهێزیان دادەنان، ئنجا بێهێز کراو، کە بە خو بە زلگرەکانیان گوت: ﴿لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ﴾، ئەگەر ئێوە نەبوونایە، ئێمە برودار دەبووین، ئەگەر ئێوە نەبوونایە، واتە: ئەگەر پێگەری ئێوە نەبووایە، یان پیلان و فێلی ئێوە نەبووایە لە دژی ئێمە، ئێمە برودار دەبووین.

﴿قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعُوا﴾، ئەوانە ی خۆیان بە زلگرتبو بەوانە یان گوت، کە بێهێز کرابوون، یان بە بێهێز دانرابوون، ﴿أَخْنُ صَدَدْنَكُمْ عَنْ الْهُدَى﴾، ئەو پرسیارێ کردنیکی نکوولییەکە رانەیه: ئایا ئێمە ئێوەمان لە پێ راست گێرایەو؟ لە هیدایەت گێرایەو؟ ﴿بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ﴾، دوا ی ئەو ی بۆتان

هاتبوو؟ له کوێوه بۆیان هاتبوو؟ بێگومان له خواوه ﷻ، ﴿بَلْ كُنْتُمْ ثَجْرِمِينَ﴾ به لکو ئێوه تاوانبار بوون، بۆیه که یفتان به پێگای راست و هیدایهتی خوا نه ده هات، که یفتان به پێگای خوا نه ده هات، چونکه له گه‌ڵ تاوان و خراپه‌ی ئێوه‌دا دانووی نه ده کوێن و، پێی تاوان و خراپه‌ی لێ ده‌گرتن، وه‌ك پێشینه‌ن ده‌لێن: (ته‌یری گول عاشقی داری ژه‌قنه‌مووته)، ئێوه خۆتان ته‌یری گول بوون، بۆیه عاشقی بێپروایی و خراپه‌و کوفر بوون، ئه‌و په‌یامه‌ نورانییه‌و هه‌قانییه‌ی خواتان وه‌رنه‌گرت، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی پێی تاوان و خراپه‌و گوناھی لێ ده‌گرتن.

﴿وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا﴾ هه‌روه‌ها ئه‌وانه‌ی چه‌وسێزابوونه‌وه، یاخود بێهێزکرا‌بوون، یان به‌ بێهێز دانرا‌بوون، به‌وانه‌یان گوت که خۆیان به‌ زلگرتبوو، خۆیان سه‌پاند‌بوو، ﴿بَلْ مَكْرٌ آلِيلٍ وَالنَّهَارِ﴾ به‌ لکو ئه‌وه‌ی بوو به‌ هوێ لادانی ئێمه، فێلی شه‌وو رۆژان بوو، واته: فێلی شه‌وو رۆژی ئێوه له‌ دژمان، پیلانگێری و فێل و ته‌له‌که‌تان له‌ دژمان، دوایی باسی پیلانگێری شه‌وو رۆژی ئه‌و مله‌و‌پرو خۆ به‌ زلگرو خۆ سه‌پێنه‌کان ده‌کات، له‌ دژی چه‌وسێزراوه‌کان و، بێهێزکراوه‌کان و ده‌فه‌رموێ: ﴿إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ﴾ کاتیک که فه‌رمانتان پێ ده‌کردین، بێپرواین به‌ خوا، ﴿وَنَجْعَلْ لَهُمْ أُنْدَادًا﴾ هاوتایانی بۆ دابنێین، چونکه وشه‌ی: ﴿أُنْدَادًا﴾ کوێ (نَدَ)، واته: پێک شتیک وه‌ك شتیک بێ، وه‌ك گوتراوه: (النَّدُ: هُوَ الْمُشَارَكُ فِي الْجَوْهَرِ)، واته: (نَدَ) ئه‌وه‌یه له‌ چیه‌تیدا وه‌ك ئه‌و بێ، ﴿وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ﴾ هه‌ردووک لایان، واته: چه‌وسێزراوه‌و، به‌ بێهێزدانراو و بێهێزکراوه‌کان، که کوێرانه‌ که‌وتوونه‌ته‌ دوایان، هه‌روه‌ها خۆ به‌ زلگرو خۆ سه‌پێنه‌کان، په‌شیمانیا‌ن په‌نه‌ان کرد، ژیا‌ن بوونه‌وه‌و په‌شیمانیا‌ن په‌نه‌ان کرد، که‌نگی؟ ﴿لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ﴾ کاتیک سزایان بینی، دیاره (أَل) ی سه‌ر ﴿الْعَذَابَ﴾، بۆ ناساندنه، ﴿الْعَذَابَ﴾ واته: سزایه‌که‌یان بینی و، ئازاره‌که‌یان بینی، که دۆزه‌خه‌.

﴿وَجَعَلْنَا الْأَخْلَافَ فِيْ أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ کو‌ت (غُلَّ) شتیکه ده‌کرێته‌ گه‌ردنه‌وه‌و، وا ده‌کات مرو‌ف نه‌توانی سه‌ر دانه‌وێنی و، ده‌بی ملی هه‌ر هه‌ل‌ب‌پ‌ری،

یانی: کوٲ (غُل) ه کاغمان خسته ملی ئەوانه وه که بپروان، (غُل) به کوردی ده بپته کوٲ، ئنجا که ده فەرموی: کوٲه کاغمان خسته ملی ئەوانه وه که بپروان، ئەوانه ی بپروان کین؟ هەم بپهێزکراوه کانن، هەم خو بە زلگره کانن، چونکه له سه ره تاوه خوا ﷻ فەرموی: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُؤْمِنَ بِهِذَا الْقُرْآنِ﴾ ئەوانه ی بپروا بوون، گو تیان: ئیمه هه رگیز بپروا به م قورئانه، نا هینین، ﴿وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ هه ره ها به وه ی که له پێشیه وه شی دابه زێ تراوه و هاته، ﴿هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ئایا جگه له وه ی که کردوویانه سزا ده درێ نه وه؟ واته: ئەوه سزای پر به پێستیان، که به و شیوه یه سزایان ده یین، چونکه کرده وه کانیان ئەو جوړه سزایه هه لده گرن.

ئەگەر سه رنج ده یین: خوا ﷻ له سه ره تاوه هه موویانی به بپروا له قه له م داوه، دواتریش هه موویانی به سته مکار له قه له مداون: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ﴾ ئەگەر ببینی سته مکاران له لای په ره وردگاریان وه ستێ تراون، هه ندیکیان قسه بو هه ندیکیان هه لده دده نه وه ده گێر نه وه، واته: وه لامی یه کدی ده دده نه وه، ئنجا دابه شیان ده کات بو دوو جوړ:

أ- چه وستێ تراوان، یا خود بپهێزکراوان، یا خود به بپهێزدانراوان.

ب- له گه ل خو بە زلگران و خو سه پێنان، دوایی خوا ﷻ ده فەرموی: ﴿وَجَعَلْنَا الْأَعْنَاقَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا﴾ کوٲه کانیشمان خسته گه ردنی ئەوانه ی بپروان. که واته: ئەوانه هه موویان بپروان و، هه مووشیان به سته مکار ناوزه ند کراون و، خواش ﷻ هه موویان کوٲ ده کات، دوایش ده فەرموی: ﴿هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ئایا به جگه له وه ی، کردوویانه سزا ده درێن؟ واته: نابێ هیچ که سیک خوتخوته یه کی له دلدا په یدابێ و بلێ: چو ن خوا ئەو سزا سه خته یان ده دات؟ چونکه به پپی کرده وه کانیان سزا ده درێن و، کرده وه کانیان ئاوا بوون که باسکراو، ئەوه ش سزایه که یانه.

دوایی خوا ﷻ دپته سه ر خسته پرووی، یاسایه کی گه وره و گرنگی خو ی له ژیا نی به شه ردا، که بریتیه له هه لوێستی هوکمرانه خو شگوزه رانه خو سه پێنه کان،

له بهران بهر په یام و بهرنامه کانی خوا دا، بهرانبه به پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ده فهرموئ: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ﴾ له هیچ ناوه دانییه کدا هیچ ترسینه رو هوشیار که ره وه یه کمان نه نار دوه، ﴿إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا﴾ مه گهر خوشگوزه رانه کانی گوتوو یانه: ﴿إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ﴾ تیمه به وه ی تیمه پی پوهانه کراون، بی پرواین، دیاره که گوتوو یانه: ﴿إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ﴾ تیمه به وه ی تیمه پی پوهانه کراون، نه وه به ته وسه وه به توانجه وه گوتوو یانه، نه گهر نا بی پروایان دانیان به وه دا نه هی ناوه، که نه وانه له لایه ن خواوه ﴿فَلَا تَنصُرُوهُم﴾ نیردراون و پوهانه کراون، نکوولیان له وه کردوه، خوا نار دبنی، وه که له شوئی نیکی دیکه ش دا به توانج و ته وسه وه ده لئین: ﴿قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمْ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ﴾ الشعراء، واته: (فیرعه ون)، گوئی: نه و پیغه مبه رانه تان که بو لای تیمه پوهان کراوه، شیت، یانی: پیچه وانه ی عه قل و لوژیکه، خوا بابایه کی شیت پوهان بکات، که واته: مادام شیت، له لایه ن خواوه نه هاتهوه.

﴿وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَدًا﴾ {خوشگوزه رانه خو سه پی نه کان} گوتیان: تیمه مال و سامان و مندالمان له هی تیمه زیاتره، واته: له هی تیمه وه خه لکی دیکه زیاتره، ﴿وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ﴾ تیمه ش له سزادراوان نابین، واته: مادام خوا ﴿فَلَا تَنصُرُوهُم﴾ له دنیا دا به هره مه ندی کردووین له مال و سامان و مندال و وه چه ی زور، نه وه نیشانه ی پازی بوونیه تی لیمان، ئنجا که لیتمان پازی بوو، له دنیا داو له دواړوژدا سازمان نادات و، له سزادراوان نابین؟!

خوا ﴿فَلَا تَنصُرُوهُم﴾ بهر په رچیان ده داته وه: ﴿قُلْ إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ بلئ: به دنیاییه وه په روه ردگارم بو ههر که سیك بیه وئ بژیو فراوان ده کات، بو ههر که سیشی بوئ، ته نگي ده کات و که می ده کات، واته: فراوان کران و، وه ته نگ هیترانی بژیو، زورکران و که مکرانی، نیشانه ی نه وه نیه، که خوا ﴿فَلَا تَنصُرُوهُم﴾ نه وه ی بژیوی زوری بداتی له دنیا دا، خو شی ده وئ و، نه وه ی که می بداتی، خو شی ناوئ، به لکو ویستی هه کیمانه ی خوا له پشت نه مه سه له وه یه، هه لبه ته هوکاره کانیش کاریگه رییان تییدا هه یه، به لام به هیچ جوړیک نابئ و لیک

بدریتەوه که هەركەس خوا بژیوی زۆری بدات، خوشی دەوی و، ئەوەی بۆیشی
 کەم بکات و، لێشی کەم بکاتەوه، رقی لێبەتی، ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾
 بەلام زۆربەیی خەڵکی نازانن، هەر بەو خەیاڵ و وەهەمە خۆیان دەخەلەتێنن،
 بە تایبەتی خوشگوزەرەکان و ساماندارەکان، کە لە رێی حەرەمەوه سەرۆت و
 سامانیان وەسەرەبەکنەوه، پێیان وایە مادام لە دنیادا حالیان وایە، لە دواڕۆژیشدا
 هەر وادەبن!

﴿وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَى﴾، لە حالیکدا سامانەکانتان و
 منداڵەکانتان ئەو ھۆکارە نین ئێوە لە ئێمە نزیك بخەنەوه، واتە: هەرچەندە
 سامانتان زۆر بێ و منداڵ و وەچەتان زۆر بێ، ئەوە ھۆکاری نزیك بوونەوتان
 نیە، لە ئێمە، ﴿إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا﴾، مەگەر کەسێک بپروای ھێتای
 و کردەوهی باش بکات و، مال و سامان و منداڵەکی لە پەزنامەندیی خوادا
 بەکارھێنابن، ﴿فَأُولَئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا﴾، ئا ئەوانە پاداشتی دوو قات
 یان چەند بەرانبەر یان ھەیە، بە ھۆی ئەوەوە کە کردوویانە، ﴿وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ
 آمِنُونَ﴾، ھەر وەھا ئەوانە لە کۆشکە بەرزەکان - لە بەھەشت - دا، بە دنیایی
 و بێ ترس و بیم، نیشتەجێ دەکری، ﴿وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ﴾،
 ئەوانەش کە لە دژی ئایەتەکانی ئێمە تێدەکوژن {کە بە خەیاڵی خۆیان} ئێمە
 دەستەوسان بکەن، یان پێشمان بکەونەوه، (مُعْجِزِينَ أَي: مُسَابِقِينَ أَوْ مُغَالِبِينَ)،
 بە خەیاڵی خۆیان، پێیان وایە، بەسەر ئێمەدا، یان بەسەر ئایەتەکانی ئێمەدا،
 زāl دەبن ﴿أُولَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ﴾، ئا ئەوانە لە سزاو ئازاری دۆزەخدا
 ئامادە دەکری، ﴿فِي الْعَذَابِ﴾، (ال)ی سەر ﴿الْعَذَابِ﴾، بۆ ناساندنی (عەھد)،
 واتە: لە سزایەکەدا، کە مەبەست پێی دۆزەخە ئامادە دەکری.

لە کوتایی دا، خوا ﷻ دەفەرموی: ﴿قُلْ إِنْ رِئِي يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ
 عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، ئەوەی پێشی بۆ خەڵک بە گشتی و، بۆ بێپروایان بە
 تایبەتی بوو، ئەمەیان بۆ پروادارانە، ﴿قُلْ إِنْ رِئِي يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ
 عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، بلی: بە دنیایی پەرورەدگارم بژیو بۆ ھەر کام لە بەندەکانی

فراوان دەکات و، جاری واش ههیه بۆی وهتەنگ دینى، واتە: له قووناغیکدا بۆی فراوانکردوهو، له قووناغیکى دیکه دا لىی وهتەنگ دینى و، بۆی کهم دهکاتهوه، که کهمکردنهوه کهش له بهرزه وهندیی خۆیه تی مادام ئیماندار بى، وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ، هەر شتیکیش ئیوه بیه خشن، خوا که لینی کهی پر دهکاتهوهو، شوینی پر دهکاتهوه، بژیوی دیکه دههینتهوه جی، وَهُوَ خَيْرُ الرَّزَاقِينَ، خواش رزاق باشترینی بژیوده رانه، واتە: ئیوه لهوهی خوا پیداون، بیه خشن، له رهزاهه ندیى خوادا، خواش رزاق که لینی ئه وه به خراوه تان بۆ پر دهکاتهوه، جگه لهوهی که له دواڕۆژیشدا پاداشتتانه ده داتهوه.

پاڤه پاندنئى مهكتهبى ماموستا عهلى بابير

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes

له نێزه كۆمهاله به نهيهكان له كهلتان

Stay in touch on social media

نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

علي بابير / AliBapir

علي بابير / AliBapir

YouTube

کەلتانئى مهكتهبى ماموستا عهلى بابير

QR codes

پاڤه پاندنئى مهكتهبى ماموستا عهلى بابير

مه سه له ی په که م:

خُوا دَهْفَه رَمَوْى: ﴿٣١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُؤْمِنَ بِهِذَا الْقَرَّانِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدَى بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بِلَ كُتْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٣٣﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الْيَلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَاداً وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَلَ فِي آعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ يُحْزَنُونَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٤﴾

شیکردنه‌وی ئەم ئایەتانه، له چوارده برگه‌دا:

(۱) - ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾، ئەوانەى بېپروا بوون، گوڤيان، زۆربەى تەفسىرەكان
 ھەر دەلّين: واتە: كافرەكانى مەككەو، ھابەش بۆ خوا دانەرەكانى مەككە، وەك چۆن
 قورئان كە لە سەرەتاو، لە مەككە دابەزىو، ھەتا قىامەتیش ھەر ڤوو لە خەلكى مەككە
 بكات، كە خەلكى مەككەش ئىستا مسولمانن! بەلام نەخىر، مەبەست پىي ئەوانەى
 كە بېپروان، ئنجا بەلّى يەكەمجار بېپروايەكانى مەككەو دەروربەرى گرتۆتەو، چونكە

پيڤه مېهر ﷺ له نيو ئهواندا بووه، به لām به ته ئكيد هه موو دواندنه كانى قورئان، هه موو باس و خواسه كانى كه له فه رمايشت خوادا هاتوون، كاتيك باسى بې پروايان ده كه ن، واته: بې پروايان به گشتى، مه گهر به به لگه يه ك بې پروايانى قوناغيك، يان جوړيك له بې پروايان تاييه ت بكرين به و دواندنه وه، ئه گهرنا بې پروايان هه موويان ده گرته وه، هه روه ها كه باسى ئيماندارانيش ده كات، هه موويان ده گرته وه.

كه واته: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ﴾، ئه وان هى بې پروا بوون، گو تيان، سه ره تا مه به ست بې پروايه كانى مه ككه و ده و روبه ريه تى، به لām دوايش هه موو بې پروايان له هه ر شوينيكى دنيا دا بووبن، له هه ر قوناغيكى ميژووى به شه ردا بووين، مه به ست بوون.

٢- ﴿ لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ﴾، هه رگيز بپروا به م قورئانه و به وهى پيشووشى ناهينين. (لَنْ) بۆ (تاكيد تاييد) ه، جه ختكردنه وه و له مه و دوايه، واته: هه رگيز بپروا ناهينين به م قورئانه، ﴿ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ﴾، هه روه ها به هه رچيه كه له پيش ده ستيشيه وه بووه، كه هه موو كتبه كانى خوا ده گرته وه، هه روه ها هه موو پيڤه مېهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ده گرته وه، هه نديكيش گو توويانه: ﴿ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ﴾، (الْكِتَابُ الَّذِي هُوَ قَرِيبُ الْعَهْدِ بِهِ)، ئه و كتبه ي كه رۆژگار هه كى له قورئانه وه نيزيك بووه، كه ئه گهر وابى ئينجيل ده گرته وه، له پيش ئه ويشدا زه بوورو، دواى ته ورات و، صوحوفى ئيبراھيم.

به لām من پيم وايه، ئه و رايه راسته كه ده لى: ﴿ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ﴾، هه رچى له پيش قورئانه وه يه، واته: بپروا به هه چ كام له كتبه كانى خوا ناكه ين.

٣- ﴿ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ﴾، ئه گهر بيىنى كاتيك سته مكاران له لای په روه ردگاريان راگيراون.

ئه وهى تيبينى ده كرى، خوا ﷻ وه لāmى قسه ي كافره كان ناداته وه، كه ده لين هه رگيز بپروا به م قورئانه و، به هه چ كام له كتبه كانى خوا ناكه ين، خوا ﷻ

وہ لامی ئەو قسە یە ناداتەوہ، چونکہ خوا ﷻ وہ لامە کە ی دەخاتە دوو تووی ئەو و توویژەوہ، کە لە نیوان لاساییکەرەوانی بێھێز کراو بە بێھێز دانراو، خو بە زلگرا نی خو سەپین، لە قیامەتی دا دەبی، کە ھەر کامیکیان خەتا لە ملی ئەوی دیکە دەکات، واتە: خوا ﷻ لە حیاتی ئەوہی وہ لامیکی تیوریان بداتەوہ، دیمە نیک لە دیمە نہ کانی قیامەت، کە بریتیە لە و توویژو دیالوگیک لە نیوان ئەو دوو کۆمە لەدا: شوینکە و تووان و پەپرە ویلیکراوان (أَتْبَاعُ وَمَتَّبِعِينَ)، یاخود: بێھێز کراو بە بێھێز دانراوان و، خو سەپین و خو بە زلگراندا، دەبی، ئەو و توویژەیان بو دەگوازیئەوہ، کە ئەو کوفرە ی ئیوہ ئیستا لە سە رینی، ئەو بریارە ی داوتانە، کە ھەر گیز برۆا بە قورئان و، بە ھیچ کام لە کتیبە کانی پیش قورئانیش ناکەن، ئا ئەوہ سەرەنجامە کە یە تی، لە قیامەت دا! بۆیە خوا ﷻ دەفەر موی: تۆ ئەگەر بینی کاتیک کە ستمکاران لە لای پەرورە دگاریان وەستێزان، وەلامی ئەگەر (لَوْ) قرتیندراوہ، بە مەبەستی مەزنگردن و سەرسورماندن، وەك: (لَرَأَيْتَ أَمْرًا عَجَبًا)، ئەگەر بینی کاتی ستمکاران راگیراون و، وەستێزان لە لای پەرورە دگاریان: دیمە نیکی زۆر سەرسورپھینەر دەبینی.

٤- ﴿يَرْجِعْ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ﴾، ھەندیکیان قسە بو ھەندیکیان دەگێرئەوہ، (رَجْعُ الْقَوْلِ: الْمَجَاوِزَةُ وَالْمَحَاوِرَةُ)، (رجع القول) بریتیە لە وەلامدانەوہی یە کدی و و توویژ پیکەوہ کردن، واتە: قسە بو یە کدی ھەلە دەدەنەوہ، یەکیان قسە دەکات، ئەوی دیکە وەلامی دەداتەوہ، ئنجا باسی ئەو قسە بو یە کدی ھەلەدان و گێرانەوہیە دەکات:

٥- ﴿يَقُولُ الَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا﴾، ئەوانە ی کە بە بێھێز دانراون، یاخود بێھێز کراون، بە وانەیان گوت کە خو یان بە زلگرتوہ، (اسْتَضَعِفُوا: الَّذِينَ يَعْدُهُم النَّاسُ ضَعْفَاءً، أَوِ الَّذِينَ جُعِلُوا ضَعْفَاءً)، ئەوانە ی کە خەلک بە بێھێزیان دادەنی و بە بێھێز تەماشایان دەکات، یاخود ئەوانە ی بێھێز کراون، ھەردوو واتایە کە ی راستن، بۆیە ش بە بکەر نادیار (مَجْهُولُ الْفَاعِلِ) ھاتوہ، یانی:

أ- ئەوانە ی کە بێھێز کراون لە لایەن ستمکارانەوہ.

ب- یان لە ئەنجامی لاساییکردنەوہی کوێرانەدا، خو یان بێھێز کردوہ.

ج- یان: بارودۆخیکی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی نادادگه‌رانه، وایکردوه ئه‌وانه بیهێز بن، ئنجا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی هۆکاره‌کانی زۆرن، بۆیه خوا ﷻ به‌ زۆری ئه‌وه به‌ بکه‌ر نادیار (مجهول الفاعل) ده‌بیهێنێ، ئه‌وانه‌ی به‌ بیهێز دانراون، یاخود بیهێز کراون، به‌وانه‌ی خۆیان به‌ زلگرتوه، گوێیان:

﴿لِّلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا﴾ ئه‌وانه‌ی خۆیان به‌ زلگرتبوو، خۆیان سه‌پاند بوو، ئه‌مه‌ش چه‌ند واتایه‌کی هه‌ن:

أ- (اسْتَكْبَرُوا: يَعْنِي تَكَبَّرُوا عَلَى النَّاسِ)، خۆیان له‌سه‌ر خه‌لك به‌ زلگرتبوو،

ب- یاخود: (طَلَبُوا الْكِبَرِ وَالْعَظَمَةَ)، خو به‌ زلگری و مه‌زنایه‌تیان داوا کردبوو.

ج- یاخود: (عَدُّوا أَنْفُسَهُمْ كِبَاءً)، خۆیان به‌ گه‌وره ده‌زانی.

بۆیه‌ش به‌ بکه‌ر زانراو، هه‌یناویه‌تی، چونکه‌ خو به‌ زلگرتنه‌که له‌ خۆیان‌ه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتوه، چه‌وسێنراوه‌کان، بیهێز کراو به‌ بیهێز دانراوه‌کان به‌ خو به‌ زلگه‌رکانیان گوت:

(٦)- ﴿لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ﴾ ئه‌گه‌ر ئێوه نه‌بوونایه، ئێمه پڕوادار ده‌بووین، لێره‌دا: (لَوْلَا حَرْفٌ امْتِنَاعٍ لَوْجُودٍ)، پیتی نه‌بوونی شتی‌که له‌به‌ر بوونی شتی‌کی دیکه. واته: (لَوْلَا سَعْيِكُمْ أَنْتُمْ، لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ)، واته: ئه‌گه‌ر هه‌ول‌دانی ئێوه نه‌بووایه، ئێمه پڕوادار ده‌بووین، ئایه‌ته‌که ده‌فه‌رموی: ئه‌گه‌ر ئێوه نه‌بوونایه، ئێمه پڕوادار ده‌بووین، به‌لام به‌ ته‌ئکید به‌ سیاق و سه‌لیقه ده‌زانری، که شتی‌کی دیکه‌ی تێدایه قرتیندراوه، وه‌ك: (لَوْلَا سَعْيِكُمْ)، یان (لَوْلَا مَكْرُكُم)، یان (لَوْلَا مُحَاوَلَاتُكُم ضِدَّنَا)، ئه‌گه‌ر کۆششی ئێوه نه‌بووایه، یان: فیل و پیلانی ئێوه نه‌بووایه، یان: هه‌وله‌کانی ئێوه نه‌بوونایه، له‌ دژی ئێمه، ئێمه پڕوادار ده‌بووین، به‌لام ئایا ئه‌وان بێده‌نگ ده‌بن؟ نه‌خێر، به‌لكو وه‌لام ده‌ده‌نه‌وه:

(٧)- ﴿قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا﴾ چه‌وسێنراوه‌کان به‌ زمانی سووتاو یه‌ك رسته ده‌لێن، به‌لام خو به‌ زلگه‌رکان، هه‌روه‌ك له‌ دنیا‌دا عاده‌تیان پێوه گرتوه، که زۆر زمان درێژی بکه‌ن و، هه‌ر که‌سێک قسه‌یه‌کی پێیان ده‌گوت، چوار قسه‌ی پێ بلێنه‌وه:

ئەوانەى خۇيان بە زلگرتبوو، خۇيان سەپاندبوو، بەوانەيان گوت: كە
چەوسىترا بوونەو، بېھىز كرابوون و بە بېھىز دانرابوون.

۸- ﴿أَنخُنْ صَدَدْنَكُمْ عَنِ الْهَدْيِ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُم بَلْ كُنتُمْ تَجْرِمِينَ﴾، ئايا ئىمە ئىوھمان
لە رېي پاست و رېنماي گىراپەو، دواى ئەوھى بۇتان ھات؟! بەلكو خۇتان تاوانبار
بوون، ئەمە پرسيا كردنى نكوولېيلىكەرانەيە، كە ھەمىشە وەلامەكەى لادەبرى، واتە:
ئىمە ئىوھمان لە رېنماي خوا نەگىراپو، لە رېي پاست نەگىراپو.

﴿بَلْ كُنتُمْ تَجْرِمِينَ﴾، بەلكو ئىوھ پىشتەر تاوانبار بوون، واتە: ھوى لادانتان
لە رېنماي خوا، تاوانباريىتان بوو، باباى تاوانبار كەيفى بە ئايىن و رېنماي خوا
نايەت، چونكە رېنماي خوا، رېي تاوانى لى دەگرى.

ياني: ئىوھش كەيفتان لە تاوان و خراپە بوو، بۆيە بە دواى رېنماي خوا
نەكەوتن، نەك ئىمە ملەمان بە ئىوھ سووراندى.

۹- ﴿وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا﴾، ئەوانەى بېھىز كرابوون بەوانەيان
گوت كە خۇيان بە زلگرتبوو، (و) سەرەتا بادەرەو (عاطفە) يەو، بۆ گىراپەو، ئەم
رستەيە بۆ رستەى پىشى، ئەمەش ئەوھ دەگەينى كە ئەم قسەيەى چەوسىتراوانى
بېھىز كراو، تەواوكەرى قسەى پىشىيانە، ئەگەرنا خوا ﷻ قسەى خو بە زلگەرەكانى بەبى
(و) ھىناو، يەكسەر فەرمووى: ﴿قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا﴾، بەلام لىرەدا
دووبارە قسەى بېھىز كراوكان بە (و) دىنى، كەواتە: ئەمە ھەر تەواوكەرى قسەى
پىشىيانەو، وا ديارە خو بە زلگەرەكان، قسەيان پى بريون، ھەر كە ئەوان گوتوويانە:
﴿لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ﴾، خو بە زلگەرەكان لىنەگەرەپاون، قسەكەيان تەواو بكن و
يەكسەر گوتوويانە: ﴿أَنخُنْ صَدَدْنَكُمْ عَنِ الْهَدْيِ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُم بَلْ كُنتُمْ تَجْرِمِينَ﴾،
بۆيەش بە (و) بادانەو ھاتو، تاكو بزانى ئىوھ ھەر تەواوكەرى قسەى پىشىيانە.

۱۰- ﴿بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾، {بەلكو ئەوھى ئىمەى لادا، لە ھىدايەتى خوا}
پىلانى شەوو رۆژ بوو، واتە: پىلانى شەوو رۆژى ئىوھ بوو لە دژمان.

ئىنجا پىلانە كە روون دە كەنەوہ:

(۱۱) - ﴿إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَادًا﴾، كاتىك فەرمانتان پى دە كردين بىپروا بىن بە خواو ھاوتايانى بۆ دابىتىن.

بىپروا بىن بە خوا، وەك تاكە بە دىھىنەرۈ پەرستراو نەيناسىن، ئىنجا ھاوتاشى بۆ دابىتىن، نەك ھەر ھاوبەش، بەلكو ھاوتا، واتە: شتانى دىكە وەك خوا تەماشا بىكەين، چونكە: (الْأَنْدَادُ جَمْعُ نِدٍّ: وَهُوَ الْمُشَارِكُ فِي الْجَوْهَرِ)، وەك پىشتر گوتمان: (نِدٍّ)، واتە: رىك لە ھەموو شتىكدا، يان لە نىوہرۆكدا، وەك بەرانبەرەكەى بى، بەلام (مِثْلَ وَشَبِيهَ)، ئەوہىيە كە لە شتىك لە شتەكاندا وەك ئەو بچى.

(۱۲) - ﴿وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ﴾، پەشيمانىيان پەنھان كرد، دواى ئەوہى سزاو ئازارەكەيان بىنى، كە مەبەست بىى ئازارو سزاى دۆزەخە، (أَل)ى سەر ﴿الْعَذَابَ﴾، بۆ ناساندنە، بەلام مەبەست پىى ناساندنى (عەھد)ە، واتە: سزايەكەيان بىنى، جارى دىكەش گوتوومانە: (أَل)ى (عەھد) لە زمانى عەرەبىيدا دەچىتەوہ بەرانبەر (كە) لە زمانى كوردىيدا، ئەگەر گوتم: كىتىم بۆ بىنە، نازانى كام كىتىب؟ بەلام كە گوتم: كىتىبەكە، ديارە كام كىتىبەيە، ھەر وەك لە عەرەبىيدا كە گوتى: (جِئْنِي بِكِتَابٍ) كىتىم بۆ بىنە، نازانى كامەيە، بەلام كە گوتى: (جِئْنِي بِالْكِتَابِ)، واتە: ئەو كىتىبەى دەزانىن، ئەو كىتىبەى زانداروو ناسراوہ.

كە دەفەر موى: ﴿وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ﴾، ﴿النَّدَامَةَ﴾: برىتيە لە خەم خواردن لە شتىك كە رۆيشتوہو لە دەست چووہو، ناگونجى قەرەبوو بكرىتەوہ.

(۱۳) - ﴿وَجَعَلْنَا الْأَغْلَلَ فِي آعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾، ئىمە كۆتەكەمان خستە گەردنەكانى ئەوانەوہ كە بىپروان، ﴿الْأَغْلَلَ﴾، كۆى (غَلَّ)، (غَلَّ)يش بازنەيەكە لە ئاسن، ياخود لە چەرم، يان ھەر شتىكى دىكە، بە ئەندازەى گەردن و، گەردنى مروقى دەخرىتە نىوو دادەخرى.

(۱۴) - ﴿هَلْ يُحْزَنُونَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، ئايا بە جگە لەوہى دەيانكرد، سزا دەدرىن؟

كە دەفەر موى: ﴿وَجَعَلْنَا الْأَغْلَلَ فِي آعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾، واتە: ئەوانەى بىپروا بوون، چ بە بىھىز دانراوہكان و بىھىزكراوہكان، چ خۆسەپىن و خۆ بەزلگەرەكان،

هەردووکیان وەك يەك، خوا كۆت و پێوەند دەخاتە گەردنیانەوه، دوايش كه ده‌فه‌رموئ: ﴿هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، ئايا به جگه له‌وه‌ی ده‌يان‌كرد، سزا ده‌درين؟ ئەمه پرسیار کردنیکی نکو و لێڵیکه‌رانه‌یه، واته: نابێ به جگه له‌وه‌ی کردوویانه سزا بدرين، ئەمه بو‌ ئاگادار کردنه‌وه‌یه، هه‌روه‌ك (الشعراوي) له ته‌فسیره‌كه‌ی خویدا، كه به (خَوَاطِرُ الشَّعْرَاوِي) ناسراوه، قسه‌یه‌کی جوان ده‌كات، ده‌لئ:

(تَنْبِيهِ لِلْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ هَذَا الْكَلَامَ وَهَذَا الْجَزَاءُ: إِيَّاكُمْ أَنْ تَأْخُذَكُمْ بِهَؤُلَاءِ رِقَّةٍ عَلَى خَالِهِمْ فِي الْآخِرَةِ، وَأَنْظُرُوا إِلَى مَا فَعَلُوهُ فِي الدُّنْيَا مِنْ إِجْرَامٍ، لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَادِلٌ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ، وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ).^(۱)

واته: ئەمه ئاگادار کردنه‌وه‌و وشیار کردنه‌وه‌یه بو‌ بر‌واداران، کاتیک كه ئەم فه‌رمایشته‌ی خوا ﷻ و ئەم سزایه ده‌بیستن، له‌ پ‌وژێ دوا‌ی دا، خوا ﷻ ده‌یه‌وئ پ‌یان ب‌فه‌رموئ: وریا بن! به‌زه‌بی‌تان به‌وانه‌دا نه‌یه‌ته‌وه‌ كه له‌ دوا‌پ‌وژدا، به‌و شی‌وه‌یه سزا ده‌درين، ته‌ماش‌ا ب‌كه‌ن له‌ دنیا‌دا چ‌یان کرد‌وه له‌ تا‌وان‌بار‌ی، تا‌كو بزانی كه خوا داد‌گه‌ره‌و زولم له‌ خه‌لك ناکات، به‌لك‌و خو‌یانن سته‌م له‌ خو‌یان ده‌كه‌ن.

كه ده‌فه‌رموئ: ﴿هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، ئايا به جگه له‌وه‌ی كه ده‌يان‌كرد، سزا ده‌درين؟ یانی: ئا‌وا‌یان کرد‌وه‌و ئە‌وه‌ کرد‌وه‌و کانیان بوون، بو‌یه پ‌ی‌ویسته به‌و جو‌ره‌ش سزا بدرين.

وه‌ك ده‌بینین: خوا ﷻ هه‌ردوو کۆمه‌له‌کان: لاسایی‌که‌ره‌وه‌کان كه به: (مُسْتَضْعَفِينَ، الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا)، چه‌وس‌پ‌تراوان و ب‌ه‌ه‌یز ک‌را‌وه‌کان با‌س ده‌کرين و، هو‌کم‌پ‌رانه‌ خو‌سه‌پ‌ینه‌کان، كه به (اسْتُكْبِرُوا) ئە‌وانه‌ی خو‌یان به‌ زل‌گرت‌بو‌و، پ‌یناسه‌ ده‌کرين، هه‌ردوو‌کیانی به: (كَافِرُونَ) و (ظَالِمُونَ) و (مُجْرِمُونَ) یش، نا‌وزه‌ند کرد‌وون، ب‌پ‌روایان و، سته‌م‌کارن و، تا‌وان‌باران.

شایانی باسە: ئیمە لە تەفسیری سوورەتی (الأعراف)دا، بەرگی شەشەمی ئەم تەفسیرە کوردییە، لە تەفسیری ئایەتەکانی: (۳۷ - ۳۹)دا، باسیکی خەست و قوولمان لەو بارەووە کردووە، ئەو ئایەتەکانی لە قورئاندا، لەبارەووە هاتوون، لە نیویشیاندا ئەم ئایەتەکانی لە سوورەتی (سبأ)دا، هاتوون، هەموو ئایەتەکانمان هیناون و، باسیکمان کردووە لە بارەووە ئەوانەووە، کە لە دنیادا، دەبنە دوو بەش، بەشیکیان خۆسەپین و خۆ بە زلگرو حوکمران، بەشیکیان شوینکەوتوو و لاساییکەرەووەی کوێرانە، کە کاتیکی خوا ﷻ باسی سزادانەکیان دەکات، هەم لێرەدا، هەم لە سوورەتی (الأعراف)دا، هەم لە شوینەکانی دیکەدا، وەك يهك باسیان دەکات، تەنانت لە سوورەتی (الأعراف)دا، خوا دەفەرموێ: ﴿قَالَ لِكُلِّ ضِعْفٍ ۲۸﴾، بۆ هەر کامتان سزای چەند بەرانبەر هەیه، نەك هەر بۆ ستمکارەکان، کە خەلکیان لاداوە، ئیوەش ئەو شوینکەوتوووە لاساییکەرەووەکان! سزاتان چەند بەرانبەرە، چونکە ئیوە بوونە هۆی ئەووەی ئەو ستمکارانە پەیدا بن، هەروەك گوتراو: بۆ دەنگیی ستم پەیدا دەکات، ستم بۆ دەنگیی پەیدا ناکات.

پاڤەپاڤەندى مەكتەبى مەلۇمىيەتە عەلىيە باپىر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

لە تۆو كۆمەڵەيەتيەكان لەكەڵان

Stay in touch on social media

نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

عەلى باپىر/ AliBapir

AliBapir

كەژانی

پاڤەپاڤەندى مەكتەبى مەلۇمىيەتە عەلىيە باپىر

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

پاڤەپاڤەندى مەكتەبى مەلۇمىيەتە عەلىيە باپىر

مەسەلەى دووهم:

هەمیشە هەلۆیستی خوشگوزەرانەکان بریتی بوو لە: برپا نەهێنان بە پێغەمبەرەکان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و پەيامی خوا، بە خەیاڵی خۆیان، چونکە سامان و پۆلەیان زۆرن، خوا خوشییدەوێن و لە دواڕۆژیشدا سزایان نادات:

خوا دەفەرموێ: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرِيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَدًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾﴾

شیکردنەوهی ئەم دوو ئایەتە، لە سێ برگەدا:

١- ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرِيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ﴾
لە هیچ ئاوەدانیه‌دا، هیچ ترسێنەر و هۆشیارکەرەوه‌یه‌که‌مان پەوان نەکردو، مەگەر خوشگوزەرانەکانی گوتووین: ئێمە بەوه‌ی پێی نێراوان بێرواین. مەبەست لە: ﴿نَذِيرٍ﴾ ترسێنەر، هۆشیارکەرەوه‌ بە ناوی خوا، بە پله‌ی یه‌که‌م پێغەمبەرەکان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و، دواى ئەوانیش شوێنکه‌وتووانى پێغەمبەرەکان، که‌ لە جیاتى پێغەمبەرەکان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، پەيامی خوا بە خەڵک پادەگەین.

وشەى: ﴿قَرِيَةٍ﴾، که‌ به‌: (قُرَى) کۆ دەکرێتەوه‌، واتە: ئاوەدانى گەوره‌، نەك به‌و چه‌مکه‌ باوه‌ی که‌ ئیستا هەیه‌، که‌ (قَرْيَة) به‌ مانای (رِيف) و، (قُرَى) به‌ مانای (أُرْيَاف)، واتە: گوندیان ئاوەدانى بچووک مانا دەکری، لە قورئاندا به‌ مانای شاری گەوره‌ و قەلەب‌الغ و ئاوەدانى گەوره‌، به‌کارهێنراوه‌، پێغەمبەرەکان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، هیچ کامیان لە ئاوەدانى گەوره‌دا نەبى، پەوان نەکراون، چونکە لە ئاوەدانى گەوره‌دا، پەيامه‌که‌ زیاتر ب‌لاو دەبێتەوه‌، نەك له‌ کوێره‌ دێیه‌ك و شوێنێکی لاپه‌رگەدا، که‌ دەنگ و سه‌داى ئەو پەيامه‌ باش به‌ خەڵک ناگات، بۆیه‌ زانایانى زمان دەلێن: (الْقَرْيَة: الْمَدِينَةُ الْعَامِرَة)، شارێکی ئاوەدان و قەلەب‌الغ، ئنجا خوا ﷻ دەفەرموێ: لە هیچ ئاوەدانیه‌کی قەلەب‌الغدا، لە هیچ

شاریکی گەورەدا، هیچ ترسێنەر و شیارکەرەوێهە کمان پەوانە نەکردووە، مەگەر
خۆشگوزەرانی کانی ئەو ئاوەدانییە، گوتوویانە: ئێمە بەوێ پێی پەوانکراون،
بێرواین، ﴿مَرْفُوهَا﴾ (أَي: مُنْعَمُوهَا)، خۆشگوزەرانی کانی، کە بەشێک لە زانیانی
پروونکەرەوێ قورئان گوتوویانە: (أَصْحَابِ السُّلْطَانِ وَالْجَاهِ وَالْمَالِ)، ئەوانە ی
خواوەنی دەستەلات و سامان و پێگە ی کۆمەلایەتیی، بە پێی عورف و باوی
لاسەنگی ئەو کۆمەلگایانە، کە دەستەلاتدارانی خۆ سەپین بە پێوەیان دەبن و،
بە زۆری وایە لە ژیانی بەشەردا، کە دەستەلات و سامان (السُّلْطَةُ وَالثَّرْوَةُ)،
هەر پێکەوێ، بۆیە ئەوانە ی خۆشگوزەران بوون، بێگومان هەر حوکمرانە خۆ
سەپینەکان بوون، هەر هەمان ئەوانە ی خۆیان بە زلگرتووە، ئەوانیش بوون
دەستیان بەسەر سەرۆت و مāl و سامانی کۆمەلگادا گرتووە، بە حەرامیی، وەك
ئێستاش دەبینین، هەمیشە دەولەتمەندە، پارە ی حەرام کۆکەرەوێکان، لە پەنای
حوکمرانە خۆسەپین و بە زەبرو زۆرەکاندا دەبن و، ئەو دووچینە هەمیشە
پێکەوێ، دەستەلاتدارەکان، بەهەرە لە مۆلک و سامانی ئەوان وەردەگرن و،
ئەوانیش لە دەستەلاتی نا شەرعیی ئەوان بەهەرەمەند دەبن، بۆ بەسەرپێکەوێ
نانی سەرۆت و سامانی حەرام، هەرۆهە حوکمرانە خۆسەپینەکان، سوود
وەردەگرن لە سەرۆت و سامانی حەرام، بۆ چەواشەکردنی خەلک و خۆسەپاندن،
وەك ئامرازێک بۆ هێشتنەوێ حوکمرانیی خۆ سەپینانە ی خۆیان.

٢- ﴿وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَدًا﴾، هەرۆهە {خۆشگوزەرانی کانی لە حوکمرانانی
خۆ سەپین و، لە ساماندارانی گەندەل و پۆخل} گوتیان: ئێمە سامانمان زیاترە، وەچە
و مندالمان زیاترن.

٣- ﴿وَمَا نَحْنُ بِمُعْزِينَ﴾، ئێمەش لە سزا دراوان نابین، یانی: لە پۆژی دواییدا.

پێویستە بزانی، کە لێرەدا دەڵێن: ﴿إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ﴾، ئێمە
بەوێ کە پێی پەوان کراون بێرواین، مەبەستیان ئەوێ نەبوو، دان بەوێ دابنن،
کە ئەوانە لەلایەن خواوە پەوانە کراون، بەلکو واتە: ئەوێ ئێوێ خۆتان لافی

لێدەدەن و داوای دەکەن، کە پەوانە کراون، ئێمە باوەرمان بەووە نیە، کە پێی پەوان کراون و پێتانە.

لە تەفسیری ئەوێدا کە دەڵێن: ﴿وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ﴾، ئێمە لە سزادراوان نابین، لە ئازاردراوان نابین، (الطبري)، لە تەفسیرەکەی خوێ دا^(١)، عیبارەتێکی جوان دێنێ، دەڵێ: ﴿وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ﴾ یقولون: وَمَا نَحْنُ فِي الْآخِرَةِ بِمُعَذِّبِينَ، لِأَنَّ اللَّهَ لَوْ لَمْ يَكُنْ رَاضِيًا مَا نَحْنُ عَلَيْهِ مِنَ الْمِلَّةِ وَالْعَمَلِ، لَمْ يَخُولْنَا الْأَمْوَالَ وَالْأَوْلَادَ، وَلَمْ يَنْسُطْ لَنَا فِي الرِّزْقِ، وَإِنَّمَا أَغْطَانَا مَا أَغْطَانَا مِنْ ذَلِكَ، لِرِضَاهُ أَعْمَالَنَا، وَآثَرْنَا بِمَا آثَرْنَا عَلَى غَيْرِنَا، لِقُضْلِنَا، وَزُلْفَةٍ لَنَا عِنْدَهُ.

کە دەڵێن: ﴿وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ﴾، دەڵێن: ئێمە لە پوژی دوایدا، لە سزا دراوان نابین، چونکە ئەگەر خوا ﷻ رازی نەبووایە لەو پرێبازەیی کە ئێمە لەسەرینی و، ئەو کردەووەی ئێمە دەیکەین، ئەو سامان و مندالانەیی پێ نەدەداین و، بژیوی بۆ فراوان نەدەکردین، بەڵکو ئەوێ کە پێیداوین، بۆیە پێیداوین، چونکە لە کردەووەکانمان رازییە، بۆیەش ئێمە بەسەر غەیری خۆماندا هەلبژاردووە، لەبەر ئەوێ کە ئێمە چاکترین و، ئێمە لەلای ئەو نزیکیان و، پەسەند کراوین.

واتە: ئەو قسەیی ئەوان، ئەو چەمک و واتایەکیەتی، کە بە تەئکید ئەو خەیاڵ پلاویکی بێ مانایەو، کێشان و پێوانیکی زۆر لاسەنگ و لاتەلانیە، بەلام مەرووف کە پێوەری ناھەق بوو، تەرازوووەکەی لاسەنگ و لاتەل بوو، کێشراوەکانیشی، هەمیشە لاتەل و لاسەنگ دەردەچن.

مەسەلە ی سێهەم:

پاگەیانندی ئەو راستییە کە بژیو فراوان و تەنگکردنەوه بە دەست خۆیەو،
پەيوەندی بە چاکیی و خراپیی مەوڵەکانەوه نیەو، سامان و مندالیش مایە ی لە
خۆ نیزیکی نین، بە لکو ئیمان و کردەوهی باش، سەنگی مەحەکەو، پەروادارانیش
لە کۆشکە بەرزەکانی بە هەشتدا دەبن و، دژایەتییکەرانی ئایەتەکانی خواش،
لە سزای دۆزەخ دا ئامادەو حەپس دەکەین:

خوایە ئەو دەرموێ: ﴿قُلْ إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (٣٦) وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ ءَامِنُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي ءَايَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾

شیکردنەوهی ئەم ئایەتانە، لە هەشت بەرگەدا:

١- ﴿قُلْ إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾، بۆی: بێگومان پەروەردگارم بۆ هەر
کەس بیهوێ، بژیو فراوان دەکات و وەتەنگ دێت.

ئەمە زانایان دوو واتایان بۆ لیکداونەوه: - کە لە چەند شوێنیکی قورئاندا
ئەم تەعبیرە هاتووە -

أ- بۆ تەوێ تاکێ مەوڵەکان، خۆ جاری وایە بژیوی بۆ فراوان دەکات، جاری واش هەیه
لێ وەتەنگ دێت.

ب- یاخود: (إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ الرِّزْقَ عَلَى مَنْ يَشَاءُ)، پەروەردگارم بۆ
هەرکەسیکی بۆی بژیوی بۆ فراوان دەکات و، هەرکەسیکیشی بۆی، لێ وەتەنگ دێت.
واتە: ئەوێ کە بژیوی بۆ فراوان دەکات، جیاپە لەوێ کە لێ وەتەنگ دێت.

بېگومان پەرورەدگارم بۆ ھەر کەس بىھوئى بژىو فراوان دەکات، واتە: زۆر دەکات و، بۆ ھەر کەسێكى دیکەش بىھوئى، بژىوى لى وەتەنگ دىنى، يانی: لى کەم دەکات.

٢- ﴿وَلَيْكِنَّ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ بەلەم زۆربەى خەلکى نازانن، واتە: زۆربەى خەلکى نازانن کە بژىو زۆرکران و کەمکران، فراوان کران و تەنگ کران، نیشانەى ئەو نەه کە خوا بژىو بۆ ئەو کەسە فراوان دەکات، کە لى پازىيەو، ئەوى دیکە کە لى کەم دەکاتەو، لى توورەيە، بەلکو بژىو فراوان بوون و تەنگ بوون، چەند ھۆکارێكى دیکەى ھەن و، بۆ ئەوئەى بزانی: کە ئایا لە خوا نىزىکى يان دوورى، خوا لىت پازىيە، يان لىت توورەيە؟ دەبى شتى دیکە بکرىتە پىوەر، ئيمان و کردەوئەى چاک بکرىتە پىوەر، نەك مەسەلەى ژيان و گوزەران و بژىو.

لە تەفسیری ئەم ئایەتە موبارەکەدا: ﴿قُلْ إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ (الطبري) لە تەفسیرەکەى دا^(١)، گوئوويەتى: (قُلْ لَهُمْ يَا مُحَمَّدُ: ﴿إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ [سبأ: ٣٦] مِنْ خَلْقِهِ، فَيُوسِّعُ عَلَيْهِ تَكْرِمَةً وَغَيْرَ تَكْرِمَةٍ، وَيَقْدِرُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْهُمْ، فَيُضَيِّقُهُ وَيَقْتُرُهُ إِهَانَةً لَهُ وَغَيْرَ إِهَانَةٍ، بَلْ مِحْنَةً وَاجْتِبَاءً).

واتە: ئەى موحەممەد! بلى: بېگومان پەرورەدگارم بژىو بۆ ھەر کەسێك و خەلکێك فراوان دەکات، وەك رېزلىگرتن و، وەك جيا لە رېزلىگرتنىش، ياخود بژىو وەتەنگ دىنى، بۆ ھەر کەسێك کە بىھوئى، بەرتەسكى دەکاتەو، وەك بېرېزى و، وەك جيا لە بېرېزىش، بەلکو وەك تاقىکردنەو و جەرباندن.

ھەر وەھا (الطبري) دەلى: (فَيُضَيِّقُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ، لَا لِمِحْبَةٍ فِيمَنْ يَبْسُطُ لَهُ ذَلِكَ، وَلَا خَيْرٍ فِيهِ وَلَا زُلْفَةٍ لَهُ، اسْتَحَقَّ بِهَا مِنْهُ، وَلَا لِبُغْضٍ مِنْهُ لِمَنْ قَدَرَ عَلَيْهِ ذَلِكَ، وَلَا مَقْتٍ، وَلَكِنَّهُ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِحْنَةً لِعِبَادِهِ وَابْتِلَاءً، وَأَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ

يَفْعَلُ ذَلِكَ اخْتِبَارًا لِعِبَادِهِ، وَلَكِنَّهُمْ يَطُنُّونَ أَنَّ ذَلِكَ مِنْهُ مَحَبَّةٌ لِمَنْ بَسَطَ لَهُ، وَمَقَّتْ لِمَنْ قَدَرَ عَلَيْهِ^(۱).

واتە: خوا بژیو له هەر کەسێک تەنگ دەکاتەوه، نەك لهبەر ئەوهی کە بژیوی بۆ فراوان دەکات، خوشی بوی و، لهبەر ئەوهی چاکەیهکی هەیەو، لهبەر ئەوهی نیزیکییهکی هەیە له خواو، به هۆی ئەوهوه شایستهی ئەوه بووه، ههروهها ئەوهی کە بژیوی لێ وهتەنگ دێنێ و بژیوی لێ کەم دەکاتەوه، لهبەر ئەوه نیه، کە خوا رقی لێ هەڵدەستێ و لێی توورە بووه، به لکو بۆیه خوا ﷻ و دهکات، کە بژیو بۆ هەندیکیان فراوان دەکات و، بۆ هەندیکیان تەسک دەکاتەوه، وهك تاقیکردنهوهی بۆ بهندهکانی و، وهك جەرباندنی بۆیان، به لām زۆربهی خەلکی نازانن، کە خوا وهك تاقیکردنهوه بۆ بهندهکانی، ئەوه دهکات، زۆربهی خەلک ئەوه نازانن، به لکو پێیان وایه ئەوهی بژیوی بۆ فراوان دەکات، خوا خوشیدەوێ و، ئەوهش کە لێی وهتەنگ بێنێ رقی لێ هەڵدەستێ. {لهوهش دا نهپانیپکاوه}.

ئەم تەعبیره له سوورەتی (الفجر)یش دا، خوا ﷻ هیناویهتی، دهفهرموی:

﴿فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهْنَنِ ﴿١٦﴾ كَلَّا بَلْ لَا تَكْرُمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾﴾

واتە: مروؤف (واتە: مروؤفیک کە دەستی هیدایهتی خوای نەگهیهوتی، یان مروؤفی بپێروا)، کاتیک پهروهردگاری تاقیدهکاتەوهو بژیوی بۆ فراوان دەکات، به هۆی سامان پێدانهوه پێزی لێ دهگرێ، دهلێ: پهروهردگارم پێزی له من گرت، به لām ئەگەر بژیوی لێ وهتەنگ بێنێ و، بهوه تاقیکاتهوه، دهلێ: پهروهردگارم منی بپێرز کرد، (خوا دهفهرموی): نهخێر وانیه، به لکو ئێوه پێزی ههتیو ناگرن.

واتە: نه له حالهتی بژیو بۆ فراوان کردن دا، مانای ئەوهیه خوا پێزی لیگرتوهو، نه له حالهتی بژیو لێ وهتەنگ هیناندا، مانای وایه خوا بێ پێزی کردوه، به لکو به پێزی و بپێزی، له لای خوا تهرازوو و پێوهری دیکهیان ههیه.

بۆیە خوا ﷻ دەفەرموی:

۳- ﴿وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ﴾، هەر وەها سامانە کانتان و مندالە کانتان ھۆکاری ئەو نین، کە بە نزیکی خستەنەو، لە ئیمەتان نزیك بخەنەو، ﴿بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ﴾، یانی: (بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ مِنَّا قُرْبَةً)، وەك نیزیکی لە ئیمەتان نزیك بخەنەو، مāl و سامان و مندāl و رۆلە کانتان ھۆکاری ئەو نین.

۴- ﴿إِلَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا﴾، جگە لە کەسیك کە ئیمانی ھیناوە کردەو، باش دەکات، ئەو دەگونجی مāl و سامانە کە و، مندāl و رۆلە کانی بە کاربێتی بۆ لە خوا نزیك کەوتنەو، سامانە کە لە پیناوی خوادا ببە خشی و، مندālە کانی بەو شیوەیە پەرورەدە بکات، کە خوا پێی خۆشەو، بە کەلکی مāl و خیزانیان و کۆمەلگایان بێن، ئەو دەبێتە ھۆی ئەو، کە لە خوا نزیك ببەو بە ھۆی ئەو مāl و سامانەو، کە بە ھەڵاڵی پەیدایان کردەو، لە رێی خوادا دەبێە خشن و، بە ھۆی ئەو مندālنەو کە دیسان ئەوانیش وەچە کە پاك و، بە شیوەیە کە پاك و چاک، پەرورەدە کراون و پراھیتراون و بارھیتراون، کە بە کەلکی خویان و مāl و خیزانیان و کۆمەلگایان بێن، ئا ئەو:

۵- ﴿فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا﴾، {کەسانێك کە ئاوا بن} ئەوانە پاداشتی چەند بەرانبەر یان ھەبە، بە ھۆی ئەو ئەو کە کردوویانە، یانی: (لَٰكِنْ مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا سَيَقْرَبُھُمْ عَمَلُھُمْ إِلَيْنَا)، ئەوانە کە برۆیان ھیناوە کردەو بەشەکان ئەنجام دەدەن، کردەو کە یان لە ئیمەیان نزیك دەخاتەو.

کە دەفەرموی: ﴿جَزَاءُ الضَّعْفِ﴾، واتە: (الْجَزَاءُ الْمَضَاعَفُ)، ئەوانە پاداشتی چەند بەرانبەر یان چەند قاتکراو، وشە: ﴿الضَّعْفُ﴾، یانی: (الْمَضَاعَفُ الْمُكْرَّرُ فَيَضَعُ بِالْمُكْرَّرِ مَرَّةً وَأَكْثَرَ)، پاداشتیك کە دووبارە کرابێتەو، ئنجایە کە جار دووبارە کرابێتەو، یان زیاتر، واتایە کە ھەر دەیگەنێ.

۶- ﴿وَهُمْ فِي الْعُرْفَتِ ءَامِنُونَ﴾، ئەوان لە کۆشکە بەرزە کاند، بە دلنیایی بەبێ ترس و بیمی نیشتەجێن، (الْعُرْفَاتُ جَمْعُ عُرْفَةٍ، وَهِيَ الْبَيْتُ الْعَالِي)، کۆشکی بەرز، خانووی بەرز

که به (عُرف) یش هاتوه، له قورئانداو به (عُرْفَات) یش هاتوه، که (عُرْفَة) تاکه کهیه تی، واته: کۆشکی بهرز، ئهوه به نسهت که سانیکهوه که سامان و پۆلهکانیان به کاردینن له په زامه ندیی خوادا.

(٧) - ﴿وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ﴾، به لام ئهوانه یان که له دژێ ئایه ته کانی ئیمه تیده کۆشن، ههول دهدهن، ﴿مُعْجِزِينَ﴾، (أي: مُغَالِبِينَ مُطَالِبِينَ الْعَجَزَ بِظَنِّهِمْ)، واته: که به خه یالی خویان زāl بین به سه ر خوادا، به سه ر ئایه ته کانی ئیمه دا، به سه ر هه لگرانی ئایه ته کانی ئیمه دا، به سه ر یاندا زāl بین، یاخود له سزای ئیمه ده رباز بین، دیاره وا خه یāl ده که ن.

(٨) - ﴿أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ﴾، ئا ئهوانه له ئیو ئازاردا ئاماده ده کرین، یانی: سجن و زیندانیی ده کرین، (حَاضِر) ئاماده، که سیکه بو خوی، بو شوینی بچی، به لام (مُحْضَر) ئاماده کراو، که سیکه هینرابی و په لکیش کرابی، خوا ﷻ هه میسه له قورئاندا بو کافره کان ده فهرموئ: ﴿مُحْضَرُونَ﴾، ئاماده کراون، هینراون، په لکیش کراون، وشه ی: ﴿الْعَذَابِ﴾، جاری دیکه ش باسمان کردوه که (أل) ی ناساندن (تعریف) ی له سه ره، لیږدها مه به ست پئی ناساندنی (عهد) ه، واته: له سزایه که داو، له ئازاره که دا که ئازاری دۆزه خه، له ویدا ئاماده ده کرین، پیغه مبه ری خوا ﷻ له باره ی چهند به رانبه ر کردنه وه ی پاداشتی ئیمانداران، فهرمایشتی زۆرن، یه کیک له فهرمایشته کان ئه وه یه که پیغه مبه ر ﷻ ده فهرموئ: ﴿كُلُّ عَمَلٍ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ، الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ﴾، (أخرجه: مسلم: ١٦٤)، واته: هه موو کرده وه کانی پۆله ی ئاده م چهند به رانبه ر ده کرینه وه، {مه به ست پئی کرده وه چاکه کان، چاکه به ده (١٠) وینه ی خوی} تاکو حه وتسه د (٧٠٠) وینه ی خوی.

هه ندیک له زانایانیش ده ئین: حه وتسه د هینده که ش، هه ر بو زۆرییه، ئه گه رنا مه رچ نیه به س ئه وه نده ش بی، به لکو هه تا نیه ته که ی باشت بی و، کرده وه که شه رعییتره، پیکتر بی، پاداشته که ی زیاتره.

مه سه له ی چواره م و کو تایی:

فەرمانکردنی خوا ﷻ به پیغه مبه ره که ی ﷻ که رایبگه یه نئ: پهروه ردگارم به ویستی په های خۆی، بژیو بو بهنده کانی زۆر یان که م ده کات، هه رچییه کیش بهنده کان بیه خشن، بۆیان قه ره بوو ده کاته وه:

خوا ده فهرموئ: ﴿قُلْ إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّزَاقِينَ﴾ (٣٩)

شیکردنه وه ی ئەم ئایه ته، له سی برگه دا:

(١)- ﴿قُلْ إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، بلی: پهروه ردگارم بو هه ر کام له بهنده کانی بیهوئ، بژیو بو فراوان ده کات، جاری واش هه یه بوئ که م ده کاته وه.

(٢)- ﴿وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ﴾، هه ر شتیک بیه خشن زۆر یان که م، ئەو شوینی پر ده کاته وه، (یعنی: یَجْعَلُ لَهُ خَلْفًا)، یانی: شوینی پر ده کاته وه، قه ره بووی ده کاته وه.

(٣)- ﴿وَهُوَ خَيْرُ الرَّزَاقِينَ﴾، ئەو باشتیرینی بژیوده رانه.

ئهو ی پیشی بو به ره پرچدانه وه ی هاوبه ش بو خوادانه ره کان و کافره کان بوو، که له روانگه یه کی دنیا ییه وه، ته ماشای شته کان ده کهن، ته ماشای نازو نیعمه تی دنیا، ته ماشای سهروه ت و سامان و پۆله کان ده کهن، به لام ئەمه یان بو هاندانی بروادارانه، له سه ره به خشین، به به لگه ی ئەوه که ده فهرموئ: ﴿قُلْ إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، خوا بژیو فراوان ده کات، بو هه ر کام له بهنده کانی و، جاری واش هه یه بوئ وه ته نگ دینئ، بۆیه لی ره ده فهرموئ: ﴿وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، لی ره دا: ﴿لَهُ﴾، زیاد کراوه، له ئایه تی پیشی دا فهرمووی: ﴿وَيَقْدِرُ﴾، وه ته نگ دینئ، به لام لی ره دا ده فهرموئ: ﴿وَيَقْدِرُ﴾

لَهُ، یانی: بژیویشی لى وه تهنگ دینى و بوى كه م ده كاتهوه، له بهر خووى و بهرزه وه ندی وی تیدایه، ﴿وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ﴾ ههر شتىك ئیوه بیبه خشن، به دلنایى ئهو قهره بووی ده كاتهوه، شوینی پر ده كاتهوه، ﴿وَهُوَ خَيْرُ الرَّزَاقِينَ﴾ ئه ویش باشتیرینی بژیوده رانه، وهك له فهرمايشتی پیغه مبهردا ﷺ هاتوه، كه خواى بهرز ده فهرموى: {يَا ابْنَ آدَمَ أَنْفِقْ، أَنْفِقْ عَلَيْكَ} (أخرجه البخاري: ۷۴۹۶، ومسلم: ۵۹۳)، واته: ئه ی رۆله ی ئاده م! ئه ی كور ی ئاده م! به خشه، منیش پیت ده به خشم.

ههروه ها لهو باره وه فهرمايشتیكى دیکه ی پیغه مبه ر ﷺ هه یه، كه ده فهرموى: {مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يُنْزِلَانِ، فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا: أَللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا، وَيَقُولُ الْآخَرُ: أَللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلْفًا} (أخرجه البخاري: ۱۴۴۲، ومسلم: ۳۳۲۳).

واته: هه یچ رۆژى نیه، بهنده كان رۆژى تیدا بکه نه وه، سه ر له به یانییه که ی دوو فریشته دان به زن، یه کیکیان ده لى: ئه ی خوایه! ههر که سىك ده به خشن، بوى قهره بوو بکه وه، ئه وى دیکه شیان ده لى: ئه ی خوایه! ئه وى نابه خشن و ده ست ده گریته وه، ماله که ی بفه وتینه و، به ره که ت و پیز له ماله که ی هه لېگه ر.

له و باره وه که خوا ﷺ ده فهرموى: ﴿وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ﴾ ههر شتىك ئیوه بیبه خشن، خوا قهره بووی ده كاته وه، جگه له و دوو فهرمايشته ی هینامان، زانایان له و باره وه که چۆن قهره بوو ده بیته وه، چۆن خوا که لینى پر ده كاته وه؟ چه ند رایه کیان هیناون:

۱- وهك خووى، یا خود زیاتر، خوا بوى زیاد ده كات، له هه مان ئهو جوړه شته ی به خشیویه تی.
۲- پاداشته که ی بو قهره بوو ده كاته وه، ههر له دنیا دا، به لام به شتىكى دیکه ی جگه له وى به خشیویه تی.

۳- پاداشته که ی بو هه لده گرئ و له رۆژى دوایدا، ده بیینیته وه، هه لبه ته رایه که ی دیکه ش که ده لى: خوا له دنیا دا بوى قهره بوو ده كاته وه، مانای وانیه له قیامه تیش پاداشتی نیه.

٤- جاری واش ههیه، ئەو بەخشینه دەبێتە ھۆی ئەوێ کە لەشی ساغ بێ، یاخود دەبێتە ھۆی ئەوێ کە تەمەنی درێژ بێ، یاخود دەبێتە ھۆی ئەوێ کە حال و بآلی چاک بێ.

ھەرکام لە: (ابن العری) لە (أحكام القرآن) دا، و (ابن عاشور) لە تەفسیرەکە ی خۆیدا، بە تێکەڵیی ئەو قسانەیان ھێناون.

دوا سەرنجمان لە بارە ی ئەو ئایەتەو، کە دەفەرموی: ﴿قُلْ إِنْ رَزَقْنَاهُ مِنْ عَمَلِهِ وَإِنْ رَزَقْنَاهُ مِنْ غَيْرِهِ لَسَوْفَ يَكُونُ مُكْذِبًا﴾، ئەوێ کە: ﴿لَهُ﴾، لێرەدا لەبەر ئەوێ قسە لە بارە ی ئەھلی ئیمانەو، بۆیە جاری وا ههیه بژیو تەنگکردنەوێ خوا لێیان، لە بەرژەوێندیان، چونکە لە راستیدا بە ھۆی ئیمانەو، بە ئیمان تامی شتەکان دەگوێرێ، جاری وایە کەسێک بە نەداریی و ھەژارییە کە ی خۆی سوپاسگوزارەو شوکرانە بژیرو، پێی دڵ ئاسوودەو مورتاحە، جاری وا ههیه خوا ﷻ بژیو لە یەکیەک بەندەکانی تەنگ دەکاتەو، چونکە بەرژەوێندیی لەوێدا ههیه، ھەلبەتە ئەگەر ئیماندار بێ، کاتێک خوا بژیوێ کە ی لێ کەم دەکاتەو، یاخود لە کەسابەتیکدا سەرۆت و سامانیکی لە دەست دەچێ، ئەگەر ئەھلی ئیمان بێ، دەلێ: خۆی پەرۆردگار بردوویەتەو، من تاقی دەکاتەو، دیارە خێرو بەرژەوێندییم لەوێدا، بۆیە بۆ ئەمیان دەفەرموی: ﴿وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، بۆ وی پزقە کە ی کەم دەکاتەو، چونکە ئیماندار، دیارە بەرژەوێندیی لەوێدا، بەلام بۆ ئەوێ دیکە ھەر فەرموویەتی: ﴿وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، لەبەر ئەوێ بابای بێپروا، وادەزانێ: ئەگەر خوا پزقی زۆری بدات، دیارە خۆشی دەوێ و، ئەگەر لێشی کەم بکاتەو، دیارە پقی لێ ھەلدەست، خۆی پەرۆردگاریش ھەر بە پێی گومانی خۆیان، مامەلە لەگەڵ بەندەکانی دا دەکات.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

له نۇره كۆمەلەپتەپكەن لەكەتلىن
stay in touch on social media
تەن مەخم عىر موفىق التواىل الاچمەنى

مەنلى باپىر AliBapir

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

مەنلى باپىر AliBapir

مەنلى باپىر مەكتەپى مەنلى باپىر

دەرسى شەشەم

پاکستان دنی مہکتہ بی ماموئسا عہلی بابیر

AliBapir

archive.org/details/@alibapir

Google Play

App Store

QR Code 1

QR Code 2

لہ تڑوہ کوسمہ لایہ تہمکان لہ کھلتانین
stay in touch on social media
نحن معکم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - گوردی

پاکستان دنی مہکتہ بی ماموئسا عہلی بابیر

عہلی بابیر / AliBapir

عہلی بابیر AliBapir

کھلتانین
پاکستان دنی مہکتہ بی ماموئسا عہلی بابیر

QR Code 3

QR Code 4

QR Code 5

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان شەش ئایەت دەگرێتە خۆی، ئایەتەکانی: (٤٠ - ٤٥)، تەوهری بنه‌په‌تی ئه‌و شەش ئایەتەش، باسی پۆژی قیامەتەو، ئه‌و سه‌ره‌نجامه‌ شوومه‌یه‌ که‌ هاوبه‌شدانه‌ران گیرۆدەی ده‌بن، هه‌روه‌ها باسی هه‌لوێستی که‌لله‌ په‌قانه‌ی بێپروایان کراوه‌ له‌ به‌رانبه‌ر پێغه‌مبه‌ری خواداو، ئه‌و ئایه‌ته‌ پۆشنامه‌ی خوا ﷻ، که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ سه‌ریاندا ده‌خوێنێته‌وه‌، پاشان سه‌رنجپراکێشانی هه‌موو لایه‌ک بۆ گه‌لانی پێشوو، که‌ چۆن گرفتاری سزای خوای دادگه‌ر بوو و، به‌ هۆی عینادی و مکو‌ر بوونیانه‌وه‌ له‌سه‌ر بێپروایی و، گوێی خۆ خه‌واندنه‌وه‌ له‌ ئاستی هه‌قدا.

﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَكَةِ أَهْوَلَاءِ إِنَّا كُنَّا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِئِنَّا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ قَالُوا لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِذَا نُنَادِي عَلَيْهِمْ ءَايَتُنَا يَنْتَبِ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانُوا يَعْبُدُ ءَابَاؤَكُمْ وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا إِنْكَارُكَ مُفْتَرًى وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَا ءَاتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَّغُوا مَعْشَارَ مَا ءَاتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾﴾

مانای دەقاو دەقی ئایەتەکان

{هەر وەها (یاد بکەو) ئەو پۆژە کە (خوا، ھاوبەش دانەرەکان) هەموویان کۆدە کاتەو، دوا یی بە فریشتان دەفەرموی: ئایا ئەوانە ئێوەیان دەپەرست؟ ﴿٤٠﴾ (فریشتەکان) گوتیان: پاکیی بۆ تۆ (کە هیچ کەس و هیچ شتێک شایستە ی پەرسترا بێ، جگە لە تۆ)، بەس تۆ دۆست و سەرپەرشتیارمانی، نەک ئەوان، بە لکو ئەوانە جندیان دەپەرستن، زۆربەیان پێیان بروادار بوون (وەک پەرستراو) ﴿٤١﴾ ئنجا ئەمڕۆ هیچ کامتان سوودو زیانی یەکیدتان بە دەست نیەو، بەوانە ی ستەمیان کردووە دەلێن: ئازاری ئەو ئاگرە بچێژن، کە بە درۆتان دادەنا ﴿٤٢﴾ کاتیکیش ئایەتە پۆشنە کامانیان بەسەردا بخوێنێنەو، دەلێن: ئەم (موحەممەد) ه، تەنیا پیاویکە دەیهوێ لاتان بدات، لەوێ باب و باپیرانتان دەیانپەرست، هەر وەها گوتیان: ئەم (قورئان) ه، بەس درۆیەکی (بە ناو خواوە) هەلبەستراوە، دیسان ئەوانە ی بێ پروان بە (پەيامی) هەقیان گوت، کاتیکی بۆیان هات، ئەمە تەنیا جادوویەکی ئاشکرایە ﴿٤٣﴾ ئیمە (پیشتر) کتیبانی کمان پێ نەدابوون، لێیان بکوێنەو، لە پیش تۆش دا هیچ ترسێنەرێ کمان (وریاکەرەوێە کمان) بۆیان نەنارد بوو ﴿٤٤﴾ ئەوانە ی پیش وانیش، پەيام و پیغەمبەرائی خویان بە درۆ دانا (سەرەنجامیش سزادرا) ئە حالێک دا کە (لە تواناو دەستپۆشیشتوویدا) ئەمانە نەگەشتبوونە دەیهکی ئەوێ بە وانمان دابوو، ئنجا ئەوان پیغەمبەرائیان بە درۆ دانا، دەجا سەرەنج بە! نکوویی کردنم (و سزادانم بۆیان) چۆن بوو! (زۆر سەخت و بێرەزا بوو) ﴿٤٥﴾.

شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان

(إِفْكَ): (الإفْكَ: كُلُّ مَصْرُوفٍ عَنْ وَجْهِ الَّذِي يَحِقُّ أَنْ يَكُونَ عَلَيْهِ، فَاسْتَعْمِلَ فِي الْكَذِبِ وَالْبَاطِلِ)، (إِفْكَ): هه‌ر شتێك له‌و ڕووه‌ كه‌ پێویسته‌ له‌ سه‌ری بێ، لابدرێ، ئنجا دوا‌یی به‌كارهێنراوه‌ بۆ درۆو قسه‌ی پووچ و به‌تال.

(مُفْتَرًى): واته‌: هه‌لبه‌ستراو، (الْقَرْيُ: قَطْعُ الْجُلْدِ، وَالْإِفْتِرَاءُ لِلِإِصْلَاحِ وَالْإِفْسَادِ، وَاسْتَعْمِلَ فِي الْكَذِبِ وَالشَّرِّ وَالظُّلْمِ)، (قَرْيُ): به‌ مانای برینی پێست دێ، بۆ ئه‌وه‌ی شتێکی لێ دروست بکری، (إِفْتِرَاءُ) واته‌: قسه‌ دروستکردن، ئنجا هه‌م بۆ چاککردن و هه‌م بۆ خراپکردن، به‌کار دێ، به‌لام زیاتر بۆ قسه‌ هه‌لبه‌ستن به‌ خراپه‌و، بۆ درۆو شیرك و سته‌م له‌ قورئاندا، به‌كارهێنراوه‌.

(يَذْرُسُونَهَا): واته‌: بیخویننه‌وه‌، لێی بکۆلنه‌وه‌، ده‌گوتری: (دَرَسْتُ الْعِلْمَ: تَنَاقَلْتُ أَثَرَهُ بِالْحِفْظِ)، واته‌: له‌به‌رمکردو لێم کۆلیه‌وه‌، (وَالدِّرَاسَةُ: إِدَامَةُ الْقِرَاءَةِ)، (دِرَاسَةُ): بریتیه‌ له‌ به‌رده‌وام بوون له‌سه‌ر خویندنه‌وه‌و لێکۆلینه‌وه‌و لێوردبوونه‌وه‌.

(مِعْشَارٌ): (مِعْشَارُ الشَّيْءِ: عَشْرُهُ)، (مِعْشَارٌ): واته‌: ده‌ یه‌ك، یه‌ك له‌سه‌ر ده‌.

(نَكِيرٌ): یانی: ئینکار، نکوولییلێکردن، ده‌گوتری: (نَكَّرْتُ عَلَى فُلَانٍ وَأَنْكَرْتُ: فَعَلْتُ بِهِ مَا يَرْدَعُهُ)، (نَكَّرْتُ عَلَى فُلَانٍ وَأَنْكَرْتُ)، واته‌: شتێکم پێکرد، كه‌ بیسڵه‌مییته‌وه‌و، بیپرینگینیتته‌وه‌ له‌وه‌ی ده‌یکرد، ئه‌و كه‌سه‌ی ئه‌و سزایه‌ی داوه‌، دیاره‌ ئه‌و شته‌ی ئه‌و سزادراوه‌ کردوویه‌تی، پێی خراپ بووه‌.

مانای گشتیی نایه ته کان

خوَا سَبَأ سەرنجی هەموو لایەك رادەكێشێ بۆ دیمەنی پۆژی دوایی، كاتێ خوَا سَبَأ فریشتەكان و، هەروەها هەموو ئەوانەى كه جگە لە خوایان پەرستووە، بە تایبەت كه لافیان لێداو: فریشتەكان دەپەرستن، كۆیان دەكاتەو، پرسیار و ئەلامیان لەگەڵدا دەكات، ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا﴾ ئەو پۆژە كه تێكپرایان كۆدەكاتەو، واتە: یادى ئەو پۆژە بكەو، ﴿ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ﴾ دوایی بە فریشتەكان دەفەرموێ، خوێندراوێشەتەو: ﴿وَيَوْمَ نُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا﴾ ئەو پۆژەى هەموویان خپردەكەینەو، بە فریشتەكان، دەلێن: ﴿أَهْوَلًا إِلَيْكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ﴾ ئایا ئەوانە ئێوەیان دەپەرست؟ واتە: ئەو بێپەرست و هاوبەش بۆ خوَا دانەرانه، ئێوەیان دەپەرست، ئەو فریشتەكان؟ بێگومان هەیانبوو فریشتەكانیان پەرستوون، بەلام ئەوان لافى ئەوەیان لێداو: كه: فریشتەكان پێیان خۆشە بیانپەرستین، یاخود: بە فەرمانى فریشتەكان دەیانپەرستین، بۆیە خوَا سَبَأ ئەو پرسیارەیان لێ دەكات.

﴿قَالُوا سُبْحَنَكَ﴾ گوتیان: پاكیى بۆتۆ، تۆ بە پاك دەگرین، یانی: تۆ بە پاك دەگرین، كه جگە لە تۆ شایستەى پەرستن و بەندایەتیی بۆ کران بێ، ﴿أَنْتَ وَلِيْنَا مِنْ دُونِهِمْ﴾ تۆ دۆست و نزیك و سەرپەرشتیاری ئێمەى، ئەو ئەوان، ﴿بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْغَنَى﴾ بەلكو ئەوان جندەكانیان دەپەرستن، واتە: ئەگەر بە روالەتیش، فریشتەكانیان پەرستین، بەلام بە هاندانى جندەكان بوو، چونكه فریشتە خەلك هان نادن، جگە لە خوَا بپەرستێ، كهواتە: ئەو بە دەسیسە و پیلانى شەیتانە جندەكان بوو، كه ئێمەیان پەرستبێ، یان هەرشتێکیان پەرستبێ، ﴿أَكْثَرُهُمْ بِهِم مُؤْمِنُونَ﴾ زۆربەیان {بەو جندەى كه پەرستووینان و هانیان داو، جگە لە خوَا بپەرستن} پێیان بروادار بوون.

ئىنجا خوا ﷻ پىيان دەفەرموئى: ﴿فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾
 ئەمپرۆ ھىچ کامتان، بۆ ھىچ کامتان نە سوود دەگەيەنن، نە زیان، واتە: نە
 سوودتان بە دەستەو نە زیان، سوودتان بە دەست نە، سوود بە يەكدى بگەيەنن،
 زيانىشتان بە دەست نە، زیان لە يەكدى وە دوور بخەن، ياخود سوود بە
 کەسى بگەيەنن، کە خوشتان دەوئى و، زیان لە کەسێک بەدەن، کە پقتان لێيەتى،
 ئەوانەتان بە دەست نین، ئىنجا خوا ﷻ بە ھەموویان دەفەرموئى، ﴿وَقَوْلِ لِلَّذِينَ
 ظَلَمُوا﴾ ئەوانەى ستەمیان کردو، پىيان دەلێن، ئەوانەى ستەمیان کردو، کە
 جگە لە خویان پەرستو، ھەروەھا ئەوانەى ستەمیان کردو، کە پەيامەکانى
 خویان بە درۆ داناون و بڕوایان بە پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) نەھىناو،
 ﴿ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾، {پىيان دەفەرمووين:} سزای ئەو ئاگرە
 بچێژن، کە ئیو پى بپروا بوون و، بە درۆتان دادەنا.

ئىنجا خوا ﷻ دواى نیشاندانى ئەو دیمەنەى رۆژى دواى، کە ئەوانەى جگە لە
 خوا دەپەرستن، تووشى چ سزاو سەر شوپىيەك دین و، چۆن لەوئى پەرستراوەکانیان
 ھىچ سوودیان پى ناگەيەنن، ھەموویان لەوئى کلۆل و دەستە پاچە دەکەون و،
 خواش ﷻ بەو شیوہە سەرزەنشتیان دەکات، ئىنجا دەگوازیتەو بەو بابەتیکى
 دیکە، دەفەرموئى: ﴿وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا يَنْتَبِهْ﴾ کاتیک ئایەتە رۆشنەکانى
 ئیمەیان بەسەردا بخوێننەو، بێگومان لەلایەن موحمەدەو ﷺ بە پلەى
 يەكەم، ئىنجا جىنشین و جیگرەکانى ئەو لە دواى وى، ﴿قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ
 يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانُ يَعْبُدُ آبَاؤَكُمْ﴾ گوتیان: ئەمە تەنیا پیاویکە، دەيەوئى لاتان
 بدات، لەوہى باب و باپیرانتان دەیانپەرست، ﴿قَالُوا مَا هَذَا﴾ ئەمە ھىچ نە،
 ﴿إِلَّا رَجُلٌ﴾ جگە لە پیاویک، ھەلبەتە بەو شیوہە ئاماژەکردن بۆ پىغەمبەرى
 خاتەم ﷺ، مەبەستیان پى نادیدە گرتن و بە کەم تەماشاکردن بوو، کە دیارە
 ھەر کەسە لە ھەمبەنەى خۆیدا گوێزان دەژمێرئى، ئەگەرنا موحمەد ﷺ پىش
 پىغەمبەرایەتیش پیاویکى ناسراو بوو، شایستەى ئەو نەبوو، بەو شیوہە
 ئاماژەى بۆ بکرى، ﴿مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ﴾ ئەمە ھىچ شت نە، جگە لە پیاویک،

﴿يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ﴾، دەیهوێ لاتان بدات، لهوهی که باب و باپیرانتان دهیانپهرست، که ئەمەیان راسته، موحەممەد ﷺ ویستووێهتی لهو ڕێیه چهوتهی که باب و باپیرانیان له سه‌ری بوون و، لهو په‌رستراوه ساختانهی باب و باپیرانیان په‌رستوونیان، لایان بدات، ئەوه راسته، ﴿وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا إِفْكٌ مُّفْتَرٍ﴾، دیسان گوتیان: ئەمه هیچ نیه، جگه له درۆیه‌کی هه‌لبه‌ستراو، واته: درۆیه‌کی هه‌لبه‌ستراو به‌ ناوی خواوه، لی‌رده‌دا مه‌به‌ستیان له: ﴿مَا هَذَا﴾، قورئان بووه، یانی: (ما هذا القرآن إِلَّا إِفْكٌ مُّفْتَرٍ)، ئەم قورئانه به‌س درۆیه‌کی هه‌لبه‌ستراوه، به‌ ناوی خواوه هه‌لبه‌ستوه، نه‌ک خوا بو‌ی ناردب‌ی، ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾، ئەوانه‌ش که بی‌پروا بوون به‌ هه‌قیان گوت، کاتی‌ک بو‌یان هات، (گوتیان): ئەمه ته‌نیا جادووێه‌کی ئاشکرایه، ئەو هه‌قه که له پ‌یغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ به‌رجه‌سته‌یه‌و، لهو په‌يامه‌دا که خوا بو‌ی ناردوه‌و، لهو قورئانه‌دا که به‌سه‌ریاندا ده‌خوێن‌یت‌ه‌وه، هه‌موویان ده‌گر‌یت‌ه‌وه، ئەو هه‌قه، ئەوانه‌ی بی‌پروان گوتیان: جگه لهوه‌ی جادووێه‌کی ئاشکرایه، هیچی دی‌که نیه!!

دوایی خوا ﷺ باسی ئەوه ده‌کات، که ئەوانه ئەو هه‌لوێسته‌یان بووه، له‌ حال‌یک‌دا هیچ شاره‌زیایان نه‌بووه له‌ ک‌ت‌یبه‌کانی خوا، هیچ ترس‌ینه‌رو وریاکه‌ره‌وه‌یه‌کیان پ‌یش موحوممه‌د ﷺ بو‌ نه‌هاتوه، واته: له‌ پ‌ۆژگاری ن‌یزیک‌ی هات‌نی پ‌یغه‌مبه‌ردا ﷺ، نه‌ ک‌ت‌یبه‌کیان بو‌ دابه‌ز‌ین‌راوه‌و، نه‌ پ‌یغه‌مبه‌رو وریاکه‌ره‌وه‌یه‌کیان بو‌ ن‌یردراوه، ﴿وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا﴾، ئ‌یمه ک‌ت‌یبه‌ن‌ی‌ک‌مان پ‌ی نه‌دابوون، بیان‌خوێنه‌وه‌و لی‌یان ب‌کو‌ل‌نه‌وه‌و، به‌دوادا‌چوونیان بو‌ ب‌که‌ن، ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ﴾، له‌ پ‌یش ت‌ۆش‌دا هیچ ترس‌ینه‌رو وریاکه‌ره‌وه‌یه‌ک‌مان بو‌ لا په‌وان نه‌کرد‌بوون، ت‌ۆ پ‌ش‌ک و به‌شی ئەوانی به‌ پ‌له‌ی یه‌که‌م، وه‌ک پ‌یغه‌مبه‌ری خوا، قورئان‌یش پ‌ش‌ک و به‌شی ئەوانه له‌ ک‌ت‌یبه‌کانی خوا، به‌ پ‌له‌ی یه‌که‌م، ئە‌گه‌ر‌نا قورئان بو‌ هه‌موو به‌شه‌رییه‌ته: ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ ﴿١٠٤﴾ یوسف، موحەممەدیش ﷺ بو‌ هه‌موو به‌شه‌رییه‌ته: ﴿وَمَا

أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾ الْأَنْبِيَاءَ، بە لَام ديارە بە پلە ی یە کەم بو گەلی عەرەب بوون و لە نیو ئەوانیشدا ئەو خەڵکە ی، هاوچەرخی پیغەمبەر موحەممەد ﷺ بوون، واتە: نە لە پیش کتیبە کە ی تۆدا هیچ کتیبیکی دیکە مان بو دابە زاندوون، لە پیش ئەو کتیبە دا کە بو تۆمان دابە زاندو، کە قورئانەو، نە لە پیش تۆش دا پیغەمبەریکی دیکە مان بو ناردوون، وریاکەرەو یە ک و ترسینەرێک، کەواتە: دەبوو زۆر بە گەرم و گوپی، پیشوازی لەو کتیبە ی خوا بکەن، کە کۆتا کتیبی خوایەو، لەو پیغەمبەرە ی خوا بکەن، کە کۆتا پیغەمبەر و پەوانە کراوی خوایە بو بە شەر.

﴿وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ﴾ ئەوانە ی پیش وانیش بە درۆیان دانا، چیان بە درۆ دانا؟ پەیامەکانی خویان بە درۆ دانان و، پیغەمبەران ی خویان بە درۆ دانان و، کتیبەکانی خویان بە درۆ دانان، بە لَام لێرە دا بەرکار (مَفْعُول بِهِ) ی (كَذَّبَ) قرتێزاو، بو ئەو ی هەموویان بگرتەو، ئەگەر فەرمووبای: (وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ بِرُسُلِ اللَّهِ، أَوْ يَكْتُِبُ اللَّهُ، أَوْ بِرِسَالَاتِ اللَّهِ)، هەر ئەو ی دەگرتەو، بە لَام ئەوانە ی پیش وان سیفەتیان بە درۆ دانان بوو، بو کتیبەکانی خواو، بو پیغەمبەران ی خواو، بو پەیامەکانی خواو، بو ئەو راستییانە ی کە پیغەمبەران ی خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، هیناویانن ﴿وَمَا بَلَّغُوا مَعْشَرَ مَا ءَانَيْنَهُمْ﴾ بێ پروایەکانی پوژگاری تۆ، نەگەشتوونە یە ک لە سەر دە (١٠/١) ی، ئەو ی بە وانمان دا بوو، توانای ئەمان نەگەشتووتە یە ک لە سەر دە ی ئەو توانایە ی بو گەلانی پیش خەڵکانی تۆمان پەخساند بوو، ئەوان زۆر خاوێن توانا تر بوون، ﴿فَكَذَّبُوا رُسُلِي﴾ کە چی پیغەمبەران ی منیان بە درۆ دانا، پروایان بە پەیامەکانی من نە کرد، کە بە پیغەمبەرانداناردبوومن، ﴿فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾، ئنجا ئایا سزادانی من، یا خود: نکوولیکردنی من، پەخنە گرتنی من لێیان، چۆن بوو؟! خوا پەخنە لە کەسێ بگرتی و نکوولی لێ بکات، ديارە سزای دەدات، چۆن بوو؟ زۆر سەخت و بێ پرەزا بوو، کەواتە: ئەوانیش با وریابن و پەند لەوان وەر بگرن و، خویان بە مەرەدی ئەوان نە بن.

هەلبەتە هەندى له زانیان گوتووینە: ﴿وَمَا بَلَّغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ﴾
واتە: کافرەکانی پیشى نهگەشتبوونە، یەك لهسەر دە (۱۰/۱) ی ئهوهی که بهم
خهلكه‌ی رۆژگاری تۆمان داوه، ئه‌ی موحه‌مه‌د! ﷺ، له تواناو ده‌ست‌پۆشتووپی
ماددی دا.

به‌لام ئه‌وه رایه‌کی بیهیژه، چونکه عه‌په‌ب له‌و کاته‌دا که پیغه‌مبه‌ری خاته‌م
ﷺ هاته‌وه، نه‌ ده‌وله‌تیان هه‌بووه‌وه، نه‌ قه‌واره‌ی سیاسیی و، نه‌ ئیمکانیه‌ت و
ده‌سته‌لاتیکی وایان هه‌بووه‌وه، زیاتر کۆچه‌ریی و بیاباننشین بوون.

هه‌ندیکی دیکه‌ش وایان لێك داوه‌ته‌وه، که مه‌به‌ست لێره‌دا ئه‌وه‌یه: ئه‌و
په‌يامه‌ به‌رزهی که به‌ گه‌لی تۆمان داوه، به‌و خه‌لكه‌ی سه‌رده‌می تۆ، ئه‌و
قورئانه‌و، ئه‌و پیغه‌مبه‌ره‌ ﷺ، ئه‌و هیدایه‌ته‌ که بۆیان هاته‌وه، ئه‌وانی پیشى
یه‌ك له‌سەر ده‌ی ئه‌و هیدایه‌ت و به‌خشش و پووناکییه‌ی خوای په‌روه‌ردگاریان
پى نه‌دراوه.

ئهمه‌ له‌گه‌ڵ ئایه‌ته‌که‌دا و له‌گه‌ڵ واقیعه‌که‌شدا گونجاوه، قورئان ته‌واوترین
کتیبی خوايه‌وه، باشت‌ترین هیدایه‌ت و پووناکیی خوايه‌وه، موحه‌مه‌دیش ﷺ
سه‌روه‌ری پیغه‌مبه‌رانه، به‌لام سیاقی ئایه‌ته‌کان ئه‌و مانایه‌ی یه‌که‌میان زیاتر
ده‌گه‌یه‌نی، که مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه خه‌لكه‌ی رۆژگاری تۆ نه‌گه‌شتوو نه‌ ده‌یه‌ك
(۱۰/۱) ی ئه‌و تواناو ده‌ست‌پۆشتووپی به‌ گه‌لانی پیشوومان دا‌بوو - که‌واته‌:
با به‌ تواناو ده‌ست‌پۆشتویه‌تی خۆیان نه‌خوړن - که‌چی کاتیک پیغه‌مبه‌رانی
منیان به‌ درۆ دانا، سزامدان، به‌لام چۆن سزادانیک! زۆر جیی سه‌رسوڤمان بوو،
زۆر سه‌خت و بیه‌رزا بوو، ه‌ی ئه‌وه‌یه که کافرەکانی رۆژگاری تۆ په‌ندو عیبه‌رت
له‌و سزادرانه‌ی ئه‌و گه‌له‌ پیشووانه، وه‌ربگرن.

مەسەلە گەنگەکان

مەسەلە یە کەم:

لە پوژی کۆکرانەوهدا، خوا ﷻ پرسیار لە فریشتان دەکات، ئایا هاوبەش دانەرەکان ئیوەیان دەپەرست؟ ئەوانیش پاکیی بۆ خوا دەردەبەرن و، جەخت لەسەر تەنیا سەرپەرشتیاریتی خوا ﷻ بۆ خۆیان، دەکەنەو، خواش پێیان پادەگەینێ: کە لەو پوژەدا هیچ کامیان سوودو زیانیان بۆ یەکدی نیە، نەپەرستراوەکان و نە پەرستەرەکان:

خوا دەفەرموی: ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَكَةِ أَهْلُكُمَا أَهْلُكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا سُبْحَنَكَ أَنْتَ وَلَيْسَ مِن دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُم لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكْذِبُونَ ﴿٤٢﴾﴾

شیکردنەوێ ئەم ئایەتانە: لە دە برگەدا:

١- ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا﴾، ئەو پوژە کە (خوا) تێکپاریان کۆدەکاتەو، وشە ی: ﴿يُحْشَرُهُمْ﴾، واتە: خپریان دەکاتەو، کۆیان دەکاتەو، خۆتێراوەشەتەو: (وَيَوْمَ نَحْشَرُهُمْ)، ئنجا (يُحْشَرُهُمْ) و (نَحْشَرُهُمْ)، یانی: خوا کۆیان دەکاتەو، ئیمە کۆیان دەکەینەو، ﴿جَمِيعًا﴾، وشە ی: ﴿جَمِيعٌ، فَعِيلٌ مَعْنَى مَفْعُول: أَي مَجْمُوع﴾، وشە ی: ﴿جَمِيع﴾ کە لەسەر کیشی (فَعِيل) ه، بەلام بە مانای (مَفْعُول) ه، یانی: (مجموع)، هەموویان، ئنجا کە دەفەرموی: هەموویان کۆدەکەینەو، یانی: هەموو جوهرەکانیان:

أ- پەرستراوەکان:

١- چ بە ویستی خۆیان بووبن، وەك شەیتانەکان و تاغوت و فیرەونەکان.

۲- چ بە ویستی خوڤان نەبووبی، وەك فریشتەكان و، هەندى له پێخەمبەرەكان و، هەندى له پیاوچاكان.

۳- چ ویستیان هەر نەبووبی له شتەكەدا، وەك مانگ و خۆرو ئەستێرەكان و، پەیکەر و پروو و ژياندارەكان و، هەموو ئەو شتانەى كە پەرستارون له جیاتى خواوە، جگە له خوا ﷻ هەموویان كۆدەكەینهوه.

ب- هەروەها پەرستەرەكانیش، ئەوانیش بە هەموو جوړەكانیانەوه.

۲- ﴿ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَكَةِ﴾، خویندراویشەتەوه: (ثُمَّ نَقُولُ لِلْمَلَكَةِ)، دواى بە فریشتەكان دەفەرموى، یاخود بە فریشتەكان دەفەرموین:

۳- ﴿أَهْوَلَاءَ إِنَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ﴾، ئایا ئەوانە ئێوەیان دەپەرست؟ هەلبەتە ئەوه لەبەر راهاویشتنە بۆ هاوبەش بۆ خوا دانەرەكان، وەك له زمانى عەرەبیدا دەلى: (إِيَّاكَ أَعْبَدُ) و (أَعْبَدُكَ) یان: قسە لەگەڵ تۆ دەكەم، بەلام ئەى دراوسێیەكەم تۆش گویت لى بى، یان له كوردەوارى خۆمان دا دەلىن: (دیوار لەگەڵ تۆمە، گوێسووانە گویت لى بى)، خوا ﷻ كە ئەو دیمەنەى پۆژى دواى، لێرەدا دەخاتە پوو، یانى: ئەوانەى جگە له خوا دەپەرستن، ئەگەر فریشتەن، ئەگەر هەر شتێكن، له پۆژى دواى، ئاوا پرسیار وەلامیان لەگەڵدا دەكرى و دادگایى دەكرین، سەرەنجام زاریان دەبێتە تەلەى تەقیو! هەلبەتە هەمزە (أ) ی سەر: ﴿أَهْوَلَاءَ إِنَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ﴾، هەمزەى پرسیارکردنى نكووئیلیكەرانەیه، بێگومان دەشگونجى بگوترى: بۆ سەر زەنشكردنە، بەلام ئەوكاتە دەبى ئاراستەى هاوبەش بۆ خوا دانەرەكان بكری، چونكە فریشتەكان سەر زەنشتیان ئاراستە ناكری، فریشتەكان پاكن له هەموو هەلە و كەم و كورپیەك، چ جایی رێگا بدەن، یاخود داوا بكەن: له جیاتى خوا، یان لەگەڵ خوادا بپەرستین؟! بەلام سەر زەنشكە ئاراستەى بپەرستەكان و خوانەپەرستەكان دەكرى، چونكە هەندى له بپەرستەكان گوتووین: فریشتەكان كچانى خوان، وەك له سوورەتى (الأنعام) دا، كاتى خۆى له بەرگى پێنجى ئەم تەفسیرەدا، قسەمان لى كردووە، خوا دەفەرموى: ﴿وَحَرِّقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ

يَغْيِرْ عَلَيْهِ سُبْحَنَهُ، وَتَعَالَى عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٤٠﴾ واتە: بۆيان ھەلبەست کۆران و کچان، بەبێ زانیاری، دەیانگوت: شەیتانەکان کۆرانی خوان و فریشتەکان کچانی خوان.

٤- ﴿قَالُوا سُبْحَنَكَ﴾ {فریشتەکان و ھەلامیان دایەو} گوتیان: پاکیی بۆتۆ، ﴿سُبْحَنَكَ﴾ (أَي: تَنْزِيهَا لَكَ، أَنْ يَكُونَ لَكَ شَرِيكٌ)، پاکیی بۆ تۆ دەر دەپرین، کە تۆ ھاوبەشت ھەبێ، ئەم تەعبیرە: ﴿سُبْحَنَكَ﴾ (تَبَرُّءٌ مِنَ الرِّضَى بِأَنْ يَعْبُدَهُمُ الْمُشْرِكُونَ)، حاشا کردن و دووری گرتن، لەو کە رازی بن، بەو ھەوای ھاوبەش بۆخوا دانەرەکان، بیانپەرستن، یان رازی بووبن بیانپەرستن.

٥- ﴿أَنْتَ وَلِيْنَا مِنْ دُونِهِمْ﴾ {فریشتەکان لەسەر قسەکانی خۆیان بەردەوام بوون، دەلێن:} تۆ جگە لەوان سەرپەرشتیاری ئێمە، یانی: (لَا نُؤَالِي غَيْرَكَ)، ئێمە جگە لە تۆ دۆست و پشتیوانمان نیو، دۆستایەتی کەسێکی دیکە ناکەین، ھیچکەس بە سەرپەرشتیاری خۆمان قبوڵ ناکەین.

خوای عبادەت دەکات، بەلام ئەوان لێرەدا باسی (وَلَايَةٍ وَوَلَايَةٍ) دەکەن، ولایەت واتە: سەرپەرشتیی و، ولایەت واتە: دۆستایەتی، چونکە: (الْعِبَادَةُ وَلَايَةٌ وَوَلَايَةٌ بَيْنَ الْعَابِدِ وَالْمَعْبُودِ)، لە راستیدا پەرستیش، بریتییە لە: سەرپەرشتیاریکردنی پەرستراو بۆ پەرستەرو، نیزیکی و دۆستایەتی نیوان پەرستراو و پەرستەر، کەواتە: ئەگەر سەرپەرشتیی و دۆستایەتی و نیزیکی نەبێ، مانای وایە پەرستراویش لە ئارادا نیە، ئنجا دوایی فریشتەکان، ھەر لەسەر قسە ی خۆیان بەردەوام دەبن و دەلێن:

٦- ﴿بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْإِنِّ﴾ بەلکو ئەو (بەپەرست)انە، ئەو جگە لە خواپەرستانە، بە ھەموو جوورەکانیانەو، جینیان دەپەرست، جندیش، وەك چۆن ئێمە ی مروۆف لەسەر زەوی دەژین، ئەوانیش لەسەر زەوی دەژین و، ھاو کات لەگەڵ مروۆفا نیشتەجێ بوون لەسەر زەوی، وەك لە ئایەتەکانی سەرەتای سوورەتی (الأعراف)دا، لە بەسەرھاتی ئادەم و ھەووا (عَلَيْهِمَا السَّلَام) و ئیبلیسدا، بە درێژیی باسمان کردو، ئەو رایە راستە کە مروۆف و جند پێکەو ھاتوونە سەر زەوی، جندیش ئەو دروستکراوانەن، کە ئێمە ئەوان نابینن

و، ئەوان ئێمە دەبینن، وەك خوا لە سوورەتی (الأعراف) دا دەفەرموێ: ﴿إِنَّهُ يَرْنَكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ﴾ (٢٧)، ئیبلیس و دارو دەستەكەى ئێو، دەبینن، بى ئوێ ئێو ئەوان ببینن.

ئنجە كە لێرەدا دەفەرموێ: ﴿بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ﴾، بە تەئكید مەبەستیان هەموو جند نیه، (أَي: الشَّيَاطِينَ مِنْهُمْ)، بەلكو شەیتانەكانى جندو گەورەكانیان و لە خوا دوورەكانیان، چونكە جندیش وەك مرووف، مسوولمان و نامسوولمانیان هەن، وەك لە سوورەتی (الجن) دا، خوا ﷻ لەسەر زمانیان دەفەرموێ: ﴿وَأَنَا مِّنَ الْمُسْلِمِينَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ﴾ (١٤)، ئێمە مسوولمان و ملەكە چمان هەن و، ستەمكارو لادەرىشمان هەن.

ئنجە كە فریشتەكان دەڵێن: ﴿بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ﴾، ئەمە گواستەوێهە لە حاشا لێكردن و دووری گرتن لە غەیری خوا پەرستەكان، بۆ شایەدیی دان لەسەریان و، شایەدیی دان لەسەر ئەوانەى جگە لە خوا پەرستیان بۆ جوان كردوون، كە شەیتانەكانن، بەلام لێرەدا بۆیە دەفەرموێ: جند، هەرچەندە وشەى: (الشَّيَاطِينَ)، لە قورئاندا بۆ هەموو ئەوانە بەكارهێنراوە، كە لە خوا دوورن، مرووف بن، یان جند، بەلام لێرەدا بە سیاق دەزانرێ، كە مەبەست پێى شەیتانەكانى جندە، بۆیە: ﴿يَعْبُدُونَ الْجِنَّ﴾، یانى: جندە (شەیتانە)كان، دەپەرستن، ئەوانەى لە خوا دوورن، لە جند.

(٧)- ﴿أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ﴾، زۆربەیان پێیان برۆا داربوون، واتە: زۆربەى ئەو، جگە لە خوا پەرستانەو، ئەو هاوبەش بۆ خوا دانەرانه، برۆاداربوون بەو جندە شەیتانانە، ئەو شەیتانە جندانە هاوبەش بۆ خوا دانانیا بۆ جوان كردن و، رازاندیانەو، هانیاندان بۆی، ئەوانیش زۆربەیان پێیان برۆاداربوون، بۆیەش دەفەرموێ: زۆربەیان، چونكە بە تەئكید بەشێك لە بتپەرستەكان، یان بەشێك لە هاوبەش بۆ خوا دانەرەكان، یان بەشێك لە جگە لە خواپەرستەكان، راستییان دەزانى، بەلام دەیانویست خەلك و جەماوەرەكەیان چەواشە بكەن، وایان پێشان دەدات، كە ئەوانیش برۆایان بە شەیتانەكان هەیه، كە پەرستێن و

پەرستراو بن و بکریڤه هاوبهش بۆ خوا، یان له جیاتی خوا بپەرستین، بۆیه دهفهرموی: ﴿أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ﴾، زۆربه یان پێیان بروادار بوون، چونکه بهشیکیان - له هاوبهشدانه ران - بروائان بهوه نهبوو شهیتانه کان بپەرستین، یان شایستهی پەرستراو بن، بهلام دهیانویست کلاو له سهری خهلك و جهماوه رهکیان بنین، وهك چۆن لهم رۆژگارهدا ههندیك رهوت و رێبازگهوه مهشپه بی پووچ و تهفسانهیی له نێو مسوڵماناندا ههن، تهوانه ی که سه رهپهرشتیی تهو مهشپه ب و مهزهه ب و رهوتانه دهکهن، لهوانه یه زۆریان بروائان بهو که سانه نه بی، که تهو مهشپه ب و مهزهه ب و رهوتانه یان، ته به نه بی کردوون، بهلام وا پێشان دهدهن که بروائان پێیان ههیه، بۆ هه له خه له تان دنی خه لك و جهماوه ره که یان و نانیان له وه دایه!

(٨)- ﴿فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾، {تهمه فه رما یشتی خوایه، ئاراسته ی هاوبهش بۆ خوادانه رهکانی دهکات، دهفهرموی:} ته مپرو هه ندیکتان سوودو زیانی هه ندیکتان به دهست نیه، هه له به ته ده شگونجی لیره دا پرووی قسان ته نیا له هاوبهش بۆ خوادانه رهکان و جگه له خوا په رسته کان نه بی، به لکو خوا سبحانه و تعالی په رستراوه کان که فریشته و جگه له فریشته کائن و، په رسته ره کان به هه موو شیوه کانیانه وه، هه موویان ده دیوتی و ده فهرموی: ته مپرو سوودو زیانی یه کدیتان به دهست نیه، واته: نه ده توانن سوود به یه کدی بگه یهنن، نه ده توانن زیان له یه کدی دوور بخه نه وه.

(٩)- ﴿وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا﴾، بهوانهش ده لێین که سته میان کردوه.

تهوانه ی سته میان کردوه بهوه که به خوا بیپروا بوون، به رانه ر به خوا سپله بوون، هاوبهشیان بۆ خوا داناوه، جگه له خوائان په رستوه، بهوانه ده لێین:

(١٠)- ﴿ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكْذِبُونَ﴾، ئازاری تهو ئاگره که تیهو پتی بیپروا بوون، به درۆتان داده نا، بیچێژن.

که دهفهرموی: ﴿ذُوقُوا﴾ (الدُّوقُ: مَجَازٌ لِمُطْلَقِ الْإِحْسَاسِ)، (ذوق) وشه یه که به مه جاز کار ده هیتر ی بۆ هه ست پیکردن به په های ی.

دەشگونجی بگوتری: وشە: (ذَوْقُ)، بۆیە بۆ سزاو ئازار خواراوەتەو، چونکە ئینسان کە شتیک دەخوات، تامی دەکات و دەچیژێ، چاک دەزانێ چۆنە؟ ئەوانەش کە خوا سزایان دەدات، ئەو سزای ئاگرە کە پێی ئازار دەدرێن، چاک دەزانن چۆنە؟ وەك چۆن خواردنیك کە مروّف دەیخاتە زاریەو، دەچیژێ، ئەوانیش ئاوا ئەو سزایە، ئەو ئازارە دەچیژن، لە سوورەتی (السجدة) دا هەمان ئەو تەعبیرە هاتو، بەلام بەم شیوەیە هاتو: ﴿وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾، پێیان گوترا: ئازاری ئەو ئاگرە کە پێشتر پێی بیروابوون، بیچیژن، لێرەدا دەفەرموی: ﴿ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾، لەوێ دەفەرموی: ﴿ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾، چونکە هە سوورەتی (السجدة)، واتە: ئێوە بیروا بوون بە خودی سزایەکە، ﴿ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾، (العَذَابَ الَّذِي كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ)، بەلام لێرە لە سوورەتی (سبأ) دا، بە درۆ دانانە کە رووی پیکراوەتە، خودی ئاگرەکە، دەفەرموی: ﴿ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾، ئاشکراشە: (النَّار) مێنە میڵە مەجازیەو راناوی مێنە دەوێ و، (عَذَاب) یش نێرینە مەجازیەو راناوی نێرینە دەوێ.

پاڤەپاڤە، مەکتەبی مامۆستای عەلی بابیر

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

Google Play App Store

www.alibapir.net

عەرەبی - ئوردی - ئینگلیز

لە تۆوە کۆمەڵایەتی بکەن

Stay in touch on social media

نەن مەنم عەر موانع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

عەرەبی - ئوردی - ئینگلیز

عەلی بابیر/Alibapir

عەلی بابیر/Alibapir

کەتای

پاڤەپاڤە، مەکتەبی مامۆستای عەلی بابیر

Twitter Facebook Telegram

پاڤەپاڤە، مەکتەبی مامۆستای عەلی بابیر

(۱) ﴿وَإِذَا نُتِلَىٰ عَلَيْهِمُ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٌ﴾ کاتیک که ٲایه ته ٲۆشنه کانی ٲیمه یان به سه ردا خوٲنرانه وه، (و) ی سه ر: ﴿وَإِذَا نُتِلَىٰ﴾ واوی باده ره وه (عاطفه) یه و ٲۆ گٲنرانه وه یه، ٲه و ٲسته یه باده داته وه، ده یگٲٲرٲته وه سه ر ٲسته ی ٲیشوو، که ده فهرموٲ: ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمۡ جَمِيعًا﴾ واته: ٲه وانه حال یان و ابوو، که کاتیک ٲایه ته کانی ٲیمه یان به ٲۆشنیی، یان: ٲایه ته ٲۆشنه کانی ٲیمه یان به سه ردا ده خوٲندرانه وه، که ده فهرموٲ: ﴿بَيِّنَاتٍ﴾ (أی: حَالُ كَوْنِهَا وَاضِحَاتٍ فِي مَجِئِهَا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى)، له حال یكدا که ٲه و ٲایه تانه زۆر ٲۆشن ٲوون، که له خوی به رزه وه هاتوون، یاخود: ﴿بَيِّنَاتٍ﴾ واته: ٲۆشن ٲوون، ٲامانجه کانیان زۆر به ٲۆشنیی ده گه یاند.

(٢) ﴿قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ﴾، [كاتتیک ئەو ئایەتە پۆشنانەى ئیمەیان بەسەردا خوێرانەوه]، گوئیان: ئەمە تەنیا پیاویکە، بە سیاق دەزانرێ کە بێژەرەکە، مەبەست پێی هاوبەش بۆ خوا دانەرەکان و، جگە لە خوا پەرستە، بێپەرستەکانن، ﴿قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ﴾، ئەمە - لەوکاتەدا ئاماژەیان بۆ پیغەمبەر ﷺ، کردووە - تەنیا پیاویکە، واتە: ئەوەی کە ئایەتەکانیان بەسەردا دەخوێنیتەوه، پیاویکە، ئاسایی وەک سەرجهەم پیاوانی دیکە بێ جیاوازی، یان پیاویکی نەناسراو نامۆیە!

(٣) ﴿يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ﴾، دەیهوێ لەوەی کە باب و باپیرانتان، پیشینانتان، دەیانپەرست، لاتان بدات.

بێگومان ئەم قسەیه، مەبەست پێی زلەزلانی بێپروایان و دەمپراست و بریاردەرەکانیانە، وێستووینە خەڵک بورووزین و هانبەدن لە دژی پیغەمبەر ﷺ، کە ئەها! دەیهوێ پرێازی پیشینان و باب و باپیرانتان لێ تێکبدات و، ئەوەی باب و باپیرانتان دەیانپەرست، لاتان بدات لێ!

بە نەسبەت پیغەمبەرەوه ﷺ بەوه تۆمەتباریان کرد، کە تەنها پیاویکە، دەیهوێ لەوەی کە پیشینانتان و باب و باپیرانتان پیشتەر پەرستووینە، لاتان بدات، ئنجا دێنە سەر باسی قورئان:

(٤) ﴿وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا إِفْكٌ مُّفْتَرًى﴾ هەرۆهەا گوئیان: ئەم (قورئان)ە تەنیا درۆیهکی هەلبەستراوە، ﴿إِفْكٌ﴾، بە مانای درۆ دی، ﴿مُفْتَرًى﴾، واتە: هەلبەستراو بە ناوی خواوە، یانی: هەلبەستراوەو دروستکراوە لە لایەن پیغەمبەرەوه ﷺ بەناوی خواوە!

(٥) ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ﴾، هەرۆهەا ئەوانەى بێپروا بوون، بەو هەقەیان گوت، کە بۆیان هاتبوو:

(٦) ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾، ئەمە تەنیا جادووێهکی ئاشکرایە.

کە لێرەدا دەلێن: ﴿مَا هَذَا إِلَّا إِفْكٌ مُّفْتَرًى﴾، ئەم قورئانە هەمووی درۆیهکی هەلبەستراوە، یانی: وەک خۆی بە گشتیی، درۆیهو، بەسەرھاتەکانیشی هەموویان

هەلبەستراون، یاخود هەمووی درۆشەو هەلبەستراویشە، یان بۆ دوو جوړ دابەش دەبن:

أ- غەیری بەسەرھاتەکانی درۆیە.

ب- بەسەرھاتەکانیشی هەلبەستراون و بنەرەت و بنەمایەکیان نیە.

کە دەفەرموئ: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ﴾، ئەوانە ی بێپروان، بە ھاقیان گوت کە بۆیان ھات، لێرەدا دەگونجا بفرەرموئ: ﴿وَقَالُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ﴾، بەلام بۆیە دەفەرموئ: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ﴾، بۆ ئەوێ کوفرو بێپروایەکیان دەربخات، کە بێپروایەکیان ھاندەریان بوو، ئەو قسەییە بکەن، ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ﴾، ئەوانە ی کە بێپروا بوون، بێپروا بوون بە ھەموو شتێک، بە ھەقیان گوت: کاتێک بۆیان ھات، ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾، ئەمە جگە لە جادووێکی ئاشکرا ھێچێ دیکە نیە.

کەواتە:

١- پێغەمبەری خاتەمیان ﷺ بەو تۆمەتبار کردو، کە دەیهوئ لەوێ باب و باپیرانیان پەرستووینانە، لایان بدات.

٢- قورئانیشیان بەو تۆمەتبار کردو، کە درۆیەو هەلبەستراو.

٣- کۆی ئەو ھەقەش کە موحمەد ھێنابووی، ئەو پەیامە ھەقە، بەوێان تۆمەتبار کرد کە جادووێکی ئاشکرایە! ئەمانەش بەس لاف لێدان و ھێچ نە بەلگە، شوبھە بەلگەییەکیشیان بۆ نەھێوانوئەو، بۆیە خوا ﷻ بە پێویستی نەزانو، وەلامیان بداتەو لەم سیاقەدا، تەنھا ئەوئەندە دەفەرموئ:

(٧) ﴿وَمَاءَ أَلْيَنَهُمْ مِنْ كُتُبٍ يُدْرُسُونَهَا﴾، تێمە ھێچ کتێبان پێنەداون، لێی بکۆلنەو، بێخوێننەو، (يَعْنِي لَمْ يَكُونُوا أَهْلَ دِرَاسَةٍ وَتَحْقِيقٍ لِّلْكُتُبِ سَابِقًا)، ئەوانە پێشتر ئەھلی ئەو نەبوون، کتێبان بێخوێننەو لێیان بکۆلنەو ھەلیانەنگین، تاكو ئیستا بە ھەوای بآل، ھەروا لە خو، قورئان تۆمەتبار بکەن و، موحمەد تۆمەتبار بکەن.

﴿يَذَرُسُونَهَا﴾ (الدَّرَاسَةُ: الْقِرَاءَةُ بِتَهْمُلٍ وَتَقْهُمٍ)، (دِرَاسَة) بریتیه: له خویندنهوهی به شینهی و به لیتیکه‌یشتن و لیوردبوونهوه.

٨- ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ﴾ [به نسبت پیغمبه‌رانیسهوه] له پیش تودا، هیچ وریاکه‌رهوهو ترسینه‌ریکمان بۆ نه‌ناردوون، واته: هیچ پیغمبه‌ریک که وریایان بکاتهوهو بیانترسیتی و هوشیاریان بکاتهوه، بۆمان نه‌ناردوون، واته: ئەو قسانه‌ی ده‌یانکه‌ن، له باره‌ی وه‌حیی و ئایینی خوا، له باره‌ی پیغمبه‌ری خواوه ﴿﴾، ده‌بی سهرچاوه‌که‌ی یان کتیب و وه‌حیی خوا ﴿﴾ بی، یان پیغمبه‌ریکی له لایه‌ن خواوه، په‌وانه کراو بی، به‌لام ئەوانه نه‌پیشتر هیچ کتیبیکیان پیدراوه، پیش قورئان و موحه‌ممه‌د ﴿﴾ نه‌هیچ پیغمبه‌ریکیان بۆ په‌وانه کراوه، که‌واته: ئەو قسانه هه‌ر به‌گومان ده‌یانکه‌ن و پشت ئەستووور نین به‌به‌لگه، ئەو قسانه له سهرچاوه‌یه‌که‌وه‌نایه‌ن، که‌پیویسته‌ لئی‌هوه‌ بین، که‌وه‌حیه.

٩- ﴿وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾، ئەوانه‌ی پیش وانیش به‌درۆیان دانا، چییان به‌درۆ دانا؟ پیغمبه‌رانیان به‌درۆ دانا، کتیبه‌کانی خویان به‌درۆ دانا، په‌یامی خویان به‌درۆ دانا.

١٠- ﴿وَمَا بَلَّغُوا مَعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ﴾، کافره‌کانی پوژگاری پیغمبه‌ر ﴿﴾ نه‌گه‌یشتوونه ده‌یه‌ک (١٠/١)ی ئەوه‌ی که‌به‌وانمان دابوو، (مَعْشَار: عَشْر، وَقِيلَ عَشْرُ الْعَشْرِ)، واته: یه‌ک له‌سه‌ر ده‌ (١٠/١) گوتراویشه: سه‌د یه‌ک، واته: کافره‌کانی پوژگاری تۆ ئەی موحه‌ممه‌د! ﴿﴾ ده‌یه‌ک (١٠/١)ی، یاخود: سه‌دیه‌ک (١٠٠/١) ئەو تواناو ده‌سترویشتووویه‌ی که‌په‌خساندبوومان بۆ گه‌لانی پیشوو، که‌پیغمبه‌رانیان به‌درۆ دانان، پییان نه‌دراوه.

١١- ﴿فَكَذَّبُوا رَسُولِي﴾، به‌لام پیغمبه‌رانی منیان به‌درۆ دانا.

١٢- ﴿فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾، ئنجا ئایا نکوولییلیکردنی من چۆن بوو؟ (نَكِيرِ)، هه‌رچه‌نده ژیر (کسرة‌ی) هه‌یه، به‌لام له‌ئه‌صلدا (نکیری)یه، ئایا نکوولییلیکردنی من چۆن بوو؟ دیاره نکوولییلیکردن و په‌خنه‌لیگرتنی خواش، بێگومان سه‌رده‌که‌یشی بۆ سزادانیان، که‌واته:

﴿فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾ (أي: فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي الْمُرْتَبِّ عَلَىٰ إِنْكَارِي لَهُمْ)، ئەو سزایەم کە دەرهنجامی نکوولیییکردن و ڕەخنەگرتنی من بوو، لییان، چۆن بوو؟ ئەمە پرسیارکردنە، بەلام بۆ سەرسوڤماندن و مەزن پێشاناندانی ئەو سزایەیه کە خوا داوێ.

ئەمە بەو شیوەیە مانامان کرد، بە تاییبەتی ئەم ڕستە موبارەکە کە دەفەرموی: ﴿وَمَا بَلَّغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ﴾ زۆربەی توێژەرەوان وایان لیکداوەتەوه، واتە: کافەرەکانی ڕۆژگاری موحەممەد ﷺ نەگەیشتبوونە، یەك لەسەر دە، دەیهکی ئەوهی کە بە کافەرەکانی ڕۆژگارانی پێشوومان دابوو، لە ڕووی ئیمکانیاتی ماددی و، توانای سەربازی و توانای ئابووری، کەچی کە سزاشم دان، هیچ خۆیان نەگرت. کەواتە: ئەوان کە دەیهك (١٠/١)ی توانای ئەوانەیی پێشووشیان نیە، یاخود: یەك لەسەر سەدیشیان نیە، دەبێ بترسێن، ئەگەر هەر بە پێوانەو کێشانەیی خوشیان بێ، خوا ئاسانتر دەتوانی سزایان بدات!

لێرەدا دواي ئەوهی خوا ﷻ دەریخست کە ئەو قسانەیی دەیانکەن، نە لە کتیییکی خواپیهوه سەرچاوه دەگری، نە لە پیغەمبەرێکی لەلایەن خوا ڕەوانەکراوهوه، کەواتە: هیچ بنەمایەکی نیە، دواي ئەوه خوا ﷻ گواستیهوه بۆ زمانی هەرەشە، کە دەفەرموی: ﴿وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَّغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾ (٤٥) ئەمە هەرەشەیی بۆیان، دواي ئەوهی دەریخست کە قسەکانیان تەنیا لاف لیدانی ڕووتن، ئنجا خوا ﷻ هەرەشەیی لیکردن.

جیی سەرنجە کە (محي الدين الدرويش)، لە تەفسیرەکەیدا^(١)، کە لە ڕووی ریزمانییهوه ئیعرابی قوڕانی کردوهو، زۆر جارێ نوکتەیی ڕەوانبێژی، بەلکو کۆمەلایەتی و فیکرییش دەخاتە ڕوو، لێرەدا رایەکی هێناوه، کە کەمتر بینومە لە تەفسیرەکانی دیکەدا، ئەو رایە هاتبێ، با پێشێ عیبارەتەکانی بێین، ئنجا قسەکانی تەرجه مە دەکەین و هەلویستی خوشمانی لەسەر دەردەبرین، دەلێ:

(١) إعراب القرآن الكريم وبيانه، ج٨، ص١٠٨.

(فِي هَذِهِ الْآيَاتِ تَكَرَّرَ، يَدُلُّ عَلَى الْغَضَبِ وَالْإِنْكَارِ، فَقَدْ تَكَرَّرَ الْفِعْلُ، وَهُوَ قَوْلُهُمْ، وَصَرَّحَ بِاسْمِهِمْ وَهُوَ (الَّذِينَ كَفَرُوا) وَجَاءَ بِاللَّامِ الْمُؤَدَّةِ بِالْقُوَّةِ، وَصَرَّحَ بِقَوْلِهِ: ﴿لَمَّا جَاءَهُمْ﴾، لِلْعَجَبِ مِنْ مُبَادَهَتِهِمْ بِالْكَفْرِ، وَذَلِكَ لِلدَّلَالَةِ عَلَى مَدَى السَّخَطِ عَلَيْهِمْ، وَالزَّرَايَةِ بِأَقْدَارِهِمْ، وَالتَّعَجُّبِ مِنْ ارْتِكَاسِ عُقُولِهِمْ، وَتُبُّوْهَا عَنِ الْحَقِّ، ثُمَّ أَضْفَى عَلَى ذَلِكَ، مَا هُوَ أَبْلَغُ فِي الدَّلَالَةِ عَلَى رُسُوخِهِمْ فِي الْكُفْرِ وَمَعَادِيهِمْ فِي الْبَاطِلِ، وَهُوَ أَنَّ مَنْ قَبْلَهُمْ مِنْ أَصْحَابِ الْكِتَابِ، لَمْ يُؤْتُوا مِثْلَ مَا أُوتُوا، بَلْ لَمْ يَبْلُغْ مَا أُوتُوهُ مِعْشَارَ مَا آتَاهُمْ، وَهُوَ جُزْءٌ مِنْ عَشْرَةٍ، بَلْ مِنْ مِائَةٍ عَلَى رَأْيِ بَعْضِهِمْ، بَلْ جُزْءٌ مِنْ أَلْفٍ عَلَى رَأْيِ آخَرِينَ).

واته: لهم ئايه تانه دا دووباره كردنه وه يه كه ههيه، كه توورپه یی و نكوولییلكردنی خوا ده گه یه نئی، چونكه كرده وه كه یان كه بریتیه له قسه بئ بنه ماكانیان، دووباره بوونه وه، خوا ﷺ به ئاشكرا ناوه كه یانی، هیئاوه: ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا﴾، ههروه ها (ل) ی هیئاوه كه ئه وه ده لالهت له سه ر هیژ ده كات، كه ده فه رموی: ﴿لَمَّا جَاءَهُمْ﴾، كاتیك كه قورئان بویان هات، ئه وان ئه وه یان گوت، ئه وه ش بۆ سه رسوپماندن، له وه كه هه ر یه كسه ر ئه وان ه كو فریان ده ربرپوه، كه هه قیان بۆ هاتوه! ئه مه ش بۆ ئه وه یه ئه وه بگه یه نئی، كه خوا چهنده لییان توورپه یه، چهنده به بئ پرژیی و، كه م پایه یی ته ماشایان ده كات و، بۆ سه رسوپماندن له وه كه چۆن عه قل ه كانیان هه لگه راونه وه، چۆن له هه ق دوور كه وتوونه وه! دوا یی شتیکی دیکه ی خستۆته پال ئه وه ی رابرد، كه له وه ی رابرد زیاتر گه یه نه ری ئه وه یه، ئه وان ه زۆر له كو فردا رۆ چوون و، له نا هه قدا درێژه یان پیداه، كه ئه وان ی پیش وان له خاوه ن کتیبان، ئه وه یان پئ نه دراوه كه به كا فرانی رۆژگاری پیغه مبه ر ﷺ دراوه (له وه حیی و کتیب) به لكو ئه وه ی كه به ئه وان دراوه، ده یه ك (١٠/١) ی ئه وه نه بووه كه به ئه مان دراوه، كه (مِعْشَار)، بریتیه له: به شیك له ده (١٠) (ده یه ك) به لكو له سه ر پای هه ندیكیان یه ك له سه ر سه د، به لكو هه ندیكیان ده ئین: یه ك له سه ر هه زاره.

ئەم وای لیکداوەتەو، کە ئەم وەحییە بۆ پیغمبەری خاتەم ﷺ هاتو، چەند قاتی ئەو کتیب و وەحییە، کە بۆ گەلانی پیشوو هاتو، کەواتە: ئەمە خوازیاری ئەو، دەبوایە پروای پێ بێن.

بەلام لە راستیدا بە سەرنجدانی ئایەتەکان، هەر ئەو بۆ چوونە زیاتر بە راست دەردەکەوێ، کە دەفەرموێ: ﴿وَمَا بَلَّغُوا مَعْشَرَ مَا آتَيْنَاهُمْ﴾ واتە: کافرەکانی سەردەمی پیغمبەر ﷺ نەگەشتوونە دەیک (١/١٠) ی ئەو، کە بەوان دراو، لە پرووی ئیمکانیاتی ماددی و دەستپۆشتووێتیەو، لە پرووی توانای سیاسی و توانای ماددی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و.. هتدەو، چونکە عەرەبەکان کاتیک کە پیغمبەری خاتەم ﷺ هاتو، دەوڵەتیک کۆکەرەو، یان نەبوو، قەوارەکی سیاسی نەبوو، بەلکو هەر عەشیرەتەو هەر شارە، بۆ خۆی قەوارۆکی سیاسی بوو و پرژ بۆبوون، بۆیە ئەو ئیمکانیەت و توانایە کە بۆ دەوڵەتان دەرەخسێ، ئەوان ئەو توانایەیان نەبوو، کە چی پیشووکان کاتیک بێپروا بوون و پیغمبەرانیان بە درۆ داناو، خوا ﷻ سزای داو، یانی: خوا گەلانی پیشووی سزاداون، لە حاکمدا کە توانایان، توانای ماددییان، چەند بەرانبەری ئەوانە پۆزگاری پیغمبەر ﷺ بوو، کەواتە: با کافرەکانی پۆزگاری پیغمبەریش ﷻ، بەو تۆزە توانایە، بەو پرە توانایە، کە یەک لە سەر دە، یاخود یەک لە سەر سەدی ئەو توانا ماددیەش نیە، کە بە گەلانی پیشوو دراو، با پێی لە خۆیان بای نەبن، چونکە ئەوان تواناشیان زۆر زۆر بوو، کە چی خوا سزای دان و، ئەمانیش بەو تۆزە توانایەو، ناتوانن دەرەز بن، لە سزای خوا.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

له نۆږه كومپلېكس پېچان بېكەتتېن
Stay in touch on social media
تېن مېڭم غېر مۇلاققاتى ئالاقىمى

AliBapir/عەلى بابىر

archive.org/details/@alibapir

PDF

AliBapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردى

عەلى بابىر/AliBapir

كەتەلى
راڭكەتەلى مەكتەپى مامۇستە عەلى بابىر

AliBapir

Google Play

App Store

QR codes

دەرسى دەۋتەم

پاڳه پانڊني مهڪتبي ماموستا علي بابير

AliBapir/پاڳه پانڊني

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

www.alibapir.net

پاڳه پانڊني مهڪتبي ماموستا علي بابير

له نوره ڪومپلائيٽيٽيڪان نهڪاٽين
Stay in touch on social media
تڏن مهڪم غير مواقع التواصل الاجتماعي

ڪه نالي
پاڳه پانڊني مهڪتبي ماموستا علي بابير

English - عربي - ڪوري

QR codes for app and website

QR codes for social media

پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسە لە نو (٩) ئایەتی کۆتایی سوورەتی (سبأ) پێک دێ، ئایەتەکانی: (٤٦ - ٥٤)، کە تیایاندا خوای زاناو کارزان، پێنج کەرەتان پێغەمبەرەکی موحەممەد ﷺ بە وشە: بَلَى (قُل) دەدوێن، هەر کەرەتەش لە ئایەتێکی سەر بەخۆداو، هەر جارەش فرمانی پێدەکات کە راستییەکی گەورەو گرنگ بە بێ پروا و هاوبەشدانەرەکان رابگەیهێن، ئەو لە پێنج ئایەتی سەرەتادا: (٤٦ - ٥٠).

لە چوار ئایەتەکی کۆتاییشدا، خوا ﷻ باسی دیمەنی ترس و لەرزو راجەلە کینی بێ پروایان دەکات، لە قیامەت دا، کە دەستیان لە هەموو پچکان دەبرێ و، بە هیچ شتێک راناگەن، ئەوێ کە ئارەزوویان دەکرد، لێی بێش دەکرێن و، بەر بەست دەخرێتە نیوان خویان و ئارەزووەکانیانەو.

﴿قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَشْئَىٰ وَفُرْدَىٰ ثُمَّ تَنْفَكُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ إِنْ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَٰمُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾ قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبَدِّلُ الْبَاطِلَ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فِيمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فَرَغُوا فَلَا قُوَّةَ وَأُخِذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾ وَقَالُوا ءَأَمَّنَّا بِهِ ءَأَنَّىٰ لَهُمُ التَّنَافُثُ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُّرِيبٍ ﴿٥٤﴾﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تەکان

{(ئەه ی موحه ممه دا!) بَلَى: (ئەه ی بېپروایه کان!) تەنیا بە یەك ئاموژگاریی، ئاموژگارییتان دەكەم: كە لەبەر خوا دوو دوو و یەك یەك هەلّسن، دوا یی بیر بکە نه وه: هاوه له كه تان (موحه ممه دا) هیچ جوړه شێتیه کی نه، تەنیا ترسینه رتانه وریاکەر وه تانه له پێش دەستی ئازاریکی سەخت دا ﴿٤٦﴾ بَلَى: هەر کرێهەك لیتانم داوا کردوه، با بۆ خۆتان بێ، کرێ و پاداشتم تەنیا لەسەر خوایهو، ئەو بەسەر هەموو شتیکه وه چاودێرە ﴿٤٧﴾ بَلَى: بێگومان پەرورەدگارم هەق دەهاوێ (بەرەو ناھەق) یە کجار زانایە بە پەنھانە کان (و هیچی لێ ناشاردرێتە وه) ﴿٤٨﴾ بَلَى: هەق هات و ناھەق (هیچ کارەیه) نه هیچی پێ دەست پێدەکرێ و، نه هیچیشی پێ دەگیردرێتە وه ﴿٤٩﴾ بَلَى: ئەگەر گومرا بام، ئەوه زیانی گومرا بوونەكەم تەنیا بۆ خۆمەو، ئەگەر پێی راستیشی بگرم، بە هۆی ئەوه وه یه، كە پەرورەدگارم سڕوشم بۆ دەكات، بە راستیی ئەو بیسەری نیزیكە ﴿٥٠﴾ ئەگەر ببینی کاتێک (بېپروایان) بە ترس و لەرزە وه دادەچلەکن (بەلام) قوتار بوون نیهو، لە شوێنێکی نیزیكە وه گیراون (دیمەنێکی زۆر سامناکە) ﴿٥١﴾ (بېپروایه کان له قیامه تدا)، گوتیشیان: پروامان پێی هێنا، بەلام لەو شوێنە دوورە وه چوون دەستیان دە یگاتی ﴿٥٢﴾ بێگومان پێشتر پێی بېپروا بوون و، لە دوورە وه بەرەو پەنھان دەیانھاویش (بە نه زانیی لە بارە ی نادیارە وه دەدوان) ﴿٥٣﴾ بەر بەستیش خرایە ئیوان ئەوان و ئەوه وه كە ئارەزوویان دەکرد، وهك چوون ئەوهش بەرانبەر بە كۆمە له كانی پێشوویان کرا، بێگومان ئەوانیش لە دوو دلێهە کی خەست و خۆل دا بوون (بۆیه بەو دەر دە چوون) ﴿٥٤﴾}.

شیکردنەوێ هەندیک لە وشەکان

(يَقْذِفُ): دەهاوی، (الْقَذْفُ: الرَّمِي البَعِيد)، (قَذْف): بریتیه لە هاویشتیکی بەرهو دوور، یان لە دوورەوه، هاویشتی وەك خوا ﷻ لە سوورەتی (طه)دا، دەفهرموی: ﴿فَأَقْذِفْهُ فِي الْيَمِّ﴾ ٣٩ طه، فریبیدە نیو دەریایەكەوه.

(فَزَعُوا): واتە: داچەلەکین، (الْفَزَعُ: انْقِبَاضٌ وَنَفَارٌ يَعْتَرِي الْإِنْسَانَ مِنَ الشَّيْءِ الْمُخِيفِ، وَهُوَ مِنْ جِنْسِ الْجَزَعِ)، (فَزَع): بریتیه لە هاتنەوێهەك و سەلمینەوێهەك کە بەسەر ئینساندا دی، لە ئەجامی دیتنی شتیکی مەترسیلیکراوو ترسناکدا، (فَزَع) لە پەگەزی (جَزَع)ه، (جَزَع) واتە: هەڵپەو ناپەرەحت بوون، (فَزَع)یش واتە: داچەلەکین.

(فَلَا فَوْتَ): دەربازبوون نیه، (الْفَوْتُ: بُعْدُ الشَّيْءِ عَنِ الْإِنْسَانِ، بَحِيْثٌ يَتَعَذَّرُ إِذْ رَأَاهُ)، (فَوْتُ): بریتیه لەوێ شتیکی لە ئینسانەوه دوور بێ، بە شیوێهەك نەتوانی دەستی بگەیهێت.

(الْتَّائُشُ): (التَّوْشُ: التَّنَاوُلُ)، (تناوش) بریتیه لەوێ ئینسان دەست بگەیهێتە شتیکی، یانی: (تَنَاوُل).

(وَحِيلَ): (حَالَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ كَذَا) واتە: فلان شتە، کەوتە نیوان من و تۆوه، (حَائِلٌ)، پەردە، (أَصْلُ الْحَوْلِ: تَغْيِيرُ الشَّيْءِ وَانْفِصَالُهُ عَنْ غَيْرِهِ)، وشە (حَوْل)، بریتیه لە شتیکی کە بگورێ و لە شتیکی دیکە جیاپێتەوه، وەك گومان: (حَائِلٌ)، لەسەر کیشی (فَاعِل)ه، بە مانای پەردەو نیوانیکی دی، کە دەکەوێتە نیوان دوو شتانەوه.

ماناي گىشتىي ئايەتەكان

خوﺍ ﷻ ﻟﻪ ﻛﯚﺗﺎﻳﻰ ﺋﻪﻡ ﺳﯜﭘﺮﻩﺗﻪ ﻣﯘﺑﺎﺭﻩﻛﻪﺩﺍ، ﭘﯩﻐﻪﻣﺒﻪﺭﻯ ﺧﺎﺗﻪﻡ ﻣﯘﺣﻮﻣﻤﻪﺩ ﷺ ﺩﻩﺩﯗﻳﻨﻰ، ﻟﻪ ﭘﯩﻨﭺ ﺋﺎﻳﻪﺗﻰ ﻳﻪﻙ ﻟﻪ ﺩﯗﺍﻱ ﻳﻪﻛﺪﺍ، ﭘﯩﻨﭺ ﺟﺎﺭﺍﻥ ﻓﻪﺭﻣﺎﻧﻰ ﭘﻰ ﺩﻩﻛﺎﺕ: (ﺑﻠﻰ)ﻭ، ﭘﯩﻨﭺ ﭘﺎﺳﺘﻰ ﺯﯗﺭ ﮔﻪﻭﺭﻩﻭ ﮔﺮﻧﮕﻰ ﭘﻰ ﺩﻩﻓﻪﺭﻣﯘﻱ، ﻛﻪ ﭘﯩﻴﺎﻥ ﺭﺍﺑﮕﻪﻳﻪﻧﻰ، ﻛﻪ ﻟﻪ ﻫﻪﻣﻮﯞ ﻗﯘﺭﭘﺎﻧﺪﺍ ﯞﯨﻨﻪﻱ ﺋﻪﻭﻩ ﻧﻴﻪ، ﺑﯘﻳﻪﺵ ﺋﯩﻤﻪ ﺋﻪﻭﻩﻣﺎﻥ ﺑﻪ ﻳﻪﻛﻜﻰ ﻟﻪ ﺗﺎﻳﺒﻪﺗﻤﻪﻧﺪﻳﻪﻛﺎﻥ ﺳﯜﺭﻩﺗﻰ (ﺳﺒﺂ) ﺩﺍﻧﺎ، ﻟﻪ ﻛﺎﺗﻰ ﺧﺴﺘﻨﻪ ﭘﺮﯗﻱ ﺋﻴﯜﻩﭘﺮﯗﻙ ﯞﻩ ﭘﯩﻨﺎﺳﻪﻱ ﺋﻪﻡ ﺳﯜﺭﻩﺗﻪﺩﺍ.

ﻳﻪﻛﻪﻣﺠﺎﺭ ﺧﯘﺍ ﷻ ﺩﻩﻓﻪﺭﻣﯘﻱ: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُكُمْ بِرَّحِدَةً﴾، ﺋﺎﺷﻜﺮﺍﻳﻪ ﭘﺮﯗﻱ ﺩﯗﺍﻧﺪﻥ ﻟﻪ ﭘﯩﻐﻪﻣﺒﻪﺭﻩ ﷺ، ﺗﯘ ﺑﻠﻰ: ﴿إِنَّمَا أَعْظَمُكُمْ بِرَّحِدَةً﴾، ﻣﻦ ﺗﻪﻧﻴﺎ ﺑﻪ ﻳﻪﻙ ﺷﺖ ﺋﺎﻣﯘﺯﮔﺎﺭﻳﯩﺘﺎﻥ ﺩﻩﻛﻪﻡ، ﭼﯩﻴﻪ ﺋﻪﻭﻩ ﺗﺎﻛﻪ ﺋﺎﻣﯘﺯﮔﺎﺭﻳﻴﻪ؟ ﴿أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَ خِزْيَافٍ﴾، ﺋﻪﻭﻳﺶ ﺋﻪﻭﻩﻳﻪ ﻛﻪ ﺑﯘ ﺧﯘﺍ ﷻ ﻫﻪﻟﺴﻦ، ﺩﯗﯞ ﺩﯗﯞ ﯞﻩ ﻳﻪﻙ ﻳﻪﻙ، ﴿ثُمَّ تَنْفَكُّوْا﴾، ﺩﯗﺍﻳﻰ ﺑﯩﺮ ﺑﻜﻪﻧﻪﻭﻩ، ﭼﯜﻧﻜﻪ ﻣﺮﯗﻕ ﺋﻪﮔﻪﺭ ﺑﻪ ﺗﻪﻧﻴﺎ ﺑﻰ، ﺑﺎﺵ ﺑﯩﺮﻯ ﺑﯘ ﺩﻩﻛﺮﯨﺘﻪﻭﻩ، ﺋﻪﮔﻪﺭ ﻳﻪﻛﻜﻰ ﺩﯨﻜﻪﺷﻰ ﻟﻪﮔﻪﻝ ﺩﺍ ﺑﻰ، ﻟﻪﻭﺍﻧﻪﻳﻪ ﺑﺎﺷﺘﯩﺮ ﻫﻪﻧﺪﯨﻚ ﺷﺘﻰ ﺑﯩﺮ ﺑﺨﺎﺗﻪﻭﻩ، ﺑﻪﻻﻡ ﺋﻪﮔﻪﺭ ﻗﻪﻟﻪﺑﺎﻟﻎ ﺑﯘﻭﻥ، ﺑﯩﮕﯘﻣﺎﻥ ﻣﺮﯗﻕ ﻧﺎﺗﯘﺍﻧﻰ ﯞﻩﻙ ﭘﯩﻮﻳﺴﺖ ﺑﯩﺮ ﺑﻜﺎﺗﻪﻭﻩﻭ، ﻓﯩﻜﺮﯗ ﻫﯘﺷﻰ ﺧﯘﻱ ﭼﯩﺮ ﺑﻜﺎﺗﻪﻭﻩ ﻟﻪ ﺳﻪﺭ ﺑﺎﺑﻪﺗﺘﯩﻜﻰ ﺩﻳﺎﺭﻳﯩﻜﺮﺍﯞ، ﺑﯘﻳﻪ ﻟﯩﺮﻩﺩﺍ ﺩﻩﻓﻪﺭﻣﯘﻱ: ﺗﻪﻧﻴﺎ ﺑﻪ ﻳﻪﻙ ﺷﺖ ﺋﺎﻣﯘﺯﮔﺎﺭﻳﯩﺘﺎﻥ ﺩﻩﻛﻪﻡ، ﺋﻪﻭﻳﺶ ﺋﻪﻭﻩﻳﻪ: ﻟﻪﺑﻪﺭ ﺧﯘﺍ، ﻫﻪﻟﺴﻦ، ﯞﺍﺗﻪ: ﺩﻟﻰ ﺧﯘﺗﺎﻥ ﺑﯘ ﺧﯘﺍ ﺳﺎﻏ ﺑﻜﻪﻧﻪﻭﻩ ﻣﻪﺑﻪﺳﺘﻰ ﺩﯨﻜﻪﺗﺎﻥ ﻧﻪﺑﻰ، ﻟﻪﺑﻪﺭ ﭘﻪﺯﺍﻣﻪﻧﺪﯨﻰ ﺧﯘﺍ، ﺩﯗﯞ ﺩﯗﯞ، ﻳﺎﻥ ﻳﻪﻙ ﻳﻪﻙ، ﺑﯩﺮ ﺑﻜﻪﻧﻪﻭﻩ، ﴿مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ﴾، ﺑﯩﺮ ﺑﻜﻪﻧﻪﻭﻩ ﻟﻪ ﺣﺎﻟﻰ ﭘﯩﻐﻪﻣﺒﻪﺭ، ﻣﯘﺣﻪﻣﻤﻪﺩ ﷺ، ﺋﻪﻭ ﻛﺎﺗﻪ ﺑﯘﺗﺎﻥ ﺩﻩﺭﺩﻩﻛﻪﻭﻱ ﻛﻪ: ﻫﺎﯞﻩﻟﻪﻛﻪﺗﺎﻥ ﻫﯩﭻ ﺟﯘﺭﻩ ﺷﯩﺘﺘﯩﺒﻪﻛﻰ ﺗﯩﺪﺍﻧﻴﻪ، ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ﴾، ﺋﻪﻭ ﺗﻪﻧﻴﺎ ﯞﺭﻳﺎﻛﻪﺭﻩﻭﻩﻭ ﺗﺮﺳﯩﻨﻪﺭﯨﻜﻪ ﺑﯘ ﺋﻴﯜﻩ، ﴿بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾، ﻟﻪ ﭘﯩﺶ ﺩﻩﺳﺘﻰ ﺳﺰﺍﻳﻪﻛﻰ ﺳﻪﺧﺖ ﺩﺍ، ﺑﯘﺗﺎﻥ ﭘﻪﻭﺍﻧﻪ ﻛﺮﺍﯞﻩ، ﯞﺍﺗﻪ: ﻫﺎﺗﯘﻩ ﺋﺎﮔﺎﺩﺍﺭﺗﺎﻥ ﺑﻜﺎﺗﻪﻭﻩﻭ ﺑﺘﺎﻧﺘﺮﺳﯩﻨﻰ ﯞﻩ ﻫﯘﺷﻴﺎﺭﺗﺎﻥ ﺑﻜﺎﺗﻪﻭﻩ، ﻛﻪ ﺳﺰﺍﻳﻪﻛﻰ

سەخت لە پێشەوهیە، ئنجا پێش ئەوهی ئەو سزا سەخت و دژوارەتان بۆ بـ
و، ملتان بگری، هاتو وریاتان بکاتەوه و ھۆشداریتان بداتی، تاكو لە خۆتان
وریا بن.

کەواتە: یەكەمجار کە خوا ﷻ فرمووی: (قُلْ)، واتە: ئەي موحەممەد تۆ
بـلـی: ئامۆژگاریتان دەکەم بە یەك ئامۆژگاریی، ئەویش ئەوهیە: دوو دوو و یەك
یەك، لە بەر خوا ھەلسن، کە دەفرمووی: ھەلسن، مەبەست پێی ئەو نە،
ھەلسنە سەر پـی، یانی: ویستی بیرکردنەوێتان ھەبـی و، دلی خۆتان لەسەر
ساغ بکەنەوه، بیر بکەنەوه لە ھاوێلەکتان موحەممەد ﷺ، کە ھیچ جوړە
شیتییەکی تیدا نە، بەلکو نموونەي عەقـل و ھۆشی ھەرە بەرزەو، لە لووتکەي
عەقـل و ھۆش و تێگەشتن دایە، ئەو تەنیا ترسینەر و وریاکەرەوێە بۆتان.

بۆ جاری دووھەم دیسان پێی دەفرمووی: ﴿قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ﴾
تۆ پـیـان بـلـی: ھەر کرێیەك و پاداشتێك لـیـم داوا کردوون، با بۆ خۆتان بـی، واتە:
ھیچ چاوەروانییەك لـیـتان نە، یاخود ھەر شتێك کە لـیـم داوا کردوون، ئەو
ھەمووی بۆ سوودی خۆتانە، ئەوێ کە پـیـغەمبەر ﷺ لـیـی داوا کردوون، ئەگەر
بریتی بـی لە پاداشت و کرێ، ئەو بوو کە بـپـروا بـیـن، کە بـپـروا ھێنانەکەش
بە سوود و قازانجی خۆیانە، ﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ﴾، پاداشتی من تەنیا لەسەر
خوایە، ﴿وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾، ئەو چاودێرو ئاگادارە بەسەر ھەموو شتێکەو.

بۆ جاری سێھەم دەفرمووی: ﴿قُلْ إِنْ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَ الْغُيُوبِ﴾، تۆ بـلـی:
بـیـگومان پەرەردگارم ھەق دەھاوی، ھەق بۆ کوێ دەھاوی؟ بـیـگومان ھەق
بە ناھەق دادەدات، ھەق ئەگەر وەك بەردێك و فیشەکیك بـی، بەاویشتی و
بەتەقینری، دەبـی بەرەو پروی شتێك بەاویشتی، ئنجا بە سیاق دەزانری کە ھەق
بە ناھەق دادەدری، ﴿عَلَّمَ الْغُيُوبِ﴾، ئەو زانای ھەموو پەنھانەکانە.

جاری چوارەم: ﴿قُلْ جَاءَ الْحَقُّ﴾، تۆ بـلـی: ھەق ھات، ئەو ھەقەي لە
قورئاندا بەرجەستەيە، لە پـیـغەمبەرێ خاتەم ﷺ و پـیـازەکەیدا، ﴿وَمَا يُبْدِئُ

أَلْبَطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿١٠﴾ ناهەق نە هیچ شتیکی پێ دەکری، نە هیچ شتیکی پێ دەگیردرێتەو، واتە: ناهەق هیچ کارە نیە و دەستە پاچەیه لە بەرانبەر هەقدا، هیچی لە دەست نایەت، چونکە ئەو وەك مەسەلێکە لە زمانی عەرەبیدا، دەلێ: (لَا يُبْدِيءُ وَلَا يُعِيدُ)، واتە: هیچ کارە نیە، هیچی لە دەست نایەت، یاخود نە هیچ شتیکی پێ دەست پێ دەکری لە سەرەتاوە، نە هیچ شتیکی دواى ئەوێ لادەچێ، پێ دووبارە دەکریتەو، دەگیردرێتەو.

بۆ جاری پێنجەم و کۆتایی دەفەرموێ: ﴿قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي﴾ بلی: ئەگەر گومرا بێم ئەو زیاى گومرا بوونەكەم بۆ خۆم، بە زیانی خۆم تەواو دەبێ، ﴿وَإِنْ أَمَدَدْتُ فَمَا يُوجِي إِلَىٰ رَبِّ﴾ ئەگەر پێی راستیش بگرم، ئەو پەرورەدگارم بۆم سروش دەکات و بە پەنامەکیى بۆم دەنێری، بە هۆی پەيامی خواوە من پێی راست دەگرم، ئەگەر لاش بدهم بە هۆی خۆمەو، بە زیانی خۆشم، ﴿إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ﴾ بە دڵنیایی ئەو (پەرورەدگار) بیسەری نزیكە، ئنجا لە کۆتایی دا، خوا ﷻ، ئەو دیمەنە سامناکەى پۆزى دوايان دەخاتە بەرچاو:

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فَرَغُوا فَلَا قُوَّةَ﴾ ئەگەر تۆ ببینی کاتێک، راپلەکین و دەر باز بوونیش نیە، ﴿وَآخِذُوا مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ﴾ لە شوێنێکی نزیكەو، هەش گیران، ﴿وَقَالُوا ءَامَنَّا بِهِ﴾ لەوێ (لە قیامەتدا) گوتیان: بڕوامان پێهنا، ﴿وَإِنِّي لَهُمُ النَّاشُ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾ بەلام چۆن دەستی دەگەینەن، چۆن بۆیان بەرپەل و بەردەست دەبێ، دەستی دەگەینەن لە شوێنێکی دوورەو، لە قیامەت دا چۆن تازە دەستیان بە ژیاى دنیا رادەگاتەو، چونکە شوێنی ئیمان هێنان ژیاى دنیا بوو، ئەك قیامەت، ﴿وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ﴾ پێشتریش پێی بێپروا بوون، لە دنیادا، ئەو شوێنەى كە دەگونجا ئیمانی تیدا بین، ئەوان پێی بێپروا بوون، بەو هەقە كە بۆیان هاتبوو، كە لە قورئان و لە پیغمبەردا ﷺ بەرجەستەیه، ﴿وَيَقْدِرُ فُوتٌ بِالْغَيْبِ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾ لە دنیادا پروو بە پەنھان،

شتیان دەهاوێشت لە شوێنێکی دوورەوه، تەنگیان بە تاریکییەوه دەنا، نەزانانەو بـی ئاگایانە، بـی ئەوهی شارەزاییان هەبـی، قسەیان دەکرد.

لە کۆتایی دا دەفەرموی: ﴿وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ﴾، واتە: بەرەست خرایە نـیوان ئەوان و ئەوهوه کە ئارەزوویان دەکرد، ئارەزووه کانیان، ﴿كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِّن قَبْلُ﴾، وهك چۆن ئەوهوش بە کۆمهله کانی پـیش وان کرا، واتە: ئەو کۆمهله لانهی پـیش وان، رابردوون بە هه مان مه رهد چوون، هه مان ئەو ده رده یان تووشبوو، کە پەردە خرایە نـیوان خۆیان و ئارەزووه کانیان، بۆچی؟ ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مَُّرِيبٍ﴾، چونکه ئەوان لە دوو دلییه کی خه ست و خۆلدا بوون، ﴿شَكٍّ مَُّرِيبٍ﴾ (رِيبٌ وَشَكٌّ) هه ردووکیان به مانای دوو دلیین، ﴿شَكٍّ مَُّرِيبٍ﴾، وهك: (لَيْلٌ أَلِيلٌ) شه ویکی شهو، یان (شَعْرٌ شَاعِرٌ)، شیعریکی شیعر، ئەوه بۆ ته نکید کردنه وه یه، واتە: لە دوو دلییه کی زۆرخه ست و خۆل دا بوون، بۆیه بهو مه رهدو ده رده چوون.

پاڤه پاندنی مه کته بی مامۆستا عه لی بابیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir

Google Play Appstore

له تۆره کۆمه له یه نه کان له کته لته یان

Stay in touch on social media

نحن نتمتع عبر مواقع التواصل الاجتماعي

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

عل بابیر AliBapir

مه ل بابیر AliBapir

کته لی

پاڤه پاندنی مه کته بی مامۆستا عه لی بابیر

پاڤه پاندنی مه کته بی مامۆستا عه لی بابیر

مەسەلە گەنگەکان

مەسەلە ی یە کە م:

فەرمانکردنی خوا ﷻ بە پیغەمبەرە کە ی موخەممەد ﷺ کە پێنج راستیی گەورە و گەنگ بە بێروایان رابگەیه‌نی:

١- دوو دوو و یە ک یە ک، لە بەر خوا بێر بکە نه‌وه، لە بارە ی هاو‌ه‌له‌ کە یانه‌وه: موخەممەد ﷺ، ئەو کاتە دەگەنه ئەو دەرەنجامە ی، کە هیچ جو‌ره شەتییه‌کی تێدانیه.

٢- موخەممەد ﷺ هیچ جو‌ره کرێ و پاداشتیکیان لێ داوا ناکات و، پاداشت تەنیا لە خوا چاوه‌ڕێ دەکات.

٣- خوا هەق بە ناهەق دا دەدات و بۆی دەهاوێ، دیارە هەقیش بە ناهەق بکەوێ دەپووچێنێته‌وه.

٤- کە هەق هات، ناهەق لە پەل و پۆ دەکەوێ و، دەسته پاچه دەبێ و، هیچ کارە دەبێ.

٥- مەرووف ئەگەر گومرا بێ، خەتای خۆیه‌تی و، راستە ڕێ بوونیشی بەره‌می وه‌حیی خوایه، یاخود موخەممەد ﷺ ئەگەر گومرا بێ، خەتای خۆیه‌تی و، راستە ڕێ بوونیشی، بەره‌می وه‌حیی و پەيامێکه، کە لە خوای بەرزوه‌وه بۆی دابه‌زێنراوه:

خوا دەفەرموێ: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُكُمْ بَوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَشْنَىٰ وَفَرْدَىٰ ثُمَّ نَنفَكُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جَنَّةٍ إِنَّ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنَّ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَٰمُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾ قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِيُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي وَإِنْ اهْتَدَيْتُ فِيمَا يُرْسِي إِلَىٰ رَبِّيَ إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾﴾

شیگردنەوهی ئەم ئایەتانە، لە شازدە برگەدا:

(١)- ﴿قُلْ إِنَّمَا أَعْظُمُكُمْ بَوَاحِدَةٍ﴾، بفرموو: تەنیا بە یەک شت ئامۆزگاریتان دەکەم، ئەمە فەرمانی یەکەمە، که خوا پێنج جارمان لە پێنج ئایەتی بەدوای یەک دا دووبارە ی دەکاتەوه، دەفرموو: ﴿قُلْ﴾، بفرموو: ﴿أَعْظُمُكُمْ بَوَاحِدَةٍ﴾، من تەنیا بە یەک شت ئامۆزگاریتان دەکەم، ﴿أَعْظُمُكُمْ﴾ (الوعظ: کلام یڕق لئە القلب و فیه تَحذِيرٌ وَتَرْغِيبٌ)، (وَعظ): بریتیه لە قسە یەک کە دلی مرووف بۆی نەرم بێ و، ترساندن و وریاکردنەوه و هاندانی تێدابی.

(إِنَّمَا: أَدَاةُ الْحَصْرِ وَالْإِبْطَاتِ)، (إِنَّمَا) ئامرازێ کورت هەلپێنان و چەسپاندنە، که دەفرموو: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَعْظُمُكُمْ بَوَاحِدَةٍ﴾، بفرموو: تەنیا بە یەک شت ئامۆزگاریتان دەکەم، (أَي: مَا أَعْظُمُكُمْ إِلَّا بِخَصْلَةٍ وَاحِدَةٍ)، ئەمە بۆ ئەوهیه ریی و تووویژو قسەو باس بپێچرێتەوه و، قسە ی کورت و پوخت لە کۆتاییدا بکری، که دەفرموو: ﴿أَعْظُمُكُمْ بَوَاحِدَةٍ﴾، وشە ی: ﴿بَوَاحِدَةٍ﴾، (صِفَةُ مَوْصُوفٍ مَحْذُوفٍ: أَي كَلِمَةٍ وَاحِدَةٍ، أَوْ خَصْلَةٍ وَاحِدَةٍ، أَوْ قُصَّةٍ وَاحِدَةٍ، أَوْ مَوْعِظَةٍ وَاحِدَةٍ)، وشە ی: (واحدة) سێهەتی وەسفراویکی قرتێراوه، واتە: یەک وشەتان پێراوەگە یەنم، یان یەک خەسلەت، یان یەک بابەت، یان یەک ئامۆزگاریی ئەویش بریتیه لە چی؟

(٢)- ﴿أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَ خَمَلٍ﴾، که بۆ خوا دوو دوو، یەک یەک، هەلسن، لێرەدا که دەفرموو: بۆ خوا هەلسن، (الْقِيَامُ: مُرَادٌ بِهِ مَعْنَاهُ الْمَجَازِي، وَهُوَ التَّأْمُلُ لِلْعَمَلِ وَالْإِجْتِهَادِ)، مەبەست هەلسانی روالهتیی نیه، بەلکو مەبەست مانا مەجازیه کە یەتی، واتە: خۆتان ماندوو بکەن و کۆشش بکەن، که دەفرموو: (مِثْلِي وَفَرَادِي)، واتە: (مِثْلِي: أَي اثْنَيْنِ اثْنَيْنِ، وَفَرَادِي أَي: فَرْدًا فَرْدًا)، چونکە دوو دوو، یەک یەک، وەک پێشتریش باسمان کرد، کاتی ئێسنان تەنیا، باشتر دەتوانی بیر بکاتەوه، یاخود ئەوپەری یەکیکیش لە گەڵدا بێ، شتیکی بیر بخاتەوه، پێکەوه و تووویژ بکەن، بەلام کە بوونە سێ و چوارو پێنج و... هتد، هەر کەسە قسە یەکی کردو، هەر کەسە بە دۆلێکدا پۆیی، مرووف مێشکی پەرت دەبی.

٣- ﴿ثُمَّ نَفَّكُوا﴾، دواى بىر بکەنەو و پامینن (ثُمَّ) لێرەدا بۆ ریزبەندى پلەییە (لِلتَّيِّبِ الرُّبِيِّ)، چونکە خو ئامادە کردنە کە شتیکە، بەلام بىر کردنەو و پامان لە پلەو پایەدا بەرزترەو گرنگترە، لە خو ئامادە کردن و هەلسان و، پیکەو بە جووتى و بە تاکى بىر کردنەو.

ئنجایا بىر لە چى بکەنەو؟ بە پەهایى بىر لە خوا بکەنەو، بىر لە خوێتان بکەنەو، بىر لە ژيان بکەنەو، بىر لە دواڕۆژ بکەنەو، یاخود بىر بکەنەو بە تايبەتیی لە پیغەمبەر ﷺ موحەممەد.

٤- ﴿مَا بِصَاحِبِكُمْ مِّنْ جَنَّةٍ﴾ بىر بکەنەو لەویدا کە هاوێلە کەتان هیچ شىیەکی تێدا نیە، بۆچى دەفەرموى: ﴿بِصَاحِبِكُمْ﴾؟ (الصَّاحِبُ: الْمُخَالِطُ مُطْلَقًا بِالْمُوَافَقَةِ وَالْمَخَاصِمَةِ، وَهُوَ كِتَابَةٌ عَنِ التَّبَصُّرِ فِي خُلُقِهِ، وَهَذَا إِظْهَارٌ فِي مَقَامِ الإِضْمَارِ: «مَا بِهِ مِنْ جَنَّةٍ»)، چونکە هاوێل (صَاحِب): ئەو کەسە یە لەگەڵ کەسێک دا تیکەڵ بى و، چ هاویرای بى، یان یرای جیا بى، لێرەدا مەبەست پێى ئەو یە کە ئەو موحەممەد ﷺ ئەوێندە لەگەڵى تیکەڵن، کە باش شارەزای پەوشت و ئاکارنى و چاکى دەناسن، ئەمەش ئاشکرا کردنە لە جیاتی شارەندەو بەهوى راناوێ.

یانى: کە دەفەرموى: ﴿مَا بِصَاحِبِكُمْ مِّنْ جَنَّةٍ﴾، هاوێلە کەتان هیچ جوړە شىیەکی تێدانیە، لە جیاتی ئەو یە بفرموى: (مَا بِهِ مِنْ جَنَّةٍ)، ئەو هیچ شىیە تێدانیە، یانى: ئەو کەسە یە لە نزیکەو دەیناسن و، هاوێلە تى و پەفاقەتتان لەگەڵى هەیهو لەگەڵى ژیاون و، لەگەڵى تیکەڵن و چاکى دەناسن.

﴿مِّنْ جَنَّةٍ﴾، (مِنْ) یان دەستپێ کردەبى (إِبْتِدَائِيَّة) یە، یان (مِنْ) بەشکەندەبى (تَبْعِيضِيَّة) یە، ئەگەر (مِنْ) (إِبْتِدَائِيَّة) بى، واتە: هەر لە سەرەتایەو هیچ جوړە شىیەکی تێدانیە، ئەگەر (مِنْ) (تَبْعِيضِيَّة) ش بى، واتە: (أَيَّ شَيْءٍ مِنَ الْجُنُونِ وَلَوْ قَلِيلًا)، هیچ بەشێک لە شىیە تێدانیە، هەرچەندە کەمیش بى.

٥- ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ﴾، ئەو تەنها ترسێنەر و شیارکەرەو یە بۆ ئێو، واتە: پێش ئەو یە سزا سەختە کەتان بۆ بى، ئەو هاتو و ریا تان دەکاتەو.

(٦) ﴿بَيْنَ يَدَيَّ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾ له پېش دەستی سزایه کی سهخت و تونددا، یانی: سزایه ک که لیتانهوه نیزیکه، ﴿بَيْنَ يَدَيَّ﴾ (أَي: قَرِيبٍ)، واته: نیزیکه، واته: پېش ئهوهی سزا سهخته که تان بۆ بێ، ئهوه هاتوه، وریاتان دهکاتهوه، بتاترسینێ، تاکو هۆشیاریی خۆتان وهربگرن، که مهبهست پیتی سزای پوژی دوايه، ئنجا چ قوڤاغی یه کهمی، که ئاخیر زه مانه و تیک چوونی گهردوونه، یان قوڤاغی دووه می، که زیندوو کرانه وه و لپیرسرانه وه یه، یاخود کووی پوژی دوايی، دهشگونجی مهبهست پیتی ئهوه سزاو ئازاره بێ، که له دواي مردنه وه دهست پێ دهکات، که کهوتنه نپو قوڤاغی بهرزه خه، ئه مه جاری یه که مه له پینج جاره که که خوا فهرمووی: (قُلْ)، پێیان بفهرموو: وهرن بابە یه ک ئاموژگاریی ئاموژگاریتان بکه م، ئه ویش ئه وه بوو که باس مان کرد.

ئنجا بۆ جاری دووهم ده فهرمووی:

(٧) ﴿قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ﴾، بفهرموو: ههر کرێ و پاداشتیکم لیتان داوا کردبێ، با بۆ خۆتان بێ، ئه مه دوو مانایان هه لده گری:

أ- (مَا) لیره دا (مَا الشَّرْطِيَّة): ﴿مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ﴾ له وشه ی: ﴿مِنْ أَجْرٍ﴾، پروونکردنه وه یه بۆ (مَا)، چونکه (مَا) نه زانراوی (إِبْهَام) یکی تیدایه و نازانی چییه؟ ﴿مَا سَأَلْتُكُمْ﴾، یانی: (أَيُّ شَيْءٍ سَأَلْتُكُمْ) ههرشتیک که داوام لیکردوون، دوايی ده فهرمووی: ﴿مِنْ أَجْرٍ﴾، له کرێ و پاداشت، با بۆ خۆتان بێ، ﴿فَهُوَ لَكُمْ﴾، ئه مه وه لامی مه رج (جَوَاب الشَّرْط) ه که یه، واته: ههر پاداشتیکم لێ داوا کردوون، با بۆ خۆتان بێ.

ب- یاخود: ﴿مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ﴾، (مَا: نَافِيَةً)، ده گونجی (مَا) لابه ره بێ، یانی: هه یج کرێیه کم لێ داوا نه کردوون، (مِنْ أَجْرٍ) ههر جوړه کرێ و پاداشتیکم، ئه مه ته نکیدی ئه وه یه که هه یج جوړه کرێیه کم لیتان داوا نه کردوه، که ده فهرمووی: ﴿فَهُوَ لَكُمْ﴾،

ئه مه ش دوو واتای هه ن:

أ- ههر کرێ و پاداشتیکم لێ داوا کردوون، با بۆ خۆتان بێ.

ب- (هو) دەگەریتەوه بۆ قورئان، ﴿فَهُوَلَكُمْ﴾ واتە: قورئان بۆ ئێوەیە، بۆ سوودی خۆتانەو، من هیچ کرێیەکم لێ داوا نەکردوون، ﴿قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ﴾ بۆ: من هیچ پاداشتیەک لێ داوا نەکردوون، ﴿فَهُوَلَكُمْ﴾ قورئان تەنها بۆ خۆتانە، ئەگەر بپروای پێ بێنن.

بەلام وا پێدەچێ مانای یەكەمیان گونجاوتر بێ: ﴿قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَلَكُمْ﴾ واتە: هەر پاداشتیەک لێ داواکردوون، با بۆ خۆتان بێ، واتە: هیچم لێ داوا نەکردوون.

ئەم ئایەتە ی ئێرە شۆیە هەردوو ئایەتی: (٨٦ و ٨٧) ی سوورەتی (ص) دەکات: خوا لە سوورەتی (ص) دا، دەفەرموی: ﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ (٨٦) ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ (٨٧) واتە: بۆ من هیچ پاداشتیەکتان لە سەری لێ داوا ناکەم، من لە ئەرك خەرەسەران نیم، (لەوانە نیم، بارتان گران بکەم و ئەركتان بخەمە سەری) ئەمە تەنها بێرخەرەوهیە بۆ جیهانیان.

(أَجْرٍ): بریتییە لە قەرەبوویەك لە بەرانبەر کاریکدا کە دەکری و، سوودیەک بە وەرگرەکە ی دەگەیهێنێ.

ئەو ئایەتە بەپێزە مانایەکی دیکەش دەگەیهێنێ کە لە تەفسیرەکاندا نەبینیوه، بەلام پێم وایە ئەو واتایەش لە خوێ دەگری: من هیچ شتیەک لێ داوا نەکردوون، ئەو نەبێ کە بپروا بێنن، ئنجا ئەگەر ئەو داوا کردنە ی من: (بپروا بێنن) بە کری و پاداشتی تێدەگەن، بە تەئکید بەس خۆتان لێ بەهرەمەندن و هەر بۆ خۆتانەو بۆ هیچکەسی دیکە نیە.

٨- ﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ﴾ پاداشتی من تەنیا لەسەر خواوە ﷻ، ئەمەش بە دوو شۆیە خوێراوەتەوه: ﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ﴾، خوێراویشەتەوه: (إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ)، پاداشتم تەنیا لەسەر خواوە ﷻ.

٩- ﴿وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ ئەویش (خوا) چاودێرو ئاگاداری هەموو شتیەکەو، بینەری هەموو شتیەکە.

(١٠) ﴿قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ﴾، {ئەمە جاری سێیه مه} بلی: به دلنیایی پهروهردگارم ههق دههاوی، ئایا مه بهست له ههق هاویشتن، چیه؟

أ- (يُظْهِرُ الْحَقَّ)، ههق دهدهخات.

ب- یاخود ههقی به نا ههقی دادهدات: (يُرْمِي بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ)، ههق دههاوی بهرهو باتیل.

(١١) ﴿عَلَّمَ الْغُيُوبِ﴾، (خوا) زۆر زانای په نهانه کانه، کهواته: نا ههق و باتیل له کوێ بێ، خوا دهیبینی، ناههق له ههر شوێنیک بیت، خوا دهری دهخات و دهیبینی و، ئەو ههقهی که بهرهو پرووی دهیهاوی، دهیبیکێ و دهیههنگیوی.

(١٢) ﴿قُلْ جَاءَ الْحَقُّ﴾، {جاری چوارهم} بلی: ههق هات، ئەو ههقه مسوگەر مه بهست پێی قورئانه، ئەو ههقهی که له قورئانداو، له وه حیی و په یامی خوادا بهرجهستهیه.

(١٣) ﴿وَمَا يُدْعِي الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ﴾، باتیل هیچ دهست پێناکات و هیچ ناگیرێتهوه. ههق واته: شتی چهسپاو، باتیل، واته: شتی بۆش و بێ بنهما، که لێره دا مه بهست له (حق) خوا به یه کگرتن و به ندایه تی بۆ خوا کردن و به پێی خوادا پۆشیستهو، باتیلش به پێچهوانه کهیهتی، که بریتیه له هاوبهش بۆ خوا دانان، یان دان به خوادانه نان، یاخود دان به پیغه مبهردا نههینان و پێی وه حیی و خوانه گرتن، بلی: ههق هات و باتیل هیچ دهست پێ ناکات و هیچ ناگیرێتهوه، ئەمە وەك ئەو ئایه تهی سوورەتی (الإسراء) ه، که دهفه رموی: ﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾ (٨١)، بلی: ههق هات و باتیل مرد، له بهینچوو، بێگومان باتیل خۆی له خۆیدا، له بهین چوو، که دهفه رموی: ﴿وَمَا يُدْعِي الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ﴾، {يُدْعِي}، واته: دهست پێدهکات، {يُعِيدُ}، واته: دهگیرێتهوه: ئەم تهعبیره چوار واتایان هه لدهگری:

أ- دهگونجی مه بهست پێی ئەوه بێ، که ههر له سه ره تاوه دروست ناکات و ناهێنێته دی و، هیچ شتیکیش دوای له بهین چوون، ناگیرێتهوه.

ب- دەشگونجی مەبەست ئەو بە، کە ئەو ەبارەتییکی مەشهوورە لە زمانی ەپرەبیدا دەلی: (فَلَّانَ مَا يُبْدِيءُ وَمَا يُعِيدُ)، واتە: فلانکەس هیچی لە دەست نایەت و دەستە پاچەیه.

ج- یاخود ئەمە کینایەیه بۆ لە بەینچوون، کە دەفەرموی: ﴿وَمَا يُبْدِيءُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ﴾، یانی: باتیل لە بەین چوو و هیچی لە دەست نایەت، چونکە کەسی کە فەوتابی و مردبی و لە بەین چوو، هیچی پیناکری.

د- هەندیکیش گوتووینانە: ﴿وَمَا يُبْدِيءُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ﴾، ئەمە لە زمانی ەپرەبیدا بەو واتایە هاتو: یانی: نە ئەو ەیه خۆی قسەیه ک بکات، نە ئەو ەشە کە لە وەلامی قسە ە خەلکدا، قسە بکات.

(١٤)- ﴿قُلْ إِنْ ضَلَلْتَ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي﴾، {جاری پینجەم} بلی: ئەگەر گومرا،م، زیانی گومراوونە کە لە سەرخۆمە.

وشە: ﴿أَضِلُّ﴾، (تَعْدِيَّةُ (أَضِلُّ) ب «عَلَى» إِذْ شَبَّهَ الضَّلَالُ بِجَرِمَةِ عَلَيْهِ)، یانی: کە (أَضِلُّ): تەعەددای پیکراو بە (عَلَى)، واتە: ئەگەر گومرا،م، ئەو تاونیک بەرانبەر خۆم دەکەم و، ستم لە خۆم دەکەم و زیانەکی بۆ خۆمە.

(١٥)- ﴿وَإِنْ أَهْتَدَيْتُ فِيمَا يُوحِي إِلَيَّ رِفَّتٌ﴾، ئەگەر پێی راستیش بگرم، ئەو بەهۆی ئەو ەیه کە پەرورەدگارم سڕوشم بۆ لادەکات. ﴿أَهْتَدَيْتُ﴾، واتە: راستە پێ بووم، پێی راستم گرت.

واتە: پێی راست گرتنم بە هۆی خواو ەیه، گومراوونیشم بە هۆی خۆم ەیه، پێی راست گرتنم بە قازانجی خۆمە، نە ک بە قازانج و سوودی خوا ﷻ، گومراوونیشم بە زیانی خۆمە، نە ک زیانی لە خوا ﷻ بدم.

(١٦)- ﴿إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ﴾، بە دنیایی ئەو بیسەری نزیکە، واتە: خوا ﷻ بیسەری هەموو شتیکەو، نزیکیشە ناگای لە هەموو شتیکە.

کهواته: ئەوانه ئه‌و پێنج چاره‌ن، که خوا ﷻ به پێغه‌مبه‌ری خاتهم ﷺ ده‌فه‌رموئ، ب‌فه‌رموو:

١- که ده‌فه‌رموئ: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَعْظُمُ بَوَاحِدَةً أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَ ثَمَرٍ مُّثْقَلٍ﴾ ب‌لئ: ته‌نیا ئاموژگارییه‌کتان ده‌که‌م: هه‌لسن بۆ خواو بیر بکه‌نه‌وه، بیر له هه‌موو شتێک بکه‌نه‌وه، به تایبه‌ت بیر له موحه‌مه‌د ﷺ بکه‌نه‌وه، که پێغه‌مبه‌ری په‌وانه‌ کراوی خوايه، بیر له خۆيان بکه‌نه‌وه، بیر له خوا بکه‌نه‌وه، بیر له ژيانى دنيا بکه‌نه‌وه، بیر له دوا‌پوژ بکه‌نه‌وه، هه‌مووی ده‌گرێته‌وه.

٢- که ده‌فه‌رموئ: ﴿قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ﴾ ب‌لئ: من هه‌یج کرئ و پاداشتی‌کتان لئ داوا ناکه‌م، هه‌یج چاوه‌روانییه‌کم لێتان نیه‌و، هه‌یج بارگرا‌نییه‌کیشم بۆتان نیه‌و، شانتان قورس ناکه‌م.

٣- که ده‌فه‌رموئ: ﴿قُلْ إِنْ رَبِّي يَذْفُ بِالْحَقِّ﴾ ب‌لئ: بێگومان په‌روه‌ردگارم هه‌قی ده‌هاوئ، هه‌قی به‌ره‌و پێچه‌وانه‌که‌ی خۆی و دژه‌که‌ی ده‌هاویشترئ، که ناهه‌قی (باطل)ه، لێره‌دا مه‌به‌سته‌که ئه‌وه‌یه که هه‌قی پوون بۆوه‌و، وه‌ک به ناهه‌قی دا درابئ، وایه، ناهه‌قی بۆ خۆی ده‌پووچێته‌وه، له راستییدا له نه‌بوونی هه‌ق‌دا باطیل و ناهه‌قی دێته مه‌یدان و خۆی راده‌نوێئ و خۆی باده‌دات، کاتئ هه‌قی بئ، باطیل ده‌پووچێته‌وه، وه‌ک له سوورەتی (الإسراء)دا، خوا ﷻ ده‌فه‌رموئ: ﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾ (٨١)

٤- ﴿قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ﴾ ب‌لئ: هه‌قی هات و باطیل هه‌یج کاره‌یه. دوا‌ی ئه‌وه‌ی هه‌قی دئ، باطیل بوونی نامیئ، یاخود هه‌یج کاره‌و ده‌سته‌پاچه ده‌بئ.

٥- که ده‌فه‌رموئ: ﴿قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فِيمَا يُرْحَمِي إِلَى رَبِّي﴾ ب‌لئ: گومپارییه‌که‌م به زیانی خۆمه‌و، پئ راست گرتنه‌که‌م له خواوه‌یه ﷻ، کهواته: ئیوه‌ش ئه‌ی بێپروایه‌کان! ئه‌گه‌ر گومپاربئ، ته‌نیا زیان له خۆتان ده‌ده‌ن و، ئه‌گه‌ر پئ راستیش بگرن، ته‌نها به‌هۆی په‌یامی خواوه‌ ده‌توانن پئ راست بگرن، که له‌م ژيانى دنيايه‌دا به‌جۆرێک ژيان بگوزهرێنن و بیه‌نه‌سه‌ر، که شایسته‌ی مرو‌ف بئ، ئه‌وه ته‌نیا به‌هۆی خوا‌ی په‌روه‌ردگارو، به‌هۆی ئه‌و به‌رنامه‌و په‌یامه‌وه‌یه، که خوا ﷻ ناردوویه‌تی.

مەسەلە ی دووهم:

خستنه پرووی دیمه‌نی ترس و لەرزو داچڵه‌کینی کافران له پڕۆژی دوایداو، گیرانیان له نیزیکه‌وه‌و، برپا هینانی ناچارییان له‌وێ و، لێ نه‌سه‌لمێترانی ئه‌و ئیعتیرافه‌ ناچاریه‌و، چواندنیان به‌ که‌سیک که ده‌یه‌وێ له‌ دووره‌وه‌، ده‌ست بگه‌یه‌نێته‌ شتیک، ئنجا بیر هینانه‌وه‌ی کوفری پیشوویان که تفه‌تگیان له‌ دووره‌وه‌ به‌ تاریکیه‌وه‌ ده‌ناو، خستنه‌ پرووی ئه‌و راستیه‌ که ئه‌وه‌ی ئاره‌زوویان ده‌کرد، ده‌ستیان ناکه‌وێ، وه‌ک رابردووانیان:

خو ده‌فه‌رموێ: ﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ فَرَغُوا فَلَا قُوَّةَ ۖ وَاتَّخَذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ۖ ﴿٥١﴾ وَقَالُوا ءَامَنَّا بِهِ ۖ وَأَنَّىٰ لَهُمُ التَّنَافُثُ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۖ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ ۖ مِنْ قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ بِالْأَنفِيبِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۖ ﴿٥٣﴾ وَجِئِلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُّرِيبٍ ۖ ﴿٥٤﴾﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئه‌م ئایه‌تانه‌، له‌ نو‌و برگه‌دا:

(١)- ﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ فَرَغُوا فَلَا قُوَّةَ﴾: ئه‌گه‌ر ببینی که داچڵه‌کین، هیچ قوتار بوونیکی نیه‌، لێره‌دا وه‌لامی (لو)، قرتیندراوه‌، چونکه‌ به‌ سیاق و سه‌لیقه‌ ده‌زانرێ، ﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ﴾: ئه‌گه‌ر تو‌و ببینی، ﴿فَرَغُوا﴾: کاتیکی که داچڵه‌کین، ﴿فَلَا قُوَّةَ﴾: ده‌رباز بوون نیه‌، قوتار بوون و رزگار بوونیان نیه‌، (وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ فَرَغُوا فَلَا قُوَّةَ، لَرَأَيْتَ أَمْرًا عَجِيبًا)، ئه‌گه‌ر ببینی که داچڵه‌کین، ئنجا قوتار بوون نیه‌، تو‌و شتیکی زۆر سه‌رسوپه‌ینه‌ر ده‌بینی، یاخود: (لَرَأَيْتَ أَمْرًا مَّخُوفًا)، شتیکی زۆر سامناک ده‌بینی، ئه‌گه‌ر ئه‌و پڕۆژه‌ت بینایه‌، که کافره‌کان داده‌چڵه‌کن و هیچ بواری ده‌رباز بوونیشیان نیه‌.

که ده‌فه‌رموێ: ﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ﴾: کرداری: ﴿تَرَىٰٓ﴾: به‌رکار (مَفْعُولٌ بِهِ) که‌ی قرتیندراوه‌، یانی: (لَوْ تَرَاهُمْ، أَوْ تَرَىٰ عَذَابَهُمْ)، واته‌: ئه‌گه‌ر تو‌و بیانبینی، یان سزایه‌که‌یان ببینی، که ده‌فه‌رموێ: ﴿إِذْ فَرَغُوا﴾، ﴿إِذْ﴾: له‌ شوینی به‌رکار

(مَفْعُول بِهِ) هەو مانا ناگەیهێ، یانی: ئەگەر ئەو کاتە ئەو حالە ببینی، شتیکی سامناک دەبینی، وەڵامەکی قرتینراوە، وشە: ﴿فَوْتُ﴾، لە: ﴿فَلَا فَوْتُ﴾، (الْفَوْتُ: الْخَلَاصُ وَالتَّقْلُتُ مِنَ الْعِقَابِ)، واتە: دەرباز بوون و، پرزگار بوون لە سزا، بەلام لەوێ هیچ دەربازبوونیک نیه ﴿فَلَا فَوْتُ﴾.

(٢)- ﴿وَأَخِذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ﴾، لە شوێنێکی نزیکهوەش گیران.

﴿وَأَخِذُوا﴾، واتە: گیران، بەلام لێرەدا بەکارهێنراوە بۆ تیشکان و هیچ لە دەست نههاتن، ﴿مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ﴾، شوێنی کوکرانەوێ خەڵک لەسەر زەمینێ مهحشەرو بەرەو ئاگر، کە شوێنێکی نزیکه، یان وەك شوێنێکی نزیك وایه، با دووریش بێ، مادام هەمووی لە بەر دەستی خۆیەو، ئەوان شوێنی قوتار بوونیان نیه، وەك لە شوێنێکی نزیکهوەه بگیری، وایه، وەك دەگوترێ: لە بنه و پالەوه گیران.

وشە (فَزِعُوا)، داچڵەکین لە: ﴿إِذْ فَزِعُوا﴾ (الْفَزَعُ: الْخَوْفُ الْمُفَاجِئُ)، ترسیکی لە ناکاو، کە دەبیته هۆی داچڵەکین و راچڵەکینی مروۆف.

(٣)- ﴿وَقَالُوا ءَأَمْنًا بِهٖ﴾، گوتیان: ئیمە پرومان پێهێنا، دیاره لە پۆژی دوایدا، گوتیان، ئەم دیمەنە هەمووی باسی پۆژی دوایه، واتە: لەوێ گوتیان: ئیمە پرومان پێهێنا، پروایان بە چی هێناو راناوی (بە) بۆچی دەچیتەوه؟ دەگونجی بچیتەوه بۆ قورئان، واتە: ئیمانمان بە قورئان هێنا، دەگونجی مەبەست پێی پێغه مەبر ﷺ بێ، یاخود پرومان هێنا بە پۆژی دوا، یاخود پرومان هێنا، بەو هەره شەیهی کە پێی دەترسێنرێن، هەموو ئەوانە دەگریتهوه، یاخود پرومان بە هەموو ئەوانە هێنا، کە پێغه مەبر ﷺ هەوالی پێدا بوون.

(٤)- ﴿وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَاطُشُ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾، بەلام لە شوێنێکی دوورەوه چۆن دەستپێگە یاندنیان دەبێ؟ ﴿وَأَنَّى﴾ (أَنَّى: إِسْتِفْهَامٌ عَنِ الْمَكَانِ وَهَذَا مُسْتَعْمَلٌ فِي الْإِنْكَارِ)، (أَنَّى): پرسیارکردنە لە بارەى شوێنەوه {جاری واش هەیه، لە بارەى چۆنیه تیهوه: (أَنَّى شِئْتُمْ)، هەرچۆنێك ویستتان، جاری واش هەیه (أَنَّى)، بۆ کاتە، یانی: (مَتَى شِئْتُمْ) هەركات ویستتان}

بەلام ليرەدا: ﴿وَأَنَّى لَهُم﴾ (أَنَّى) بۆ پرسىارکردنەو بەکارهێنراوە بۆ نكووئیلیکردن: يانى: چۆن دەستیان دەگاتى؟ ﴿مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾ لە شوئینكى دوورەو، قیامەت و دنیا، دوو شوئینی لە یەك دوورن، لە پرووی کاتەو، تازە کات بەرەو دواو ناگەرێتەو، لە قیامەتەو چۆن دەستیان دەگاتەو دنیا و پروا بێنن؟ کە گوئویانە: ﴿ءَامَنَّا بِهِ﴾ چونکە شوئینی پرواهێنان دنیا بوو!!

پیشتریش گوتمان: ﴿التَّناوُشُ﴾، يانى: (التَّناوُلُ): دەستگەياندن بە شتێك، (الزمخشري) دەلێ: (التَّناوُلُ وَالتَّناوُشُ أَخَوَانُ، إِلَّا أَنَّ التَّناوُشَ: تَنَاوُلٌ سَهْلٌ لِّشَيْءٍ قَرِيبٍ، يُقَالُ: نَاشَهُ يَنُوشُهُ وَتَنَاوَشَهُ الْقَوْمُ)^(١)، ئەمە: (محي الدين الدرويش)، هیناویەتی، دەلێ: (تَنَاوُلٌ وَتَنَاوُشٌ) بران، بەلام (تَنَاوُشٌ)، بۆ دەستگەياندنە بۆ شتێكى ئاسان، شتێكى نيزىك، دەگوترى: (نَاشَهُ يَنُوشُهُ وَتَنَاوَشَهُ الْقَوْمُ)، واتە: دەستی گەياندى و، خەلكەكە دەستیان گەياندى، لە نيزىكەو بە ئاسانی.

٥- ﴿وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ﴾ لە حالێك دا پیشتر پێى بپروابوون، ئیستا چۆن دەتوانن بە ئاسانی دەستی بگەيەنن، چۆن لە شوئینكى دوورەو، دەستیان دەگاتە ئیمان؟ ﴿وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ﴾، پیشتر پێى بپروا بوون، بە چى بپروا بوون؟ بەوہى کە ئیستا دەلێن: پروامان پێى هینا، بە هەموو ئەگەرەکان:

١- پروا بە قورئان.

٢- پروا بە پیغەمبەر ﷺ.

٣- پروا بەو هەقە کە قورئان و موحمەد گرتوویانەتە خوێان.

٤- پروا بە رۆژى دواى هینا.

٥- پروا بە سزای خوا، ﴿وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ﴾، پیشتر پێى بپروا بوون، واتە: پیشتر ئەو کاتەى دەگونجا، ئیمان بێنن و ئیمان هینانەکیان سوودی بۆیان هەبى، پێى بپروا بوون، لە کاتێک دا ئیمان پێى هینان کە لکی هەبوو، پێى بپروا بوون، بەلام لە کاتێک دا ئیمان پێهینان سوودی نیه، ئیستا پروا دێن، وەك گوتراوە: (لە پاش بارانان کە پەنەك).

(١) إعراب القرآن الكريم وبيانه: ج٨، ص١١٣.

٦- ﴿وَيَقْدِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾، بۆ پنهان ده‌هاوێن له شوێنیکی دوورەوه، ﴿وَيَقْدِفُونَ بِالْغَيْبِ﴾، (الْغَيْبُ: الْمَغِيبُ)، واتە: شتێك كه لێیان نادیارە پنهانە، له دوورەوه بۆی ده‌هاوێن، وه‌ك په‌ندی پێشیان ده‌لی: {تفهنگ به تاریکیه‌وه ده‌نی} {يَقْدِفُونَ}، ((مفعول (يَقْدِفُونَ مَحْذُوفٌ)) {به‌رکاری ده‌هاوێن (يقذفون) قرتێزاوه، (أَي: يَقْدِفُونَ بِكَلِمَاتٍ مِنَ الْكُفْرِ وَالْبَاطِلِ، وَيَرْمُونَ بِهَا جُرْأَفًا)، وشه‌کانی بێپروایی و ناهه‌قیان هه‌ر له‌ گۆتره ده‌هاوێشت به‌ره‌و پنهان و نادیار، ئه‌ویش ئه‌وه بوو كه ده‌یانگوت: موحه‌ممەد ﷺ شیتە، ده‌یانگوت: قورئان جادووێه‌و، ناهه‌قه‌و، نكوولییان ده‌کرد، له هاتنی پوژی دوايی، له هاتنی پوژی سزاو پاداشت، ئه‌وانه هه‌موویان نادیار بوون لێیان و، ئه‌وان له دوورەوه ئه‌و جووره قسانه‌یان به‌ره‌و، ئه‌و نادیاره ده‌هاوێشت.

ده‌شگونجی مه‌به‌ست ئه‌وه‌ی: (أَي: يَقْدِفُونَ وَهُمْ غَائِبُونَ عَنِ الْمَقْدُوفِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ)، واتە: ئه‌وانه شتیان ده‌هاوێشت، له‌ حالێکدا كه خۆیان نادیار بوون، له‌و شته‌ی كه بۆیان ده‌هاوێشت، لێی دوور و نادیار بوون، واتە: به‌ی ئاگایانه قسه‌یان له‌ باره‌ی شتێکه‌وه ده‌کرد، كه خۆیان لێی دوورو بێئاگابوون.

(القرطبي) له‌ باره‌ی شیکردنه‌وه‌ی واتای ئه‌م پرسته قورئانییه‌وه، كه ده‌فه‌رموی: ﴿وَيَقْدِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾، ده‌لی: (الْعَرَبُ تَقُولُ لِكُلِّ مَنْ تَكَلَّمَ بِمَا لَا يَحْقُّهُ: «هُوَ يَقْدِفُ وَيَرْجُمُ بِالْغَيْبِ. مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ»، عَلَى جِهَةِ التَّمْثِيلِ لِمَنْ يَرْجُمُ وَلَا يُصِيبُ، أَيْ: يَرْمُونَ بِالظَّنِّ فَيَقُولُونَ: لَا بَعَثَ، وَلَا نُشُورَ، وَلَا جَنَّةَ، وَلَا نَارَ، رَجْمًا مِنْهُمْ بِالظَّنِّ)^(١)، واتە: عه‌رهب عاده‌تیان وایه بۆ هه‌ر كه‌سێك قسه‌یه‌ك بكات، كه قسه‌كه‌ی هه‌ق نه‌بێ، ده‌لێن: ئه‌و به‌رد ده‌هاوێ به‌ نادیاریی له‌ شوێنیکی دوورەوه، وه‌ك ته‌شبهه‌ كردن بۆ كه‌سێك، كه شتێك به‌ره‌و شتێك ده‌هاوێ، (به‌ردێك یان تیریك به‌ره‌و شتێك ده‌هاوێ)، به‌لام نایپێکی.

یانی: ئه‌وانه‌ش هه‌ر به‌ گومان شت ده‌هاوێن و، به‌س گومانان بۆ شته‌كه ده‌هاوێن، كه ده‌لێن: زیندوو‌بوونه‌وه‌ نیه‌و، بلا‌بوونه‌وه‌ نیه‌و، به‌هه‌شت نیه‌و، دۆزه‌خ نیه‌و، هه‌مووشی به‌ گومان.

هەندیکى دیکە گوتوو یانە: ﴿وَيَقْدِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾، (هَئَا مُسْتَعَارٌ لِلْقَوْلِ بِدُونِ تَرَوُّ وَلَا دَلِيلٍ)، واتە: ئەم تەعبیرە خوازاوە تەوێ بۆ قسە کردنێک لە بارەى شتێکەو، کە بێر کردنەوێ و پامان و بەلگە هێنانەوێ لە گەڵدا نەبێ، لە خوێرا قسە دەکەن، ئەوێ واتایەکی، واتایەکی دیکەى: (شَبَّهُوا بِمَنْ يَرْمِي شَيْئًا مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ وَهُوَ غَائِبٌ عَنْهُ، فَلَا يُصِيبُهُ الْبَتَّةُ)، چویندراون بە کەسێکەو کە شتێک دەهاوێ، لە شوێنێکی دوورەو بەرەو شتێک، کە لێى دوورەو ئەو شتە نابینى، بۆیە هەرگیز نایبێکى.

(٧)- ﴿وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ﴾ هەرۆهەا بەر بەست نێوان ئەوان و ئەوێ ئارەزووی دەکەن.

(٨)- ﴿كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِّن قَبْلُ﴾، وەك چۆن كۆمەلەكانیان پێشتر ئەوێان بەسەر هێنرا، واتە: وەك چۆن ئەوێ كرا بەو كۆمەلە، کە لە پێش وان دابوون، واتە: ئەو كافرانی پۆژگاری تۆش ئەو موحەممەد! ﷺ بەر بەست و نێوان خرایە، نێوان ئەوان و ئارەزووكانیان، وەك چۆن ئەو كۆمەلەكانیان، کە وەك وان بوون، هەمان شت بەرانبەر وانیش كرا.

(٩)- ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مَُّرِيبٍ﴾، بەدڵنیایی ئەوانیش لە دوو دڵییەکی خەست دا بوون، ﴿شَكٍّ﴾، واتە: دوو دڵی، (ظَنٍّ)، واتە: گومان، (شَكٍّ) یانی: لە نێو قەدێ بوەستی، نە بەملادا و نە بەولادا، ﴿مُرِيبٍ﴾، لە (رَيْبٍ) هەو، هاتو، ﴿مُرِيبٍ﴾، واتە: شتێک کە شتێک بخاتە دوو دڵییەو، (أَرَابَهُ، يُرِيبُهُ فَهُوَ مُرِيبٌ)، (مُرِيبٌ)، واتە: (الْمُدْخِلُ فِي الشَّكِّ، الْمُدْخِلُ فِي الرَّيْبِ)، ئەمە کە دەفەرموێ: ئەوانەى پێش وان لە دوو دڵییەکی خەستدا بوون، بۆیە بەو مەرەدە چوون، ئەوانەى ئیستاش کە لە خۆیانەو تەفەنگ بە تارکییەو دەنێن و، لە پشت پەردەى پەشەو تەماشای دەکەن، هەر لە خۆو قسە دەکەن، ئەوانیش هەرۆك كۆمەلەکانی پێشوویان وان، کەواتە: هەر بە پێچکەى ئەواندا دەپۆن و چی بەسەر وان دا هات، بەسەر ئەمانەش دێ، کە دەفەرموێ: ﴿فِي شَكٍّ مَُّرِيبٍ﴾، ئەمە وەك: (لَيْلٌ أَلِيلٌ، شَعْرٌ شَاعِرٌ)، واتە: شەوێکی شەو، شەیرێکی شەیر، یانی: بریتیە

هه‌ی خۆزگه! به‌لام داری خۆزگه بۆ که‌س به‌ری نه‌گرتوه، تا‌کو بۆ ته‌وان به‌ر بگرێ.

ب- ههروهها خوا ﷻ له سووره تى (المؤمنون) ده فهرموئى: ﴿حَقَّ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ۝۹۱ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۝۹۲﴾ واته: ههتا كاتيك يه كيكيان مردنى بۆ هات، گوئى: پهروهردگارم! مگيرنهوه، بهلكو لهوهدا كه بهجيمهيشتوه {كه ژيانى دنيايه} كارى باش بكهم، نهخير، ئهوه قسهيهكه، تهنيا خوئى دهيكات، (واته: قسهيهكه هيچ سوودىكى نيهو)، له پشتيانهوه پهردهيهكه ههيه، تاكو ئهو پوژهى تيدا زيندوو دهكرينهوه.

واته: له پشتيانهوه قوناغى بهرزخ چاوهرييانه، بهلام قوناغى بهرزخ، تاكو كوئى دهوامى ههيه؟ ﴿إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾، تاكو ئهو پوژهى تيدا زيندوو دهكرينهوه، لهوئى قوناغى بهرزخ كوئايى پى دى و، قوناغى قيامهت و پوژى دوايى ديتته پيش.

ج- ههروهها خوا ﷻ له سووره تى (فاطر) ده فهرموئى: ﴿رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ۝۳۷﴾ واته: پهروهردگارمان! دهрман بيته، كردهوهى باش بكهين، جيا لهوهى كه پيشتر دهمانكرد، واته: جيا لهو كردهوه خراپانهى برىتى بوون له بى ئيمانى و تاوان و خراپه، با شتىكى جياواز بكهين، ئهم جاره دهрман بيته، واته: جاريكى ديكه تاقيمان بكهوه، بهلام ئهوه قسهيهكى پووچه، چونكه خوا ﷻ سيستمى ژيانى مروقى واداناه، كه قوناغى تاقىكردنهوه ههيه، له دنياى دوايى قوناغى نهنجام وهگرتهوه ههيه، ئهوانه دهيانهوئى ئهوهى كه له قوناغى تاقىكردنهوهدا دهكرا، له قوناغى نهنجام وهگرتهوهدا بيكهين، بيگومان ئهوه پيچهوانهى سيستمى خواى كارزان و كاربهجيته، كه خوا ﷻ ههموو شتىكى به سيستم داناهو، شتىكه له قوناغيكهدا دهكرئى، له قوناغيكى ديكهدا ناكريئى، دهبى لهو قوناغهدا كه دهكرئى، ئاگات له خوئ بى، ههر بويه خوا ﷻ ئهو ههموو پيغهمبهرانهى (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ناردوون و، ئهو ههموو كتيبانهى دابهزاندوون، تاكو لهو قوناغهدا كه قوناغى تاقىكرانهوهيه، مروقى له خوئ وريا بى و، ئهوهى كه پيوسته ليرهدا بيكات، تاكو له شويئىكى ديكهوه، له قوناغيكى ديكهدا پهشيمان نهبيتهوه، كه پهشيمانىيهكهى هيچ سوودىكى بوئ نيه.

له خوای پهروهردگار ده پاریمهوه، به لوتف و کهږمى خوۍ یارمه تییمان بدات، په ند وهر بگرین له سهره نجامی شوومی تهو بیپروایانهی، که له پوژی دوايیدا په شیمان دهنه وهو کالهك به ته ژنو ده شکین و، خوژگه ده خوازن، به لام هیچ سوودی نیه.

ههروه ها خوا ﷻ لهو که سانه مان بگپړی که بهر له وهی پوژیک بیت تیدا په شیمان بینه وه، تیستا به ویستی نازادانه ی خو مان په شیمان بینه وهو، له ههر خراپه یهك که کردوومانه، بو لای خوا بگه پړینه وه، بهر له وهی به ناچار یی بگپړدړینه وه، به ئیختیاری خو مان بو لای بگه پړینه وه، ته گه رنا ته وانهش که به ئیختیارو به ویستی نازادانه ی خو مان ناگه پړینه وه بو لای خوا، دوا یی ههر ده گپړدړینه وه، به لام به ناچار یی ده گپړدړینه وهو، ته وانه ی تیستاش په شیمان نابنه وه، کاتیک دیت په شیمان بینه وه، به لام به ناچار یی په شیمان دهنه وه، تهو کاته په شیمان بوونه که یان سوودی ان پی ناگه یه نی.

خوا به لوتف و کهږمى خوۍ یارمه تییمان بدات، زیاتر له قورئان تیبگه یین و لئی ورد بینه وهو، کارلیکی له گه لدا بکه یین، له قورئان تیبگه یین و به هوۍ قورئانه وه پی بگه یین، تاكو تهو واقعیه پر ته نگ و چه له مهو، پر تاوان و سته م و خراپه و لادانه ی که ده ییین، چ لیتره له ههریمی کوردستان و عیراق دا، چ له ولاتانی مسولمان نشین و له سهرتانسهری دنیادا، که ده ییین دنیا پر بووه له جهورو سته م و لادان و تاوان، له هه لگه پانه وه له زگماکیك که خوا مروقی له سهر خولقاندوه، له حوکمی عه قل، له حوکمی شهرع، تاكو بتوانین ئیمه خو مان و ته وهی ده ستمان پیپرا ده گات، دهر بازی بکه یین لهو واقعیه تال و دژواره و، به لای که مه وه ته گه ر واقعیه که شمان پی نه گوړی و پی چاك نه کری، خو مان ته وه ندو توكمه و دامه زراو بین، که نه گوړدړین، واقع ئیمه نه گوړی و لانه دا، که به ته ئکید ته رکی ئوممه تی پیغه مبه ره ﷻ - که ئوممه تی پیغه مبه ریش له گه لانی مسولمان و گه لانی مسولمان له تا که کان پیک دین - ته رکی ئوممه تی پیغه مبه ره ﷻ که نهك ههر به ره ی خو مان له ئاوی دهر ییین و، خو مان سهر فرازو

بەختەوەر بکەن، بەلکو بەرەى ھەموو مەروفايەتیش لە ئاوى دەریئەن، وەك خوا ﷻ دەفەرموی: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ (١١) آل عمران، ئێوە باشترین کۆمەلەن بۆ مەروفايەتی پەیداكراون، ئێمە بەس ئەركى سەرشاھان نیە كە خۆمان بەختەوەر بکەین و، پێی راست بگیرین، بەلکو ئەركمانە كە ھەولبدەین لەگەڵ مەروفايەتییدا، ھەموو مەروفايەتی بیتە سەر پێی راست، ئەو پێیە راستەى كە خوا ﷻ خستویەتە پوو، لە پێبازی پیغەمبەردا ﷺ، كە ئەو پێیە راستە، ھەم دەبیتە ھۆی ئەو كە مەرووف لە زاتی خۆیدا بەرچاو پوون بێ، دنیای بێ، بزانی كێیە؟ لە كوێ ھاتووە بۆ چى ھاتووە؟ بۆ كوێ دەچێ؟ كى ھێناویەتى؟ ئەم گەردوونە خاوەنى كێیە؟ چۆن بەرپۆھە دەچێ و بەرھەو كوێ دەچێ؟ ھەم لەسەر ئاستى خێزان، خێزان تۆكمەو دامەزراو دەبێ، ژن و مێرد ئەرك و مافەكانیان دەزانن، پۆلەكان، ئەرك و مافیان دەزانن، دایك و باب لەگەڵ منداڵەكانیان، منداڵ لەگەڵ دایك و بابیان، خەزم لەگەڵ خەزم، دراوسێ لەگەڵ دراوسێ.

ھەرھەھا لە پرووى بازنەى كۆمەلایەتی فراوترەو، پاشان لە پرووى سیاسى و ئیداریەو، كۆمەلگا پاك و چاك دەبێ، دوور دەبێ لە ستەم و چەوساندنەو، قەزى و پەزى و چىنايەتی و، خۆسەپاندنى سیاسى، لە چەوساندنەو ھى ئابوورى، لە چىن و تۆیژ دروستکردنى كۆمەلایەتی، بەلکو لە ئەنجامى شوێنكەوتنى وەحى خواى پەرورەدگارو، لە ئەنجامى پابەندى بە پەيام و بەرنامەى خواى پەرورەدگارەو، لەسەر ئاستى تاك و خێزان و كۆمەلایەتی و سیاسى و ئیدارەدان و بەرپۆھەردنى كۆمەلگا، مەرووفەكان بەختەوەر دەبن و، ئەو راستە شەقامە دەگرن، كە بەختەوەری و سەربەرزى دنیاو دوا پۆزىانی تێدا.

خوا ئێمە لەو كەسانە بگێڕێ كە پشك و بەشیان دەبێ، لەویدا كە كۆمەلگـا و دەورووبەرى خۆیان لەگەڵ ئایین و بەرنامەى خواى پەرورەدگادا، ھاورەنگ بکەن، لەو كەسانە یین، كە خوا بە ھۆى ئێمەو خەلكى دیکەش لە ئیسلامدا تێگەھەن و پێ بگەھەن، تاكو ھەم لە دنیاو بەختەوەر یین، ھەم لە دواپۆزدا سەربەرزو سەرفراز یین.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

نيوه پوک

- ٥..... پيشه کی تم ته فسيړه به گشتي.
- ١٠..... بهرچاو پوونيه کی گرنگ
- ١٠..... له باره کی تم ته فسيړه وه
- ١٢..... پيشه کی تم بهرگه

ته فسيړی سووړه تی (الأحزاب)

- ١٧..... ده ستيك
- ١٧..... نيوه پوکي سووړه تی (الأحزاب) و بابه ته کانی
- ١٧..... يه که م: ناوی تم سووړه ته:
- ١٨..... دووهم: پريزه نديی له موصحف و هاتنه خواردا:
- ١٨..... سييه م: شوینی دابه زینی:
- ١٩..... چواره م: ژماره ی نايه ته کانی:
- ١٩..... پينجه م: نيوه پوکي:
- ١٩..... شه شه م: تايه تمه ندييه کانی:
- ٢٢..... هه وته م: دابه شکردنی تم سووړه ته بو چه ند ده رسك:
- ٢٦..... ژماره ی نايه ته کانی تم سووړه ته و ره واندنه وهی تم و مژك:
- ٢٨..... قسه ی زانایان:

٣٩..... ده رسی يه که م

- ٤١..... پيناسه ی تم ده رسه
- ٤٣..... مانای ده قاو ده قی نايه ته کان
- ٤٤..... شيکردنه وهی هه نديك له وشه کان

- ٤٦.....هۆی هاتنه خوارهوهی ئایهتهکان
- ٤٩.....مانای گشتیی ئایهتهکان
- ٥٥.....مهسهله گرنهکان
- ٧٥.....**دهرسی دووهم**
- ٧٧.....پێناسهی ئهم دهرسه
- ٧٩.....مانای دهقاو دهقی ئایهتهکان
- ٨١.....شیکردنهوهی ههندیك له وشهکان
- ٨٤.....هۆی هاتنه خوارهوهی ئایهتهکان
- ٨٦.....مانای گشتیی ئایهتهکان
- ٩٤.....بهسهرهاتی جهنگی ئهحزاب و جهنگی تیره ی بهنی قورهیزه
- ٩٤.....جهنگی خهندهك (الأحزاب) له بیست (٢٠) پرگهدا:
- ١١٦.....جهنگی بهنو قورهیزه له پازده (١٥) پرگهدا:
- ١٣١.....مهسهله گرنهکان
- ١٥٩.....جهنگی ئهحزاب و دوازده (١٢) ههلهسته
- ١٦٧.....جهنگی بهنی قورهیزه و ههوت ههلهسته
- ١٧١.....**دهرسی سێههم**
- ١٧٣.....پێناسهی ئهم دهرسه
- ١٧٤.....مانای دهقاو دهقی ئایهتهکان
- ١٧٥.....شیکردنهوهی ههندیك له وشهکان
- ١٧٧.....هۆی هاتنه خوارهوهی ئایهتهکان
- ١٩٠.....مانای گشتیی ئایهتهکان
- ١٩٥.....مهسهله گرنهکان
- ٢٠٢.....کورته باسیك له باره ی

چەمک و واتای: (فَاحِشَةُ مُبَيَّنَّة) هوه..... ٢٠٢

دەرسی چوارەم..... ٢٢١

پێناسەی ئەم دەرسە..... ٢٢٣

مانای دەقاو دەقی ئایەتەکان..... ٢٢٤

شیکردنەوهی هەندێک لە وشەکان..... ٢٢٥

هۆی هاتنە خوارەوهی ئایەتەکان..... ٢٢٦

مانای گشتیی ئایەتەکان..... ٢٢٩

مەسەلە گرنگەکان..... ٢٣٤

سێ کورتە سەرنج..... ٢٣٧

لافلیدەرائی پێغەمبەرایی و بابییەکان و بەهائییەکان..... ٢٥٠

(١)- بابییەکان (البابية):..... ٢٥٠

(٢)- بەهائییەکان (البهائية):..... ٢٥١

کورتە باسیک لە بارەی بەسەرھاتی زەیدو زەینەبەوه..... ٢٥٢

دەرسی پێنجەم..... ٢٦٣

پێناسەی ئەم دەرسە..... ٢٦٥

مانای دەقاو دەقی ئایەتەکان..... ٢٦٦

شیکردنەوهی هەندێک لە وشەکان..... ٢٦٦

مانای گشتیی ئایەتەکان..... ٢٦٧

مەسەلە گرنگەکان..... ٢٧١

حەوت پێنمای گەورەو گرنگ بۆ پێغەمبەر ﷺ..... ٢٧٩

کورتە باسیک لە بارەی یادی خوا کردنەوه..... ٢٨١

(١)- واتا و پێناسەی یادی خوا (ذكر الله):..... ٢٨١

(٢)- گرنگیی و پلە و پایە زیکری خوا:..... ٢٨٥

- ۲۹۲..... (۳) - جۆره كانی يادی خوا كردن: (أنواع الذُّر):
- ۳۰۴..... (۴) - چۆن زيكري خوا بكهين:
- ۳۰۵..... ئيمه له چوار پرووهه باسى چۆنيه تىي يادی خواكردن دهكهين
- ۳۰۵..... (۱) - له پرووى قيافه ي جهسته ييه وه:
- ۳۰۵..... (۲) - له پرووى دهرخستن و دهرنه خسته وه:
- ۳۰۶..... (۳) - له پرووى دهنگه وه:
- ۳۱۰..... (۴) - له پرووى ته نهايى و تيكه ليه وه:
- ۳۱۱..... (۵) - به رهه مى زيكري خواكردن:

دەرسى شەشەم..... ۳۲۵

- ۳۲۷..... پيناسه ي ئەم دەرسه
- ۳۲۸..... ماناي ده قاو ده قى ئايه ته كان
- ۳۲۹..... شيكردنه وه ي هه نديك له وشه كان
- ۳۳۱..... هو ي هاتنه خواره وه ي ئايه ته كان
- ۳۳۲..... ماناي گشتي ئايه ته كان
- ۳۳۸..... مه سه له گرنگه كان

دەرسى حەوتەم..... ۳۵۵

- ۳۵۷..... پيناسه ي ئەم دەرسه
- ۳۵۸..... ماناي ده قاو ده قى ئايه ته كان
- ۳۵۹..... شيكردنه وه ي هه نديك له وشه كان
- ۳۶۱..... هو ي هاتنه خواره وه ي ئايه ته كان
- ۳۶۳..... ماناي گشتي ئايه ته كان
- ۳۷۰..... مه سه له گرنگه كان
- ۳۷۸..... چوار سه رنجى گرنگ

- چۆنیه تی پیکه وه په یوه ست بوونی ئایه ته کان ٣٨٨
- کورتیه باسیک له باره ی ٣٨٩
- سه لات و سه لام دان له سه ر پیغه مبه ری خوا ٣٨٩
- (١)- مانای (صَلَاة) و (سَلَام): ٣٨٩
- (٢)- حوکمی سه لات و سه لام ناردن بو سه ر پیغه مبه ر ٣٩٠
- (٣)- چۆنیه تی سه لاواتدان له سه ر پیغه مبه ر له نوێژدا: ٣٩٢
- (٤)- حوکمی سه لات و سه لام ناردن بو جگه له پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام): ٣٩٣
- (٥)- وا باشه سه لات و سه لام کو بکری نه وه بو پیغه مبه ر ٣٩٦
- (٦)- حیکمه تی سه لات و سه لام ناردنی ئیمه بو پیغه مبه ر ٣٩٧
- (٧)- وه لامی پرسیاریک: ٤٠٠
- شیکردنه وه ی ئهم دوو ئایه ته، له شه ش برگه دا: ٤٠٢
- ده رسی هه شته م** ٤٠٧
- پیناسه ی ئهم ده رسه ٤٠٩
- مانای ده قاو ده قی ئایه ته کان ٤١٠
- شیکردنه وه ی هه ندی له وشه کان ٤١٠
- مانای گشتی ئایه ته کان ٤١١
- مه سه له گرنگه کان ٤١٤
- شیکردنه وه ی ئهم ئایه ته، له هه شت برگه دا: ٤١٤
- کورتیه باسیک له باره ی خیزان (أَسْرَة) ی پیغه مبه ره وه ٤١٨
- (١)- باب و دایکی و باپیری پیغه مبه ری خوا ٤١٨
- (٢)- ناوو ژماره ی هاوسه ره کانی و، سالی هاوسه رگیری کردنی له گه لیان: ٤١٨
- (٣)- ناوو ژماره ی کچ و کوره کانی پیغه مبه ر ٤٢٠
- شیکردنه وه ی ئهم ئایه تانه، له هه شت برگه دا: ٤٢٣

۴۲۹..... دەرسى نۆيەم

۴۳۱..... پېئاسەى ئەم دەرسە

۴۳۲..... ماناى دەقاۋ دەقى ئايەتەكان

۴۳۳..... شىكردنەۋەى ھەندىك لە وشەكان

۴۳۵..... ماناى گشتىي ئايەتەكان

۴۳۸..... مەسەلە گىرنگەكان

تەفسىرى سوۋرەتى (سبأ)

۴۶۱..... دەستپىك

۴۶۱..... پېئاسەى سوۋرەتى (سبأ) و بابەتەكانى

۴۶۱..... يەكەم: ناۋى ئەم سوۋرەتە:

۴۶۱..... دوۋەم: شوئى دابەزىنى:

۴۶۲..... سىيەم: رىزبەندىي لە موصحف و ھاتنە خواردا:

۴۶۲..... چوارەم: ژمارەى ئايەتەكان:

۴۶۳..... پىنچەم نېۋەرۆكى:

۴۶۳..... شەشەم: تايەتمەندىيەكانى:

۴۶۵..... ھەۋتەم: دابەشكردنى ئايەتەكانى بۇ چەند دەرسىك:

۴۶۹..... دەرسى يەكەم

۴۷۱..... پېئاسەى ئەم دەرسە

۴۷۲..... ماناى دەقاۋ دەقى ئايەتەكان

۴۷۳..... شىكردنەۋەى ھەندىك لە وشەكان

۴۷۵..... ماناى گشتىي ئايەتەكان

۴۸۳..... مەسەلە گىرنگەكان

٥٠٥..... **دەرسی دووهم**

٥٠٧..... پیناسە ی ئەم دەرسە

٥٠٨..... مانای دەقا و دەقی ئایەتەکان

٥٠٩..... شیکردنەوهی هەندیک لە وشەکان

٥١٢..... مانای گشتیی ئایەتەکان

٥١٧..... مەسە لە گرنگەکان

کورتە باسیک: دە (١٠) کورتە سەرنج لە بارە ی چاکەکانی خواوە لە سەر داوود و سولەیمان

٥٢٧..... (عليهما السلام)

أ- سێ کورتە سەرنج لە بارە ی داوود عليه السلام و نێعمەتەکانی خواوە لە سەری: ٥٢٧.....

ب- حەوت کورتە سەرنج لە بارە ی سولەیمان عليه السلام، ئەو موعجیزەو چاکەو

نێعمەتانەوه، کە خوا تعالى پێیداوون: ٥٢٨.....

٥٣٩..... **دەرسی سێهەم**

٥٤١..... پیناسە ی ئەم دەرسە

٥٤٢..... مانای دەقاو دەقی ئایەتەکان

٥٤٣..... شیکردنەوهی هەندیک لە وشەکان

٥٤٥..... مانای گشتیی ئایەتەکان

٥٤٩..... مەسە لە گرنگەکان

حەوت هەلۆهستە لە بەرانبەر بەسەرھاتی گەلی سەبەئدا ٥٥٩.....

١- گەلی سەبەء، یان ھۆزی سەبەء: ٥٥٩.....

٢- ھۆکاری پڕژانیان: ٥٥٩.....

٣- ھۆکاری ڕووخانی بەنداوەکە: ٥٦٠.....

٤- بۆچی خوا تعالى فەرموویەتی: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ ٥٦١..... ؟

٥- نێعمەتەکانی خوا بەبێ سوپاسگوزاری، بۆ خوا بەردەوام نابن: ٥٦٢.....

٥٦٢..... (٦- هیمینی و ئاسایشی پێ و بان نیعمهتیکى خوایه:
 (٧- تۆکمهی ی و تهباى و کۆمه‌لگا، نیعمهتیکى گه‌وره‌و گرنگى خوایه‌و، به
 پێچه‌وانه‌وه، په‌رته‌وازه‌ی و پرژو بلاوی و ناکوکی، به‌لایه‌کی زۆر خراپ و
 ٥٦٣..... بێره‌زایه:

٥٦٥..... **ده‌رسی چواره‌م**

٥٦٧..... پێناسه‌ی ئەم ده‌رسه
 ٥٦٨..... مانای ده‌قاو ده‌قی ئایه‌ته‌کان
 ٥٦٩..... شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندی له وشه‌کان
 ٥٧١..... مانای گشتی ئایه‌ته‌کان
 ٥٧٦..... مه‌سه‌له‌ گرنگه‌کان
 ٥٩١..... کورته‌ باسیک له باره‌ی شیوازی بانگه‌وازه‌وه: له ده‌ خاڵاندا.....

٦٠١..... **ده‌رسی پێنجه‌م**

٦٠٣..... پێناسه‌ی ئەم ده‌رسه
 ٦٠٤..... مانای ده‌قاو ده‌قی ئایه‌ته‌کان
 ٦٠٦..... شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندی له وشه‌کان
 ٦٠٩..... مانای گشتی ئایه‌ته‌کان
 ٦١٦..... مه‌سه‌له‌ گرنگه‌کان

٦٣٥..... **ده‌رسی شه‌شه‌م**

٦٣٧..... پێناسه‌ی ئەم ده‌رسه
 ٦٣٨..... مانای ده‌قاو ده‌قی ئایه‌ته‌کان
 ٦٣٩..... شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندی له وشه‌کان
 ٦٤٠..... مانای گشتی ئایه‌ته‌کان

- ٦٤٥..... مه سه له گرنه گه كان
- ٦٥٩..... ده رسی چه وته م
- ٦٦١..... پیناسه ی ئەم ده رسه
- ٦٦٢..... مانای ده قاو ده قی ئایه ته كان
- ٦٦٣..... شیکردنه وه ی هه ندیک له وشه كان
- ٦٦٤..... مانای گشتی ئایه ته كان
- ٦٦٨..... مه سه له گرنه گه كان

له ئۆره كۆمهڵه ئاره بیه كهان نه كه ئه ئه ئه
Stay in touch on social media
نهن مه كه عه ر ه و ا ق ع ال ه و ا م ال ا ل ج م ع ا م ی

Alibapir

archive.org/details/@alibapir

Alibapir

www.alibapir.net

English - عربي - كوردی

AliBapir/عەلی بابیر

عەلی بابیر/ AliBapir

کە ئه ئه ئه

ه و ا ق ع ال ه و ا م ال ا ل ج م ع ا م ی

Alibapir

Get it on Google Play

Download on the App Store

ه و ا ق ع ال ه و ا م ال ا ل ج م ع ا م ی

